

545162377

101 KØBENHAVNS
KOMMUNES
BIBLIOTEKER

99.4 Høyen, N. L. Us

RHB

69.4 H8

KJØBENHAVNS
RAADHUS
BIBLIOTHEK

EXLI * BRIS

NIELS LAURITS HØYENS

LEVNET

med Bilag af Breve

ved

J. L. USSING.

Første Afdeling.

Kjøbenhavn.

Forlagt af Samfundet til den danske Litteraturs Fremme

G. S. Wibes Bogtrykkeri.

1872.

99.4

Hø

Indhold

af

Første Afdeling.

	Side
Første Kapitel. Barndommen og Studenteraarene	1
Andet Kapitel. Høyens første Udenlandsrejse. 1822—25	30
Tredie Kapitel. Høyens Hjemkomst til Danmark. Konstforeningens Stiftelse. Maanedsskrift for Litteratur. Høyens første Forelæsninger og trykte Arbejder. Han ansættes ved Konstakademiet og udsendes for at berejse de danske Provinser. 1825—29	141
Fjerde Kapitel. Første Rejse i Danmark, 1829. Høyens Forelæsningsvirksomhed. Anden Rejse i Danmark, 1830. Det overdrages ham at skrive Danmarks Konsthistorie	155
Femte Kapitel. Frederiksborg. Konstakademiet	188
Sjette Kapitel. Hjemmet og Vennerne	216
Syvende Kapitel. Tredie og fjerde Rejse i Danmark, 1832 og 1833. Rejse til England 1835. Konstforeningen. Rejse til Nederlandene og Paris 1836	241
Ottende Kapitel. Thorvaldsens Museum. Portrætsamlingen paa Frederiksborg	265
Niende Kapitel. Billedgalleriet paa Christiansborg	281
Tiende Kapitel. Thorvaldsens Død. Ophængningen af Malerierne i hans Museum	292
Ellevte Kapitel. Trykkefrihedsselskabet. A. S. Ørstedes Statue. Skandinavisk Selskab. Studentermøderne. Foreningen for nordisk Konst	303
Tolvte Kapitel. 1848 og 1864. Forelæsninger i forskjellige Kredse Høyen udnævnes til Lærer ved Universitetet	331
Trettende Kapitel. Viborg Domkirke. Lunds Domkirke og andre Kirker. Rejse til London 1862	354
Fjortende Kapitel. Bissens Død. Høyens 70de Aarsdag. Waagens Besøg i Kjøbenhavn og Død. Rejse til Tydskland og Holland 1869. Døden og Eftermælet	368
Femtende Kapitel. Overblik	391

Rettelser og Trykfejl:

- S. 6, L. 5 f n. læs: Mindre endnu begreb de.
,, 7, L. 17: Nikolai Krossing er senere død d. 5te Februar 1872.
,, 16, L. 7 og 6 f. n.: »Cand. theol.», læs: Pastor.
,, 56, L. 12: 36, læs: 63.
,, 96, L. 14: læs: rediculus.
,, 101, L. 9 og 12: læs: Consalvi.
,, 136, L. 3 og 4: læs: (senere Præst i Skulleløv i Sjælland
og Provst)
,, 153, Anmærkningen L. 1: Mone, læs: Moue.
,, 158, L. 8: dem, læs: den.
,, 224, nederste Linie: die, læs: Sie.
,, 285, L. 12: »nu» d. e. 1871.
,, 297, L. 17: Blan, læs Plan.
,, 299, L. 20: læs: »Forurettelse».
,, 305, L. 22: læs: Da forenede Høyen.
,, 346, L. 20: det, læs: der.
-

Første Kapitel.

Barndommen og Studenteraarene.

I Slutningen af forrige Aarhundrede boede der i Rigensgade i Kjøbenhavn en velstaaende Brændevinsbrænder ved Navn Anders Larsen Høyen. Efternavnet skrev sig fra en lille Landsby i Vensyssel, hvor han var født. Han havde ved egne Kræfter arbejdet sig frem saa at han først var bleven Medhjælper og siden Ejer af Brænderiet. Det var en stille Mand, brav og retskaffen og dygtig i sin Gjerning, men, skjøndt han selv indskrænkede sig til at varetage denne, villig til at erkjende, at der gaves andre Opgaver i Livet, og at der var Andre, til hvem Aanden stillede højere Fordringer. Han havde ægtet Inger Margrethe Schrøder, en Podemesters Datter fra Jylland, der havde tjent forskjellige »fine Herskaber«, saasom Professor Moldenhawers og Overrets-Assessor Borchs, inden hun satte Foden under eget Bord. Hun var mere fantasi- rig end Manden, men ikke mindre dygtig og forstandig, og saa glad hun var ved Livet og dets Goder, saa forekom det hende dog altid, at være en Del af deres Lykke, at de selv havde arbejdet for den. De spiste daglig sammen

med Folkene, og Huset bevarede altid et bestemt Præg af Tarvelighed. Hun talte gjerne om de Herskaber, hun havde tjent hos, og om den Elegance, de havde udfoldet; men selv var hun ikke at formaa til at bære en Silke-Saloppe; slig Pynt syntes hun ikke passede for jævne Borgerfolk. Man var altid glad ved at se den nette, trivelige Borgerkone med det milde og kloge Ansigt. Et fortrinligt Portræt af Købke har bevaret Billedet af hende paa hendes gamle Dage.

Familien blev velsignet med tvende Børn, en Søn og en Datter. Sønnen, Niels Lauritz blev født d. 4. Juni 1798. Foran i Stresows Huspostil har den gudfrygtige Moder skrevet disse Ord; »1798 d. 4. Juni blev vores Søn Niels Lauritz fød og døbt i Ronde Kirke. Gud lad ham opvoxe i Dyd og Gudsfrygt!« To Aar efter kom Datteren til Verden. Hun blev kaldet Marie.

Den lille Niels var fra sin tidligste Barndom en ualmindelig opvakt Dreng. Han saa sig om, hvor han kunde, snakkede med Alle og var Alles Yndling. Brænderiet med sine store Kjedler og sin evige Susen og Brusen var hans første Tumbleplads; Pigerne og Karlene var hans første Historielærere; de fortalte ham Eventyr, hver fra den Egn af Landet, hvor de havde hjemme. Husets øvrige Beboere modtog ofte Besøg af den livlige Dreng. Han kunde endnu i sin Alderdom erindre, hvordan Skilderierne havde hængt paa Væggene hos dem, og hvordan de Værelser havde været udstyrede, som han havde sét i en Alder af 3 eller 4 Aar. Alle Børn holde vel af Billeder, men paa Høyen gjorde de et stærkere og varigere Indtryk end paa de Fleste. I et Brev fra hans 26de Aar erindrer han sin Moder om, hvorledes hun engang, da

han endnu ikke havde fyldt 7 Aar, havde taget ham med op paa Maleri-Udstillingen paa Charlottenborg. Drengens Jubel over Billederne havde ikke blot glædet Moderen, men ogsaa vakt Fremmedes Opmærksomhed. En gammel Mand, der hørte til Akademiets Personale, havde taget ham paa Armen og var gaaet ind med ham i den inderste Stue, hvor der hang to store Billeder, som han forklarede for ham. Det ene var Salomons Dom, det andet blev kaldt en filosofisk Skole; det var en Copi efter Rafaels athenisiske Skole, udført af Cabot; da Høyen mange Aar senere saa Kobberstik efter Rafaels Stanzer, gjenkjendte han det.

Et andet Træk fra hans Barndom, som han erindrede, er følgende. Assessor Borch var syg, og den lille Niels, som dengang var i sit 8de Aar, blev sendt hen for at høre til ham. Paa Bordet i Forstuen laa Bulletinen skrevet paa et Ark hvidt Papir, hvorpaa de Forespørgende skrev deres Navne. Niels skrev sin Faders Navn, og denne Bedrift udøvede han tre Gange. Man havde lagt Mærke til Drengen, og da Sygdommen var overstaet, indbød Familien ham, og tog ham med sig i Theatret for at se Mozarts Don Juan. Han havde netop i de Dage faaet Hjelm, Skjold og Harnisk forærende, og disse Herligheder fyldte hans Sjæl. Før Tæppet gik op, fortalte han sin Nabo derom, og da Fægtningen i Stykket begyndte, trampede han Takt dertil saa lydeligt, at Publikum hysede ad ham. — Det var dog ikke blot Fægtningen, der morede ham; han fulgte hele Stykket med en saadan Interesse, at han 9 Aar efter, da han saa det igjen, kunde gjenkjende det Scene for Scene.

Som Barn oplevede han to af de mest gribende Be-

givenheder i Fædrelandets Historie. Under Slaget paa Rheden den 2den April 1801 stod den lille Dreng paa Volden og saa Røgsøjlerne fra Valpladsen hæve sig op imod Himmelen. Tydeligere mindedes han Kjøbenhavns Bombardement 1807. Aftenen før Bombardementet opholdt han sig i en lille Have lige over for Faderens Hus. Oppe i Luften saa man nogle underlige smaa Skyer; man kunde ikke begribe, hvad det var. Det var Bomber, hvormed der gjordes Prøveskud; Natten bragte den gruelige Forklaring, og den næste Dag kom med Fortællingen om alle de Ulykker og al den Skade, der var skét. Men for den kjække Dreng med det lette Sind var det vel en Spændingens Tid, hvori Meget blev oplevet, men ikke en Forfærdelsens eller Fortvivlelsens Tid. Ogsaa Forældrene bevarede deres fulde Sindsro. Barnet sov i sin Seng om Natten; om Morgenens som han kom ind i Stuen, modtog Faderen ham med de Ord: „Nu sér Du aldrig Frue-Taarn mere.“ Det var et gribende Budskab; men dobbelt længtes Niels efter at se, hvorledes Sligt gik til, og det var ham en stor Sorg, at han ikke maatte komme ud paa Gaden. Fra Vinduet saa han Bomberne fare igjennem Luften, saa dem falde og springe; hvad vilde han ikke give for at faa Lov til at løbe hen og prøve, om han kunde rive Brandrøret ud inden de sprang! Engang blev der stor Allarm. Man troede, at en Bombe var faldet ned i i Huset, og Udsalgsboden fyldtes med Folk, der spurgte om hvor Bomben var slaaet ned, om den havde tændt, hvad Skade den havde gjort o. s. v.; men lille Niels raabte Hurrah og slog Kolbøtter i Lænestolen af lutter Glæde. Der var nu heller ingen Ulykke skét. Medens man gjennemsogte Brænderiet for at finde Bomben, raabte

en Læredreng fra en Loftsluge i Nabohuset, at Bomben var hos dem. Den havde ikke tændt, men var gaaet lige ned igjennem Tag, Loftet og Gulve uden engang at vække en gammel Kone, der sov i Stuen, den fór igjennem.

Hvor var den lykkelig, hans stille Barndom i Rigen-
gade! den stod altid for ham som »en lyksalig Tid«. Han kunde i senere Dage med inderlig Glæde tænke paa de hyggelige Søndag-Eftermiddage, naar han og hans Søster sad hos Moderen ved Kaffebordet, medens Faderen enten sov til Middag eller var i Aftensang. Det var en hel Begivenhed, da Moderen engang havde trakteret dem med et Par brændte Mandler. Det er vel ogsaa netop i stille og hyggelig Ro, at Barneaanden udvikler sig skjøn-
nest og friest; Barnets Verden er maaske netop rigest, naar Kredsen, hvori han bevæger sig, ikke er for stor.

Høyens første Skole var heller ikke langt borte. Paa den anden Side af Gaden havde en forhenværende Under-officier ved Navn Falk en Skole for smaa Drengene og Piger. Mange Aar senere, da Høyen boede i Løngangsstræde, boede der skraas over for ham i Vartov Hospital en gammel Kone, som han der havde gaaet i Skole med.

Da han blev ældre, blev han sat i v. Westens Institut, dengang paa Kjøbmagergade. Faderen havde aldrig tænkt sig Andet end at der kunde blive en dygtig Brænderi-Bestyrer eller en Handelsmand ud af ham, og havde derfor sat ham i Handelsklasserne; men hans Lærere opdagede snart, at han var skabt til Andet. En af disse, hans Skrivelærer, gik en Dag igjennem Rigen-
gade. Drengen stod i den aabne Port og tilraabte ham venlig: »God Dag Hr. Boldt!« — »Ih, staar Du der, min Dreng?« svarede Læreren. »Ja, her boer jeg«, sagde Drengen.

»Dette er Faders Brænderi; har De ikke Lyst til at se op til os?« Den venlige Lærer havde nok Lyst til at se Drengens Forældre. Han spurgte Faderen om hvilke Planer han havde med ham, og da han hørte, at han ikke tænkte paa noget Bestemt, men kun ønskede at han skulde lære noget Ordentligt, for maaske at komme paa et Handelskontor, gjorde han ham opmærksom paa at Drengen uden Tvivl var i Besiddelse af ualmindelige Evner, og raadede bestemt til at sætte ham til Studeringerne. Dette ligesaa velmente som uventede Raad fandt god Modtagelse, og Drengen blev flyttet over i den første studerende Klasse.

Her var mere at bestille; her skulde læses baade Latin og Græsk, og nye Billeder fra den fjerne Fortid dukkede op for ham. Han greb dem med Glæde; thi han var en født Historiker. Hver en Historiebog, der faldt ham i Hænderne, læste han, alvorlige Bøger lige saa vel som Tusind og en Nat og Holger Danskes Krønike, og han var snart langt forud for sine Kammerater. Hans rene Sjæl kunde kun daarlig tage Del i deres Optøjer; men derfor holdt de ikke mindre af den livlige Dreng, der havde saa Meget at fortælle. Han var dem rigtignok i flere Henseender en Gaade, og paa Drengervis spottede de hvad de ikke forstod. De lo ad den latinske Dreng, der kunde more sig over taabelige Ammestueeventyr, og, naar han efter sin fromme Moders Anvisning læste i Bibelen, trak de ungdommelige Rationalister paa Smilebaandet. Mindre begreb de, hvorledes det indre Liv kunde opfylde ham i den Grad, at det øjeblikkelig satte ikke blot hans Ansigt, men hans hele Legeme i Bevægelse, saa hans Tale ledsagedes af de heftigste Armbevægelser: ja en Gang skal han endog være falden paa Knæ for at forsone en elsket

Lærers Vrede. Saa regnede det med Spottegloser, og man betegnede ham med satiriske Øgenavne, der i Længde kunde maale sig med Aristophanes' bekjendte Sammensætninger. Naar disse udkastedes med en Skoledrengs flydende Tunge, forfejlede de heller ikke den tilsigtede Virkning; thi hvor findes vel en livlig Dreng, som ikke bliver hidsig over et drillende Øgenavn? Men, lykkedes det ham ikke i de første Drengaar at finde nogen fuldt beslægtet Sjæl, var han til Gjengjæld almindelig afholdt af Kameraterne, og naar han paa sin Fødselsdag fik Lov til at samle Nogle af dem i sit Hjem, var det til stor fælles Glæde. Naar de saa sad ved Aftensbordet, og den gamle Høyen ikke syntes deres Appetit var stor nok, saa brummede han: »Det er ogsaa Din Skyld, Mutter, fordi du har sat Kagen paa Bordet strax; saa har de bare Øje for det Slikkeri.« Af Kameraterne fra v. Westens Skole er endnu En i Live, Digteren Nikolai Krossing.

I Aaret 1811 indtraadte der en betydelig Forandring i det Høyenske Hus. Brændevinsbrænderen blev Brygger; han solgte Brænderiet i Rigensgade og købte i dets Sted en Bryggergaard paa Nørregade. Det var en gammel toetages Gaard i Nærheden af Volden, en af de faa, der havde overlevet Bombardementet. Brygger Høyen boede i Stuen; det var en smuk Leilighed med Stadseværelser ud til Gaden, der efter Datidens Skik næsten aldrig brugtes, medens Sovekammeret til Gaarden var Familiens daglige Opholdssted. Første Sal, Husets Bel-Etage, skulde lejes ud. I denne Anledning indfandt der sig en Dag som Lysthavende en værdig gammel Herre. Den trettenaars Dreng var ene hjemme; han blev anmodet om at sige sin Fader, at Bastholm havde været der og haabede, de kunde

komme overens om Leiligheden. Drengen spurgte, om han var i Familie med »den berømte Bastholm«. »Ja, min Dreng«, svarede den Gamle; »det er mig. Jeg har skrevet flere Bøger, end Du kan læse igjennem.« Niels Høyen fik dem dog læst. Han kjendte allerede i Forvejen lidt til Bastholms »aandelige Taler«; efter at de vare blevne Husfæller, blev han snart en daglig Gjæst i hans Familie, og han slugte med Begjærlighed hans Skrifter, navnlig hans »Jødiske Historie«, hans »Undersøgelser over de ældste Folkeslags religiøse og philosophiske Meninger« og hans »Historiske Efterretninger om Mennesket i dets vilde og raae Tilstand«. Bastholms klare og veltalende Skrifter have sikkert havt stor Indflydelse paa den opvoxende Yngling. De berigede hans Sjæl med en Mængde Forestillinger, som vare fremmede for hans Jævnlige, og de dannede hans Foredrag og Fremstillingsgave. De kunde visselig ikke fremkalde nogen christelig Opvækkelse eller noget varmt og inderligt Troesliv, men de nærede ikke desmindre hans Kjærlighed til Christi Lære, og hans Overbevisning om Christendommens verdenshistoriske Betydning var forbunden med from Religjøsitet. Bastholm boede der i Huset saa længe han levede, og efter hans Død, 1819, vedblev hans Enke at bo der. Et inderligt Venskab knyttede Høyen til hende og hendes fortræffelige Datter Karen, senere Fru Thorlacius.

Det v. Westenske Institut var en ganske vel ansét og taalelig besøgt Skole, men de Lærerkræfter, den kunde raade over, synes at have været meget middelmaadige, som de i de Dage pleiede at være; kun Michael Nielsen, der underviste de studerende Klasser i Latin og Græsk, udfoldede en Dygtighed og en Kraft, som vandt ham Discipulenes Høiagtelse og Kjærlighed. Men i 1811 forlod han

v. Westens Skole for at overtage Bestyrelsen af Borgerdydskolen i Kjøbenhavn. En Del af hans Disciple fulgte med ham til den nye Skole, og Flere havde Lyst dertil; men han vilde ikke ødelægge det Institut, hvorved han selv havde uddannet sig som Lærer, og han nægtede at modtage dem. Høyen var iblandt dem, som imod deres Ønske maatte blive tilbage; først et eller to Aar senere lykkedes det ogsaa ham at komme ind i Borgerdyden.

Her kom der større Fylde i Undervisningen og et rigere Samliv med Kameraterne. Han kom her sammen med en Del begavede Dreng, der senere hver paa sin Maade have spillet en Rolle i Livet, saasom D. V. Friedenreich, senere Bestyrer af Efterslægts-Skolen, H. Agerbek og H. P. Svitser, der begge bleve ansete Præster og geistlige Talere, O. C. Blechingberg, senere Høiesteretsadvokat, P. C. Adler, senere Overlærer ved Ribe Skole og Rigsdagsmand, Zoologen H. N. Krøyer o. m. A. Historien og Poesien, Naturen og Konsten, Alt var Gjenstand for deres Iver og blev drøftet i deres Samtaler, og Høyen spillede en fremragende Rolle der ved sin Modenhed og sit varme og veltalende Foredrag. I et af hans sidste Skoleaar holdt han ved en saadan Leilighed en Tale om Kvindens Værd, som gjorde et saadant Indtryk, at et Par af hans Kamerater omtalte den med Beundring i et Hus, hvor de daglig kom, hos Legationsraad Pløyen. Den elskværdige og fint dannede Fru Pløyen blev saa forbavset over en saadan Udtalelse af en Skoledreng, at hun ønskede at se ham, og da hun havde gjort Bekjendtskab med ham, anmodede hun ham om at læse Historie med hendes Søn, den senere Amtmand Pløyen, og Høyen vedblev bestandig at være en Ven af dette Hus.

Høyen haltede lidt; man mente det kom af at han som Barn havde beskadiget den ene store Taa med en Ild-

skuffe; men han var ikke desmindre en udholdende Fodgænger, og han kjendte ikke nogen bedre Anvendelse for en Fridag om Sommeren, end naar han kunde vandre ud i de smukke Skove, der strække sig Norden for Kjøbenhavn i en Afstand af en eller to Mil. Han gik ikke alene; han maatte have et Par Kamerater med sig, og hans Møder gav ham altid et Par Skilling med paa Reisen. Pengene holdt rigtignok ikke længere ud end til Kagekonen ved Nørre-Port; men der var heller ingen Vanskelighed ved at tilbagelægge hele den øvrige Vei fastende; de havde nok i deres eget Liv og i den herlige Natur, hvis Skjønhed begejstrede dem.

Sparsommere var Adgangen til Konstens Skatte; dog var den ingenlunde lukket. Etatsraad Wests Malerisamling var efter Ejerens Død 1811 bleven kjøbt af Kongen og aabnet for Publikum i et dertil lejet Lokale paa Hjørnet af Ny-Kongensgade og Frederiksholms Kanal. Her blev Niels Høyen snart ligesom hjemme, og han fik tidt Nogle af sine Kamerater med sig. En Gang havde han med et Par af disse moret sig der en Times Tid. Da saa Samlingen blev lukket, gik de over paa den anden Side af Kanalen for at se Hestene i Kongens Stalde, og de kom snart i en livlig Ordstrid om hvad der var mest værd, enten Hestene eller Malerierne. At Høyen holdt paa de sidste, behøver næppe at siges.

At Konsten skulde blive hans Livs Studium, havde han ingen Anelse om; men den glædede ham, hvor han fandt den. Han betragtede den opmærksom, hvor han kunde faa Leilighed dertil; efterhaanden lærte han at skjelne imellem det Bedre og det Ringere, og han var ikke bange for at udtale sin Kritik. Som femtenaars Dreng, har han fortalt, saa han Seidewitz' store Billede

»Valdemar Sejer og Dannebrog« og var meget begejstret derover. To Aar senere var det udstillet ved Frederik den Sjettes Krøning i Frederiksborg; Høyen var kommen derud med et Selskab af Børgerefolk, og disse bad ham, der allerede var halv Student, om at forklare det for dem. Men under Forklaringen fór den kritiske Aand i ham, og han paaviste med stor Strengthed Billedets Mangler. En fremmed Mand, hvis Nærværelse han ikke havde bemærket, kom da hen til ham og spurgte ganske rolig: »Kan han gjøre det bedre?« Den unge Kritiker følte sig inderlig flov. Det var den første Advarsel, han modtog, om Forsigtighed i denne Henseende.

Høyen var færdig til at blive Student 1815; men Nielsen, der ikke fandt at han havde været flittig nok i det sidste Aar, og syntes at en Discipel med hans Evner burde gjøre en glimrende Examen, overtalte hans Fader til at lade ham blive et Aar endnu i Skolen. Nielsen var næppe nogen aandrig Lærer, men i Nidkjerhed og Utrættelighed havde han ikke sin Lige. Tidt holdt han Drengene paa Skolen til Kl. 9 om Aftenen, og han krævede altid ikke blot Flid, men ubetinget Indgaaen paa hans Anskuelse og Fremstillingsmaade. Høyen var ham for moden og selvstændig, og hans brændende Lyst til at se sig om i alle Egne af Aandens store Rige gjorde ham mindre skikket til det strenge Pligtarbejde. Han kunde derfor ikke ganske tilfredsstille sin Rectors Fordringer, og det Vidnesbyrd, hvormed denne efter Datidens Skik ledsagede ham ved hans Afgang til Universitetet, var, i det Mindste ved første Øjekast, alt Andet end fordelagtigt. »Dette unge Menneske«, hedder det, »kan ikke taale, man roser ham. Man har havt de bedste Forhaabninger om ham; men han har

skuffet dem; han er bleven doven, lud doven.« Men efter at Nielsen har givet sin Harmes Luft i disse strenge Ord, gjør han det godt igjen i det Følgende: »Det vilde være uretfærdigt«, siger han, »hvis vi ikke tilstod, at han besidder Dyder, hvorved hin Fejl, om end ikke ophæves, saa dog formindskes. I Retskaffenhed, Beskedenhed, Sædelighed, Frimodighed staar han ikke tilbage for Nogen, og det glæder os at bevidne, at han tilsidst endelig har taget sig for at være fornuftig, at foretrække Beskjæftigelse for Lediggang, Flid for Narrestreger, Arbejde for Spøg, det Nyttige for det Behagelige.«*)

*) Et saadant Testimonium er i Grunden uoversætteligt, da det for en stor Del er et Mosaik af klassiske Brokker. Vi ville aftrykke det fuldstændigt; det er et karakteristisk Billede fra den gamle Skole.

»Rector magnifice! Perillustres et amplissimi professores!

Ut a viro laudato laudari pulchrum et jucundum, ita periculosæ plenum alæ est. Ille ubi indolem videt, ut ad discendum cohortetur, laudat; juvenis laudatus, si, quia sibi deest, admonetur et reprehenditur, se violari et alios sui dissimiles putat. Sic judicavimus de optimæ spei juvene

Nicolao Laurentio Høyen, in quo effulgebat indoles virtutis et emicabant ingenii scintillæ felicissimum in studiis omni- nantes progressum.

Sed ut optatis vel speratis non semper consentit eventus, ita ille conceptam de se spem non implevit, magisque in stadio scholastico ire, quam currere nobis visus est. Licuit dicere, licuit cohortari, licuit objurgare, non commotus est, non obtemperavit, non satisfecit. Inviti hoc testati sumus, quod nisi testaremur, testimonio fidem ipsi detraheremus, fucum Vobis facientes, Viri amplissimi, quorum permagni interest ingenia eorum perspecta habere, quos ad sapientiæ adyta ducturi estis, sacris Minervæ initiandos. At si desidæ vitium in homine notare coacti fuimus, injurii in eum essemus, si diffiteremur, multas ei inesse virtutes, quibus ista labes, si non dilui, at certe minui possit; ingenii enim probitate, modestia, temperantia et liberalitate nemini cedit, multos superat, et læti testamur, eum tandem sapere

Dette Vidnesbyrd krænkede Høyen og overraskede hans Lærere. Var der Nogen, om hvem de havde ventet at han vilde faa et ubetinget rosende Skudsmaal, var det Høyen. Examens Udfald var ogsaa særdeles tilfredsstillende. Han blev ikke »indkaldt« eller udmærket, men han fik Ug. i Græsk, Geografi og Dansk Stil, hvilket sidste var en Sjældenhed, der gjorde stor Opsigt. Nielsen havde heller ikke mént det saa strengt, som det syntes. Han satte i Virkeligheden stor Pris paa Høyen, og det viste han i Gjærning; thi saasnart Høyen havde faaet Anden Examen, ansatte han ham som Lærer ved sin Skole.

Høyen var altsaa bleven Student, og den Frihed, man før ikke ret vilde indrømme ham, kunde han nu gjøre lovligt Krav paa, Friheden til at studere som han vilde. Hvad var da det, han søgte? Han søgte Aandens Aabenbaringer i Livet. Han vilde kjende Mennesket som det var og som det havde været, som det levede i fremmede Lande og som det havde vist sig i Historien; men helst vilde han dvæle ved de fremragende Personer, som større Aandsevner og en kraftigere Villie havde gjort til Bærere for store Tanker; det var Ideen, han søgte, men udpræget i bestemt anskuelig Skikkelse, i den eneste Form, han betragtede som passende og værdig for den, Skjønhedens. Havde man i de

ausum esse, otio negotium, nugis studia, ludo laborem, jucundis utilia præferre.

Hunc quoque Vestro, Viri amplissimi, amplectimini favore, spemque fovete, fore, ut, degustatis cognitionis fontibus apud Vos pure et large manantibus, eorum dulcedine captus non solum avide hausturus, sed totum se illis immersurus sit.

Scripsi et signavi Havnæ Cal. Octobris 1816.

M. Nielsen
 moderator scholæ quam
 Borgerdydskolen vocant.

Dage spurgt ham selv, vilde han sikkert have troet at kunne udtrykke det med ét Ord, det var Poesien, han søgte. Først og fremmest søgte han denne i Digternes Værker. Det var den danske Digtekunsts Guldalder. Øhlenschläger stod i sin fulde Glands, lige herlig som den nordiske Oldtids og som den østerlandske Eventyrverdens Tolk og fuld af Nutidens Romantik. Den gamle Baggesen og Grundtvig og Ingemann sørgede for at han ikke stod ene, og Shakespeares Kæmpeskikkelse traadte frem i Foersoms dygtige Oversættelse. Og næsten endnu herligere syntes den tyske Litteratur at straae. Wieland, Schiller, Göthe o. m. A. betragtedes som Idealer og Mønstre til Efterligning. Høyen prøvede naturligvis ogsaa engang imellem paa at skrive Vers; men hans skarpe Selvkritik holdt Lysten i Tømme. Derimod levede han med hele sin Sjæl i de store Digteres Værker, og Ingen var i Stand til at foredrage dem bedre end han. Allerede medens han gik i Skolen, blev hans Oplæsning omtalt som noget Ualmindeligt; i hans Studenteraar blev detté Talent selvfølgelig uddannet og paaskjønnet endnu mere. Det var den æsthetiske Tid, hvor man næsten kun levede for den skjøne Litteratur. Ogsaa ham var Theatret et af de kjæreste Steder, og i Studerekammeret var Göthe hans fornemste Syssetsættelse. I ham saa han den sande Poesi levendegjort, og under hans Banner kæmpede han djærvt for Skjønhed og god Smag.

Engang var han nær bleven Martyr for sin Kamp i denne Sags Tjeneste. Der var kommen en tysk Skuespillertrop til Byen, som gav nogle elendige Forestillinger paa Vesterbro. Høyen og andre unge Studenter fandt, at de fortjente en eftertrykkelig Afvisning. De mødte en

Aften mandstærke i Theatret, og lod Piberne skingre saaledes at det var umuligt for Skuespillerne at blive hørte. Saa greb Politiet ind, bemægtigede sig de strenge Smagsdommere og førte dem, trods deres Indsigelse, paa Hovedvagten. Høyens gode Lykke frelste ham fra videre Ulæmpe. Skuespiller Frydendal, som kjendte ham og holdt af ham, fik at vide, hvad der var hændt, og begav sig øjeblikkelig til Hovedvagten. Med den ejendommelige Værdighed, han saa godt forstod at paatage sig, forsikkrede han, at der var begaaet en Fejltagelse; han kjendte Student Høyen og vidste, at han havde ikke taget Del i Optøjerne. Han imponerede den vagthavende Officier saaledes, at han fik Lov til at føre Høyen med sig ud af Arresten. Den befriede Fange ilede hjem, foregav en stærk Upasselighed og gik strax i Seng. Sengeliggende modtog han Besøg af sin gode Ven Friedenreich, der kom for at fortælle ham Aftenens Nyhed, om Studenterne, der havde pebet og vare bragte paa Hovedvagten. Høyen var yderlig skamfuld over at have været med; han røbede det ikke engang for sin Ven. Den næste Morgen kom hans Moder og fortalte ham med stor Forfærdelse den gruelige Historie, der var hændt, at honnette Folks Børn vare komne paa Hovedvagten. Høyen lod naturligvis som ingen Ting; men han lovede sig selv at være forsigtigere for Fremtiden.

Høyens Ansigtstræk vare ikke egentlig smukke, men hans rene Sjæl lyste ud af dem, og naar han talte, udbredte der sig et Liv over dem, som ikke undlod at gjøre Indtryk. Man saa ved første Øjekast den unge Students elskværdige Charaktér, hans stærke og livfulde Aand, og naar man hørte hans velklingende Røst, beundrede man med det Samme hans Veltalenhed. Man kan let tænke

sig, at han blev søgt i Selskabslivet, og at flere af Kjøbenhavns mest dannede Huse ønskede at trække ham til sig. Hans Bekjendtskab med Legationsraad Pløyens have vi allerede omtalt. Et andet Hus, hvor han ofte kom i sine Studenterdage, var Conferentsraad, Rentekammerdeputeret Kongslevs. Conferentsraadinden var særdeles ivrig efter at samle skjønne Aander om sig og lade Ungdommen vise sine Talenter. Der opførtes Komedier og Tragedier, men i Reglen kun de allerfortrinligste. Øhlenschlägers Aladdin og andre danske Mesterværker vare allerede gaaede over Scenen; Høyen havde havt sin Del deri; men han var ikke tilfreds hermed; han vilde have Göthes Tasso frem; »det var i Sandhed høj Poesi«. Den gamle, svageelige Conferentsraad kunde ikke bare sig for at vrænge lidt ad denne »høje Poesie«. Dette slog Vand i Blodet, og man holdt sig til den danske Litteratur. Göthe var imidlertid et almindeligt Emne for Samtalen i denne Kreds. Medens Ungdommen med Høyen i Spidsen saa op til ham som Digternes Konge, manglede det ikke paa dem, der, navnlig paa Sædelighedens Vegne, fordømte saadanne Bøger som Werthers Leiden, Wilhelm Meister og Die Wahlverwandtschaften, og som, medens de fortalte allehaande Skandaler om Göthes private Liv, ogsaa nedsatte ham som Digter. En af dem, der ikke ubetinget kunde istemme Ungdommens Lovtaler over Göthe, var Cand. theol. E. Tryde, som senere blev Stiftsprovst i Kjøbenhavn, ogsaa en elskværdig og dannet Personlighed, men lige saa udpræget Theolog som Høyen var Æsthetiker. Fru Kongslev fik engang det Indfald at indbyde disse to sammen til Middag for at høre dem disputere om Göthe. Striden har sikkert været varm. Høyen har senere med den ham ejen-

dommelige Beskedenhed sagt, at han i Grunden skammede sig over at han som ung Student saaledes skulde kæmpe med den Ældre, og at han ikke nøksom kunde paaskjønne Trydes Godmodighed at ville indlade sig saaledes med ham.

Større virkelig Udbytte havde Høyen af Professor Jens Møllers Hus, et Bekjendtskab, som han skyldte den Westengaardske Familie. Den theologiske Professor havde stor Interesse for Historien i dens Helhed og i alle dens enkelte Dele, for Poesi, Konst og Veltalenhed, og han blev ikke blot en Beskytter og Velynder for den unge Student, men en faderlig Ven, der gjerne underholdt sig med ham. Han nærrede en saa oprigtig Velvillie for ham, at han endog tilgav ham, at han tog Del i Studenterforeningens Stiftelse. Han fulgte senere hans Udenlandsrejse med stor Interesse, og Høyen vedblev efter sin Hjemkomst fra denne at staa i den nøjeste Forbindelse med det Møllerske Hus.

Vi omtalte ovenfor, at Høyen blev antaget som Lærer ved Borgerdydskolen. Det var Historie og Geografi, hans Yndlingsfag, hvori han skulde undervise. Det var ham saare kjært saaledes paany at komme i Forbindelse med sin gamle Skole og sine gamle Lærere. Iblandt disse var det ikke blot Bestyreren, som han højagtede og elskede; men der var ogsaa en yngre Mand, der havde været hans Lærer i Fransk og havde faaet særlig Forkjærlighed for ham. Det var en alvorlig theologisk Candidat, Laurits Westengaard, Søn af Provst Otto Westengaard i Kundby ved Holbæk. De blev Venner, og Venskabet udstrakte sig til deres Sødskende. Westengaard blev forlovet med Høyens Søster, og da den næste Pintse kom (1818), fulgte baade hun og hendes Broder ud til Kundby Præstegaard, hvor de værdige Præstefolk i Ferietiden plejede at

samle en Kreds af Unge omkring sig. Der var 4 Sønner og 2 Døttre, Venner og Veninder sluttede sig til dem; Liv og Munterhed var der nok af; men Niels Høyen var den Lystigste af dem alle. Den ældste Datter, Birgitte, var dengang 19 Aar gammel. Hun kunde ikke lade være at beundre den aandrige Yngling, og han følte sig ikke mindre tiltalt af hendes dybe, forstandige Sjæl. Sommerferien trak ham igjen ud til Kundby; da blev de forlovede; men — Høyen var jo en ganske ung Student; han havde ingen Embedsexamen; det burde altsaa være en dyb Hemmelighed; næsten to Aar hengik inden Hemmeligheden blev røbet for Andre end de Allernærmeste.

Men Embedsexamen — hvordan saa det ud med den? og hvad var overhovedet hans Studium? Det havde været en vanskelig Sag for ham at vælge noget Fagstudium, thi der var intet, han følte sig særlig kaldet til; men efter at han havde taget Anden Examen, skulde han jo bestemme sig; det fulgte af sig selv, og det forlangte hans Fader. Han valgte da Jura, gik paa juridiske Forelæsninger og antog en Manucteur; men derved blev det; om noget juridisk Studium var der slet ikke Tale. Göthe var det, han læste og fordybede sig i. Var der forøvrigt nogen Videnskab, han offrede sin Tid, da var det Historien, hvortil ikke blot gammel Kjærlighed, men nu ogsaa hans Lærervirksomhed førte ham hen. Men saaledes kunde det ikke blive ved at gaa. Efter et Aars Forløb maatte han aabent vedgaa, at han Intet havde gjort og Intet vilde gjøre ved det juridiske Studium. Han gik op til Manucteuren for til Afsked at betale ham hans Honorar; men denne vilde Intet modtage, thi Høyen havde saa godt som aldrig været hos ham.

Lovkyndigheden var altsaa opgivet; men saa maatte han jo vælge et andet Fag. Han valgte Theologi; men ogsaa dette kun af Navn; han troede selv ikke paa at han kunde gjøre Alvor af et theologisk Studium. Historien var hans Muse; den vilde han studere, og dens Forbindelse med Poesi og Konst. I Digternes og Konsternes Værker saa han det bedste Middel til at anskueliggjøre Billedet af henfarne Tider, og i Konsten fandt han en egen Verden, herlig og indholdsrig, en Verden der havde sin egen Historie, lidet kjendt og lidet paaagtet, og dog en uendelig rig Kilde til Kundskab om Menneskaanden og dens Udvikling. Der var iblandt Høyens nærmeste Venner to, der, ligesom han, studerede Historien, Adler og Friedenreich. En Gang talte han med En af dem om deres fælles Studier. Høyen udhævede navnlig Konsthistoriets Betydning for Historien, den store Anskuelighed og de mangfoldige Oplysninger, der var at vinde derved. At opdyrke dette, næsten ubearbejdede Jordsmon, var den Opgave, han vilde sætte sig. »Ja, men« svarede hans Ven, »saa er det jo ikke Historien, Du studerer, men Konsthistorien«. Disse Ord fik en ejendommelig Betydning for Høyen. Nu først gik det op for ham, hvor stærkt han havde kastet sig over denne Side af Videnskaben, og, da Navnet var udtalt, blev han ikke bange, men, uden at opgive Studiet af den hele Historie, vedgik han for sig selv, at Konsthistorien dog var hans egentlige Specialitet. Men han bevarede dette foreløbig som en Hemmelighed. Folk havde ondt ved at tilgive ham, at han tilsidesatte Fagstudierne for et brødløst Studium, som Historien; hvad vilde de have sagt, naar et saa uhørt Navn, som Konsthistorie, var kommet dem for Øre? Dog var det ikke

blot Hensyn til Andres Dom, der i denne Henseende gjorde ham forbeholden, men ogsaa Tvivlen, om han virkelig kunde magte et saadant Studium, hvor næsten Alt maatte gjøres fra ny af. Opgaven var ham klar; men var han ogsaa i Stand til at løse den? Det vidste han ikke; men han vidste, at han vilde arbejde derpaa.

Det var en smertelig Skuffelse for hans Forældre, da de erfarede, at det heller ikke kunde blive til Noget med det theologiske Studium. De havde haabet, at deres Søn efter at have taget Embedsexamen kunde have sikker Udsigt til Forsørgelse i Statens Tjeneste; nu saa de, at han opgav Alt. Vilde han ikke sulte ihjel, naar han saaledes kun fulgte sin egen Lyst? Dog, de saa, at han ikke var ledig, og de havde Tillid til hans Dygtighed, saa de tilsidst gav deres Samtykke til den forandrede Studieplan. Vanskeligere faldt det ham at retfærdiggjøre sig for dem, der stod ham fjernere. Han har fortalt om hvorledes engang i et Aftenselskab hos Conferentsraad Kongslev den historiske Professor, Etatsraad Engelstoft spurgte ham, hvad han studerede, og da han derpaa svarede, at han beskæftigede sig med historisk Studium, fik han en streng Tiltale af den lille mægtige Mand, der bemærkede, at det var ham altid ubehageligt, naar han hørte at et ungt Menneske ikke havde noget ordentligt Fagstudium, men lagde sig efter Historie, Æsthetik eller andet Sligt, der ikke førte til Noget. Høyen var til Mode som om han skulde synke i Jorden. Han svarede selv Intet, men det ærgrede ham, at Ingen af de Tilstedeværende, som kjendte ham, vilde tage ham i Forsvar og fortælle Etatsraaden, at det ikke var et løst og mageligt, men et grundigt og alvorligt Studium, han havde for, der nok kunde føre til

Noget; og han forlod Selskabet kort efter. Nu véd Enhver, at Høyen havde Ret; et langt og herligt Liv har retfærdiggjort hans Valg; der var i ham en mægtig Genius, hvis Kald han burde lyde; men kan man virkelig fortænke de Andre i at de ikke havde en saa fast Tro paa ham, at de derfor skulde vove at modsige en saa myndig Mand som Engelstoft? Engelstoft havde ganske vist været hensynsløs i sin Udtalelse, og i dette Tilfælde har Tiden dømt ham; men filistrøs er i sig selv ikke en saadan Anbefaling af de almindelige Fagstudier ligeoverfor Ungdommens højt-flyvende Planer. Det er ikke en af ti, som man derved gjør Uret, og den Ene der bliver miskjendt, vil have Kraft nok til ikke at bøje sig for Miskjendelsen. Den der ikke vil følge den alfare Vej, maa tidt rydde sin Sti mellem Tidsler og Torne, og ikke klage over at Tornene stikke ham. Høyen klagede heller ikke; men han følte Saaret dybt og smerteligt. Han vendte Miskjendelsen Ryggen, og i Bevidstheden om sin gode Ret arbejdede han kun saa meget ivrigere imod det Maal, han havde sat sig.

Konsthistorien er endnu ikke noget gammelt Fag; for 50 Aar siden var den ganske i sin Barndom. Winckelmann havde skabt den antike Konsthistorie, og hans veltalende Fremstilling havde vundet den Velyndere. Flere tyske Forfattere, navnlig Lessing i sin Laokoon, havde bidraget til at klare de æsthetiske Forestillinger; endelig havde Göthe i sine Afhandlinger »Ueber Kunst und Alterthum« paa sin klare og forstandige Maade behandlet Adskilligt derhen hørende. Men det var Oldtiden, disse Mænd havde behandlet; Studiet af Middelalderens og den nyere Tids Kunst stod længere tilbage. Høyen samlede ivrigt Alt hvad der vedkom denne. Benvenuto Cellini kjendte han fra

Göthes Oversættelse; Vasari og C. v. Mandern kjendte han vel nærmest igjennem Fiorillos Bearbejdelse, og det undgik ham ikke, at denne lod meget tilbage at ønske; snart opdagede han historiske Unøiagtigheder der, snart vakt hans kritiske Tvivl paa anden Maade. Hvad Bygningskonsten angik, havde man for Oldtiden de meget tarvelige Skrifter af Hirt; man havde Stieglitz' lille Haandbog, og man havde begyndt paa flere Steder at beskæftige sig alvorligere med Middelalderens Bygninger, i hvilken Retning navnlig Mollers Arbejder over tyske Kirker bør nævnes. Hvor ringe disse Begyndelser var, vidste Høyen ikke selv, men han sa nok, at der var Meget at gjøre endnu, og at det ikke hjalp her at opstille et æsthetisk Raisonnement uden tilstrækkelig Kjendskab til Monumenterne, men der krævedes alvorlig historisk Forskning og Indtrængen i Monumenterne selv; Betragtningen af Konstværkerne var jo i Virkeligheden Kjernen i Studiet.

Men i denne Henseende var Kjøbenhavn ikke rig, og de Skatte, der virkelig fandtes, vare ikke let tilgængelige. Af interessante Bygninger var der ikke mange, og ingen der gik længere tilbage end til Christian IVs Tid; af offentlige Monumenter fandtes kun Rytterstatuerne paa Kongens Nytorv og paa Amalienborg, og Frihedsstøtten udenfor Vester-Port. Paa Rosenborg Slot var der samlet en Mængde Kongen tilhørende Kostbarheder fra Christian IV og de følgende Konger. Af Malerier havde der paa det gamle Christiansborg Slot været en Del, navnlig hollandske; og Spengler havde under Slottets Brand været i Stand til at redde de værdifuldeste af dem*), men der var ingen Plads til at

*) Se L. Mourier, Spenglers Lévnet i Genealogisk og biografisk Archiv. 1842.

ophænge dem, før det nye Slot blev færdigt. En mindre Samling fandtes i det Kongelige Palais paa Amalienborg. Der hang ogsaa Etatsraad Bodendicks Samling, der var bleven kjøbt efter hans Død 1811, men for Størstedelen i Værelser, der beboedes af private Personer, og ikke til at faa at se. Den betydeligste Samling var Konstkammeret, dette Pulterkammer, hvori man, som Skik var i det 17de og 18de Aarhundrede, havde sammendynget naturhistoriske Samlinger, Vanskabninger og Misfostre, ethnografiske og historiske Mærkværdigheder, Antiquiteter, mechaniske og optiske Instrumenter, Snurrepiberier og Konstsager af alle Slags. Der fandtes i Indgangsværelset og det derefter følgende lange Galleri 115 Billeder, hvoriblandt næsten Alt, hvad det nuværende Billedgalleri ejer af italiensk Kunst, navnlig Luinis hellige Catharina, Stykkerne af Rafaels Skole, Mantegnas døde Christus, Parmigianinos Lorenzo Cybo, Salvator Rosas Jonas og hans Kadmus, o. s. v., af flamsk, hollandsk og gammeltysk Kunst Billeder som Rubens' Salomons Dom, det smukke Billede af de Keyser og v. Goyen, Dubbels' Søstykke, Landskaber af Ruysdael, Everdingen, Hackaert, Saftleven, Holbeins Luthspiller o. s. v.*) Men denne fortrinlige Samling var ikke offentlig. De, der vilde se den, maatte henvende sig til Konstkammerforvalteren, og kunde kun imod en Betaling af tre Rdlr. faa Lov til at se Samlingen i et Selskab af indtil tolv Personer. Som Følge deraf kom i Regelen Ingen derop uden han først havde samlet et saadant Selskab; den Enkelte vilde ikke

*) Blandt Konstkammerets andre Ejendele kunde endnu nævnes de smukke udskaarne Elfenbenssager. De to Marmor-Hoveder fra Metopen paa Parthenon laa uændsede, indtil Brøndsted opdagede dem

gjøre denne Udgift, og Mange syntes det var nok, naar de havde været der en eller to Gange i deres Liv. Høyen, der vel vidste, hvilken Skat denne Samling var, fik i Aaret 1819 en Kreds af tolv unge Venner og Veninder til at forene sig om at aflægge stadige Besøg paa Konstkaammeret. Til denne Kreds hørte blandt Andre Poul Møller og Frøken Mandix, senere Fru Ingemann. Den kaldte sig »Strømmen«. Man begriber, det var en livlig Strøm, og der blev nydt og studeret saa godt som der kan nydes og studeres i Selskab. Men Høyens Studium indskrænkedes ikke til disse Fælles-Besøg; og da man endelig en Gang besluttede at bringe Orden i dette Chaos og dele det i forskjellige Samlinger, i hvilket Øjemed der ved kgl. Resolution 3 Februar 1821 nedsattes en Commission, fik Høyen Lejlighed til at blive endnu nærmere bekendt dermed, idet et af Commissionens Medlemmer, Etatsraad Mauthey bad ham hjælpe sig med Ordningen af Elfenbens-Sagerne og de andre Konstgjenstande, der vare blevne henlagte under ham.

Lettere tilgængelig var Etatsraad Wests Samling, som vi ovenfor omtalte. Ogsaa den indeholdt fortrinlige Billeder, som f. Ex. Rubens' Portræt af Abbed Irselius (han gik under Navnet v. der Stern, indtil Høyen opdagede, hvem det var). Den udmærkede Moltkeske Malerisamling var dengang ligesom nu aaben hver Onsdag fra 12—2. Andre Privatsamlinger, som Etatsraad Bugges og Sekretær Bangs, havde ikke det Værd, man gjerne vilde tillægge dem. Føje vi hertil Kobberstiksamlingerne — der var dengang to, den ene forbunden med Kongens Bibliothek, den anden med Wests Samling; senere blev de forenede — Møntsamlingen paa Rosenborg og Konstakademiets Samling

af Gibsafstøbninger efter Antiker, have vi omtrent nævnt hvad der fandtes af monumentale Hjælpemidler til et konsthistorisk Studium i Kjøbenhavn.

Intet af dette lod Høyen ubenyttet. Men, grundig som han var, havde han fra først af sét, at for at følge Konstens og Kunstnernes Veje, maatte han ogsaa være bekendt med deres Teknik; han maatte kjende Perspectivlæren og Anatomien, og han maatte selv kunne tegne. Han gav sig derfor til at besøge Konstakademiets Skoler, og erhvervede sig snart en ikke ringe Færdighed i Tegning. Men saa let og smukt han førte Blyanten, gjorde han dog intet Forsøg paa at blive Konstner selv; han benyttede kun den erhvervede Færdighed til at gjøre sig fuldstændig Rede for de Konstværker, han vilde studere, og til at bevare Erindringen om dem uforandret. Lige saa samvittighedsfuldt studerede han Perspectivet; til at foretage et fuldstændigt anatomisk Studium fik han maaske først senere Lejlighed.

Fra Akademiets Skoler søgte han til Kunstnernes Værksteder. At se dem arbejde og tale med dem om deres Konst, maatte jo være den bedste Vej til at trænge ind i Konstens Hemmelighed. I Eckersberg ejede Danmark dengang en Konstner, der med den største Grundighed og Omhyggelighed i Tegning forbandt en fin og smuk Følelse for Farve. Høyen beundrede ham i høj Grad og lærte Meget af ham, men der var tvende andre Kunstnere, til hvem han kom i et nærmere personligt og venskabeligt Forhold. Den ene var den gamle Dyremaler Gebauer, en Mand, som Høyen baade da og senere satte stor Pris paa, og hvis Talent næppe har havt nogen varmere Talsmand end ham; men den Pirrelighed, han delte

med saa mange Kunstnere, blev forøget ved hans Døvhed, og han følte sig i høj Grad fornærmet ved den Smule Kritik, Høyen i sine »Bemærkninger om Konstudstillingen 1828« lod flyde ind imellem den iøvrigt store Ros, der ydedes ham. Dog, da den første Hæftighed havde sat sig, vendte de tidligere Følelser tilbage, og da Høyen to Aar senere kom til Aarhus, hvor Gebauer boede, bad den gamle Kunstner paa ny sin unge Ven at komme til sig. Den anden var Landskabsmaler J. P. Møller, der lige til sin Død, 1854, hørte til Høyens nærmeste Venner. Under Samtaler med disse Kunstnere udviklede han sine tekniske Kundskaber og sit Øje, og blev især fortrolig med Landskabsmaleriet. Det Første, Høyen nogensinde har skrevet om et Kunstværk, er en Bedømmelse, Fremstilling eller hvad man vil kalde det, af et stort Landskab af Møller, Skovpartiet ved Hundemose, som blev udført 1822 efter Bestilling af Grev Moltke. Denne lille Afhandling er skrevet efter Opfordring af Kunstneren og har Formen af et privat Brev til ham. Det er et første Forsøg, ikke bestemt til at trykkes, men hvor ubetydeligt det end er, dog fuldt af Følelse, og et smukt Vidnesbyrd om Forstand paa Kunstværket og Takt ligeoverfor Kunstneren.

Konststudiet var blevet Høyens Hoved-Interesse, men det var ikke hans eneste. Han var i høj Grad alsidig, og ikke mindre meddelsom. Han kunde deltage i enhver Discussion, og han forstod at give sine egne Studier almindelig Interesse. Da Studenterforeningen blev stiftet, i 1820, hørte han til de oprindelige Medlemmer. Han deltog ikke i de dengang saa ivrig førte Forhandlinger om det nye Selskabs Organisation og Bestyrelsesformer; han har hverken været Senior eller Ephor; men han satte Pris paa Samlivet med Kammeraterne, og var ingen uvirksom Del-

tager i Foreningens Liv. Hver Lørdag Aften holdtes der Foredrag eller Disputere-Øvelser; snart var det en oplæst Afhandling der underkastedes almindelig Drøftelse, snart drejede Striden sig om opstillede Theses. I saadanne Theses finde vi de første Spor af Konsthistorikeren Høyen. For at forstaa og bedømme dem, maa man vel lægge Mærke til, at det kun er Theses, det vil sige Sætninger der ere stillede paa Spidsen, og som den, der fremsætter dem, ofte selv kun tillægger en relativ Sandhed, tidt Paradoxer, som han selv vilde være den Første til at angribe, hvis en Anden havde yttret dem*). Den 28. Juni 1821 forsvarede Høyen følgende Theses: »1) Den nordiske Mythologi er ikke anvendelig for de bildende Konster. 2) Det er ikke altid en Vinding for Konsten, at dens Gebét udvides. 3) Om endogsaa en geniask Konstner kunde frembringe et fortjenstfuldt Arbejde i den nordiske Mythologi, vilde dette dog snarere skade end gavne Konsten.« Det er underligt at tænke sig, at han, der senere understøttede Bissen i hans Fremstillinger af den nordiske Sagnkreds, og derved har virket mere end maaske nogen Anden til at aabne den for Konsten, ved sin første Optræden skulde vise sig som en afgjort Modstander af denne Retning. Sagen var, at dens Tid endnu ikke var kommen, og at den Vej, hvorpaa man gik frem, næppe kunde føre

*) Saaledes forsvarede Abrahams (senere Professor i Fransk ved Universitetet, og derefter Notarius publicus) d. 21. Sept. 1821 følgende latinske Theses, mod hvilke blandt Andre ogsaa Høyen opponerede; »1) A posse ad esse valet consequentia. 2) Hic mundus non est primus; Adamus et Eva non fuerunt primi homines. 3) Unusquisque rex debet esse philosophus. 4) Sæculo vix præterlapsa ars musica nil novi nobis afferre valebit. 5) Nemo saltat ebrius.

til Maalet; det blev Høyen forbeholdt, senere at vise en bedre. — D. 27. Oktober samme Aar se vi atter Høyen paa Kathedret. Da forsvarede han følgende Theses; »1) De dannende Konster maa stedse gaa til Grunde med Frihed og Religion. 2) Den christelige Mythologi er langt mere passende for Malerkonsten end den græske. 3) Skal Malerkonsten hæve sig til den Højde, som den havde naaet i det 16de Aarh., saa maa det ske ved Landskabsmaleriet. 4) De Gamle kunde aldrig drive Landskabsmaleriet til nogen Fuldkommenhed, da det allerede indeholdtes deres Sculptur og Architektur.« Ogsaa Sætninger, der egnede sig fortræffelig til at disputere over, men som næppe vilde fortjene en nærmere Drøftelse paa dette Sted. Saa Meget se vi, Høyens Tanker dreiede sig ganske om Konsten og dens Historie.

Med Iver samlede han Alt hvad der kunde tjene dette Studium. og han klagede ikke over Danmarks Fattigdom i denne Henseende. Han fandt endog, at Kjøbenhavn maatte kaldes rig paa Hjælpe midler for Konsthistorikeren; men han vidste vel, at den var langt fra at yde det Tilstrækkelige. Den gothiske Bygningskonst var ham saa godt som ubekjendt; Antikerne kjendte han kun af Afstøbninger; af den nyere Malerkonst havde han vistnok sét adskillige gode Prøver fra forskjellig Tid og Sted; men de verdensberømte Mesterværker havde han ikke sét; Rafael og Michel Angelo, Tizian og Correggio kjendte han kun paa anden eller tredje Haand, og det følte han med Smerte. Vilde han danne sig et virkeligt Billede af Konsthistorien i sin Helhed, maatte han reise ud i Verden, at Udlandets Samlinger og Bibliotheker kunde udfylde hans Savn. Jo mere han fordybede sig i sit Studium,

desto mere saa han, hvor utilfredsstillende de tidligere Behandlinger var, og hvor upaalidelige i Almindelighed de historiske Efterretninger om Konstværkerne var. Her var Meget at gjøre. Først og fremmest gjaldt det om at se med egne Øjne, og saa om at sammenligne Resultaterne af det Sete med Literaturens Vidnesbyrd; det gjaldt om at samle Materialet til den Bygning, der skulde være hans Livs Gjerning. Det var uundgaaeligt nødvendigt, at han maatte rejse, og det kunde ikke blive en Sviptur; det maatte blive en Studierejse paa to eller tre Aar. Men hvor skulde man skaffe Midlerne til en saadan Rejse? Den gamle Høyen var vistnok en velstaaende Brygger, men hans Velstand grundede sig paa Arbejde og Spar-sommelighed, og Muligheden af en saadan Udgift som en Udenlandsrejse var aldrig kommen indenfor hans Tanker. Dog — havde han sagt A, maatte han ogsaa sige B. Han havde givet sit Samtykke til at Sønnen opgav Jura og Theologi for at studere Konsthistorien; han maatte ogsaa forsyne ham med Midlerne dertil. Forstod han ham end ikke ret, saa havde han dog Tillid til ham, og med en under de daværende Forhold sjelden Rundhaandethed lovede han sin Søn 400 Specier aarlig i 3 Aar til en saadan Rejse. Med den inderligste Taknemlighed modtog Sønnen dette Offer; han vidste, det var ikke ringe; men for ham beroede Alt paa denne Rejse. Han vidste vel, han vilde savne sit kjærlige Hjem og sine kjære Venner, først og fremmest sin Forlovede og Kundby Præstegaard, men hans Muse vinkede ham, og uden hende var han jo Intet, hverken for sig selv eller for Andre. Han hengav sig derfor ganske til Forventningens Glæde, lod Fantasien dvæle ved alle de Herligheder, han gik imøde, og traf med bankende

Hjerte Forberedelser dertil. Han fik travlt med at lægge Rejseplanen og med at indhente Oplysninger om hvilke Konst-samlinger og Bibliotheker han især burde besøge; det var dengang ikke saa let som nutildags, da Rejsebøgerne yde enhver Oplysning, man ønsker. Han skaffede sig Anbefalingsbreve til Lærde og Kunstnere i Udlandet, thi ogsaa af det personlige Bekjendtskab med dem lovede han sig et ikke ringe Udbytte. Han vidste, hvad han skyldte Kunstnere og Videnskabsmænd i sit Fødeland, og han længtes efter at se, hvorledes man arbejdede i Udlandet, hvorledes man der betragtede og bedømte Konsten.

Efter tilbørlig Overvejelse besluttede han først at gaa til Dresden, hvor han vilde træffe Normanden, Landskabsmaler Dahl og Andre, til hvem han fik Anbefalinger. Ved deres Vejledning og ved Studier i Malerisamlingen og Bibliotheket vilde han forberede sig til den øvrige Rejse. Denne skulde gaa over München og Wien til Italien, og efter et længere Ophold der tilbage over det vestlige Tyskland til Paris og Nederlandene.

Andet Kapitel.

Høyens første Udenlandsrejse.

1822 - 25.

Om denne Rejse, som han mere end nogen anden betragtede som sin egentlige Studietid, foreligge temmelig fuldstændige Beretninger i hans Breve til Hjemmet. Han holdt ikke nogen egentlig Dagbog; han lod sine Breve

træde i Stedet. Saa glad han var ved alt hvad han saa, syntes han dog først ret at føle Glæden, naar han kunde meddele den til sine Kjære, og saa hurtig hans Pen fløj, kunde den dog aldrig flyve ham hurtig nok. Til sin Forlovede og sine Venner skrev han Meddelelser om hvad han havde sét af Kunstværker og Kunstnere, undertiden hele konsthistoriske Afhandlinger; til sine Forældre skrev han om Rejsens Gang, om Stædernes Physiognomi og Folkelivet. Sin Fader fortalte han om Kornpriserne og Kornhandelen, ja han gav ham udførlige Beskrivelser af store Brænderier og Bryggerier, han havde besøgt; men ét Emne var der, som han ogsaa stadig maatte skrive til ham om; han maatte gjøre Rede for sin Husholdning. Hans Ophold blev næsten paa hvert Sted længere end han havde tænkt, og Pengene vilde ikke strække til; han har derfor nok at gjøre med at forklare, hvorledes han ikke øder en Skilling til Unytte, og at, om han end nok kunde rejse for 400 Specier om Aaret, saa kunde han dog ikke drage tilbørlig Nytte af sin Rejse, naar han skulde holde sig strengt dertil. Han er fuld af Taknemmelighed over den Gave, der var skjænket ham, men da det viser sig, at denne ikke er tilstrækkelig, føler han ogsaa, at han med god Samvittighed kan bede sine kjærlige Forældre om yderligere Tilskud. Og Forældrene tvivlede heller ikke paa at han fortjente dem. Da et Forsøg paa at opnaa kongelig Understøttelse til Fortsættelsen af Rejsen var mislykket, tilskjød de uden Indvendinger det Manglende.

Den righoldige Samling af Breve, der endnu er bevaret, er lagt til Grund for den følgende Fremstilling, og Udgiveren har allevegne, hvor det lod sig gjøre, benyttet Brevskriverens egne Ord. Nogle af Brevene ville i anden

Afdeling af denne Levnedbeskrivelse blive meddelte fuldstændig.

Den 14de September 1822 gik han ombord paa et Skib, der skulde til Pommern, og efter en behagelig Sejlads kom han den næste Dags Eftermiddag Kl. 3 til Swinemünde, og derfra med et mindre Fartøj den følgende Dag til Stettin. Det var hans første Udenlandsrejse; Alt var ham saa nyt, og hans Øie var aabent for Alt, for Havets vevlende Skjønhed lige saa vel som for den smukke Sejlads op ad den smalle Oderflod mellem græsrigge Enge, der efterhaanden som man kom Staden nærmere gik over til én sammenhængende Have. Staden Stettin behagede ham ulige mindre. Det var to Timer efter Solens Nedgang, da Høyen og hans Rejsekammerat, en tysk Student, kom i Land. Der skulde sørges for en Vogn til Berlin. I dette Øjemed maatte en Pige med en en Lygte i Haanden ledsage dem fra Gjæstgivergaarden igjennem Byens snævre og krumme Gader hen til en langt borte boende Hyrekusk. For en Betaling, der var omtrent det Firdobelte af hvad Jernbanen nu koster, fik de lejet en bedækket holstensk Vogn; det var Datidens almindelige Kjoretøj. Hele den næste Dag gik hen med 9 Miles Kjørsel igjennem en ensformig Slette. De overnattede i Angermünde, og den næste Dag naaede de efter en besværlig Kjørsel paa dybe Sandveje igjennem en Ørken, hvor kun Træplantninger kunde trives, om Eftermiddagen Kl. 5¹/₂ til Berlin.

Han havde kun tænkt at opholde sig tre Dage i Berlin, men de tre Dage blev til tolv, thi han syntes, han maatte se Alt, og hvad han saa, vilde han se ordentlig. Berlin var dengang næppe halv saa stor som nu. Den

forekom ham forholdsvis stille; Livet paa Gaderne syntes ham ikke synderlig større end i Kjøbenhavn; Staden oplystes om Aftenen af Lygter, der hang i Kjæder midt over Gaderne; men de pragtfulde, stærkt oplyste Butiker gjorde et trylleagtigt Indtryk. Han var glad over alt Nyt, og saa barnlig modtagelig, at han lod sig lokke selv af et Voxkabinet og med Henrykkelse betragtede nogle slette Voxdukker, der forestillede Cartouche og andre berygtede eller bekjendte Personer, maaske de samme, han havde sét mange Aar tidligere i Kjøbenhavn. Det var hans ejendommelige Gave, at nyde uden at forstyrres af Kritiken og kritisere uden at tabe Nydelsen.

Byen selv tiltalte ham i Grunden ikke meget. Han syntes godt om de store, massive, vel vedligeholdte Huse, og fandt enkelte meget smagfulde iblandt dem, men de fleste vare byggede i den slette franske Smag fra det forrige Aarhundrede, overlæssede med en Mængde dels smagløse, dels urimelige Prydelser, saa som det kongelige Slot, Tøjhuset, den katholske Kirke og mange Palladser; Operahuset var den eneste Bygning fra denne Tid, der behagede ham. Større Pris satte han paa Schinckels Bygninger, det nye Theater og Monumentet paa Kreuzberg uden for Byen, som Kong Friedrich Wilhelm III havde ladet oprejse til Minde om »den saakaldte Folkekrig«, en gothisk Bygning med Statuer, der skulle forestille Slagene i Aarene 1813—15. Bibliotheket og Konstsamlingerne forundrede ham ved deres Ubetydelighed. Antiksamlingen havde, paa Afstøbningerne nær, lidet at betyde; Malerisamlingen talte en Del italienske Billeder, hvis Værd rigtignok ikke blev større, fordi man vilde paalyve Tizian, Veronese eller Rafael Forfatterskabet; men med Hensyn til hollandsk Konst kunde Berlin ikke

maale sig med Kjøbenhavn, »naar blot« sukkede han »vore Konstskatte havde været mindre indelukkede!« Han ærgrede sig over det Væsen, man i Berlin gjorde af sine Samlinger, over det Praleri, han traf overalt. Han saa, at Regjeringen gjorde overordentlig meget for at hæve Konst og Videnskab, dels ved at tilkalde de betydeligste Mænd i Tyskland, dels ved store Indkjøb; men det forekom ham dog at være et Spørgsmaal, om det vilde lykkes. »Konst og Videnskab«, siger han, »fordre Frihed, og i et Land, hvor selv en Mand som Schleiermacher anklages for »demagogische Umtriebe«, maa enten Konsten eller Despotiet knækkes.« »Konstudstillingen aabnedes« fortæller han; »Berlinerne, alle gewaltige Kjendere, strømmede hobevis derhen for at betragte en uhyre Hob (6—700) slette Malerier, hvoriblandt en halv Snes gode Arbejder gjorde en hæderlig Undtagelse. Men paa den anden Side vidnede den store Udstilling af Fabrikata fra alle de preussiske Provinser, Manufakturvarer, Guld- og Sølvarbejder, Vaaben, især Flinter og Sabler, Maskin-Modeller o. s. v. om en stor industriel Dygtighed.« Hvor har Berlin dog altid været sig selv lig! og hvor klart saa ikke denne unge Mand allerede dengang, da han ikke nærrede andre Følelser imod Tyskland end den største Velvillie!

I Overensstemmelse med sin Plan søgte Høyen at blive nærmere bekendt med de i Berlin levende Kunstnere. I den gamle Billedhugger Schadow, Konstakademiets Direktør, fandt han en venlig Mand med et kraftigt, talende Udvortes. Hans tidligere Arbejder, som General Ziethens Statue paa Wilhelms Pladsen, og Leopold af Anhalt-Dessau ved Domkirken, gjorde intet Indtryk paa Høyen, men dette mener han for en Del burde tilskrives det af Moden paa-

budte Costume. Schadow selv talte ogsaa meget ligegyldig om disse Arbejder: »Vi nyere Billedhuggere kunne som oftest kun levere Dukkebilleder.« Derimod stod der i hans Atelier pousseret Modellen til Luther-Statuen i Wittenberg, en Model til en Statue af Blücher og andre; her havde Kunstneren havt friere Hænder; de vare tænkte og udførte uden Manér og med høj Alvor. Schadow havde været en nøje Ven af vor Abildgaard, og talte med stor Agtelse om hans Talent og hans Arbejder. Han havde nylig havt den Sorg at miste sin Søn Rudolph, en talentfuld Billedhugger, der opholdt sig i Rom. Budskabet om hans Død traf Faderen medens han sad til Bords med en Del muntre Venner i sit eget Hus. Hans anden Søn, Professor Wilhelm Schadow, var uden Spørgsmaal den første Maler i Berlin; Høyen roser hans Portræter af Prinds Wilhelm (gift med Kongens Søster), og af hans egen Kone, samt en Madonna, der kysser Christusbarnet, med et ægte jomfrueligt Udtryk i sit Ansigt. Det var en lille undersætsig Mand med sort Haar, alvorlige, funklende Øjne, krum Næse, ret smukke Læber og bleg Ansigtssfarve, livlig og energisk i sin Tale. Høyen tilbragte den sidste Aften, han var i Berlin, hos ham. Han talte med ham og hans interessante Hustru om Danmark, om Holberg; han maatte fortælle Fru Schadow Indholdet af Peder Paars og af nogle af Komedierne. Tilsidst kom de i en livlig Samtale om Maleri og Kunst overhovedet. Høyen følte sig ret oplivet ved at træffe en universel Anskuelse af Kunst og Videnskab, der stemmede med hans egen.

Rauch var en høj, mager Mand, kun 45 Aar gammel, men han saa ud, som var han mellem 50 og 60, Det blege Ansigt med den fint dannede Næse og de sorte,

aandfulde Øjne havde noget slebent og tillige fornemt ved sig. Hans Væsen stemmede hermed, og man skulde ikke tro, at han engang havde været Lakai. Man fortæller at Dronning Louise var den, der først opdagede hans Geni, idet hun saa ham danne Voxdukker og andet Legetøj for Prindsen, hos hvem han var. At han var bleven en betydelig Billedhugger, derom forelaa tilstrækkelige Vidnesbyrd i hans Gravmonument over Dronning Louise i Charlottenburg, i hans Statuer af Scharnhorst og Bülow foran Hovedvagten, i mange herlige Buster o. s. v., og Høyen roste ogsaa den Tænksomhed, hvormed havde han vidst at give sine Statuer i moderne Uniform et mere plastisk Udseende ved Anvendelse af Militærkapperne, og hans delikate Behandling af Marmoret. Naar han saa Scharnhorst staa der med det alvorlige, dybtgrundende Blik, Sorg og Vemod udbredt over det furede Ansigt, Haanden hævet, ret ligesom han i dette Øjeblik havde fundet Midlet til at vække de slumrende Preusserne, maatte han føle med Helten og beundre Konstneren. Men alligevel syntes Rauch ham ikke at være fri for Manér, Noget som især sporedes i hans Mindesmærke over Dronningen.

Billedhugger Tieck, Digterens Broder, var for melancholsk og tilbageholden til at Høyen kunde sige noget stort om hans Person. Hans kolossale Blücher-Statue forekom ikke uden Værd; hans Buster rostes; men hans Pegasus, der var bestemt til det nye Theater, syntes ham en underlig, halv engliseret Digterhest.

Den Konstner, Høyen maaske vilde sætte højest af alle Berlinere, Architekten Schinkel, gjorde han ikke personligt Bekjendtskab med. Han beundrede hans gothiske Monument, og han var en ivrig Forsvarer af hans Theater.

hvis indre Indretning dadledes af Mange. Han gjorde opmærksom paa, hvor vanskelig en saadan Opgave var for en Kunstner, »især« siger han »naar man har en Konge, som selv vil være Kunstner, da han ikke kan være Konge, og som rask stryger væk og sætter til, alt ligesom det falder ham ind, paa de indsendte Tegninger.«

I Dresden opholdt Høyen sig fra 3die Oktober 1822 til 22de Marts 1823, deri indbefattet et Par Udflugter til Meissen og en fjorten Dages Rejse til Prag. Iblant de Ting, der bidrog til at forlænge hans Ophold, nævner han en lille Sygdom (29de Oktober til 10de November), der dog havde den heldige Følge, at den befriede ham fra et gastrisk Onde, hvoraf han i længere Tid havde lidt, og den usædvanlige strænge Vinter — i Slutningen af Januar stod Thermometret i nogen Tid mellem 20 og 30 Grader under Frysepunktet —, som vanskeliggjorde Arbejdet i Museerne. Men den væsentligste Grund var den, at han befandt sig særdeles vel i Dresden og syntes der bedre end noget andet Sted at finde hvad han behøvede til en grundig Forberedelse i Konsthistorien. Det var ikke blot den rige Malerisamling, hvor han for første Gang saa Mesterværker af Rafael, Correggio, Tizian, Paolo Veronese og mange Andre, der fængslede ham; endnu mere Tid blev anvendt paa Kobberstiksamlingen og paa Bibliotheket, der forekom ham at staa langt over Berlins. Der gjennemsaa han hvad der fandtes af Miniaturer i Haandskrifterne, gjennemgik Skrifter om Kobberstikkonstens Oprindelse og Historie, om den gothiske Bygningskonst, særlig med Hensyn til Meissens Domkirke, om Sachsens Historie o. s. v. En hel sachsisk Konsthistorie udarbejdede han under sit Ophold i Dresden, og sendte hjem til sin

Forlovede. Det er et særdeles omhyggeligt Arbejde; men nu kan det som historisk Fremstilling næppe have synderlig Betydning. Paa dette Sted vilde det næppe være rigtigt at optage Mere end det, der angaaer den samtidige og den nærmest foregaaende Kunst, og for det 18de Aarhundrede ville vi endda indskrænke os til et Udtog.

Medens Høyen med Forkjærlighed dvæler ved Sachsens ældre Historie, ved de gothiske Kirker og ved den elskværdige Maler Lucas Cranach, kan han ikke istemme den almindelige Ros over de Fyrster, der pleje at betragtes som Stifterne af sachsisk Kunst, August II og III. De levede i en smagløs Tid og bortødslede Millioner paa Narrestreger, som den paa persisk og tyrkisk møblerede Sommerpavillon, den i »das grüne Gewölbe« opbevarede, med Guld og Ædelstene indlagte Sølvplade, hvorpaa Stormogulens Hoffest er afbildet, gigantiske Conditorkager, enorme Fyrværkerier og Balletforestillinger; ja man tænkte jo endog paa at udføre August III's Rytterstatue i Porcellæn. Man anvendte uhyre Summer paa at sammenkjøbe Malerier fra alle Verdens Hjørner; men paa samme Tid som man erhvervede Mesterværker af Rafael og Correggio, holdt man en Sylvestre, en Palcko*) og Andre i Ære. Det planløst Samlede blev opstillet i en uhensigtsmæssig Bygning (en forhenværende Staldbygning). Konstværkerne forvandlede til Handelsvarer, og i Stedet for at mangt et Maleri før virkede paa den herligste Maade paa den Plads, hvortil det var bestemt, blev det nu begravet i et Konstens Gravkapel. Det var den Erfaring,

*) Et Par daarlige Malere, man havde indkaldt for at male Loffer og Vægge i der Zwinger.

han gjorde i Dresdens uhyre Galleri. Det interessanteste Minde om Augusternes Tidsalder er den pragtfulde »Zwinger«, som August II i 1711 lod Architekten Pöpelmann begynde, egentlig Forgaarden til et stort Slot, der skulde have staaet der, hvor nu den nye Museums Bygning er opført, eller rettere en Indhegning om Slotspladsen ligesom Buegangene omkring Ridebanen ved Christiansborg-Slot. Den bestod af 6 Pavilloner af forskjellig Form forbundne ved et Galleri, der var ét Stokværk højt. I Borgerkrigen 1848 afbrændte den østlige Side. Høyens Beskrivelse fra 1823 lyder saaledes: »De barokke Former, som Taarnet over Hovedindgangen og de forskjellige Pavillons have, den uhyre Mængde Statuer, der pryde denne, i ikke store Forhold opførte Bygning — under Augusterne talte man 300 Statuer —, de fantastiske Zirater, der endnu bære Spor af Forgylding, de smalle Mellemrum imellem Vinduerne, der gjøre at det Hele sér ud næsten som lutter Vinduer, Alt dette giver Zwingeren noget Fémæssigt; man troer at være i Forgaarden til et af Palladserne i 4001 Nat. Betragter man Gjenstandene nøjere, saa forsvinder sagtens denne Drøm; men Bygningen gjør stedse et behageligt Indtryk. Det Hele er opført af Sandsten; Blomsterguirlanderne paa Søilerne og mange af Consolerne, der stedse ere halve Figurer, ere godt udførte, men Statuerne ere slette, og al den ødsle Pragt, hvormed Salene vare dekorerede, er fast ganske forsvunden.« — Som en dygtig Bygning fra denne Periode betegnes Elbbroen; fremdeles Frue Kirke, »en Bygning, som uagtet alle sine Mangler, uagtet det Indre formelig er stygt, Decorationerne i det Indre yderst smagløse og de ydre Zirater ikke meget bedre, dog i constructiv Henseende er er Mesterværk, og strax

ved første Øjekast trods sin Dristighed gjør et mærkværdigt Indtryk af Sikkerhed og Fasthed. Derimod afgiver det Japanske Pallads og Slottet i Pillnitz ved deres Forbindelse af quasi-græske Søjler med Consoler i Form af gnikøjede, bredflabede Japanesere og udsvejfede chinesiske Tage, slaaende Exempler paa Tidens grænseløse Smagløshed. Ogsaa den katholske Hofkirke med sit høje Taarn udmærker sig ved Pragt og Kostbarhed; og det siges netop at være disse Hensyn, der bevægede August III til at foretrække Italieneren Chiaveris Plan for alle andre. Den er iøvrigt ikke uden Storhed i Anlægget. I en bedre Tid havde denne Mand upaatvivlelig leveret et smagfuldere Arbejde; nu maatte han følge Moden.«

Hvor dybt Smagen var sunken, saa han især af de i dyre Domme betalte Malerier og Billedhuggerarbejder af italienske og franske Kunstnere, der smykkede de omtalte Bygninger, og navnlig den katholske Hofkirke. »Der finder man disse Statuer af Mathielli, der paa faa Undtagelser nær omsuses af store Drapperimasser, foldede paa alle mulige Maader, medens de selv strække Armene i Vejret, dreje Hovedet omkring og vride Kroppen uden at man kan opdage anden Grund dertil, end at det ifølge Datidens Principer var for simpelt at lade dem staa i en naturlig Stilling og smukt holde deres Gevandter sammen i Stedet for at lade dem flagre for enhver Kastevind. Der finder man paa Højalteret den store Altertavle af Rafael Mengs, Christi Himmelfart, og to andre Billeder, Maria med Barnet, der nedtræder Slangen, som krypende-snoer sig om Verdenskuglen, og Joseph, der i Drømme sér den advarende Engel. Rafael Mengs var en alvorlig Kunstner, der dannede sig ved et flittigt Studium af Rafael og Antikerne;

i Tegningens Skjønhed og Coloritens Ynde staar han langt over sine Samtidige, men Tidens Mode viser sig dog i den Iver, hvormed Stillingerne varieres, og i Drapperierne, der ofte ere urolige til urette Tid, eller i det Mindste ikke folde sig naturligt om Lemmerne, men bølge i store Folder. Men foruden disse findes der Altertavler af Grev Rotari, Sylvestre, Torelli og Andre. Torelli har saaledes malet Benno, der prædiker for Venderne. De vendiske Damer ere pudsede, som om de virkelig skulde være Modemønstre, medens deres Mænd og Frænder ligge splitter nøgne og brune som Barbarer ved Siden af dem.«

I Aaret 1764 oprettede August III Konstakademiet i Dresden med tvende Malerskoler i Leipzig og Meissen. I Spidsen for den sidste sattes Dietrich, født i Weimar 1712, død 1774, en Efterligner af Rembrandt, af hvem vi have et Par gode Billeder i Moltkes Samling i Kjøbenhavn, ellers ofte temmelig plat. (Et Par smukke Landskaber af ham saa Høyen hos den nedenfor omtalte Friederich). Leipziger-Skolen bestyredes af Oeser, en ubetydelig Konstner, der fik et ufortjent Navn*). I Dresden ansattes en Mængde Konstnere, for største Delen fremmede, men kun to af disse, Graf og Vogel, vakte nogen særlig Interesse hos Høyen; Canaletto, hvis Landskaber ved deres correcte Tegning af Bygningerne og deres herlige Lysvirkning henrykke Beskueren, var ikke Medlem af Akademiet, skjøndt han opholdt sig en lang Tid i Dresden. Anton Graf, født i Wintherthur 1736, død 1813, var Portrætmaler; Høyen saa blandt Andet et Billede af hans Svigerfader, den bekjendte Æsthetiker Sulzer. »Ret med en

*) Han var Winckelmanns Tegnslærer. Rumohr kalder ham den grauenhaftesten, leichenähnlichsten aller Manieristen. (Ital. Forsch. I, S. 44).

Bedstefaders Venlighed saa han ned paa sin lille Dattersøn, der lænet imod hans Knæ saa op paa ham med sit muntre barnlige Ansigt.« (Det var den senere Landskabsmaler Graf). Saa talrige Grafs Billeder var, røbede de dog ingenlunde en ilende Haand; Trohjertighed og Liv var Hovedtræk i hans Malerier. »Sammenligner jeg ham med Juel« siger Høyen, »saa troer jeg, at begge Kunstnere staa lige højt og nød lige stor Agtelse i levende Live; begges Hovedmaal var, ærlig og tro at gjengive hvad de fandt i Naturen; begge stemme ogsaa overens i deres Lyst til Landskabsmaleri; men, hvad det Praktiske angaar, danne de modsatte Poler. Hele Grafs Colorit grunder sig lige saa stærkt paa den positive, som Juels paa den negative Farveside; Graf er stedse brun og rødagtig i sine Skyggepartier, Juel ynder mere det Blaalige i samme. Graf maler stedse med dristig, kraftig Pensel, Juel mere nøjagtigt og udførligt. Overhovedet synes det som om Graf mere udelukkende stræbte at fremstille det Aandige, saaledes som det aabenbarede sig for ham, Juel derimod foretrak den størst mulige (udvortes) Sandhed«. Christian Leberecht Vogel, født i Dresden 1758, død 1816, havde lært hos Schenau (en Elev af Sylvestre og Efterligner af Greuze), men fulgte væsenlig sin egen Natur, og den Ærlighed, der fremlyser af hans Billeder, var et mærkværdigt Fænomen i hans Tidsalder. »Den barnlige Natur«, siger Høyen, »har især interesseret ham. Jeg har sét en hel Række Barnehoveder tegnede med Crayon, og jeg maatte beundre den virkelige Individualitet, hvormed de vare fremstillede; det var ægte Barneansigter, hvor Godmodighed, barnlig Blødhed, Trods, Vittighed herlig afvexlede. Af Oliemalerier har jeg sét følgende: en Dreng,

der flittig skriver paa sin Stil — hans Lexikon beskjæftiger ham i dette Øjeblik —; en anden betragter med Henrykkelse sin Fugl i det pæne Fuglebur; to Børn se Billeder sammen, det ældre forklarer dem for det yngre; et lille Pigebarn med en Fløjte i den ene Haand; hun sidder imellem nogle Buske, som man undertiden sér Børn, rént hensunken i sig selv; det er et ubeskrivelig yndigt Billede. Den bløde, noget ubestemte Behandling skader disse Billeder ikke; den venlige Aand, der frembragte dem, udtaler sig saa tydelig, saa rén, at netop denne Behandling synes Beskueren den eneste passende.« Høyen priser sin lykkelige Skjæbne, at Vogels Søn netop under hans Ophold i Dresden fik et Alterbillede af Faderen hjem fra Landet for at rense det. Det forestillede Christus der lægger Haanden paa et Barns Hoved og siger til de forsamlede Apostler, at de skulle blive som Børn. »Her«, siger han »saa jeg den gamle Vogel i sin fulde Glands. Det kan være at Tegningen ikke overalt var stræng rigtig, men det var et sandt Maleri. Jeg har betragtet det flere Gange, og det har stedse ret glædet mig. Det Hele er simpelt og ligefrem opfattet, men med saa megen ægte Følelse, at det ikke syntes at tilhøre sin Tidsalder, men snarere det 15de eller 16de Aarhundrede.«

Iblandt de levende Kunstnere, som Høyen gjorde personligt Bekjendtskab med, skulle vi først nævne den Nysnævntes Søn, Carl Christian Vogel, født 1788, en ivrig Tilhænger af den »nytyske« Skole, som i Italien var gaaet over til Katholicismen og havde malet Pavens Portræt. Der malede han ogsaa Thorvaldsens Portræt paa samme Tid som Eckersberg. 1820 blev han Professor i Dresden; men han længtes altid efter det skønne Italien.

»Med ham«, siger Høyen, »har jeg havt mangan en interessant Samtale og tilbragt mangan en herlig Aften. Selv en udmærket Kunstner, har han tillige udbredt Læsning, véd at finde det virkelig Gode og Fortræffelige, hvor det er, og er alsidig og billig i sine Ytringer over Kunstnere og Kunstværker. Af hans Portræter har jeg sét to, der vare malede før hans italienske Rejse (hans Fader og Moder), og to malede i det sidste Aar. De to første, hvor man endnu sér Spor af Faderens Skole, ere udførte med øvet Pensel, med brede, saftfulde Strøg, kort sagt, det er fortræffelige Portræter i samme Stil som alle gode Portræter fra Slutningen af det forrige og Begyndelsen af dette Aarhundrede; de to sidste høre til de skønneste Portræter jeg i mit Liv har sét. Behandlingen er ganske anderledes; der er en Udførlighed, en Sandhed i de mindste Details. en Ynde i Farvebehandlingen, og Alt dette sammensmeltet til et Hele, som minder mig om Ambergers herlige Portræt i Berlin, og om det skønne Fruentimmerhoved af Porbus i Wests Samling;*) og dog ere Vogels Portræter anderledes behandlede; en sydlig Mildhed har i dem forenet sig med den nederlandske Grundighed og Sandhed.«

Af hans Staffeli-Billeder fremhæves Mariæ Bebudelse, ikke uden Mangler i Luftperspectivet; »men den skønne Engel, i hvis Ansigt Glæden over det Budskab, han bringer, sødt udbreder sig over den ædle, ungdommelige Form, det smilende sydlige Landskab i Baggrunden, og Maria, i hvis Ansigt og Stilling den reneste Ydmyghed er blandet med en stille Grublen over den hende endnu ubegribelige, og dog saa herlige Forjættelse, ere mesterlig tænkte og

*) Nu i det kongelige Billedgalleri Nr. 363.

udførte.« Vogel var dengang beskjæftiget med Loftsmalerierne i Spisesalen i Pillnitz' Slot. Det var en firkantet Sal med Kuppel, oplyst ovenfra. Billederne bleve malede, paa gammel italiensk Vis, a tempera. De 4 Hovedbilleder over de 4 Vægge, udførte paa Guldgrund, forestillede i symbolsk-allegoriske Grupper de 4 Konster, Architektur, Skulptur, Maleri og Musik; de 4 Hjørnebilleder fremstillede paa himmelblaa Grund Grundlagene for al Konst, Gratierne, Charitas, Filosofien med lysende Fakler og Poesien med Stjernekrands. »Jeg er temmelig sikker paa« udbryder Høyen, »at en rum Tid vil forløbe inden jeg sér Mage til Vogels »Filosofi« udført af en nu levende Konstner.«

Den gamle Grassi, der i sin Tid havde havt et Navn som Portrætmaler, især i Polen — han var Kosciuskos Ven — og blev kaldet Datidens Correggio, havde trukket sig tilbage og overladt Pladsen til sine Elever, tre højst forskellige Konstnere, Schweigaert, den mindst betydelige, men en Mand, hvis Artighed og Tjenstvillighed Høyen meget paaskjønnede, Rössler (født 1772), en ægte praktisk Mand, livfuld, interessant og brav, respectabel Portrætmaler, men noget mat i Farven, og i sine historiske Compositioner ikke ret i Stand til at forbinde de interessante Enkeltheder til et Hele, og Moritz Retsch (født 1782). Om den Sidste skriver Høyen: »Han er en fint dannet Mand, der med Lethed forstaar at meddele sig. Jeg lærte ham desværre først sént at kjende; men den Formiddag, jeg tilbragte hos ham, tror jeg dog har givet mig et temmelig sanddru Billede af ham. Meget talte vi ikke om Konst; jeg lod hans Arbejder tale for ham; vor hele Samtale drejede sig om Anelser, Drømme,

Fremstillinger af Fantomer o. s. v., og flere Timer svandt paa denne Maade yderst hurtigt. Betragter Du hans Tegninger til Göthes Faust opmærksomt, har Du tillige et Billede af den Lethed og Aandrighed, hvormed han førte Samtalen. To af hans Malerier behagede mig især, Göthes Erlekönig og en Scene af Wilhelm Meister, hvor Mignon spiller og synger for Meister. Faderens vaagnende Skræk og Bekymring i det første, og Mignons Udtryk og Stilling i det sidste vare fortræffelig behandlede, men det egentlig Charakteristiske ved Oliemaleriet savnede jeg ganske; det var som om de vare udførte med Pastel. Jeg saa ogsaa hos ham hans nyeste Arbejde, som snart vil udkomme, en Række raderede Blade til Schillers »Gang nach dem Eisenhammer«, Tegningen er ogsaa her, ligesom i Faust, undertiden svag, men Opfindelse og Udtryk er i flere af Bladene mesterligt.«

Hartmann var i Italien. I Frederik Mathæi fandt han en særdeles flittig Konstner, men kold, uden Livlighed og Opfindelsesevne; man havde gjort ham altfor stor Ære ved at sammenligne ham med Eckersberg. Derimod følte Høyen sig i høj Grad tiltalt af Caspar David Friedrich; Vi ville lade ham selv tale. »Friedrich blev født i Greifswalde 1774, levede i Kjøbenhavn i Halvfems-erne (1794 ff.), hvor han dels selv lærte paa Akademiet, dels gik Haas til Haande ved Udførelsen af de norske Prospector. Derfra gik han over Berlin til Dresden, hvor han siden har opholdt sig. Først senere begyndte han at male i Olie; hans tidligere Arbejder vare alle i Sepia, som han ganske fortræffelig forstaar at behandle. Mange Domme ere fældede over denne Mand; en egentlig udtømmende har jeg endnu ikke hørt. Hans Grundprinciper

ere uden Tvivl, at Kunstneren skal udtale sit Hjertes fuldeste og dybeste Følelse, at alt Fag- og Inddelings-Værk bør være dødt og magtesløst for Kunstneren; enhver Gjenstand, som vækker hans Følelse, er værdig til at behandles; ikke Gjenstandene selv, men kun mangelfuld Behandling kan blive ubetydelig; vil Kunstneren fremstille noget Andet end hvad der stemmer med hans egen Følelse, bliver han en Løgner og hans Arbejde en Usandhed, altsaa et uægte Kunstværk. Betragter man hans Arbejder fra dette Synspunkt, da falde rigtignok de fleste Ytringer om Gjentagelse af sig selv, Tomhed etc. etc. ganske bort; fejlfri blive hans Værker derfor ingeniunde. Ogsaa her i Dresden har jeg hørt ham stærk dadlet. Sædvanlig ender man med den Floskel, at han jo rigtignok er poetisk, et Ord som de kjære Herrer henslænge ligesom Ordet Talent i Øhlenschlägers Correggio. Poesi er fælles for alle Kunstnere, Friedrichs Særkjende er den Sandhed, hvormed han fremstiller Naturen og hans dybe Nataranskuelse, den inderlige Kjærlighed, hvormed han fremstiller Naturen. Min, alt i mit Fødeland saa dunkelt anede Ide om hvad Landskabsmaleriet kunde og skulde virke (ovenfor S. 28) er hos ham bleven til klar Overbevisning; thi i hans Værker har jeg ikke alene fundet Naturen i høj Grad levende og tro fremstillet, men ogsaa dette skjultere Naturliv, som gjør, at ethvert Natursyn tiltaler os paa en egen Maade, og at det er som om alle vore Følelser, alle vore Anelser bleve gjentagne, besvarede af den store, vide Natur, ligesom vort Raab gjentages af Echoet. De der tro, at han er en ensidig Mystiker, der kun maler sørgelige Nattescener eller Taagebilleder, tage svarligen fejl. Jeg har rigtignok sét Maaneskinsstykker af ham fremstillede med over-

ordentlig Sandhed og sværmerisk Vemod, men jeg har ogsaa sét venlige Solblink, muntre, kraftige Morgenstykker etc. etc. Hvad der især gjør hans Stykker levende, er Fremstillingen af Luftpartierne. Den tykke, blaalige Vinterluft, den befrugtende, dunstfulde Foraarsluft, den rene Morgenhimmel, det forunderlig Magiske i Maaneskinnets Virkninger, de let og luftig opstigende Flod- og Morgentaager har jeg sét fremstillet med forbavsende Sandhed. Og nu den bløde rene Sne, de gjennemsigtige Ismasser, det budgedede, friske Mos, det Charakteristiske i Fuglenes Flugt, alt dette vidner tilstrækkelig om at han ikke blot er en førende, men ogsaa en fremstillende Kunstner. Ethvert af hans Arbejder udgjør et Hele; derfra den mægtige Virkning, naar man først er bleven fortrolig med hans tilsyneladende kostløse Behandlingsmaade. Hvor underligt det endog klinger, saa er det dog Sandhed, at ethvert af hans Landskaber er fuldt af Religiositet, og hans dybe Følelse af den uendelige Kjærlighed, som Gud har aabenbaret i Naturen, er det, som har bragt ham til selv at udføre Landskaber til Altertavler. Hans Kunstnerliv er et herligt Bevis for hans egne Grundsætninger; ingen Mode, ingen Mangel har bragt ham til at forlade sin Overbevisning. Hans Kaar have været saare ublide; længe varede det inden han blev erkjendt, og alligevel har han rolig vandret sin Gang: saaledes skulde enhver Kunstner handle. Hans Karakter er i høj Grad elskværdig. Jeg har levet meget med ham, men hver Gang jeg traadte ind i hans Malerstue, blev jeg ret vel til Mode, thi der er noget usigelig Velgjørende i hans Ansigt og hans hele Væsen. Han har forekæst mig sine egne Betragtninger over nogle af hans Malerier; de ere fulde af Følelse og Poesi.«

Dahl var altfor vel bekendt her hjemme til at Høyen skulde behøve at opholde sig ved at skildre ham. Han bemærker kun, at han lever vel og uafsladelig er sysselsat med Arbejder, der gaa til alle Verdens Kanter. Høyen fandt, som han siger, en ægte Landsmand i Dahl. Denne gjorde ham ikke blot bekendt med andre Kunstnere, men havde selv en væsentlig Del i Høyens Udvikling. Han gav ham Undervisning i Maling; thi Høyen ønskede at erhverve sig en selvstændig, og ikke blot theoretisk, men ogsaa praktisk Kundskab til Colorit og Farveanlægning. Paa Bibliotheket samlede han Alt hvad der kunde bidrage til at oplyse Farvelæren; han forfattede et Schema over de Gamles Benævnelser paa Farverne, og syslede allerede dengang med Malerkonstens Historie i Oldtiden. Med Studierne gik Livet Haand i Haand. Det fine Øje for Farvespil og Farvevirkning, som han af Naturen havde, er under hans Ophold i Dresden blevet udviklet, ikke mindst ved Synet af den nye, mangfoldige Natur. Det var rigtignok Vintertid, og Mange ville maaske tro, at Dresdens skønne Omgivelser, eller i alt Fald det Sachsiske Schweiz havde været lukket for ham. Det var ikke saa. Den 27de Oktober gjorde han en Tour til Bastey. Et Skybrud havde nylig raset i disse Egne. Store Graner laa omkastede imellem hinanden med Roden i Vejret; uhyre Stene laa henslængte oven paa hinanden, saa at man møjsommelig maatte klattre frem der, hvor der før var en ordentlig Vej for Brændevognen. Men han glemte al Møje, naar han saa i Vejret, hvorledes de spirdannede Klipper funkede i Solskin, medens Tusmørket rugede over Dybet, og naar han naaede en Top, som Borsberg ved Pillnitz, og saa milelange Gran- og Fyrreskove ligge som Kornagre for sine Fødder, følte han sig henrykt. — Og

han behøvede ikke at søge Bjergene for at beundre Naturen. Hvilke herlige Solnedgange havde han ikke oplevet i Dresden, medens Vejret endnu var mildt og den mægtige Flod i sine Spejlinger gjentog Luftens og Landskabets rige Farvespil! Og da den strænge Kulde indfandt sig, og Alt syntes at stivne af Sne og Is, saa sandede han, at Vinteren frembyder en ligesaa sjelden Farverigdom som Sommeren, om end af anden Art. »Træerne« skriver han »ere vel bladløse, men danne netop derved, med deres brune og sorte Grene og Stammer en kraftig Modsætning til den blændende hvide Sne og den blaa Himmel. Birkens Slørhæng, Pilens røde Grene spille i det herligste Purpur ved Solens Nedgang; det friske, saftiggrønne Mos, som prunker kostbarere end det kostbareste Fløjel, ligger i rige Lag paa de gamle Pilestammer og kiger frem mellem de brune, af-faldne Blade og de spaltede Stenmasser. Himmelhvælvingen faar ved Modsætningen til Sneen dobbelt Glans; Skyerne fare i underlige Former og med alvorligere Farver over det blaa Rum, og samle sig ved Aftentid til et prægtigt flammende Hav omkring den dalende Sol, eller de dække Himmelen med et snesvangert Dække, til hvis usigelig bløde Linier og harmoniske Overgange Sommeren ikke kan fremvise Magen.« Hvilket Landskabsmaleri! vil mangen en Læser vistnok udbryde; og han har Ret. Slige Skildringer henkastede Høyen ikke løst og ud af Hovedet; men han gjorde sig fuldstændig og omhyggelig Rede for Alt hvad han saa. Jeg har liggende for mig en Optegnelse fra 2den Februar 1830, hvor han en Vinterformiddag, da Sneen dækkede Tagene udenfor hans Vindue og den iøvrigt klare Luft tildels overslørede af lette Skyer, saa omstændelig at ingen Maler vilde gaa videre, opskriver de

utallige Farvenuancer, han opdagede i de forskjellige Lys- og Skygge-Partier paa nærmere og fjernere Gjenstande. Men disse Forstudier var hans egen Hemmelighed; han viste ikke Andre, hvordan Blomsten spirede; naar han traadte frem med den, var den fuldt udfoldet.

Det er imidlertid en Selvfølge, at Høyen i den lange Vintertid ofte længtes efter Sommeren. Han trøstede sig da ved sine Bøger og, naar han var træt af dem, ved gode Venners Selskab. Det var ikke blot Kunstnere, han søgte, af hvilke, som vi have sét, Friedrich og Dahl saare jevnlig saa ham hos sig; ogsaa med de betydeligste Videnskabsmænd og Forfattere stiftede han personligt Bekjendtskab. Han nævner med Interesse den brave Bibliotheks-Sekretær Ebert, Professor Förster, som havde oversat Petrarca, Professor Hasse, der havde leveret værdifulde Artikler til Ersch og Grubers Encyklopædie, og fremfor Alle Carus og Tieck.

Den bekjendte Fysiolog, Professor Carus, var dengang en Mand paa nogle og tredive Aar. Høyen lærte ham at kjende hos Friedrich, og skjøndt mange Pligtforretninger — Carus var Forstander for Fødsels-Stiftelsen i Dresden — og Sygdomme i hans Familie optog hans Tid, saa han ham ikke saa sjelden, og følte sig snart ligesom hjemme i hans Selskab. Om hans egentlige Fag kunde Høyen vel ikke tale synderlig med ham, men de talte sammen om Poesi, om Göthe, der var en personlig Ven af Carus, og om Landskabsmaleri, og her fandt han ham aandfuld i høj Grad. Carus meddelte ham interessante Ting af sine Rejsebrev, og en Aften forelæste han ham sine »Ideer over Landskabsmaleriet.« Det var som talt ud af Høyens egen Sjæl; hvad han selv havde følt, var

her klart og tydelig fremstillet. »Carus er«, tilføjer han, »ikke alene Lærd, ikke alene aandrig Tænkter og Skuer af Konst; han er selv Maler, ikke pretensios Dilettant, men dygtig Landskabsmaler. At han i det Praktiske maa staa tilbage for Konstneren ex professo, det er naturligt; i Idérigdom og Composition behøver han ikke at vige.« Som et Exempel nævner Høyen hans nyeste Arbejder, 4 Stykker forestillende de 4 Elementer: 1) Luften: blaa Himmel med lette, spredte Skymasser, midt imellem disse en Ørn, der kraftig hæver sig i Vejret, Hovedet vendt imod Solen. 2) Ilden: Basaltmasser omgivne af tykke Skyer, oplyste af Lynstraaler. 3) Vandet: mellem skummende Bølger en svømmende Delfin; en Regnbue spændt over de dunkle Skyer; 4) Jorden: frodig Eng; i Baggrunden blaanende Bjerger; midt i Forgrunden prunker en Lilie; i Græsset snor sig en Slange.

Endnu mere Glæde havde Høyen af Digteren Ludvig Tieck, der igjennem hyppige Indbydelser viste, at han satte Pris paa den unge Danske. Høyen besøgte ham snart ene i hans Studerestue om Middagen mellem 12 og 1, snart om Aftenen i Selskab med hans vakre Hustru og hans to Døtre, af hvilke den ene, Dorothea, omtales som en nydelig og særdeles dannet Dame; og til dem sluttede sig da ofte Grevinde Finkenstein, hos hvem de boede, ogsaa en fint dannet Dame, og undertiden mange Andre. Tieck plagedes af heftige Gigtsmerter; Sygdommen sammenknugede hans Legeme, men han var altid rolig, og ofte munter, saa Ingen anede, hvad han led. De Portræter af ham, man hidtil havde sét i Danmark, vare uheldige. »Nej« siger Høyen, »tænk Eder et Par milde, og dog gjennemtrængende Øjne, en bøjet, fint dannet Næse, spirituelle,

bløde, men slet ikke store Læber, runde, fyldige Kinder, hvælvet Pande og temmelig tynde sorte Kalmukhaar, saa har I vel et dunkelt, men dog langt rigtigere Billede af ham. Det er den behageligste Mand, jeg endnu har truffet. Gud maa vide, hvorledes det er, men Alt hvad han siger, bliver betydningsfuldt alene ved den usigelig yndige Maade, hvorpaa det skér. Han er stedse rolig, men naar han ret er munter, fortæller han ofte snurrige Anekdoter med et Udtryk, jeg ej har hørt Mage til. Om Aftenen afbrydes den livlige Samtale ofte ved at han læser højt, dels af Andres, dels af egne Skrifter. Jeg har hørt ham læse »Pernilles korte Frøkenstand«. Holberg har han kjendt fra sit Sde Aar; han hører til hans Yndlingslæsning, og han siger, han har lært meget af Holberg. *) Det er næppe muligt at besidde mere Smidighed, mere Finesse i Samtalen end han. Dersom Du engang viser ham, at han har Uret i dette eller hint, saa tilstaar han det gjerne, men vender det i det Samme om paa en anden Side, og imedens Du endnu er i den Indbildning, at Du er det sejrende Parti, bliver Du pludselig nødt til at erkjende Dig for overvunden. Han er maaske ikke ganske fri for Sofisteri, men denne Fejl, om han ellers har den, glemmer man ganske over hans Humanitet, hans Interesse for Alt hvad der angaar Literatur og Konst, hans udbredte Kundskaber, hans indtagende Venlighed og over det herlige Udtryk i hans Ansigt. I kunne vel tænke Jer, at en Mand med hans overordentlige Aand, der har sét fast Alt hvad den bildende Konst har frembragt i Tyskland, Frankrig, Italien, Holland, England, og med sin levende

*) Smlg. Ørsteds Breve, 2det Bind S. 175.

Fantasi, sin stærke Hukommelse véd at sammenholde alt det Sete, maa kunne tale om Konst, som Faa.«

Ogsaa Høyens daglige og huslige Liv i Dresden var ganske hyggeligt. Han boede i Neustadt hos en Sæbesyder og Lysestøber ved Navn Wirth, en venlig og gemytlig Mand, der viste ham Dresdens Herligheder saa godt han formaaede. Han førte ham hen i Grosse Garten, til Linkens Bad og de andre Forlystelsessteder, hvor man for en billig Pris kunde faa et Glas Øl og en rigtignok ikke altid lige god Musik. En Aften om Ugen vilde han gjerne have ham med sig i Rathskeller, ja engang skaffede han Høyen endog Adgang til et Bal i Borger-Casinoen, som ret morede ham. Han giver deraf følgende Skildring. »Jeg indfandt mig først efer at hele Selskabet var samlet. Efter at have passeret en lang Række af Spilleværelser, Tobaksværelser, Spiseværelser kom jeg endelig ind i en lang Sal oplyst af en Mængde Lysekroner, forsynet med et Galleri for Musiken og opfyldt af det talrige Balpersonale. Da de elleve Tolvtedele af Selskabet virkelig blot var Haandværkere, Detailhandlere etc., saa behøvedes der en Direktør, og denne Rolle spilledes af en Dansemester, der udførte sit Parti med al den Gravitet, Pedanteri og Opblæsthed, man kunde fordr af hans Metier. Men hvilket Syn! I fire Qvadriller dansede her Snedkere, Drejere, Sværdfegere, Sæbesydere, Skomagere og Skrædere med deres værdige Ægtefæller, gamle og unge, frugtsommelige og ufrugtsommelige, langsomme Engelsk-Danse og endnu langsommere Wiener-Valse, og Dansemesteren ene glimrede ved sine frygtelige Entrechats. Mændene vare alle klædte i sorte Klæder, Knæbuxer og Silkestrømper, Konerne og de yngre Damer i gammel- og nymodig Pynt. Glæden

lyste ud af Alles Øjne; at Dansen gik lidt langsomt, var en Følge af Uvanthed og hist og her Forlegenhed for den altstyrende Terpsichores hulde Fosterson. Især glædede en midaldrende Skomager mig. Han dansede med sin vistnok henimod 50 Aar gamle Kone, der havde en blond Paryk. Selv var han lille, spinkel, tynd og skjævbenet med brede Fødder, men han kunde ikke staa stille for lutter Fryd. Selv naar han blot skulde figurere, kunde han ikke bare sig for at gjøre gewaltige Spring, og naar han havde gjort et saadant Saltomortale, nikkede han velfornøjet over til sin Ægtemage, som ikke undlod at takke ham derfor med et smægtende Knix. Kun én smuk Pige var der, en Klokkestøbers Datter, et velsignet Ansigt med hvælvede Øjenlaage, og naar hun dansede, skulde man sværge paa at hendes nydelige lilabeskoede Fødder ikke berørte Gulvet. For Resten saa man her lige saa lidt som i hele Dresden Skjønheder.«

Theatret besøgte Høyen næsten aldrig; det stod, baade hvad Repertoiret og hvad Udførelsen angik, paa et temmelig lavt Standpunkt; han havde større Glæde af at betragte Befolkningen i Dresden og dens Omegn.

I Dresdens Omegn var der intet Sted, der interesserede ham mere end Meissen. Han besøgte denne Stad flere Gange, første Gang i 4 Dage, 14de—18de November 1822. Selve Stadens maleriske Beliggenhed greb ham. Den ligger dels paa to mægtige Syenitklipper, der forbindes ved en dristig hvælv, massiv Stenbro, dels paa Skrænten og ved Foden af Klipperne. Slotsbjerget og Afrabjerget hedde disse to Bjerge; paa dem ligge alle de betydelige Bygninger, Domkirken, Albrechtsburg med Porcelænsfabriken, Afrakirken o. s. v.. Vejen til Slotsbjerget bestaar for en stor Del

af Stentrapper og gaar tidt under Buer, hvorpaa Bygninger ere opførte. Bygningerne paa Skrænten frembyde mange Underligheder ved deres mange Stokværk med Indgange paa forskjellige Steder lige fra Hovedindgangen i Dalen til den øverste Gavl. Meissens Domkirke var den første egentlig gothiske Kirke, Høyen saa; den blev ham usigelig kjær. Han hørte Superintendenten prædike der om Søndagen, og han blev inderlig vel til Mode, da Orgelets Toner, ledsagede af Instrumenter og Chor af Børnestemmer, rungede gennem de høje Hvælvinger; men stærkest var dog det første Indtryk, han modtog. Solen var sin Nedgang nær, da han første Gang traadte ind under den 36 Fod høje Hvælving. Alt var tyst og stille. Langsomt gik han gennem Skibet hen til den egentlige, nu overbyggede, Hovedindgang, skuede derfra gennem hele Kirken op til det høje Chor, og lod endelig Øjet hvile paa det østlige Chorvindue, en eneste uhyre, gjennemsigtig Glasmosaik, hvis dunkle, alvorlige Farver spredte en underlig Rolighed omkring sig. Paa begge Sider af ham hævede sig de mægtige Piller med de smalle, lette, høje Søjler, hvis zirlige Kapitæler dannedes af afvexlende Bladkranse. Disse ranke Stammer bar Hvælvingen med de skønne Korsbuer, og i de smallere Sidegange spillede de sidste Solstraaler gennem de høje Sidevinduer med de enkelte malede Ruder. Ingen Pulpiturer, ingen udbyggede Stole, intet malet Træmarmor forstyrrede det rene Indtryk. »Alt« siger han »er udført af Pirnaer-Sandsten; selv Galleriet, der danner Domherrernes Sæde og skiller den egentlige Kirke fra det høje Chor, bestaar af udhugne Sandsten, hvis afvexlende Rosetter (lutter sindrigt combinerede Cirkelstykker) forskaffe Øjet et behageligt Hvilepunkt. Skulde jeg forklare det Hovedindtryk,

denne Kirke gjorde paa mig, da var det en Rolighed, der nu og da afbrødes af en vemodig Længsel. Øjet hvilede saa gjerne paa de høje, rolige Former, men Hjertet svulmede i Brystet og banede sig Vej gennem Spidsbuerne og svang sig op i den mørkeblaa Aftenluft. Alt, mit Fødeland, alle mine Kjære der hjemme, mit hele Liv blandede sig endelig for min Fantasi, og først da jeg steg op ad den smalle, mørke, udhuggede Vindeltrappe, først da fandt jeg Hvile efter den stærke Spænding. Endelig, efter en møjsommelig Stigen, stod jeg igjen i den fri Luft paa Chortaarnets Murkrans. Vidt kunde nu mit Øje svæve, selv hen til Dresden, tre Mile herfra; blaa Dunster indhyllede de fjernere Bjerge i et halv gjennemsigtigt Slør, og dybt nede under mine Fødder strømmede Elben, hvis Bredder allerede vare belagte med Is og besøgte af skøjte-løbende Dreng. Tæt ved Siden af mig hævede sig Taarn-Pyramiden, fuldført af lutter gjennembrudt udhugne Sandsten, hvis Kanter prydes med Egeblade. Jeg stak Hovedet ind i denne hule Stenmasse, der blot sammenholdes af nogle faa, temmelig spinkle Jernankere, men er saa konstig sammensat, at den har trodset mere end 4 Aarhundreders Storme; og hvilken Dverg har selv dette Taarn været imod de to Taarne over Hovedindgangen, som engang strakte deres høje Spir imod Himmelen! 1547, den 25de April, ligesom Domherrerne vare i Færd med at fejre Jubelfesten over Carl V's Sejr ved Mühlberg, slog Lynilden ned under uhyre Tordenbrag, og begge Taarnene sank for dens frygtelige Vælde. Kirkens Udvortes har lidt overordentlig; meget har Materialets Beskaffenhed bidraget dertil; mange Steder begynder den bløde Sandsten at forvittres; men Krig og Lynild have gjort det Meste. Dertil

komme nogle dumme Indfald. Kirken havde mod Vesten sin Hovedindgang med skønne, rigt udzirede Buer; men allerede 1425 forsvandt denne. Friedrich den Stridbare vilde opføre et hertugeligt Gravkapel, og dette, i og for sig skønne Kapel opførtes netop foran Hovedindgangen. Her hviler nu saavel Stifteren som Flere af hans Descendenter i Sandstenskister bedækkede med støbte og cisellerede Messingplader, Lignende Plader dække ogsaa Domherrernes Grave. Det er kuriøst at se disse Herrer i deres store Kapper holde den hellige Kalk fast med begge Hænder; de stive, kolde Ansigtstræk, udprægede i det kolde Malm, minde paa en frygtelig Maade om deres sekel-lange Dødsøvn.«

Det var imidlertid ikke blot Domkirken, der trak Høyen til Meissen; det var ogsaa et personligt Bekjendtskab, nemlig med Maleren Georg Kersting. Denne Mand, der var født 1787 i Güstrow, lærte Malerkonsten i Kjøbenhavn fra 1804—1810, tjente i Aarene 1813—14 som Frivillig i Lützows Corps, og erobrede et Batteri i Fægtningen an der Görde, hvorfor han blev Ridder af Jernkorset og Lieutenant. Efter Krigen tog han sin Afsked, gik som Lærer for Fyrstinde Sapieha til Polen, og blev ved sin Tilbagekomst ansat som Malerforstander ved Meissens Porcelænsfabrik. Han var en begejstret Ven af de hollandske Malere, og selv en dygtig Konstner. Med Delicatesse og Finhed malede han stille Livsbilleder i Mieris' og G. Dow's Manér, og selv hans større Compositioner vare i alt Fald smukt tænkte. Det var en kraftig, firskaaren Mand med et fuldt, blegt Ansigt, store, talende brune Øjne, tyndt sort Haar, Liv i enhver Bevægelse. Høyen havde Breve med til ham fra Danmark, et Land som han

erindrede med stor Kjærlighed. Kersting modtog ham med hjertelig Velvillie. Han viste ham omkring i Porcelænsfabrikken og underrettede ham fuldstændig om den hele Fabrication, navnlig om Farvernes Paasætning og deres Forandring. Hvor interessant, ja hvor poetisk var det ikke at se de friske paasatte, dunkle Pigmenter ved Ildens Magt forvandle sig til rene, spillende, gjennemsigtige Farver, at se den matte brune Farve blive til det skønneste Rosenpurpur, et sort Pigment blive til et kraftigt Mørkeblaat, o. s. v.! I hans og hans Families Selskab tilbragte Høyen herlige Dage. Han maatte oversætte danske Viser for dem og fortælle den ældste Søn, en smuk lille Dreng, danske Matros-Anekdoter; og naar saa Aftenen kom, forvandledes Vindens uhyggelige Susen til en vidunderlig Musik, idet en dobbelt Æolsharpe sattes i Vinduet og harmoniske Accorder afløste hinanden i vekslede Stigen og Synken.

Udflugten til Prag (19de Februar—4de Marts) førte ham ind i en hel ny Verden. Den store malerisk beliggende By med de utallige Taarne, ofte af de forunderligste Former, de prægtige Paladser, den glimrende Pragt i Kirkerne, Livet paa Gaderne, Buegangene, der vrimlede af Kjøbende og Sælgende af enhver Art, de smudsige paa-trængende Jøder, der maatte bo i deres eget Kvarter, de brune Slovaker med deres sorte nedhængende Haar, der drev omkring paa Gaderne stolte i deres Betlen og Mestere i den Konst at ombinde sprukne Potter med Messingtraad, — det syntes ham, det var første Gang han saa en ordentlig Stad. Han var anbefalet til Professor Aloys Klar, af hvem han blev modtaget med Gjæstfrihed og som en gammel Bekjendt. Han maatte bo hos ham, og

Sønnen, en ung Jurist, der tillige beskæftigede sig med sit Fødelands Historie, førte ham omkring og viste ham alle Stadens Mærkværdigheder. Men Stoffet var altfor rigt og altfor nyt til at Høyen paa 14 Dage kunde danne sig et saa fuldstændigt Billede af Konstens Udvikling i Bøhmen, som han ønskede; Malerkonsten syntes ham at have en egen slavisk Karakter. Det Eneste, han udtaler sig lidt nærmere om, er Kirkerne. Den uhyre gothiske Domkirke, St. Veit, var jo egentlig kun en Begyndelse til en Kirke, Choret af en Kirke; men hvilken Afstand imellem den og de mange andre Kirker, hvor den slette ny-italienske Smag enten blandede sig med Gothiken eller ganske fortrængte den! Til disse hører Teyn-Kirken, der har sin største Interesse i Tycho Brahes Gravminde. »Disse Kirker« siger han »udmærke sig ved forgyldte, store Altre, Marmorglans fra Væggene, kolossale Statuer og uhyre Loftsmalerier. Det er den senere Katholicisme, der blænder ved sin Pragt, i Modsætning til den ældre, der greb Sjælens Inderste med Begejstring. Hvor tager ikke Guds-tjenesten sig forskjellig ud i disse to Slags Kirker! Og dog — for den troende Sjæl har Sligt næppe meget at sige. Til hvilken Tid paa Dagen man kommer ind i en af Prags mange Kirker, finder man Bedende der, ja selv for Helgen-Billederne paa Moldau-Broen kan man ved høj lys Dag eller sildig paa Aftenen se velklædte, aldrende Kvinder knæle og bede ivrig, maaske for en syg Slægtning, eller om Trøst i en eller anden Kummer.« — Fra Prag gjorde han atter en Rejse til Carlstein, Kejser Carl IV's gamle Borg, lige interessant i historisk og i konsthistorisk Henseende, navnlig ved en Mængde Malerier fra det 14de Aarhundrede.

Fra Dresden gik Rejsen til Leipzig. »En snuuvrig By!« udbryder han. »Den bestaar, tror jeg, af luftige Butiker og Gjæstgiversteder, og Studenterne i deres Rideduxer, gallonerede Huer etc. se ud som om de stante pede vilde virkeliggjøre Schillers Røvere«. Det var ikke Meget, han ønskede at se i Leipzig, men selv dette Lidet gik han for en stor Del glip af, idet de Mænd, han vilde søge, netop vare fraværende. Dog havde han en længere Samtale med den som Forfatter over Bygningskonsten bekendte Stieglitz. Samtalen drejede sig om gothisk Bygningskonst, og Høyen var glad ved at høre den gamle Kjender stadfæste, hvad han selv havde tænkt sig om St. Veits Kirken i Prag. Endnu interessantere vare de Timer, han tilbragte hos den gamle Kruse, der nu efter 30 Aars Arbejde havde fuldendt sit historiske Atlas og stadig arbejdede paa at forbedre det. Med ham og hans Søn, som var Professor i Halle, talte han om deres fælles Studier, og om de yngre Historikere, af hvilke navnlig to fremhævedes som overordentlig talentfulde, Karl Ottfried Müller og Fr. v. Raumer.

Den 26de Marts kom Høyen til Naumburg, og tilbragte der denne og den følgende Dag, Skjærtorsdag. Domkirken i denne By er et af de mærkeligste Monumenter fra Overgangsstilen i Tyskland; at studere denne var ham særdeles vigtigt nu, da hans Anskuelse af den gothiske Bygningsstil allerede i flere Henseender begyndte at sondre sig fra de almindelig gjældende. Han var særlig anbefalet til Landraad Lepsius, der allerede dengang havde udgivet sit grundige Arbejde over Naumburgs Domkirke. Lepsius havde stor Interesse for Danmark og dets Oldsager. Han kunde saa meget Dansk, at han kunde læse

en prosaisk Bog, og udsurgte nu den unge Danske om Guldhornene, om ældre dansk Kunst o. s. v. Ogsaa de hedenske Slavers Kultur, Thüringens gamle Minder o. s. v. passerede Revue i deres Samtaler. Men større Betydning end disse Samtaler havde den gamle, i saa mange Henseender mærkelige Kirke. De velbevarede Glasmalerier baade i det østlige og i det vestlige Chor gjorde et mægtigt Indtryk paa Høyen. De skjønt udførte arkitektoniske Enkeltheder interesserede ham; i det østlige Chor saa han for første Gang et af disse mærkværdige Kapitæler, hvor Dyr eller Menneskefigurer fremstilles i forskjellige Beskæftigelser; her var det to Bjørne der spillede Skak*). Han forbavsedes over de 11 Statuer af thüringske Markgrever og Markgrevinder i det vestlige Chor. Det er legemsstore Sandstensfigurer, udhugne af ét Stykke med Kragstenene, hvorpaa de staa; de udgjøre altsaa en Del af Murpillen og synes at maatte være samtidige med Chorets Bygning, d. e. fra det 13de Aarhundrede. Trods det Ubehjælpelige i Tegningen, navnlig af Armene, frembyde de dog store Skønheder, ja et Par af dem kunde vel endog med Hensyn til Idé, Stilling, Draperi, kaldes mesterlige: »hvor gik Konsten ikke tilbage i den følgende Tid!» Og hvilket herligt, mystisk Indtryk modtog han ikke i den smukke Krypte, hvis faste Korshvælvinger bares af stærke, lav-

*) Det er afbildet hos Puttrich, Denkmale der Baukunst des Mittelalters in Sachsen, zweite Abtheil. Naumburg Pl. 14. Det er dog næppe Bjørne; Lepsius bemærker i Texten, at man ikke kan se, om det er Aber eller andre Dyr. I samme Værk Pl. 16 og 17 findes smukke Afbildninger af de ogsaa af Høyen omtalte Statuer af thüringske Fyrster, der ere forherligede der som *fundatores ecclesiarum*.

stammede Søjler med convexe og concave Caneleringer og zirlig udskaarne Kapitæler!

Langfredag Morgen kjørte han til Weimar. Det var ikke konsthistoriske Studier, der trak ham derhen; det var Göthe, han skulde se, den af Alle forgudede Göthe, i hvem han saa den højeste Poesi forbunden med den klareste Tanke, for hvilken Menneskeaaendens og Konstens Hemmeligheder syntes lige aabenbare. Han havde Brev til ham fra Carus. Hvor bankede ikke hans Hjerte, da han gik hen for at aflevere det, og da han erfarede, at han kunde komme til ham til den næste Dag Kl. 12; og med hvilken hellig Længsel ventede han ikke paa denne Time! Den kom. Göthe havde nylig rejst sig af en svær Sygdom; men nu var han rask, og Høyen havde en ikke ganske kort Samtale med ham. Den drejede sig om fælles Bekjendte, om konsthistoriske Studier og deres Vanskelighed; men det var mere en Række enkelte Spørgsmaal og Svar end en ordentlig sammenhængende Samtale; dog — den begejstrede Yngling var henrykt, han havde sét og talt med den store Mand. Vi ville ikke prøve paa at give nogen nærmere Skildring deraf, men hellere aftrykke hans eget Brev som Bilag, for at Læseren kan modtage Billedet i dets hele Umiddelbarhed. Den nærværende Slægt vil maaske undres lidt over den Forgudelse af Göthe eller den naive Forelskelse i ham, som dengang var saa almindelig; men mangan dansk Læser vil allerede kjende den fra Sibberns Breve*), og det vil sikkert interessere at sammenligne disse to saa lige, og

*) S. Breve til og fra F. C. Sibbern, udg. af C. L. N. Mynster, II, S. 26, 62 ff., 70 f., 92.

dog saa forskjellige Skildringer. — Der var imidlertid i Weimar en anden Mand, som ikke stod paa en saadan guddommelig Højde, som ikke var Gøthe selv, men kun hans Ven, den bekjendte Konsthistoriker, Hofraad H. Meyer. Ogsaa ham besøgte Høyen. Her var Forlegenheden mindre, og Samtalen gik jævner og naturligere.

Anden Paaskedag, 31te Marts, fortsattes Reisen til Erfurth. Her opholdt Posten sig i to Timer, og Høyen ilede hen til Torvet for at se den gothiske Domkirke, der throner saa herligt paa de mægtige Substructioner imellem den skønne Korsgang paa den ene Side og St. Severi Kirke med sine tre høje Spir paa den anden. Da han kom til Gotha, blev han ubehagelig overrasket ved at erfare, at Posten ikke kunde føre ham til Eisleben og Wartburg; Postvejen gik nu lige til Schmalkalden. Den førte ham ikke til kjære historiske Minder, men vel til mægtige Naturscener; den gik tværs over Thüringerwald. Det gik stedse opad, gennem uhyre Fyrre- og Gran-Skove, hvor disse Træarter viste sig i en Kraft, han ikke før havde kjendt; tidt stod Fyrren 20 à 24 Fod rank og glat, og først i denne Højde udbredte sig dens luftige, friske Krone; Jorden var dækket med det blødeste Mos; Enebær- og Blaabær-Buske bredte sig overalt, og dybt under Vejen skummede den ilende Tambach, medens Hundreder af Smaabække fra de omgivende Højder styrtede sig ned i den. Da han kom højere op, og Skoven blev tyndere, faldt der en stærk Taage; Træerne stod som Silhouetter; det gik langsomt over Is og Sne. Taagen blev tykkere; den stedse tiltagende Vind drev den forbi Vognen i tætte, hvide Driver. Endelig gik det nedad igjen; Taagen formindskedes, og da han kom ned i Dalen, saa han Bjergets Top indhyllet i Skyer; han

var for første Gang passeret igjennem en Skymasse. Postillonen blæste skiftevis Psalmer og lystige Jægersange, og Høyens Hjerte jublede om Kap med Posthornets muntre Toner, da de rullede ind i den lille By Schmalkalden, og Gamle og Unge stimlede sammen for at se, hvem den mærkværdige Person var, der vilde gjæste dem; det var sjældent, at Posten havde nogen Rejsende med.

Nu da Høyen var kommen over de mellemtyrke Bjerge, syntes han først, at han havde tiltraadt sin egentlige Rejse. Bønderne i deres hvide Kitteler og brede, trekantede Hatte syntes venlig at byde ham velkommen, og de hyppige Brønde paa Gader og Veje, hvor den friske Vandstraale stømmede ud i det store Stenbækken, syntes at love ham en gjæstfri Modtagelse. — Over Meinungen gik Vejen til Hildburghausen, hvor han traf Bekjendte fra Dresden, en Arkitekt Buch og en her bosat Kjøbmand Scheller, og den næste Dag tilbragte han et Par glade Timer hos Kobberstikker Barth. Om denne siger han: »Hans Ydre interesserede mig — han er noget over Middelhøjde, var klædt i en grøn, damaseret Stoffes-Arbejdsdragt, bleg, med tindrende Øjne og ravesorte Lokker og Knebelbart —; hans Indre indtog mig sandelig. Bekjendtskab var snart sluttet, og jeg haaber at, i hvor kort end vort Samliv var, skal vort Bekjendtskab ej saa snart ende«. Kjøbmand Scheller kjørte ham til Coburg, og glædede ham der ved at gjøre ham bekjendt med Digteren Fr. Rückert, der iøvrigt, da han blev hilset som Digter, bemærkede, at han havde slaaet sig fra Poesien og ganske kastet sig Orientalismen i Armene. Tre Aar senere blev han Professor i de østerlandske Sprog i Erlangen.

Den 4de April kom Høyen til Bamberg. Denne

malerisk beliggende gamle Stad interesserede ham overordentlig, først og fremmest ved sin herlige Domkirke, som han aftegnede og opmaalte omhyggeligt. Det var den første rent romanske Kirke, han saa. Man brugte dengang ikke dette Navn. Ligesom man plejede at kalde den gothiske Stil den tyske, saaledes kaldte man den romanske den fortyske eller den byzantinske eller nygræske; man havde endnu ikke sét, at den igjennem Sydfrankrig og Italien maatte forfølges tilbage til Rom. Høyen, som ikke havde været i noget romansk Land, kunde heller ikke gjøre denne Opdagelse, men han kunde vel se, at denne Stil indeholdt fuldkomment Spiren til den senere Gothik. Allerede her fandt han den opadstræbende Retning i Bygningen begyndt; fuldendes og consequent gennemføres, siger han, kunde den først efter at man havde opfundet Stræbepillen. Han spørger, hvorfor denne ældre Stil ingen Stræbepiller havde, og besvarer dette Spørgsmaal saaledes: »Fordi den ikke behøvede dem«. Intet er simplere. Nutildags forekommer det kun besynderligt, at et slikt Spørgsmaal kunde opkastes, det er et Vidnesbyrd om den barnlige Tilstand, hvori Konsthistorien dengang befandt sig. For Høyen havde Gothiken historisk været Udgangspunktet; den havde vist sig tidligere for ham, og da dens Forgænger mødte ham, bedømte han den nærmest med Hensyn til hin. Men, var han endnu ikke naaet til at se hele Konsthistoriens Sammenhæng, saa stod Historien dog klart for ham ved det enkelte Monument. Han taler om alle de Inconsequentser, der viste sig i en saa herlig Bygning som Bambergs Domkirke, at de østlige Taarne stod længere fra hinanden end de vestlige, at det ene af disse igjen stod mere frit end det andet, at Kirkedørene havde forskjellig Højde, selv

naar de stod tæt ved hinanden o. s. v., i det Uendelige. »Der gives dem,« siger han, »som tro, at disse Sager høre med saavel til denne, som til den senere tyske Bygningsstil, ja som endog gaa saa vidt, at de anse disse Uregelmæssigheder for Skjønheder; Andre betragte dem som Fejl — og det er de virkelig, naar man vil betragte Bygningen som udsprungen af og consequent udført efter én Plan — og søge endog heri at finde Bevis for deres Sætning, at det er en barbarisk og vilkaarlig Architektur. Dette er højst uretfærdigt. I forskjellige Perioder er Kirken opført; forskjellige Ideer har hver Tids Bygmester søgt at realisere; og hvad har ikke Krige og moderne Restavrationer fordærvet! Et saadant Konstaværk som Bambergs Dom kan, naar man vil være retfærdig, ikke underkastes anden Kritik end en rent historisk. Men betragter man den saaledes, bliver den højst interessant og fuld af virkelig Skjønhed.«

I Bamberg blev han ved Breve fra Professor Klar i Prag bekendt med Hr. v. Reidder, en ung Mand, der beskæftigede sig med arkitektoniske Studier, og hans Ven, Jos. Heller, der studerede Kobberstikkerkonsten, og besad en kostbar Samling af Stik og Tegninger af Dürer, Crannach og andre gamle tyske Kunstnere, som siden er bleven skjænket til Staden Bamberg. I tre Dage opholdt han sig paa det tre Mile fra Bamberg liggende Slot Pommersfelden, for at se den fortrinlige Malerisamling, Greverne Schönborn der havde samlet. Der fandt han Portræter af Tizian, Holbeinerne, v. Dyck, Ravestein, Porbus, v. d. Helst, værdifulde historiske Billeder af Rubens, Jordaens, v. Dyck, Rembrandt, Guido, Parmigianino, Murillo, Carlo Dolce, Spagnoletto o. A., og desuden udmærkede Arbejder af Saft-

leven, Lingelbach, Berghem, Metz, Terburgh og mange andre udmærkede Hollændere.

I Nürnberg opholdt han sig i næsten 3 Uger, 10de—30te April. Han fik stor Kjærlighed til denne Stad, hvis gamle Storhed vel var forsvundet, men traadte den tænkende Betragter lys levende i Møde i disse gamle, og dog tildels saa velbevarede Huse og Kirker, smykkede med den rigeste Gothik. Hvor levede han ikke i Tankerne sammen med Albrecht Dürer, Peter Vischer og alle de andre elskværdige gamle Nürnberger Kunstnere, og hvor fandt hans sunde Sjæl sig ikke tiltalt af den inderlige Forening af Kunst, Videnskab og Haandværk, der mødte ham her! Han sørgede over de Uvejrstorme, der var gaaet hen over Staden; han ærgrede sig over den Forfængelighed, der havde ledsaget Stadens Synken og medvirket til den, og han harmedes over den Ligeegyldighed, der i dette Aarhundredes Begyndelse lod de skønneste Bygninger og de kostbareste Kunstværker nedrive og sælge efter Metallets Vægt; men saa glædede han sig igjen over, at han var kommen der paa en Tid, da man atter havde faaet Øjnene op for den gamle Storhed og gjorde hvad man kunde for at frelse og bevare Fortidens Monumenter. Han glædede sig ved Samlivet med elskværdige Kunstnere som Galleri-Direktøren Haller v. Hallerstein, en Broder til den Mand, der som Brøndsteds Rejsefælle deltog i Udgravningen af Ægina-Templet, Kobberstikkeren Reindel, Architekten Heideloff og Dyrmaleren J. A. Klein. Denne Kunstner, der ved sine Raderinger har vundet et europæisk Navn, var dengang en ung Mand paa 32 Aar. Han var nylig bleven gift, og lykkelig gift. Høien befandt sig særdeles vel i det vakre Ægtepars Selskab. Det var ham en

stor Glæde, da han nogle Maaneder senere atter traf dem i München, og mange Aar efter Hjemkomsten til Danmark modtog han endnu et venskabeligt Brev fra Klein.

Vi ville ikke opholde os længere ved Høyens Ophold i Nürnberg, men hellere henvise Læseren til 2den Afdeling af denne Levnedbeskrivelse, hvor der vil blive aftrykt et Brev, der giver en Skildring af denne Stad og hans Ophold der. I et Brev fra Nürnberg, han har skrevet til sine Forældre, findes disse Ord: »I kunne ikke tro, hvad det er for en forunderlig Følelse, naar jeg tænker tilbage paa de sidste 4, 5 Aar, hvor fast ingen Uge forgik uden Smerte, hvor jeg i mit Sind stedse længtes efter ret engang at leve for den høje, hellige Konst, med egne Øjne at skue de fremmede Lande, de verdensberømte Kunstnere og Kunstværker, og nu opfyldes virkeligen alle disse Ønsker, alle disse Længsler paa den skønneste Maade. Tro mig, det er en saare stor Fryd at rejse; man lærer da fuldelig at kjende, at vi alle ere Brødre og Søstre. Jeg er ingenlunde ene eller forladt her; fast overalt finder jeg forekommende Modtagelse, og — hvor meget Godt, hvor mange Tjenester har jeg ikke alt modtaget! Og naar jeg ret føler mig lykkelig, naar jeg staar og fryder mig i de høje, prægtige Domkirker, hvor Hvælvingerne gjenlyde af Orgeltoner og fromme Sange, eller naar jeg forbavsnes over de store Naturscener: saa forekommer det mig stedse, som om I og alle mine Kjære stod og saa gjennem en stor Kikkert og ret glædede Eder over og med mig.«

Det var Høyens oprindelige Plan at tage fra Nürnberg til München; men Tieck havde gjort ham opmærksom paa, at han burde ikke opsætte at gaa til Stuttgart, da Brødrene Boisserée's udmærkede Samling af gamle tyske og

flanderske Malerier netop befandt sig der, og Samlingen var tilfals, saa man kunde ikke vide, hvor den fandtes eller endog om den var hélt samlet om et Aar eller to. (Den er nu, som bekjendt, kommen til München). Han begav sig derfor over Klosteret Heilsbronn og Anspach til Ellwangen, hvis romanske Kirke han til sin store Ærgrelse fandt indvendig ganske moderniseret; derfra over Aalen til Schwabisch Gmünd, hvis smukke Stiftskirke fra det 14de Aarhundrede med høje, runde Piller og med Stræbepillerne fulde af Helgenstatuer under smaa Baldachiner han med Glæde betragtede. Derfra over Schorn-dorff og Waiblingen, »det berømte Waiblingen«, der endnu, ligesom Gmünd og Cannstadt, var omgivet med de gamle Mure, til Stuttgart. Her opholdt han sig i 3 Uger og tilbragte hver Dag flere Timer i den Boisseréeske Samling med Studium af v. Eyck, Memmling, Israel v. Mekenem, Schoreel og de gamle Köllnske Mestere. Han gik ikke ud paa at opdage den enkelte Mesters eller den enkelte Skoles Fortrin og Mangler; uden at optræde som Dommer ønskede han at danne sig en klar Forestilling om den christelige Malerkonsts Udvikling og den forskjellige Maade, hvorpaa nederlandske og italienske Kunstnere opfattede og udviklede de traditionelle Former, at gaa tilbage til Konstens første Principer og klart fremstille den Dualismus, der aabenbarede sig i den christelige Malerkonst. Han saa, at der i det 14de, 15de og Begyndelsen af det 16de Aarhundrede havde fundet et Kredsløb af Konstideer Sted, en Kappen i at frembringe overordentlige Værker, en nidløs Erkjendelse af Konststorhed (i Italienernes Anerkjendelse af Nederländerne og omvendt), som man senere forgjæves søgte. Han havde hørt meget tale om v. Eycks og hans Efterfølgeres Farvepragt,

om deres Naivitet, fromme Enfold o. s. v., og han sandede det i fuldt Maal; men han havde ogsaa hørt deres Tegning dadle som mangelfuld, mager o. s. v.; denne Dadel kunde han ikke i samme Grad istemme. Han beraaber sig i denne Henseende paa, at de mest udmærkede Billedhuggere, Thorvaldsen, Canova, Dannecker, netop havde været entusiastiske Beundrere af denne Skole. Thorvaldsen kom, medens han var i Stuttgart, hver Dag i Samlingen. En gang da han længe havde siddet fordybet i Betragtningen af et af v. Eycks Billeder, talte En til ham om den henrivende Colorit. »Jeg har,« svarede han, »endnu ikke tænkt paa Farverne; jeg har sét paa Formerne«. — Høyen omtaler med stor Ros det Pragtværk, M. Boissérée vilde udgive indeholdende de vigtigste Malerier i lithografisk Gjengivelse. »Her,« siger han, »viser Stentrykkerkonsten sig i hele sin Glans. Jeg véd vel, at Kobberstikkere som Clemens eller den afdøde Müller, var i Stand til at levere os ethvert af disse Billeder med lige saa stor Sandhed, hvad Tegning angaar, og med langt større Elegance, Kraft og Klarhed; men jeg er ogsaa overbevist om, at et saadant Foretagende vilde udfordre flere Menneskealdere, vilde formedelst sin Kostbarhed kun blive fyrstelig Ejendom, og — hvad der er Hovedsagen — Gravstikken og Radérnaalen vilde ikke kunne give os denne saa karakteristiske Efterligning af de forskjellige Manerer i det Techniske, som her er saa vigtig; Aquatinta kunde vel i denne Henseende give mere, men langt fra med den Sandhed og Skjønhed, som et lithografisk Blad fra Strixners eller Bergmanns Haand.« Ikke mindre glædede han sig over Sulpice Boissérée's paatænkte Værk over Köllns Domkirke. Han saa Prøvetryk af Pladerne til de to første Leveringer,

og forbavsedes, naar han talte med Manden, over hans omfattende og alsidige Kundskab til gothisk Architektur.

I Stuttgart besøgte Høyen ogsaa Billedhuggeren Dannecker. »En herlig, gammel Mand!» siger han. »Jeg har endnu ikke hørt nogen Kunstner tale med saa megen Iver og Begejstring om sin Konst, som han; Thorvaldsen tilbeder han fast.« Hans Christus nærmede sig langsomt, men smukt til sin Fuldendelse; ogsaa en smuk Psyche var i Færd med at træde frem af Marmorblokken. En Buste af Schiller, han havde arbejdet for sig selv, betegnes som et Mesterværk hvad Masken angik, men Haaret mindede om Bernini.

Fra Stuttgart gik Vejen over Esslingen, hvis smukke Frue-Kirke fra det 15de Aarhundrede med sit prægtige, gjennembrudte Taarnspir lokkede ham; han steg op i Taarnet saa højt han kunde komme, d. e. omtrent 200 Fod, og nød den herlige Udsigt over det frugtbare, bølgende Land med sine Vinbjerge og Frugthaver, hélt hen til Hohenstaufernes mægtige Bjergspidse: »Skade, at den gamle Stamborg ikke staar der længere!« I Ulm, hvor han ankom den 22de Maj 1823, tilbragte han 4 Dage. Et Brev fra Professor Jens Møller til den würtembergske Pædagogarch Gräter skaffede ham Bekjendtskaber. Senator Nibling, en vakker, gammel Konsthandler, der fra 1783—91 havde levet i Kjøbenhavn, kunde endnu tale Dansk med ham, og Høyen bivaanede med Fornøjelse et lystigt Selskab af den gamle Stads Borgermænd, Koner og smukke Døttre. Men bedst befandt han sig, naar han gik alene om i den herlige Kirke. Der nød han mange af disse glæderige Timer, der stod for ham som Livets Højdepunkter. Da syntes Architekturen ham alle Konstere

Konst, som Musik, Poesi, Maleri og Sculptur kun skulde tjene til at forherlige.

I Augsburg maatte han den 27de Maj, nolens volens, fejre Kongen af Bayerns Fødselsdag ved en prægtig Diner i Hotellet sammen med Borgemesteren og en Mængde Honoratiores. »Det var,« siger han, »rasende spidsborgerligt. Enthusiasmen beregnedes efter Appetiten. Min ene Nabo, en Artilleri-Lieutenant, var en sand Kongeven; han aad som Præsten i Uglspil, saa Skummet stod ham om Munden«. Og her gav Kirkerne ham liden Oprefsning. »Domkirken er et Flikværk af ældre og yngre Gothik; St. Ulrichs- og Afra-Kirken, opført henimod 1500 af Burchardt Engelberger (der ogsaa reddede Ulmer-Dom) er et smukt Arbejde, lys og rummelig, med stærke Piller og herlige Hvælvinger, men det er dog en sunken Stil; den Zirlichkeit, som næsten 200 Aar tidligere udmærkede Architekturen, er her ganske forsvunden.«

Den 28de Maj ankom han til München. Det var hans Hensigt efter nogle Ugers Ophold at gaa over Wien til Italien, men han blev der hele Sommeren, ikke fordi Staden eller Livet særlig tiltalte ham, men fordi han fandt et saa uventet rigt Udbytte for sine Studier. Det var især Bibliotheket, der fængslede ham. Der arbejdede han i lang Tid næsten daglig fra 10—2, og Sommeren var som skabt til at studere i, thi det regnede næsten altid. Der var en Mængde gamle Haandskrifter, Missaler og Diptycher, som han maatte gennemgaa. Navnlig de sidste var ham noget ganske Nyt; Overbibliothekaren, Scherer, der tænkte paa at udgive dem, blev i Begyndelsen mistænkelig over det Studium, Høyen gjorde af dem; men da han saa, at her ingen Concurrence var at frygte, blev han

Forekommenheden selv, og hjalp ham paa bedste Maade med at sætte sig ind i Konsthistoriens archæologiske Del, et ham hidtil næsten ubekjendt Land. Skjøndt München dengang endnu var i sin Vorden, var den dog allerede i Besiddelse af store Konstsamlinger. Antikerne vare rigtig nok endnu ikke ordnede; de ventede paa Glyptothekets Fuldendelse; men desto større Nytte havde han af Konstakademiets Gipsafstøbninger, hvor han bl. A. fandt en af Kolosserne paa Monte Cavallo, og, hvad der glædede ham nok saa meget, fandt Ghibertis Broncedøre og Peter Visschers Arbejder. Pinakotheket existerede endnu ikke, hverken det gamle eller det ny; Malerierne vare, foruden hvad der fandtes i Residentsen, fordelt i 3 Samlinger. Slottet Schleissheim, omtrent en Mil fra Staden, havde 42 Sale, dels decorerede, dels opfyldte med Malerier. Galleriet i München talte over 900 Stkr., og Hertugen af Leuchtenbergs Privatsamling indeholdt interessante Arbejder af nyere Kunstnere, bl. a. Gérards bekjendte Belisar, og et fortræffeligt Jagtstykke af Charles Vernet, hvis Hovedmoment var Napoleon, der skjød en stor Hjort. I denne Samling fandtes ogsaa et Par Marmorgrupper, hvoriblandt Canovas tre Gratier, »velsignet behandlede,« udbryder han; »men de gode Gratier ere dog vel lidt for modern-sentimentale«.

Medens Malerierne i München saaledes, hvad Tallet angik, langt overgik Dresdens, kunde de dog ikke maale sig med hine i virkeligt Værd. Rubens kunde man lære at kjende og mange andre fortræffelige Kunstnere, men mange Billeder vare reent ud slette. Iblandt de Kunstnere, som han her først saa i deres fulde Storhed, nævner han to, Spanieren Murillo og Amsterdameren Jan. Wee-

nix. »Den Sidste« siger han »har især malet dødt Vildt, og hører altsaa til Malerne af 7de eller 8de Klasse i Konst-Rangforordningen; men han har været uforskammet nok til at vise et Geni, som overgaar mange af Matadorerne i første Klasse. Han har meddelt sine Arbejder den afskyelige Fejl, at man overspringer en Mængde heroiske Stykker for at se hans døde Vildt, ja, at man ved at sætte et virkelig godt historisk Arbejde ved Siden af hans Stykker, dog bliver tvivlraadig, hvad man egentlig fornojer sig mest over, og til Slutningen staar Fare for virkelig at synke saa dybt, at man vælger hans døde Dyregrupper. I Schleisheim hænge Arbejder af ham, store som en hel Væg. I Forgrunden ligge i smagfulde Grupper dræbte Hjorte, Harer, Vildsvin, Svaner o. s. v., eller Jagtredskaber; Mellem- og Baggrunden danner en Søhavn eller et Landskab med livligt udførte Jagtscener. Det er som om man stod paa en Balcon eller under en Arcade paa et Jagtslot; paa de forreste brede Marmorfliser er en Del af det hjembragte Vildt allerede zirlig henlagt eller ophængt som en Trofæ; en af Jægerne med et Par Hunde, eller en Neger passer paa Byttet og viser de tilstrømmende Betragtere det; derude paa den fri Mark fortsættes Jagten endnu, og de Damer, der ikke selv havde villet været med ved Jagten, kunne fra Balconen være Vidner til de fornemme Jægeres Dristighed og Behændighed. Alt er ikke lige godt udført; man kan dadle Skymasserne; men det er ikke blot Vildtet i Forgrunden, der viser den store Mester. Med hvilken Sindrigthed har han ikke vidst at sammenstille Farverne i det hele Billede! hvilken levende og fyldig Natur-Opfattelse i hans Landskaber, og hvor interessante ere ikke disse let henkastede Jagtscener! — Mu-

rillos Billeder af Barnelivet« fortsætter han »— Galleriet i München besidder 5 saadanne — ere i deres Art lige saa mesterlige. Det er i Almindelighed Drengene imellem 7 og 10 Aar; man sér dem spille Tærninger, spise Maccaroni o. s. v. Mit Yndlingsstykke forestiller to Drengene; den ene staar og holder en Kniv og en Melon i Hænderne; han har gjort et stort Snit i Melonen, og de store Bid i det afskaarne Stykke vidne om den Graadighed, hvormed han har nydt den kjølede, saftfulde Frugt; men hans Glæde er sandsynligvis paa Hældingen, thi en anden Dreng har lejret sig ved hans Side med en stor Druerklasse. Han læner sig tilbage, holder den herlige Frugt op over Munden og er netop i Færd med at udsuge den nederst hængende Druer; de tilspidsede Læber og de stive Øjne vise, hvilken Vellyst der gjennemtrænger ham. Synet af saa stor en Nydelse kan umulig andet end forstyrre Melondrengens Appetit. Hele hans Krop er kommen i Bevægelse; han vender Hovedet ned til sin Nabo, og vilde saa gjerne sige: »Giv mig et Par Druer, saa skal Du faa et Stykke Melon i Stedet«; men det er ham umuligt at faa et Ord frem, saa fuld har han proppet sin Mund. Dobbelt ivrig bliver han derved; men al hans Iver er frugtesløs; Naboen sér og mærker Intet uden sin Druer.«

Syntes Münchens Konstsamlinger at staa tilbage for Dresdens, var dette i endnu højere Grad Tilfældet med dens Kunstnere. Især med Architekterne stod det slet til. Fischer var død; Wiebeking var langt fra at være Kunstner, kun en indbildsk og uvidende Speculant. Om Klenze siger han: »Han har megen Sands for det Zirliche; han forstaar at udsmykke en Række Sale paa det Brillanteste; mange Enkeltheder kunne være smukke; men han synes ikke at have Begreb om, hvad det egenlig vil

sige at componere en Bygning; hans Hang til Udpyntning og et falsk Begreb om Afvexling leder ham til at dyngge Alt imellem hinanden, ionisk, dorisk, korinthisk, ofte paa underlige Maader. Saaledes bestaar, saa vidt jeg kan se, Glyptotheket, der dog skal være én Bygning, af ikke mindre end tre. Saa er dog vor Hansen (Conferentsraaden) en ganske anden Konstner«. Gärtner syntes ham at love mere. — Af Malerne vare der Adskillige, der havde opnaaet et ansét Navn, som Landskabsmaleren Jacob Dorner, Bataillemaleren P. Hess og Dyremaleren Wagenbauer; Høyen fandt, man vurderede dem altfor højt. Professor Langer var en saare dannet Konstner, en fortræffelig Tegner, men uden Farvesands, og altfor studért og raisonneret. Hans Tegninger til Dante røbede dog mere Geni, end man efter hans Malerier skulde tiltro ham. Imellem disse Münchner-Konstnere stod Cornelius fra Düsseldorf som en stor Mester. Han var beskjæftiget med Frescomalerierne i Glyptotheket. »Det er,« siger Høyen, »en lille Mand med Falkeøjne. Hans Plafond omfatter en hél Verden, og der hører Tid og nøjere Bekjendtskab til at blive fortrolig med hans Konstneraand. Hans Compositioner ere beundringsværdige, men hans Udførelse har Mangler, og vel ikke saa faa. Vogel i Dresden er zirligere, og overhovedet langt mere Maler end Cornelius, men denne er maaske langt mere Digter.« Blandt Cornelius' Medhjælpere fremhæves Professor Schlothauer som en dygtig og elskværdig Konstner. Hvad den store Mængde yngre Konstnere angik, som levede i München, saa kunde han ikke finde sig i at de mente at burde erstatte Staden Mangelen af et Universitet*), og efterabede Studenternes burschikose Liv. Han var

*) Universitetet i München blev først aabnet 1826.

saa ung som Nogen og kunde vel bære over med Ungdommens Udskejelser, men aandløs Raahed var ham altid modbydelig. Det var ham et fatalt Syn at se en Mængde ældre og yngre Drengene med fuld Bevidsthed lege en saakaldet geniensk Maskerade, og spille deres bedste Kræfter alene for at man skulde blive opmærksom paa, at det var Kunstnere. Dog fandtes der imellem denne Mængde adskillige vakre, talentfulde Ynglinge, til hvem han kunde slutte sig nærmere, og af hvilke flere senere opnaaede et ansét Navn, som Rottmann, Kraft, Hermann, Reichmann, Flachenecker, Jacobs og Architekterne Seplau og Sergel. Med disse og andre godmodige og lystige unge Mennesker samledes han 4 eller 5 Aftener hver Uge i Scheidels Kaffehus ved et Glas Øl. Tiden hengik under behagelige Samtaler, navnlig om Kunst og Kunstnere, og tidt kom det til livlig Ordstrid imellem de to Partier, af hvilke det ene berømmede, det andet nedsatte den gammel-tyske Kunst.

Af Videnskabsmænd var der Ingen i München, der interesserede Høyen særdeles. Til Thiersch kom han oftest; han holdt af den venlige Mand, der syntes at have saa levende Interesse for Videnskab og Kunst, men han fandt rigtignok, han gjorde bedst i ikke at give sig af med at være Konstkjender. Paa andre private Bekjendtskaber manglede det heller ikke. Strax ved sin Ankomst til München traf Høyen en Ven og Landsmand, Artilleri-Lieutenant Krossing, der rejste udenlands paa Lithografiens Vegne; han var bleven forlovet med en vakker Bayrerinde, Sophie v. Hommel, og var halvvejs hjemme i München, saa han kunde gjøre sin Landsmand bekjendt med forskellige Familier. Venlighed og Jævnhed mødte ham

allevegne, men Aandrihed fandt han just ikke; »Øllet havde fortrængt Spiritus«.

Høyen var ogsaa tilstede ved Münchnerlivets to store Glanspunkter, Frohnleichnams-Festen og Octoberfesten. Den første faldt lige Dagen efter hans Ankomst, den 29de Maj. Det skulde være en kirkelig og religiøs Fest. Han saa ogsaa en Mængde forskellige Typer af Bedende, men faa virkelig Andægtige, en broget og støjende Vrimmel og en pragtfuld katholsk Procession; Men i Processionen manglede der noget Væsentligt, Kongen var fraværende. Efter gammel Skik skulde Kongen nemlig gaa umiddelbart efter Erkebispem, der bar Monstrantsen; men Erkebispem var gammel, og en yngre Gejstlig maatte i hans Sted bære Christi Legeme. Nu forlangte Kongen at gaa umiddelbart efter denne, og derpaa skulde Erkebispem følge; men Erkebispem vilde ikke vige sin Plads, og saa blev Kongen borte. Octoberfesten faldt i Slutningen af hans Ophold, 5te—18de October. Den begyndte og endte med Hestevæddeløb ved Kongens allerhøjeste Nærværelse. Forøvrigt saa man den store Theresienwiese propfuld af Mennesker, vel mindst 30,000. Der glædede Münchnerne sig ved Pølser og Øl i uendelige Masser, medens den fornemme Verden spadserede og saa paa Menigmands Raahed.

Høyen havde hørt meget tale om Kronprinsen (den senere bekendte Kong Ludvig I) og hans Iver for at fremme Konsten. I Nærheden svandt Glorien; der traadte hans Udsvævelser og Bigotteri i Forgrunden. Man havde plejet at omtale Regeringen i Bayern som særdeles liberal; ogsaa dette faldt sammen. Under Høyens Ophold i München blev der udstedt en Befaling om at Ingen, som studerede i Lyceet eller ved Akademiet, maatte bære Hue,

Knebelsbart, langt Haar, afskaaren Frakke o. s. v.; ej engang Smaadrene maatte komme i Skole med Hue og kort Frakke; ja man talte om, at alle sluttede Selskaber skulde ophæves for ikke at give Anledning til »demagogische Umtriebe«.

Efter to, tre Maaneders anstrængt Arbejde i Samlingerne, og navnlig i Bibliotheket i München, trængte Høyen til Hvile og Forfriskning. De snedækkede Tyroler-Alper havde han stadig for Øje; gik han blot et Par Mil bort fra München, til den smukke Starenberger Sø, viste de sig for ham i al deres Majestæt; dem maatte han gjøre nærmere Bekjendtskab med. Han maatte kjende Naturen i sin hele Storhed; han ønskede at staa paa Gross Glockners Tinde. Han havde gjort Bekjendtskab med en vakker ung Læge og Naturforsker, Dr. Wilhelm Baum. Denne følte sig ligesaa tiltrukken af Bjergene, og de to unge Mænd besluttede i Fællesskab at foretage en Alperejse paa en 3—4 Uger. Dette var noget ganske Nyt for Høyen og aldeles modsat hans tidligere Liv. De mest modsatte Følelser gjennemstrømmede ham skiftevis under denne saa anstrængende og saa nydelsesrige Fodvandring. Naar Middagssolen brændte, naar Ranselen hang tung paa Ryggen og Remmene skar ham i Skuldrene, ærgrede han sig over sin Taabelighed at forlade det rolige München, de brogede Miniaturer og de vante Samtaler blot for at se et Par Bjerge eller nogle Granskove; naar han vaagnede om Morgenen følte han sig ene og forladt; den store, uhyre Natur ængstede ham; det var som om han skulde vandre ind i en fremmed, ubekjendt Verden; han længtes efter München. Men naar han hvilede sig paa det bløde Græstæppe i den kjølige Skygge, følte han sig atter vel til Mode, og selv i Middagsheden forbandede han sine pro-

saiske Raisonnements og havde herlige Øjeblikke, hvor han, glemmende Hede og Træthed henreves af de magiske Farvefænomener, der aabenbarede sig i Sollyset. Middagsstunden med sin usigelige Stilhed, hvor de brændende Solstraaler paa Stensiderne og den haarde Vej og de mørke og skarpe Skygger spænde Iagttagelses-Evnerne paa det Højeste, saa Sjælen netop derfor synker hen i Hvile, syntes ham at ligne Midnattsstunden; anelsesfulde Drømme opfyldte dem begge. Men naar saa senere hen paa Eftermiddagen den feberagtige Gløden ophørte, kom der en velgørende Ro over ham, og naar Aftenklokken lød og alle Bjergspidser funkledede i de herligste Farver over de grønne Skove, naar den venlige Himmel spejlede sig i Søernes eller Flodernes klare, grønne Vover, da følte han sig usigelig lykkelig; da forstod han Bjergboerens Hjemve, naar han lever paa Sletten. Hvor frydede det ham ikke at se disse Bjergdrotter i Nærheden, se dem throne i deres gyldne Smykker, med Pantseret om det brede Bryst og den rige Fyrste-Kaabe af grønt Fløjlslynget i store Folder omkring sig, med Perler og Ædelstene funkledende i Solglans, med Skyhjelmen eller den sølverne Ishætte paa de stolte, knejsende Hoveder! Men tænkte han saa paa sig sely, kunde han græde som et Barn, der havde mistet sine Forældre og stod ene ligeoverfor lutter fremmede Ansigter, der kolde og ligegyldige oversaa det og dets Smerte. Thi paa samme Tid som han med en Landskabsmalers Glæde og Nøjagtighed fordybede sig i hvad hans Øje saa, var han som et Barn grebet af Følelsens og Fantasiens Magt; han var lige saa meget Digter som Maler. Skyerne, der hang ned over Bjergene, forekom ham tidt som Spøgelsers i lange hvide Kapper, og et af

Brevene til sin Forlovede sluttede han med disse Ord: »En Ting maa jeg sige dig: alle Bjerge have Menneskeansigter, hvormed de stirre op mod den dunkle Himmel, mod Solen og de klare Stjerner. Det er de gamle Jættekonger, som forstenedes af Skræk, da de vilde skue ind i Solens blændende Glans.«

Den 14de August begyndte denne Alpe-Rejse. De kjørte fra München til Tegernsee. Resterne af det gamle Kloster ere, som bekendt, forvandlede til et Lystslot, der ved sin smukke Beliggenhed er et Yndlingsopholdssted for Kongefamilien. Kongen opholdt sig der netop dengang. Da de besøgte det nærliggende Marmorbrud, traf de ham der, og den gamle venlige Mand førte dem selv hen til Savemaskinerne og forklarede dem Mechanismen. Fra Tegernsee vandrede de op ad Weissachdalen til Kreuth, hvor de lejede en Fører til at ledsage dem over Bjergryggen til Schliers. Efter en besværlig Stigning igjennem en øde Egn fuld af svedne og lynesplittede Granstammer naaede de Kammen ved Solnedgang og glædede sig over den herlige Udsigt ned ad Bjergskraaningen til den store Bayerske Slette i Baggrunden. Nu vilde Føreren forlade dem; han sagde, de havde kun en halv Times Vej tilbage, lige Vej langs med Breitenbach, som de strax vilde naa. Efter nogle Indvendinger lod de ham gaa, deres Stolthed forbød dem at synes afhængige af ham, og de begav sig ene paa Vejen. Men Vejen var baade lang og yderst besværlig. Stedse brattere og brattere gik det nedad igjennem en tæt Granskov, som Maanens Straaler kun af og til kunde gjennemtrænge. Snarere tumlende end gaaende ned naaede de langt om længe Elven, hvor de vare saa heldige at træffe et enligt Hus.

Her erfarede de da med stor Fortrydelse, at de endnu havde over en Time til Schliers. De fik en gammelagtig Pige til at ledsage dem ned ad den smalle, tidt vildsomme og besværlige Vej langs med den rivende Elv; men Vandringens Besværlighed og Ærgrelsen over Førerens Skjælmeri glemtes over den herlige Dal, som det skønne Maaneskin gjorde dobbelt romantisk. Høyen gik i sine egne Tanker. Den gaadefulde Fugls Sang i Tiecks Eventyr »den blonde Egbert« faldt ham ind:

»Skovensomhed!

Jeg Intet véd,

Ved Bækkens Bred,

I grønne Bed,

Saa skjønt som dig,

Skovensomhed!«

I disse Omgivelser lød det for ham med en Sandhed, han ikke før havde haft Forestilling om.

Efter en nydelsesrig Formiddag ved den smukke Schliers-So gik det atter opad til Foden af det 5631 høje Bjerg Wendelstein, hvor de overnattede i en Sæterhytte for den følgende Dag at bestige Bjerget. Aftenen tilbragtes under en velgjørende Hvile ved muntre Samtaler med den smukke Sæterpige Marie, som Høyen aftegnede. Men Bjergstigningen den følgende Dag maatte opgives paa Grund af Skyregn. De gik ned til Brandenburg og satte derpaa over Inn-Floden. »Allerede ved Wendelstein syntes den Bayerske Folkecharakter at vige for en kraftigere Bjergbefolkning; efter Overgangen over Inn syntes Landet beboet af lutter Tyrolere. Pigerne vare smukkere, og deres Dragt klædeligere. De bar ikke mere de spidspullede Mandfolke-Filtehatte og de afskyelige store Skjorter, men

sorte bredskyggede Straahatte, kortere Skjorter, zirligt Bryststykke, Silketørklæde om Halsen og Sølvringe paa Fingrene. Karlene interesserede ved deres mandige, kraftige Væxt og deres talende Øjne. De bar en mørk Vest med Sølvpenge-Knapper, kort, mørkfarvet Trøje, et Belte af Læder broderet med hvide Paafuglefjer, sorte Skindbuxer til Knæerne, i den højre Fikke et Bestik med Kniv, Gaffel, Ske og en mindre Gaffel for Kjæresten; Strømperne mønsterstrikkede, Skoene snørte over Vristen; om Hatten et smalt Perle- eller Sølv-Baand med et Par Blomster; paa den højre Haands Lillefinger en massiv Sølvring, der ogsaa gjør sin Nytte i Slagsmaal. Godmodig Venlighed imod den Fremmede syntes gjennemgaaende«.

Over Bernau gik de til Chiem-Sø, hvor de ankom næsten opløste af flere Dages Vandring i vedholdende Regnvejr. Derfra kjørte de til Reichenhall, og steg saa op ad en ny anlagt Bjergvej til Ramsau, hvor den første Bræ viste sig for dem, og derfra til Berchtesgaden ved Foden af den 9000 Fod høje Watzmann. De besaa Saltgruberne og den mærkværdige Reichenbachske Ledning, hvorigjennem Saltvandet (die Soole) ledes i en Strækning af over 100,000 Fod til Reichenhall for at omgaa det østerrigske Territorium, der her skjærer sig ind i det Bayerske, og hvor der krævedes en betydelig Transittold. De gjorde den berømte Udflugt til Königs-See og Bartolomæus-Kapellet, og klatrede op til Iskapellet ved Eisbachs Kilder, hvor den smukke lille Bræ laa omgivet af Skove af Birk, Gran og selv Bøg. Den 21de August naaede de Salzburg, hvor de hvilede sig i 4 Dage, og i Ro nød dette henrivende Steds Yndigheder. Efterat have foretaget den

bekjendte underjordiske Rejse igjennem det berømte Saltværk ved Hallein, vandrede de op ad Salzach Dalen, beundrede det skønne Vandfald, som Schwarzbach danner ved Golling, og kom i Middagstiden til de saakaldte »Oefen«, hvor Salzach fraadende i uhyre Dybde baner sig Vej mellem udhulede Klipper. Her vare de Vidne til et interessant Skue. Under Tømmerflaadningen havde en Granstamme lagt sig tværs imellem Klipperne, saa den spærrede Vejen for de følgende Tømmerstokke. Med en Strikke om Livet lod en af Arbejderne sig sænke ned, til han naaede Granstammen. Saasomt han havde faaet Fodfæste, hug han paa Granen med en stor Øxe. Vandet skummede omkring ham og skjulte som oftest Stammen ganske; flere Gange stod han i Fare for at blive knust af de efterfølgende Stammer, men uforfærdet fuldførte han sit Arbejde, hug det mod Klippen fastliggende Stykke løst, og Tømmeret sejlede uhindret videre. — Ad besværlige Stier, med Salzach dybt under sig, naaede de op forbi Sottet Werfen og overnattede i S. Johannes in Pongau. Det første Rosenskjær paa Bjergene kaldte dem paa ny til Vandring. Ved Lend forlod de Salzach-Dalen for at følge en anden, endnu vildere, den der dannes af Gasteiner-Ach (d. e. Elv), og naaede ved Aftenstid det Badested (Wildbad-Gastein), der 42 Aar senere skulde faa en verdenshistorisk Betydning. Dengang forstyrrede ingen mørke Anelser de Rejsende; nye Venner sluttede sig til dem, en Professor Meyer fra Salzburg, og to unge Doctores medicinæ, Eckardt og Stempel, af hvilke den Sidste senere blev Professor i Rostock og i 1843 aflagde Høyen et Besøg i Kjøbenhavn. De beundrede i Forening Badestedets storartede Natur; Gasteiner Elven styrter med det forfærdeligste Bulder

igjennem Stedet, og danner Vandfald paa Vandfald. De besøgte det for sin Skjønhed saa berømte Slørfald, hvor Vandet fra Pockhart Søen som et tæt Slør styrter ned over 250 Fod høje Fjeldsider, og den mærkværdige Nassfelder Dal, der er omringet af Bræer paa alle Sider, og de gjorde hinanden Selskab paa den følgende Alperejse indtil Innsbruck.

Gross-Glockner var Rejsens egentlige Maal; men da de nu i Gastein forhørte sig om Maaden og Midlerne til at bestige denne Alpetop, viste det sig, at først Omkostningerne vilde være overordentlig store, og dernæst Udfaldet endog vilde være tvivlsomt; i de sidste 5 Aar havde Ingen naaet det. De maatte da indskrænke sig til at gaa udenom Bjergetoppen for at se den fra alle Sider, og til at nærme sig den saa meget som muligt. Om Morgenen den 31te August steg de langsomt op ad Stanzer-Bjerget; de gav sig Tid til at plukke først af de velsmagende Blaabær, siden af de yndige Alperoser. Klokken 12 stod de paa Toppen og saa for sig et uhyre Bjerghav, hvis stivnede Bølger endnu ofte bar de hvide Snehætter. I Geisbach i Rauris-Dalen tilbragtes en glad Aften hos den velhavende »Brauin«. Den venlige Værtinde viste dem kostbare Majolica-Fade og indlagte Borde, nedarvede fra Fader til Søn, uden at hun kunde sige, hvorledes de først vare didkomne. Her maa have gaaet en Handelsvej fra Italien; endnu i Mands Minde skulde Byen have været meget større, og man fortalte Meget om fordums Velstand. Den følgende Dag gik det atter til Fjelds, op ad Rauris-Bjerget. Lidt efter lidt sagde de Farvel til alle Verdens Herligheder, først til de dunkle Granskove, derpaa til Alperoserne, endelig til den blaa Gentiane og til Græsset

selv; de stod i et fuldkomment Øde, og indhyllede i Taage vandrede de hen over Sne og Glimmerskifer. Da de kom over Aasen, spredtes Taagen, og et uhyre Bjerglandskab, herlig belyst, strakte sig vidt og bredt; kun Glockner var indsvøbt i Skyer. Altsaa skulde de ikke engang se den! Trætte naaede de Heiligenblut, bestemte paa ikke længere at bejle til den egensindige Skjønheds Gunst. Men da de den næste Morgen havde snørt deres Ransler for at gaa til Lientz, skinnede Solen klart, og da de kom ud, stod Glockner som en Sølvpyramide under den blaa Hvælving. Øjeblikkelig besluttede de at se den i Nærheden; tilbage, Ranselen afspændt, en Fører hentet, Alt i et Nu. De vandrede over den østlige Bræ, Pasterza-Kees; Vandfald dundrede under de blaagrønne Ishvælvinger. I flere Timer vandrede de om i denne uhyre Ishalle; de flammende Solstraaler faldt matte paa Isen, medens de gennemvarmede dem selv. Glockner stod som en Kæmpe mellem de øvrige Bjerge; de saa tydelig dens to Spidser, den ene lidt højere end den anden; men selv fra det høje Standpunkt, hvorpaa de stod, saa disse Spidser, hvis øverste Flader rumme flere Mennesker, ud som smaa-bitte Vorter paa den mægtige Kegle. Under Stjernelys vandrede de tilbage, tavse og tankefulde, medens Vandfaldene sang i det Fjerne. Da de naaede Heiligenblut, saa de sig om; alle andre Bjerge stod dunkle, men Glockner stod i sit hvide Gevandt som en mægtig, halv-usynlig Aande-Gestalt. Det var en uforglemmelig Dag.

Den 3die September gik de fra Heiligenblut ned igennem den smukke Møll-Dal til Winklern, og derfra over Islbjergget til Lienz i Drau-Dalen. Den følgende Dag gik Rejsen op ad Pusterdalen til Brünecken; i Dalen stod tyr-

kisk Hvede, paa Bjergene gamle Slotte; derfra til Brixen og videre ned ad Eisach-Dalen til Botzen. Alt antog efterhaanden en anden Colorit. Vinhaverne begyndte; Vinstokkene stode i lange, lave Løvgange, og imellem dem laa store gule Græskar; Brombærranker hang mellem de graagule Kalkvægge; i Klipperifterne blomstrede Negliker og Asters; Figentræerne stode fulde af Frugt. Fra Botzen gik de op igjennem Etsch-Dalen til Meran. Hvilken paradisisk Yppighed! Bjerglinierne bløde, og dog afvexlende, og hist og her en gammel Borgruin; Luften mild og blaa; Landsbykirkernes brogede glasserede Tagsten tog sig i Solskinnet ud som det prægtigste Mosaik; allevegne de herligste Frugter; tidt gik de gjennem Vinløvgange, hvor de store Drueklasser slog dem om Ørene. Fra Meran red de op til det gamle Stamslot Tyrol. Tomt og forstyrret stod det Værelse, hvor engang Vinbægerne tømtes under Sang og Klang ved Margrethe Maultasch's Bryllup med Ludvig af Brandenburg; men Ruinen talte mægtigt med sine interessante Portaler; over den ene stod Skytsengelen, over den anden den velsignende Haand; underlige Dyreskikkelser prydede Dørstolperne. Fra Meran gik de op ad Passejer-Dalen, hilste paa Hofers Enke, og sagde Skridt for Skridt Farvel til Sydens Herligheder; Kastanien og Valdnøddetræet stod ikke længere imellem Ask og Poppel; de vandrede igjen igjennem mørke Granskove, og de gjøs af Kulde paa Jaufens Bjergaas. Over Sterzing gik de til Innsbruck, og paa Vejen besøgte de den henrivende Stubayer-Dal med de glimrende Snemarker («Firn»). Men den bedste Del af Rejsen var forbi. Saa herlig Innsprach kunde tage sig ud, naar man kom fra München, saa mat var Indtrykket, naar man kom fra Gross-Glockner og

Meran, og ej engang Kejser Max I'stes pragtfulde Marmor-
mausoleum med de 28 kolossale Broncestatuer kunde i
dette Øjeblik gjøre det tilbørlige Indtryk paa Høyen. Den
17de September kom de tilbage til München, trætte af
Rejsen, men fulde af uforglemmelige, storartede og herlige
Indtryk. Iblandt det værdifulde Udbytte, som denne Fod-
rejse bragte Høyen, regnede han ogsaa Venskabet med
Dr. Baum. Han traf ham atter Aaret efter i Rom, og
mange Aar senere besøgte Baum ham i Kjøbenhavn.
Det var en elskværdig, bramfri Charakter, der senere under
Cholera-Epidemien som Forstander for et Hospital i Danzig
erhvervede sig gyldigt Krav paa sit Fædrelands Tak-
nemmelighed. Han døde som Professor i Göttingen.

Høyen skyndte sig at afslutte sine Bibliotheks-Studier
i München, at han kunde komme videre. Men hans op-
rindelige Plan, at gaa over Wien til Italien, blev pludselig
forandret. Iblandt andre Bekjendtskaber, han havde
gjort i München, var ogsaa Kronprinsens Livlæge, Medi-
cinalraad Ringseys. Prinsen vilde rejse til Italien og
Sicilien; Livlægen, som skulde rejse med ham, vilde be-
nytte Lejligheden til at lade sin Familie tilbringe en Vin-
ter i Italien, og foreslog Høyen paa tilsyneladende fordel-
agtige Vilkaar at rejse med hans Hustru og en ung Konst-
ner over Venedig, Bologna og Florents til Rom, hvor de
skulde træffe Prinsen og hans Følge. Ringseys lovede
ogsaa at sørge for at Høyen senere kunde rejse til Neapel
og Sicilien med samme Lejlighed og under samme Beskyt-
telse som Prinsen. Dette Tilbud kunde han ikke afslaa,
og den 18de Oktober forlod han München i sit nye
Rejseselskab.

Atter gik det altsaa over Alperne, og denne Gang for at sige Norden et længere Farvel. Den 22de Oktober kjørte de fra Botzen. Stærke Regnskyl havde bragt Etsch-Floden til at svulme, og jo længere de kom ned, desto større Oversvømmelser mødte de; »men« skriver han »de himmelstormende Alpespidser laa bag ved os; bløde Bjerglinier begrænsede Udsigterne; Solen skinnede varmt; mellem høje Popler og Ælmetræer hang Vinrankerne i prægtige Festons, hist og her endnu smykkede af de dunkle Druer, medens man i alle Byer mødte Karrer fulde af Vindruer og Mænd, hvis blottede Arme rødmede af Drueblod. Ingen Træhuse og Straatage mér; Bondebyerne ligne prægtige Ruiner indrettede for Bønder.« Høyen følte sig i Italien allerede inden han overskred Grænsen. Den 23de om Eftermiddagen naede de Verona. Hvor nød han ikke de halvanden Dag, han tilbragte i denne herlige By! Hvilken Lystighed allevegne! hvilket Liv paa Torvet! hvilken Flid i de aabne Værksteder fra Morgen til Aften! Alt glædede ham, ligefra den flinke Skopudser paa Gaden, Gadesangeren og Omtrækkeren med sine Abekatte indtil de storartede romerske Ruiner, hvorimellem denne havde opslaaet sin Bod, og til de gamle pragtfulde Kirker. I Trient havde han sét den første »italiensk-tyske« Kirke; her fandt han i den gamle S. Zeno, i Domkirken, i S. Stefano og andre Kirker Exempler paa denne samme Kirkebygningsstil, hvis rette Sammenhæng dengang endnu tildels var en Gaade. »Og hvilken Marmorpragt i Kirkerne! og hvilke herlige Malerier, ikke blot af den guddommelige Tizian, men af Mestere, der næsten ere ukjendte i det øvrige Europa, saasom Hieronymus Liberi, Carpaccio, den yndige Lorenzini, Billeder, der fordunkle de fleste Tizianer og Correggier i de europæiske Gallerier!«

I Vicenza var Opholdet kortere; men de forsømte dog ikke den smukke Vandring op til Klosteret og Kirken Maria del Monte, hvor de skulde se Paolo Veronese's store Maleri, »St. Gregorius, der beværter Christus«. Gregor plejede nemlig at bede Fattige og Pilegrime til Bords hos sig. Da han engang saaledes beværtede en hellig Vandrer, blev til hans store Forundring det tømte Fad af sig selv fyldt med den kosteligste Ret; thi Pilegrimen var Christus selv. I Paolos Maleri tager Christus netop Laaget af Fadet; Gregor sér forbavset paa den fortryllede Spise; alle Gjæsterne ere satte i den mest levende Bevægelse ved Underværket, medens Tjenerne paa den anden Side ere ivrig sysselsatte med at uddele Spise mellem de Fattige. »Man plejer« udraaber Høyen »at lovprise de venezianske Mestere som dygtige Malere, men dadle dem som slette Digtere; hvilken himmelraabende Uretfærdighed!« Skridt for Skridt steg hans Beundring for denne uforlignelige Malerskole.

Over Padua kom de endelig til Venedig selv. Kun tre Dage kunde de opholde dem sig der; men intet Øjeblik blev ubenyttet. I én Begejstringens Rus nød Høyen Malerierne i Dogepaladset, i Kirkerne, i Akademiet, i de private Paladser, Staden selv med disse feagtige Bygninger, der hæve sig op af Bølgerne med deres originale, saa rige og saa smagfulde Architektur, denne Marcusplads, der er den eneste i sin Art og i mange Henseender den første i Europa, og den ikke mindre herlige Marcus-Kirke. Han havde allerede i Padua i St. Antonio sét, hvilken mærkværdig Virkning den byzantinske Kuppel kunde gjøre, og var bleven forbavset over den Tanke at dække hele Kirken med en Række af Kupler; her blev han aldeles henrevet. Uagtet al den uhyre Pragt, der var anvendt, uagtet

mangen Prydelse var hentet fra Konstantinopel eller Grækenland og oprindelig bestemt til alt Andet end til en christelig Kirke, én Tanke beherskede dog Alt og bragte Harmoni til Veje, ingensteds Overlæsning, allevegne store, simple Forhold; det var ingen munter Pragt; en dyb og dunkel Alvor var udbredt over det Hele. Skulde S. Marco ikke ogsaa bære det samme Sorgens Udtryk, som hele Staden? Maatte man ikke ogsaa der føle det dybe Hjertesuk, der allevegne trængte sig frem? Vi ville lade ham selv tale. »Jeg stod en Middagsstund paa Balconen; den tykke og graa Luft havde for en kort Tid givet Plads for klart Solskin. Jeg saa ud over Kanalen; Gondoler og Baade jog op og ned, hen under Rialtos herlige Bro; fra den fjerne Marcus-Plads og den slavoniske Riva lød de arbejdende Matrosers og falbydende Sælgeres Raab; Himlen hævede sig blaa over de høje Paladser. Der var en Tid, hvor venezianske Flaader vendte sejrbekransede hjem, hvor et jublende Folk modtog de herlige Helte, hvor en Vrimmel af Gondoler trængte sig med brogede Flag gennem Kanalerne, hvor de kraftige, fyldige, blomstrende Venezianerinder stod paa Balconerne og lænede de hvide Arme, perlebesatte, paa de guldvirkede Tæpper. Trompeter og Basuner klang mellem Folkejublen, og Dogens Palads drønedede under Kanontorden og Sejrsraab, imedens Feltherren nedlagde de erobrede Faner for Thronens Fod i den prægtige Sal. Dengang herskede en Doge og det strænge, men vise Raad; dengang laa en Skov af Master i Lagunerne; dengang straaledede Paladsernes og Kirkernes Vægge og Søjler i ungdommelig Glands; friske hang Malerierne og blev betragtede af stolte Mænd og skjønne Kvinder. Nu dækker Støv og Ælde disse herlige Minder, der ere

blevne gamle før Tiden; tom er Havnen, 300 Paladser øde og ødelagte, de stolteste Familier uddøde eller fattige. Kjøbmandsreden Triest, hvor Kunstneraand aldrig har luet, hvor Winckelmann myrdedes, hæver nu sit Hoved over Venedig, Havets Brudgom! fy!« — Og fra denne Stad skulde han rive sig løs efter 3 Dages Forløb! Det kostede Overvindelse; men han var dog glad ved at have modtaget et Indtryk, han ikke kunde glemme, om han saa blev hundrede Aar gammel, og at have faaet en Oversigt over hvad der var at gjøre for ham, naar han kom tilbage. Desværre blev hans Ophold paa Tilbagerejsen endnu kortere.

Over Bologna gik Rejsen til Florents. Der opholdt han sig i 4 Dage, og befandt sig vel; hvor kunde det være anderledes? Den venlige, net beliggende Stad indtager jo Alle, og en saadan Rigdom af de allerkosteligste Kunstværker, som Gallerierne her indeholde, havde han aldrig sét; men — han kunde ikke glemme Venedig; i Sammenligning med den forekom Florents ham flov; ja som Stad vilde han knap sammenligne den med Verona. Han beundrede visselig disse mageløse Kirker, Domkirken, Klokketaarnet, Baptisteriet, Maria Novella, della Croce, men dels vare de ikke færdige (hverken Domkirken eller Korskirken havde jo nogen Façade), dels syntes de ham for brogede; denne Indlægning af forskjellige Marmorarter forekom ham at ligne Snedker-Arbejde. Det var saa vidt forskjelligt fra hvad han hidtil havde sét, at selv en Mand med Høyens Hurtighed og Alsidighed behøvede Tid til at blive fortrolig dermed. Han var indtaget af Torvehallerne, og især af Orcagnas Loggia og Palazzo vecchio; men — »hvor syndigt, at disse to Pragtstykker fra

Middelalderen skulde staa indeklemte i et Hjørne af en Plads, hvis andre Sider dannedes af hæsle moderne Bygninger! Og nu disse mægtige gamle florentinske Paladser, Pitti, Strozzi, Riccardi, hvor stod de ikke besynderlig ene og ligesom sørgende imellem alle disse moderne Huse, der var afslikkede og afpuksede paa Konstens Bekostning, ligesom bestemte for Englændere, Parisere, Berlinere, der hver for sig kunde føle sig hjemme her!« Det var, som man sér, kun et almindeligt Indtryk, Høyen denne Gang kunde modtage; Studiet af Kunstværkerne maatte opsættes til en anden Gang, og dem skulde han visselig ikke gjøre Uret i nogen Henseende. Men havde Florents skuffet ham, saa overgik Siena hans Forventninger. Her mødte hele Middelalderens Storhed ham, hvad enten han stod paa det herlige Torv, eller han betragtede den skønne Domkirke, der, skjøndt den ikke kunde maale sig med Domkirken i Florents i Storhed, med Marcus-Kirken i Pragt og Ærværdighed, med Ulms og Meissens Domkirker i Lethed, dog syntes ham noget nær at være den skønneste Kirke, han havde sét.

Den 12te November 1823 passerede de Radicofanis trættende Højder, og kom ind paa pavelig Grund. Høyens Hjerte jublede; den næste Aften skulde han være i Rom. Med spændt Forventning nærmede de sig Staden og spejdede efter det første Syn af Peterskirkens Kuppel. Nogle Miglior fra Rom kom Ringseys dem imøde, ledsaget af den preussiske Chargé d'Affaires, Hr. Bunsen. Denne Mand havde dengang ingen Anelse om at han en Snes Aar senere skulde optræde som Danmarks uforsonligste Fjende. Han havde været i Kjøbenhavn, kjendte personlig

de danske Videnskabsmænd, Münter, Thorlacius, Engestoft og Andre, og var upaatvivlelig bleven stærkt feteret af dem; thi ligesom han som Videnskabsmand eller Forfatter besad det fyrstelige Talent at lade Andre arbejde, medens han selv fik Æren, saaledes forstod han ogsaa i sin Omgang at synes mere end han var. Han var meget forekommende mod den unge Danske, og skaffede ham endnu samme Aften et godt Logis i Via Ara Celi ved Capitoliums Fod. Men hverken det preussiske Gesandtskabshotel eller det bayerske Prinsehof var Steder, hvor Høyen kunde føle sig hjemme. Han havde Andet at gjøre i Rom end at gjøre sin ydmyge Opvartning for Stormænd, og trak sig hurtig tilbage fra dem. Det var en Lykke for ham, at Ringseys' lokkende Tilbud om en Rejse til Sicilien i Følge med Kronprinsen havde faaet ham til at rive sig løs fra Tyskland, hvor han sad altfor fast; men nu betænkte han sig ikke paa at opgive denne Udsigt. Han saa, at han maatte rejse langsommere for at have Nytte af sin Rejse, og ikke blot hans Uafhængighedsfølelse, men ogsaa Hensyn til hans Studier anbefalede ham, naar han ønskede Selskab, da at søge det i andre Kredse. Hvad var det forjættede Lands Herligheder, naar han ikke uforstyrret kunde leve imellem dem?

Høyen havde naaet sine Ønskers Maal; han var kommen til Rom, den evige Stad, Konstens Hjem. Han var kjørt igjennem Porta del popolo, forbi den store Obelisk, igjennem den lange Corso med de mægtige Paladser, op til det endnu stoltere Capitol; han ilede den næste Morgen ud til Forum, besøgte Pantheon, Vaticanet og mange andre berømte Steder. Colosseum, Peterskirken og Statuerne i Vaticanet imponerede ham; men — han følte

sig dog saa underlig fremmed og ensom, og mere end én Uge gik hen, inden han blev fortrolig med Rom. Han havde i over Aar og Dag beskæftiget sig med Middelalderens Kunst, og det var lykkets ham at leve sig ind i den. Springet derfra til Oldtiden var stort, og saa meget vanskeligere, som Oldtiden ikke mødte ham rén og ublandet. De stærkt mishandlede Rester fra Romertiden stod jo saa ofte klinede ind imellem moderne Bygninger eller omdannede paa forskjellig Vis, Badene til Kirker, Gravminderne til Fæstninger, Templerne til Toldhuse. Først da han en smuk Dag i Slutningen af November vandrede ene ud i Campagnen, til Cestius' Pyramide, til Cæcilia Metellas Grav, Egerias Grotte og det saakaldte Tempel for Deus ridiculus, da han lod sit Øje under den rene blaa Himmel glide hen over de lange Rækker af Vandledning til Albanerbjergenes smukke Linier i Horizonten, og det friske Græs omgav ham, medens Lavrbær og gyldne Oranger smilede til ham fra Haverne, først da begyndte han at faa Rom og dens Ruiner kjær, og det gik op for ham, at Rom er et vidunderlig dejligt Sted.

Dog var Hensigten med denne Vandring ikke saa meget at besøge de antike Ruiner, som at se de sorgelige Levninger af den nogle Maaneder tidligere afbrændte St. Pauls Kirke. Umaadelig Sorg havde betaget den romerske Christenhed ved Ødelæggelsen af denne ældgamle Bygning, den ene af Christenhedens to Hovedkirker, herlig ikke blot ved historiske Minder, men ogsaa ved sin Pragt og Storhed. Taget havde man især beundret; efter Sagnet skulde dets Bjælker være hugne af Ceder fra Libanon. Nu var det forsvundet; kun enkelte forbrændte Stykker laa endnu paa Jorden; det sørgende Folk mente, at det

var lettere at gjenopbygge hele St. Peder, hvis den gik til Grunde, end at erstatte St. Pauls Tagværk. Mange af de herlige Søjler, for en stor Del hentede fra antike Bygninger vare nu forvandlede til Kalk; af de bekjendte Broncedøre vare Intet tilbage uden de Ringe, der falbødes paa Gaderne som Reliquier, kunde man sige, fra den hellige Bygning, og Tribunens glimrende Mosaik hang i Laser og dinglede for hvert et Vindstød. Den ene af Hovedskibets Vægge var for en stor Del nedstyrtet; men den anden stod endnu, og man kunde endnu skjelne de gamle historiske Billeder og den lange Række af Pave-Portræter. Selv i Ruiner gjorde Kirken et mægtigt Indtryk paa Høyen. Læseren vil kunne danne sig en Forestilling derom, naar han erindrer sig Roberts smukke Maleri i Thorvald-Museum, der forestiller Pauls-Kirken efter Branden.

Det var den første ægte gamle Basilika, Høyen saa; eller rettere, for faa Maaneder siden kunde han havt sét den; nu var den ødelagt, og kun med Møje kunde hans Fantasi gjenrejse den af Ruinerne. Men for Romerne gjaldt det om Andet end et Fantasibillede og et Studium; Pauls-Kirkens Gjenoprejsning, det var Dagens Spørgsmaal. Paven nedsatte en Commission desangaaende, og en Architect Valadier gjorde en Plan, hvorefter en Del af Kirken skulde nedrives. Dette vakte almindelig Sorg; men Commissionen antog Planen, og Paven gjorde ingen Indvending; derfor vovede Ingen at ytre sig derimod. I Løbet af det følgende Aar begyndte man allerede at træffe Forberedelser til Udførelsen, da endelig den gamle Archæolog Fea gjorde sig til Talsmand for den almindelige Stemning. Dette skete i Begyndelsen af 1825. Høyen var da atter i Rom, og var saa heldig at være tilstede i det archæologiske

Selskab, hvor en talrig Forsamling havde indfundet sig i denne Anledning. Den lille 74aarige Olding, rask i Tale og Bevægelse som en Mand paa 50, læste over S. Pauls Historie. Efter i Korthed at have gennemgaaet Kirkens Skjæbne indtil den sidste Ødelæggelse, taledede han djærvt og bittert imod den ny Plan. Han fremstillede alt det Ærværdige og Hellige, der endnu var forenet med de blotte Ruiner; han opregnede alle de Hjælpekilder, som Rom havde, til værdig at gjenopbygge denne mærkelige Kirke; han anstillede tilsidst en Sammenligning mellem den Maade, hvorpaa Julius I og Leo X havde opbygget Peterskirken, og den Plan, som under Leo XII var bleven lagt til S. Pauls Restavration. Flere Gange kvalte Taarer Mandens Stemme, og da han endte, var der ikke én af hans Tilhørere, der ikke var bevæget. Alle undrede sig over hans Dristighed; men den gjorde sin Virkning; det begyndte Arbejde blev standset, og en ny Plan blev lagt til at gjenopføre Bygningen som den havde været, kun med endnu større Pragt.

Men lad os vende tilbage til Høyens første Ankomst til Rom og til det første Indtryk, han modtog af Verdensstaden. Det var ikke blot de romerske Bygningsruiner, der forekom ham saa fremmede, at han stundom fik Lyst til at misunde de Archæologer, der ikke havde Øje for Andet end for dem — og dog, tænkte han atter, den der ikke sér Livet i Middelalderen og i Nutiden, sér det heller ikke i Oldtiden. Selv de antike Statuer skuffede ham paa en Maade. De mødte ham her i langt større Antal end i München og Florents; de syntes ham ogsaa at føre en anden Tale, og naar han stod foran dem, sagde han til sig selv, at han ikke forstod synderlig, hvad Konst egentlig

vilde sige. »Hvor er dog ikke« udbryder han »saadan en Statue en herlig Prøvesten for en Konstdommer! De Fleste maa dog tilstaa, at de aldrig eller højst sjældnen have sét et nøgent Legeme, eller, naar dette en enkelt Gang har været Tilfældet, dog ikke ret have studeret det. De mangle altsaa i Grunden al Maalestok for Statuernes Sandhed og Skjønhed, og kunde lige saa godt tie stille som staa og fortælle om Ting, de ikke forstaa.« »De indhulle denne rene Storhed i en Taage af archæologiske Glosser, og de saare ofte disse skjønne Skikkelser, naar de med plumpe Hænder — der gives ogsaa plumpe Hænder i aandelig Forstand — ville efterforske Liniernes sagte Bølgegang eller de smaa, i hinanden overspillende Flader.« Selv var han ikke ganske uden Kundskab til det nøgne Legeme og dets Bevægelse, men han følte, hvor meget der manglede ham, og han arbejdede ivrig paa at erhverve sig det. Han bivaanede anatomiske Forelæsninger i Rom; han saa paa Naturen, hvor han kunde, og sammenlignede den med Konstværkerne; han gennemgik Alt hvad der fandtes af Antiker i Vaticanet, i Capitol, i Villa Albani og andensheds, og den fortræffelige Samling af Gibsafstøbninger i det franske Akademi, og han studerede med Blyanten i Haanden; hans Tegninger vise, hvorledes han gjorde sig rede for Formerne*). Paa samme Tid som han omhyggelig gjennemlæste de gamle Forfattere, der havde Betydning for Konsthistorien, talte han med forstandige

*) I hans Nolitsbøger findes saaledes blandt Andet en Tegning af »Firbendræberen«. Men han aftegnede ogsaa Konstværker af af hel anden Art, som Michel Angelo's Moses og flere Figurer Rafaels Stanzer.

Billedhuggere, som Wagner, Thorvaldsen og Freund om Antikerne, og i Thorvaldsens og andre Billedhuggeres Værksteder gjorde han sig fortrolig med Arbejdets Enkelt-heder, med hvad Billedhuggerkonsten kunde og vilde naa. Og hans Arbejde blev ikke ubelønnet. Efterhaanden blev han mere fortrolig med disse saa gaadefulde og dog saa énfoldige Skikkelser. Han syntes vel endnu ikke at han var i Stand til at tale om dem som han ønskede, og at tolke Alt hvad der var i dem; men han elskede dem af sit Hjertes Inderste, elskede dem som man kun gjør, hvor en sjælelig Overensstemmelse er tilstede.

Den Kunstner, der havde størst Indflydelse paa Høyen, var, som man nok kan tænke sig, Thorvaldsen. Iblandt alle de Herligheder, der havde fremstillet sig for Høyens Fantasi, naar han tænkte paa at komme til Rom og bo der, var det at lære Thorvaldsen at kjende, ikke det han satte mindst Pris paa. Denne Kunstner stod dengang i sin største Glorie. Medens andre Kunstnere, som David, Dannecker, Rauch, Cornelius, Overbeck, forgudedes hver af sin Nation eller af sit Parti, berømmedes Thorvaldsen af alle; den Eneste, der havde syntes at kunne gjøre ham Rangen stridig, den af Italienerne saa højt priste Canova, var død. Thorvaldsen var ikke blot anerkjendt som den første Mester i Relieffet, eller som den, hvis græske Gudestatuer kaldte Antiken til Live igjen, men han havde ogsaa ved sine nyeste Arbejder vist, at han med samme Dygtighed forstod at bevæge sig i de christelige Forestillingers Kreds. Til Hof-Kapellet i Florents havde han udført det herlige Basrelief: Christus der overgiver Nøglerne til S. Peder; han havde begyndt paa en til München bestilt

Frise, der skulde forestille hele det nye Testamente, og færdige stode i hans Atelier Modellerne til de os alle bekendte Mesterværker i Frue Kirke, Johannes den Døbers Prædiken, Christusfiguren og Daabs-Engelen, medens de 12 Apostle endnu vare under Arbejde. Kun Et havde endnu manglet: Rom, der igjennem en Række af Aar havde været hans Hjem og Vidne til hans Triumfer, ejede ikke et eneste Arbejde af ham. Nu var ogsaa dette hævet. Cardinal Gonsalvi havde sat igjennem, at det var blevet Thorvaldsen overdraget at udføre Gravmonumentet over Pius VII til Peterskirken. Høyen traf Konstneren netop som han kom tilbage fra Gonsalvi og det var blevet afgjort, at han, Kjætterten, skulde udføre Monumentet over den Pave, der maaske siden Sixtus V var den berømteste, der havde siddet paa S. Peders Stol. Thorvaldsen modtog Høyen med stor Venlighed; han saa snart, at det var den unge Mand Alvor med hans Studier, og han glædede sig over at se ham daglig i sit Værksted og sin Bolig. Høyen saa ham selv modellere, og vejlede og rette sine Arbejdere; han saa Marchetti modellere Apostelen Jacob den ældre og Hermann modellere Andreas. Han saa den ypperste af Thorvaldsens Elever, den elskværdige Tenerani lægge den sidste Haand paa Johannes og derefter selv componere og udføre en herlig, følelsesfuld Statue af den daanende Psyche. Han kom næsten hver Dag i Thorvaldsens Værelser. Traf han ham ikke selv, havde han Lov til at sysle med hans Konstsamlinger, med Malerierne, Tegningerne, Kobberværkerne og med den fortræffelige Møntsamling. Høyen elskede denne store Mand; og hvem gjorde ikke det af dem, der blev nærmere bekendt med ham? Han saa til sin store Glæde, at de Fejl, man havde tillagt Thorvaldsen, ved

nærmere Betragtning forsvandt. Man havde kaldt ham gjerrig; men Høyen saa, hvorledes han lønnede sine Elever ordentlig, hvorledes han daglig formerede sine Samlinger og understøttede kostbare Foretagender, saaledes som den ny Udgave af Winckelmanns Monumenti inediti alene skyldtes ham. Man havde sagt, at han var i høj Grad udannet, at han ingen Religion havde o. s. v.; efter et kort Samliv med ham afgav Høyen trøstig den Erklæring, at det var aldeles usandt. Hans Tale var jævn; han gjorde ikke Fordring paa at være en Mand af mange Kundskaber; men der var Kjerne i hvad han sagde; han havde sét Livet og forstaaet det; han havde et skarpt Øje og en Maade at behandle sine Omgivelser paa, fra Eleven til Cardinalen, som man tidt maatte beundre. Thorvaldsen var nylig bleven malet af Preusseren Begas. »Han er« skriver Høyen »fremstillet i en simpel graa Surtout, staaende ved et Bord, hvorpaa Cirkel, Mejsel og Hammer ligge. Gjennem et aabent Vindue har man Udsigt til Kejserpaladsernes Ruiner; Resten af den simple Baggrund indtages af hans smukke Statue »Haabet«. Billedet har Charakter og Tanke, men er affectert; især kan jeg ikke lide, at Maleren har fremstillet Thorvaldsen, imod dennes Villie, med en Lavrbærkvist i Haanden. Hvad Praktik og Liv angaar, kan dette Portræt ikke sammenlignes med Eckersbergs. Eckersberg vinder overhovedet uhyre, jo mere man bliver bekendt med de øvrige berømte Mestere; han hører ubetinget til de største nulevende Malere«.

Foruden Thorvaldsen traf Høyen ogsaa i Rom en yngre dansk Billedhugger, Herman Freund, en elskværdig Charakter, der kun levede for sin Konst. Han fuldførte netop i denne Tid sin Statue af Hyrdinden Chloe

og en Statue af Uskyldigheden til Grev Sommariva. Høyen fulgte hans Arbejde med Interesse, og den for Antiken begejstrede Kunstner havde sin Glæde af at ledsage Høyen igjennem Vaticanets og Capitolets Museer; et inderligt og uforanderligt Venskab forenede dem. I Malerne Koop og Hillerup fandt han et Par muntre Landsmænd, i hvis Selskab han kunde tilbringe mangen fornøjelig Time; men som Kunstnere vare de ubetydelige. Den Første manglede Karakterstyrke til at uddanne sine Evner; den Sidste blev Sproglærer og Digter. I de svenske Kunstnere fandt han Mænd, der udfoldede en smuk Virksomhed, og hvis Omgang behagede ham. Det var Bystrøm, i hvis Atelier der arbejdedes ivrigt paa kolossale Statuer af Sveriges Konger, den vakre Fogelberg, som var i Færd med at modellere sin Mercur, og Architekten Nystrøm.

En mere end almindelig Indflydelse paa Høyen udøvede vistnok den tyske Billedhugger Hermann Wagner. Høyen omtaler ham som en brav Mand, om endog noget plump — de der erindre Freunds fortræffelige Buste af ham, ville nok kunne tænke sig det, og paa hans gamle Dage skal han have været yderst vanskelig og gnaven — som aandrig og original, om end Originaliteten kunde blive til Ensidighed og Aandrigheden til Manér. Han arbejdede i den Tid paa sin store Frise til Valhalla, forestillende Scener af den ældste tyske Historie. Han var en dannet Kunstner, og en dygtig Kjender af Antiken, som man kan se af hans fortræffelige Afhandlinger over de æginetiske Statuer og over Kolosserne paa Monte Cavallo; man begriber, det var en grundig og omfattende Drøftelse, de antike Kunstværker underkastedes i hans Samtaler med Høyen. Engang, har Høyen fortalt, spadserede de sammen

i Rom; da saa de en Karl føre en Hest, som gjorde sig ustyrlig, saa han havde Nød med at holde den. Wagner greb Høyen i Armen og udraabte: »Hvad sér De nu?« Høyen svarede, at han saa en smuk Hest og en smuk Karl. »Ih nej», raabte Wagner; »kan De ikke se, at Kolosserne paa Monte Cavallo ere galt opstillede?« Som bekjendt, har man nemlig ved Opstillingen af disse to Grupper begaaet en Fejl; Mændene have ikke faaet de Heste, der hørte dem til, men de ere ombyttede, og det er Wagner, der først har gjort opmærksom derpaa.

Hos Thorvaldsen gjorde Høyen Bekjendtskab med den tyske Maler Koch, hvis smukt componerede Landskaber ere Læseren bekjendte fra Thorvaldsens Museum, en lystig, godmodig gammel Mand, men balstyrig og naiv som et Barn. Hos Lord Hastings, der havde været General-Gouverneur i Ost-Indien havde han engang i Forening med Høyen sét en Mængde Scener og Prospecter fra Indien; deriblandt nogle Contourer af Himmalayah-Bjergene, og han havde hørt om deres Højde. Fra det Øjeblik af drejede alle hans Forestillinger sig om disse Bjerge. Paa Væggen i hans Atelier maatte Høyen opskrive Navnet Dhawalaghiri, og hvor højt det var, og Enhver der kom ind, blev henvist til at læse det. I flere Uger var det ikke muligt at nævne nogen Ting, hvorved han ikke kom tilbage paa Himmalayah. Thorvaldsen gjorde Høyen ligeledes bekjendt med Brødrene Riepenhausen. Han fandt deres Compositioner smukke, men deres Teknik behagede ham ikke; for øvrigt viste de sig særdeles venlige og tjenstagtige imod ham. De førte ham til Baron Stackelberg, der havde bosat sig i Rom for at bearbejde det rige Udbytte af sine Udgravninger i Grækenland. Alle Pladerne til hans store

Værk »Die Gräber der Hellenen« vare færdige. Høyen forbavsedes over denne udmærkede Tegning og denne omhyggelige Udførelse, som endnu den Dag idag maa betragtes som et Mønster, og naar han hørte Stackelberg selv forklare sine Tegninger, tvivlede han ikke paa, at dette Værk vilde udbrede Lys over mangt et mørkt Punkt i den græske Archæologi. Ogsaa hans tvende andre Værker, »Apollotemplet i Bassæ« og »Nygrækernes Dragter« vare under Arbejde, og Høyen havde stor Glæde af at se Tegningerne og de færdige Plader.

Forøvrigt forhastede Høyen sig ikke med at besøge de fremmede Konstneres Værksteder. Han vilde først se at finde sig til rette i Rom og navnlig blive noget fortrolig med Antikerne. Han saa jo ogsaa, hvorledes Konstnerne vare delte i Nationer og Partier, hvorledes de forskjelligste Meninger krydsede hinanden, saa at den, der ikke vilde blive et Rov for enhver Kastevind, først og fremmest maatte bygge sig en Grundvold at staa paa. Først da Foraaret kom, og Konstnernes Vinterarbejde nærmede sig sin Fuldendelse, foretog han sin Vandring igjennem deres Værksteder, og ved Siden af en hel Del Slet eller Middelmadigt, fandt han ikke Lidet, der virkelig interesserede ham. Hertil hørte først og fremmest Neufchatelleren Leopold Robert's Billeder. Høyen havde allerede i Dresden paa Udstillingen sét et Maleri af ham, der havde interesseret ham overordentlig; det var Røveren, der sover, medens hans Kone ængstelig holder Vagt over ham. Nu gjorde han personlig Bekjendtskab med Konstneren. Han fandt stort Behag i den lille godmodige Mand med det tavse, beskedne Væsen og den utrættelige Arbejsomhed. Iblandt de Arbejder, hvori han her saa Roberts Konst

udfolde sig, nævner han følgende: En blind neapolitansk Sanger foredrager ved Strandbredden for Fiskerfamilierne sine Sange om Rinaldo; Saracener plyndre et Nonnekloster; en Sonninerinde finder sin Mand dræbt imellem Bjergene; to unge Piger, trættede af Dagens Hede paa deres Pilegrimsgang, slumre ind paa en lille Høj; S. Pauls brændende, af den første Morgensol oplyste Ruiner (nu i Thorvaldsens Museum); en Kamp mellem Soldater og Røvere; to unge Piger paa Capri lytte under Orangetræer til en ung Fiskers Serenade. Ethvert af disse Malerier syntes ham et syddligt, glødende Digt. — Den 25aarige Bruni, født i Milano, opdraget i Petersborg, havde fuldendt et stort Maleri, Horatius der dræber sin Søster; Mange vilde slaa sig til Ridder paa ham; Høyen nægtede heller ikke, at Maleriet havde noget Theatralsk ved sig, men han anerkjendte det ualmindelige Talent, og roste mange af Hovederne. — Schnorr fra Leipzig malede i Villa Massimi Billeder af Ariost, herlig componerede og livlig malte. Høyen satte ham over alle de andre tyske Malere, der dengang opholdt sig i Rom. Han havde med stor Glæde sét de Frescomalerier af Cornelius, Overbeck, Veit og W. Schadow, hvormed den preussiske Consul Bartholdy havde smykket sin Bolig ved Trinità del monte, Billeder af Josephs Historie; men Cornelius var nu i München, og Veit og Overbeck, der vare gaaede over til den katholske Religion, syntes at gaa til Grunde i Bigotteri, Partisyge og Forfængelighed. I den samme Villa Massimi, som Schnorr, malede Veit Paradiset efter Dante, og Overbeck Scener af Tasso; men selv Overbeck med al sin Zirlighed maatte staa tilbage for Schnorr, der endnu ikke var stødt an mod de Klipper, hvorpaa hans Colleger havde lidt Skibbrud.

Hos Preusseren Catel, en artig og beleven Mand og en entusiastisk Beundrer af Dahl, saa han flere smukke Landskaber. Ogsaa Rohdens Landskaber omtaler han med megen Ros, og et Landskab af Franskmanden Remont »fandt Bifald selv hos Tyskerne«. Granets Billede af den underjordiske Kirke i Assisi var fortræffeligt. Men langt interessantere var en anden fransk Konstner, Schnetz. Han havde i sit Atelier udstillet et stort Billede, den hellige Genoveva, der under Paris' Belejring uddeler Brød til de Fattige. De tyske Konstnere kunde ikke nægte, at det var et godt Billede, med de savnede den rette store Stil deri. Høyen undrede sig over at se dem staa kolde foran dette gribende Maleri, foran disse af Hungeren udtærede Kvinder o. s. v., og strides om Stilen, uden at Nogen egentlig syntes at begribe, hvad Stil var. — Camuccini's store Billeder af den romerske Historie forekom ham, trods de smagfulde Compositioner, den elegante Tegning og den glimrende Farve, dog at være for meget Compilation. Det Liv, der var i Skitserne, forsvandt under Udførelsen i den store Maalestok; Fysiognomierne fik en vis Lighed med Statuer, og Reflexerne i Draperiernes Folder vare ofte usande; men naar Tyskerne hélt vilde nægte ham Udtryk og Følelse, saa kunde Høyen ikke være med; han fandt, at de ikke selv vidste, hvor de vilde hen af bare »Frömmigkeit und Gefühl«. — Man vilde være i Stand til efter Høyens Optegnelser at give en endnu udførligere Fortegnelse over de Konstnere, af hvem han saa Arbejder i Rom, men disse vare for det Meste højst ubetydelige, og Høyen selv tillagte ikke sine løst henkastede Optegnelser noget synderligt Værd. Han nedskrev, hvad der faldt ham ind, tidt overgigen indtil Kaadhed; men

det var kun for ham selv, og han tilføjede undertiden Slutningsbemærkninger som denne: »Dette er maaske noget Vrøvl; men det kan være det Samme«.*)

Høyens første Ophold i Rom varede fra 13de November 1823 til 8de Maj 1824, og ingen Tid syntes ham herligere end den. Studering og Nydelse faldt altid sammen for ham; her i Rom naaede denne Enhed sin højeste Fylde. Oldtid og Nutid, de antike Statuer og Rafaels og Michel Angelos Mesterværker, og midt imellem alt dette Thorvaldsen, Freund og andre Landsmænd, Naturens straalende Farvepragt og Folkelivets rige og friske Strøm: — det var et Paradis paa Jorden. Vinteren hengled i rolig Betragtning af disse Underværker. I Marts Maaned indtraf hyppige Regndage; saa greb han til Bøgerne, til Strabo og Pausanias, og til de gamle Eddasange, som han

*) Et Exempel turde det maaske være tilladt at anføre. Det lyder saaledes: »Passavant, fra Frankfurt am Mayn, Konstdommer og Maler, og begge Dele ikke til Fuldkommenhed. Hans Vrøvlværk om den tyske Konststræben i Rom vil jeg ikke berøre, men blot et Maleri af ham, som jeg engang nød den Lykke at se. Det skulde være en Carità, og det var saaledes fremstillet. Paa en Nat- eller Lænestol af Marmor, omringet af kolossale Blade fra et Træ, hvis Nærhed man maatte formode, sad en mager, styg, affectéert, fortegnet Madame eller Madonna med en Bavian paa Skjødet, sin hulde Moder' lig i Ynde, og to andre Ravneunger, som stod hos hende, af hvilke den ene blot manglede Hale for at repræsentere en complet Marekat. Da jeg saa dette henrivende Billede med en lystig Landsmand, bleve vi enige om kalde dette udødelige Product: Madonna della latrina. Passavant forlod Rom, og alle Gratier og Muser flygtede med ham til Frankfurt am Mayn«.

Slige overmodige Ytringer vare, som sagt, ikke bestemte for Andre end ham selv. At Høyen senere, da Passavants Værk over Rafael udkom, baade benyttede dette og taknemlig paa-skjønnede, hvad der var samlet, behøver næppe at siges.

nu læste med andre Øjne end før. Han syntes, han var gruelig uvidende, og læste med brændende Iver. Han takkede Jupiter Pluvius, fordi han havde vist ham, hvad han savnede; og dog — naar Solen den næste Dag skinnede klart, kastede han Bøgerne bort igjen og lod Konsten og Naturen tale selv. Men naar Nattens Skygge endelig nødte Øjet til at hvile, da vaagnede Længselen efter Hjemmet i sin fulde Styrke. Han sov ind med Tanken henvendt paa Danmark, og hele Natten igjennem drømte han sig der; men selv i Drømme gjorde Rom sig gjældende, og hans Glæde over Hjemmet var blandet med Angst for at hans Fader ikke vilde tillade ham at vende tilbage til Rom.

Kun saare sjælden afbrødes hans stille Liv af selskabelige Fester. Hos Torlonia saa han et Par Gange al den Pragt udfolde sig, hvori de fornemme Italianere sætte deres Stolthed. I lystige Kunstnerlag fejredes Jul og Nytaar. Juleaften tog Thorvaldsen ham med til en Hamborger Kunstner ved Navn Flor, der tidt samlede sine Landsmænd til Lystighed. Der var et Lavrbærtræ pyntet med Voxlys og Sukkergodt som Juletræ; der stod Knecht Ruprecht med sin Krabask i Krogen; der blev drukket og sunget og røget Tobak; Enhver kom frem med sit Talent og spillede sin Rolle, som de tyske Kunstnere have saa stor Virtuositet i. Nytaarsaften fejredes paa lignende Maade, men i et lejet Lokale, da Flors Bolig ikke var stor nok. Thi her gik det med samme Slags Løjer og Spas i endnu større Maalestok. Da Midnatsstunden nærmede sig, saa man en gruelig Caricatur, som forestillede det gamle Aar, komme ind ridende paa et fantastisk Dyr med lange Skabraker. Det gamle Aar gav sig forfærdelig; hun var i Barnsnød. Med stor

Forsigtighed blev hun taget ned fra sit Sæde, en Doctor blev hentet, og hun blev forløst med en gjøende Hund, der bar en Placat, hvorpaa stod »Vivat 1824«. Alle jublede højt; ogsaa Høyen havde moret sig; men nu foretrak han dog at lade det støjende Konstnerselskab kyskes og danse, og ilede selv i den stjerneklare Nat til sin stille Bolig ved Capitoliums Fod.

Han boede i et gammelt italiensk Palads hos en Grev Mamelli. Det var gaaet tilbage for Familien, og nu forsmaaede de ikke den lille Indtægt, de kunde have af at leje et Par Værelser ud til en Fremmed. Den venlige gamle Grevinde tog sig af ham, som havde han været en af hendes Egne. Næsten hver Aften sad han og talte en Times Tid med hende, snart om Danmark, snart om Italien. Hun gjorde ham bekendt med forskellige Italienerne, navnlig med en aldrende Herre, der under Napoleon havde været Lærer ved et af Lyceerne i Lombardiet, Sgn. Biaggi, der siden jævnlig kom til Høyen og læste Dante og Tiraboschi med ham; og hendes egen Tale var baade forstandig og uforbeholden, selv naar det drejede sig om Pavedom og Katholicisme. Høyen blev derfor mere bekendt med Italienerne og deres Liv, end de fleste Rejsende pleje at blive. Han elskede dette livlige Folk, og bevarede denne Kjærlighed bestandig. Han har brudt mangan en Lanse for Italienerne selv med Adskillige af sine nærmeste Venner, der ikke kunde forsone sig med den Mangel paa Renhed i materiel og aandelig Henseende, som de havde været Vidner til, og med Forkjærlighed fremhævede Italiens Skyggesider.

Han forsømte ikke gjerne nogen større Kirkefest eller Procession, men han følte sig rigtignok ofte skuffet af deres

Tomhed og forbavset over den Mangel paa Andagt, der viste sig. Julefesten var mat; man mente, det kom af at Paven var syg; men de senere pragtfulde Fester i Peterskirken vare ikke stort bedre. Det prægtige Miserere i det Sixtinske Kapel syntes Høyen vel at yde en udsøgt Konstnydelse, men at mangle religiøs Charakter. Katholicismens Raadenhed viste sig saa meget tydeligere, som Paven formedelst sit Despoti, sin Gjerrighed og sin Bornérthed var i høj Grad forhadet. Pius VII havde været Gjenstand for Agtelse og Kjærlighed; Leo XII fandt ham for liberal, og prøvede at anslaa en strengere Tone. Vaticanet maatte ikke mere staa aabent om Søndagen; Vin maatte ikke nydes paa andre offentlige Steder end i Trattorierne, og selv der kun naar man spiste; Vaccinationen ophævedes som en syndig og Mennesket uværdig Forholdsregel; Mænd som den højtfortjente Cardinal Gonsalvi behandlede med Tilsidesættelse og Haan; han døde i Januar 1824; man sagde af Ærgrelse derover. Pavens Gjerrighed gik over alle Grænser. Han besørgede selv sit Kjøkken. Engang havde han givet Ordre til at købe en Spigola (en Fisk), hvoraf den ene Halvdel skulde steges den ene Dag, den anden koges den næste. Han spiste imidlertid kun lidt af den stegte Del, Resten blev bragt ud i Kjøkkenet og fortæret af Tjenerskabet; men den næste Morgen fik hans Hellighed pludselig Appetit og forlangte det levnedes Stykke. Hushovmesteren, som kjendte sin Herre, vovede ikke at tilstaa Sandheden; han lod øjeblikkelig en ny Fisk købe, stegte den og skar den til saaledes, som han syntes den anden havde sét ud, men Paven opdagede, at det var en ny, og Hushovmesteren blev jaget bort af Tjenesten. Da Høyen fortalte sin Værtinde denne Historie, udraabte hun: »Ak, kjære Søn!

det ligner ham! Han har ikke mere Hjerte end en Vægge-
 lus;« og i det hun afmaalte Størrelsen paa sin lille Finger,
 føjede hun til: »Kjender I disse smaa fæle Dyr? Sandelig
 han har ej engang saa meget Hjerte«. Høyen bejaede det,
 men smilte. Hun forstod ham, slog Hænderne sammen
 og sagde: »Ak, hav Overbærelse med mig! men sandt er
 det«. Det smertede den virkelig religiøse Kone at maatte
 tale saaledes til en Fremmed, en Kjætter, om hans Hellig-
 hed. — Det manglede heller ikke paa Satirer og Caricaturer
 over Paven. Paa en af dem saa man saaledes Pasquino
 med en stor Portefeuille under hver Arm og en Kasse
 Papirer paa Hovedet; Marforio kommer hen til ham og
 spørger: »Hvorhen, hvortil alle disse Papirer?« — »Stands
 mig ikke« svarer den Anden; »sér Du ikke, at jeg under
 den ene Arm bærer Ordre, under den anden Contraordre,
 og paa Hovedet Uordener?«

Men medens det kirkelige Liv og Pavestyrelsen kun
 kunde vække Uvillie, følte Høyen sig i høj Grad tiltalt
 af det virkelige Folkeliv. Hvor glædede han sig ikke over
 Forberedelserne til Julen! Hvor rørte det ham ikke at se
 Pifferarierne, de Abruzziske Hyrder med deres lange brune
 eller blaa Kapper, brede Hatte og snørte Sko, der parvis,
 den ene med en Sækkepibe, den anden med en kort Fløjte,
 vandrede igjennem Byen som Julens Forkyndere og spil-
 lede og sang deres simple Melodi udenfor Madonnabille-
 derne eller i Værkstederne, hvor man indbød dem til sig.
 Det var ham kjært om Natten at høre dem udenfor sine
 Vinduer, og ikke mindre om Dagen at se dem i deres
 smukke, kraftfulde Stillinger stirre saa vist op paa Ma-
 donnabilledet, medens de spillede, som om de virkelig vare
 overbeviste om at hun hørte dem og mindedes de beth-

lehemistiske Hyrder.*) Og saa Udsalgsboderne og Kaffe-husene, der pyntedes paa det Bedste med Oranger og andre Frugter, med Kager og Sukker, med Pølser og Oste o. s. v., Alt smagfuldt ordnet imellem Grønt og Flitterguld. Paa Julefesten selv saa man Alverden pyntet, de Fornemmere efter den franske Mode, de lavere Klasser efter deres egen: Mandfolkene med Baand om Hatten, hvide Veste, korte Fløjels-Trøjer, Knæbuxer, Silkeskjærf, hvide Strømper og brede Sølvspænder paa Skoene, Fruentimmerne med Haaret gjemt i det grønne Silkenet, hvorunder den brede Sølvkam glinsede, iførte en snæver og kort Fløjels Jakke med lange Ærmer, Tørklæde om Halsen og brede Baand paa Skjærterne; let og zirligt sprang de over Gaden, medens de lange Øreløkker dinglede og de brede Guldringe funkede paa Fingrene. Mellem dem bevægede sig nu Capucinere, Præster, violetstrømpede Monsignorer, rødstrømpede Cardinaler med et Slæng af Tjenere bag ved sig, hist og her ogsaa et Par Sonninerinder med brede Tøjer over Hovedet og brogetfarvede uldne Klæder, eller andre Bønderfolk fra Omegnen i karakteristiske Dragter. Og naar saa Hellig-tre-Kongers-Dag kom, kom ogsaa den gamle Hex med Krykkestaven, der giver de artige Børn Gaver. Befana hedder hun, en Fordrejelse af Epiphania. Aftenen før Hellig-tre-Konger er der Legetøjsmarked paa S. Eustachio ved Pantheon. En Mængde Boder ere fulde af Befaner og Pulcineller, af Legetøj af enhver Art, Trommer, Piber og Skralder, til Forældrenes Udvalg og til overgivne Drenges øjeblikkelige Brug. Men naar Smaa-

*) Høyen henviser angaaende disse og lignende Scener til Inge-manns Rejselyre, 2den Del.

børnene gaa i Seng om Aftenen, lægge de deres Strømper til Rette ved Kaminen eller Arnestedet, ja Nogle udspile endog Strømpeskafterne med et Par Pinde for at lette Mo'er Befana Arbejdet; thi om Natten kommer hun ned igjennem Skorstenen og fylder de artige Børns Strømper med Legetøj, Kager eller Frugt; i de Uartiges lægger hun et Stykke Kul. Man fortalte Høyen, at ogsaa de Voxne legede med dette Eventyr, og at mangan en elegant Dame gav sin Strømpe til Cavaleren for at erindre ham om at han maatte paatage sig Befanas Rolle; undertiden var denne Strømpe saa nydelig lille bitte, at Cavaleren ikke kunde lægge Andet deri end Guldsmykker, eller endog Zechiner. Han indrømmer, at dette ikke er noget glimrende Træk i disse romerske Damers Charakter; »men« tilføjer han undskyldende »skulde man ikke ogsaa i Norden finde Damer, der vilde misunde Romerinderne denne Strømpeleg?«

Der hengik ikke nogen Dag, uden han havde sin Morskab af at se Folkelivet paa Gaderne, snart af Landfolkets Karrer med de store Øxne paa Campo vaccino, snart af Handelslivet paa Fisketorvet eller Piazza Montanara, eller endnu mere om Onsdagen paa den store af Kjøbende og Sælgende opfyldte Piazza Navona. Særlig glædede han sig til Carnevalet, og han fandt sig heller ikke skuffet. Han havde læst Göthes Beskrivelse deraf, og beundret den Lethed og Finhed, hvormed Alt var skildret der. Kun Lidet var forandret efter den Tid; Resten passede endnu ganske. Tænkte han paa det smukke Maleri af Peter Wouwermann, Carnevalet paa Pont neuf i Paris,*)

*) I det kgl. Billedgalleri Nr. 496.

maatte han rigtignok tilstaa, at det Carneval, han saa, stod lige saa langt tilbage, som det Venedig, han havde sét, stod tilbage for de gamle Malerier, der forestillede Kampen paa Ponte Rialto eller Bucentoros Sejlads; den bacchantiske Glædesrus, der betog Alle, lige fra den Fornemste til den Ringeste, havde tabt sig; men Carnevalet var dog endnu dengang en virkelig Folkelystighed, hvor den store Masse af Folket morede sig af Hjertens Grund med Maskerade, Komediespil og alskens Løjer, og den fine Verden og de Fremmede ikke morede sig mindre over at se paa de Andre og saa smaat være med selv, indtil i Moccoli-Aftenen det Hele virkelig naaede en Overgivenhedens Højde, som maatte rive Alle med. En Bemærkning bør ikke tilbageholdes. Saa megen Pris Høyen satte paa Göthes Skildring og saa gjerne han vilde gjøre den til sin, han selv saa dog paa det romerske Carneval med et naivere og uskyldigere Øje end Göthe. Selv i Pulcinellernes djærveste Spøg fandt han ikke det Tilbørliges Grænse overskredet; det syntes ham Munterhed, men ikke Plumpbed, og ikke mindst i Carnevalsdagene beundrede han den fine Takt hos Italienerne, som, hvad man end ellers kunde sige om deres sædelige Standpunkt i sig selv, dog i det offentlige Liv midt under Lystigheden viste en Sømmelighed og Anstand, som Tyskerne under lignende Forhold ikke vildé være i Stand til at bevare.

Den 8de Maj begav han sig paa Rejsen til Neapel med en Vetturin. Han havde behageligt Rejselskab, en livfuld og meget berejst fransk Capitain, en dannet fransk Lærd, en tysk Landskabsmaler, og en Hollænder, hvis hele Væsen vakte ualmindelig Interesse. Han var rødhaaret,

elegant klædt, lagde altid for ved Bordet, sov altid i et eget Værelse efter Overenskomst med Vetturinen, som han sagde, fordi han ikke havde gjort Regning paa at finde saa behageligt Rejseselskab. Han talte fransk, tysk, engelsk og italiensk med lige Lethed, talte i øvrigt ikke meget, men hvad han sagde, var sundt og godt, og i Disputeren lagde han stor Urbanitet for Dagen, selv hvor han aabenbart var den Overlegne, som naar det angik Musik. Denne behagelige Mand, hvis Navn de først henimod Rejsens Slutning fik at vide, var nemlig den dengang berømte Fløjtespiller Drouett. — Rejsen gik i Regnvejr gennem Albanerbjergene til Velletri, derfra igjennem de pontinske Sumpes yppig grønne, men dødstyle Flade til Terracina. Fra Værtshuset ved Stranden steg Højen op til den lille By; det var Søndag Eftermiddag; der var saa venligt og stille; Mænd og Kvinder sad i deres bedste Stads i Husdørene eller spadserede udenfor. Han gik højere op, til Klosteret, til Ruinerne af Theoderiks Borg og Højden oven over dem; et Par Svinehyrder mødte han, der klagede over Nød og Armod, men Naturen viste sig saa rig og saa straalende. Over Orangehaver og Palmer, Aloer og Cactus saa han ned paa den store Havflade, der spillede i de vidunderligste Farver oplyst af den glødende Aftenhimmel. Det var Syden, der aabnede sig for ham; han drømte sig i det poesirige Asien. Men vendte han sig til den anden Side, saa han kun nøgne, graa Klippebjerge, der taarnede sig bag ved hinanden; det var dem, der dannede Grænsen imellem Kirkestaten og det Neapolitanske; de syntes bestemte til at lade Modsætningen imellem Syd og Nord fremtræde desto skarpere.

Fra Terracina gik Rejsen den følgende Dag over Mola di Gaëta til S.Agata, og den næste over Capua til Napoli, hvor de ankom den 11te Maj om Aftenen. Høyen var i Begyndelsen ligesom fortumlet ved al den Larm og Støj, der herskede i denne store Stad; men snart fandt han sig til rette, blandt Andet understøttet af gamle Venner og velvillige Landsmænd, han der fandt, navnlig Consul J. Dalgas og hans elskværdige Familie. Han havde i Rom hørt meget Ondt om Neapolitanerne — der var dengang et virkeligt Nationalhad mellem disse to Dele af det italienske Folk — men hans Øje var for klart og hans Sind for velvilligt til at se med Andres Brillen og dømme efter de Ubehageligheder, Andre havde oplevet; han lærte kun Neapolitanerne at kjende fra den elskværdige Side, og han holdt meget af dem. Om det Indtryk, Staden selv gjorde paa ham, ville vi helst henvise Læseren til den Skildring, han har givet i et Brev fra 3die September 1824, som vi agte at meddele i anden Afdeling Nr. 3.

For hans Studier frembød Neapel en overordentlig rig Mark, men ogsaa en Mark, som for en stor Del var ubearbejdet og hvor Arbejdet var saare vanskeligt. Dette var især Tilfældet med Middelalderens Konst. Han saa Paladser og Kirker, hvis Charakter ikke var lidet forskjellig fra hvad han hidtil havde sét, og hvori mange gothiske Elementer kom til Syne; disse Bygningers Tid og Oprindelse maatte efterforskes, og her havde han god Hjælp af Forfattere som Celano og Eugenio; men ved Malerkonsten savnede han i høj Grad en paalidelig Fører. Han saa rundt omkring i Kirkerne interessante Malerier, skjøndt oftest ophængte i det sletteste Lys; i Museet havde man

ogsaa begyndt paa en Samling af Malerier, der skulde repræsentere den neapolitanske Skole, men de Mænd, der skulde ordne den, vidste ikke mere Besked end alle Andre, og dette var saa godt som Intet. Vasari har, som bekendt, ikke ofret Neapels Kunstnere synderlig Opmærksomhed; han har ikke kjendt dem. Paa denne Forsømmelse søgte allerede i det 16de Aarhundrede Criscuolo og Marco da Siena at raade Bod; men de fortalte Løst og Fast; de begyndte med rene Eventyr, som om en Maler Tauro paa paa Constantin den Stores Tid, og de værdifulde Notitser, de have om det 13de og 14de Aarhundredes Kunstnere, og som uden Forandring ere gjentagne i De Domenicis Historie om neapolitanske Malere, Billedhuggere og Architekter (fra forrige Aarhundrede), ere blandede med saare meget Mistænkeligt. Her var et stort Arbejde at gjøre, og et Arbejde, som i den varme Sommertid faldt vanskeligt nok. Anderledes med Antiken, der her atter frembød et andet Udseende og et ganske andet Udbytte end i Rom. Statuesamlingen kunde ikke lignedes med Vaticanets; men her var til Gjengjæld den store Samling af Sager fra Herculanium og Pompeji, der ved deres sikre Tidsbestemmelse og ved den gode Tilstand, hvori de vare bevarede, fik en særlig Vigtighed for Konsthistorikeren, medens hele Rækker, som Broncerne og Malerierne, her for første Gang viste sig for ham i en hidtil ikke anet Rigdom. Men ogsaa her skortede det paa videnskabelig Behandling og tilbørlig Opstilling. Kun de smaa Broncer og Bronceredskaberne vare godt opstillede, og med udelt Nydelse gjennemgik Høyen denne Mængde af alskens Husgeraad, hvori den største Hensigtsmæssighed allevegne er forenet med Skjønhed i Formen, Zirlighed i Udførelsen, og Smag og Lune i Ornamenterne. Tidt

havde han klaget over Nutidens urimelige Adskillelse imellem Kunst og Haandværk, men aldrig havde han troet at skulle se dem saaledes forenede som her.

Det var Høyens første Plan at opholde sig i Neapel til henimod Slutningen af Juli, og saa gaa til Florents; men det viste sig snart, at Syd-Italien ikke lod sig af-færdige paa 2¹ 2 Maaned; hele Sommeren maatte anvendes derpaa, saameget mere som der ogsaa aabnede sig Udsigt for ham til at faa opfyldt det Ønske, han saa længe havde nærret, men allerede havde troet at maatte opgive, at komme til Sicilien. Han havde nemlig i Neapel gjort Bekjendtskab med en Professor Mekel fra Halle, en ansét Anatom og en vakker Mand i Omgang. Ogsaa han ønskede at se Sicilien, maaske navnlig for at bestige Ætna, og de bleve snart enige om at at gjøre hinanden Følgeskab.

Den 17de Juni gik de ombord paa en Brigantine, der om Middagen den 19de bragte dem til Palermo. Her var deres første Gang til det mauriske Slot Zisa udenfor Staden; fra Bygningens flade Tag saa de ud over den store duf-tende Orangeslette, indfattet af høje Bjerge. De to føl-gende Dage tilbragtes med at betragte Stadens mærkvær-digste Monument, den pragtfulde Domkirke, og med et Par Smaature i den nærmeste Omegn. Palermos herlige Beliggenhed ved Havet, de lange Gader med den tumlende Menneskemasse, de høje Huse med Gitterværk for alle Balconer, enkelte Pragtmonumenter fra den spanske Tid, Alt dette pirrede og morede Høyen, men tiltalte ham ikke synderlig; han længtes efter de græske Ruiner. Endelig den 22de Juni om Morgenen begav de sig paa den lange Rejse, der skulde føre dem rundt om Øen til Messina.

De vare nu tre i Følge. En østerrigsk Officier, der sagde, han var rejst fra Wien alene for at se Segestes Ruiner, fulgte dem derhen. Ridende hver paa sit Mulæsel, ledsagede af to Drivere og et Pakæsel, dannede de en hel lille Caravane. Den første Dags Rejse gik til Alcamo; de glædede sig undervejs over den herlige, altid afvekslende Natur, og ikke mindst over Monreales prægtige Basilika med sine rige Mosaiker, sin Marmorpragt og sine Broncedøre. Den næste Dag stod de i Segestes stolte Tempel. Det var den første græske Bygning, Høyen saa. Det har aldrig været ganske fuldendt; men vidunderlig ren og mægtig staar Ruinen og knejser paa det øde Bjerg langt fra Nutidens Boliger; og bagved Templet hæver sig det prægtige Theater, fra hvis Bænkerader man sér langt ned over de beboede Egne og ud over Havet i det Fjerne. Om Aftenen kom de til Castel Vetrano. Der var stor Fest; en Procession gik til Kirken; smaa Mørsere knaldede lystig til Klokkeklengen, og om Aftenen vare Husene illuminerede med Papirslamper. Lidt over en Mil derfra ligge Ruinerne af Selinunt. Da de den næste Morgen kom hen imod dem, saa de i Nærheden af Strandbredden Noget, der lignede Ruinen af et rundt Taarn. Det var det eneste Søjleskæft, som endnu staar opret imellem de henkastede Stenhobe, der indtage de gamle Tempelers Plads. De voldsomme Jordskjælv have saa godt som ikke ladet Sten tilbage paa Sten, og mange af Stenene ere brudte i flere Stykker; men de ligge der endnu, og flittige Architekter have været i Stand til ved omhyggelig Benyttelse af dem at gjenoprejse hine pragtfulde Templer — paa Papiret. Den Rejsende, der sér dem, studser over de uhyre Masser; men man kan næppe tænke sig et sørgeligere Syn end

disse til Urer forvandlede Templer, hvor kun Tidsler og Malurt voxer frodig frem. — Nedslagne og trykkede af Hede drog de videre imellem Oliventræer, i hvis Grene tusinde Cicader sang deres hæse Sange. Egnen blev efterhaanden mere og mere øde; Træerne forsvandt; kun Dvergpaimer og Tidsler med Blomster af de skønneste Farver rejste sig over det afsvedne Græs; selv Floderne vare næsten udtørrede. Hen ad Eftermiddagen kom de dog til sumpige Rismarker, og om Aftenen modtoges de af Staden Sciacca, hvis anselige Udseende lovede de udmattede Rejsende Hvile, et Haab som dog Værtshusets Slettedhed forskjertsede. Høyens Rejsefælle led af Hede og Mattedhed, han selv var rask og munter. Den næste Dags Rejse var af samme Beskaffenhed indtil henad Eftermiddagen, da de nærmede sig Girgenti. De naaede Stranden ligesom Solen sank. De red under høje, blaa-hvide Kalkfjelde; Stranden var bedækket med brunrødt Sand; det blæste, og Bølgerne slog med mægtige Slag det hvide Skum op paa den røde Grund; tusinde Farver spillede paa deres blanke Rygge; og da saa Solen var borte og det sidste rødmende Skjær mat zittrede over Horizonten, lyste de hvide Klipper underlig over det sorte, urolige Hav. Snart var de ved Girgentis Ladeplads, og red derfra i Stjerneskin op ad den stejle Klippevej, der i Zig-Zag fører op til Girgenti. Fuld af Forventning vaagnede Høyen den næste Morgen og ilede udenfor Byen; der laa, lidt nedenfor ham, i det skønneste Landskab, det gamle Akragas' herlige Ruin-Række. Med hellig Vemod gjennemvandrede han disse talrige Minder fra en af Hellas' rigeste Stæder lige fra Junotemplets Terrasse til de uhyre Ruiner af den olympiske Jupiters Tempel, hvor den mægtige Gigant, en

af dem, der støttede Loftet indvendig, endnu ligger henstrakt paa Jorden. Hen ad Aften maatte han atter ud for at drømme under Concordia-Templets vel bevarede Søjlegange. Det var et herligt Syn at se de unge Mandel- og Oliventræer rundt om Templet bøje deres Toppe i Aftenvinden, medens den gamle Bygning stod saa fast og urokkelig efter mere end 2000 Aars Forløb og endnu talte hine Tidens kraftige Sprog, det Sprog, som selv fra de omstyrtede Masser tonede ham imøde. »Ja« udbryder han; »sønderslaa disse Søjler, nedbryd disse Vægge, det kan man; men tilintetgøre deres Majestæt, deres Skjønhed, det er umuligt; thi hver Sten udtaler den!«

Fra Girgenti red de til Alicata, og derfra den følgende Dag i nordostlig Retning en lang Vej igjennem øde Egne, hvor der hverken fandtes Skygge eller Vand. Henad Aften blev Vejen interessantere. Pyramidalske Kalkklipper hævede sig i Vejret; Naturen havde dannet Huler i dem, som Hyrderne paa de gamle Cyklopers Vis benyttede til Faarestalde. Vejen gik stejlt opad, og tilsidst øjnedes de over Bjergeraderne Ætnas Spidse; de var i det højtliggende Catalgirona. Den næste Dags Rejse førte dem til Lentini igjennem højst afvexlende Egne, med stadig Udsigt til Ætna, og den følgende Eftermiddag naaede de Syrakus. Med spændt Forventning nærmede de sig denne berømte By, og da de stod paa den sidste Bjergryg og saa ned over den lange, jævne Skraaning til den lille, tætbebyggede Ø, der som et Forbjerg skjød sig frem i det store Hav, udbrød de i Glædesraab. I over en Time red de ned imellem afhøstede Marker og golde Klipper, hvor hist og her saaes græssende Faar, medens de i Klipperne udhugne Grave og enkelte spredte Søjler mindede om Oldtiden;

det var Achradina, den største Afdeling af det gamle Syrakus, som de red igjennem. De red endelig over Broen, og fandt sig paa den Plet, hvortil Syrakus nu, ligesom ved sin første Begyndelse, er indskrænket. De besaa endnu samme Aften det saakaldte Minervas Tempel og Arethusas berømte Kilde, og den følgende Dag ledsagede den gamle Archæolog Politi dem til Theatret og til de i Historien saa berømte Stenbrud. De sejlede til Anapus-Floden, hvor Papyrusplanterne voxe, besaa de prægtige Catacomber ved S. Giovanni, kort de saa Syrakus, som det kan sees i halvanden Dag.

Fra Syrakus drog de til Catania, som de for en Del fandt under Bygning, da mange af de høje Huse, man havde været uforsigtig nok til at opføre, vare styrtede sammen ved det sidste Jordskjælv. Nu er Staden fattig paa Oldtidsrester; der skal have været mange indtil 1669, da en Del af Staden overskylledes af Monte rosso's Lavastrøm, hvis brede, brunrøde, sortskjoldede Bølger selv i stivnet Tilstand indgjød de Rejsende Rædsel. Denne Rædsels Ophav vilde de gjøre nærmere Bekjendtskab med. Løverdags Middag den 3die Juli begav de sig paa Vejen til Ætna. Imellem Mure, der indhegnede de yppigste Haver, drog de i 3 Timer op til Nicolosi, den sidste beboede By. Der besøgte de den for sine Undersøgelser over Ætna og sin Gjæstfrihed bekjendte Læge Gemellaro, der modtog dem velvillig og lovede dem enhver mulig Hjælp. Et Par Timers Hvile var det først Nødvendige. Imidlertid sørgedes der for Rejsekapper og Proviant, og kort før Solens Nedgang mødte Føreren med to friske Mulæsler. Bjergstigningen begyndte, hvoraf Høyen har givet følgende Skildring. »Vejen gik i Begyndelsen

over en Slette bedækket med Aske og Lavagrus; til venstre laa Monte rosso med sine forbrændte Spidser, til højre Kastanieplantager, hvis livlige Grønt stak dobbelt af imod den dunkle Grund; højt over dem stod Ætnas tvehornede Spidse; Røgen steg lige i Vejret og rødmede endnu i den Solglans, der alt for nogen Tid siden havde forladt de lavere Regioner. Maanen stod højt, da vi imellem Lavakløfter red ind i Skovregionen. De gamle forkrøblede Egetræer tog sig sælsomt ud i Maaneglansen; Kulden tiltog; vi frøs under de tykke Kapper og red tavse, den Ene bag efter den Anden. Skovene ophørte, en mørk, uhyre Skraaning bedækket med Lavabrokker laa for os. Trætte af Riddet og medtagne af Kulden lejrede vi os ved Midnatstid i Lavagruset for at styrke os ved en Drik Vin og lidt frossent Kjød. Maanen sank blodrød i Havet, og, da Horizonten var steget med vor egen Stigning, forfærdedes vi ved at bemærke, at det saa ud som om vi stod paa en isoleret Klippe midt i det uhyre Hav. En Times Tid senere naaede vi Gemellaros Hus, hvor den berømte Herschels Søn, der ogsaa selv skulde erhverve sig et Navn som Astronom, nylig var ankommen for at anstille astronomiske Iagttagelser. Her tog Professor Mekel og Føreren sig et lille Blund, medens jeg sad paa Vagt ved Kulilden, indtil ogsaa jeg begyndte at nikke og, fortunlet af Kuldampen, sprang op og vakte de Andre for at fortsætte Vandringen. Over Lavabrokker, hvor det syntes lidet sandsynligt at man i den mørke Nat kunde komme frem uden at brække Arme og Ben, arbejdede vi os op til Snelaget, og efter at dette var tilbagelagt, begyndte den egentlige Stigning. Det dæmrede alt i Horizonten, Stjernerne blev blegere; vi maatte skynde os; men det gik stejlt

opad; Fødderne gled i Asken og Lavagruset, og da vi steg højere op, hvirvlede Svovldamp og Røg ud af hundrede smaa Huller og forpestede Aandedraget. Jeg var den Første oppe paa Kraterranden. Skjøndt det var sjældent mildt, hvinede dog Vinden omkring os. Røgskyer boltrede sig frem af Dybet, og hule Sukke klang gennem Røg og Vind. Af og til ganske indhyllede i den afskyelige Svovldamp, som bedækker Alt med sin hvidgule Cruste, steg vi langs med Kraterranden op til det sydlige Horn, og derfra saa vi hele Sicilien indhyllet i Morgentaagen og Calabrien svømmende i Havet som en Bjergsilhouet; Blikket tabte sig først forbi Tarents Havbugt i det joniske Hav. Morgenrøden slog just sin Rosenkrans om Horizonten og de øverste Havlinier, og farvede Ætnas Røg med et let, gult Skjær. Som Solens Opgang nærmede sig, svømmede Bølgerne i dunkle Purpurfarver, der forvandlede til idel Guld, da Solens Kugle hævede sig, ej over Horizonten, men i selve Havet bag Calabriens Bjerge. Et pragtfuldt og sælsomt Fænomen! Solbilledet gennemskar langsomt Havet, indtil det naaede Horizonten, og nu, i ét Moment, svævede den gyldne Kugle, herligt straalende over de funklende Bølger. Nu og da sænkede Røghvirvlerne sig ned foran Solen, og da var det, som om en dunkelt glødende Ildmasse spillede bag et snart blodigt, snart med ubestemte dunkle Farver sig hid og did bevægende Slør. Snart glimrede Havet som lutter Diamanter, og rene Sølskyer strakte sig let hen over de lipariske Øers takkede Klipper. I Vulkan-svælget selv kunde Intet seés uden en umaadelig Hulning, hvis Sider fast uafbrudt skjultes af Røg; hvor man saa dem, viste de sig som sorte, fugtige, bløde Skrænter, hist og her overtrukne af hvidgule Svovllag. Da vi langt om længe bestemte os til at gaa ned fra denne stolte Varde,

havde Morgentaagen fortrukket sig; hele Øen med Marker og Skove, Bjerge og Sletter laa udstrakt for os i Solglans, kun den mægtige Ætnaskygge strakte sig som en dunkelblaa Pyramide ud over Land og Hav.«

Ved Middagstid var de igjen i Nicolosi, hvor de for lutter Træthed maatte afslaa Gemellaros artige Indbydelse; men den gjæstfri Mand sendte dem alligevel en fortræffelig Vin og Ricotta. Om Eftermiddagen drog de ned ad Bjerget over Tre Castagne til Giarre, igjennem Egne hvis Skjønhed og Yppighed trodser enhver Beskrivelse. Den næste Dag saa de i Taormina Ætna i sin største Pragt. »Her hæver denne Kæmpe sig næsten i én uafbrudt Skraaning op af Havet; den skønne Fod beskylles af de milde, sølvbræmmede Bølger, medens det stolte Hoved under den straalende Himmelbue udaander stærke Dampe; Siderne smykkes af Smaragd, Rubin og kosteligt Guld«. Kommer hertil Udsigten over Havet, hvori Calabriens dristigt udtakkede Bjerge sænke sig, saa har man ogsaa nævnt det Bedste ved Tauromenium. Det berømte Theater, som Høyen havde glædet sig til at se, skuffede ham. Hvad der har tilhørt Hellas, Marmorsæderne, er næsten tilintetgjort; det slette romerske Murværk, der staar endnu, tog sig smaaligt ud imod den store, rige Natur. — Langs med Havet red de hen til Messina, igjennem de skønneste og frugtbareste Egne, der tilsidst blev en eneste uafbrudt Have, og efter en Dags Ophold i den rige, livfulde Handelsstad sagde de Farvel til Sicilien. Da der ikke var nogen anden Lejlighed til Neapel, lejede de en Speronaro, d. e. en Baad med et lille aabent Skur over Agterdelen, som baade bruger Sejl og Aarer. I den første Nat sejlede de omkring Stromboli. »Uafbrudt kogte Vulkanens glødende

Mund, og hyppig sendte den en 20 Fod høj Ildstraale i Vejret, der som en Ild-Fontaine lod de glødende Draaber knittrende springe ned ad Bjerget, medens det bragede hult og langsomt i det Indre«. Den tredie Dag nødte Vind Søgang dem til at søge ind i en lille Bugt ikke langt forbi Cap Palinuro; men samme Aften lettede de Anker igjen i Maaneskin, og den næste Eftermiddag, den 10de Juli, løb de lykkelig ind i Neapel.

Kun kort var Høyens sicilianske Rejse, men rig paa mægtige Indtryk. Han har sammenfattet dem i følgende Betragtninger. »Intet andet europæisk Land frembyder en saadan Række af afvejlende Naturscener og Konstmonumenter; de ødste Egne ved Siden af den højeste Frugtbarhed, Ild- og Dynd-Vulkaner, Troglodyt-Byer og blomstrende Stæder, siculisk Raadhed ved Siden af græsk Konst, christelig Fromhed og Begejstring ved Siden af saracensk Fantasi og Dristighed: hvilket Compendium af Menneskehedens og Naturens Historie! Kun Nutiden synes at mangle. Her kjerer man ikke i Diligencer paa Landeveje; man maa ride ad smalle Stier paa Mulæslets Ryg, og privat Gjæstfrihed maa ofte bøde paa Værtshusenes Mangelfuldhed. Men trods Regjeringernes Brøde, der have gjort Europas skjønneste Ø til en forfalden Ruin, straalder dog Naturen evig ung. Det er ikke maleriske Udsigter, hvorved den udmærker sig. Sjælden finder man her Billeder med Forgrund, Mellemgrund og Baggrund; Bjergene hæve sig paa én Gang op fra Sletten, og frembringe derved en skjærende Modsætning; undertiden have de lodrette Sider, afrundede Toppe; rider man paa de snævre Veje, der slynge sig imellem dem, tror man at ride gjennem en fortryllet By. Og hvilken Yppighed i Planteverdenen!

Kastanien og det fine Mandeltræ, Valdnøddetræet og Johannesbrødtræet naa her en Storhed og Pragt; man ikke før havde tænkt sig. Hegnene dannes af mægtige Cactus (indiske Figen) eller endnu mægtigere Aloer. Hvor er Aløen skøn, naar den 16 til 20 Fod høje Stengel skyder frem af Rodens rige Blådkrone, bærende paa sin Spidse en lysegul Blomst, tæt under hvilken der paa hver Side af Stenglen fremskydes 5—6 smaa Arme, der ligeledes ende i gule Blomster; den ligner en mangearmet Candelaber, der bærer rolige, lyse Flamme. Det udtørrede Flodleje nærer endnu de høje Oleandre med de duftende rosenrøde Blomster; den lilafarvede Capersblomst med de fine hvide Støvtraade slynger sig hen ad Jorden; de hvide Myrteblomster, de orange farvede Granatblomster høre til den vilde Flora. — Det er ikke blot Solen, hvis Glød her er stærkere end i det øvrige Europa, ogsaa Maanen har noget Nyt ved sig. Her hersker ikke Nordens kolde, hvide Maane med de sorte, skarpe Skygger, men den Luna, der forelskede sig i Endymion. Alt aander Vellyst, naar dens milde Guldskjær udbreder sig over Land og Hav. Den betager blot Formen og Farven saa meget af deres Bestemthed, som der er nødvendigt for at lade Fantasien frit Spil. Intet Land minder saa ofte om østerlandske Eventyr som Sicilien. — Ogsaa Folkelivet har sin store Interesse. Mændene, sædvanlig af Middelhøjde, bære en hvid, langlivet, linned Trøje uden Skjoder, knappet fra øverst til nederst; dertil Knæbuxer, i Almindelighed af blaat Fløjl, paa Hovedet en hvid Bomuldshue, paa Benene hvide Strømper og sorte eller læderfarvede Sko. Kvindernes karakteristiske Dragt er et langagtig firkantet Stykke (uldent eller Silke), hvori de hélt indhulle sig naar de

gaa ud. Hudfarven er skjøn brun, men Kindens Rødme er dog kjendelig; Ansigtstrækkene ere i det Hele taget hverken smukke eller stygge, men Øjnene ere livfulde og glødende; Udtrykket har næsten altid noget Melancholsk ved sig. De mangle ikke Anlæg, men Opdragelsen er aldeles forsømt. De synes at besidde en stor naturlig Godmodighed, Tjenstvillighed og Artighed. Deres Levemaade er i høj Grad tarvelig: en Smule Grønt, et Stykke Brød, et Par Frugter og noget Vin, og Maaltidet er færdigt. Paa Landet ere de fleste Huse opførte af Tufsten. De ere saa simple som muligt. Af Vinduer er der intet Spor; Luger eller Balcondøre indtage deres Plads; hos de mere Velhavende findes undertiden i Balcondørene et Par smaa firkantede Aabninger forsynede med daarlige Glasruder. Husgeraadet er lige saa simpelt. Et Par rørflettede Stole, maaske en lignende Sofa, et Bord, en gammel Commode fra forrige Aarhundrede, og et Sengested bestaaende af et Par Jernfodder med Brædder imellem og en Matras over, det er det Hele. Mange Spor af Oldtidens Liv ere endnu levned. I Stæderne og paa Vejene udenfor dem findes ofte halveirkelformige Stenbænke, hvor Lægmand og Gejstlig ved Solnedgang samles for at passiare med hinanden eller høre paa Musik. Det er de Gamles Exedrer; den christelige Verden har kun sat sit Mærke paa dem i Form af et Kors. I Lentini var hvert Hus paa Torvet forsynet med en Stenbænk. Om Aftenen, naar Mændene samledes der og talte sammen, var det ikke mere en Plads, men en stor aaben Stue. Kvinder sér man ved disse Lejligheder lige saa lidt som I det gamle Hellas. Husenes Tagstene minde om Oldtidens. Lérkar, Ørenringe, Haarnaale have endnu de samme skjøne Former, som hos de Gamle;

ja selv om Fløjten gjælder dette. Sicilianeren spiller endnu paa Dobbeltfløjte; den ene Fløjte har en dybere, den anden en højere Tone; Formen og Maaden at behandle dem paa er ganske som paa de Afbildninger, der ere levnedede fra Oldtiden.«

Efter Tilbagekomsten til Neapel fortsatte Høyen de der begyndte Studier, saavidt den stærke Hede vilde tillade det. Med Museumsstudierne i Staden forbandt han Udflugter i Omegnen. Allerede i Pintsedagene havde han besøgt Pozzuoli og Cuma; i Slutningen af August tilbragte han i Selskab med Familien Dalgas 8 Dage i Sorrent og Amalfi, og i September opslog han i fulde fjorten Dage sin Bolig i Torre dell' Annunciata for at kunne dvæle imellem Pompejis Ruiner fra Morgen til Aften. Her mindre end noget andet Sted kunde han nøjes med et flygtigt Bekjendtskab. Alt maatte gennemgaaes med den største Omhu, for at det kunde lykkes ham at nedrive den Skranke, der skiller Oldtid og Nutid, og se Oldtidens Liv bevæge sig frit og livligt i den begravne Stads Gader og Huse. Han havde elsket Nutiden og dens Kunst med en brændende Kjærlighed; nu elskede han Oldtiden ikke mindre, og det forekom ham, at kun tomme Hjerner kunde strides om hvad der var det Fortrinligste, det Antike eller det Moderne. — I Pompeji traf han for første Gang G. F. Waagen. Det var et kort Møde, men et Møde mellem Mænd, der med lige Alvor stræbte til det samme Maal, og begge erindrede det med Glæde, naar de senere mødtes i Livet. — Fra Pompeji gik Høyen over Salerno til Pæstum, hvis herlige Tempelgruppe syntes ham vel at kunne maale sig med de sicilianske. Paa Hjemvejen nød han endnu engang den storartede og vidunderlig dejlige Natur vesten for Salerno,

og besaa de interessante byzantinske Kunstværker i Ravello. — Atter anvendte han nogle Uger til flittigt Studium af Neapels Museum og Kirker, hvorpaa han anden Gang begav sig til Pompeji for at tage Afsked med den. Nu fandt han den offentlige Badeanstalt fuldt udgravet. Intet andet pompejansk Monument har paa én Gang kastet et saa klart og saa alsidigt Lys over Oldtidens Cultur; og hvo vilde ikke ønske at have sét det nys udgravet, inden Farverne vare blegnede og inden Tiden havde begyndt sin Ødelæggelse! Med inderlig Vemod sagde han Pompeji Farvel, og to Dage efter, den 12te Oktober, tiltraadte han Rejsen tilbage til Rom, som han allerede betragtede som sit andet Hjem.

Men det var ogsaa i en anden Henseende Hjemreisen, der begyndte; det var Rejsen mod Nord. Da han første Gang kom igjennem Terracina, slog det ham allerede, at her var en Grænsepæl imellem Syd og Nord; nu kunde han fuldere vurdere Modsætningen; den gik ikke blot igjennem Naturen, men ogsaa igjennem Menneskenes Udseende og deres hele Liv. »Befolkningen i det Neapolitanske« bemærker han »har en varmere Hudfarve, næsten som en lys Bronze. Romeren er rankere af Væxt, har et langagtigt Ansigt, stærke Øjenbryn, alvorlige, brændende Øjne; Neapolitaneren er ogsaa kraftig af Skabning, men dog i det Hele finere af Lemmer; Ansigtstrækkene ere bredere og Øjnenes Liv mere lystigt spillende. Romeren træder sjælden frem uden sin brune Kappe; Neapolitaneren klæder sig saa let som muligt. I Romerindens Dragt er Hvidt, Mørkerødt og Mørkeblaat de herskende Farver; i Neapolitanerindens er det lysere røde, blaa og grønne Farver; Haaret er gennemflettet med brogede og guldindvævede

Silkebaand, og Klædningen mangler ikke Guldbesætning. I Stedet for de massive sølvspændte Sko bære de ofte Tøfler, der ligne de Gamles Sandaler. Romerens Saltarella er fuld af Ynde; Neapolitanerens Tarantella er en ildfuld, bacchantisk Dans. Ogsaa Architekturen er modsat. I det Neapolitanske hersker den simple Cubusform med de nødvendige Aabninger for Balcondørre og Indgangsdøre; den faste Terrasse paa det flade Tag giver et sikkert Dække; fordre Omstændighederne det, hæver en Kuppel sig, selv over den fattige Fiskerhytte. Romeren sætter et Vinkeltag over sit Hus, og forsyner det med ordentlige Vinduer; thi for ham er Vaaningen langt mere nødvendig end for hans sydlige Nabo, der langt mere lever i den fri Natur, og i sit Hus blot sér sit Sovekammer og sit Tilflugtssted mod paakommende Regnskyl.« Da Høyen kjørte ind i det stille Rom, hvor Gaderne vare rolige og Menneskene vandrede tavse, var det ham som traadte han ind i en højtidelig Kirke, men bragte Mindet om al Larmen og Støjen udenfor ind med sig i de ærværdige Haller. »Alt syntes stort og ideelt i Rom, Alt leende og reelt i Neapel.«

Et Aar var henrundet for ham paa italiensk Grund, og han følte, at der var foregaaet en stor Forandring med ham. Trangen til at arbejde, Modet til hellere at taale Alt end svigte sin Opgave var voxet; han saa klarere, hvad han vilde; men han saa ogsaa tydeligere, hvor vanskeligt hans Foretagende var, og han vidste ikke, om det nogensinde kunde lykkes ham med de Kræfter, han var i Besiddelse af, at bryde Vanens og Omgivelsernes Lænker. Han følte sin Tunge endnu stammende, ja det faldt ham endog mindre let nu at tale om Kunstværker end før, men han skuede dem i sine bedste Timer paa en ganske

anden Maade. Tidt havde han under Sydens glødende Himmel, omgivet af en ny Planteverden, eller i Tempelhallerne, omringet af Guder og Helte, knyttet Haanden for ligesom med Magt at tvinge den dunkle, i Brystet gjærende Følelse frem for Lyset. Ofte havde han drømt om at finde den Tryllestav, der kunde hæve Sløret fra hans Medlevendes Øjne, og med Sorg havde han maattet bortkaste disse farlige Sirenebilleder og erkjende, at blot den fuldendteste Resignation kunde føre ham i det Ringeste saa vidt, at han klart vidste, hvad han saa og hvad han ikke saa. Men Kampen var gennemgaaet; den fyrrige Yngling var modnet til Mand.

Den 16de October 1824 kom Høyen tilbage til Rom. En Uges Tid senere gjorde han en Udflugt paa 6 Dage til Orvieto. Han har i et Brev givet en nøjagtig Beskrivelse af Kirken ledsaget med en smuk lille Blyantstegning af Façaden, hvor Gothikens rige Udskjæringer saa smagfuldt forene sig med Mosaikernes straalende Pragt, og beskedent indskrænke sig til at danne rige Rammer for hine endnu rigere og endnu herligere Billeder paa Guldgrund. I det Indre gjør Architekturen ikke noget betydeligt Indtryk, idet den oprindelige Plan efterhaanden er bleven forandret, men de malede Glasruder gjøre deres Virkning, og paa Væggene sees mærkværdige Billeder fra den gamle florentinske Skole. I Choret og Sacrament-Kapellet malede Ugolino fra Orvieto i det 14de Aarhundrede; i Dommedags-Kapellet paa Nordsiden (Madonna di S. Brizio) malede de største florentinske Mestere før Leonardos Tid. Her var en rig Mark for Studium og for Nydelse. I Loftskapperne har Giovanni da Fiesole udført Christus og Profeterne,

hans Elev Benozzo Apostlene og andre hellige Mænd og Kvinder, Væggene ere smykkede af Luca Signorelli. »Fiesoles blide, fromme Sind udtaler sig igjennem den guddommelige Ro, som hersker i Frelserens og Profeternes Ansigter, og gjennem de rene, lyse Farver. Spor heraf findes ogsaa hos hans Elev, men han er ikke saa ideal i Ansigtstrækene, og hans Farver ere ikke saa lette, og dette giver især Pariarcherne og Kirkelærerne, der selv her, ligeoverfor Verdensdommeren, ikke kunne afholde sig fra at disputere, en kraftig Modsætning til det Højere i Christus og hans begejstrede Forudsigere. Luca Signorellis Fremstilling af Dommedag er et stort og gribende Digt udført i 6 herlige Billeder. Han begynder med Antichristen, der indblæst af Djævelen forlokker Mennesket med falske Ord og Mirakler, med Sølv og Guld; Herrens Lyn styrter den frække Himmelstormer ned. Men Synden blev i Verden; de fromme Mænds Advarsler ere frugtesløse, og Straffen kan ikke udeblive; alt det Jordiske skal forgaa. Paladserne styrte sammen; hylende flygte Mænd og Kvinder; Lynstraaler forfølge dem; Døden svæver ned over den sammenstyrtende Jord. Da lyde Englenes Basuner og de Døde staa frem af Gravene. Dommens Ord er udtalt; de Fromme gaa til den ene, de Ugudelige til den anden Side. Helvedes Jammer og Himmeriges Glæde, Scener og Følelser, som Ord ikke kunne udsige, det er de Slutningsbilleder, som alt det Foregaaende har forberedt.« Høyen beundrede ikke blot Tanken og Compositionen, men ogsaa den dristige, grandiose Tegning og den sikre, kjække Behandling. Han havde faaet Konstneren kjær i det Sixtinske Kapel; men i disse Billeder, der ere malte en Snes Aar senere, fandt han en Frihed og en Magt, som man ikke

skulde tro kunde tilhøre den samme Mand. »De store Kunstnere« bemærker han, »der stod paa Overgangen fra det 15de til det 16de Aarhundrede, tilegnede sig jo hver i sit Liv større Resultater, end Aarhundreder ellers formaa at tilvejebringe ved flere, rigt begavede Mænd.«

Høyen opholdt sig atter i Rom næsten et halvt Aar, til 5te April 1825. Denne Vinter hengik ligesom den foregaaende med flittige Studier af Konstens Mesterværker, og Udbyttet og Nydelsen forhøjedes ved Tankeudvexling med beslægtede Sjæle. Iblandt de Landsmænd, der paa samme Tid færdedes der, maa vi nævne Just Thiele, der allerede var kommen til Rom i Slutningen af April 1824. Han var bleven Student samme Aar som Høyen; men de blev dog først nærmere bekjendte, da de traf hinanden i Kundby Præstegaard. Deres Veje vare forskjellige; Thiele vilde være Digter, Høyen Historiker; men de mødtes paa Konstens Indemærker. Ogsaa Thiele ønskede at studere Konsten og dens Historie; ogsaa ham havde Lyst til at sætte sig ind i Konstens Teknik bevæget til at besøge Konstakademiets Skoler, og han havde gaaet der sammen med Høyen; nu mødtes de igjen i Konstens Hovedstad. Mødet i Foraaret var kort; men efter Sommerens Skilsmisse samledes de atter, og kunde tilbringe Vinteren sammen i Rom. Nu var ogsaa Bissen kommen. Han var ligealdrende med Høyen; samme Blik paa Idealet, samme alvorlige og grundige, og dog saa friske og modige Stræben gjennemtrængte de to elskværdige Ynglinge, og Kunstneren og Historikeren ydede hinanden gjensidig hvad de manglede. I Rom lagdes Spirerne til dette inderlige Ven-skab, der fik saa stor Betydning for dem begge.

De Danskes Kreds var fremdeles forøget med Land-

skabsmaler Harder, med den fortræffelige humoristiske Genremaler Ernst Meyer, med Digteren Ludvig Bødtcher, med Holten (senere Conferentsraad og Direktør for Øresunds Toldkammer), med Fick (senere Justitsraad og Auctionsdirektør) og et Par Andre. Der havde i lang Tid ikke været saa mange Danske i Rom; de var 14 i Tallet. De besluttede at højtideligholde Juleaften sammen efter dansk Skik med Julegrød og Lege, Sang og Lystighed. Medens det øvrige Rom iagttog den strængeste Stilhed, mødtes de i en afsides liggende Lejlighed i en 3die Etage, der beboedes af Thiele, Holten, Meyer og Bissen i Fællesskab. Klokkeren 6 samledes de om det festlig dækkede Bord; friske Lavrbærkranse omgav Vinflaskerne og Grødkjedlen, og en smuk Sang af Bødtcher forherligede Festen. Efter Maaltidet begyndte Legene. Enhver havde maattet medbringe en lille Foræring omhyggelig indsvøbt og forsynet med Devise; Thorvaldsen, der ikke kunde komme selv, havde sendt 8 antike skaarne Stene. Der blev spillet Auctionsspil. Rask bød man paa de ukjendte Varer og syntes lige glad enten man fik en værdifuld Gjenstand eller, hvad der var det Hyppigste, et Stykke Legetøj, en Hest med en Pibe i, eller en lignende Narrestreg, krydret med en satirisk Devise; de glædede sig som Børn. Aftensbordet blev dækket med Brød, Pølse og Ost, romersk Julekage (pan giallo), Frugt og Vin, saaledes som Rom byder det; men Talen og Lystigheden var dansk. Alle gode gamle Viser blev gjennemsungne enten hélt eller stykkevis, og under Pavserne fortaltes mangan lystig Historie. Først Klokkeren 3 om Natten skiltes de ad. Dette var Begyndelsen til Skandinavernes siden Aar for Aar gjentagne, og nu saa talrig besøgte Julefest i Rom.

Rom selv var i dette Aar alt andet end lystigt. Paven havde tilsagt et Jubelaar; en Fjerdedel af det 19de Aarhundrede var jo forløbet. Dette skulde fejres med særegen Højtidelighed. Den hellige Dør, der ellers er tilmuret, skulde aabnes i de 4 Basiliker, S. Peter, S. Maria Maggiore, S. Giovanni in Laterano, S. Maria in Trastevere. Hellig Alvor skulde herske lige fra Jul til Paaske; ingen Theatre, intet Carneval; og Fasten skulde holdes i sin fulde Strængthed. Kirkefesterne skulde være særlig glimrende, og hele Rom blev pudset og smykket; Peterspladsen blev brolagt og Malerierne i det Sixtinske Kapel rensede. (Dette sidste, høist fortjenstfulde Arbejde, foretoges med stor Omhu og Varsomhed.) Man havde ventet en stor Mængde Fremmede til Rom i denne Anledning, saavel fromme Katholiker, hvis Gaver kunde fylde Pavens Kasse, som nysgjerrige Englændere og andre Kjættere, som kunde berige dem, der pleje at leve af de Fremmede; men man havde forregnet sig. De Fremmede ville mere sig i Rom, og da Lystigheden var forbudt, da der hverken var Theater eller Carneval, udeblev de, og de fromme Pilegrimes Tal var overordentlig ringe. En enkelt Gang kunde man træffe Vandringsmænd i den gamle Pilegrimsdragt, den sorte Voxdugs-Pelerine med Muslingskaller, den bredskyggede Hat og Staven med den dinglende Cocuzza (d. e. Græskar)-Flaske. Deres Tal var saa meget mindre, som den franske, den østerrigske og den neapolitanske Regjering af Frygt for at farlige Carbonarier skulde skjule sig under denne Maske, lagde dem alle mulige Hindringer i Veien. Den større Pragt, som skulde udmærke de kirkelige Fester, var heller ikke let at opdage for Uindviede. Høyen fulgte dem omhyggelig, skjøndt han for det Meste fandt sig

skuffet. Han iagttog med Interesse hvert et Træk af virkelig Fromhed, selv om det var forbundet med Overtro, og Pavens Messe i Peterskirken Juledag gjorde ordentlig et gribende Indtryk paa ham. Synet af den brogede, pragtfuldt klædte Forsamling, præget med Dagens Alvor, af Cardinalernes smukke gamle Hoveder og Pavens egen værdige Skikkelse, den dybe Stilhed og den derefter følgende jublende Musik, selv Virakskyerne, der hvirvledes i Vejret, gjorde deres Virkning. Nu først saa han Peterskirken i sin Storhed; de mægtige Piller voxte i Vejret, og Kuppelen strakte sig i det Uendelige.

I Slutningen af Marts foretog Høyen en Udflugt paa 6 Dage til Egnene ved Albaner-Søen og Nemi-Søen, til Frascati og Tivoli. Ved Søerne var Himmelen overtrukket, og blot den stærke Blæst, som af og til drev Skymasserne fra hverandre, hindrede de nu og da faldende Draaber fra at blive til en tæt Regn. Søernes mørke Flader omgivne af stejle Bredder syntes ham endnu at bevare Noget af det Rædsomme, der knytter sig til deres Oprindelse af gamle Kratere. Frascati og Tivoli med Hadrians Villa viste derimod al deres Herlighed i den skønneste Solskinsglans. Og nu skulde han for Alvor forlade Rom. Den sidste Dag tilbragte han med Wagner og Freund i Villa Albanis Antiksamling; Bissen tegnede hans Portræt to Gange paa samme Dag, og begge Gange højst karakteristisk; og om Aftenen samledes han med Landsmændene til et Afskedsmaaltid og modtog deres bedste Ønsker for Hjemrejsen.

Fick havde foreslaaet ham, at de to skulde rejse sammen til Florents, saaledes at de lejede sig en lille tosædig Vogn i Dagevis, for efter Godtbeholdende at kunne opholde

sig hvor de vilde undervejs. Om Morgenen den 6. April forlod de Rom; den næste Dags Middag saa de det herlige Vandfald ved Terni. Den 9. opholdt de sig i Assisi, i konsthistorisk Henseende en af de mærkværdigste Stæder i Italien. Især forbavsedes Høyen over Franciscus-Kirken eller, om man vil, Kirkerne; thi den bestaar af to Kirker over hinanden, den nedre med Helgenens Grav — omkring hvilken man faa Aar tidligere, da den længe ukjendte Grav endelig blev fundet, havde anlagt en ny, endnu lavere Krypte — og den øvre eller egentlige Kirke. Hin er bred og lav, med mægtige Piller og lave, men stærke Hvælvinger, denne høj og lys, herlig gennemført i det 13de Aarhundredes gothiske Stil; Sligt havde han ikke ventet at finde i Italien. Den næste Dag blev anvendt til Perugia, den følgende til Cortona og Arrezzo; den 12. om Morgenen naaede de Florents.

I Florents opholdt han sig lidt over en Maaned, og fordybede sig ret af Hjertets Lyst i de mageløse Kunstværker, hvormed denne By er fyldt. Nu saa han ikke mere gjennem venezianske Brilller; Staden selv gjorde ikke noget andet Indtryk end første Gang, men Kunstværkerne fattede han i deres fulde Betydning. Hans Ophold her blev afbrudt ved en lille Udflugt, han foretog, ogsaa i Selskab med Fick, til Livorno, Pisa, Lucca, Pistoja og Prato. Han saa her den italienske Natur i hele sin Foraarspragt; han saa Søhandelsstaden med den brogede Samling af Folk fra alle Nationer; han saa det venlige Pisa, hvis Munterhed pludselig henvejes, naar man træder ind paa hin mærkværdige Plads, hvor Domkirken, Baptisteriet, Klokketaarnet og Kirkegaarden, disse herlige

Bygninger fra det 11te, 12te og 13de Aarhundrede staa i deres ensomme Storhed, alvorlige Minder om Jordlivets Korthed og Aandens Evighed. Han blev stærkt grebet af disse Værker, der med al deres Ufuldkommenhed dog ere gennemtrængte af ædel og alvorlig Skjønhed; men Intet tiltalte ham i den Grad som Orcagnas Maleri i Campo Santo, Dødens Triumf. I Lucca beundrede han Fra Bartolomeos bedende Madonna, i Pistoja den gamle Guldsmed Ciones berømte Alter med Fremstillinger af det gamle og det ny Testament, i Prato Taddeo Gaddis og Filippo Lippis Malerier.

Midten af Mai Maaned var allerede forløbet; Hjemmet kaldte med bydende Røst. Han forlod Florents og gik over Bologna og Venedig til Wien. Fuld af Vemod skiltes han fra Italien. Endnu i Florents og Venedig hang de samlede Konstskatte sammen med Stadens Historie og offentlige Monumenter; der havde han endnu i Gader og paa Torve Lejlighed til at hensætte sig i en skjønnere Tid, hvor Konsten ikke var en Luxusartikel blot til at smigre Forfængeligheden, men hvor den var nøje forbunden med hele Livet, og hvor man ikke raisonnerede saa længe over Forskjellen mellem det Skjønne og det Nyttige, til det Skjønne tilsidst frygtsom undviger og tidt medtager den bedste Del af det Nyttige. Nu førte hans Reise ham igjennem Stæder, hvor Sligt kun anedes i et enkelt Monument, hvor Studiet væsentlig dreiede sig om Gallerierne, og Gallerierne lignede store Chrestomathier. Dette Studium af sammensankede Brudstykker gik nu, da han kjendte Helhederne, let og hurtigt for ham. Wien opholdt ham en Maaned. Saa gik Rejsen over Prag og Dresden; gamle

Minder og gamle Bekjendtskaber fornyedes i al Hast; endelig over Leipzig og Hamborg. Den 12te Juli 1825 gjensaa han sit Fædreland efter at have været borte derfra næsten 3 fulde Aar.

Tredie Kapitel.

Høyens Hjemkomst til Danmark. Konstforeningens Stiftelse. Maanedskrift for Litteratur. Høyens første Forelæsninger og trykte Arbejder. Han ansættes ved Konstakademiet og udsendes for at berejse de danske Provinser.

1825—29.

Det er overflødigt at dvæle ved den Glæde, hvormed Høyen gjensaa sin Familie, sine Venner og sit Fædreland. Saa lykkelig han havde været over at kunne foretage sin lange Udenlandsrejse, saa urokelig han havde fastholdt sin Beslutning at drage al den Nytte af denne Rejse, der var mulig, og ikke vende tilbage før han kunde betragte sine Studier som nogenlunde fuldendte eller Nødvendigheden bød det, saa havde han dog tidt og mange Gange inderlig længtes efter Hjemmet og havt Anfægtelser af Hjemve, som han maatte opbyde al sin Aandskraft for at bekæmpe. Nu stod han igjen der, hvor hans Tanker altid havde været, der hvor han altid havde sat Maalet for sin Vandring. Nu gjaldt det om at nytte det ny Stof, han havde samlet; nu skulde han se, om han ret kunde løfte Sløret for Konstens Helligdom og vise sine Landsmænd de Syner, der i lykkelige Øjeblikke havde aabnet sig for hans begejstrede Blik.

I det stille Hjem hos de gamle Forældre paa Nørregade fortsatte han derfor sine Studier og søgte at ordne og bearbejde det paa Rejsen vundne Udbytte. Den store Selskabelighed, som han før sin Rejse, navnlig i sine første Studenteraar havde plejet, fristede ham ikke mere; han ønskede kun at omgaaes sine nærmeste Venner, med hvem han vidste han havde Interesse tilfælles. Om Ingen vidste han dette i højere Grad end om Brødrene Friedenreich og deres elskværdige Søstre. Der kom han i de første Aar efter sin Hjemkomst næsten daglig, og mangen Aften gik hen med Oplæsning af klassiske Digterværker, helst de der vare fremspirede i det skønne Land sønden for Alperne, som han nu betragtede som sit andet Hjem, eller med Fremstillinger og Skildringer af dette Lands Natur og Konst. Skulde Noget nu rive ham løs fra Hjemmet og fra de nærmeste Kredse, som Jens Møllers og Friedenreichs, saa maatte det være Konsten. Men gjaldt det om at aabne hans Landsmænds Øjne for den, var han ivrigere end Nogen, og de, der følte, at der i denne Henseende var et stort Savn herhjemme at afhjælpe, vidste nok, hvor de kunde faa den bedste og kraftigste Hjælp.

Hans italienske Rejsefælle, Overkrigskommissær Fick havde allerede for flere Aar siden arbejdet paa at faa oprettet en Konstforening i Kjøbenhavn afsamme Artsom de Foreninger, der fandtes i Hamborg og andre tyske Stæder, men uden Held. Hans Rejse i Udlandet havde styrket hans Overbevisning om det Gavnliges i en saadan fælles Samvirken, og den 11te November 1825 indbød han Professorerne Lund, Eckersberg og Hetsch, Landskabsmaler Møller, samt Høyen og Thiele til et Møde hos sig for paa ny at drøfte denne Plan. Nu fandt Tanken Tilslutning, og de nævnte Mænd

constituerede sig som en foreløbig Konstforening for at forberede Dannelsen af et større, mere offentligt Selskab til Konstens Fremme. En Gang om Ugen samledes de for at overveje Planen, i Begyndelsen skiftevis hos Medlemmerne, fra 10de Marts 1826, da Kredsen allerede var bleven en lille Smule udvidet, i Frimurerlogens Forsal. I disse Møder var Konstforeningen allerede i fuld Virksomhed. Hver Aften forelagdes der Kobberstik, Malerier eller andet Lignende, og det Forelagte gjordes til Gjenstand for livlig og underholdende Samtale. Egentlige Foredrag var det ikke saa let at skaffe til Veje; dog oplæste Høyen 12te Maj 1826 »en Afhandling om Ghiberti og hans Broncedøre i Florents, ledsaget af nogle kritiske Bemærkninger om Basrelieffet i Almindelighed.«

Efter to Aars Forberedelse vovede man endelig den 26de October 1827 at constituere sig som »dansk Konstforening«, der igjennem ugentlige Møder, hvor der skulde udstilles Konstværker og holdes Foredrag over Konst, og gjennem hensigtsmæssigt indrettede større Udstillinger skulde fremme Sandsen for Konst, og som efter Evne skulde understøtte fortjente Kunstnere og Konstforetagender. Dette skulde for en stor Del ske ved Indkjøb af Konstarbejder, der siden skulde bortloddet imellem Medlemmerne. — Foreningen voxede Aar for Aar; men alt som den blev talrigere, og Medlemmerne mindre kjendte hinanden, fik Underholdningen i de ugentlige Møder mindre at betyde, og Høyen, der i Begyndelsen havde været Medlem af Foreningens »Konst-Comité« trak sig tilbage og overlod Andre at fortsætte det Værk, han havde begyndt, uden dog derfor at skjænke det mindre Interesse eller nægte sin

Medvirkning, naar den behøvedes eller naar det gjaldt om at bringe Foreningens Virksomhed i det rette Spor.

Ogsaa til et andet Foretagende af almindelig Interesse, som lidt senere blev sat i Gang, ønskede man Høyens Medvirkning, nemlig til Udgivelsen af det kritiske Tidsskrift, som under Navn af »Maanedsskrift for Litteratur« begyndte i Aaret 1829, og i de 10 Aar, det bestod, saa hæderlig hævdede sin Plads som Leder for det offentlige Omdømme. Høyen var en af den oprindelige Redactions Medlemmer; men da Litteraturen var alt andet end frugtbar i de Grene, der nærmest hørte til hans Fag, blev hans Virksomhed ikke stor. Han har kun leveret to smaa Bidrag til Maanedsskriftet, begge i det første Aar. Det ene er en smuk og alvorlig Kritik over Petersens Kobberstik efter J. P. Møllers Landskab »Stormen«; i det andet bliver C. Dirckinck-Holmfeldt, der havde skrevet en Bog »Ueber den geistigen Gehalt der alten Religionen und Mythen, als Einleitung zur Erklärung der nordischen Mythen«, tilbørlig vist til rette for den Letfærdighed, hvormed han havde behandlet den nordiske Mythologi *).

Men slige Arbejder i Konstens og Videnskabens Tjeneste kunde lige saa lidt som Studierne selv føde deres Mand. Høyen var en Mand uden Formue; han maatte arbejde for at leve. Han havde derfor strax efter sin Hjemkomst, ligesom før Rejsen, begyndt at give Undervisning i Borgerdyskolen. Det var Historie og Geografi, han lærte Drengene, og en saa livlig og fyldig Undervisning, som hans har været, kan ikke have været uden Tilfredsstillelse for ham selv; men dette Arbejde trættede ham dog; han syntes, hans Helbred led derved, og først og fremmest fandt han,

*) Maanedsskrift for Litteratur I, S. 200 og 371.

at det røvede ham Tiden fra den Opgave, hvortil han egentlig følte sig kaldet. Baade han selv og hans Venner ønskede, at han saa snart som muligt kunde faa Lejlighed til at vise sine Landsmænd, hvad han havde lært af Konsthistorie, og hvorledes han kunde tolke Konstens Væsen.

I Maj 1826 henvendte han sig derfor med et Andragende til Konstakademiet om at maatte holde konsthistoriske Forelæsninger i Akademiets Læsesal og for dets Elever. Tilbudet blev modtaget, og i den følgende Vinter holdt han en Række Forelæsninger over den antike Malerkonst. Valget af dette Emne vilde maaske nutildags undre En og Anden; dengang var dette ikke Tilfældet. Det var ikke blot naturligt for den, der vilde fremstille den hele Konsthistorie, at begynde med Begyndelsen, og lade de senere Tidens Konst udvikle sig efterhaanden derfra; men ogsaa uden Hensyn hertil, kunde dette Emne næsten siges at staa paa Dagsordenen. Man vidste, at Oldtidens Konst havde staaet overordentlig højt og maatte kunne lære Nutiden Meget, hvis man blot kunde faa fat paa den. Sculpturen troede man at vide ret god Besked med, men Maleriet — deraf kjendte man kun igjennem Vaserne, igjennem Vægmaalerierne o. s. v. nogle staae Afskygninger, netop tilstrækkelige til at vise, at der kan en glimrende Herlighed bagved dem. Denne Herlighed fandt man lovpriset og beskrevet hos antikke Forfattere, saa at det syntes, man maatte være i Stand til ved Fliid og Sindrigheid at danne sig en Forestilling derom. Mange havde forsøgt det. Selv her hjemme havde i Maants 1825, faa Maaneder for Høyens Hjemkonst, Torkel Baden udgivet en Bog under Navn af »det græske Maleriers Historie.« Det var en ikke synderlig kritisk Samling af de hos Plineus

og Andre overleverede Efterretninger, og af de Nyeres Notitser om de herculanske og pompejanske Malerier. Der var hverken Autopsi eller egentlig Forestilling om hvad Konsten kan og vil gjøre, og derfor ingen Evne til at raade Gaaderne og at bedømme de gamle Efterretninger. Høyen havde i flere Aar syslet med dette Emne og gjort det til Gjenstand for et grundigt og udtømmende Studium. Flere af hans Optegnelser dreje sig om de Gamles Farve-Navne og Farve-Stoffer, og behandle dem med stor Udførlighed; Filologien var gaaet Haand i Haand med hans praktiske Studier af Farvelæren og Maler-Techniken. Han nedskrev disse Forelæsninger omhyggeligt, og Manuskriptet er endnu fuldstændig bevaret. Indledningsforedraget blev trykt i Molbechs »Nordisk Tidsskrift for Historie, Literatur og Konst«, 1827. Det er et mærkværdigt Exempel paa Veltalenhed, mere blomstrende end Høyen senere holdt af — det var Ungdommens sprudleude Liv, der maatte ytre sig — men saa klart og anskueligt, saa overbevisende og saa henrivende som Udtryk for en rig og begejstret Sjæl, at det endnu vil læses med Fornøjelse. Det gaar ikke blot ud paa at forklare, hvad det er, han vil fremstille i de Forelæsninger, han begynder, men det vender sig særlig til Konstnerne. Høyen gjør opmærksom paa at Konstneren staar ikke alene. I Konstens lykkelige Tider bæres han af et hélt Folk, der har en levende Trang til at se sine Idealer og sine Guder fremstillede synlig for sit Øje; i mindre lykkelige Tider er han afhængig af Konstelskeres og Rigmænds Luner og Lyster, som tidt udøve en uheldig Indflydelse. Men saa udvides ogsaa Konstens Omraade, og det dannede Publikum forlanger, naar Konstneren fremstiller Emner af

forgangne Tider, ogsaa en historisk tro Fremstilling. Kunstneren kan derfor ikke undvære Videnskabsmanden, ligesaa lidt som denne kan undvære hin; de bør arbejde i Forening; Kunstneren bør ikke staa lavere end sin Samtid; han maa vide, at man kræver Dannelse af ham. Hans Sjæl maa være harmonisk ligesom hans Arbejder, og saaledes er det hos den sande Kunstner. Man maa kjende ham, hvor man træffer ham i Livet. Hans Betragtning af Naturen, af Menneskelivet, af Historien, af Konstens tidligere Frembringelser maa gaa til Bunds og være rettet paa det Evige, der aabenbarer sig deri.

Forelæsningerne selv ere et for sin Tid fortrinligt Arbejde. Den første og største Del deraf er særlig historisk. Levende Fremstillinger af Grækernes Historie og Cultur danne den Baggrund, hvorpaa Skildringerne af de enkelte Kunstnere efter de Gamles Efterretninger føres frem. Den Kjærlighed, hvormed Høyen havde fordybet sig i disse, satte ham i Stand til at give Skildringen Liv og Anskuelighed, og paa en aandrig og sandsynlig Maade at fortolke de ofte misforstaaede, ofte aldeles urimelige Notitser, Plinius har efterladt os. Den anden Del er mere teknisk; den drejer sig om de Gamles forskellige Maader at male paa, om deres Farver, og om de bevarede Monumenter. Af disse behandles først Vaserne, saa Vægmalierne, blandt hvilke han dvæler særlig ved »det Aldobrandinske Bryllup«. Den store Mængde pompejanske Malerier tillod Tiden ham ikke at gennemgaa; men med raske og tydelige Træk karakteriserer han den hele Decorationsmaade, og lægger særlig Decorationsmaleren paa Hjertet, hvor meget der er at lære af Pompeji, hvor meget der ligefrem kan efterlignes, medens der paa den anden Side under-

tiden, som i Landskaberne, kun indeholdes en Antydning af hvad Nutidens Kunstnere bør gjøre. Det sidste Kapitel handler om Mosaiket hos de Gamle.

Vare disse Forelæsninger blevne udgivne i 1827, vilde de have kastet Glans over Forfatterens Navn; nu er det tvivlsomt, om det var rigtigt at trykke dem. Thi vel kan det siges, at vi i Grunden ikke ere komne videre end Høyen var dengang; men for saa vidt som hans Fremstilling hviler paa den antike Literatur, vil den efter de dygtige historiske og konsthistoriske Skrifter, det forløbne halve Aarhundrede har frembragt, ikke byde noget Nyt, og for saa vidt som den støtter sig til Monumenterne, da er der paa dette Omraade draget saa meget Nyt frem for Lyset, at Høyen selv vilde betragte det, han dengang havde sagt, som forældet og utilfredsstillende.

Prøven var aflagt, og den kunde ikke tænkes mere tilfredsstillende; men dermed var Sagen ikke afgjort; Høyen maatte have et Vederlag for at kunne ofre sig udelukkende til sit Fag. Hans Fader havde med en paaskjønnelsesværdig Rundhaandethed bekostet hans Udenlandsrejse; men meget længere strakte hans Kræfter ikke. Han blev gammel og maatte trække sig tilbage fra den personlige Bestyrelse af Bryggeriet. Han solgte det derfor, men ved Kjøberens Uvederhæftighed tabte han en stor Del af sin Formue. Høyen maatte altsaa se at faa en eller anden Ansættelse, der kunde sikre ham et tarveligt Udkomme; og det burde være i Kjøbenhavn; thi der alene fandt han de Samlinger og Bibliotheker, hans Studium krævede, og der alene fandt han det Publikum, han skulde virke paa. Men Landet var fattigt, og Embederne faa og daarligt aflagte. Tidt syntes Haabet om en saadan Ansættelse at

forsvinde aldeles, og han begyndte allerede at gjøre sig fortrolig med den Tanke at søge en Adjunctplads i en af de mindre Kjøbstæder. Han haabede, selv i en saadan Stilling, at kunne gjøre noget for Konsthistoriens Studium, i alt Fald igjennem Litteraturen. Han kunde, mente han, kaste sig over Vitruvius, og igjennem en omhyggelig Prøvelse af denne Forfatter klare mangt et uforstaaet Punkt i de Gamles Architektur. Det var ikke, og kunde paa Grund af Tidens tarvelige Kundskab til den klassiske Oldtids Monumenter ikke være gaaet op for ham, hvor urén en Kilde i Grunden Vitruvius er; men selv om han havde havt Tvivl om hans Paalidelighed, saa var han dog altfor omhyggelig en Gransker til ikke at undersøge en saadan Kilde fuldstændig, og der er heller ingen Tvivl om at en Bearbejdelse af Vitruv ved Høyen vilde have kastet mangt et Lysglimt ind i Forvirringen og Tomheden; men det var dog ikke det Slags Arbejder, hans Natur egnede sig bedst til, og det blev heldigvis heller ikke nødvendigt for ham at begrave sig i saadanne. Man havde Brug nok for ham paa anden Maade.

Efter Konstakademiets Fundats (af 28de Juli 1814, § 44) skulde der ved denne Anstalt ansættes en Professor i »Historie«, der skulde »foredrage det Mærkeligste, ikke alene af den almindelige Historie, men ogsaa af Konsthistorien, og af den græske, romerske og nordiske Mythologi«. Denne Plads var siden 1815 besat med N. J. Schow, der tillige var Professor i Filologien ved Københavns Universitet, en Mand, der i sin Ungdom havde opholdt sig i 12 Aar i Udlandet, dels i Göttingen, dels i Italien, og maaske oprindelig ikke manglede en vis Dygtighed; men nu var der intet Andet tilbage end

Indbildningen om egen Fortræffelighed; hans Forelæsninger vare, for saa vidt som de blev hørte, kun Gjenstand for Spot og Latter. Ved Universitetet havde man stillet F. C. Petersen ved hans Side; ved Konstakademiet var en Afløsning ikke mindre nødvendig. Akademiets Præsæs, Prins Christian havde tiltænkt Thiele denne Plads. Denne havde derfor havt offentligt Stipendium for i Udlandet at uddanne sig som Konsthistoriker, og efter sin Hjemkomst fra Udenlandsrejsen (1825) blev han ansat som Sekretær ved Konstakademiet, fra hvilken Plads Torkel Baden kort i Forvejen var bleven entlediget. Men Thiele, der først her hjemme og senere i Rom havde levet meget sammen med Høyen, indsaa selv, at han som Konsthistoriker ikke kunde maale sig med ham. Han foretrak at gjøre sit Talent og sine Kundskaber gjældende paa anden Maade, og lagde ingen Hindringer i Vejen for sin Vens Ansættelse.

Ønsket om at faa Høyen ansat som Lærer ved Konstakademiet var ogsaa ganske almindeligt. Hans fortrinlige Forelæsninger havde henrevet Tilhørerne, og alle forstandige Konstnere saa i ham en begejstret Ven af Konsten, hvis Omgang kunde give dem Nydelse og Belæring paa samme Tid som hans veltalende Ord var deres Talsmand hos Publikum. Professor J. L. Lund fuldendte i Aaret 1827 et stort historisk Billede, som nu hænger paa Christiansborg Slot, Christendommens Indførelse i Norden. Da det blev udstillet, skrev Høyen til Vejledning for Publikum en smuk og udtømmende Forklaring. *) Det følgende Aar udgav Høyen en Kritik over den aarlige Konst-

*) Den blev trykt og udgivet til Fordel for Akademiets Understøttelseskasse; den er, ligesom det ovenfor omtalte Indledningsforedrag, optaget i Høyens Skrifter I.

udstilling. »Nogle Bemærkninger over de paa Charlottenborg udstillede Konstsager, af N. Høyen« (1828), dette er Titelen paa denne lille Bog, der udmærker sig ikke blot ved en smuk og correct Bedømmelse af de enkelte Konstværker og deres Fortrin og Mangler, men fremfor Alt ved de almindelige Anskuelser, der komme til Orde deri. Ogsaa vor Tids Konstkritikere kunne have godt af at studere den. Da den kom ud, maa den have staaet endnu vidunderligere, og de der have givet sig Tid til at forstaa den, maa have lært ikke Lidet deraf.

Denne lille Bog har vist ogsaa havt sin Del i at de længe nærede Planer om at faa Høyen ansat endelig modnedes. Den 4de Februar 1829 blev Schow, der allerede tidligere havde faaet sin Afsked fra Universitetet, entlediget fra Professoratet i Historie og Mythologi ved Konstakademiet; i Marts Maaned valgte Akademiet Høyen til hans Eftermand, og den 2den April samme Aar fik Valget kongelig Stadfæstelse. Nu var han altsaa kongelig Embedsmand, men den, der troede, at han var hjulpen dermed, vilde tage meget fejl. Den Lønning, der var bestemt for Akademiets Professorer, var kun 300 Rd. aarlig, og paa Grund af Statens finansielle Forlegenhed var den nedsat til de to Trediedele; ja selv deraf maatte der afgives 4 p. Ct. »for prompte Betaling« som det hed. Først efter Christian VIII's Thronbestigelse fik Professorerne ved Konstakademiet deres fulde Lønning, 300 Rd. Høyens virkelige Gage var indtil da kun 192 Rd. Det var rimeligt nok, at baade han selv og hans Venner ønskede at forøge den ved at benytte hans Kræfter ogsaa paa anden Maade; men naar Regjeringen overdrog ham at gennemrejse Landet

for at undersøge dets Monumenter, eller at ordne Portræt-samlingen paa Frederiksborg, saa var det Vederlag, man gav ham for sligt Arbejde, aldrig større end at det fuldstændig gik med; ofte strakte det ikke til for at dække de nødvendige Udgifter. Og dog var han ivrig og utrættelig for ethvert saadant Hverv, naar han blot troede, det kunde fremme hans egen Kundskab, eller paa en eller anden Maade tjene hans Fædreland.

Vi have sét, hvorledes man nogle Aar tidligere var begyndt at blive opmærksom paa at de Skatte af Konst og Monumenter, Danmark besad, maatte ordnes og drages frem af det Mørke, hvori de fandtes, ukjendte næsten af Alle; hvorledes Konstammeret var blevet opløst, og Etatsraad Manthey havde benyttet Høyens Hjælp til Ordningen af den Del, der senere dannede Konstmuseet; men, hvor meget Værdifuldt fandtes der ikke rundt omkring i Danmark, i Kirker og paa Herregaarde? hvor mange Bidrag til Fædrelandets og til Konstens Historie kunde der ikke hentes derfra? Høyen havde sét, hvad man kunde lære ved en Rejse i Udlandet, naar man gav sig Tid og Flid; han længtes efter at se, hvad hans eget Fædreland ejede; men hans Midler tillod ham ikke at udstrække sine Rejser langt. Frederiksborg havde han naturligvis besøgt; i Sommeren 1828 opholdt han sig i længere Tid paa Slottet. Det berømte Slot med de herlige Malerier og den rige Udsmykning fra Christian IV's Tid havde lokket ham, og han havde ansét det for en vigtig Opgave for sig at gennemgaa den store Samling af Portræter, som fandtes der. Men han følte sig rigtignok ubehagelig skuffet ved at se den. Værdiløse Copier, undertiden paa Maa og Faa colererede efter Kobberstik, vare blandede imellem dygtige

Originaler, og Massen af det Slette var saa stor, at det Gode ofte syntes at drukne deri. Hertil kom, at der i Benævnelserne af Personerne fandtes de groveste Forvexlinger. Skulde man tro Kataloget, optraadte Personer i et Costume, som deres Tid ikke havde kjendt, eller de vare portræterede af Malere, som vare komne til Verden efter deres Tid. *) Her viste man Biskop Absalons Portræt; det var i Virkeligheden en Churfyrste af Brandenburg; hist viste man to Portræter af Dyveke; de lignede ikke hinanden synderlig; men det var intet Under; thi det ene var en Copi's Copi efter et Portræt af Rubens' anden Hustru, det andet var et idealt Hoved, som Seidewitz i sin Tid havde malet og foræret en af Betjentene paa Slottet i Stedet for Drikkepenge, men den ivrige Slotsforvalter havde opdaget, at det maatte være Dyveke, og lagt Beslag derpaa i den Overbevisning, at det maatte være stjaalet fra Samlingen. Det brændte i den unge Mands Hjerte ved at se en saadan Skjødeshed og Uvidenhed, og han syntes det var hans Pligt at paatale det for om muligt at faa det ændret. Han søgte derfor Audients hos Overhofmarskalken, den som Videnskabsmand højt ansete Kammerherre A. W. Hauch, og fortalte ham om de mange og store Fejl, der fandtes i Angivelserne. »Véd De«, spurgte Kammerherren, »hvem der har ordnet og benævnt Malerierne?« Høyen svarede, han vidste godt, det var Abraham Kall og Vedel Simonsen. Da rejste Stormanden sig i hele sin Højde og sagde: »Og De tror saa, De kan gjøre det

*) F. Ex. Et Portræt, der var signeret «Nathan Mone pictor ad vivum. Coloniae Spreæ 1607» var kaldt «Frantz af Mayland», som døde 1535.

bedre!« Hvorpaa han bukkede for den unge Videnskabsmand, som slukøret maatte gaa sin Vei.

Det var en bitter Skuffelse; men hans Venner saa heldigvis Sagen i et andet Lys, og det varede ikke længe, inden han kunde le ad sin egen Naivitet og ad Verdens Forfængelighed. Og naar han iblandt sine Venner talte om, hvor forsømt Danmarks Konsthistorie var, hvor meget der kunde findes, naar man søgte derefter, medens det nu ikke blot var ukjendt, men ogsaa ved Uagtsomhed vilde gaa til Grunde, og hvorledes Ingen i Grunden vidste, hvad der fandtes, saa fandt hans Ord levende Gjenklang. Ingemann skal have været En af de Første, der ytrede, at Regjeringen burde sende Høyen ud paa en Undersøgelsesrejse igjennem Danmark i et saadant Øjemed. Tanken fandt Bifald i større Kredse, og indflydelsesrige Mænd, som Manthey og Collin, optog den. Endelig lykkedes det, omtrent samtidig med hans Ansættelse ved Konstakademiet. Den 24de Marts 1829 bevilgede Kongen Høyen »en Understøttelse af 500 Rd. af Fonden ad usus publicos for i Løbet af Sommeren at foretage en Rejse til de danske Provinser for at udforske, hvad der maatte forefindes af Konstsager, der kunde fortjene at beskrives, reddes fra Tilintetgjørelse, opbevares eller nøjere undersøges.« En saadan Opgave kunde særdeles godt forenes med hans Lærervirksomhed ved Akademiet, thi Forelæsningerne der holdtes kun om Vinteren, og Rejserne maatte foretages om Sommeren.

Fjerde Kapitel.

Første Rejse i Danmark, 1829. Høyens Forelæsningsvirksomhed. Anden Rejse i Danmark, 1830. Det overdrages ham at skrive Danmarks Konsthistorie.

Høyen tog strax fat paa Værket. Under de mundtlige Samtaler, der gik forud for Regjeringens Beslutning at lade ham foretage Undersøgelser i de danske Provinser, havde man paa højere Steder særlig lagt Vægt paa at han skulde efterse og afgive Beretning om hvad der fandtes af Portræter paa de kongelige Slotte i Holsten og Slesvig. Høyens eget nærmeste Ønske var at tydeliggjøre sig Konstens Oprindelse og Udvikling i Danmark; men ogsaa for dette Øjemed ansaa han det for rigtigt at begynde med Holsten; kun maatte han da ogsaa udvide Undersøgelsen til Lübeck. Han antog, at navnlig denne Stad havde haft Indflydelse paa Konststudviklingen i Danmark; derfra skrev sig jo Claus Berg, der har gjort den bekjendte Altertavle i Odense; et nøjere Studium kunde maaske give mange andre Tilknytningspunkter; ja maaske den samme Traad kunde forfølges igjennem hele den jyske Halvø. Men først maatte han gjøre et Par mindre Rejser i Nærheden af Kjøbenhavn, navnlig til Kronborg, Fredensborg, Frederiksborg, og til Skaane.

Den 18de Maj 1829 sagde han sin Forlovede et kjærligt Farvel pas Kjøbenhavns Toldbod. Hun vendte tilbage til Kundby for at pleje sin syge Fader; han gik med Dampskibet til Helsingør. Tre Dage anvendte han til Studiet af Byen og navnlig af Kronborg Slot, der vel i Begyndelsen syntes ham at staa tilbage for det rige og pompøse Frederiksborg, men ved nærmere Bekjendtskab hævdede

sin Plads endogsaa fremfor det. Slottets Tilstand var i det Hele temmelig forsømt. Saaledes laa det smukke Alabast-Alter fra Kirken hulter til bulter henkastet i en mørk Krog. Slotsforvalteren lovede at faa det fremdraget og samlet, hvis han vilde komme igjen om nogen Tid. Dette blev besluttet. Han gik over Fredensborg tilbage til Kjøbenhavn, og sejlede derfra den 26de Maj over Sundet til Malmø. Lunds Domkirke maatte han se, og da han havde sét den, maatte han studere den. Den Nydelse, han havde af dette Studium, forhøjedes ved den venlige Gjæstfrihed, hvormed han blev modtaget allevegne, hos den gamle Professor Hylander, hos Biskop Faxe, hos Friherre Gyllenkrok paa det yndige Bjørnstorp, og først og fremmest hos Domprovst Reuterdahl, i hvis Hus han boede. Høyen havde stor Glæde af Samlivet med denne forstandige og fintdannede Mand. Ogsaa religiøse Emner drøftede de. »Han har« skriver Høyen i et Brev til sin Forlovede »et højst elskeligt Begreb om Religionen; men orthodox, stræng orthodox, er han ej.« Fra Lund besøgte Høyen den mærkværdige Dalby-Kirke med sin Krypte, og gjorde en Udflugt til Skanør og Falsterbo, hvor den øde Egn og Vaarens og Culturens Kamp med det golde Sand næsten interesserede ham lige saa meget som de Kirker, der vare Rejsens egentlige Formaal. Efter 11 Dages Ophold forlod han Lund, og hans elskværdige Vært ledsagede ham over Helsingborg og Helsingør til Frederiksborg. Høyen troede at være saa vel orienteret i Samlingerne der, at et hurtigt Gjennemsyn kunde befæste Alt i hans Erindring, men ved den ny Betragtning stødte han bestandig paa flere Urigtigheder i Angivelserne, bestandig paa flere Træk, han før havde oversét, og han kunde ikke forlade Slottet,

før hvert Maleri, navnlig hvert Portræt, paa det Nøjeste var undersøgt. I hans Indberetning til Regjeringen talte han dog ikke om Malerierne; han vidste af Erfaring, hvor misligt det var at røre ved dette Emne; men han lagde ikke Skjul paa, hvor forsømte og mishandlede han havde fundet de herlige vævede Tapeter, og søgte at formaa de Overordnede til at tage sig af dem.

I Begyndelsen af Juli Maaned gik han med Dampskibet fra Kjøbenhavn til Lübeck. I tolv Dage opholdt han sig i denne ejendommelige By, hvor ikke blot monumentale Bygninger, men hele Stadens ydre Præg, og mangt et Træk af Folkets Liv syntes at sætte ham tilbage i forsvundne Aarhundreder. De fleste Huse havde endnu bevaret den gamle tyske Bygningsmaade, og vendte Gavlen ud imod Gaden. Naar da Døren til den store Forsal (die Diele) stod aaben, kunde man tidt se helt igjennem Huset til den lille Blomsterhave bagved, og naar man om Aftenen gik igjennem Gaderne, plejede Familierne at sidde paa Bænkene udenfor deres Huse og se paa de Forbigaaende. Damerne sad paa Stads der, i elegante Toiletter, tidt luxuriøst forsynede med Guldarmaand og andre Smykker; Mændene røg deres Piber, naar de ikke selv vare ude at spadsere. Men hvad der fængslede ham til Stedet, var de middelalderlige Monumenter og Alt hvad dermed stod i Forbindelse, det pyntelige Raadhus med sin Skjærm-Façade, de gamle Stadporte, de tre gothiske Murstenskirker, Domkirken, Kathrinekirken og Mariekirken, og de deri opbevarede Malerier og Billedhuggerarbejder. Han gjennemgik Alt paa det Nøjeste, og fandt Meget, der havde Interesse for Konsthistorikeren; men det Haab, der havde ført ham til Lübeck, Haabet om der at finde Nøg-

len til mangen Gaade i Danmarks Konsthistorie, at finde Udgangspunktet for Konststudviklingen her til Lands, det fik han ikke opfyldt. Det forekom ham klart, at Lübeck næppe nogensinde havde haft nogen ejendommelig Konst eller selv fostret nogen Konstskole; Alt syntes fremmed; de rige Kjøbmænd og den rige Handelsstad havde hentet Konsten og Kunstnerne som andre Varer fra Udlandet, og Lübecks Haandværkslaug havde ikke bragt dem videre. Dette gjaldt baade om Architektur og om Billedskjærer- og Billedstøber- og Malerkonst. Ved de fleste af disse Arbejder kunde man ikke komme nærmere end at paavise deres Slægtskab med andre Konstskoler. Konsthistorikerne havde i den Henseende ikke været ganske heldige. Rumohr havde 15 Aar tidligere i Schlegels deutsches Museum IV. B. behandlet disse Arbejder, og henført Altertavlen i Mariekirken med de hellige tre Konger (fra Aar 1518) til Dürers Skole og de saakaldte »kleinen Meistern«. Høyen erklærer det for umuligt, at et saa varmt og fyldigt Maleri, saa effectfuldt i Omgivelserne og saa jævnt i Ansigternes Udtryk, navnlig i den knælende Konges, kunde høre derhen. Han saa kun nederlandsk Indflydelse deri, og tænkte nærmest paa en Kunstner som Mabuse. Til samme Skole henførte han ogsaa den store mystiske Fremstilling af Forsoningen, der findes i samme Kirke. Det Interessanteste, Malerkonsten bød ham i Lübeck, var iøvrigt Memlings Altertavle i Domkirken. Af nyere Konst kunde han kun nævne to Portræter af Gottfred Kniller i Katharine Kirken, og Overbecks »Christi Indtog i Jerusalem« i Marie Kirken.

Opholdet i Lübeck blev af særlig Vigtighed for Høyen ved et personligt Bekjendtskab. To Aar tidligere var der

udkommet et konsthistorisk Værk, som havde ualmindelig Betydning for ham, C. F. v. Rumohr's »Italiänische Forschungen« 1ste og 2det Bind. Det var saa omtrent det første Exempel paa en fordomsfri og samvittighedsfuld Behandling af den ældre italienske Konst, netop en saadan, som Høyen altid havde krævet. Rumohr besad et fint og sikkert Øje, utrættelig Flid i Undersøgelsen, skarp Kritik og en lige saa uhildet som stræng logisk Tankegang. Hos ham ligesom hos Høyen var Konst og Videnskab forenede; men Rumohr sad med Pennen i Haanden i Studerekammeret, og søgte og fandt den filosofiske Tankes nøjagtige Udtryk; Høyen udtalte det ubundne Ord fra sit fulde Bryst. Læsere beundrede den Ene, ligesom Tilhører den Anden, og dog — hvor langt er det ikke fra at de Sandheder, de forkyndte, have kunnet fæste Rod i den dannede, især i den filosofisk dannede Verden? Det var som talt ud af Høyens Hjerte, naar Rumohr sagde, »at først Konsten fuldender det aandelige Liv, at den udvider og afrunder Aandens Omraade, at den tilfredsstillen en Trang, et Ønske i Sjælen, som Begrebet altid lader uopfyldt.« Ogsaa Høyen havde, saa stor en Idealist han var i dette Ords sande Betydning, for længe siden brudt Staven over den overfladiske Manér i Konsten, man kalder Idealisme«. Det var ogsaa hans Anskuelse af Konsten, at det ved Konstværket mindre kom an paa »Gjenstanden« end paa »Anskuelsen« og »Frémstillingen«. Ogsaa hans Studier havde vist ham, at den christelige Konst ikke var noget absolut Forskjelligt fra den klassiske, men havde udviklet sig af Oldtidens, og ogsaa han var i Stand til ved Hjælp af Monumenter og Miniaturbilleder at forfølge Udviklingsgangen gennem Barbariets Mørke. Rumohrs »Forsk-

ninger« havde derfor ikke blot skjænket ham mangfoldig Belærelse i det Enkelte; men de havde ogsaa styrket hans Grundanskuelse, og, havde han nogensinde, hvad der for øvrigt ikke er Grund til at antage, tvivlet om dens Beretigelse, maatte enhver Tvivl forsvinde, da han saa den fremsat af en Mester som Rumohr, og udviklet i den tørre Videnskabs Form.

I Lübeck havde Høyen den Glæde at gjøre personligt Bekjendtskab med denne Mand. Han var nylig kommen fra Italien og opholdt sig nu paa sit Fædrene-Gods Trenthorst i Nærheden af Lübeck. Høyen tilbragte en lærerig og fornøjelig Dag ude hos ham. Rumohr meddelte ham sine Iagttagelser over Temperamaleriets Teknik; han viste ham de Konstsager, han ejede, hvoriblandt et Par Malerier af hans Plejesøn, Nerly*). De talte med hinanden om Italien og dens Konst, og tilsidst om hvad de selv havde oplevet. Høyen fik dobbelt Interesse for Rumohr ved at høre ham fortælle sin Opdragelses- og sin Ungdoms-Historie. Han var født 1785, paa en Tid da Rousseaus overspændte Ideer om en naturlig Opdragelsesmaade vare i Mode. Men hvad der var endnu farligere end disse, var de hemmelige Selskaber, der mere eller mindre støttede sig til ham, Illuminater og lignende, der søgte at ompænde Alt med deres Garn og ved ethvert Middel at gjøre deres Anskuelser gjældende. En af disse Anskuelser var Unødvendigheden eller endog Skadeligheden af klassisk Dannelse. Ti Aar gammel, fortalte Rumohr, fik han en Huslærer, der var i Illuminaternes Sold. To

*) Bekjendt fra Maleriet i Thorvaldsens Museum Nr. 133, hvor Bøjerne trække Marmorblokken.

Aar igjennem lod han ham læse ét og samme Kapitel af Cornelius Nepos uden at ænse Drengens levende Ønske om at gaa videre, hvorimod han søgte at indprænte ham en Del saakaldte nyttige Kundskaber, som han var for trodsig til at ville modtage. Hans Fader døde; men Moderen kunde aldeles ikke begribe, hvorfor Drengen vilde studere. Dog lykkedes det ham tilsidst at sætte det igjennem, og han kom til Göttingen. Den »illuminate« Opdragelse, han antoges at have faaet, var maaske en medvirkende Grund til at han, saalænge Napoleon raadede, maatte opholde sig under et Slags Opsigt paa Trenthorst og i Lübeck. Først efter 1813 kunde han bevæge sig frit, og nu blev Italien hans Studiers Hjem.

Det i Trenthorst begyndte Venskab fortsattes, da Rumohr senere kom til Kjøbenhavn, hvor han havde ventet at Christian VIII vilde have givet ham et Slags Overbestyrelse over alle Konstsamlingerne. Dette blev ikke Tilfældet; men man benyttede den berømte Mands Raad ved mange Lejligheder, og hans Agtelse og Venskab for Høyen, ligesom Høyens for ham, vedvarede til hans Død 1843.

Fra Lübeck rejste Høyen over Oldeslohe til Segeberg. Paa Vejen saa han Etatsraad Heinz's Malerisamling i Niendorff og Grev Moltkes paa Nütschau, men uden at faa synderligt Udbytte af nogen af dem. Desto rigere Høst fik han i Segeberg. Han befandt sig her paa det Sted, hvor den hellige Vicelin virkede i Begyndelsen af det 12te Aarhundrede, understøttet af Keiser Lothar og Knud Lavard, Obotriternes Konge. Præsten, til hvem Høyen henvendte sig for at faa Kirken at se, en stiv, midaldrende Mand ved Navn Køyen, blev saa glad ved at høre om sin Kirkes

Ælde, at han ikke gav Høyen Ro, før han havde lovet at flytte hjem til ham. Hans gjæstfri Hustru var utrættelig i sin Omhu for Høyen i de 4 Dage han opholdt sig der, medens Sønnen hjalp ham med Maalingen i Kirken, og Døttrene spillede og sang for ham, naar han var hjemme. Høyen undersøgte omhyggelig denne gamle romanske Kirke, der synes opført i den første Halvdel af det 12te Aarhundrede, men rigtignok er frygtelig mishandlet. Korsfløjene ere nedrevne; Chorets runde Afslutning har givet Plads for en lige Mur; ét svært Taarn har afløst de to gamle; Højkirkens Vinduer ere tilmurede, og Midtskib og Sideskib dækkes af det samme svære Tag, og dog viser denne Kirke endnu, ved nærmere Betragtning, et vel udført og karakteristisk Exempel paa den romanske Stil. Høyen aftegnede den interessante Døbefont fra 1447, og gjenngik med Omhu den udskaarne Altertavle, der efter det paa Siden af samme senere tilmalede Vaaben plejer at tillægges Hans Brüggemann. Den Lige gyldighed, hvormed man i det Hele havde behandlet denne Kirke og dens Inventarium — man havde f. Ex. forvandlet en gammel Altertavle til Ryg i en Stol og bortmejslet Indskriften under et Epitafium — havde ogsaa havt til Følge, at Altertavlen var bedækket med Støv og Smuds, dog var den i det Væsentlige uskadt og ved en samvittighedsfuld Rensning og Restavration vilde den nogenlunde kunne gjenvinde sit gamle Udseende. Høyen forestillede Amtmanden, Kammerherre v. Rosen, Nødvendigheden af et saadant Skridt, og modtog bestemt Løfte af ham om at det skulde blive gjort. Om Altertavlen virkelig var af Brüggemann, vovede han ikke at sige, inden han havde sét Altertavlen i Slesvig, og selv efter den Tid havde han Tvivl; men han saa, at det var

et betydeligt Arbejde af det 16de Aarhundredes Billedskjærerkonst, udført af en tænksom Mand med et øvet, levende Øje. Manglerne i Tegningen, navnlig af de større Figurer, vare iøjnefaldende, men der var Liv og Udtryk i Figureerne. »At udtrykke det Høje«, bemærker Høyen, »har Konstneren mindre indladt sig paa; men den menneskelige Smerte, de menneskelige Lidenskaber gjengiver han med Sandhed, ja flere Steder med Aand. Christi Lidelse er bedre fremstillet end hans Glorie«.

I det yndige Bosau ved Pløener-Søen fandt han en mindre romansk Kirke fra samme Tid, opført af Kampsten, udvendig forsynede med en ejendommelig Forskalling. I Eutin viste Kirken sig ogsaa oprindelig at være romansk, men Choret hidrørte fra en nyere Tid.

Slottet i Eutin frembød en større Interesse ved sine Portrætmalerier. Der fandtes et stort Familiestykke af Klöcker Ehrenstrahl, Carl XI af Sverig med Hustru og Børn. Et fortræffelig Brystbillede af Catharina II viste, hvad vor Landsmand Vigilius Erichsen kunde præstere*). »Men desuden,« skriver Høyen, »findes her et stort Maleri, hvortil billigen enhver Dansk burde valfarte saa godt som nogen Muhammedaner til Mekka, og det er Christian IV af Carl v. Mander. Kongen sidder paa en sort glinsende dansk Stridshingst, der bevæger sig fremad i roligt Skridt medens Hovedet er fuldt af Fyrighed, lidt draget til Siden; og Bidslet dækket med Skum. Kongen synes fuldkommen rolig; Alvor hviler over hele Ansigtet; Øjet har en utrolig Dybde og skuer ufravendt i en bestemt Retning, som om noget afgjørende Vigtigt be-

*) Det kom senere til Frederiksborg, og gik til Grunde ved Slottets Brand.

skjæftigede det. Kroppens og Benenes Holdning er lige saa rolig; den venstre Haand fører en Pistol foruden Tømmen; den højre Arm derimod, som holder den halvt sænkede Klinge, er i en noget bøjet Stilling. Horizonten er taget meget lavt. Gallopperende Ryttere (højest underordnet behandlede, selv med Hensyn til Størrelsen), ile hen til en Fæstning, som bestormes, og hvorfra tykke Røgskyer hvirvles i Vejret og danne ligesom en Folie bag Kongens Figur, som derved fremhæves desto kraftigere. Denne Antydning af den larmende, dødbringende Kamp i Modsætning til det Prægnante i Kongens Stilling — thi at den tilsyneladende Ro i et Nu kan forvandles til den frygteligste Bevægelighed, det siger det luende Øje, den halvt bevægede Arm os — denne Contrast altsaa, der hvert Øjeblik synes at blive ophævet, gjør en overordentlig Virkning. Jeg har aldrig sét Noget, som paa en alvorligere Maade mindede mig om, hvad det vilde sige at se Døden under Øje, og jeg synes, at for Christian IV som Kriger og Helt kunde intet Motiv vælges, som skjønnere og bedre formaaede at udtrykke den Ridderaand, der saa ofte gjen-nemglødede ham. Dette Arbeide er næppe udført mange Aar efter at Konstneren kom til Danmark (1628), i ethvert Tilfælde før 1640. Jo mere jeg betragtede det, desto mere syntes jeg at blive mindet om den venezianske Skoles Colorit, saaledes som man sér den i Tintorets bedste Arbejder, og Udførelsen har, uagtet al sin Kjækhed, en Delicatesse i Ansigtet, en Omhyggelighed i det Hele taget, som det vel næppe var muligt for Carl v. Mander at beholde længe, da han idelig og idelig blev brugt som Portrætmaler, og som Portrætmaler i det Store, hvor det vel ofte var ligesaa vigtigt, hurtigen, som godt at tilfredsstille

de fornemme Bestillere.« Dette herlige Billede havde allerede lidt en Del — midt over Stykket gik en Stribe, hvor Farverne begyndte at skalle af — og det var ophængt saa slet som muligt, nemlig midt i Riddersalen paa Væggen ligeoverfor Vinduerne. Hvor ønskede Høyen inderligt, at dette Stykke maatte kunne komme i dansk Besiddelse! Han tilføjede for sig selv det Ønske, at det maatte komme til Kjøbenhavn; thi ellers kunde det godt gaa til Grunde alligevel; derpaa fik han strax et mærkeligt Exempel at se i Pløen.

Pløens Slot kunde næsten kun kaldes saaledes til Erindring om hvad det havde været. Nu var en stor Del af det udparcelleret til Bolig for forskjellige Familier. Amtmanden havde sit Kontor der; Riddersalen var Munderingskammer, og Slotskuppet udlejedes til Fiskere som Opbevaringssted for deres Garn. I forskjellige Værelser og Forsale hang der over 20 Malerier, for Størstedelen Portræter i Legemsstørrelse af fyrstelige Personer, der hørte til eller stod i Forbindelse med det Gottorpske Hus. Flere af dem vare stærkt mishandlede, overstænkede med Kalk o. s. v.; blev de, hvor de var, vilde de om faa Aar være fuldstændig tilintetgjorte. Konsten vilde maaske ikke lide noget betydeligt Tab derved, men desto større vilde Tabet være for Historien.

Efter en Udflugt til Nehnten ved Pløenersøen, hvor en Hofjægermester v. Cronstern havde samlet et lille Privat-Galleri, gik Høyen til Preetz. Her fandt han den gothiske Klosterkirke vel vedligeholdt. Ogsaa Korsgangen stod endnu, men Refectoriet, Cellerne o. s. v. havde undergaaet betydelige Forandringer, og Bibliotheket, der indeholdt interessante Levninger fra den katholske Tid, var skamme-

lig forsømt. — I den saakaldte Fleckenkirche var der opsat en ny Altertavle af Professor Lund, Christus i Gethsemane *). Det gamle katholske Alter maatte selvfølgelig vige Pladsen; men hvad der ikke var tilbørligt, var den Behandling, det havde faaet. Man havde skilt det ad og henkastet Stykkerne dels i et Pulterkammer mellem andet Skramleri, dels paa et Loft, hvor det regnede ned, saa at Høyen kun med stor Vanskelighed kunde faa dem samlede. Det var egentlig to Altertavler, en mindre ovenpaa en større. Begge vare de udvendig malede, indvendig udskaarne. Den store var den ældste, og havde fra først af været bestemt til at være den eneste; den kunde i intet Tilfælde være yngre end det 15de Aarhundredes sidste Halvdel. De lange Rækker af Helgenfigurer, smukt og udtryksfuldt udskaarne, malede og forgyldte med en sjælden Pragt, vare højest karakteristiske. Den mindre, med Kongernes Tilbedelse, var et smukt udskaaet Arbejde, som vel kunde fortjene en Plads i et Museum. Men her var disse Stykker kun til Besvær, og »Verbitteren«, Grev Ahlefeldt, ytrede, at det vilde være ham meget kjært, om man vilde hente dem bort fra Kirken. Høyen havde ingen Fuldmagt i denne Henseende; men han meddelte det i sin Indberetning, og stræbte at faa Folk paa Stedet til at love ham, at dette mærkelige Minde ikke skulde blive ødelagt eller solgt. Det lykkedes næste Aar at faa dem til Kjøbenhavn, hvor de nu indtage en anselig Plads i den middelalderjige Afdeling af Museet for nordiske Oldsager.

I Kiel var der Meget, der gjorde Krav paa hans Op-

*) Dette Billede er omtalt i Kritiken over Konststillingen 1828, Høyens samlede Skrifter I, S. 55.

mærksomhed. Der var Nikolaj-Kirken med sin rene gothiske Architektur fra Slutningen af det 13de Aarhundrede (Choret opført 1281), med sin Døbefont fra 1344 og den store udskaarne Altertavle fra det 15de Aarhundrede. Der var Slottet, det gamle, som kun eksisterer i en Ombygning fra 1697, og det ny, en mægtig Bygning fra 1581. Ogsaa dette har kun paa enkelte Steder, som i Slotskapellet, bevaret det oprindelige Udseende, men sér man nøje efter, opdager man, at disse mange smaa Værelser oprindeligt have været fire store Sale, der gik hélt igjennem Bygningen, og hvis Lofter bares af Søjlerækker i Midten af Sallene, og at disse flade Lofter skjule oprindelige Hvelvinger; man opdager hist og her mangan Enkelthed fra forsvundne Aarhundreder, der røber, at denne solide Overkalkning og dette franske Mansardtag er en Maskeradedragt, som denne Bygning, ligesom saa mange andre, har maattet iføre sig paa sine gamle Dage.

Det var særlig Høyens Opgave at gennemgaa Malerierne paa Kiels Slot. Der fandtes nemlig et anseeligt Antal Portræter af det Gottorpske og andre dermed beslægtede Fyrstehuse. Han optog en nøjagtig Fortegnelse over dem, da de syntes ham ikke uvigtige, navnlig i historisk Henseende. De interessanteste syntes ham to i Rusland udførte Portræter af Peter den Store og hans Gemalinde, og et Billede af Carl XII til Hest i en Alder af 12—13 Aar, udført af Ehrenstrahl. Men dernæst blev han ogsaa opmærksom paa nogle til det kongelige Taffels Besætning hørende Pokaler og Skaale af Sølv og Elfenben. Han fik dem rensede fra det Støv og Spindelvæv, som Slotsforvalteren af Frygt for at komme til Skade dermed ikke havde vogtet at fjerne, og det viste sig, at det var særdeles dygtige

Elfenbensarbejder fra det 17de Aarhundrede, der vilde være velkomne Prydelser i ethvert Museum. De Kieler Damer vare henrykte over dem, og dvælede med stor Interesse ved de antike Myther, der vare fremstillede der; især beundrede de de yndige Amoriner.

Hele fire Uger maatte Høyen tilbringe i Kiel, dels med Undersøgelse af Monumenterne, dels med Bearbejdelse af det allerede Indsamlede; men Opholdet var ham ingenlunde ubehageligt. Han havde ved Universitetet Landsmænd og Venner i Professorerne Paulsen og Flor, og Forholdet mellem dem og deres tyske Colleger var dengang endnu ikke spændt, men de omgikkes ganske venskabeligt. Det var netop i Sommerferietiden (Juli og August), og Kiel, der laa paa den slagne Landevei fra Danmark til Udlandet, blev besøgt af mange Danske paa Ud- og Hjemrejsen. Blandt disse var Professor theol. H. N. Clausen og Dr. Fr. Lange, Høyens Ven og Medlærer ved Borgerdydskolen, hvem han faa Maaneder tidligere havde sét fortvivlet over en begyndende Blindhed. Han havde nu i Udlandet søgt Hjælp imod Sygdommen. Han var desværre ikke helbredet, men han var rolig og fattet; skulde det end aldrig blive bedre, var han dog glad over, at han ikke var blind, men kun i høj Grad nærsynet, og at der endnu var Meget, han kunde bruge sine Øjne til, om han end mest maatte lade læse for sig de Bøger, han vilde gjøre sig bekjendt med. Skjøndt Høyen saaledes befandt sig ret vel i Kiel *), forekom det ham dog, at denne Stad ikke kunde være noget behageligt Sted at opslaa sin Bolig for

*) Sammenlign det i 2den Afdeling trykte Brev fra 11te August 1829.

Livet. Naturen frembød al den Skjønhed, man kunde ønske; men i Menneskelivet fandtes ikke den samme fordringsløse Sandhed og Fred. Han var bange for den alt for store Aandrighed, der »ligesom en piquant tillavet Ret Mad, naar man stedse skulde nyde den samme, baade vilde fordærve Maven og gjøre En uretfærdig imod ethvert andet Bord.«

Fra Kiel gjorde Høyen en Udflugt til Gettorf i det Slesvigske, hvis Kirke saavel i sine ejendommelige Kampestensmure med sære indhugne Tegn, som i sit Inventarium frembød adskilligt Interessant. -- I Bordesholms Kirke fandt han interessante Rester af en kasseret Altertavle. Malerierne vare rent ødelagte, og paa de udskaarne Figurer var ogsaa Farven og Forgyldningen dels afslidt, dels forsætlig afskrabet, men det røbede sig dog endnu som et af de bedre Billedskjærerarbejder fra det 16de Aarhundredes Begyndelse. Især udmærkede sig en Augustinus, som man i sin Tid havde rost som det skjønneste Billede, der existerede af denne Helgen. Høyen tvivlede ikke paa, at det var et ægte Arbejde af Brüggemann. Man véd jo, at denne Kunstner arbejdede for Bordesholm, og at hans store Altertavle, som nu er i Slesvig, oprindelig havde sin Plads i denne By. I samme Kirke fandt han ogsaa Gravmælet over Frederik I og hans Gemalinde Anna af Brandenburg, et ret dygtigt og net behandlet tysk Broncestøbarbejde.

Over Neumünster, hvor han ventedes af gode Venner, Justitsraad og Amtsskriver Kellermann og Hustru, Professor Jens Möllers Svigerforældre, gik han til Kellinghusen for at se en gammel Døbefont, og saa til Rendsborg. Paa Veien besøgte han Reventlov Criminils

Gods, Emkendorf, hvor hans Øje, der saa længe havde trættet sig med at undersøge Antikviteter, vederkvægede sig ved den smukke lille Maleri-Samling, der foruden et Par fortrinlige gamle Copier efter Rafael indeholdt et Par Arbejder af Mengs og en Snes Stykker af ældre og nyere Italienerne, Franskmand og Nederlændere.

Efter et Par Dages Ophold i Rendsborg, tog han til Husum, hvor det særlig var ham paalagt at undersøge Portræterne paa Slottet. Af dette forhen elegante Slot, der blev opført til Enkesæde for de Gottorpske Hertuginder, var en Del nedrevet, og det Øvrige benyttedes til Bolig for Amtmanden. Her havde navnlig Christian IV's Søster Augusta, Hertug Johan Adolfs Enke, havt sin Bolig fra 1616 til 1639. Hendes Konstsands og hendes mangehaande Familieforbindinger med andre Fyrstehuse havde bevæget hende til at samle en anelig Mængde Portræter af fyrstelige Personer, for en stor Del udførte af dygtige Kunstnere. Ved Høyens Ankomst var Amtmanden, Kammerherre Krogh, fraværende; han ventedes hjem om en 3, 4 Dage; før den Tid vilde man ikke lade nogen Fremmed se Slottet. Høyen maatte altsaa trøste sig med hvad han ellers fandt i Byen af gamle Huse, af Billedskjærerarbejde og Maleri, og det var endda ikke saa Lidt, samt med en tre Dages Udflygt til det Eiderstedtske. Han besøgte Garding, Kotzenbül, Tønningen, Oldensworth, Koldenbüttel og Frederiksstad. Marskens ensformige Flade forekom ham mindre mærkelig end han havde ventet, men det mægtige Hornkvæg, som gik i det fede Græs, maatte han bevare Mindet om i sin Skitsebog, og det storartede Skue, naar Floden afløser Ebben, naar den nøgne Sandflade pludselig fyldes af Bølgernes krusede Rækker, og de matte Skibe

rejse sig og vende Stævnen mod det indstrømmede Vand, syntes at hensætte ham til Hollands Kyster. Derhen pegede jo ogsaa, hvad han saa af Bygninger og Kunstværker. Det Interessanteste var nogle Portræter i Kirkerne i Tønningen og Oldensworth, og især Altertavlen i Frederiksstad, udført af G. Owens 1675. Han beskriver den saaledes: »Den forestiller Kvinderne, som to og salve Frelserens Legeme, efter at det er nedtaget af Korset. Maria holder det under Armen, medens hun sér op imod Himmelen. Magdalene, der har været i Begreb med at vadske Blodet af hans Fødder, falder i Afmagt; hendes Hoved hviler op til det stive, døde Ben, som hun har løftet op. En Engel, iført et gult flagrende Gevandt, løfter Christi højre Haand i Vejret og peger hen til Vunden i Siden, idet han sér ud imod Beskueren med Øjet fuldt af Taarer. I Baggrunden sees Johannes, der i den heftigste Sorg hæver de taarefyldte Øjne mod Himmelen. Stykket gjør et virkelig gribende Indtryk, og det er ikke blot det dybe Udtryk, man beundrer, men trods den stærke Eftermørkning og den slette Fernis, der har skadet Billedet, forbavses man dog over den maleriske Ynde i Englen, der staar i det fulde Lys med de lyse Klæder, det blonde Haar og den friske Kjødfarve, og det smukke Johannes-Hoved i det klare, gjennemsigtige Halvmørke. Man sér, at det er udført af en af Rembrandts dygtigste Efterfølgere.«

Endelig kom Amtmanden i Husum hjem. Han mente rigtignok, der var ikke Stort at se paa de gamle Portræter; men da Høyen kom i offentligt Ærinde, kunde han ikke formene ham Adgang til Slottet. Men hvor forbavset blev Høyen ikke over den Tilstand, hvori Malerierne befandt sig! Riddersalen, hvori de fleste hang, blev benyttet

til Kornloft; flere af Billederne hang i Laser, og Amtmandens Sønner havde deres Fornøjelse af at anstille Skydeøvelser efter de fyrstelige Personers Øjne. Under saadanne Omstændigheder vilde Forestillinger paa Stedet naturligvis kun gjøre liden Nytte; men saasnart Høyen kom til Kjøbenhavn, indberettede han, hvad han havde sét; Kong Frederik VI blev i høj Grad oprørt derover og befalede strax, at Portræterne skulde flyttes til Frederiksborg. Professor J. P. Møller, der var ansat som Conservator ved de kongelige Samlinger, blev sendt over for at hente dem. Det var et vanskeligt Arbejde; mange af Billederne maatte hélt overlædes med Netteldug for ikke at falde fra hinanden, men med stor Opofrelse af Tid og Arbejde lykkedes det at frelse dem. Paa Stedet selv mødte han naturligvis de sureste Miner. De Skyldige søgte at dække sig ved et disse altfor bekjendte »Smertesskrig«, og Kieler-Bladet indeholdt en rasende Artikel imod den danske Regjerings Overgreb og imod »Malerirøveren Høyen«.

Hvor langt anderledes var Forholdet ikke paa Gottorp-Slot! Ogsaa her fandtes en Del Malerier, dels fra det nedrevne Lystslot Amalienborg, dels nyere Portræter af den landgrevelig Hessenske Familie. Her var Alt vel holdt, og Høyen, hvis Komme Hofmarskalatet i Forvejen havde anmeldt, blev modtaget med den største Forekommenhed. Tre Uger omtrent opholdt han sig i Slesvig, dog mindre for Slottets, end for Domkirkens og for den Brüggemannske Altertavles Skyld. Han havde længtes efter at se dette berømte Arbejde af den fortræffelige Husumer Konstner. Böhndels lithograferede Afbildning af den havde vakt store Forventninger hos ham, og Forventningerne bleve ikke skuffede. Dette store Arbejde, der

allerede som Helhed gjør en saa mægtig Virkning, gennemgik han indtil de mindste Enkeltheder. Mange af Hovederne aftegnede han i sin Skitsebog, hvor han omhyggelig beskrev hele Værket. Efter sin Hjemkomst gennemarbejdede han disse Optegnelser paa det Nøjagtigste, og næste Aar besøgte han han atter Slesvig for paa Stedet selv at besvare de ny Spørgsmaal, der havde rejst sig for ham. Saaledes opstod den Beskrivelse af den Brüggemannske Altertavle, han senere overlod J. v. Schröder (bekjendt af sin »Beschreibung der Stadt Schleswig«), som oversatte den paa Tysk og udgav den særskilt. *)

Høyen glemte naturligvis ikke de andre Monumenter i Staden Slesvig og dens Omegn, som Michaelis-Kirken og Kirken i Hadeby. Han gjorde en Udflugt til Eckernförde, og besøgte Kosel og Borreby, hvor saavel Kirkebygningerne selv som den ærværdige Døbefont høre til de mærkværdigste Minder om den ældste christelige Konst i Danmark. Over Kappel og Als vendte han tilbage til Sjælland. Det var allerede langt inde i October, og Vinterens ualmindelig tidlige Komme nødte ham til at paaskynde sin Rejse.

Saa indholdsrig denne Rejse havde været for ham, naar han saa tilbage paa den, saa maatte han dog tilstaa sig selv, at den havde ikke strakt sig nær saa langt, som han havde haabet, og ikke nær løst de Gaader, han havde ment, den kunde løse. Og naar han saa tænkte

*) Der Brüggemannsche Altar in der Domkirche zu Schleswig. Nach der Erklärung des Professor Høyen von J. v. Schröder. Schleswig 1855.

paa, at han denne Gang ikke blot havde rejst for selv at høste Kundskab og Erfaring, men i offentligt Ærinde, for at værne om sit Fædrelands Skatte, saa blev han endnu mere beklemt. Han var i dette Punkt saa undselig som en ung Pige, der første Gang elsker; han vovede næppe at tilstaa sig selv, at han havde gjort Nytte, og han frygtede mere for at hans Gjerning skulde blive vurderet for højt end for lavt. Han havde nemlig allerede modtaget de mest talende Beviser paa hvor fornøjet man var med Udbyttet af hans Rejse. Fra Kiel havde han tilsendt Conferentsraad Collin en udførlig Beretning om hvad han indtil den Tid (8de August) havde sét. Den var udarbejdet med stor Omhu, og viste unægtelig en Mand, som baade kunde og vilde gaa til Bunds i sine Undersøgelser. Høyen havde vist Professor Flor den, og denne havde opfordret ham til at lade den trykke. Professor Clausen tog den med til Kjøbenhavn, og efterat den var kommet Collin til Hænde, modtog Høyen under sit Ophold i Slesvig et Brev fra ham, der begynder saaledes:

»Kjære Professor!

I et Slags Forlegenhed er jeg virkelig ved at — jeg vil ikke sige besvare, men — skrive Dem til efter at have faaet et saa langt og interessant Brev. Jeg har læst det med megen Interesse, og med det Ønske, at De maatte faa Lejlighed til at gennemstreife Landet i alle Retninger; men at udtale mig om de enkelte mærkelige Gjenstande det indeholder, dertil har jeg ikke Sagkundskab. Mundtlig vil der blive Anledning til at omtale Et og Andet og udførligen belæres af Dem. Jeg har ladet Justitsraad Bræstrup og Cancelliraad Thomsen læse det, og ansér det i

Grunden for Deres Ejendom, forudsat at De ikke i Deres Dagbog har noteret Alt med samme Udførlighed«. *)

Faa Dage efter modtog han et Brev fra Thomsen, som for saa vidt var endnu mere smigrende, som denne Mand, der særlig havde beskæftiget sig med lignende Studier, langt fuldstændigere end Collin og Bræstrup maatte kunne vurdere, hvad der var præsteret. Dette Brev paaskønnede Høyen særdeles, navnlig fordi det var saa kjærligt og hjerteligt skrevet og indeholdt Efterretninger om Familiesorger, som kun en Ven plejer at meddele en Ven. Det dannede Indledningen til det nøjere Samliv, som i en Række af Aar fandt Sted imellem disse to Mænd, der i Charakter og Livsanskuelse vare saare forskellige, men som forenedes ved den samme Aandslivlighed og den samme Interesse for Kunst og Monumenter. Samleren og Granskeren, Dilettanten og Videnskabsmanden, Verdensmanden og den, der foragtede Verdens Glimmer, supplerede hinanden fortræffelig, saa længe det gjaldt om at se og nyde; vanskeligere blev det, naar de skulde handle i Forening; men den Tid kom først mange Aar senere, og selv da bevaredes det gamle Venskab trods Uoverensstemmelserne.

Med Efteraaret skulde Høyen begynde sin Virksomhed som Professor ved Akademiet. Det var det, der i saa mange Aar havde været Maalet for hans Stræben; nu skulde han opføre den Bygning, hvortil han som en flittig Bi i saa lang Tid havde samlet Materialet. I den Forelæsning, han to Aar tidligere havde holdt, havde han behandlet den klassiske Oldtids Malerkunst, og mangt et

*) Beretningen blev ogsaa tilbagegivet Høyen og findes nu tillige med Dagbøgerne eller Notitsbøgerne i det topografisk-historiske Archiv.

Sideblik havde han ved denne Lejlighed kastet paa Græker-
 nes Plastik og Architektur. Nu tog han sig for at be-
 handle den christelige Verdens Konst, og søgte at forfølge
 dens Udviklingsgang lige fra dens første Oprindelse. Han
 begyndte med den oldchristelige Konst, paaviste, hvorledes
 den i Begyndelsen var aldeles afhængig af den hedenske
 Oldtid, gjennemgik Malerierne i Katakomberne, de ældste
 Kirker, de gamle Mosaiker, Reliefferne paa Sarkofagerne
 o. s. v. Han gjorde det med den Udførlighed, som er
 nødvendig for at Anskuelsen kan blive klar hos Tilhørerne,
 og i den første Vinter er han maaske næppe kommet ud
 over, hvad man plejer at kalde den oldchristelige Konst;
 Fortsættelsen maatte opsættes til den næste. Manuskriptet til
 til denne første Vinters Forelæsninger er tildels bevaret.
 Det giver en saa sand, saa klar og saa fuldstændig Frem-
 stilling af Konstens Udviklingsgang i denne Periode, som
 man i Litteraturen først mange Aar senere fik at se,
 og hvis det var mere end et Brudstykke, vilde det,
 skjøndt et halvt Hundrebaar gammelt, endnu fortjene
 at udgives. — De senere Aars Forelæsninger har Høyen
 næppe nedskrevet fuldstændig. Da han mærkede, han
 var Herre over sin Fremstilling, naar han blot havde
 gjennearbejdet Stoffet for sig selv, indskrænkede han
 sig ofte til blot at notere Hoved-Momenterne, og jo
 mere øvet han blev, desto færre blev de Momenter,
 han, ofte i det sidste Øjeblik før Forelæsningen, hen-
 kastede paa et Stykke Papir; men han undlod aldrig, lige
 til den sidste Dag, at foretage det alleromhyggeligste
 Studium forud for enhver Forelæsning, og de konst-
 historiske Foredrag, han i de senere Aar holdt et Par
 Timer om Ugen i Vintermaanederne, vare byggede paa

hele Ugens Forberedelse. Han havde visselig i Hovedsagen kunnet sige det Samme ganske uforberedt, men han stillede den Fordring til sig selv at være fuldstændig sikker i hvert et Aarstal og hvert et Navn, og ikke at glemme nogen Enkelthed, der kunde synes at have Betydning. Jeg er desværre ikke i Stand til at forfølge hans Forelæsningsvirksomhed i det Enkelte, eller at angive hvad han Aar for Aar har foredraget; jeg kan kun sige i Almindelighed, at han gjennemgik efterhaanden hele Konsthistorien flere Gange, baade Oldtidens, Middelalderens og den nyere Tids, og særlig Danmarks, og den Konstnerkreds, der hørte ham, modtog, om de end ikke kunde fastholde alle Enkelthederne i Hukommelsen, et klart og fyldigt Billede af Konstens Udviklingsgang, et sandt Blik for det Rette og det Falske og en levende Kjærlighed til de store Mesterværker.

Det paalaa ham imidlertid, som vi have sét (S. 149), ikke blot at gennemgaa Konsthistorien, men ogsaa Historien og Mythologien, som den Kilde, hvorfra Konstnerne, d. e. Historiemalerne og Billedhuggerne, skulde hente Stoffet til deres Fremstillinger. Uden Hensyn til den ringe Lønning, der var ham tillagt, forlangte man af ham, at han foruden de særlig konsthistoriske Forelæsninger, han holdt, ogsaa skulde læse over Historie og Mythologi, eller, hvis man vilde indrømme, at det første af disse Fag maatte henvises til de almindelige Skoler, saa i alt Fald over Mythologien. Høyen saa imidlertid snart, at, hvis han skulde beholde nogen Tid til yderligere Studier og til Forfattervirksomhed, maatte dette Arbejde indskrænkes. Han søgte derfor saa godt som muligt at forene begge Emner. Gjennemgik han Oldtidens Konsthistorie, knyttede han en

Fremstilling af Mytherne til de Konstværker, der fremstillede dem; dvælede han ved Middelalderen eller den nyere Tid, traadte Historien i Mythologiens Sted. Lagde han Hovedvægten paa Sagnene, viste han dog med det Samme, hvorledes de fremtraadte i Konsten, og Konstnerne havde ikke mindre Glæde af disse Forelæsninger end af hine. Han havde en Gave til at fortælle, som vistnok Ingen har besiddet i højere Grad, og hvad enten det var den klassiske Oldtids eller vore nordiske Forfædres Sagn, han fortalte, forstod han at føre dem saaledes frem for Tilhørerne, at det næsten var umuligt at glemme dem. Ogsaa her vidste han vel, at det, det kom an paa, var at føre Tilhørerne saa nær hen til Kilden som muligt, at de kunde blive i Stand til selv at øse af dens friske Væld. Undertiden kunde han tage en græsk Tragedie at læse op for sine Tilhørere, for dertil at knytte sine Bemærkninger, eller rettere for at lade Oldtiden tale selv; undertiden kunde han paa lignende Maade benytte Stykker af den oldnordiske Litteratur. En smagfuld Oversættelse af Sangen om Vølund, der er fundet blandt hans Efterlænder-skaber, har maaske været brugt ved en saadan Lejlighed. N. M. Petersens Værk »Islandernes Færd hjemme og ude« gav ham Anledning til at gjenfortælle de islandske Sagaer og vise sine Tilhørere Alt hvad man kunde vide om de gamle Nordboeres Boliger, deres Dragter, Vaaben o. s. v., ved hvilken Lejlighed de norske Stavkirker og Tæppet fra Bayeux spillede en Hovedrolle, o. s. v. En enkelt Gang henvendte han nærmere Opmærksomheden paa den vor-dende Konstners Opgave, og paa hvorledes Eleven burde studere og benytte Konstskolen. — Disse Forelæsninger vare fra først af kun bestemte for Akademiets Elever, og Konst-

akademiets Forelæsningssal var ogsaa saa lille, at der ikke godt var Plads til Andre. Men Kunstnere, ældre og yngre, fyldte hver en Plads paa Bænkene og lyttede saa begjærligt til hans veltalende Ord, at det slet ikke var dem kjært, naar Akademiets Tjener, efter den modtagne Ordre, i al Stilhed viste sig i Døren, for at Professoren kunde vide, at Klokken var slaaet og Tegneskolen ventede hans Tilhørere. Flere af dem betragtede Høyens Forelæsninger som den største Nydelse, de kjendte, og det var dem som en Fest, naar de gik derhen.*)

Det begyndte Studium af det danske Monarchis Monumenter maatte fortsættes. Høyen indgav strax efter sin Hjemkomst en Indberetning til Regjeringen om den foretagne Rejse, og søgte derefter om Midler til at kunne fortsætte Rejsen den følgende Sommer. Det var hans Hensigt at undersøge den nordlige og vestlige Del af Hertugdømmet Slesvig, og at gaa saa højt op i Jylland, som Tid og Omstændigheder tillod; Ribe og Viborg vilde han i ethvert Tilfælde besøge. Den 27de Marts 1830 tilstod Kongen ham atter for dette Aar 500 Rd., og man medgav ham en Opfordring til alle gejstlige og verdslige Embedsmænd om efter Evne at være ham behjælpelig til at opnaa Maalet for sin Rejse, som var »at undersøge hvad der maatte forefindes af Konstsager, der ikke vare noksom bekjendte, og kunde fortjene at beskrives, eller som kunde være udsatte for at ødelægges, og fortjente at reddes.«

Det var formodentlig Erfaringerne fra Husum, som

*) Medailleur Christensen plejede at sige: •Hvem skulde bryde sig om at gaa paa Komodie, naar han kunde gaa hen at høre Høyen?•

foranledigede Udfærdigelsen af dette Brev. For Rejsen igjennem Danmark var det næppe nødvendigt; der blev Høyen altid modtaget med største Forekommenhed. Den aabne Hjertelighed, hvormed han optraadte, og den Hensynsfuldhed, hvormed han behandlede Alle lige fra den Højeste til den Ringeste, dette livfulde Ansigt og denne klare, klangfulde Stemme vandt Alles Hjerter. Den Varme, hvormed han omfattede sin Opgave, og den Glæde, hvor med han greb det mindste Lyglimt i Menneskelivet eller i Naturen og Konsten, og saa de Skjønheder, som ellers Ingen anede, meddelte sig uvilkaarlig til hans Omgivelser; og fik man ham til at aabne sin rige Kundskabs Fylde, eller til at fortælle de Syner, hans levende Fantasi udmalede ham af Fortidens Liv, da følte man sig betaget af en ukjendt Fortryllelse. Hvem kan tælle de Steder, hvor det fyrgetyve Aar igjennem blev betragtet som en Fest, naar Høyen kom derhen paa sine Rejser? Ingen kunde heller være mere skikket til at rejse end han. Var han fuld af Liv i sit Hjem, var han det dobbelt paa Rejser. Der var ikke den Ting, han ikke havde Lyst til at se, og ikke den Møje eller Anstrængelse, han veg tilbage for, hvor det gjaldt om at se eller lære noget Nyt. Han kunde visselig ogsaa have sine mindre lyse Timer, naar Arbejdet ikke vilde gaa, naar slet Vejrligt eller andre Vanskeligheder lagde ham Hindringer i Vejen; da kunde undertiden en vis Mismod eller Hjemve betage ham; men det varede ikke længe, saa spredtes Taagen, og med det første Solglimt vendte Kraften og Modet fordoblet tilbage.

Sidst i Maj tiltraadte han sin Rejse, og han endte den i Slutningen af October; men tilfældige Omstændig-

heder gav den en forskjellig Retning fra hvad han først havde tænkt. Hertil hørte blandt Andet, at hans Svoger Laurits Westengaard, der var Adjunct i Vordingborg, blev kaldet til Præst i Odense. Han ønskede at besøge ham, inden han forlod Vordingborg, for ogsaa at drage Nytte af hans Local-Kundskab ved Undersøgelsen af denne Egn. Han begyndte derfor med Sjælland. Kirkerne i Roskilde, Sorø, Bjernede, Fjennesløv, Olstrup og Herlufsholm, Herregaardene Ledreborg, Gundersløvholm og Gaunø undersøgte, saant Vordingborg med de ærværdige Ruiner af Valdemarernes Borg. Derfra gik han over Falster til Laaland, hvor han foruden Kjøbstæderne besøgte flere Herregaarde og interessante Landsby-Kirker. Længst dvælede han i Maribo, hvis smukke Klosterkirke mange Aar senere igjennem hans Undersøgelser skulde frigjøres fra de Tilbygninger og Mishandlinger, der næsten begravede den. Til Afvexling morede han sig med antikvariske Udflugter til gamle Voldsteder som Eriksvold og Lysemose i Nærheden af Maribo, Borgø i Maribo Sø og Slotøen i Nakskov Fjord, hvis mærkelige Taarnruin i mange Stykker mindede ham om Gaasetaarnet ved Vordingborg. Derpaa gik han til Langeland og Taasinge, besaa Landsbykirkerne og gjennemgik paa Valdemars Slot Portræterne af den Juelske Familie og af det danske Kongehus. Især iblandt de sidste fandt han værdifulde Sager; det betydeligste var Carl v. Manders Billede med den udvalgte Konge Christian V og hans Gemalinde Magdalene Sibylle i legemsstore Figurer.

I Svendborg gjorde navnlig Nikolai-Kirken Fordring paa hans Opmærksomhed. Derfra tog han over Hesselagergaard til Nyborg, og saa til Odense, hvor S. Knuds

smukke gothiske Kirke og Magnus Bergs Altertavle i Frue Kirke fængslede ham i længere Tid. Naar han var træt af Studierne, forfriskede han sig ved Omgang med gode Venner, af hvilke vi maa fremhæve daværende Adjunct Kalkar, i hvis Selskab han foretog Udflugter i Omegnen. Den længste og den mest lønnende af disse Udflugter var en Rejse til Brahetrolleborg og den gamle Herregaard Egeskov. *)

Den 24de Juli forlod han Odense og reiste over Fredericia til Vejle. Han besøgte den smukke Herregaard Engsholm, og fandt, at hvis Sagnet havde Uret i at tilskrive Tyge Brahe denne Bygning, saa var den i alt Fald ikke ham eller hans Bygmester uværdig. Han besøgte det forfaldne Rosenvold; Walter Scotts Skildring af en skotsk Rævejægers eller en angelsaxisk Herremands Slot syntes ham i Vildhed ikke at staa tilbage for disse forrøgede Rum, hvor Fuglene flagrede mellem de svære Bjælker under Loftet. Saa kom Raden til Horsens med sine tvende Kirker, til Steensballegaard med de interessante Pastel-Portræter af Gesandterne i Nimwegen (1679). Derfra begav han sig til de dejlige Egne ved Guden-Aaens øvre Løb, hvor Landsbykirkerne endnu bevare Minder om de i Middelalderens Historie saa bekjendte Klostre, Ring, Voer, Vissing, Øm og Ry. Han gjennem søgte Strækningen Østen for Aaen lige fra Føvling til Vindersløv, og han glemte ikke med det Samme at nyde Naturens Herlighed. Med hvilken Glæde betragtede han ikke »disse dybe Kløfter med de vaade Enge, denne Slangebugtning af Søerne ved Bakkernes Fødder, Lyngen med de røde Blomster, med

*) Se Brevet fra Odense den 14de Juli 1830.

Revlinger og Gyvel og Bregner, hvis lysegrønne Blade stod som den livfulde Ungdom mellem den brune Lyng-Alderdom, disse gamle Træer, hvis mægtige Grene trodse Vestenvinden og staa som et sandt Indbydelsesskildt for Maleren til at kaste alle Sorger fra sig og glemme sig i den stolte Natur, dette skovkranste Himmelbjerg, der sænker sig saa yndigt i Juel Sø, og aabner Øjet denne herlige Udsigt til de fjerne Bakke-Aasers skønne Bølgelinier, de dunkelblaa Skove og Søerne, der ligne gigantiske Speile eller en nedre Himmel med alle sine Skyer og sin Solglans.«

Fra Vindersløv begav han sig imod Øst over Hinge, Grønbæk og andre Landsbyer til Frisenborg, hvis Have- og Park-Anlæg, det Stolteste, han havde sét af den Art i Danmark, gjorde et dobbelt behageligt Indtryk paa ham, da en saa smuk og karakteristisk Skikkelse, som Grev Frijs selv førte ham igjennem dem. Derfra tilbage til Skanderborg, og efter at have undersøgt de gamle Rester der og i Omegnen, til Aarhus, hvor han ankom om Aftenen den 5te August og opholdt sig næsten i 2 Uger. Den ærværdige Domkirke krævede et alvorligt Studium. Den blev opmaalt og aftegnet indvendig og udvendig. Dette kunde undertiden have sine Vanskeligheder, Engang da han var i Færd med at aftegne den smukke Krans af Gavle omkring Choret, lagde han ikke Mærke til at Pladsen, hvorpaa han gik, var fuld af Bjerge og Dale, og han faldt saa lang han var i Sølet. Han blev ærgerlig derover og var bange for at en eller anden Spottefugl skulde sige, »han var en klog Mand paa Himmelen, men en Nar paa Jorden«; men han tog fejl; de brave Jyder fik kun dobbelt Ærefrygt for ham og hans Iver. Ogsaa Omegnen af Aarhus frembød mærkelige Monumenter, som Kalø Slots Ruiner,

Lisbjerg, Thorsager og Hornslet Kirker, og Rosenholm med Portræterne af den Rosenkrantz'ske Familie. Fra Randers gjorde han en Udflugt til Aalum og Skjern, og rejste saa over Mariager og Hobro til Viborg. Fjorten Dage tilbragtes her under lønnende Studium, der krydrede med Selskabslivets Glæder. Saa tog han til Skive, derfra til Sal og Borbjerg, og gjennem Holstebro til Stadil, der ligesom de to nysnævnte Landsbyer ejer en mærkelig Altertavle, og derfra over Ringkjøbing og Varde til Ribe. Det kostede ham Overvindelse ikke at drage ud til det buldrende Vesterhav, ikke at betræde disse Sand-Klitter, der stod som takkede Bjerge i Horizonten; men Studierne maatte gaa forud; det var allerede midt i September, og den Tid, der kunde benyttes, lakkede mod Enden.

I Ribe traf Høyen sin gamle Ven Adler som Adjunct. Historien havde ogsaa været hans Muse, dog ikke Konsthistorien, men det borgerlige og politiske Livs Historie. Ugjerne havde han forladt Kjøbenhavn; men han maatte have Noget at leve af. Nu befandt han sig særdeles vel; han var nylig bleven forlovet, og hans naturlige Munterhed, der i de senere Aar havde været noget blandet med Bitterhed, var kommen fuldstændig tilbage. Om Aftenen plejede han at komme hen til Høyen paa Gjæstgivergaarden, og medens denne skjænkede The, gik hans corpulente Ven med de letbevægelige, buskede Øjenbryn og med Piben i Munden op og ned ad Gulvet og fortalte jyske Anekdoter paa den pudsérligste Maade. Men snart kom ogsaa de fælles Studier paa Bane. Ribe Bys Historie blev i en Række af Aar den fornemste Gjenstand for Adlers historiske Granskninger; Høyens Opgave var allerede bestemt.

I Ribes herlige Domkirke fuldendte og afrundede han

de Studier over den romanske Bygningskunst i Danmark, som paa hele denne Sommerrejse noget nær havde været hans kjæreste Opgave. Disse gamle Kirker samlede sig for ham til en eneste Kjæde, hvor Ribe og Viborg traadte frem som de store Ædelstene. »Maatte det kun lykkes at fri dem for Smuds og Mishandling og gjengive dem deres oprindelige Udseende!« Dengang vovede han næppe at tænke sig Muligheden af Sligt; men trofast arbejdede han derpaa, og i hans Livs Aften kunde han med en vis Tilfredshed sige, at der var opnaaet Meget i denne Henseende.

Den 7de October forlod Høyen Ribe og gik til Løgum Kloster; derfra over Flensborg til Slesvig, hvor Domkirken og Brüggemanns Altertavle endnu skulde have et lille Besøg, og saa over Kiel hjem. *)

*) Denne Fremstilling af Høyens Rejse i 1830 er bygget nærmest paa hans Breve og Dagbøger. I den officielle Indberetning giver han følgende Oversigt over de Steder, han har besøgt:

- A. Sjælland. 1) Kjøbstæder: Roskilde, Sorø, Vordingborg. 2) Landsbyer: Bjernede, Fjennisløvlille, Olstrup. 3) Herresæder etc.: Lethrabort, Gundersløvholm, Herlufsholm, Gaunø. B. Falster: Kjøbstaden Nykjøbing og Landsbyen Ørslev. C. Laaland: 1) Kjøbstæder: Nysted, Maribo, Saxkjøbing, Nakskov. 2) Landsbyer: Hunseby, Rosted, Hyllested, Stokkemarke, Birket, Vestenskov, Kappel, Sandby. 3) Herresæder: Christiansholm, Hardenberg, Christianssæde, Halsted-Kloster. D. Langeland og Taasinge. 1) Kjøbstæder: Rudkjøbing. 2) Landsbyer: Skrøbeløv, Bjerreby, Lundby, Bregninge, samt Thorø. 3) Herresædet Valdemars Slot. E. Fyen. 1) Kjøbstæder: Svendborg, Nyborg, Odense. 2) Landsbyer: St. Jørgens Gaard, Tved Skaarup, Vejstrup, Kirkeby, Stenstrup, Kværndrup, Ringe, Dalum, Fraugde, Rølsted, Herrested, Ørbæk. 3) Herresæder: Brahetrolleborg, Hesselager, Rygaard, Egeskov, Ørbækklunde. F. Jylland. a. Aarhus Stift: 1) Kjøbstæder: Horsens, Skanderborg, Aarhus, Randers, Mariager, Hobro. 2) Landsbyer: Nebel, Vær, Føvling, Ring, Vinding,

Det paa denne Rejse vundne Udbytte var saare betydeligt. Hans Ophold paa saa mange forskellige Steder havde vakt en hidtil ukjendt Opmærksomhed og Interesse for de Monumenter, der fandtes der, og hans Indberetning til Regjeringen havde paa det Klareste eftervist, hvilket betydeligt Tal af vigtige Monumenter der fandtes omkring i Landet, som burde kjendes og bevares. Han kunde derfor med god Samvittighed begjære en fortsat Understøttelse til at gennemrejse, hvad der endnu var tilbage af Danmark, navnlig det nordlige Jylland. Men for ham selv havde Udbyttet ikke været mindre. Han havde erhvervet sig en mangesidig Kundskab til de Levninger af tidligere Aarhundreders Konst, der fandtes i Danmark, og hans Forestillinger om deres Oprindelse og Sammenhæng havde vundet Styrke og Klarhed. Han haabede nu at kunne begynde paa det Arbejde, hvortil han længe havde havt en inderlig Lyst, at skrive Danmarks Konsthistorie, en Opgave, der visselig ikke kunde staa isoleret som Specialitet, men, især i Middelalderen, paa mange Maader vilde falde sammen med Culturhistorien. Hvad

Bryrup, Tønning, Sønder-Vissing, Vissing-Kloster, Voer-Kloster, Voer-Ladegaard, Ry, Tvillum, Hammel, Voldby, Fruering, Thorsager, Hornslet, Lisbjerg, Ølst, Essenbæk, Kristrup, Tved, Hald, Vester-Tørslev, Glenstrup. 3) Herresæder: Stensballegaard, Frisenborg, Rosenholm. b. Viborg Stift: 1) Kjøbstæder: Viborg, Skive. 2) Landsbyer: Sinding, Vindersløv, Hinge, Grønbæk, Skjern, Aalum, Tanum, Neder-Hornbæk, Tjele, Rødding, Oddense. 3) Herresæder: Tjele-Gaard, Hald, Asmild-Kloster. c. Ribe-Stift: 1) Kjøbstæder: Fredericia, Vejle, Ringkjøbing, Varde, Ribe. 2) Landsbyer: Bredstrup, Skibet, Engom, Nørup, Jellinge, Daugaard, Gammelby, Uth, Sal, Borbjerg, Stadil, Jernved, Hunderup. 3) Herresæder: Engelsholm, Rosenvold, Palsgaard, Bolster. G. Slesvig: Løgum-Kloster. •

der hidtil var præsteret i denne Retning, f. Ex. i Pontoppidans Danske Atlas, var forældet og mangelfuldt; Trangen var aabenbar, og det var lige saa aabenbart, at Høyen var den, der besad den Kundskab og Kritik og det historiske Blik, der krævedes til et saadant Arbejde; men — Livet stillede sine Fordringer — han kunde ikke ofre sig til et saadant Arbejde uden offentlig Understøttelse. Han maatte altsaa søge om en saadan, og Kongen bevilgede ham ogsaa den 2den August 1831 »400 Rd. aarlig af den til Videnskabers og Konsters Fremme bestemte Fond med Forpligtelse til at udarbejde Danmarks Konsthistorie«. Denne Understøttelse beholdt Høyen saalænge han levede, og, naar man betænker, at hans Gage ved Akademiet kun var 200 Rd., indsér man, at et saadant Tillæg overhovedet var en Betingelse for at kunne leve, og Regjeringen selv betragtede det ogsaa som et pligtskyldigt Bidrag til hans Gage. Den Forpligtelse, der knyttede sig dertil, blev desværre aldrig opfyldt. Studierne fortsattes med Iver, Stoffet voxede og Blikket klaredes Aar for Aar; mangt et enkelt Punkt blev oplyst i mindre Afhandlinger; men den sammenhængende Behandling kom aldrig. Jo rigere, jo modnere han blev, desto større blev ogsaa hans Selvkritik, desto vanskeligere faldt det ham at tilfredsstille sig selv. Stod han overfor en Kreds af Tilhørere, da meddelte han trøstigt af sin Rigdom, og Ingen savnede Noget; men sad han i sit Studerekammer, var han ene med den strængeste Dommer, han kunde finde, med sig selv, saa sank Modet ofte; legemlige Lidelser kom til, og Arbejdet blev opsat, til han kom bedre i Aande; men han kom aldrig ret i Aande, uden han kunde se, hvem han talte til. Og dog tør vi trøstigt sige, at hans Arbejde paa Danmarks Konsthistorie

har været saare frugtbringende. Det vil sees i hans Dagbøger, som en Kreds af hæderlige Medborgere har skjænket til det historisk-topografiske Archiv; det vil sees i hans Afhandlinger, som vi agte at samle og udgive, navnlig i Afhandlingerne om de danske Kirker i Samlingens 2den Del; det vil ogsaa sees i et Par af de Forelæsninger om Konstens Væsen og Opgave, som vi tænke at udgive i 3die Del, i hvilke den danske Konsthistories Gang findes fremst i korte og klare Træk.

Femte Kapitel.

Frederiksborg. Konstakademiet.

Høyens Ønske, at fortsætte sine Rejser igjennem Danmark, blev ikke opfyldt i Sommeren 1831; man ønskede at bruge ham andensteds. De Forestillinger, han i sin Tid havde gjort Overhofmarskal Hauch angaaende Portrætsamlingen paa Frederiksborg, vare jo rigtignok blevne afviste paa den Maade, hvorpaa saa ofte slige ubudne Forestillinger mødes, men Hauch havde Forstand nok til at tænke sig, at der mulig kunde være noget Sandt i dem, og Høyens Indberetninger fra hans Rejser havde vist, at han dog nok var den Mand, der turde kritisere Abraham Kalls og Vedel Simonsens konsthistoriske Angivelser. Hans Beretning om Mishandlingen af Malerierne paa Husum Slot havde, som allerede omtalt, oprørt Frederik VI saaledes, at han gav Befaling til at de øjeblikkelig skulde hentes og indlemmes i Portrætsamlingen paa Frede-

riksborg. Dette stemmede slet ikke med Vedel Simonsens Planer. Han ønskede kun at fuldstændiggjøre den lange historiske Række, han havde opstillet, og var kjed af at man belemrede ham med Skatte, der ikke passede ind i Rækken. Om han følte sig fornærmet over dette Indgreb i hans Arbejde, eller om han maaske ogsaa har faaet en Anelse om at det var en Sisylfus-Sten, han rullede, vides ikke; men han ytrede, at han helst vilde opholde sig paa sin Ejendom i Fyen, hvor han uforstyrret kunde sysle med historiske Studier, og man fandt det rigtigst at se at faa Høien til at overtage Ordningen af Samlingen.

For at forstaa dette tilbørligt, er det nødvendigt at kaste et Blik tilbage paa denne Samlings Oprindelse og tidligere Historie. Den skylder en Privatmand sin første Oprindelse. I Aaret 1812 blev den Hjelmstjerne-Rosenkroneske Samling af danske og norske Portræter skjænket til Kongen, og efter Forslag af Overhofmarskalken, Kammerherre A. W. Hauch, blev det bestemt, at den skulde indlemmes i de kongelige Samlinger, dog saaledes at den beholdt sit eget Navn. Den skulde opstilles paa Frederiksborg og, saavidt muligt, fuldstændiggjøres ved de Portræter af fortjente danske og norske Mænd, som fandtes i Kongens egne Samlinger paa Konstkammeret, Rosenborg, Frederiksborg, Fredensborg og andre kongelige Slotte og Bygninger, ligesom man ogsaa vilde søge at erhverve de Portræter, der mulig kunde findes i privat Eje, men som ikke burde savnes i Samlingen.

I dette Øjemed nedsattes den 8de Mai 1812 en Commission bestaaende af den historiske Professor, Etatsraad Kall, Justitsraad Weinwich og Konstkammerforvalter Spengler. Den 8de Juli havde Commissionen sin Plan færdig.

Denne gik ud paa »at der skulde 1) formeres en Samling af kongelige Portræter af den oldenborgske Stamme og anbringes i trede Værelser i Slottets 2den Etage. 2) En anden Samling skulde dannes af alle de Malerier, som vedkom Souveraineteten, Hyldingsacten, de gratulerende Gesandter o. s. v. Disse Malerier skulde opstilles i et eget Værelse i Slottets 3die Etage. 3) De øvrige Portræter, dels andre fyrstelige, dels adelige, gejstlige, Borgere, samt andre Mænd, som have gjort sig fortjente af Fædrelandet, skulde placeres i nogle Værelser og tilstødende 3 lange Gange i 3die Etage.«

Man sér, den oprindelige Tanke har modtaget en ikke ringe Udvidelse, idet Planen nu gaar ud paa ogsaa at optage de kongelige Portræter. Denne Udvidelse var imidlertid en nødvendig Følge af Sagens Natur, da denne Klasse Portræter ikke blot fandtes i et saa anseligt Antal paa Frederiksborg, hvor blandt Andet en Del Malerier fra det afbrændte Christiansborg var kommet hen, og paa andre kongelige Slotte, men ogsaa fandtes i den Hjelmstjerneske Samling selv. Planen blev derfor ogsaa antaget, og man lagde strax Haand paa Udførelsen. Paa Rosenborg og i Konstkammeret udsøgte man de Billeder, som nærmest syntes at høre herhen. Dertil kom i 1813 et Antal Malerier fra Hirschholm Slot, der skulde nedrives, og samme Aar skjænkede Selskabet for den danske Historie de Portræter, som det besad, til Samlingen; senere kom endnu andre Billeder til fra Konstkammeret, fra Kronborg og andre Steder. Og medens Weinwich og Spengler allevegnefra samlede, hvad der syntes at burde høre herhen, var Kall beskæftiget paa Frederiksborg selv med

at bestemme Portræternes Navne. Tre eller fire Aar anvendte han paa at gennemgaa dem, hvorefter han overlod en der ved Skolen ansat Adjunct, Bendtsen, at ordne og renskrive hans Optegnelser. Kall døde i 1821, og Hauch overdrog nu den bekjendte Personal-Historiker Vedel-Simonsen at forestaa Indrettelsen af Samlingen. Denne Mand besad betydelige historiske Kundskaber, men han havde ingen Forestilling om Konstens Betydning, hverken i og for sig eller for Historien. Genealogi og Chronologi var hans Hovedinteresse, og det forekom ham herligt at kunne anskueliggjøre dem i en uafbrudt Billedrække, men at disse Billeder kunde være noget mere end en Illustration til Slægtebögerne, at de selv kunde indeholde en ny og fyldig Historie, det synes han ikke at have anet. Han foreslog, og satte igjennem, at den Plan, der var vedtaget for Samlingens Ordning, blev forandret. Han mente, man burde holde sig nærmere til den i det Hjelmstjerneske Gavebrev udtalte Tanke om en fædrelands-historisk Portrætsamling. Han opgav derfor Opstillingen af de kongelige Portræter for sig, men, for saa vidt som de kunde siges at tilhøre Danmark eller Norge, søgte han at forene dem i chronologisk Orden med de danske og norske Mænds Portræter. Hvad der ikke kunde passes ind i denne Række, maatte blive udenfor. Hovedsamlingen havde sin Plads i 3die Etage. Der skulde der være Orden, Sammenhæng og Fuldstændighed, og kunde dette ikke opnaaes ved gode Billeder, tog man til Takke med mindre gode. Til 4de Etage henvistes Portræter af Udlændinge, ubekjendte Portræter og saakaldte Doubletter. Men ved dette sidste Navn forstod man ikke blot Gjentagelser af Billeder, der fandtes i Hovedsamlingen, men i de allerfleste Tilfælde

var det Portræter af samme Person i forskjellig Alder, under forskjellige Vilkaar, eller i alt Fald i forskjellig Opfattelse; Vedel-Simonsen syntes, det var nok at have ét Portræt af enhver Mand, og betænkte ikke, at i en virkelig historisk Samling burde man netop være glad ved at kunne sammenstille disse Bidrag til at oplyse den samme Personlighed fra forskjellige Sider. Følgen af dette falske Princip var, at mangfoldige Portræter, som hverken savnede national eller historisk Interesse, og som tillige besad den Originalitet, der ene giver en Monument-Samling Værd, sattes til Side, og man opstillede en Række, hvis Upaalidelighed og Ufuldstændighed maatte falde Enhver i Øjnene. Det saa unægtelig godt ud, at Malerierne havde samme Størrelse, og det syntes skjønt, igjennem Portræter at kunne forfølge Danmarks Historie fra de ældste Tider indtil vore Dage; men man kan vanskelig tænke sig noget mere Trættende, end denne uendelige Række af Billeder, der i høj Grad lignede hinanden, og for en stor Del manglede bestemt Præg af Tidsalder og Individualitet; og hvem kan lade være at smile, naar han hører, at Rækken begyndte med Kong Dan, og saa kom alle hans Efterfølgere, saaledes som man sér dem paa Titelkobberet til Hvidtfeldts Krønike? Ja Ligheden med dette Kobberstik var saa stor, at man kunde fristes til at tro, at det var den egentlige Original. Men saa lang denne Række var, saa var den dog langt fra at være »fuldstændig«. De mange Huller, der fandtes, maatte da, efter Vedel-Simonsens Mening, udfyldes ved Copier. Alle-rede flere Aar tidligere finde vi Spor af en saadan Tanke. I Aaret 1813 overdrog man en Maler ved Navn Hagelberg at copiere to Portræter i samme Størrelse, det ene efter

et Kobberstik, der forestillede den berømte engelske Bygmester Inigo Jones, hvem man fejlagtig tilskrev Opførelsen af Frederiksborg, det andet efter et ældre Maleri af mindre Størrelse i den Hjelmstjerneske Samling, som gik under Navnet Jørgen v. Friborg, en Mand, der med større Ret kan kaldes Slottets Bygmester, da det vides at han, om han end ej har været den skabende Architect, saa dog har ledet Opførelsen af den største Del af Bygningen. Disse to Portræter kunde siges at have en særegen Interesse for dette Slot, og man kan forklare sig den Tanke at ønske dem udførte som Prydelse for det; men Vedel Simonsen mente, at allevegne, hvor man manglede et Originalportræt af en historisk-mærkelig Person, burde man sætte en Copi i Stedet. Han fik strax en Portrætmaler Hansen ansat til at forfærdige saadanne, og denne Mand arbejdede ufortrødent i hans Tjeneste, saalænge han levede. I Løbet af 6 eller 7 Aar copierede han ikke mindre end 88 Portræter for Samlingen, nogle efter Originalmalerier, der fandtes andensteds, andre efter Kobberstik, enkelte aldeles overflødige, saasom de allerede fandtes paa Frederiksborg, skjøndt rigtignok i en lidt forskjellig Størrelse, ét i det Mindste, hvis Plads i en dansk Portræt-Række man vanskelig fatter, Digteren Klopstock, allesammen ikke blot aandløse, men rent ud slette Producter. Men Vedel-Simonsen kunde ikke se Manglerne. Havde der været Raad dertil, havde han gjerne beskjæftiget mange Hansener, thi den Fortegnelse, han optog over de Portræter, der savnedes i Samlingen, indeholdt et større Antal Numere end Samlingen selv.

Denne beløb sig i 1824 til lidt over 600 Stykker, som alle ophængtes i 3die Etage, og i 1831 var den ved

Vedel-Simonsens Iver steget til over 1000 Numere. Der forfattedes et haandskrevet Katalog. Adjunct Bendtsen beskrev Malerierne og Professor Vedel-Simonsen udarbejdede de biografiske Notitser til Portræterne. Disse sidste vare ikke uden Værd, men Bendtsens Beskrivelse vrimlede af grove Fejl og viste hélt igjennem en saadan Mangel paa Kritik, at den næppe engang kunde bruges som Forarbejde for Andre.

Saaledes stod Sagen i Slutningen af Aaret 1829, da Hauch, maaske nærmest foranlediget ved Spørgsmaalet om Malerierne i Husum, indlod sig paa en nærmere Forhandling med Høyen, og efter at have hørt hans Forestillinger, anmodede ham om at udarbejde et Forslag til Samlingens endelige Ordning. Ved Nytaarstid 1830 indgav Høyen sit Forslag. Det dannede en fuldkommen Modsætning til Vedel-Simonsens. Det anbefalede alle Originalernes Conservation som en Hovedsag; dernæst forenede det alle kongelige og fyrstelige Portræter til en stor Afdeling, hvorimod de danske Mænds Portræter skulde danne en anden; endelig gik det ud paa at enhver Tilvæxt og Fuldstændiggjørelse først og fremmest skulde søges ved efterhaanden at erhverve de Original-Portræter, der fandtes adspredte i privat Eje, og ikke ved Copier.

En saa radical Forandring krævede alvorlig Overvejelse. Man har sikkert forhandlet med Vedel-Simonsen derom; denne har ikke kunnet gaa ind derpaa, og man har sét, at, hvis det skulde gøres, maatte Høyen gjøre det. Men paa den anden Side havde man heller ikke fuld Tillid til denne, og man ønskede i alt Fald, at Vedel-Simonsen kunde udøve en controllerende Indflydelse. Hauch har næppe ret havt Øje for at det var to stik modsatte

Principer, hvorom det drejede sig; han synes at have ment, at man kunde give den Ene Ret uden at give den anden Uret. Efter forskjellige mundtlige Samtaler med Høyen, tilskriver han ham i Begyndelsen af 1831 et Brev, hvori han spørger, om han tør regne paa hans Hjælp, da han i saa Fald vil foreslaa Kongen, at Høyen skulde indtræde som tredie Medlem i Commissionen for Ordningen af den kongelige Portrætsamling paa Frederiksborg sammen med Vedel-Simonsen og ham selv, Hauch, som Præsæs. Svaret var bekræftende, og Forslaget fik kongelige Approbation den 22de Marts 1831. I det Brev, hvori Hauch meddeler Høyen denne kongelige Udnævnelse, tilføjer han: »Ved Ordningen af Portrætsamlingen ønsker jeg, at en kort historisk Recit fremdeles som hidtil forfattes ved hvert Portræt, som indlemmes i Samlingen, og at den hidtil indførte chronologiske Ordning af Samlingen ikke forandres uden efter foregaaende Aftale med mig og nærmere Bestemmelse i denne Henseende.«

Hauch ønskede nærmest kun en Revision af Samlingen; men Høyen havde i de mundtlige Samtaler fundet ham saa forstandig og imødekommende, at han ikke tvivlede paa, at han, naar Alt var forberedt, vilde give sit Samtykke til Ordningen efter det af ham foreslagne System. Han blev derfor yderst ubehagelig overrasket, da han den 5te Maj modtog en Skrivelse fra Hauch, hvori denne meddeler ham, at Portrætmaler C. A. Jensen er bleven ansat med en aarlig Lønning af 600 Rd. til at udføre Copier af de manglende Portræter i Samlingen, og i denne Anledning beder ham opgive Portrætsamlingens væsentligste Mangler, samt, hvor de Portræter, der skulde afcopieseres for at udfylde dem, bedst kunde erholdes. Saa

havde altsaa alle Høyens Forestillinger været frugtesløse; man fastholdt endnu det gamle uforstandige Princip; den »Copist« Plads, som han efter Hansens Død havde haabet skulde være begravet for bestandig, var atter kaldt til Live, og de faa Midler, man kunde raade over, skulde atter bortkastes til unyttige Arbejder i Stedet for at anvendes til den absolut nødvendige Conservation af Male-rierne og til mulige Indkjøb af Originaler. Han tvivlede ikke længe om hvilken Beslutning han burde tage, og skrev faa Dage efter et Svar til Overhofmarskalken af følgende Indhold.

Med Hensyn til Spørgsmaalet om hvilke Portræter der manglede i Samlingen, bemærker han, at han ikke er Historiker, men, forsaavidt som de af Professor Vedel-Simon- sen forfattede Lister ikke skulde være tilstrækkelige, anbefaler han at benytte Etatsraad Werlauffs Raad i denne Henseende. Med Hensyn til Angivelsen af hvor de mang- lende Original-Portræter fandtes, som skulde afcopieses, lover han nøjagtigt at meddele Alt hvad han enten nu vidste, eller paa sine fremtidige Rejser i Danmark maatte kunne opdage; men han maatte tilstaa, at i mange Til- fælde vidste han Intet og havde ikke stort Haab om at faa nogen Oplysning. Med Hensyn til Portrætmaler Jen- sen, glædede han sig over at den kongelige Naade var faldet paa en Konstnerfamilie, der næppe befandt sig i de heldigste Kaar, og han tvivlede ikke om at Jensen vilde udføre sit Hverv mere samvittighedsfuldt end Hansen; men han tillod sig at tilbagekalde i Hans Excellences Erindring, hvad han oftere mundtlig havde udviklet for ham, at denne Maade at fortsætte Samlingen paa, ved Copier, ikke stemmede med den Anskuelse af Samlingens

Charakter og Betydning, som han (Høyen) havde, og for hvilken han havde troet at kunne arbejde. Han havde ment at kunne gavne ved kritisk at behandle Samlingen, saavel med Hensyn til dens historiske som til dens artistiske Interesse; dette Arbejde forekom ham fra nu af næsten overflødig. Brevet slutter med disse Ord: »Da jeg nu ikke har paatrængt mig Commissionen, men skylder min Optagelse i samme ene og alene Deres Excellences for mig saa smigrende Ønske og Tillid, saa beder jeg allerærbødigst, at Deres Excellence vil have mig fritaget for al videre Deltagelse i Commissionen, da jeg selv udenfor samme jo gjerne vil yde Deres Excellence den ringe Tjeneste, som staar i min Magt.«

Slig en Adfærd var man ikke vant til i Regjeringens Kredse. Især Finantsministeren, Møsting, fandt, at det var en Uforskammedhed uden Lige at kritisere Regjeringens Ansættelser og i den Anledning frabede sig et kongeligt Commissorium; men efterhaanden lykkedes det Collin og Andre at berolige ham og faa ham til at indse, at Høyen i Grunden havde Ret, eller i alt Fald var uundværlig. De tagne Bestemmelser bleve naturligvis ikke forandrede, men man bad Høyen indstændigt om dog at foretage den »Revision« af den tilstedeværende Portræt-samling, som man nu havde indsét var nødvendig, og Høyen gav efter. Han udbad sig kun, hvad der behøvedes for Arbejdets Udførelse, nemlig at man vilde overlade ham et Værelse paa Slottet selv og udlaane ham dels de Fortegnelser over Malerierne, som Commissionens ældre Medlemmer havde forfattet, dels den store Samling af kobberstukne Portræter, som Conferentsraad A. Müller i sin Tid havde samlet, og som opbevares paa det Kongelige Bibliothek

i 15 mægtige Folio-Bind under Navn af Pinakotheka Danico - Norvegica. Dette blev øjeblikkelig indrømmet. Pinakotheket blev indpakket i 4 svære Kasser, og en stor Rustvogn med fire Heste blev stillet til hans Raadighed for at befordre dem tilligemed ham selv. To Kuske i kongeligt Livré sad foran, og Høyen havde sin Morskab af saaledes at kjøre i kongelig Vogn, skjøndt det rigtignok var en Pakvogn, og den selv som saadan ikke var i den bedste Stand. Da den kom paa Jægerbakken ved Frederiksborg, knak Axelen, men baade Høyen selv og Pinakotheket kom dog i god Behold til Slottet.

Det var den 19de Juli 1831, han kom derud. Den største Del af Sommeren var allerede gaaet, og det var et stort Arbejde, der forestod ham. Men Arbejdet var ham kjær, og han ønskede kun at leve deri saa uforstyrret som muligt. Han holdt af det smukke Slot i de herlige Omgivelser. Hvilken Nydelse og Vederkvægelse var det ikke for ham, naar han Morgen eller Aften spadserede igjennem Indelukket, forbi Badstuen, ud til Skansebakken o. s. v.! Og naar han saa sad i sit stille Kammer, medens Edderkopperne spandt i Vindueskrogene, eller naar Vinden tudede igjennem Kaminerne og Blyvinduerne klirrede for Vindstødene, naar Taarnfalkene peb, Kragerne og Allikerne skreg og de hvide Maager jog hen over Søen, saa tænkte han ved sig selv: »Hvor meget Stof til romantiske Følelser er der ikke gaaet tabt for vor »romantiske« Tid i dens bekvemme Smaabygninger! De fine Nerver kunde maaske ikke holde disse Toner ud, uden at tabe visse zarte, hyggelige Svingninger eller rent gaa til Grunde!« Men hele Dagen hengik med flittigt Arbejde, med at undersøge Malerier, sammenligne Portræter o. s. v. Han levede med

Carl v. Mander, Wuchter og lignende Kunstnere og med deres Arbejder, og naar han sad i sin Lænestol og saa de fornemme Folk i Øjnene og kritiserede deres Miner o. s. v., syntes han stundom, at han ordentlig burde føle sig og selv sætte en værdig og højtidelig Mine op. Tidt var han saa fordybet i sit Arbejde, at han ikke mærkede, der kom Folk ind i Stuen, hvor han var, eller, for ikke at afbrydes, lod han, som han ikke mærkede det.*) Selv hans Nærmeste gjorde sig en Samvittighed af at forstyrre ham; hans Forlovede var kun en Dag over i Frederiksborg.

Alt som Arbejdet skred frem, kom dog enkelte af hans Venner ud for at se, hvorledes det gik ham, og for at glæde sig over det vundne Udbytte. J. P. Møller, Thomsen, Holm og Schouw besøgte ham, ja selv Finantsministeren maatte ud at se Portræterne fra Husum og hvad Andet der var draget frem. Og det var virkelig ikke ubetydeligt. Thomsen saa med Forbavselse, at selv en saa meget omtalt Maler som Wuchter, hidtil i Grunden slet ikke havde været ret kjendt, og Alle maatte indrømme, at Portrætsamlingen paa Frederiksborg ikke blot var rigt udstyret med historiske Mærkværdigheder, men ogsaa talte en Mængde dygtige, ja fortrinlige Kunstværker.

Den Opgave, Høyen havde paataget sig, var at revidere Samlingen, saa han kunde gjøre Forslag til en Ordning af den; men han havde ikke kunnet indskrænke sig til dette alene.

*) Dette var saaledes Tilfældet engang, da Oehlenschläger med sin Familie kom; men da Høyen langt om længe saa, hvem det var, ilede han med at gjøre det gjøre det godt igjen, og førte dem med den største Beredvillighed hele Slottet igjennem, og Oehlenschläger og hans Datter kunde ikke noksom udtale deres Taknemmelighed.

Foruden den egentlige Portrætsamling fandtes der en en Mængde andre Portræter paa Slottet. Dem havde han gennemgaaet alle, og han var nu i Stand til at hævde de hidtil mindst ænsede, de udenlandske Portræter, en værdig Plads. Et andet Haab, han havde havt, fuldstændig at kunne oplyse hele Rækken af de mærkeligste Portrætmalere i Danmark, var kun tildels bleven opfyldt, men han var dog kommen det temmelig nær.

Efter to Maaneders Forløb var han færdig med sit Arbejde og kunde overlevere Overhofmarskalken sin Revision tilligemed en fuldstændig Beskrivelse over det store Antal mærkelige Billeder, der hidtil ikke vare optagne i Fortegnelserne. Hans Arbejde blev modtaget med stor Tilfredshed, og man anmodede ham om at indlevere en Plan til Samlingens Ordning. Planen var snart færdig. Den gik ud paa, at de kongelige og fyrstelige Portræter skulde holdes for sig; den egentlige store Portrætsamling skulde ophænges i 3die Etage; det aldeles Værdiløse skulde sættes til Side, hvorimod de mange værdifulde Originalmalerier, som paa Grund af Forsømmelse eller ligefrem Mishandling stod Fare for at gaa til Grunde, skulde underkastes en omhyggelig Restavration; i mange Tilfælde vilde en saadan Rensning ogsaa være af Vigtighed for Undersøgelsen og Bestemmelsen af Portræterne. Hauch gik i det Hele ind paa alt det Fremsatte, og den sidste Del af Indstillingen blev strax taget til Følge, idet Professor J. P. Møller i Foraaret 1833 blev ansat som Restavrator ved Samlingen.

For det store Publikum havde dette Ophold i Frederiksborg væsentlig én Frugt. Strax efter sin Tilbagekomst til Kjøbenhavn udarbejdede Høyen nemlig den fortrinlige

historiske og konsthistoriske Beskrivelse af Frederiksborg Slot, som blev trykt i Schouws Danske Ugeskrift i November og December 1831. Det er et af de udførligste af hans trykte Arbejder. Han giver deri et nøjagtigt og anskueligt Billede af Christian den Fjerdes Borg, som den var i sin Velmagts Dage. Han paaviser med Klarhed og Sikkerhed dens konsthistoriske Plads og Betydning. Han var ikke blind for dens Mangler lige saa lidt som for dens Fortrin; Kritiken gjorde ham her lige saa lidt som andensteds uretfærdig. Han sér med Vemod, hvorledes Bygningen begynder at ældes, men han haaber at den, tilbørlig plejet, endnu vil kunne trodse mange Menneskealdere. Han slutter med disse Ord: »Det vilde være tungt, om den skønneste Borg, som det nordlige Europa ejer, før Tiden skulde laane hele sin Interesse af det maleriske Syn, som en Ruin frembyder.« Desværre, Tiden kom, før han anede det; han havde den Sorg at opleve Frederiksborgs Brand.

En af Grundene, hvorfor Høyen havde maattet ile med sit Arbejde paa Frederiksborg, var den, at Akademiet krævede hans Nærværelse i Kjøbenhavn. Som Professor paalaa det ham nemlig ikke alene at holde de før omtalte Forelæsninger, men han var ogsaa Medlem af Akademiet som Kunstnerselskab og som Forstanderskab for Konstskolen, og skulde altsaa deltage i Bedømmelsen af de udførte Præmiearbejder. Det var i dette Aar Guldmedaillen, hvortil der concurreredes, Akademiets højeste Pris, hvortil der knyttede sig det store Rejsestipendium. Bedømmelsen var noget vanskelig. Ingen af Concurrenterne udmærkede sig synderlig fremfor de Andre, og hver af Professorerne havde sin Mening. Da Høyen nu kom til Byen, ønskede de

hver for sig at høre hans Dom. Det var en af de første Gange, han deltog i en Concurssbedømmelse, og han manglede Erfaring; men han havde ikke Lov til at tie, og de Domme, han ytrede, forstod han at give Grunde for. Han kom saaledes imod sin Villie til at spille en betydelig Rolle ved Bedømmelsen, og da det afgjørende Møde kom, og Debatten spredte sig i det Uendelige, var det ham, der maatte mægle og beherske Striden. Udfaldet blev, at Ingen, hverken Maler eller Billedhugger, fik Medaillen. Den følgende Morgen skulde Akademiets Medlemmer atter samles, og Dommen bekjendtgjøres for de forsamlede Concurrenter. Konst-Professorerne havde rigtignok alle paa en eller to nær været enige i den fældede Dom, men de havde dog Betænkeligheder ved at paatage sig Ansvar for den, og bestemte Høyen til at være Ordfører. Han vilde nødig; men det gik ikke an at spille Tiden med Vægning og Complimenter. Han gennemgik Arbejderne for Concurrenterne, og endte med en lille Tiltale til de unge Kunstnere, hvor han paa en smuk og hjertelig Maade opfordrede dem til fortsat, ivrigt Arbejde. Da Akademiets Medlemmer atter vare alene, kunde de ikke noksom udtale deres Taknemmelighed og Beundring for Taleren. Ikke blot Hetsch, Freund, Møller, Thiele og Eckersberg faldt ham om Halsen og takkede ham med Taarer i Øjnene, men selv den gamle Blomstermaler Fritsch gav ham Broderkysset. De bad ham instændigt om at udarbejde hvad han havde sagt, for at det, naar Concurss-Arbejderne blev udstillede, kunde trykkes som hele Akademiets Dom. Høyen lovede det; men han sagde rigtignok med det Samme til sig selv, at naar den første Hede var forbi, vilde denne Plan sagtens blive opgivet. Og ligesom

det paa den ene Side glædede ham inderlig, hvis han havde gjort noget godt, saa frygtede han paa den anden Side, at denne Henrykkelse var altfor stormende til at den ikke skulde blive efterfulgt af koldere Vinde. Han var vemodig stemt, og Alt samlede sig for ham i det inderlige Ønske, »at kun Alvor, Flid, redelig Villie og Udholdenhed altid maatte styrke hans svage Kræfter.« *)

Høyens Anelse gik i Opfyldelse. Det var ikke nogen lang Tid, at Akademiet, eller rettere Flerheden af dets Medlemmer, var tilfreds med ham og han med det. Han saa tidligere end de Fleste, at dets Indretning i mange Maader var forældet, og, saa stor en Nytte det havde gjort i tidligere Dage, nu ikke længere svarede til det friere og friskere Liv, der var kommet i Konsten. I Spidsen for Akademiet stod en Præses, dengang Prins Christian. Man havde betragtet det som en stor Fordel, at Akademiet styredes af en Mand, der stod Thronen saa nær, og saa meget lettere kunde lade den kongelige Naades Sol skinne derover, og man maatte i Sandhed glæde sig over i den daværende Præses at have en Mand med Dannelse og Interesse for Konst; men denne Fordel medførte rigtignok ogsaa, at Akademiet ikke bevægede sig med fuld Frihed; Prinsen var vant til at hans Mening vandt Alles Bifald. Høyen var nu en altfor uafhængig Natur til at han enten skulde forandre eller skjule sin Mening, fordi den var afvigende fra Prinsens, og skjøndt denne havde Dannelse nok til at finde sig i lidt Modsigelse, og Forstand nok til at vurdere Høyens overlegne Dygtighed, var Sligt ham dog langt fra ikke behageligt. Høyen paa sin Side

*) Af et Brev til hans Forlovede, skrevet samme Dag, den 27de September 1831.

havde ikke Lyst til at gjøre Opposition, naar det kunde undgaaes. Det var ham derfor ikke ukjært, naar han kunde finde en Grund til at udeblive fra Akademiets Møder; men i de første Aar var han dog temmelig flittig tilstede.

Allerede i 1830 var der indtruffet et Tilfælde, hvor Høyen bestemt forfægtede en Mening, der var Prinsens modsat. Det drejede sig om et Medlems Optagelse. Efter Fundatsens Bestemmelse (§ 80) skulde den Konstner (eller rettere den Artist, α : en Konstner, som havde vundet den store Guldmedaille), som ønskede at indtræde i Akademiet, efter Opgave af samme levere et »Receptionsstykke«, og hans Optagelse ahang af, om dette fandtes tilfredsstillende eller ikke. Architekten Justitsraad J. H. Koch havde modtaget den Opgave at udføre et fyrsteligt Landslot. Høyen fandt hans Arbejde aldeles mislykket og en Konstner uværdigt, og motiverede sin Dom udførligt; men Koch var Hofbygmester; Prinsen ønskede hans Optagelse; Æresmedlemmerne (Ikke-Konstnere) gav talrigt Møde, og Koch opnaaede de to Trediedele af Stemmerne, som var Betingelse for at blive Medlem.

Denne Meningsulighed havde dog intet som helst Brud til Følge. Aaret efter var Akademiet, som vi have sét, henrykt over Høyens Deltagelse i Concurs-Bedømmelsen, og Koch selv vedblev at staa i et særdeles venskabeligt Forhold til Høyen. Og dette var ikke en Følge af at Høyen lagde Skjul paa at han kun kunde betragte ham som en dygtig praktisk Bygmester, men ikke som virkelig Konstner. Han sagde ham dette aabent og ærligt, og da Koch to Aar senere søgte om at blive Professor i Architekturen, fraraadede han ham det af al Magt, og sagde

ham, at han ikke kunde give ham sin Stemme. Koch blev naturligvis alligevel valgt.

En alvorligere Strid rejste sig senere, i Aarene 1837 og 38. Akademiet, som fra først af havde været saare fattigt, havde i en Række af Aar havt en ikke ringe Indtægt af de aarlige Udstillinger. I 1821 (Rescript 14de August) var det blevet bestemt, at kun de to Trediedele af denne Indtægt skulde tilfalde Akademiets Hovedkasse; den ene Trediedel skulde anvendes til en Understøttelseskasse for Akademiets gamle, udlevede Kunstnere og dets Medlemmers Enker. Denne Fond var efterhaanden voxet til en ret anselig Størrelse, og der skulde nu fastsættes et Regulativ for Understøttelseskassen. Størstedelen af Akademiets Medlemmer holdt paa, at kun Medlemmerne selv skulde kunne nyde godt af den; Høyen i Forbindelse med et mindre Tal, hvoriblandt Billedhugger Freund og Architect Friis, gjorde gjældende, at Akademiets Medlemmer ikke kunde have udelukkende Ret til en Indtægt, der for en stor, ja vel endog for den største Del skyldtes Kunstnere udenfor Akademiet. Man havde jo sét dette i tidligere Dage, da der hvert 4de Aar holdtes en »Salon« for Professorernes og Medlemmernes Arbejder, og i de mellemliggende 3 Aar »Udstillinger« for de yngre Kunstneres; man var bleven nødt til at slaa de to Arter af Udstillinger sammen; Kunstnerne udenfor Akademiet leverede ikke blot de fleste, men ogsaa ofte de mest yndede Bidrag. Det var derfor en Fordring af den simpleste Retfærdighed, at ogsaa de skulde have Del i Understøttelseskassen. Majoriteten vovede ikke ganske at nægte dette; men den paastod, at en saadan Udvidelse vilde overstige Kassens Kræfter, og vilde i det Højeste indrømme de Kunstnere, der havde

erholdt Thorvaldsens Medaille (∅: Medaillen for det bedste Arbejde paa Udstillingen), en indskrænket Adgang dertil. Den fandt, at Akademiet, som den Stiftelse, der havde opdraget alle Kunstnerne, der havde foranstaltet Udstillingerne og derved skaffet Kunstnerne Lejlighed til at blive offentlig kjendte, godt kunde være bekjendt at tilegne sig denne Indtægt, saa meget mere som Adgangen til at blive Medlem jo stod aaben for Enhver, der fortjente det. Den glemte, at Akademiet ved det Skridt, det stod i Begreb med at gjøre, kunde synes at gjøre sig selv til Forsørgelses-Anstalt for et begrænset Antal Kunstnere, og at den Egoisme, som havde hidført denne Indskrænkning, ogsaa kunde ytre sig i Uvillie til at optage nye Medlemmer, da disse jo vare lige saa mange nye Interessenter i Understøttelseskassen. Det kom til heftige Scener under disse Forhandlinger. Høyen harmedes over sine Collegers Egen nytte og forlod tilsidst Forsamlingen i Vrede. Reglementet blev vedtaget som Majoriteten ønskede det, og approberet af Kongen den 31te Marts 1838. Men Klagerne over de yngre Kunstners Forurettelse blev stedse lydeligere, og 10 Aar senere søgte Akademiet at tilfredsstille dem ved at indgaa til Kongen med et Andragende om at, foruden den Trediedel af Udstillingsindtægten, som anvendtes til Akademiets Understøttelseskasse, endnu en Trediedel maatte anvendes til en lignende Understøttelseskasse for Kunstnere udenfor Akademiet, og Akademiets Hovedfond, der derved mistede en Indtægt, holdes skadesløs ved et Bidrag af Statskassen. Staten fandt sig imidlertid ikke dengang foranlediget til paa denne Maade at hjælpe Akademiet ud af Forlegenheden, og Forholdet blev først tilfredsstillende ordnet, da Loven af 28de Juli 1857, i Erkjendelse af de

udenfor Akademiet staaende Kunstneres Ret, stillede Udstillingen og Udstillingsfonden under en særlig Bestyrelse, og et forøget Tilskud fra Staten holdt Akademiet skadesløst for den Indtægt, det derved mistede.

Fra det Øjeblik, da Høyen i Forhandlingerne om Enkekassen havde brudt med Akademiets Majoritet, mødte han kun sjælden i dets Plenar-Forsamlinger. Han var overbevist om at han Intet vilde kunne sætte igjennem, i alt Fald ikke før Majoriteten ved Tilgang af nye og friske Kræfter var bleven forandret, og han havde ingen Lyst til at indlade sig i en unyttig Kamp. Grunde kunde ikke hjælpe imod dem, som, netop fordi de frygtede hans Overlegenhed i Debatten, lukkede deres Øren og ikke vilde forstaa ham. Det var jo heller ikke en theoretisk eller æsthetisk Modsætning, det dreiede sig om, men en moralsk. Han selv var vant til at nøjes med Lidet; de ideelle Interesser, Konsten var hans Liv; derfor ofrede han Alt. Han syntes, at ogsaa de, hvem naturlig Begavelse og frit Valg havde gjort til udøvende Kunstnere, burde have den samme uegennyttige Kjærlighed til Konsten; han kunde ikke finde sig i at de for egen Fordels Skyld tilsidesatte Konstens Tarv, at de ivrig arbejdede paa en Udvidelse af Friboligerne paa samme Tid, som Akademiet manglede den allernødvendigste Plads til Konstsamlingen og til Skolerne, o. s. v. Og, fik nogen af disse Kunstnere saa en Formodning om at den samme Modsætning kunde gjøre sig gjældende ved Bedømmelsen af mange af deres Arbejder, at Høyen ogsaa her forlangte en Grundighed i Opfattelsen og Naturstudiet, en kjærlig Fordybelse i Opgaven og en omhyggelig Udførelse, som ikke altid lod sig forene med den Hurtighed i Arbejdet, hvortil de havde vænnet sig, og som

de fandt nødvendig for at erhverve Livets Ophold, saa betragtede de ham som en personlig Fjende, der af Partiskhed eller Ondskab søgte at tage dem Brødet af Munden. Hver en Mening, han ytrede, blev modtaget med Mistillid, og de vare forud bestemte paa at sætte sig imod den. Det kan under saadanne Omstændigheder i alt Fald undskyldes, om det ikke kan billiges, at han trak sig tilbage, og overlod de Kunstnere, der delte hans Anskuelse, selv at fægte dem igjennem, hvis det var muligt; den Understøttelse, hans dialektiske Skarphed og hans Veltalenhed kunde give dem, vilde ofte opvejes af den Uvillie, hvormed visse Medlemmer hørte ham, og Kunstnerne vilde være mere tilbøjelige til at rette sig efter Andre, der ligesom de selv skulde leve af deres Arbejder, end efter ham, som ikke var Kunstner.

Men medens han saaledes holdt sig borte fra Plenar-Forsamlingerne, deltog han dog ligefuldt i Bedømmelserne af Concurs-Arbejderne, i Bestyrelsen af Bibliotheket og Konst-samlingen, og fremfor Alt i de Comitteeer, der nedsattes for at gjøre Forslag til Forbedringer i Akademiets Indretning.

Det gik nemlig efterhaanden op for Alle, at Akademiet trængte til Omordning, baade som Konstnersamfund og som Skole.

Efter Fundatsen vare Akademiets Medlemmer to Slags, ordentlige (Kunstnere eller Videnskabsmænd, der vare Lærere ved Akademiet) og overordentlige eller Æresmedlemmer (Ikke-Kunstnere). Disse sidste vare stemmeberettigede i alle Sager; de ordentlige Medlemmer derimod, med Undtagelse af Professorerne og Sekretæren, kun i de Sager, der angik Konstværkers Bedømmelse. Denne besynderlige og stødende Bestemmelse ønskede Alle ophævet. Men ogsaa

Maaden, hvorpaa de ordentlige Medlemmer optoges, burde forandres. Et Medlems Optagelse beroede nemlig ikke blot paa den almindelige Dom om hans Konstnerdygtighed, men væsentlig paa Udførelsen af et enkelt Arbejde, Receptionsarbejdet. Det var ikke ganske passende at forlange en saadan ny Prøve af ældre, anerkjendte Konstnere; og naar det indsendte Arbejde nu paa Grund af tilfældige Omstændigheder under Udførelsen ikke blev saa heldigt som samme Konstners tidligere Arbejder, kunde Akademiet maaske tro sig berettiget til at afvise Konstnere, som det burde holde det for en Ære at tælle i sin Kreds. Dette var virkelig sket, til Publikums store Forundring, med Mænd som Købke og Constantin Hansen, og det vilde vilde vistnok ske oftere, saalænge man gjorde Optagelsen afhængig af et enkelt Arbejde, der ej engang blev Konstnerens Ejendom, men skulde tilhøre Akademiet.

Men endnu vigtigere var det at give Akademiet som Skole en forandret Indretning. Akademiet, der oprindelig var stiftet for at danne Konstnere, var efterhaanden blevet udvidet til et almindeligt Tegne-Institut baade for Konstnere og for Haandværkere. Foruden de to højere Skoler, Modelskolen og den øverste Architekturskole, havde det efter Fundatsen af 1814 sex lavere Skoler (3 Frihaands-tegnings-, 2 Ornamentskoler og 1 Architekturskole) og ved Reglementet af 1ste Marts 1842 kom hertil endnu to Elementarklasser, hvor de allerførste Begyndelsesgrunde skulde meddeles. Man havde haabet paa denne Maade at bringe god Smag ind i Haandværket og paatrykke det et mere eller mindre kunstnerisk Præg. Og visselig havde man Ret i at Konst og Haandværk ikke burde staa adskilte fra hinanden; men det var ikke den rette Maade,

hvorpaa Forbindelsen blev tilvejebragt. I Stedet for, som det skete i Konstens bedste Dage, at lade Haandværket, det absolut Nødvendige, være Udgangspunktet, og lade Konsten udvikle sig deraf som den skønneste og fuldendteste Blomst, var man gaaet den modsatte Vej. Man havde villet udvikle Blomsten for sig uden at undersøge, om Planten havde Kraft til at bære den, og deraf blev Følgen, at Blomsten ofte manglede den rette Kraft og Naturlighed, og at Planten sjælden satte Blomst. For den enkelte Lærling vare Følgerne ofte fordærvelige. Drengen, der kunde blive en dygtig Haandværker, blev sat i den Skole, der var beregnet paa Uddannelsen af Kunstnere, hvor Oprykningen fra den lavere Klasse til den højere skete igjennem Concurser og belønnedes med Medailler. Havde han Sands og Haandfærdighed nok til at opnaa disse, ansaa han sig allerede for en halv Kunstner; han gik videre paa denne Bane, og stræbte efter et Maal, han ikke kunde naa. I Stedet for en hæderlig og nyttig Virksomhed, hvortil en sund Udvikling vilde have ført ham, laa nu et forspildt Liv for ham. Maaske havde han virkelig en vis kunstnerisk Begavelse; men ydre Omstændigheder, Trang eller Sygdom, hindrede den i at trænge igjennem, og naar han nu ønskede at forlade Konsten for at tage fat paa Haandværket, saa manglede han den praktiske Færdighed, der var den nødvendige Forudsætning for dette. Disse Ulemper vare ikke lige synlige for Alle; men Et var der, som Alle kunde se; det var, at Akademiet hverken havde Plads eller Kræfter til en saadan Udvidelse, som man havde villet give det, og at denne, om den end i sin Tid kunde synes ønskelig, dog nu var aldeles overflødig efter at den Indflydelse, der var udgaaet fra Akademiet,

havde gennemtrængt de større Kredse udenfor; thi den elementære Tegneundervisning meddeltes paa en ret fyldestgjørende Maade i mange Borger- og Almueskoler, Søndags-skoler o. s. v., og det ved privat Sammenskud stiftede tekniske Institut gav den vordende Haandværker en god Undervisning i Tegning.

Da derfor med Aaret 1848 Frihedens og Reformernes Tid var begyndt, nedsatte Akademiet efter Opfordring af Ministeriet et Udvalg for at overveje, hvilke Forandringer, der kunde være at foretage i dets Organisation. Udvalget bestod af Bissen, Hetsch, Høyen, Marstrand og Thiele. Høyen var den væsentligste Bærer af disse Forhandlinger og han er Forfatteren til den fortrinlige Comittébetænkning »om Undervisningen ved Konstakademiet«, som blev fremlagt i Akademiet den 25de October 1849. I Overensstemmelse med det ovenfor Udviklede foreslæaes her først, at Elementarklasserne aldeles ophæves. Men ogsaa de øvrige saakaldte lavere Klasser i Akademiet burde hellere danne en egen Skole, hvormed Akademiet vel nok kunde have noget Tilsyn, men som det ikke bestyrede. De besøgte af vordende Haandværkere og Kunstnere i Flæng, og der burde tages lige saa meget Hensyn til Haandværket som til Konsten. Ved ensidig at have den sidste for Øje, havde man overført de Forskjelle, der pleje at findes i Konstens Udøvelse, paa denne forberedende Undervisning, hvor de ikke burde findes; man havde sondret Tegning og Modellering, Figurtegning og Ornamenttegning i forskellige Klasser. En Skole, der i lige Grad skulde afpasses efter Konstens og Haandværkets Tarv, burde ogsaa optage andre Undervisningsgjenstande, som Mathematik og Fysik og praktiske Øvelser; Konstakademiet vilde

savne de fornødne Kræfter til at varetage Industriens og Teknikens Kaar i en saadan Skole. Med de højere Klasser begyndte først Akademiets egentlige Opgave, at danne Kunstnere, men disse Klasser vare i flere Henseender forældede og havde ikke fulgt med det friskere Liv, der i dette Aarhundrede havde udviklet sig i Konsten; de trængte derfor til en Reform. Modelskolen burde skaffe Lærlingen en saadan Kundskab til Menneskelegemets Former og Bevægelser, at han senere med Sikkerhed og Letthed kunde løse de Opgaver, der sattes ham; men dertil var det ikke nok, at han i et Par Aftentimer tegnede efter en i bestemte akademiske Stillinger opstillet Model. Det theoretiske Grundlag gav de anatomiske Forelæsninger; til dem maatte en Del af Tegneøvelserne slutte sig, saa at de gik ud paa at fremstille det menneskelige Lægems Dele efter den levende Model under stadig Sammenligning med anatomiske Præparater eller Afstøbninger over dem, medens en anden Del samlede det saaledes Lærte ved de almindelige Tegninger efter Modellen. Disse burde være to Slags, idet Modellen snart tegnedes i en bestemt rolig Stilling, der dog fremfor Alt maatte være ukunstlet og valgt efter Modellens Personlighed, snart i Bevægelse, enten ene eller i Forbindelse med en anden nøgen Model, savende, trækkende, springende, eller lignende. For Billedhuggerens Vedkommende skulde Arbejdet ikke udføres i Relief, men i hélt runde Figurer, og alle disse Øvelser skulde ikke blot foretages om Aftenen i konstigt Lys, men ogsaa i det fulde Daglys, og om Sommeren, om muligt, i fri Luft, hvor der ogsaa kunde blive Lejlighed til at foretage Modelstudier efter Dyr. Sølvmedaillerne, der jo egentlig kun var Skudsmaal, som Lærlingen maatte erhverve

for at faa Lov til at gaa videre, foresloges afskaffede, da Lærlingens Modenhed bedre kunde skjønnes af hans Fremgang i det Hele end efter et enkelt Prøvestykke. — Architekturskolen skulde, idet den modtog Elever, som allerede havde lært paa Papiret at udføre opgivne arkitektoniske Compositioner, vejlede til Opfatning og Behandling af Bygningsstilen, navnlig de Stilarter, der fortrinsvis havde gjort sig gjældende under Europas Udvikling, den græske og den germaniske, og dette skulde ske dels ved Tegning efter selve Monumenterne i stræng, geometrisk Fremstilling, dels ved Forklaring af de valgte Stilprøver og deres indbyrdes Sammenhæng. Den Undervisning i Constructions-lære, som tidligere var meddelt her, burde bortfalde; Akademiet var ikke i Besiddelse af de Kræfter, der udfordredes til at give en grundig og tilfredsstillende Undervisning i dette Fag, hvortil f. Ex. hørte Mechanik, Dynamik, Statik. Dette var Forudsætninger, Architekten maatte have erhvervet sig, inden han skred til Studiet af Stilen.

Da Comitébetænkningen kom til Behandling i Akademiet, viste det sig imidlertid, at Størstedelen af dettes Medlemmer ikke var i Stand til at følge dens Tankegang; man vilde nok give Slip paa Elementarklasserne; men af det Øvrige ønskede man det Allermeste bibeholdt. Sagen gik derfor i Staa, indtil Ministeriet atter satte den i Bevægelse ved en Skrivelse af 24de December 1850. »For at overveje det Spørgsmaal, hvilke Forandringer i Akademiets Organisation og Virksomhed som Konstnersamfund og Læreanstalt der maatte ansees ønskelige og tilraadelige«, nedsattes en Commission, hvoraf Ministeriet valgte foruden Formanden, Conferentsraad Holm, fire Medlemmer, Bissen,

Hetsch, Høyen og Koch, og Akademiet skulde vælge fire andre. Akademiets Majoritet, der ved Ministeriets Valg allerede ansaa Sagen for halvvejs tabt, valgte lutter Modstandere af Reformen, Friis, J. L. Jensen, Jerichau og Lund. Da nu Koch sluttede sig til dem, blev de Majoritet i Comitten, og der udkom intet fælles Forslag, men i de allerfleste Tilfælde tvende, et Flertals- og et Mindretalsforslag, hvilket sidste næsten ganske sluttede sig til Comittébetænkningen fra 1849. Enig blev man kun angaaende Sammensætningen af Akademiet som Konstnersamfund. Comitteen foreslog, at for Fremtiden skulde de ordentlige Medlemmer alle være indenlandske, de overordentlige eller Æresmedlemmerne udenlandske. Derved bortfaldt den forskjellige Stemmeret, samt en Mængde smaalige Betingelser, der tidligere vare stillede for at kunne blive ordentligt Medlem, saasom at man skulde have gennemgaaet Akademiets Skoler og derefter foretaget Rejser i Udlandet paa Akademiets Bekostning. Ligeledes anbefalede man Afskaffelsen af Medlemsprøven. Men med Hensyn til Akademiets Undervisnings-Virksomhed var ingen Enighed at opnaa. Sagen trak derfor atter i Langdrag. Først den 28de Juli 1857 udkom den ny »Bekjendtgjørelse angaaende den indre Ordning af det kongelige Akademi for de skønne Konster». Heri blev Medlemsforholdet bestemt saaledes, som Comitteen havde anbefalet det. Blandt de andre Bestemmelser skulle vi kun fremhæve den, at Bestyrelsen af de aarlige Udstillinger og de derved indvundne Midler henlagdes til en særlig Comitté, der valgtes dels af Akademiets Plenarforsamling, dels af Udstillerne udenfor Akademiet. Det ny Reglement for Undervisningen udkom først den 7de September 1863. Deri var nogle af de Punkter optagne,

som Høyen stadig havde kæmpet for, saasom Afskaffelsen af Sølvmedaillerne, en hensigtsmæssigere Benyttelse af Modellen og Indførelse af Formiddagstimer ved Siden af Aftentimerne; for øvrigt havde man kun, med en Tilnærmelse til hans Anskuelse, rettet lidt paa det gamle System. Foruden Modelskolen og Architekturskolen havde man beholdt en Forberedelsesklasse til hver af disse, og forud for dem endnu en almindelig Forberedelsesklasse, dog stillede man nu større Fordringer til Optagelsen . denne end tidligere.

Jeg har paa dette Sted samlet Alt, hvad jeg havde at meddele om Høyens Virksomhed som Medlem af Akademiet. Det var, som vi have sét, ikke nogen fornøjelig Virksomhed; han selv ønskede Intet hellere end at være fri for den, og han trak sig tilbage fra den, hvor han kunde. Hans fordomsfri og ideale Anskuelse stod i en saa afgjort Mod-sætning til hvad der plejede at gjøre sig gjældende i denne Kreds, at Resultatet kun kunde blive en bitter Strid. Sjælden kunde han sætte sin Mening igjennem; men næsten altid skaffede han sig forbitrede Fjender. Og dog var hans Virksomhed ingenlunde uden Frugt. De Sandheder, man først ikke havde kunnet, eller ikke havde villet forstaa, trængte efterhaanden igjennem. Hos dem, der delte hans Anskuelse, naaede Overbevisningen en urokkelig Styrke; de Ubestemte bestemte sig, og Modstanderne blev færre. Og hvem kan tvivle paa at Høyens blotte Nærværelse, Bevidstheden om at hver en Udtalelse vilde blive hørt af en saa ædel og saa stræng retfærdig Dommer, har holdt mangan Ytring af Selvsyge tilbage? Der gives Mennesker,

der vel kunne have Lyst til at sætte en Mening igjennem, om hvis Rigtighed og Retfærdighed de selv nære Tvivl, men som ligeoverfor en Skikkelse som Høyens undse sig for at prøve derpaa.

Sjette Kapitel.

Hjemmet og Vennerne.

I Foraaret 1832 saa Høyen sig endelig i Stand til at danne sig et eget Hjem, idet han den 4de April ægtede sin Forlovede, Edele Birgitte Westengaard. Ventetiden havde været lang, men den havde kun forøget deres gjensidige Kjærlighed. Han var fra en fyrig Yngling bleven til en moden Mand; men Livsglæden og Lystigheden var ikke tabt. Ungdommens Ild blussede endnu lige varmt for Alt hvad der var skjønt og godt, men den var modnet ved Studium og forbunden med en Livserfaring og en Charakterfasthed, der mangfoldiggjorde dens Skjønhed og Betydning. Hun var bestandig den livlige Præstedatter med det aabne Øje og det varme Hjerte, men ogsaa hun havde samlet Erfaring i Aarenes Løb, og sét Sygdom og Hjertesorg omkring sig; dobbelt længtes hun derfor efter at forenes med ham, hvis overlegne Aand syntes at kunne beherske Alt. Hendes hele Liv gik op i ham. Ingen Hustru har mere trofast fulgt sin Mand i Et og Alt, gjættet hans mindste Ønsker, og rettet sig efter alle hans Tanker. Her kunde ikke være Tale om Uoverensstemmelse i Anskuelser. Ogsaa hun gennemtrængtes

af den samme strænge Redelighed og ubøjelige Sandhedskjærlighed; Videnskab og Kunst var ogsaa for hende Menneskeandens Højsale, og hun var aldrig gladere, end naar hendes Mand vilde føre hende igjennem dem; men hun var ogsaa et ægte religiøst Gemyt, for hvem Kirken og Ordets Forkyndelse havde sin fulde Betydning. Det var en klog og omhyggelig Husholderske, hvem han rolig kunde overgive hele Bestyrelsen af den fælles Formue. Selv tiltroede han sig liden Dygtighed i denne Retning; men hun forstod at hjælpe dem igjennem Livet, og naar hans Studier eller andre ideelle Formaale krævede Offere, var hun altid rede til at gjøre dem.

Deres Ægteskab blev ikke velsignet med Børn. De maatte være sig selv nok; men det var de ogsaa. Høyen bevarede indtil sin sidste Dag Barnets rige Fantasi, dets Lyst til Skjemt og Spøg. Hvilken Fornøjelse havde han ikke af mystificere sine gode Venner, og se om de havde Skarpsindighed nok til at fatte, at det var Spøgens lune-fulde Fantasibilleder, han udmalede for dem! Hvilken hjertelig Latter udbrød der ikke omkring ham, naar man endelig opdagede, at man var holdt for Nar! Hvor overgiven kunde han ikke være f. Ex. i Kundby Præstegaard, naar hans Svigermoder blev kaldt ud fra Kaffebordet, og hun, naar hun kom ind igjen, ikke kunde finde Maskinen — den havde forvildet sig i Kakkelovnskrogen — eller fandt det nylig vadskede Gulv decoreret med humoristiske Kridt-tegninger! Han var ikke blot Barn imellem Børn, men selv de Voxne rev han med, saa at ogsaa de syntes, efter fattig Lejlighed, at blive Børn igjen. »Den Lille« kaldtes han derfor stundom af sin Hustru og af en og anden af de Nærmeste, ikke paa Grund af hans Væxt, thi det var

en høj Mand men paa Grund af hans Barnlighed. Naar man saa ham imellem Børn, fortælle dem Eventyr, lege med dem, spille Hanrej eller andet Lignende, maatte man sige, der var Ingen, der var mere Barn end han.

Det var smaa Kaar, hvormed Familien begyndte. Den gamle Brygger Høyen var død det foregaaende Efteraar; men af hans éngang ret anselige Formue var kun Lidet tilbage. Nogle faa tusind Daler havde han kunnet efterlade sin Søn, en ringe, men under de daværende Forhold særdeles værdifuld Hjælp. 600 Rdl. var Høyens hele Lønning som Professor og som Videnskabsmand. Hvad der blev tildelt ham som Understøttelse til Rejser i Provinserne, gik fuldstændig med til dette Øjemed; det Vederlag, han fik for sit Arbejde paa Frederiksborg, var ofte utilstrækkeligt, *) saa meget mere som han altid viste sig rundhaandet med Drikkepenge, og var saare ængstelig for at Nogen enten skulde gjøre et Arbejde for Intet, eller for hans Skyld skulde lide noget Skaar i sine Indtægter. Det hændte saaledes ikke sjælden under hans Ophold paa Slottet, at han fik Besøg af gode Venner, som ønskede at se hans Arbejde. Høyen opfyldte med Glæde deres Ønske, og viste dem med det Samme hele Slottet; men skjøndt de mere kom for at besøge ham end for at se Bygningen, var han dog bange for at Slotsforvalteren, der plejede at faa 3 Rdl. af hvert Selskab, der besøgte Frederiksborg, skulde tro, at han led noget Tab derved, og saasnart hans Gjæster vare tagne bort, sendte han samvittighedsfuldt 3 Rdl. ned til Forvalteren; Ingen uden hans Hustru vidste, at de gik af hans egen Lomme.

*) I det første Aar fik han 100 Rdl., senere fik han Diæter, 3 Rd. om Dagen.

Men de smaa Indtægter skrækkede dem ikke. Baade han og hans Hustru vare vante til Tarvelighed. De stillede ringe Fordringer til eget Velleved og Bekvemmelighed; og hvem kunde ogsaa savne Noget, hvor Aand og Hjerte dækkede saa rigt et Bord? De flyttede ind i en lille Lejlighed i en Mellembygning paa Toldbodvejen, nærved Kjøbenhavns smukkeste Spadseregange, nærved Havet med sin altid veksellende Dejlighed og Havnen med sit brogede Røre, men afsides fra Stadens Færse. Dog derfor var deres Hjem ikke ensomt. Der var Folk nok der ønskede at omgaaes en saa interessant Mand som Høyen. Hverken hans Evne eller hans Lyst tilstedte nogen udstrakt Selskabelighed; men de beslægtede Sjæle, som ikke let kunde undvære ham, vare ikke faa. Disse Venner spille en saa betydelig Rolle i Høyens Liv og i hans Hjem, at vi ikke kunne undlade at underkaste dem en lidt nærmere Betragtning.

Til dem hørte foruden hans Barndomsvenner, Friedericherne, navnlig Professor J. F. Schouw, en fint dannede Sjæl, en klartskuende Aand og en ren og ædel Charakter. Man skulde synes, der maatte være Meget, der fjernede disse to Mænd fra hinanden; Schouw levede i Botanik og Politik, Høyen i Kunst og Historie; Høyen var den heftige, uforfærdede Stridsmand, Schouw rolig og besindig, men derfor ikke mindre fast; og dog var der en saa stor Lighed imellem dem, at Adskilligt af hvad Clausen i sin fortræffelige Characterskildring af Schouw siger om denne Mand, ogsaa Ord til andet kunde siges om Høyen. *)

*) Saaledes dette: »Faa Mænd have i den Grad som Schouw været uanfægtelige af Flitterens Tant, utilgængelige for Forfængelighedens Blændværk under enhver Skikkelse. Ikke sjælden gik

Der fandtes imellem dem den Overensstemmelse i Charakter og moralske Anskuelser, der danner det faste Grundlag for et sandt Venskab. Begge Familier følte sig paa der Nøjeste knyttede sammen, indtil Schouw, hvis Hustru allere flere Aar tidligere var gaaet bort, ogsaa selv stedtes til Hvile i 1852. Var han død, inden hans Børn blev voxne, havde han ønsket at Høyen vilde træde dem i Faders Sted.

Høyens og hans Hustrus gamle Ven, Professor Jens Møller døde allerede 1833; men hans Enke og hans Børn vedblev at staa i det nøjeste Forhold til Familien. Thomsen og Thiele have vi allerede nævnt som gamle Venner af Høyen; vi kunne endnu tilføje Holm (senere Finantsdeputeret og Conferentsraad), hvem fælles Interesse for Kunst, og navnlig for Kobberstik knyttede til ham. Han var en af de Faa af Høyens ældre Venner, der overlevede ham, og han har ved Ordningen af hans Papirer vist disse Blades Forfatter en stor Tjeneste. Iblandt de Kunstnere, han i de første Aar af sit Ægteskab omgikkes, kunde vi nævne Landskabsmaler J. P. Møller, Historiemaler Lund og Architekt Friis; men nærmest og inderligst blev Samlivet med Billedhuggerne Freund og Bissen, og med en Del yngre Kunstnere.

Herman Freund var 12 Aar ældre end Høyen. Han havde udviklet sig sent. Han var oprindelig Smed, men hans Aand tragtede højere. Det var en ægte

han vel endogsaa for vidt i Ligegyldighed for den ydre Form, i Sky for Alt hvad der kunde synes beregnet paa at virke anderledes end ved ren og grundig Overbevisning. Men derfor stod han for al Verden som Manden, hvis Uafhængighed af Høje og Lave, af Fyrstegunst og Folkemening var ophøjet over al Tvivl. H. N. Clausen: „J. F. Schouws offentlige Liv“ i Dansk Maanedsskrift IV. (1856), S. 363.

Kunstnersjæl, tænksom og fuld af Følelse for Skjønheden, og utrættelig i sit Arbejde og i sin Stræben. Det var en høj, smuk Mand, rolig og beskeden i sit Væsen, men fast af Karakter. Høyen gjorde hans Bekjendtskab i Rom, og sluttede sig strax nøje til ham; begge vare de lige begejstrede for den classiske Oltids Fuldendthed, og grebne af de nordiske Oldsagns Storhed og Alvor. Freund, der arbejdede under Thorvaldsen og beskedent underordnede sig under den store Mester, saa at han endog uden Knurren overlod ham den Bestilling, der først var gjort hos ham selv, Apostlerne til Frue Kirke, glemte ikke de nordiske Emner, hvormed han havde syslet allerede før sin Afrejse fra Hjemmet, men Hjemmets Erindringer greb ham med dobbelt Magt under de fremmede Omgivelser, og han brændte af Begjærighed efter at føre dem frem igjennem Konsten. Allerede inden Høyen forlod Rom (1825) syslede han med de store Compositioner, der siden forenedes i Ragnaroksfriksen paa Christiansborg Slot. Han kom tilbage til Danmark, og blev Professor ved Akademiet 1828. Under de indskrænkede Forhold her hjemme var det ham den største Trøst at have Høyen ved sin Side. Dette viste sig blandt Andet ved det dristige Forsøg, han gjorde i 1838 med at anvende Farver i Relieffet. Han skulde udføre et Graymonument over Høyens Svigerforældre, Provst Westengaard og Hustru i Kundby. Han fremstillede her den kloge Brudejomfru, der omhyggelig passer sin Lampe i Forventning om den kommende Herlighed. Monumentet var af brændt Ler, og derfor, efter de Gamles Skik, malet. Publikum, som var uvant til at se Sligt, fandt det sært og frastødende, da de saa det paa Udstillingen. Høyen søgte i sin Kritik i Konstbladet at stille dem paa det

rigtige Standpunkt med Hensyn til Bedømmelsen, og da han et Par Maaneder senere saa Monumentet opstillet, paa sin Plads paa den grønne Kirkegaard, kunde han melde sin Ven, at han ikke havde grebet fejl i sit dristige Forsøg; Kunstværket gjorde en herlig Virkning paa Stedet og tiltalte i høj Grad Befolkningen, hvis Øje ikke var forud indtaget af Vane og Fordom.*) En Del Aar senere bidrog Høyen atter til at hævde et af hans Vens Arbejder den det tilkommende Plads, idet han skrev den fortrinlige Text til Ragnaroksfriksen, som blev udgivet paa Konstforeningens Foranstaltning. Men dengang havde Freund allerede for længe siden forladt denne Verden. Han blev pludselig bortrevet af en Brystsygdom den 30te Juni 1840. Det var en stor Sorg for Høyen. Freund efterlod sig en elskværdig ung Kone og to smaa Børn; Høyen og hans Hustru betragtede dem næsten som deres egne; men de havde den Sorg at se Sønnen kæmpe med et svagt Legeme, og Moderen og Datteren blive bortrevne af en tidlig Død.

Herman Vilhelm Bissen var 4 Maaneder yngre end Høyen. Ogsaa Bekjendtskabet med ham skriver sig fra Rom, hvor Bissen ankom i Efteraaret 1824 og tilbragte hele Vinteren sammen med Høyen. Vi have allerede omtalt, hvorledes han den sidste Dag, de vare sammen der, tegnede hans Portræt. Efter Friends Død ønskede han at gjøre en Buste af sin afdøde Ven, og da bad han Høyen, om han maatte modellere ham med det Samme. »Saa vil det gaa bedre,« sagde han, »jeg er jo vant til at se Eder sammen.« Og saaledes fremkom den mesterlige Buste,

*) Se det i 2den Afdeling meddelte Brev til Freund af 2den Juli 1838.

der bevarer Høyens Træk fra hans 43de Aar. I 1834 kom Bissen tilbage fra Italien, og nu fortsattes det i Rom begyndte Venskab. Især efter Freunds Død var Bissen Høyens nærmeste Ven. Denne elskelige og højtbegavede Kunstner, som med saa stor Lethed forstod at meddele Alt, hvad han rørte ved, Sandhedens og Skjønhedens Præg, var med det Samme en let modtagelig Aand og en Mand med et uforfærdet Mod som Faa. Selv i de Tider, hvor legemlig Sygelighed plagede ham, levede hans Aand, og han tog med Glæde fat paa nye Opgaver, og da fandt han i Høyen den forstandigste, den indsigtfuldeste og den fasteste Støtte. I 1838 modtog han Bestilling paa de 18 Figurer til Dronningens Trappe paa Christiansborg Slot. Høyen hjalp ham med Valget. Det blev de 4 Dronninger, Thyra Danebod, Dagmar, Margrethe og Filippa, og 14 Figurer af den nordiske og den græske Sagnkreds, parvis sammenstillede efter Sagenes Lighed. Hvor havde Høyen ikke sin Glæde af at tale med Bissen om denne ejendommelige Opgave, at fortælle ham med alt det Liv, han var i Besiddelse af, baade de græske og de nordiske Sagn, at meddele ham alle de Oplysninger, han kunde, til Costume og Charakteristik, og fremfor Alt af at se den geniale Maade, hvorpaa Kunstneren greb hans Tanke og skabte den et Udtryk, skønnere og mere slaaende, end han selv havde anet. Bissens glødende Fædrelandskjærlighed, der satte sin største Lyst i at forherlige de Mænds Træk, der havde kæmpet for Danmarks Sag, var et nyt Baand imellem dem, og da det gjaldt om at rejse et Monument over Sejren ved Fredericia, var Høyen enig med ham i at han burde prøve paa at fremstille den danske Soldat selv. Han saa med Beundring, hvor skøn og gribende den simple

Sandhed kunde blive, og hvor smagfuldt selv Nutidens Dragt kunde behandles af hans Vens Mesterhaand.

I almindelig Konstanskuelse og i Bedømmelsen af enkelte Konstværker var der næppe nogen Konstner, med hvem Høyen saa fuldstændig samstemmede som med Bissen. Kunde der tænkes nogen Forskjel, turde det vel snarest være den, at Bissens Dom var endnu strængere og mere energisk end Høyens. I de Breve, han skrev til ham, naar han var paa Rejser, udtalte han sig af og til om de Konstværker, han saa, navnlig Arbejder af nyere Konst. Da han i 1841 kom til Mainz, og saa Guttonbergs Statue, som han selv havde modelleret for Thorvaldsen, opstillet, skrev han saaledes: »Jeg saa den ikke uden Glæde. Vel er der i Udførelsen noget Keitet, noget Skaaret og Stivt, men Simpelhed, Grandiositet og Holdning er der ogsaa, og just dette er det, jeg savner overalt. Overalt sér jeg Mangel paa naturlig, ren Følelse; Alt er paataget, trukket ved Haarene; kun i Thorvaldsens Ting flyder der en ren og uforfalsket Kilde; — thi Du maa vide, at jeg ansér dette Arbejde alligevel for hans, da han har givet den første Idé dertil.« Da han senere i Berlin saa de nye Monumenter, man var saa stolt af, var han alt andet end begejstret over dem; især undredes han over, at man havde kunnet rose Drakes »Friedrich Wilhelm«. Han finder den »blottet for enhver plastisk Bestræbelse; Alt er saa mat og tomt, saa slikket og pænt, saa — den pure Naturlighed, som om Manden var daguerrotyperet eller støbt i Gips over Naturen.« I det nye Museum kunde han hverken rose Opstillingen eller Belysningen; »men« siger han »Hovedsagen i denne Bygning er jo Kaulbachs Billeder. Hele Berlin er jo fuld af dem. »Häßen die Kaulbachs

Bilder schon gesehen? man hat ein eigenes Haus dazu gebaut«, det er den staaende Talemaade. Jeg saa Huset, en stor Trappegang, og Billederne! men, Gud forlade mig! jeg er her, som paa saa mange Steder, en svær Synder, de smage mig ikke. Dog — jeg er kjed af at dadle; Du har jo sét Kobberstikkene af dem, og saa har Du i Grunden sét Alt, thi Farve har de ikke.« *)

Ogsaa denne Ven skulde Høyen miste, inden han selv forlod Verden. Ogsaa denne Gang kom Slaget pludseligt, og det var maaske saa meget mere overvældende, som Høyen nu var en gammel Mand og ingen Jævnaldrende mere kunde erstatte den Afdøde. Men den sørgende Ven hædrede den Bortgangnes Minde ved at skildre hans Landsmænd, hvad de havde tabt.

Næst efter Freund og Bissen bør vi billig nævne den brave Bindesbøll, Thorvaldsens Museums Bygmester. Han var kun to Aar yngre end Høyen, men han kom sént til Konsten, og derfor ogsaa senere i Forbindelse med ham. En djærv og original Natur forenede sig hos Bindesbøll med en utrættelig Lærelyst, og han fandt i Høyen en Ven, der kunde forstaa hans aandrige, om end halvt udtalte Tanker, kunde klare dem for ham og tidt forsyne ham med den Kundskab, der udfordredes til at gennemføre dem, medens han selv kun betragtede sig som den geniale og dygtige Kunstners Lærling.

At gennemgaa alle de Kunstnere, der have staaet i venskabelig Forbindelse med Høyen, vilde være en vidtløftig Opgave, ja det vilde næsten være det Samme som

*) Af et Brev fra Rom 6te Decbr. 1853.

at skrive Danmarks Konsthistorie i dette Tidsrum; thi der er næppe en Eneste, selv af dem, som i de senere Dage plejede at regne sig for hans Modstandere og Fjender, uden han til visse Tider har bejlet til Høyens Venskab, og Høyen var ikke den, der var ligegyldig imod venlig Imødekommen; men skulde det blive mere end et høfligt Svar paa en høflig Tiltale, da maatte der være Sandhed i Henvendelsen. Høyen fordrede Sandhed, Ærlighed og alvorlig Stræben i Livet som i Konsten, og disse Fordringer stødte Mange tilbage. Jeg har et Brev liggende for mig fra en endnu levende Maler. Han havde ikke faaet sagt Farvel til Høyen inden sin Afrejse og skriver derfor til ham fra Tyskland: »Jeg fik desværre ikke Tid til personligen at bringe Dem min Afskedshilsen og hjertelige Tak for deres udviste Velvillie imod mig, saalænge jeg har havt den Ære at være kjendt af Dem. Ja, Hr. Professor! det er ingen tom Ytring, naar jeg siger Dem, at jeg føler dybt, at De og ingen Anden var den Mand, der ved Deres strænge, men retfærdige Kritik over mine Arbejder gav min Aand det høje, selvstændige Sving, som den har tilkæmpet sig, og min Pensel den heldige Samklang med hin, uden hvilken mine Præstationer, ved Andres, som jeg troede rigtige Bedømmelse, ofte kun førte mig paa Afveje, der altid bragte en forstyrrende Virkning i mine Malerier.« Læseren vil let tænke sig, at den talentfulde unge Konstner, der nu mente at have havt al den Nytte af Kritiken, som han kunde have, og alt troede at have naaet Maalet, fra dette Øjeblik af ikke mere gik frem; han er bleven staaende, hvor han var for 30 Aar Aar siden. Men man vil ogsaa let kunne forstaa, at han ikke efter sin Hjemkomst fra Udlandet søgte Høyen, og

ikke hørte til hans stadige Venner. En af de første Betingelser derfor var, at man ikke ansaa sig selv for fuldkommen, men i Erkjendelse af, at der endnu var langt frem, inden man naaede Maalet, med Glæde lyttede til en alvorlig Kritik og betragtede denne som sin bedste Medarbejder,

Medens det saaledes ikke er let at opregne alle Høyens Venner, allerede af den Grund at Grænselinien er for svær at drage, tør jeg dog ikke undlade at nævne en Del af de Kunstnere, der have staaet ham nærmest, og været mest paavirkede af ham, og hvis Aand atter virkede tilbage paa Høyen. Det er ikke en fuldstændig Liste over Høyens Venner, jeg vil give, men jeg vil omtale Nogle af de mest fremtrædende af de Yngre iblandt dem; de samtidige og ældre Kunstnere, han kom i Berørelse med, ere for Størstedelen omtalte ovenfor.

Architekten Christian Hansen havde staaet i venskabeligt Forhold til Høyen, inden han forlod Danmark (1831). De bedste Aar af sit Liv tilbragte han i Grækenland, men efter sex og tyve Aars Forløb kom han tilbage. Da knyttedes den gamle Forbindelse paa ny, og de virkede sammen for Restavrationen af vore kirkelige Monumenter. — Hans yngre Broder, Theophilus Hansen, en livlig og begavet Yngling, havde med stor Iver sluttet sig til Høyen. Det var efter hans Opfordring og Foranstaltning, at han udkastede den Restavration og udarbejdede de Tegninger af Ribe Dømkirke, som nylig gjennem Helms' Værk ere blevne offentlig bekjendte. 1838 forlod han Danmark for at høste europæiske Lavrbær i Athen og Wien. I den sidstnævnte Stad traf Høyen ham i 1855, og det gamle Venskab fornyedes paa den fornøjeligste Maade.

Den danske Malerskole stod i Begyndelsen af Tredi-

verne i den frodigste Vaar. Under Eckersbergs Vejledning opvoxede en Skare af unge, begavede Kunstnere, som Høyen selvfølgelig fulgte med den største Deltagelse, ligesom de paa den anden Side med Glæde lyttede til hans aandrige Tale. En af disse unge Talenter, som i denne Tid søgte Raad og Opmuntring hos Høyen, var Adam Müller. Historikeren, Biskop P. E. Müllers Søn følte sig særlig tiltrukket af denne Mand, hos hvem den historiske Videnskab og Konsten befandt sig i en saa fuldendt Forening, og hans Bestræbelser for at løse de af Høyen stillede Opgaver, »Hans Tavsens og Biskop Rønnovs« og »Luther i Worms«, nærmede dem endnu mere til hinanden. Adam Müller var Publikums Yndling og gjennemløb i kort Tid den akademiske Bane. 1838 vandt han den store Guldmedaille for Stykket »David opmuntrer Saul ved sit Harpespil.« Men den samme Medaille blev ogsaa tilkjendt Eddelien, og Spørgsmaalet om hvem af dem der skulde have det til denne knyttede akademiske Rejsestipendium maatte efter Akademiets Fundats afgjøres ved en ny Concur. Müller havde liden Lyst til at fortsætte Kampen, men hans Venner raadede ham alle til ikke at give tabt. Da blev pludselig en af hans Faders gamle Venner opmærksom paa, at Eddelien, som født Hamborger, ikke havde Indfødsret, og altsaa ikke kunde komme i Betragtning ved Bortgivelsen af Stipendiet. Hverken Eddelien selv eller Akademiet havde tænkt paa denne Hindring; man havde betragtet ham som Holstener; ellers havde det været en let Sag at skaffe ham den manglende Indfødsret ved en kongelig Bevilling, og den kunde skaffes endnu. Müllers juridiske Consulenter mente, at det var for sildigt, og tilbød at skaffe ham Ret ved Domstolene,

hvorimod hans Venner iblandt Kunstnerne, baade i og udenfor Akademiet, og særlig Freund og Høyen, revsede ham alvorlig, fordi han noget Øjeblik kunde tænke paa at benytte sig af en saadan Fordel over sin Medbejler, eller kunde ønske at sejre ved saa uædelt et Middel. Den unge Kunstner havde maaske heller ikke alvorlig tænkt derpaa, men han havde ikke kunnet bare sig for at høre Fristens Ord og for at tale om Sagen. Han nedlod sig ikke til at gjøre Brug af hin juridiske Exception; men den Sjælekval, han udstod i denne Tid, tærede paa hans svage Helbred. Han concurrerede paa ny; Opgaven var »Christus i Emaus«; Eddelien vandt Sejren, og Müller maatte rejse dels paa egen Bekostning dels paa mindre Stipendier. Fem Aar senere døde han af Brystsyege. Han efterlod sig et langt Brev til Høyen, skrevet Sommeren før hans Død, hvori han giver en udførlig Skildring af den nys omtalte Collision.*) Han kunde ikke finde sig i muligen at staa mindre fordelagtigt i Høyens Omdømme; men han haabede ogsaa at kunne stifte noget Godt ved sin Skrivelse. I dette Øjemed opfordrede han Høyen indstændigt til at

*) Brevet røber hélt igjennem inderlig Hengivenhed for Høyen. Desværre tilstede personlige Hensyn ikke at aftrykke det; men jeg skyldte baade A. Müllers og Høyens Minde at omtale det. De, der have levet i hine Tider, ville erindre, hvorledes Høyens Uvenner ogsaa benyttede denne yndede Kunstners Navn til at lægge ham for Had; senere Slægter ville have ondt ved at forestille sig, hvor bittert deres Had var, og med hvilken blind Lidenskab de endogsaa benyttede Pressen i dette Øjemed. Som et Exempel instar omnium skal jeg anføre Corsaren for 25de December 1845, hvori man læser følgende Sætninger: »Men hvo lagde Adam Müller i Graven? Hvo jog Simonsen i Landflygtighed? Hvem er det, der nu vil jage Gertner og Melby bort?« Som Svar følger — Høyens Portræt.

gjøre Alt hvad han kunde for at virke til Afskaffelsen af de akademiske Concurser, hvori han kun saa en Kilde til Splid imellem Venner, en Snare, der tidt ledte en Konstner ind paa en Bane, hvor han ikke hørte hjemme, og hvori han søgte Anledningen til sin egen Brystsvaghed og ventede Død. Vi have sét, at denne Anmodning stemte netop med Høyens egen Anskuelse. Han bekæmpede stadig Concurserne, og Sølvmedaille-Concurserne lykkedes det ham at faa afskaffede.

Større Glæde havde Høyen af Samlivet med Købke. Denne brave Konstner, som kunde være bleven Danmarks første Portrætmaler, hvis han ikke havde foretrukket at bryde Banen for Landskabsmaleriet, hørte til Høyens nærmeste Venner, og det var ham en stor Sorg, da han i Begyndelsen af 1848 blev bortrevet af en hidsig Sygdom. Men skulde vi nævne Nogen af de Yngre, som mere end Andre kunde kaldes Høyens Yndling, da var det Johan Thomas Lundby. I denne dybe og fintfølede Sjæl var Barnets Uskyldighed forbundet med det modneste Omdømme, ikke som Følge af dyrekjøbt Erfaring, men hans egen ufordærvede Naturs Gave. Naar de store Evner, hvormed han var udrustet, den Lethed, hvormed han opfattede og fastholdt et Motiv, og den Sikkerhed hvormed han gjengav det, ikke førte ham paa Afveje, men han bestandig lige trofast arbejdede henimod Maalet, der endnu syntes ham saa fjernt, saa tilskrev han ikke dette sin egen naturlige Beskedenhed eller den oprigtige Kjærlighed, han nærrede til sin Konst, men Høyens Indflydelse, og det er vel ogsaa sandt, at hans Sjæls Strænge klang fuldere, fordi de mødte beslægtede Toner. Han nærrede den inderligste Taknemmelighed og Kjærlighed til Høyen; han fik Trøst.

hos ham, naar han i sørgmodige Timer syntes, han stod stille i Stedet for at gaa frem; ja han betroede ham endog sine hemmeligste Hjertesanliggender. I 1845 rejste han til Italien. Høyen havde fraraadet ham at følge de andre Kunstneres Exempel, der plejede at rejse til Rom for at male Billeder der; han havde raadet ham til kun at se sig om paa Rejsen, at danne sit Øje ved Synet af andre Naturscener og især af store Kunstneres Arbejder; men Lundby havde ikke Mod til at emancipere sig saa fuldstændig fra den almindelige Praxis, og han pinte sig i flere Maaneder med et italiensk Landskab, uden at kunne tilfredsstille sig selv. Det var den eneste Gang han ikke fulgte Høyens Raad, og han fortroed det. I 1848, da det slesvigholstenske Oprør syntes at sætte Danmarks Tilværelse paa Spil, meldte ogsaa Lundby sig strax til Vaabenøvelserne. Da dernæst Opfordringen udgik til at indtræde som Underbefalingsmænd i Armeen, spurgte han Høyen til Raads, inden han tog sin Bestemmelse. Han brændte af Lyst til at kæmpe for sit Fædreland; han tvivlede ikke paa at han kunde udholde Krigens Anstrængelser; han havde kun én Frygt: at hans kunstneriske Udvikling skulde dø Straadød. Men paa den anden Side, hvor kunde han under den daværende Spænding finde Ro til at gjøre de Fremskridt, hvorpaa hans Lykke ene beroede? Høyen erkjendte Sandheden i denne, i Spørgsmaalsform udtalte, Tanke; han tænkte, at det friske Pust af Livet, den Utallighed af Motiver, som Feltlivet vilde frembyde, vilde virke nok saa meget til den unge Kunstners Udvikling, som det at sidde og slide ved Staffeliet, medens Tankerne vare andensteds; han bød ham at følge sit Hjertes Trang. Men hans utrættelige Higen, der næppe nogensinde havde fundet sin

Tilfredsstillelse her paa Jorden, fik snart en Ende. Han havde næppe naaet slesvigsk Grund, før han faldt for et Vaadeskud. En Geværpyramide faldt om, en ladt Bøsse gik af, og Kuglen gik ham igjennem Tindingen. Høyen har bidraget til at forevige Mindet om sin dybt savnede Ven, dels ved at sørge for at den bedste Del af hans Haandtegninger samledes i Kobberstiksamlingen, dels ved det smukke Foredrag, han holdt over ham i Skandinavisk Selskab den 7de April 1852.

Lundbys Ven Skovgaard kom snart i et lignende Forhold til Høyen og hans Hus, og dette Baand knyttedes endnu fastere, da han i 1851 ægtede Schouws Datter. Skovgaard var lige fra først af mere sikker i sin Konst, og vidste bestemtere hvad han vilde; men derfor havde han ikke mindre Brug for Høyens prøvende Øje og modtog ikke med mindre Paaskjønnelse hans alvorlige Kritik. Deres Samtaler var for det Meste en rolig, men indholdsrig Tankeudvexling, snart om Naturen og den Maade, hvorpaa dens Skjønked viste sig for dem, snart om Konsten, dens Opgave og Maaden, hvorpaa de ældre Mestere havde søgt at løse denne. Som en lille Prøve paa deres Meddelelser til hinanden ville vi i 2den Afdeling aftrykke et Brev fra Høyen til Skovgaard, og et fra Skovgaard til Høyen, der begge dreje sig om Møens Klint.

Marstrand var 12 Aar yngre end Høyen; men ligesom Høyen ikke kjendte til Aldersforskjel i Forhold til sine yngre Venner, syntes ogsaa her fra den anden Side Konstnerens tidlig modnede Forstand og sprudlende Lune snart at gjøre dem til næsten ligealdrende. Næst Bissen er der næppe nogen Konstner, der har havt saa megen Indflydelse paa Høyen som Marstrand. Ogsaa her var der

fuld Overensstemmelse i alle Grundanskuelser, og paa hver Side en Fylde af Aand, af Liv og Kundskab, der maatte give det største gjensidige Udbytte. Deres Forhold i tidligere Dage kan jeg ikke bedre karakterisere end ved at aftrykke et Par Breve fra 1836 og 38. Senere hørte Marttrand til Høyens nærmeste Omgangsvener, og Høyens Raad har ikke været uden Indflydelse paa flere af de større historiske Compositioner, der i de sidste Aar have beskæftiget ham.

Der kunde være Meget at tilføje om Sonne, om Constantin Hansen, om Roed og Hilcker, eller for at gaa til den yngre Slægt, om Rump, H. Hammer, Exner, Heinrich Hansen, Vermehren, om Billedhuggere som Chr. Freund, Peters, Herzog og Vilh. Bissen, om Architekter som Herholdt, Meldahl, Fenger o. s. v.; men jeg vil ikke trætte Læseren med at gennemgaa dem alle; det vilde ikke kunne ske uden Gjentagelser; jeg har derfor indskrænket mig til nogle af de fornemste Exempler. Der har været ført megen højrestet Tale om den Høyenske Kreds som en afsluttet Clique, om Høyen som Fører for et bestemt Parti, som han fuldstændig beherskede og forledte til skadelig Ensidighed. Man har trukket en skarp Grænse imellem Høyens saakaldte Tilhængere og de Øvrige; man har kaldt dem de Blonde og de Brunette; hine skulde være de, der indskrænkede sig til nationale Emner, og som i Udførelsen kun lagde an paa en tro og tør Gjengivelse af Naturen, disse de mere interessante og aandrige, som søgte Skjønheden, hvor den traadte stærkest frem, i Syden, som valgte interessante Scener og henrivende Landskaber at fremstille. Man har bebrejdet Høyen en ubegribelig

Partiskhed, og søgt at indbilde Publikum, at kun de Kunstnere, der kunde henregnes til den første Art og karakteriseres paa den nys angivne Maade, kunde vinde hans Bifald, og under hans Styrelse kunde vente at faa deres Arbejder afsatte til Nationalgalleriet. Det Hele er et Væv af Sladder, hvori der ikke er Spor af Sandhed. De ovenfor anførte Navne vise det jo tilstrækkelig. Hvilken dansk Maler har været mere alsidig end Marstrand, mere interessant i Valget af Emnerne og mere fri i Udførelsen? og er ikke næsten lige saa stor en Del af hans Arbejder hentet fra Syden som fra Norden? Gjælder ikke det Samme om Sonne og Constantin Hansen og om mange Andre? Og paa den anden Side — er der Nogen, der mere lagde an paa en tro, næsten fotografisk Gjengivelse end Gertner, hvem man plejede at regne til Modpartiet? Nej — hvor der har været en Forskjel, der har den, som vi allerede have antydet, ligget paa et andet Punkt, i en forskjellig Anskuelse af Konstens Væsen. Ikke Alle saa den i det samme Lys som han, for hvem den var en hellig, guddommelig Aabenbaring, hvis Dyrkere burde ofre Alt for den. Ingen Kritiker kunde i Virkeligheden være mere alsidig end' Høyen, og det kunde ikke falde ham ind at forkaste nogen Retning i Konsten, forudsat at det var en Retning imod Konstens Maal, Skjønhedens Aabenbarelse; men dertil hører Sandhed og Kjærlighed. Hvor han fandt Renhed og Troskyldighed i Opfattelsen, Kjærlighed til Opgaven og inderlig Fordybelse i Forbillederne under Udførelsen, der blev han glad; der saa han, om ikke færdig Kunst, saa dog et lovende Haab for Fremtiden: den blotte Virtuositet og Haandfærdighed var ham ligegyldig, naar den ikke var forbunden med varm Følelse

for Naturen. Denne sidste vil næppe kunne erhverves, hvor den ikke findes i Sjælen, og vanskelig kaldes tilbage, hvor den engang er tabt; men Haandfærdigheden maa kunne vindes ved Flid og Arbejde, naar Øjet er der. Vejen kan ofte være lang og trang; derfor var det, at han altid opfordrede til stadigt og udholdende Arbejde; derfor var hans Kritik saa alvorlig, og den var strængest imod hans nærmeste Venner. De forkærte Forestillinger om Høyen og hans Kritik, man saa tidt hørte fremsætte, hidrørte fra først af fra krænket Konstnerforfængelighed og personlig Uvillie; men de enkelte Ophavsmænd, hvis Pirrelighed snart blev til et virkeligt Had, havde højrostedede Venner, der gjorde sig til deres Organer og udbredte slige Forestillinger i stedse videre og videre Kredse. Af hvad Art hans Kritik i Virkeligheden var, vidste det store Publikum ikke. Faa af den yngre Slægt have læst hans Kritiker, og de, der have læst dem, have maaske gennemløbet dem lige saa flygtigt, som man plejer at gennemløbe Bladartikler, og misforstaaet Et og Andet deri. Men Høyens Kritiker fortjene et alvorligere Studium, og de ville faa det, naar de paa ny foreligge trykte i Samlingen af hans Skrifter. Deres Tal er lidet, og deres Omfang indskrænket. Han har kun skrevet to større Udstillingskritiker, 1828 og 38. To Gange senere har han udtalt sig om enkelte Punkter, hvor han fandt, at det store Publikums Dom var paa Afveje og at det var Pligt at se at føre den ind i et rigtigere Spor, i 1845 om »Portrætmalerierne paa Udstillingen (Fædrelandet 15de Mai) og i 1847 om »Foredrag og Indhold i nogle af Malerierne paa Udstillingen« (Fædrelandet 21de Maj). Man læse dem, og man vil se, at Dommene, om de end ere skarpe og bestemte, dog langt fra ikke ere partiske eller ensidige.

Det var ikke blot Kunstnere, som Høyen tog sig af, og for hvem han aabnede sit gjæstfri Hus. I Tidens Løb udvidedes Kredsen, næsten uden at man mærkede det. En af de Første udenfor Konstnerkredsen, som blev optagen deri, var Forfatteren til denne Levnetsbeskrivelse. Jeg var bleven filologisk Candidat i Efteraaret 1842. Jeg havde til den Tid næsten udelukkende syslet med de Gamles Sprog og Litteratur; deres Konst stod for mig som en fremmed Verden, hvoraf jeg, for at bruge Platos Lignelse, kun kjendte en svag Afskygning; men jeg længtes efter at se den selv. Et Par Ord fra Professor Madvig anbefalede mig til Høyen, og han tog sig af mig med den største Beredvillighed. Han gav mig ikke blot Raad om hvordan jeg skulde begynde et grundigt Konststudium, men han førte mig med stor Tidsopofrelse omkring i Antiksamlingen paa Charlottenborg, i det kongelige Billedgalleri og den moltkeske Malerisamling, omkring til de af hans Venner, som besad Konst- og Antikvitets-Samlinger, og til de Kunstnere, af hvis Omgang han troede jeg kunde have mest Gavn. Han fulgte ikke blot mine begyndende Studier, men hele min følgende Virksomhed med hjertelig Deltagelse, og lod mig hverken savne Revselse eller Ros, hvor han syntes, jeg fortjente det. Hans klare og fordomsfri Blik ikke blot paa Oldtidens Konst, men paa hele Oldtiden, gav ogsaa mig Mod til at bryde med mangan gammel Fordom, og paa samme Tid som han igjennem Konsten aabnede et nyt Liv for mig, vakte han overhovedet hos mig et friere Blik for Historien, og hjalp mig, uden at vide eller ane det, til at sprænge det Edderkoppespind, hvormed Hegelsk Filosofi havde omspundet mig. — Jeg har siden sét yngre Mænd, der vilde studere Konsten og dens Historie, henvendte sig til Høyen, og har sét ham

tage sig af dem med lignende Interesse. Jacob Helms, Philip Weilbach, Julius Lange og Emil Bloch ville vidne med mig, at han har været en fortrinlig Lærer. Helms blev under hans Vejledning den grundigste Kjender af Middelalderens Bygningskunst i Danmark, og de to, hvem det blev givet at fortsætte hans Virksomhed, Lange som Docent i Konsthistorie, Bloch som Bestyrer af Billedgalleriet, ville vide at lade hans Aand og hans videnskabelige Grundighed gaa i Arv til Efterslægten.

Men Høyen havde ogsaa Disciple af hélt anden Art. I Slutningen af Aaret 1858 udkom der en Bog, som uden Tvivl er mindre bekjendt i den danske Læseverden end den fortjener at være, »Kors og Kjærlighed, en Familie-Tragedie af Johannes Fibiger.« Bogen er dediceret »til Hr. Professor N. L. Høyen fra en taknemlig Discipel.« Høyen havde i en Række af Aar kjendt denne Mand, hos hvem Theologiens og Historiens Studium gik Haand i Haand med Kjærlighed til Kunst og Poesi. Han havde beundret den Troskab, hvormed det gamle Testamentes Aand og Toner vare gjengivne i »Jeftas Datter« og »Jeremja« og han havde havt den Glæde at se et saa storslaaet og gribende Digt som »Johannes den Døber« fremstaa. Men heller ikke dette Arbejde havde formaaet at trænge tilbørligt igjennem og bryde den Skal af Vane og Magelighed, der omgav det læsende Publikum. Det havde maaske endog fundet mindst Paaskjønnelse der, hvor Forfatteren mest havde ventet det, hos hans Venner i Præstestanden. Da forlod han de bibelske Emner for igjennem Folkevisens mere hjemlige Toner at tolke Middelalderens og Katholicismens Alvor og Uret. Høyen modtog med Glæde den smukke Gave, men Dedicationens Ord vilde han ikke godkjende. Idet han takkede Forfattere-

ren, som dengang var Præst i Haderslev, skrev han: »Ak, kjære Ven, det nytter Intet, at De kalder mig Deres Lærer. Jeg véd altfor vel, at det har jeg aldrig været, uden for saa vidt som jeg er den Ældre, men at jeg i øvrigt med lige saa megen Føje kunde kalde Dem min Lærer, da jeg, hver Gang jeg har været sammen med Dem, altid har modtaget nye og gode Indtryk, lært noget Nyt, følt et nyt, rigere Liv i mig.« Fibiger havde dog ikke Uret i at kalde ham saaledes. Høyen var jo ligesaa godt hjemme i Poesien og dens Historie, som i Konsten og Konsthistorien, og hans Domme om Digternes Værker vare lige saa træffende, ligesaa fine og grundige, som om Kunsternes. Og dette æsthetiske Klarsyn var forenet med den nøjagtigste Kundskab til og det aandrigste Blik paa Historien, saa at hans Udtalelser for enhver den, der beskæftigede sig med Emner fra forgangne Tider, fik en uvurdérlig Betydning. Hvad hans Vens nye Digtværk, »Kors og Kjærlighed« angik, hvori han saa uventet havde sét den bibelske Digter anslaa Middelalderens Kæmpevisetone, da glædede han sig inderlig over det dybt grebne, paa én Gang rørende og forfærdelige Billede fra Middelalderen, han havde manet frem, og over de skønne Toner, hvori han havde udsunget det; men han skjulte ikke for sin Ven, at han ikke betragtede det som et fuldendt Kunstværk, at han kunde ønske Compositionen noget simplere, Figurernes Omrids noget skarpere tegnede, den lyriske Fylde mindre sprudlende, ja hist og her endog Verseformen erstattet af Prosa, kort, at det Hele forekom ham mere musikalsk end plastisk. De nedenfor aftrykte Breve ville give Læseren en fuldstændigere Forestilling om hans Kritik ogsaa i denne Henseende.

I 1859 blev Fibiger forflyttet til Kjøbenhavn, og nu

kunde et nærmere og inderligere Samliv begynde imellem de to Venner, den Gamle, der havde læst og sét saa Meget, havde forstaaet og nydt det og bevaret det frisk i sin Aands Skatkammer, og som endnu med samme Glæde og Iver greb Alt hvad godt der blev budt ham, og den unge Mand, som med utrættelig Arbejdsomhed satte sig ind ikke blot i Grækernes og Nordboernes, men i Finnernes, Slavernes, Indernes, Persernes Oldsagn og religiøse Forestillinger. Med hvilken Troskab han har forstaaet at opfatte og gjengive de forskjelligste Tider og Nationaliteter, derom vidne blandt Andet de Folkesagn, han bearbejdede og i en ægte poetisk Gjenskabelse udgav i 1865. Omfanget og Dybden af hans Studier kjendte kun hans Nærmeste, og først og fremmest Høyen. Hvor godt Fibiger kjendte Høyen, hvorledes han elskede ham og forstod at vurdere ham, derom aflagde han et offentligt Vidnesbyrd, i de Ord, han talte ved hans Kiste.

Det var egentlig først i de sidste 20 eller 25 Aar, at Høyens Omgangskreds ogsaa udvidedes til Videnskabsmænd. En fremragende Plads iblandt disse indtog Historikeren C. F. Allen; vi kunde ogsaa nævne Professor Stephens og mange Andre; men Høyens og hans Huses nærmeste Omgangsvener var D. G. Monrad og C. Ploug, og deres Familier. Det var ikke Politiken, der havde ført dem sammen, men private Forbindelser — Monrad var en Plejesøn af Høyens Svoger, Pastor L. Westengaard i Odense, og Ploug blev gift med A. Hages Datter — og Politiken spillede heller ikke den fornemste Rolle i deres Samliv. Det forstaaer sig selv, at Høyen delte de samme Grundanskuelser som disse Mænd, og i Følelsens Varme stod han ikke tilbage for Nogen af dem; men han følte ogsaa, at Politiken ikke var hans Kald, og medens han

med Deltagelse fulgte sine Venners offentlige Færd, fandt disse Vederkvægelse og Hvile fra det travle Arbejde, naar de og deres Hustruer samledes med Høyen og hans Familie til aandrige Samtaler om Kunst og Litteratur og om hele Livets rige Mangfoldighed.

Men lad os vende tilbage til det Hus, hvor disse Venner samledes, til den lille Lejlighed paa Toldbodvejen eller den lidt større i Mellembygningen paa Gothersgade, hvor Høyens flyttede hen 1844, eller endelig til Løngangsstræde, hvor de boede fra 1850 til hans Død. Et Par Aar efter Høyen blev ogsaa baade Freund og Bissen gifte (begge i Aaret 1835). De tre Venner blev da enige om at samles hver Fredag Aften efter Omgang hos hinanden. Det var en bestemt Aftale, at der skulde iagttages den største Tarvelighed, og de holdt strengt paa ikke at udvide Kredsen til andre Konstnerfamilier, hvis Optagelse saavel i denne som i andre Henseender vilde have forandret Sammenkomsternes Charakter, medens de paa den anden Side med Glæde saa enkelte yngre Kunstnere i deres Midte. Efter at Freund var død (1840) og Bissen rejst til Italien (1841), vedblev dog alligevel en Kreds af yngre Kunstnere hver Fredag Aften at samles hos Høyens. Der blev talt om Kunst og Kunstværker, forevist et og andet Nyt eller mindre Bekjendt af Kobberstik, Tegninger eller lignende, eller Høyen forelæste med det ham ejendommelige Liv og plastiske Fremstillingstalent en Novelle, et Digt eller deslige. Det var lærerige og nydelsesrige Aftener. I et Brev fra 1842 skriver Bissen til Høyen: »Hils Fredags-Selskabet. Gud velsigne Dig, fordi Du bliver ved at samle de unge Kunstnere om Dig; Du véd ikke, hvor meget godt Din Omgang udklækker hos Dem.« Det var sande Ord; det har enhver af Deltagerne følt med inderlig

Taknømmelighed. Det var en fordringsløs Vennekreds, som besjæledes af den samme Aand. Medens de Unge begjærlig lyttede til Mesterens Tale, vaagnede de slumrende Tanker i deres egne Sjæle, og der var ikke mange Sædekorn, som ikke faldt i god Jord. Efterhaanden blev imidlertid, som vi have sét, ikke blot Konstnerkredsen udvidet, men ogsaa Ikke-Konstnere fik Adgang til Fredag-Aftenerne, og det kunde endog hænde, at disse var det overvejende Tal. Derved blev Selskabets Charakter unægtelig noget forandret, men det var dog kun som en rigere Udvikling af det Tidligere. Det var ikke mere en bestemt sluttet Kreds, men det var en Samling af højst forskellige og selvstændige Kræfter, der alle følte sig tiltrukne af det samme Midtpunkt. Saalænge Høyen levede, vedblev hans Venner at samles i hans Hus om Fredag Aften. Konst og Litteratur, Hjemmet og Udlandet, Fortid og Nutid, Spøg og Alvor mødtes da i en broget Krans, altid behersket af Høyens aandrige og elskelige Personlighed.

Syvende Kapitel.

Tredie og fjerde Rejse i Danmark, 1832 og 1833. Rejse til England 1835. Konstforeningen. Rejse til Nederlandene og Paris 1836.

Høyens Undersøgelsesrejser omkring i Danmark, der i 1831 vare blevne afbrudte, fordi man krævede hans Tjeneste paa Frederiksborg, fortsattes i de to følgende Aar. Den 28de April 1832 bevilgede Kongen ham i dette Øjemed en Understøttelse af 300 Rdl. aarlig i 2 Aar.

Det første Aar anvendtes paa Sjælland, Falster og Møen. Nordsjælland kjendte han saa temmelig; nu begyndte han med den østlige Del af Øen og gjennemsogte Herregaardene og Landsbykirkerne paa Strækningen mellem Kjøge og Præstø, Storeheddinge og Ringsted. Derfra gik han til Holbæk og Kallundborg, og gjennemgik med samme Nøjagtighed hele den vestlige Halvdel af Øen. Falster og Møen dannede Slutningen. Hans Dagbøger, der bevares i det antikvarisk-topografiske Archiv, ere rige paa Notitser og Tegninger fra denne Rejse. Til de interessanteste Meddelelser vilde jeg henregne Optegnelserne om de gamle Kalkmalerier i Tjustrup Kirke, de smukkeste og betydningsfuldste, Høyen havde sét af den Art i Danmark. Nu ere de ved den sidste Restavration begravede under en tyk Overhvidtning, og naar engang atter en senere Slægt drager dem frem paa ny, ville maaske kun svage Spor af dem være tilbage. Da Høyen i 1832 gjorde Præsten i Tjustrup opmærksom paa disse Maleriers Betydning, anede han næppe, at de en Menneskealder senere, formodentlig under en anden Præst og en ny Kirkeejer, skulde forsvinde for Hvidtekosten, men — advaret derimod har han, og det med Fynd og Klem.

Hvor ivrig han var i denne Henseende, derom foreligger netop fra denne Tid et interessant Vidnesbyrd i en Artikel i »Dansk Ugeskrift« Maj 1833. »Til Vaaben mod Vandalerne« hedder den. Det er en Oversættelse af en Artikel af Victor Hugo, der med sin ustyrlige Hensynsløshed og lynende Veltalenhed revser og hudfletter sine Landsmænd, fordi de mishandlede og nedrev Fortidens Bygningsmonumenter. Høyen selv kunde ikke falde paa at bruge et saa heftigt Sprog i hvad han lod trykke; men

disse Ord vare som talte ud af hans eget Hjerte, og han oversatte dem aabenbart for at hans Landsmænd skulde lægge sig dem paa Sinde. Han gjør i Slutningsanmærkingen opmærksom paa at Victor Hugo ikke alene taler til Fordel for Frankrigs prægtige gothiske Monumenter, men med Varme antager sig ethvert Oldtidsminde, ethvert historisk Monument, selv fra de seneste Tider. »Derved« siger han »udtaler han en Sandhed, der aldrig kan gjentages for højt og for ofte, ogsaa her i Danmark. Bevarelsen af historiske Monumenter fra de nærmeste som fra de fjerneste Tider bør ikke være afhængig af noget som helst æsthetisk System, men overgives til den omhyggeligste historiske Varetægt. Kun sand Ærbødighed for Mindets moralske Værd kan frelse der, hvor den lunefulde Smag altfor ofte snører sig i Forstandens kolde Pantser og, som om den var en tro Allieret af den almindeligste Prosa, spørger om, hvad Nytte den kan have af det, der ej ligner den.«

Det andet Aar (1833) skulde væsentlig anvendes til det nordlige Jylland. Dog var der endnu først en Del at gjøre i Roskilde, hvor Altertavlen i Domkirken, og den gamle Frue-Kirke blev omhyggelig gennemgaaede. I Begyndelsen af Juli gik han over Kallundborg til Aarhus. Ved hans første Besøg der var det især Domkirken, der havde fængslet ham; denne Gang ofrede han sin Tid mest paa Frue-Kirke med de interessante Levninger af Klosteret, som nu bruges til Hospital; men ogsaa ved Domkirken var der Adskilligt at indhente, og hans modnede Øje forstod nu Meget, som tre Aar tidligere var ham gaadefuldt. Derfra begav han sig til Mariager, medtagende hvad der fandtes af Landsbykirker enten

paa Vejen eller i Nærheden af den; saa over Visborg, Bælum og Blenstrup til Lindenberg. I Gudums gamle Kirke saa han endnu den ene af Hvælvingerne rigt smykket med nogenlunde bevarede bibelske Malerier. Den 20de Juli kom han til Aalborg, hvor baade Frue-Kirke, Hospitalet og de mange andre gamle Bygninger krævede hans Opmærksomhed, og Udflugter gjordes til Sønderholm og Nørre Tranders. I Vensyssel gik han over Dronninglund, Voergaard og Sæbygaard til Sæby. De gamle Herregaarde interesserede ham, og den frodige Skovnatur, gennemstrømmet af den susende Aa og med de afvejlende Udsigter til den lille By med de røde Tage og til Kattegattet bagved, forekom ham Noget af det mest Fortryllende, Danmark ejede. Over Frederikshavn gik han til Hjørring, og gjorde derfra en Udflugt til Klitterne ved Lønstrup for at se Vesterhavet. Han traf det roligt og smilende i al sin Storhed; et Par norske Jagter var netop i Færd med at losse Tømmer ud; Alt var saa indbydende, saa lyst og saa lunt; men han anede, hvorledes det under andre Omstændigheder maatte være hélt anderledes, og han gjøs ved at tænke paa den Tomhed, der maatte herske f. Ex. paa Skagens lange Odde, en forfærdelig Ørken, gold og uddød, selv i Sammenligning med Havet, hvis livlige Bølger vrimle af Fisk.

Fra Hjørring tog Høyen over Boller og Taars, Vrejlev Kloster, Vraa og Vejby til Børglum, og derfra over Saltum til Birkelse. Iblandt Malerierne her fandt han et godt Portræt af Cort Adeler, i veneziansk Sø-Officers Dragt og uden Tvivl malet i Venedig. Dette Billede blev siden erhvervet for Frederiksborg, og det har været saa heldigt at overleve Branden; det er nu paa Rosenborg. Han besøgte

Oxholm paa Øland, gik saa til Kokkedal, og over Bejstrup og Tømmerby til Thisted. Sjørring, Skjoldborg og andre Landsbykirker undersøgte paa Vejen til Vestervig, hvis herlige gamle Kirke han opmaalte og aftegnede saa nøje, at han 7 Aar senere kunde skrive den interessante lille Afhandling derom, som findes trykt i Annaler for nordisk Oldkyndighed. Derpaa rejste han over Salling for at se den gamle Gaard Spøttrup og Grinderslev Kirke, saa over Hvalp-Sund til Bjørnsholm, og paa Hjemrejsen besøgte han endnu Herregaardene Nørlund, Clausholm, Gammel-Estrup og Skafføgaard.

Men saa ivrig Høyen var i Undersøgelsen af sit Fædrelands Monumenter, og saa stor hans Glæde var, hver Gang han fandt et smukt Kunstværk eller opdagede en hidtil ukjendt konsthistorisk Sammenhæng, saa følte han dog tidt, at han her kun bevægede sig paa et indskrænket Omraade, ligesom i en afsides Krog af Konsthistorien, og han længtes efter de store Syner, der havde været hans Hjertes Kjærlighed fra Ungdommen af, og ofte havde fyldt ham med en ubeskrivelig Salighed. Hans store Udenlandsrejse havde skjænket ham alt det Udbytte, der dengang var at finde; men det var snart ti Aar, siden han havde sét Italien, og selv for hans skarpe Hukommelse begyndte Minderne at tabe i Bestemthed og Fylde; og hvor Meget var der ikke, som han endnu ikke kjendte, og det Ting, som maatte regnes til Konsthistoriens egentlige Hovedpunkter! Han følte sig saa fattig, saa uvidende, og syntes, at hans hele Virksomhed maatte gaa i Staa, naar han ikke modtog ny Næring og Oplivelse ved en ny Rejse til Udlandet. Efter lang Tids Betænkning bestemte han sig til at anvende det

Par hundrede Daler, der endnu var tilbage af hans Formue, til en saadan Rejse. Denne Sum, tænkte han, vilde vel kunne hjælpe ham til Berlin, Dresden og Wien. Hellere vilde han rigtig nok til Holland, Paris og London; men dertil vare Midlerne for smaa. Da traf det sig saa, at Fregatten Bellona i Sommeren 1835 skulde sendes til Italien for at hente nogle af Thorvaldsens Sager hjem, og det antoges, at Høyen kunde faa Tilladelse til at sejle til England med den, hvis han ønskede det. Dette Vink greb han med Glæde. Øjeblikkelig forandrede han sin Rejseplan, og i Stedet for en Rejse til Tyskland, som havde kunnet opfriske ældre Erindringer, traadte en Englandsrejse, der viste ham nye Syner, om hvis Storhed og Betydning han ingen Forestilling havde gjort sig.

Den 3die Maj 1835 lettede Fregatten Anker fra Københavns Rhed. Det var et Sejlskib, og Lejligheden var ikke altid den bedste. Snart Modvind, snart Vindstille sinkede den, saa de først fjorten Dage efter kunde kaste Anker ved Beachy head. Høyen havde haft sine Anfald af Søsøge, af Kjedsomhed o. s. v., men i det Hele havde han befundet sig saare vel ombord og været Sø-Officererne en kjær Gjest, og han tog en hjertelig Afsked med dem, da Lodsbaaden sejlede ham ind til Portsmouth. Den næste Dag, 18de Maj, tog han med Diligencen til London.

London var dengang ikke nær saa stor som nu; men det var dog en hel Verden, der aabnede sig for ham, ejendommeligt i mange Henseender, Den store elegante By, Floden med sine Broer og Skibe, den taagede Luft med sit maleriske, gjøglende Spil, det støjende og mylrende Liv paa Torvepladserne, de herlige Parkanlæg, den zoologiske Have o. s. v., det var Adspredelse og Nydelse nok.

naar han ikke var beskjæftiget med Konstværkerne og Samlingerne. Men hvor rige vare ikke disse! Der var Westminster-Abbediets gothiske Kæmpebygning; der var British Museum, hvor han stod lige overfor de Elginske Marmorværker selv, som han før kun havde kjendt af Gipsafstøbninger; nu følte han Hellas' egen varme, klassiske Luftning. Der var National-Galleriet, daarligt opstillet og fattigt imod hvad det nu er, men dog rigt paa italienske Mesterstykker. Der var den aarlige Maleri-Udstilling og flere andre Udstillinger. Der var en Mængde større og mindre Privatsamlinger af Malerier, af Haandtegninger o. s. v., som velvillig aabnede sig for ham paa Grund af de Breve, han havde medbragt fra Kjøbenhavn, eller de Bekjendtskaber, som disse Breve foranledigede. Han kunde ikke noksom rose den Gjæstfrihed, hvormed han blev behandlet. Han talte ikke correct Engelsk, men hans Livlighed hjalp ham over Skjærerne; man forstod ham altid og talte gjerne med den indsigtfulde Lærde, der forbandt Sydboens Liv med Nordboens sædelige Alvor; man tog ham det ej engang ilde op, naar han lod sig overraske af en Indbydelse til Middag, uagtet han ikke kunde faa Tid til at ombytte sin dagligdags brune Frakke med Spidskjolen. Snart se vi ham hos en rig Brygger i Dulwich, snart hos en endnu rigere Banquier, Mr. Eastdeal, der paa sit Landsted havde samlet Alt hvad skjönt Naturen kunde opbyde, og fyldt Værelserne med hollandske Malerier af første Rang; kort i Forvejen havde han kjøbt en uforlignelig Samling af Haandtegninger for 1500 Pund. Hyppigst kom han til Brøndsteds Ven, den som klassisk Samler bekjendte Burgon; det var en stille, fint dannet Mand, der var gift med en elskværdig Grækerinde fra

Smyrna og havde en vakker Børneflokk og et yndigt Landsted i Chiselhurst ved Themsen. Han gjorde Bekjendtskab med Archæologen Cockerel, med den klassisk dannede Architect Donaldson, med Maleren Chalcott, Stempel-skjæreren Pistrucci og mange Andre. I London traf han ogsaa Professor Gerhard fra Berlin, hvem han kjendte fra Rom, og Waagen, hvis Bekjendtskab han havde gjort i Pompeji. Waagen var nu bleven Direktør for Billedgalleriet i Berlin. Høyen havde efter sin første Rejseplan ventet at træffe ham der; nu traf han, ham i England, i Færd med at foretage den grundige Undersøgelse af de offentlige og private Samlinger i dette Land, hvis Udbytte findes i hans store Værk »Treasures of art in England«. Høyen fandt i Waagen den grundigste og sindigste Kjender af Malerkonsten, han endnu havde truffet, og Waagen satte paa sin Side ikke mindre Pris paa Høyen. De tilbragte derfor mange Timer sammen i fælles Studier og Samtaler derom.

Tiden gik, som en Følge deraf, hurtigt for Høyen, og han begyndte allerede at frygte for, at Pengene vilde slippe op, før han blev færdig; men da han kom ud til Hampton-court, og saa Rafaels Tapeter og Holbeins Portræter, blev det ham fuldstændig klart, at han havde forregnet sig, og han tænkte med Gru paa at skulde tage hjem, netop som han havde begyndt at faa Øje paa det, der syntes at samle hele den nyere Konsthistorie ligesom i ét Brændpunkt. Han tog da Mod til sig og skrev til Konstakademiet i Kjøbenhavn om at komme ham til Hjælp med en Sum af 100 Rd. Dette Ønske blev ogsaa bevilget; men han vilde endda ikke have hjulpet sig uden Gjæld, hvis ikke Professor Schouw havde sendt ham 100 Rd. til

»fra en ubekjendt Velgjører«. Høyen vidste ikke, hvem denne var, »med mindre det skulde være Schouw selv«; men da det kom fra en saa god Ven, betænkte han sig ikke paa at modtage det. Saaledes saa han sig i Stand til at forlænge sit Ophold i London til den 14de August. Han havde været flittig, og følte, at disse tre Maaneder havde været uendelig rige for ham. Han vidste bedre end Nogen, at han ikke havde naaet Maalet endnu; men han var kommen et Skridt frem og havde faaet nyt Mod til at arbejde. Han betragtede sig ikke som Mester, men som »en ikke forknyt Lærling.«

Rejsens Glæde var imidlertid bleven formørket ved alvorlige Efterretninger fra Hjemmet. Høyens Svigerfader, Provst Westengaard i Kundby, var død den 9de Juni 1835. Det var en gammel Mand, 72 Aar; han havde i flere Aar været meget svag og maattet lade sit Embede bestyre af Kapellaner; hans Hustru var død i Efteraaret 1834, og han selv længtes kun efter at følge hende; men for de Efterlevende var Savnet af den gamle, kjærlige Fader, de havde plejet at sysle om, lige føleligt. Og naar Høyen tænkte paa, hvorledes det venlige Kundby for Fremtiden skulde være et fremmed Sted for ham og hans Hustru, det Sted, hvor deres Ungdoms Kjærlighed først var fremblomstret, hvor den store Kreds af Brødre og Søstre, Venner og Veninder havde tilbragt saa mangen lykkelig Sommerferie, og hvor han endnu i de senere Aar havde haft et stille, fredeligt Sommerhjem, saa forekom det ham, som om han stod ved et af Livets store Grænse-skjel. »Vor Ungdoms Tid er endt« skriver han til sin Hustru; »den travle Manddoms Alder er begyndt; jeg maa, og jeg vil arbejde, arbejde strængt; men jeg skal med

Guds Hjælp ogsaa kunne være Noget for og hos Eder.“ Han tænker her ikke blot paa sin Hustru, men ogsaa paa hendes Søster; thi hun var fra nu af Medlem af hans Familie, og indtil det Øjeblik, da disse Ord nedskrives, ere Søstrene ikke skilte ad. Hanne Westengaards kjærlige Sind og jævne Venlighed har ogsaa givet sit Bidrag til det Høyenske Huses Hygge.

I de første Uger efter Hjemkomsten var Høyen selvfølgelig optaget af Familieanliggender; derefter blev han kaldt til Frederiksborg. Professor J. P. Møller havde nu i fulde to Aar været beskæftiget med at frelse og restavrere de mishandlede Originalmalerier, og den vigtigste Del af dette Arbejde var tilendebragt. Nu overdrog Overhofmarskalen Høyen at ordne og ophænge Samlingen efter den aftalte Plan. Endelig havde altsaa den sunde Fornuft og Videnskabens og Konstens Tarv vundet Sejr. Fra 18de September til 8de October opholdt han sig paa Slottet for at foretage nogle af de nødvendige Forberedelser dertil; det egentlige Arbejde kunde først begynde ad Aare.

Ogsaa paa et andet Punkt havde Høyen den Glæde at se Anskuelse, han tidligere forgjæves havde forfægtet, vinde en lille Sejr. Det var i Konstforeningen. Dette Selskab, som vi have sét han havde været med at stifte, havde i de sidste Aar modtaget en forbavsende Udvidelse. I April 1829 talte det 71 Medlemmer; ved Udgangen af 1835 var Medlemstallet 1107, og Aarets Indtægt havde været 9450 Rdl. Selskabet havde hidtil udfoldet en ganske smuk Virksomhed. Det havde i September 1828 foranstaltet en smuk Udstilling af Malerier, hvoriblandt ikke færre end 117 Arbejder af Juel. Ved saadanne Udstillinger

havde Foreningens Stiftere haabet at samle Midler til større kunstneriske Foretagender; men denne Tanke mødte Modstand, som det synes endog fra Konstakademiets Side, der frygtede at slige Udstillinger skulde skade Besøget og formindske Indtægten ved Akademiets egen aarlige Udstilling, og man saa sig nødt til at opgive den. Derimod havde Konstforeningen oftere udsat Prisbelønninger for Løsningen af kunstneriske Opgaver. Hetsch's Project til Marmorkirkens Fuldendelse var fremkaldt ved en saadan Anledning; ligesaa flere værdifulde Malerier, som Constantin Hansens Kronborg Slot og Roeds Frederiksborg Slot. Den havde udgivet en smuk Række Raderinger, hvoriblandt Christian Hansens Tegninger af Roskilde Domkirke. Den havde endelig dels efter Bestilling, dels efter Tilbud fra Kunstnere kjøbt en stor Mængde Malerier og andre Kunstværker, der ved Lodtrækning vare blevne fordelte imellem Medlemmerne. Denne sidste Del af Selskabets Virksomhed betragtedes i Almindelighed som den vigtigste, og det var Haabet om at vinde i Lotteriet, der havde skaffet det saa stor en Tilgang. Det egoistiske Element, som Selskabets Stiftere ikke havde udelukket, da de haabede derved at vinde Midler til en ædlere og mere omfattende Virken i Konstens Tjeneste, var derved ogsaa voxet og dannede en Opposition, som Selskabets tidligere Ledere ikke kunde beherske. Mange Medlemmer forlangte, at alle Selskabets Midler skulde anvendes til Indkjøb af Malerier, helst saa mange som muligt, for at der kunde være desto større Udsigt til at vinde. Derfor burde Malerierne heller ikke betales for dyrt. Dette, klagede man, havde ofte været Tilfældet, navnlig med Hensyn til yngre Kunstnere, hvem man derved bibragte skadelige Indbildninger om egen Fortræffelighed,

skjøndt de endnu ikke vare Medlemmer af Akademiet, men kun Elever, der uddannede sig ved denne Konstskole, og hvis Arbejder altsaa blot kunde ansees som Prøver paa vel anvendte Studier, uden at gjøre Fordring paa at betragtes som Konstværker.*) Man ankede især over at man havde bestilt Arbejder hos Kunstnere, der opholdt sig i Udlandet, hvorved man jo stod Fare for at købe Katten i Sækken; ja man havde ikke blot gjort Bestilling hos danske Kunstnere, men selv hos fremmede, som

*) Se Kjøbenhavnsposten den 2den April 1835. Man forbavses unægtelig over den Naivitet, hvormed man dengang kunde vedkjende sig slige filistrøse Anskuelser. I samme Artikel findes følgende statistiske Opgjørelse: »For de 4 Stykker, som til Lodtrækningen i 1834 afkjøbtes Akademiets Medlemmer, vare Priserne: 50, 120, 150 og 160 Rdl., altsaa tilsammen 480 Rdl., saa at de yngre Kunstnere af de 4,600 Rdl., hvorfor i dette Aar gjordes Indkjøb, ej alene have erholdt 4,120 Rdl., men endog de højeste Priser fra 160—300 Rdl.» — Det kan maaske interessere at se, hvilke disse Billeder af yngre Kunstnere var. Efter den Liste, der findes i den af Foreningens Bestyrelse udgivne Historie: »Konstforeningen i Kjøbenhavn fra dens Stiftelse til 1863« Side 136 f., var det: »Chr. Holm: en Kat med Killinger, 200 Rdl., Kuchler: en italiensk Bondefamilie, 200 Rdl., Monies: en Konstner spøgende med en Bondepige, 140 Rdl., Buntzen: Vinterlandskab, 160 Rdl., Rørby: Fiskere ved Skagen, 200 Rdl., Constantin Hansen: Nogle Drengespille Tærning paa en Trappe, 160 Rdl., og: Kronborg Slot, 300 Rdl., Roed: Afskeden paa Toldboden, 200 Rdl., Petzholdt: Ruiner af Selinunt, 200 Rdl., Sonne: Italienske Fiskere, 200 Rdl., Mohr: Landskab ved Kellerssee, 180 Rdl., Gurlitt: Udsigt ved Esrom, 200 Rdl., Kjærshou: Parti ved Dyrehaven, 150 Rdl., Carl: Parti ved Vordingborg, 150 Rdl., V. Petersen: Nøddebo, 150 Rdl., Ernst Meyer: En Munk, der viser Børn et Crucifix, 200 Rdl., Blunck: en Madonna, 200 Rdl., Købke: Kastelsporten, 200 Rdl., Marstrand: to fulde Matroser, 140 Rdl., A. Müller: Bøhmere anraabe Nepomuk efter en Storm, 170 Rdl., foruden en Del mindre Billeder. Nutildags vilde Priserne omtrent være dobbelt saa høje.

Horace Vernet, og derved syntes man at have overskredet Grænserne for en »dansk« Kunstforening, hvis Opgave var at understøtte danske Kunstnere. Denne Opfattelse blev tiltraadt af en Del Kunstnere, hos hvem der ikke var gjort Bestillinger, eller som fandt, at de yngre Talenter havde faaet deres Stykker for godt betalte, og da Bestyrelsen fremlagde sin Virksomhedsplan for Aaret 1835, der fulgte det samme System som de tidligere, indgav 70 Medlemmer en udførlig Protest derimod, og forlangte, at alle de disponible Pengemidler skulde anvendes til Indkjøb af Kunstværker, og det uden forudgaaende Bestilling. Paa Generalforsamlingen den 15de Januar 1835 skulde Afgjørelsen træffes. Høyen hørte ikke til Bestyrelsen, men han optraadte med et varmt og veltalende Foredrag til Fordel for dens Plan. Han forsvarede Hensigtsmæssigheden af Bestillinger og Opgaver, og han var saa heldig at kunne gjøre det netop ved Henvisning til det sidste Aars Indkjøb. »Af 30 kjøbte Kunstværker« sagde han »vare de 21 dels Bestillinger, dels foranledigede ved Opgaver; kun 9 Malerier bleve erhvervede ved Ballottering. Men har da nogen af de bedre Kunstnere klaget over Tilsidesættelse af sine Arbejder? Have ikke iblandt de Kunstnere, som have havt Bestillinger, de Allerfleste kjendeligen anvendt hele deres Kraft, og arbejdet med Held? Naar har Selskabet sét flere gode Landskaber imellem de Malerier, det har kjøbt?« Han fortsætter: »Hvad Bedømmelsen af Kunstnere og Kunstværker angaar, da kan det ikke hjælpe at maale dem efter en saa usikker Maalestok som den absolute Mesterlighed; derimod vil en klar og sikker Erkjendelse af det Gode i de frembragte Arbejder, af Talenternes større og mindre Omfang og forskjellige

Retning, væsentligen kunne bidrage til at vække et friskere Liv i vore Konstforetagender og i Sandsen for dem. Men hvad der er endnu nødvendigere, hvad der endnu sikrere vilde bidrage til Konstens og Selskabets Fordel, det er den varme Følelse for Menneskelivet og Naturen, den Trang og Længsel efter at se dem fremstillede i Kunstværker, som der maa til for at Kunstnerens Følelser og Virken kan finde Gjenklang, og for at han selv levende kan blive overtydet om Vigtigheden af at samle alle sine Kræfter, opbyde hele sin Formue for ret at kunne tilfredsstille en saa ædel Trang og Længsel, og saaledes opfylde det store Kald, hvortil han har ofret sig. En passiv Deltagelse under Skin af almindelig Interesse kan kun lidet nytte; en Konstforening som blot vil modtage, men Intet give, vil kun være i Stand til at virke lidet. Den maa have en Trang, der er større og betydningsfuldere, end at den skulde føle sig tilfredsstillet ved det Tilfældige, der bydes den, om end dette var nok saa fortræffeligt. Denne Trang udtaler den i sine Bestillinger og Opgaver; derved er det, at den søger at drage Kunstnerne til sig, sætte sig i en nøjere, inderligere Forbindelse med dem, saaledes at de blive det, de ifølge deres Kald skulde være. Organerne, hvorigjennem vor Følelse for Historien, for den store Alnatur udtaler sig.“

Oppositionen havde beraabt sig paa, at efter Loven skulde i Almindelighed Medlemscontingenterne anvendes til Indkjøb af Kunstværker, der skulde bortloddes, og Indtægten af Udstillingerne anvendes til andre kunstneriske Formaal. Disse sidste vare imidlertid, som alt omtalt, blevne umulige. Naar man nu paastod, at Foreningen altsaa heller ikke mere kunde virke for slige almindeligere

konstneriske Formaal, bemærker Høyen, at fordi ét af de i Lovene projecterede Midler var blevet ubrugeligt, deraf kunde ingenlunde følge, at saadanne Foretagender, som nærmest vare satte i Forbindelse dermed, som Opgaver, Præmier o. s. v., skulde udelukkes, naar Selskabet fandt dem bifaldsværdige og havde Kræfter dertil. »Jeg strider« siger han »ikke imod Indkjøb af færdige Arbejder, ikke heller imod at Konstværker fordeles mellem Selskabets Medlemmer, naar dette Kjøb og denne Bortlodning bliver holdt indenfor passende Grænser. Vi bør vel erindre, at Konstforeningen har erklæret, at den vil virke til Konstens Fordel; vi bør derfor vogte os for at ikke vor Egoisme skal lægge Hindringer i Vejen for et saa helligt Formaal. Til enhver Tid have forenede Kræfter formaaet meget, ogsaa for Konsten; derom vidne endnu de talrige Mesterværker, som ere blevne til ved S sammenskud af Menigheder, Broderskaber, Corporationer, Foreninger o. s. v. Paa et saadant Punkt staar nu Konstforeningen, og hvo af dens Medlemmer vilde ikke langt hellere have bidraget til at fremkalde et ædelt, stort Konstværk, hvorved Samtid og Eftertid kunde opbygges og glædes, end snæversindet holde fast ene ved Lodtrækningen, for at tiltrygle sig af Lykken et eller andet mindre betydeligt Konstværk, som kun en lille Kreds kunde nyde? Men Konstforeningen bør ikke alene tænke paa hvad hine ældre Corporationer o. s. v. have virket for Konsten; den bør tillige kalde sig i Minde hine mægtige Velyndere, til hvis Deltagelse de største Konstnere have knyttet deres Existents. Ogsaa dem bør den efterligne, og vel erindre, at, dersom det kunde lykkes Foreningen at fremkalde blot en eneste stor Konstner, der kunde tilvinde sine Værker Udødeligheden, saa havde den

virket mere end ved at understøtte hundrede andre Kunstnere.«

Denne sidste Appel var ikke uden Virkning. Skjøndt Generalforsamlingens Flerhed var mødt med en forudfattet Mening, saa gik den dog ind paa at det kunde tillades at udsætte Opgaver; men den forbød Bestyrelsen at gjøre Bestillinger. Som en Følge af denne Afstemning traadte Konst-Comitteen af. Den nye Bestyrelse, som blev valgt i Stedet, var imidlertid heller ikke saa heldig at kunne tilfredsstille Selskabet; Stemningen vendte sig, og i Slutningen af 1835 fremkom der Forslag, som gik ud dels paa en Forandring i Bestyrelsens Sammensætning, dels paa at hævde Foreningens oprindelige Tanke, at der uafhængigt af den Sum, hvis Anvendelse igjennem Bortlodningen kom de enkelte Medlemmer til Gode, ogsaa aarlig skulde anvendes en Del paa større Konstarbejder. Disse Forslag bleve virkelig antagne paa Generalforsamlingen den 14de Januar og den 10de Marts 1836. Det blev bestemt, at Foreningen i de første 5 Aar skulde anvende 500 Species aarlig til større Malerier eller plastiske Arbejder, og at man i det første Aar nærmest skulde have Historiemaleriet for Øje. Til at udsætte en dertil hørende Opgave og bedømme Udførelsen nedsattes et Udvalg bestaaende af Cancelliraad Thomsen, Professorerne Høyen, Freund, Eckersberg, Hetsch, Møller, samt Billedhugger Bissen. Det blev Høyen, der skulde foreslaa Opgaven eller rettere Opgaverne, thi ikke faa af Foreningens Medlemmer, og iblandt dem Thomsen holdt altid paa, at Kunstnere skulde have den størst mulige Frihed i Valget. Da det netop var 200 Aar, siden Reformationen blev indført i Danmark, blev der opgivet 3 til Reformationshistorien henhørende Emner: 1) Luther paa

Rigsdagen i Worms, 2) Hans Tavsens prædikende paa Kirkegaarden i Viborg, 3) Hans Tavsens ledsagende og beskyttende Biskop Rønnow imellem de opbragte kjøbenhavnske Borgere. Iblant de indleverede Skitser var Adam Müllers »Luther paa Rigsdagen i Worms«, og Konstforeningen havde den Glæde at kunne fremkalde det smukke Maleri, som nu pryder Helliggejstes Kirke i Kjøbenhavn. Ogsaa de 2 følgende Aar var Høyen Medlem af det samme Udvalg. I det første Aar forlangte man en Døbefont; men de indleverede Skitser fandtes ikke antagelige, og Selskabet bestemte de 500 Species til Udførelsen af Freunds Odin i Bronze, som ejes af Konstforeningen selv. I det andet Aar udsattes tvende Præmier, den ene for en Altertavle til Helsingørs Kirke, forestillende Mariae Bebudelse; Prisen blev vundet af Professor Lund; den anden for et Museum for Thorvaldsens Arbejder og Konstsamlinger; men intet Arbejde blev indleveret.

Men Generalforsamlingen den 10de Marts 1836 gik ikke blot ind paa at tillade Anvendelsen af en betydelig Sum aarlig til større kunstneriske Foretagender; den tillod ogsaa saa godt som uden Opposition Bestyrelsen at bestille hele 16 Malerier til Foreningen,*) og optog saaledes paa ny det System, den i det foregaaende Aar saa bestemt havde forkastet. Ogsaa dette Resultat skyldtes vistnok for en stor Del Høyen. Da man nemlig det foregaaende Aar forbød Anvendelsen af Foreningens Midler til almindeligere Øjemed, havde man dog gjort én Undtagelse; man havde tilladt Udgivelsen af et »Dansk Konstblad«. Redactionen var bleven overdraget til Christian Winther,

*) Se Kjøbenhavnsposten den 20de Marts 1836.

og det 1ste Numer udkom den 9de Marts 1836, Dagen før den omtalte Generalforsamling. Det indeholdt en Artikel af Høyen: »Hvad bør man vente af Konstforeningen?« en saa smuk og klar Udvikling, at vi ikke have betænkt os paa at optage den i Samlingen af hans Skrifter. Høyen viste deri, at det væsentlig var ved Opgaver og Bestillinger, at Foreningen skulde gavne, og han gjendrev de Indvendinger, man havde fremført, at Bestillinger skulde fremme personlige Hensyn og skade Kunstnernes Frihed. Generalforsamlingen gav ham fuldstændig Medhold. Oppositionen gav først nogle Dage senere sin Harme Luft i Kjøbenhavnsposten den 20de Marts, i en Artikel med Overskriften »Latet anguis in herba.« Deri hedder det, at Professor Høyen havde svigtet den Tillid, man havde vist ham ved at lade ham skrive den første Artikel i Foreningens Blad; det var jo dog baade utidigt, ubetænksomt og taktløst, at begynde dette med et Stykke, der havde en saa polemisk Form og indeholdt saadanne Udfald imod Foreningen.« Det gik her som saa tidt i politiske Kampe; et overvundet Parti, især naar det tror at kunne kalde sig selv demokratisk, vil ikke indrømme sit Nederlag, hvor stort dette end har været. Hvor lille end Mindretallet er, vedbliver det at betragte sig som det Hele, og den, der forsvarer de Anskuelser, der have vundet den besindige Flerheds Tilslutning, sigtes for Angreb paa Folk og Stat.

Dansk Konstblad holdt sig i nogle faa Aar; saa maatte det gaa ind, da det ikke fik Understøttelse nok hos Publikum. Iblandt de Artikler deri, som tiltrak sig større Opmærksomhed, bør nævnes Høyens »Udsigt over det Mærkeligste paa Konstudstillingen 1838«, der meddeltes i tre

Tillægsnumere til Bladet, en i mange Henseender interessant Kritik, som ogsaa er optaget i Samlingen af hans Skrifter.

I de følgende Aar sank Konstforeningens Virksomhed efterhaanden mere og mere ned til kun at bestaa i Indkjøb af Malerier til Bortlodning. Da dette ikke interesserede Høyen synderlig, gik han ud af Foreningen. Mange Medlemmer tog ham dette ilde op, og de forargedes i høj Grad, da han i 1847 stiftede et andet Selskab med et forskjelligt Formaal, Foreningen for nordisk Konst, hvorom mere nedenfor. En halv Snes Aar senere besluttede Konstforeningen at udgive *Freunds Frise »Ragnarok«*, og Bestyrelsen bad Høyen om at skrive Texten dertil. Han efterkom med stor Beredvillighed denne Opfordring, og leverede atter ved denne Lejlighed et af disse klassiske Smaaarbejder, der vise, hvilken Betydning en indsigtfuld Tolk har baade for Publikum og for Konstneren, og som ville staa som Mønstre for Eftertiden. »Bestyrelsen bevidnede ham paa Selskabets Vegne sin taknemmelige Paa-skjønnelse«; men dette hindrede ikke, at det samme Selskab tre Aar senere viste sin Uvillie imod ham ved at forsøge paa at faa ham indskrænket i Bestyrelsen af Billedgalleriet, hvorom mere nedenfor.

Høyens Rejse til England i 1835 havde ikke blot oplivet og forfrisket ham, men den havde ogsaa i flere Henseender udvidet hans Blik. Vi have sét, han betragtede dette kun som en Begyndelse; han følte sig som en Lærling, der havde begyndt at faa Greb paa sin Videnskab, og som nu glødede af Iver for at tilegne sig den fuldstændig. Dertil udfordredes endnu en Rejse til Paris,

Belgien og Holland; ja han syntes ej engang, at han kunde røgte sit Hverv paa Frederiksborg tilbørligt, før han havde erhvervet sig et fuldstændigere Kjendskab til de hollandske Portrætmalere, end han allerede besad. Han ansøgte derfor Staten om Midler til en saadan Rejse, da hans egne nu vare opbrugte, og den 14de Mai 1836 bevilgede Kongen ham i det angivne Øjemed en Understøttelse af 800 Rdl.

Inden han forlod Landet, tilbragte han nogle Dage paa Frederiksborg sammen med Professor Møller, for at sætte denne i Stand til at udføre, hvad der endnu manglede af nødvendige Restavrationsarbejder i Sommerens Løb. Den 27de Maj tog han fra Kjøbenhavn til Kiel, og efter et Par Dages Ophold i Hamborg, derfra med Dampskib til Amsterdam, hvor han ankom den 1ste Juni 1836. I hele 5 Uger opholdt han sig i Hollands gamle Hovedstad. Der var saa meget for ham at gjøre. Rijks Museet indeholdt jo over 400 Malerier, dels af store Konstnere, han nu først ret skulde lære at kjende, som Frants Hals og van der Helst, for ikke at tale om alle dem, der vilde være store, hvis de ikke stod ved Siden af endnu større Mestere, dels Hovedbilleder af Rembrandt, Potter og Andre, som han vel kjendte i Forvejen, men langt fra ikke kjendte tilfulde. Dertil kom Raadhuset, den store Mængde milde Stiftelser af forskjellig Art, og de fortrinlige Privatsamlinger, Six's, v. Hoops, v. Brienens, v. d. Loons og andre. Naar det ikke netop hændte sig, at Ejeren var bortrejst, eller Bygningsarbejder eller lignende Forhindringer gjorde disse Samlinger utilgængelige, blev Besøgeren altid modtaget med den største Forekommenhed; man var glad ved at fremvise sine Skatte, og tog med Glæde Billederne ned fra Væggene, naar de ikke hang i

tilstrækkelig godt Lys. — Høyen havde nok ønsket at lære det hollandske Familieliv at kjende, ligesom han i det foregaaende Aar var bleven bekendt med det engelske, men han havde ikke Anbefalingsbreve eller Forbindelser, der kunde aabne det for ham i nogen større Udstrækning. Desto mere uforstyrret levede han i sine Studier, og han havde sin store Glæde af at se paa Staden og det Liv, der bevægede sig i den. Denne gamle, tætbyggede By var saa malerisk, naar Solen faldt hen ad de lange Kanaler med de talrige Broer og med de grønne Træer langs med Siderne, medens de smalle Gader laa i en dyb og dog gjennemsigtig Skygge. Kanalernes Stank glemte han rent, naar han saa paa disse smaa renlige Huse med de blank polerede Trapperækværker, med den lille Gaard og Have, der her højt oppe i Norden kaldte Pompeji tilbage i Erindringen. Dette Liv paa Kanalerne og i Gaderne, af Handlende og Forretningsfolk om Hverdage, af pyntede Børn om Søndage, af Kaffehusgjæster og af hele Familier efter endt Dagværk, anslog ogsaa sydlige Toner. Vistnok manglede her ikke raaere Træk. De berusede eller ikke berusede Karle og Piger, som om Aftenen støjende drog igjennem Gaderne, havde noget Frastødende, men, sagde han undskyldende, det var jo kun et enkelt Træk, ligesom det uhyggelige Jødekvarter var et enkelt Kvarter af Byen.

Høyens Ophold i Amsterdam blev kun afbrudt ved et Par Udflugter til Haarlem, hvor den Teylerske Stiftelse krævede hans Studium. Denne nette og venlige By med sin rige Blomsterflor syntes ham Idealet af hollandsk Renhed og Hyggelighed. Den 8de Juli kom han til Haag, hvis betydelige Konstskatte atter fængslede ham i længere

Tid. Den danske Minister, Baron Selby's Forekommenhed gav ham Lejlighed til at se den fine Verden og dens Selskabelighed. Dette var behageligt nok, men det var ikke særlig hollandsk. Gik han derimod ud til Scheweningen, kunde han ret gjøre Bekjendtskab med dette Hav, der paa én Gang er Hollands frygtelige Fjende og dets bedste Ven; han kunde paa samme Sted se de fattige Fiskeres strænge Arbejde og den rige og fornemme Verdens Badeliv; og i Leyden -- der studerede han ikke blot den fortræffelige Lucas' Dommedag paa Raadhuset, men hans Fantasi forfulgte ogsaa Skridt for Skridt hin verdenshistoriske Belejring, hvor det frihedselskende Folk holdt ud under de største Trængsler indtil Flodens Bølger bragte deres Frelser. Over Rotterdam, Delft og Dortrecht gik han til Antwerpen, hvor han ankom den 1ste August. Det var næppe 6 Aar, siden Belgien havde løsrevet sig fra Holland; Minderne om Kampen vare endnu friske, Lidenskaberne endnu ophidsede, og det forekom ogsaa ham, som om Modsætningen imellem de tvende Dele af Nederlandene var overordentlig stor. Han var ikke længere i Alleernes og Kanalernes Land, i de trange Gader mellem de smaa, renlige og velvedligeholdte Huse; bredere Gader og større Pladse, med store, men ikke sjælden forfaldne Paladser omgav ham; de store Kirker med den pragtfulde katholske Cultus traadte i Forgrunden; og hvad Konsten angik, saa var det Rubens' mægtige Skikkelse, der beherskede Alt. Han besøgte Brügge, Gent og Brüssel; hver Stad havde sit eget Fysiognomi og sin egen betydningsfulde Plads i Konsthistorien. Han havde gjerne dvælet der længere, men Paris stod jo endnu tilbage, og Sommeren nærmede sig sin Ende.

Imellem Brüssel og Antwerpen gjorde han for første Gang Bekjendtskab med Jernbanebefordring. Hvor ønskede han, at dette Middel altid havde staaet til hans Raadighed! det havde sparet ham ikke faa Dage til hans Arbejde.

Den 21de August ankom han til Paris og tog ind i Hotel Vivienne. Der traf han strax Landsmænd, Cand. V. Bjerring (nu Professor i Fransk ved Universitetet), Cand. jur. Bornemann (senere Professor i Retsvidenskaben), Cand. theol. Martensen (nu Sjællands Biskop) og Lieutenant Andræ (senere Minister). Han fandt sig altsaa strax hjemme. Landsmændene hjalp ham til at finde sig til rette i den store By; de udgjorde hans Selskab ved Middagsbordet, ledsagede ham i Theatrene, og efter Theater-tiden tilbragte de i Almindelighed en Times Tid eller to sammen under livlig Samtale, drøftende, som det hed sig, »Menneskehedens vigtigste Interesser«. Det lille Selskab indeholdt store Modsætninger. Den hegelske Filosofi og den umiddelbare Anskuelse, den mathematiske Beregning og det ideelle Syn mødtes tidt i alvorlig Kamp, og den exacte Videnskab havde undertiden sin Glæde af at vende sin Egg imod det varme Hjerte, hvis veltalende Tunge helst fulgte andre Veje. Da kunde Høyen blive heftig og forløbe sig; men var Sligt hændet, var han den næste Dag fortvivlet og vidste ikke, hvordan han skulde forsone den Modstander, han i sin Uskyldighed troede at have saaret, medens han i Virkeligheden kun havde glædet ham med en lille Triumf. Bornemann, Martensen og Andræ rejste snart; men andre Landsmænd kom til, som Dr. Rørbye og Componisten Hartmann. Bjerring blev der under hele hans Ophold. De gjorde tidt hinanden Selskab, som blandt Andet paa

en interessant Udflugt til Rouen. — Der var ikke megen Tid til at gjøre Bekjendtskab med franske Lærde og Kunstnere, og det er jo ogsaa bekjendt nok, at disse just ikke ere let tilgængelige i Paris. Et Brev fra Hetsch gav dog Høyen Adgang til den bekjendte Architect Gau, Forfatteren til det smukke Værk over Nubien. Høyen fandt i ham en særdeles kundskabsrig og behagelig Mand, hvis Bekjendtskab baade var ham til Glæde og til Nytte.

Det er overflødigt at sige, at Høyen ligesom andre Mennesker var indtaget af denne »Verdens Hovedstad« med det livlige, gjennemdannede Udseende. Theatrene besøgte han næsten hver Aften. »for at studere Sproget« hed det, men i Virkeligheden fordi han aldrig før havde sét den sceniske Konst udfolde sig saa mangfoldigt og saa mesterligt. Theatret var jo ogsaa langt fra at være ham uvedkommende. Hans Aands Sfære var ikke indskrænket til en enkelt Konst, men hver en Ytring af Menneskets skabende Drift, enhver Maade, hvorpaa Menneskeaanden kunde vise, at den fattede et Glimt af den evige Skjønhed, var ham kjær og dyrebar. — For hans nærmeste og egentlige Studier var Udbyttet saare stort. For Italiens Rigdom fandt han rigtignok at Paris maatte staa tilbage, men den havde Meget, som Italien manglede. Han blev her indført i Egne af Konsthistorien, der før havde været ham ganske eller for en stor Del ubekjendte, og hvor han nu overraskedes ved at finde en Dygtighed, han ikke havde ventet. Dette gjaldt navnlig om den franske Billedhuggerkonst i det 16de Aarhundrede og om den franske Malerkonst i Nutiden. Denne sidste kunde dog ikke vise sig for ham i sin fulde Storhed. Han saa de herlige Arbejder, der vare ophængte i Palais Luxembourg; men Samlingen i Versailles var under Opstil-

ling, og af denne Grund utilgængelig. Der blev saaledes et Savn tilbage, som det først mange Aar senere 'skulde lykkes ham at faa udfyldt. Men ved Siden af denne særlig franske Konst, var jo saa godt som alle Tidens og Folkelags Konststræben repræsenteret i Paris ved ypperlige Arbejder. Fortrinlige Antiker, som han før kun kjendte af Afstøbninger, kunde han nu studere i Originalen; andre, ikke mindre mærkværdige, vare først nylig dragne frem for Lyset, som Sculpturerne fra Olympia. Louvres store Billedgalleri, saa rigt paa Mesterværker af italiensk og nederlandsk Konst, Marechal Soults Samling af spanske Malerier o. s. v. gav hans Studier den Afrunding, han tidligere havde savnet, og tillod ham fra nu af med større Ro at arbejde i sit Hjem og lade Konsthistorien udfolde sin hele Sammenhæng og Fylde for dem, der vilde følge hans Foredrag.

Den 1ste November rejste Høyen over Calais til London, og derfra hjem.

Ottende Kapitel.

Thorvaldsens Museum. Portrætsamlingen paa Frederiksborg.

Strax efter Høyens Hjemkomst fra Frankrig blev der lagt Haand paa et Størværk, som han altid havde omfattet med inderlig Kjærlighed og nu var en af de Vigtigste til at sætte i Værk, Oprettelsen af Thorvaldsens Museum.

Thorvaldsen havde allerede i 1830 testamenteret Staden Kjøbenhavn alle de Konstsager og Samlinger, han

efterlod sig, paa den Betingelse at de skulde udgjøre et eget Museum for sig og opstilles i et passende Locale, hvor de kunde antages sikrede mod Ildsvaade. Men dette Testament var affattet paa Dansk og uden at alle de Former vare iagttagne, som udfordredes til uantastelig juridisk Gyldighed i Rom, og naar Ludvig Bødtcher og Andre opfordrede ham til at afhjælpe denne Mangel ved at gjøre et nyt lovformeligt Testament, trak han sig altid tilbage. Han havde vistnok en lille Frygt for at man ikke paaskjønnede hans Gave som den fortjente, og at den Betingelse, han have sat, Opførelsen af en Museumsbygning, maaske ikke skulde blive opfyldt. Og kan man fortænke ham deri? Den ene store Sendelse af Kunstværker var bleven hjemsendt efter den anden, men endnu var der ikke gjort noget Skridt til at sikre dem et passende Locale, og en stor Del af dem laa endnu indpakkede i de Kasser, hvori de vare sendte. Men i Februar 1834 lykkedes det Conferentsraad Collin at erholde et formeligt Tilsagn af Kong Frederik VI om at Thorvaldsens Gave skulde betragtes som en uafhængelig Ejendom, og at der skulde sikres den et værdigt Opbevarelsessted. Nu syntes enhver Betænkelse fra Giverens Side at maatte bortfalde, og her hjemme begyndte man ogsaa saa smaat at lægge Planer. Da Kunstforeningen i 1834 havde udsat den Opgave, hvorledes Levningerne af Marmorkirken bedst kunde benyttes, vandt Hetsch Prisen ved et Project, der gik ud paa at anvende dem til et Museum for plastiske Arbejder, hvorved han selvfølgelig havde tænkt paa Thorvaldsens; og paa samme Tid syslede Bindsbøll i Rom, hvor han stadig omgikkes med Thorvaldsen, med en anden Plan til et Museum for hans Værker. Men det store Spørgsmaal,

hvorfra man skulde skaffe Midlerne til at opføre et saadant Museum, havde man endnu bestandig opsat; man ventede, at Thorvaldsen selv vilde komme til Kjøbenhavn, og haabede, at Alt da vilde gaa langt lettere. Men Thorvaldsen tøvede; Nogle begyndte endog — sikkert uden Grund — at frygte for at lokkende Tilbud fra München eller Stuttgart skulde bevæge ham til at skjænke disse Stæder de uvurdérilige Skatte, han havde tiltænkt sit Fødeland. Da var det, at i Begyndelsen af 1837 en Kreds af Mænd traadte sammen efter Indbydelse af Collin for at opfordre deres Medborgere til ved frivillige Sammenskud at tilvejebringe de fornødne Midler. Høyen var selvfølgelig en af disse, og den »Opfordring til det danske Folk«, som vedtoges i det første Møde den 17de Januar 1837, var aabenbart forfattet af ham. Den lød saaledes:

I Løbet af de sidste ti Aar ere flere Sendinger af Thorvaldsens Arbejder, baade i Gips, i Marmor og i brændt Ler, ankomne hertil.

Frue Kirke og Slottet have modtaget deres Del og det, som deraf endnu henstaar i Corridorer og afsides Kamre, vil dog engang komme til at opfylde dets Bestemmelse og forherlige den Bygning, som det skal pryde.

Men det største Antal af disse Konstsager, som ikke har nogen saadan fast Bestemmelse og som for en Del tilhøre Thorvaldsen, findes adsplittede dels paa Charlottenborg, dels paa Slottet, dels i Magazinerne, da der fattes et Sted, hvor man blot nogenlunde passende kunde opstille dem samlede.

Iblandt disse Arbejder findes der ikke faa ufaldende, saavel af dem, der ere bestilte til Slottet og Kirken, som af dem, om hvis Bestemmelse vi ikke vide noget sikkert. Deres Afsendelse maa derfor synes os gaadefuld, saafremt vi ikke ville sætte den i Forbindelse med en Ytring, som Thorvaldsen alt saa ofte og saa alvorligt, især i de senere Aar, har gjentaget,

at han igjen vilde besøge Danmark og, som det synes, paa en længere Tid.

Vi have desuden Formodning om nye Sendinger, der sikkert ville gjøre os bekendte med de fortrinlige Værker, som vi nødigen savne mellem de allerede modtagne.

De med Opbevaringen og Opstillingen forbundne Vanskeligheder ville da paa ny gjøre sig gjældende, og en alvorlig Forlegenhed vil opstaa, dersom Mesteren selv skulde komme, inden der for Alvor var tænkt paa at afhjælpe, hvad der mangler. Længselen efter Fødelandet er det Baand, som stærkest drager ham til os; dog følger han jo tillige ofte gjentagne Indbydelser og opfylder et almindeligt Ønske; hvor uskjønsomt altsaa, om vi ikke vilde sørge for at han uhindret kunde dvæle mellem de bekendte Skikkelser, som vilde lade ham gjenfinde Italien i Danmark, lade ham i Erindringen gjenleve sine fejreste Manddoms Aar der, hvor han finder sin Ungdoms betydningsfulde Minder, og hvor han maaske helst ønskede at finde den Hvile, som selv den mest Utrættede tilsidst stunder efter.

Talen er her ikke om at sørge for et Atelier og hvad dertil hører; thi naar Thorvaldsen kommer, vil han, efter sit eget Valg, finde Charlottenborg rede til at modtage sig, og Værkstedet færdigt til at lade Mejslens Slag klinge, saasnart han vil. Men her spørges, om det sømmer sig, at hans afsluttede Arbejder, som alt findes her, eller kunne ventes hertil, blive adspalttede paa højst forskjellige Steder, eller henligge i Kasserne, og, paa hvilken Maade man bedst kunde forberede dem et værdigt Samligssted.

Hvorledes det første af disse Spørgsmaal maa besvares, derom ville alle være enige. Ogsaa for en værdig Opbevaring af Thorvaldsens Arbejder vil der sikkert være et enstemmigt Ønske. Dog her fordres Mere; her fordres afgjørende Kjendsgjerninger for, at vi ere værdige til at bevare dem hos os, at vi erkjende deres fulde Værd.

Thi disse Værker have en dobbelt Betydning: de indeholde

en rig Kilde til den ædleste Nydelse, og de aabne vort Øje for Herligheden i antik som i christelig Konst.

Da Thorvaldsen havde modelleret sin Jason, forbavsedes Rom ved at se en Billedstøtte, der beroede paa de samme ufravigelige Grundlove som Oldtidens beundrede Arbejder. I mer end trehundrede Aar havde man i Konstens Land opsøgt Antikerne, samlet, copieret, ophøjet dem; men alligevel vaklede den moderne Sculptur usikker hid og did, indtil en dansk Konstner gav den Ro og Fasthed. Og ene det havde været nok til at forevige ham.

Dog Thorvaldsen har endnu et højere Krav paa vor Beundring og Erkjendtlighed. Ingen af alle hans Samtidige har kraftigere end han arbejdet paa at tilintetgjøre de hule, livløse Former, som man i lang Tid havde villet tvinge Konsten i; og i højere Grad end Nogen af dem forenede han en uholdt Modtagelighed for det Skjønneste i Fortidens Konst med Selvstændighed, Uskyldighed og Styrke i sin Maade at se og opfatte Gjenstandene paa. Antik Naiviteten og christelig Fromhed have afvekslende og ejendommeligt udpræget sig i hans Arbejder. Han lærte den moderne Plastik — hvad Rafael saa herligt havde vist i Maleriet —, at det ej er Formen, som bestemmer Konstens Væsen og Karakter, men den højere Aand, som rent og kraftigt udtaler sig gennem den; og at de samme Former, under Konstnerens Hænder, ville stivne til hedensk Trods, eller bøje sig til christelig Hengivenhed, saafremt Udtrykket for disse Sindsstemninger stærkt og klart har afspejlet sig i hans Sjæl.

Den værdigste Maade, hvorpaa en skabende Genius kan hædres, er, at aabne den frieste og ædleste Virksomhed for den. At Thorvaldsen ikke har været uden denne Hæder, derom kunne vi let overbevise os, naar vi se, hvorledes hans Arbejder ere fordelte over en stor Del af Europa, hvorledes de smykke Landsteder, forherlige Kongeborge, byde Ærefrygt og Alvor i Kirker og paa Torve. Men en lunefuld Skjæbne raader ofte her, og midt i al sin Lykke har vor store Landsmand dog savnet et Held, der maa være noget af det mest opløftende

for Kunstneren, et Held, som det, der uadskillelig har forenet Rafaels Navn med Vaticanet, Fidias's med Templerne i Athen og Olympia. Skjøndt Thorvaldsens mere omfattende Compositioner ere bestemte for og opstillede i anselige, ja vidtberømte Bygninger, skjøndt de tildels ere udførte for eller i Forening med navnkundige Bygmestere: saa have Omgivelserne dog aldrig været saa gunstige, Kunstneren ej havt saa frie Hænder, at nogen væsentlig Fordel derved er bleven vundet for hans Arbejder. Ved intet af dem kan man vel med Føje sige, at at det Architectoniske saaledes forbinder sig med Sculpturen, at en højere Enhed deraf fremstaar; om flere af dem har man Ret til at paastaa, at de maa sees isolerede, saaffremt de skulle nydes og vurderes, som de fortjene.

Men den rige, afvejlende Kreds af Frembringelser, som skyldte deres Tilværelse ene og alene til Kunstnerens Længsel efter at fastholde og virkeliggjøre de Billeder, der opfordrende eller begejstrende foresvævede ham, -- alle disse Billedstøtter og halv ophøjede Arbejder med den friske Afglans af Grækernes evig unge Gude- og Helte-Liv, hvor ere de ikke spredte vidt omkring i Landene, hvor staa de ikke fremmede og forlegne midt imellem deres Beundrere, fordi Omgivelserne ængste eller trykke dem, eller fordi de savne det Lys, hvori de klarest kunde aabenbare hele deres Skjønhed! Selv det Bifald, hvormed de bleve modtagne, har uvenligt skilt dem fra hverandre, og saaledes udstykket det store, skjøne Billede af hans Kunstnerliv, at dets fulde Betydning efterhaanden maa svækkes og tabe sig. Allerede nu — hvor faa af Thorvaldsens Beundrere, som ej til forskjellige Tider have været i Rom, kjende vel hele det Omfang af erotisk Lune og tragisk Dybde, som bevæger sig i disse Værker!

Lykkelig maa vistnok den kaldes, der kraftigen bidrager til at Kunstneren kan frembringe eller fuldføre udødelige Værker; og naar Talen er om Thorvaldsen, da kunne vi med Rette glæde os over, at Udsmykningen af Hovedstadens første Kirke har beriget Konsten og os med Statuer og Fronton-Grupper, fulde af Alvor og Værdighed, af bibelsk Kraft og Enfoldighed.

Men ogsaa det er en skjøn Lod, en hellig Pligt, at værne om Konstnerens Minde, at befordre den klareste, fuldstændigste, mest levende Erkjendelse af hans Fortjenester, og saaledes lade hans Genius ustandset og usvækket virke paa senere Slægter. Og med Hensyn til vor Konstner, hvem burde da denne Lod nærmere tilfalde end hans Landsmænd? For hvem kunde det være kjærere og glædeligere at opfylde denne Pligt? Og hvor vilde den bedre og fuldstændigere kunne udføres end i hans Fødeby, som ene kan opvise hans tidligste, alt saa Meget lovende Ungdomsarbejder, og som tillige er prydet med ikke faa af hans Manddoms mest fuldendte Værker?

Tænke vi os en Bygning, oprejst og indrettet til at modtage alle de Afstøbninger over hans Modeller, som findes her og i hans romerske Atelier, samt alle de Arbejder i Marmor, brændt Ler o. s. v., der ikke have nogen anden Bestemmelse; Rummet skulde være saa godt benyttet, den arkitektoniske og malede Decoration anvendt med saa megen Smag, Lyset saa vel beregnet, og de forskjellige Gjenstande saaledes sammenstillede i større og mindre Kredse af beslægtede Forestillinger, at de plastiske Arbejder der maatte føle sig ligesom hjemme og fremtræde roligt og klart, med al den kunstneriske Virkning, som er nedlagt i dem, og, hvor det gjordes fornødent, saa at sige fuldstændiggjorte ved en tilsvarende Omgivelse; tænke vi os denne Bygning tillige som et værdigt, nationalt Mindesmærke ved dens arkitektoniske Karakter og dens Beliggenhed: saa have vi her det første, svage Udkast til et Museum, hvor et fuldstændigt, harmonisk Billede af Thorvaldsens daadrige Liv kunde træde Beskueren imøde.

At et saadant Foretagende vilde tækkes Thorvaldsen som den skjønneste Erkjendelse af hans Fortjenester, derom kunne vi være forvissede, og med Glæde vilde han se sine Arbejder saaledes samlede og opstillede, saaledes bevarede og overantvordede til kommende Tider. Det vilde være en virksom Anledning for vore Konstnere til at vise sig deres store Mester og Folkets Tillid værdige. Det vilde fremkalde en Kappelyst, en Samvirken mellem de forskjellige Konstfag og Haandværkere,

der ikke kunde blive uden heldbringende Følger. Kun ved den udholdende Anstrængelse, den Redebonhed til at ofre, som Begejstringen for et saadant Foretagende og den faste Overbevisning om dets Nødvendighed fremkalder og vedligeholder, kan det iværksættes og fuldendes. Men Offere, som vilde overstige Enkeltets Kræfter, eller maatte synes afskrækkende for en Klasse af Samfundet, kunne uden Vanskelighed bringes, naar alle Stænder forene sig derom. Thi det gjælder om et Værk, der har sin kraftigste Opfordring i Nationens Ære, og først da vinder sin fulde Betydning, naar det tilhører Nationen. Og handle vi da blot opofrende? Kunne vi betragte det som et ringe Vederlag, at Lysten til den forædlende Nydelse af dannende Kunst og Sandsen for det Skjønne kraftigen bliver vækket, Almenaanden hævet, Fremmedes Agtelse tilvundet? Kun ved et saadant Foretagende kunne vi, som overlode det til en Fremmed at være den optrædende Thorvaldsens Velgiører og Beskytter, gjenvinde Ret til at kalde den fuldendte Kunstner vor Landsmand i Ordets skjønneste Betydning.

Da Thorvaldsen i 1819 besøgte os, modtog vi ham med jublende Begejstring, thi han havde knyttet sin velgrundede europæiske Berømmelse til det danske Navn. Vi vare henrykte ved at se ham iblandt os, thi Kunstnerens Højhed glemtes over Landsmandens elskelige, hjertelige Personlighed. Da mødte vi ham ej alene med en ungdommelig Enthusiasme, men vi beredte ham tillige en ny Kamplads, som han hentede nogle af sine rigeste Hæderskranse paa.

Modtog vi ham dengang saaledes, hvorledes ville vi da modtage ham nu, dersom han kommer alderstegen, hæderkronet, ledsaget af nye Skatte til Berigelse for vor Hovedstad? Hvor sørgeligt, dersom han skulde finde, at hin Begejstring kun havde været hurtig oplussende, og at Ligegyldighed og Smaalighed rugede over de os betroede Konstværker! Lader os ikke glemme, at den Mand, der æredes af mægtige Herskere som Nutidens første Kunstner, er født i Danmark, og at vi skyldte vor egen Værdighed som Nation, her at handle saaledes, at der ingen Mistanke skal hvile paa os, som om vi ej forstode

at skjønne paa den Lykke, der er vederfaret os, og at vi ikke skulle ligesom tillade Andre at tilegne sig den Ære, der tilkommer os.

Længe tør vi heller ikke betænkelige tøve med hvad vi ville gjøre. Halvtredsindstyve Aar ere allerede henrundne, siden Thorvaldsen modtog Akademiets første opmuntrende Belønning, og kunne vi end fortrøste os til, at han gaar en kraftig Oldingsalder i Møde, saa maa vi tillige erindre os, at vort Foretagende udkræver flere Aars Forberedelse og at vi maa sikre os imod den lammende Indflydelse, som et uventet Slag plejer at medføre for den alt for Trygge.

I Henhold til Ovenstaaende aabnes herved Subscription til et Museum for Thorvaldsens Værker. Det nærmeste Øjemed med denne Subscription er imidlertid blot at give vore Landsmænd og Landsmændinder Lejlighed til at tegne sig som bidragende, og en nøjere Angivelse af den fornødne Sum synes derfor overflødig, saa meget mere som den, uden at være grundet paa et fuldstændigt Bygnings Project, maatte savne den tilbørlige Paalidelighed. At der udfordres betydelige Summer til Udførelsen af et saadant Monument, vil letteligen indsees; men fordeles disse Summer paa en saa stor Del af Nationen, som vilde være ønskelig, for at det i Sandhed kunde blive et nationalt Mindesmærke, da vil Bidraget næppe blive besværligt for Nogen, især da det kan fordeles paa tre Aar. Heller ikke er nogen Grænse sat for Bidragets Størrelse, da det synes lige saa ubilligt at hindre den Rundhed, som flyder af større Evner, som at udelukke selv den ringeste Skjærv, der bydes med et velvilligt Sind.

Men Høyen lod sig ikke nøje dermed. En Sag som denne var saa aldeles ny her i Danmark. Jordbunden var ikke daarlig, men uden kraftigt og vedholdende Arbejde var det ikke at vente, at den skulde give nogen rig Høst. Han udgav derfor et eget Skrift »Om Thorvaldsen og hans Museum i Anledning af den udstedte Ind-

bydelse«. Han begynder her med at skildre, hvorledes den verdensberømte Kunstner hang ved sit Fædreland, hvor det var hans Ønske at tilbringe sit Livs Aften; Canova havde bygget en Kirke i sin Fødeby; Thorvaldsen havde skjænket sin Fødestad alle sine Skatte »ikke til død Pragt, men til at vække og skærpe Sandsen for Konstens Skjønhed og høje Betydning.« Man havde hist og her hørt Bemærkninger som denne, at det var dog ikke Andet end Gipsafstøbninger, Thorvaldsen forærede os; om Skatte kunde man kun tale, naar det havde været Marmorfigurer. Høyen nævner ikke udtrykkelig slige taabelige Indvendinger, men for at oplyse de Uvidende, forklarer han nærmere Billedhuggerens Fremgangsmaade. Han gjør opmærksom paa at Modellen ikke er at sammenligne med det farveløse Forarbejde, som Maleren kalder en Carton, men er et afsluttet og fuldstændigt plastisk Arbejde; »Thorvaldsens Modeller forholde sig paa lignende Maade til hans støbte og udhugne Værker, som Rafaels berømte Vandfarvemalerier i Hamptoncourt til hans Arbejder i Olie og a fresco.« Han bemærker, at netop hos Thorvaldsen maatte man lægge særlig Vægt paa Modellerne, thi det var ikke ved den tekniske Behandlings Færdighed eller Ynde, at havde vundet sin Berømmelse, men ved Compositionens Skjønhed og Sandhed, ved den rene Stil og den ægte kunstneriske Selvfornægtelse, der gik igjennem hans Arbejder. Og hertil knyttet da en Del lige saa sande og dybtfølte som tiltalende Bemærkninger om den store Konstners Virksomhed. Endelig gjør han opmærksom paa at det ikke var enhver Bygning, der kunde afgive et passende Opbevaringssted for disse Konstskatte. Hedenske og christelige Emner burde ikke blandes sammen; Kolosser

kunde ikke stilles ved Siden af Statuer i almindelig Størrelse; der maatte overhovedet sørges for at ethvert Kunstværk kunde nydes for sig og sees i det tilbørlige Lys. Det var derfor nødvendigt i dette Øjemed at bygge et eget Museum, og Thorvaldsen selv vilde være den, der aftalte Planen med Bygmesteren. Men naar saa denne Bygning stod der, vilde vi ikke alene have rejst Kunstneren og os selv et varigt Minde, men tillige have sørget for vort Fædrelands højere Interesser. Vi vilde derved begynde paa at indføre den Offentlighed i Konstnydelsen som saa føleligt savnedes her til Lands, og vore Landsmænds Øjne vilde snart aabnes for den rige Nydelse, for den Belæring, som gaar Haand i Haand med Konsten.

Paa samme Tid arbejdedes der lige saa ivrigt fra andre Sider. Thiele skrev sin smukke lille Folkebog »Den danske Billedhugger Bertel Thorvaldsen«, og medens Høyen udviklede Sagens ideelle Betydning, behandlede Historikeren Adjunct C. Paludan-Müller i Odense dens materielle, og paaviste i et fortræffeligt lille Skrift, hvor urimeligt det var at sige, at Folket ikke havde Raad til et saadant Offer, og hvor falsk det var at sammenligne slige frivillige Bidrag til et ædelt Øjemed med en ny Skat til Staten. Clausen leverede i Dansk Folkeblad den 17de Marts 1837 en Anmeldelse af Høyens og Paludan-Müllers Skrifter, og bidrog saaledes til yderligere at skaffe deres Anskuelse Indgang i Folket.

De gjorde Anstrængelser lønnede sig. I den første Uge efter at Subscriptionsplanerne vare udstedte, tegnedes over 16,000 Rdl., og ved Aarets Slutning var Summen stegen til over 61,000 Rdl., for Størstedelen meget smaa Bidrag, samlede over hele Landet. Hermed var Sagen

sikret, thi hvad der krævedes mere, vilde Staden Kjøbenhavn udrede.

Det er noksom bekjendt, hvorledes Thorvaldsens Testamente nu endelig blev bragt i Orden, og han selv ankom til Kjøbenhavn den 17de September 1838, længselsfuldt ventet, og mere end kongelig modtaget. Nu ønskede man hans egen Medvirkning til Bestemmelsen af Planen og Pladsen til Museet; men Thorvaldsen vilde nødig blande sig i disse Spørgsmaal. Han var af Naturen en beskeden Mand, og han ønskede helst, at Modtagerne selv afgjorde, hvordan de vilde gjøre Ære af hans Gave. Uheldigvis syntes disse Forhandlinger ikke at kunne komme til noget endeligt Resultat uden hans Medvirkning. Spørgsmaalet om Pladsen havde især voldt Vanskelighed. Hetsch's Project, at benytte Marmorkirken, var, selv om det havde været virkelig hensigtsmæssigt, dog altfor kostbart. At købe en Grund, havde man ikke Raad til; man syntes, Staten maatte kunne afse en Byggeplads. Man tænkte paa Rosenborg Have, paa Esplanaden ved Toldboden og andre Steder; men dertil behøvedes Kongens Samtykke, og i Hoffets Kredse gjordes der Modstand imod ethvert af disse Forslag. Endelig overraskedes man ved at høre, at Kong Frederik VI en af de sidste Dage i Aaret 1838 havde tilbudt Thorvaldsen den bagved Christiansborg Slot liggende Bygning, hvor Museet nu er, og Thorvaldsen havde modtaget den. Det synes som om Collin selv, mistvivlende om at faa Ende paa Sagen paa anden Maade, har gjort Kongen dette uheldige Forslag. Høyen og med ham Størstedelen af Indbyderne var meget misfornøjet med dette Valg. Man havde haabet at kunne rejse et Monument, der strax ved det første Syn kunde vise sig som en i sit Slags enestaaende Konstens Hellig-

dom; og nu fik man — en lille Bagbygning til Slottet, der syntes at maatte knuses ved Siden af dettes svære Masse. Men Sagen var jo afgjort. Thorvaldsen havde modtaget den kongelige Gave; man turde ikke fornærme Majestæten ved at afslaa den, saa meget mindre, som man ikke kunde faa nogen passende Grund uden igjennem Kongen. Man havde altsaa intet Andet tilbage end at sørge for at Bygningen ved sit kunstneriske Værd og karakteristiske Ydre sondrede sig saa stærkt fra det store Slot, at man kunde se, at det var en selvstændig Bygning. Det var saa heldigt, at Bindesbølls Plan, der ved sin sindrige Fordeling havde vundet Thorvaldsens Bifald, ogsaa i denne Henseende ydede hvad man kunde ønske. Høyen talte med Iver for den, og den blev ogsaa i Slutningen af 1839 endelig antaget. Et vrangvilligt Forsøg, der blev gjort paa at standse det begyndte Bygningsarbejde, faldt frugtesløst til Jorden; det gik rask sin Fuldendelse i Møde, saa at Bygningen ved Thorvaldsens Tilbagekomst fra Rom i October 1842 kunde modtage ham under sit Tag.

I 1837 var man endelig kommet saa vidt paa Frederiksborg, at man virkelig kunde begynde paa Ordningen og Ophængningen af Samlingen. I tvende Somre tilbragte Høyen flere Maaneder paa Slottet. Han havde sin Hustru hos sig, og de levede et lykkeligt Liv sammen paa den gamle romantiske Borg imellem Minderne om Fortidens Glans, om Fortidens Kunst og Historie, og i denne skønne Natur, som selv den flygtigste Besøger fatter Kjærlighed til.

Hauch havde ikke den Glæde at se Arbejdet fuldendt; han døde den 26de Februar 1838. Det var til hans Efter-

mand, Overhofmarskal Haxthausen, at Høyen i Forsommeren 1839 indgav sin Indberetning om at nu var Arbejdet paa det nærmeste færdigt, de kongelige og fyrstelige Portræter ophængte i anden Etage, de fortjente danske og norske Mænds Portræter i tredie. De værdifulde Billeder, som hidtil vare skudte til Side, vare trukne frem, og den mange Gange større Mængde værdiløse Sager, som kun vilde skade Helheden, ja som man for en stor Del slet ikke kunde være bekendt at vise frem, var fjernet. Saaledes indskrænkedes Samlingen fra omtrent 1000 Numere til 456. Det blev en højst værdifuld Samling, som ikke blot Konsthistorikeren, men meget mere Enhver, der havde Kjærlighed og Kundskab til Fædrelandets Historie, havde stor Glæde af at betragte og rigt Udbytte af at studere. Den lagde ikke an paa en umulig Fuldstændighed, men paa Troskab og Klarhed i Billedet, og for saa vidt som der var altfor følelige Huller, som der var Mulighed for at faa udfyldte, var det ogsaa Høyens Haab, at dette kunde ske ved Erhvervelsen af Malerier fra andre kongelige Slotte eller fra private Ejere. En Række, som enhver Besøger vilde vente at finde fuldstændig, var Rækken af de oldenborgske Konger; men heri manglede foruden det, som kunde skaffes til Veje paa den nysangivne Maade, navnlig Kongerne Hans og Frederik den Første med deres Gemalinder. Med Hensyn til disse foreslog Høyen, at det skulde overdrages en dygtig Konstner at udføre Portræter af dem efter de Monumenter, der existerede andensteds, nemlig for Kong Hans' og hans Dronnings Vedkommende Altertavlen og Gravmonumentet i Odense og de to legemsstore Sandstensrelieffer ved Opgangen til det kongelige Bibliothek i Kjøbenhavn, for Frederik den Førstes og hans

Dronnings Vedkommende deres Gravmonument i Bordes-holm.

Alt dette var nu saare godt, men — over 500 Malerier, over Halvdelen af Samlingen var skudt til Side; kunde dette være rigtigt? Spurgte man Høyen om hans Hjertens Mening, saa mente han, at de genealogiske Malerier paa Kobber (d. e. Kongerne fra Dan Mykillati til Valdemar Atterdag) burde sælges til en Kobbersmed, at over Halvdelen af hvad der var paa Lærred eller Træ burde brændes, og kun den mindre Del deraf ophænges paa Loftet, for mulig at benyttes til et eller andet historisk Vink; men han havde vel vogtet sig for at gjøre et saa radicalt Forslag; han havde kun foreslaaet, at disse Billeder alle skulde hensættes i Magazinet. Men selv dette, syntes man, var en besynderlig Adfærd. Slotsforvalteren blandt Andre kunde ikke tro, at alt dette var Jux, og da det traf sig, at et Par yngre dygtige Kunstnere netop opholdt sig paa Frederiksborg, fik han dem overtalt til at gennemse den udskudte Masse. Han havde, om man vil, den Triumf, at de udpegede 3 — siger tre — Stykker, som de syntes nok kunde fortjene at ophænges, et Ønske, som Høyen ogsaa, efter at være gjort opmærksom derpaa, efterkom, men alle de andre 500 maatte ogsaa de erklære for aldeles uværdige dertil.

Disse Klager vare imidlertid komne vidt omkring, og forbitrede Høyen den Glæde, han ellers maatte føle over det heldig tilendebragte Arbejde. Han vidste med sig selv, at han havde arbejdet alvorligt, og han glædede sig til at Folk skulde se, hvilken smuk og anselig Samling der var kommen ud deraf. Konstakademiets Præsæs, Kronprins Christian var naturligvis en af de Første, der vilde se

den; men — hvad enten det nu var, fordi han overhovedet følte sig lidt forlegen lige overfor Høyen, der plejede at sige sin Mening rent ud, og hvis Uafhængighedsfølelse netop nylig, som vi i det næste Kapitel skulle se, havde beredt Prinsen en Skuffelse, eller han i dette Tilfælde havde hørt Rygtet om at Samlingen var mishandlet ved at indskrænkes til det halve Antal, og syntes, han maatte undersøge denne Sag selv — han ønskede ikke, at Høyen skulde vise ham Samlingen, men anmodede Justitsraad Thomsen og Professor J. P. Møller derom. Denne Tilsidesættelse krænkede Høyen. Han havde arbejdet uden Løn, og krævede heller ingen; men lidt Paaskjønnelse, en Anerkjendelse af at det var ham, der havde gjort Arbejdet, og ikke Andre, det havde han ventet, og ventet med Rette, i Stedet for at man nu betragtede ham som en overflødig og uvedkommende Person, og kastede ham bort fra den Samling, han havde faaet saa kjær, og som han egentlig kunde siges at have skabt. Prinsen var forøvrigt særdeles tilfreds med sit Besøg paa Frederiksborg; men han fandt det mere stemmende med sin Værdighed at lade som ingen Ting, end at tilkjendegive sin Tilfredshed, hvilket kunde have lignet en Undskyldning. Først et Aar senere, da han imidlertid var bleven Konge, søgte han at gjøre Uretten god igjen ved at udnævne Høyen til Ridder af Dannebrog (22de Maj 1840)*).

I 1842 opfordrede han paa ny Høyen til at gjøre ham en Forestilling om Frederiksborgs Portrætsamling,

*) De første to Mænd, Christian VIII i sin Regjerings tid skjænkede denne Udmærkelse, var Grundtvig og Høyen.

dens Ordning og Begrænsning, foranlediget dels ved nogle Malerier fra Pløens Slot, man ønskede at tilbytte sig, dels ved nogle Omflytninger, der vare foretagne i Anledning af Kroningshøjtideligheden 1840. Høyen opholdt sig i den Anledning et Par Dage paa Frederiksborg. Det var første Gang han saa Samlingen efter at han havde afleveret den, og det var nær ved at være den sidste; thi da Ingen ønskede hans Nærværelse der, kom han der ikke. Den 9de December 1859 blev Størstedelen af Portrætsamlingen et Rov for Flammerne.

Niende Kapitel.

Billedgalleriet paa Christiansborg.

Medens saaledes Aaret 1839 gjorde Ende paa Høyens Forbindelse med Portrætsamlingen paa Frederiksborg, gav det ham til Gjengæld Bestyrelsen af en langt betydeligere Samling, Billedgalleriet paa Christiansborg. Etatsraad Spengler, der havde ordnet denne Samling efter dens Udskillelse fra Konstammeret, og forøget den overordentlig ved Bidrag allevegnefra, laa paa sit Yderste i Februar 1839. Høyen, der for det Tilfælde at Embedet skulde blive ledigt ønskede Prins Christians Anbefaling, gjorde i denne Anledning Prinsen sin Opvartning. Denne havde nylig mistet sin Privat-Bibliothekar, Carl Heger, og mente, at Høyen kom for at søge den derved ledigblevne Plads. Han havde tiltænkt Høyen denne, nærmest foranlediget ved at nogle af Høyens Venner havde gjort Prinsen opmærk-

som paa, hvor vanskeligt det maatte være for ham at komme ud af det med sine ringe Indtægter. Høyen selv var aldeles uvidende om at Nogen havde villet tjene ham paa en saadan Maade; ham selv kunde det aldrig falde ind at ønske eller endog modtage en saa afhængig Plads som en Privat-Bibliothekars. Prinsen følte sig i høj Grad skuffet, da Høyen ikke kom for at bede ham om det, han havde tænkt, men ønskede noget hélt Andet, en Plads, som han unægtelig, naar man saa paa Kundskab og Dygtighed, var den Nærmeste til at erholde, men som dog var halvvejs besat med en Anden. Denne Anden var Justitsraad Thomsen, der allerede i flere Aar havde været den svagelige Spengler adjungeret. Det venlige Smil, hvormed Prinsen havde modtaget Høyen, forsvandt, da han hørte hans Ærinde, og han afskedigede ham uden noget bestemt Svar. Det gik imidlertid ikke godt an at forbi-gaa Høyen, naar han ønskede denne Stilling; man fandt derfor paa den Udvej at lade Samlingen bestyre af ham og Thomsen i Forening, ligesom tidligere af Spengler og Thomsen. Spengler døde den 1ste Marts, og tre Uger efter udnævntes Thomsen og Høyen til sideordnede Inspektor ved Maleri-Samlingen, hver med en Gage af 400 Rdl.

Thomsen og Høyen vare, som vi have sét, gamle Venner, men de vare saare forskellige, og ikke mindst med Hensyn til de Sager, de nu skulde bestyre i Forening. Thomsen var den ivrige og snildt beregnende Samler, hvem vort Fædreland i denne Henseende skylder saa overordenlig Meget; men det var ham ligesaa kjært at sysle med en Møntsamling, en Oldsags-Samling eller en ethnografisk Samling, som med en Samling af Kunstværker; han havde ikke det ideelle Syn paa Konsten og det Begreb om dens

højere Betydning, som Høyen altid havde været gennemtrængt af; han havde ikke de historiske eller tekniske Kundskaber, ikke det fine Øje, som Høyen var i Besiddelse af. Han anerkjendte ogsaa sin Collegas Overlegenhed i denne Henseende, og naar Talen var om ældre Malerier, sluttede han sig altid ganske til ham. Anderledes med de nye Malerier af danske Kunstnere, hvoraf Billedgalleriet hvert Aar skulde indkjøbe nogle. Her anlagde han en anden Maalestok end Høyen, og deres Domme vare tidt saa afvigende, at det var vanskeligt at enes, men — enes skulde de; og Høyen slog tidt af paa de strengere Fordringer, han mente der burde stilles til Nationalgalleriets Indkjøb, naar det kunde ske uden Forurettelse af betydeligere Kunstværker. De stadige Forretninger delte de imellem sig saaledes, som det faldt naturligt. Regnskabsvæsenet besørgedes væsentlig af Thomsen, det konstneriske Tilsyn med Samlingen, Billedernes Bevaring og Ophængningen af Høyen.

I denne sidste Henseende var der Meget at gjøre. Billedgalleriet paa Christiansborg var, som vi have sét, nylig opstaaet ved en Forening af det gamle Konstkamers Malerier med en Del Billeder fra de andre kongelige Slotte. Etatsraad Spengler havde med stor Iver sammendraget alt dette; han havde tilvejebragt en Samling af 900 Malerier, hvori omtrent 450 Malere vare repræsenterede. Han havde forfattet et stort »raisonneret« Katalog derover, hvori Billedernes (virkelige eller antagne) Fortrin fremhævedes, ofte i stærke Toner. Samlingen var ordnet efter Skolerne, den romerske, florentinske, neapolitanske, lombardiske, venetianske, flamske, hollandske, franske og tyske Skole, samt de danske Mestere. Mange

Danske glædede sig over der at have Lejlighed til at gjøre sig bekendt med hele den europæiske Konsts Udvikling; men Kjenderne rystede paa Hovedet ad de store Navne, og for dem, der søgte Nydelse i Kunstværkerne, var denne talrige Samling ikke indbydende. Dette kom for en Del af de ydre Betingelser. Man havde anvist Spengler en Række Værelser i Slottets øverste Etage, men det var halvt færdige Værelser. De stod med nøgne raat afpudsede Vægge, og Spenglers første Opgave var at fylde disse saa fuldstændig med Billeder, at den graahvide Kalk ingensteds kom til Syne. En saadan Sammenpakning er altid til Skade for Malerierne; det ene indvirker forstyrrende paa det andet, og mange maa hænges paa Steder, hvor de faa et forkért eller et slet, ja næsten intet Lys. Og Usselheden lod sig endda ikke skjule; det Hele var og blev uhyggeligt, saa længe man ikke kunde faa Midler til den allertarveligste Udstyrelse af de til Samlingen nødvendige Værelser. Først da Christian VIII var kommen paa Thronen, og i Anledning af Kroningshøjtidelighederne i Sommeren 1840 ventede talrigt Besøg fra Udlandet, lykkedes det at faa anvist en lille Sum hertil; men Beslutningen blev taget saa sildig, at Arbejdet maatte opsættes til den følgende Sommer. Nu blev altsaa Værelserne istandsatte, og Væggene anstrøgne med den mørkerøde Farve, der behøvedes som Folie for Billederne, og nu kunde det lykkes at ophænge det virkelig betydelige Antal fortrinlige Billeder, især af den hollandske Skole, som Samlingen ejede, i et saadant Lys og paa en saadan Maade, at det var muligt at se og nyde dem. Men saa blev der rigtignok heller ikke Plads til 900 Billeder; men, ligesom Spengler af de 1300 Stykker, han først

havde samlet, maatte sætte 400 til Side, maatte Høyen ogsaa nu flytte et lignende Antal over i Magazinet. Og der var Stykker nok, der ikke fortjente nogen bedre Skjæbne, ødelagte og overmalede Billeder, som ingen Restavration kunde helbrede, tarvelige Copier, der udgaves for Originaler af de største Mestere, ubetydelige Skolearbejder, der i det Højeste kunde have et Slags historisk Interesse, og som ikke havde denne engang, hvor der fandtes bedre Arbejder af den samme Skole. Da Billedgalleriet i Foraaret 1842 blev aabnet for Publikum, havde det omtrent det samme Omfang og Udseende som nu. Det indeholdt 502 Billeder foruden de danske. Det var en stor Overraskelse for Mange, men paa forskjellig Maade. De Forstandige glædede sig over at se, hvilke Skatte vi virkelig vare i Besiddelse af. Andre savnede med Smerte de store Navne, som de tidligere havde været stolte af, og de Billeder, som de i Tillid til disse Navne havde beundret. Michel Angelos Leda, Tizians Venus og hans Danae vare forsvundne, flere Billeder af Rubens og v. Dyck savnedes, Sassoferrato, Murillo, Guido Reni, Albani, Paolo Veronese og mange Andre vare gaaede ud af Kataloget; et Par af Billederne havde faaet andre, mindre kjendte Navne, som f. Ex. Paolo Veronese var bleven til Rottenhamer, men de fleste af disse antagne Mesterværker vare hélt bortagne. Det var især Italienerne, det var gaaet ud over; deres Tal var fra 160 sunket ned til 79; og det var jo dog især de italienske Billeder, man søgte, naar man kom i et Billedgalleri. Der blev jo rigtignok sagt, at det var daarlige Billeder, at det var Copier o. a. l., man havde sat til Side; men hvem indestod for at Høyens Dom i saa Henseende var den rette?

Mange have jo sét paa disse Billeder uden at ane Uraad, og Spengler havde rost dem i sit Katalog. Saadanne Ytringer hørtes ikke blot fra den store Hob, der ikke anede Høyens Mesterskab som Konstkjender og Konsthistoriker; men selv iblandt dem, som havde havt Lejlighed til at erfare hans Øjes vidunderlige Sikkerhed og Klarhed, fandtes der Enkelte, som ikke kunde bare sig for at støtte disse Klager. Allerede inden Samlingens Aabning vare de komne Christian VIII for Øre, og han var ikke utilbøjelig til at tro paa dem. Han anmodede Rumohr, hvis ansete litterære Navn havde givet ham en høj Stjerne hos Kongen, om underhaanden at undersøge, hvad det var, Høyen havde gjort. Rumohr bad derfor om Tilladelse til at se den nylig ordnede, men endnu ikke aabnede Samling. Intet kunde være Høyen kjærere. Rumohr kom som den prøvende, mistænkelige Kritiker; men — han gav Høyen fuldstændig Medhold. »Det er dristigt« sagde han, »men det er godt gjort; De har bragt en fortræffelig Samling ud af det«. Dog varede det endnu en rum Tid, inden man kunde forsones sig med den gjorte Forandring. Dette skete først et Par Aar senere, da en engelsk Konsthändler kom til Kjøbenhavn, og ønskede at købe eller bytte gamle Malerier. Han var særlig anbefalet til Christian VIII, og Høyen fik Befaling til at føre ham igjennem Galleriet, og navnlig gjøre ham opmærksom paa de i Magazinet hensatte Sager. Men Konsthändlereren var ikke at formaa til at gjøre Bud paa et eneste af de Billeder, der fandtes der, skjøndt man havde taget til Takke med meget smaa Bud, og han var villig nok til at købe af de i Galleriet ophængte Stykker.

Den Fortegnelse over den kongelige Malerisamling

paa Christiansborg Slot, som blev udgivet i 1842, og siden, med enkelte Forandringer, oftere er bleven gjenoptrykt, var forfattet af Høyen, men den bærer Le Maires Navn. Grunden dertil er denne. Le Maire havde allerede i i mange Aar været benyttet som Medhjælper og Opsynsmand ved Samlingen, og Spengler havde tilladt ham at gjøre et Udtog af hans store Katalog til Haandbrug for de Besøgende. Han havde en ikke ringe aarlig Indtægt deraf, og Høyen ønskede ikke, at han under hans Bestyrelse skulde lide noget Savn i denne Henseende. Det nye Katalog blev derfor betragtet som en simpel Omarbejdelse af det ældre, og Le Maires Navn stod paa Titelbladet saa længe han levede, d. e. til 1855.

Kort i Forvejen havde Høyen udført et andet Katalog-Arbejde, der var langt mindre vidtløftigt og besværligt, og dog ganske anderledes fornøjeligt og lønnende; han havde beskrevet den Moltkeske Maleri-Samling. Denne smukke lille Samling, der paa en saa mærkværdig Maade supplerer Galleriet paa Christiansborg og ved sin harmoniske Begrænsning, idet den større Sal næsten indeholder lutter udsøgte Sager, plejer at udøve et ejendommeligt Trylleri paa Beskueren, var ham særdeles kjær, og den Fortegnelse, han forfattede derover, er et Mesterstykke i sin Art. Den tilfredsstiller ikke blot alle Nøjagtighedens Fordringer, men den giver ogsaa i al sin fordringsfri Korthed en saa smuk Beskrivelse af hvert Maleri, fortæller saa livligt det fremstillede Indhold, fremhæver saa klart de vigtigste karakteristiske Træk, at mangen Betragter har tilstaaet, han havde kun havt den halve Nydelse af Billederne, hvis han ikke havde havt Høyens Fortegnelse ved Haanden, og den, der efter at have sét Samlingen, hjemme

gjennemlæser Fortegnelsen, sér med Lethed Billederne fremstille sig for Øjet paa ny.

Den Dygtighed, hvormed Høyen havde ordnet det kongelige Billedgalleri og bestemt Mesterens Navne vandt efterhaanden almindelig Paaskjønnelse. Fremmede Konstkjendere, der kom hertil, udtalte sig med stor Anerkjendelse derom, og det danske Publikums Besøg tiltog stadig. Det kan ikke nægtes, at det, som mest tiltrak Flerheden af vore Landsmænd, de Billeder, som de helst saa paa, var de nyere Arbejder af danske Kunstnere. Men ogsaa denne virkelig betydningsfulde Repræsentation af den danske Malerkunst var jo for Størstedelen opvoxet under Høyens og Thomsens Bestyrelse. Væsentlig tilkommer Æren vistnok Høyen; han havde ikke blot det finere Øje, men ogsaa en mere inderlig Kjærlighed til Konsten og en bestemt Anskuelse af hvad den kunde og skulde virke; men Thomsen ønskede ogsaa ofte at gjøre sin Mening gjældende, og Ingen af dem bærer ene Ansvaret for hvad der blev indkjøbt til Samlingen, eller rettere foreslaaet til Indkjøb; thi indtil 1849 var det Kongen selv, der havde den endelige Bestemmelse. Efter Grundlovens Udstedelse maatte dette forandres. Den 5te August 1849 lagdes den øverste Afgjørelse i Haanden paa Overhofmarskal Levetzau, der blev udnævnt til Overdirektør over alle Statens Samlinger. Levetzau døde i 1860, og Overdirektoratet, der tildels var oprettet af personligt Hensyn til denne Mand, blev ikke besat, men Samlingerne bestyredes umiddelbart af Kirke- og Undervisningsministeriet. Der var ikke nogen egentlig Grund til at tro, at Høyen skulde faa større Indflydelse nu end tidligere; men de Kunstnere, der regnede sig for hans Fjen-

der, de som følte sig krænkede over at de ikke havde kunnet afsætte alle de Billeder, de ønskede, til Galleriet, eller at deres Billeder ikke vare ophængte der, medens andre, yngre Kunstnere havde opnaaet denne Ære, troede, at nu var Tiden kommen til et alvorligt Angreb paa ham og til at bryde den Magt, de ansaa for saa farlig. Vi have sét, at disse Kunstnere især havde deres Tilhold og Tilhængere i Konstforeningen, og at dette Selskab til Trods for Alt, hvad det skyldte Høyen baade ved sin Stiftelse og under sin senere Virksomhed, dog ofte havde vist en uvillig Stemning imod ham. Den 31te August 1860 besluttede Selskabets Generalforsamling at henvende sig til Ministeriet med en Forestilling om at Indkjøbet af Malerier til det kongelige Billedgalleri for Fremtiden ikke maatte overlades til de to Inspektører alene, men lægges under en Bestyrelse af flere Personer, der besad tilstrækkelig Sagkundskab, Smag og Interesse for den nationale Konst; man tænkte sig en Comitté bestaaende af Galleriets to Inspektører, to Medlemmer af Konstakademiet og to af Konstforeningen. Dette Forslag motiveredes ved den Betragtning, »at Nationalgalleriets Bestemmelse jo dog alene var at give en sand og fuldstændig Anskuelse af den nationale Konsts Udvikling og vise det Standpunkt, hvorpaa den danske Konst, repræsenteret af sine ypperste Dyrkere, til de forskjellige Tider havde staaet, hvorimod den Virksomhed at opmuntre fortjenstfulde og fremadstræbende Kunstnere maatte betragtes som Nationalgalleriet ivedkommende og henvises til Konstakademiet«. Disse Sætninger ville i deres Almindelighed vel kunne billiges, men Tvivlen opstaar ved deres Anvendelse i det Enkelte. Det vilde ikke være rigtigt at foretrække et Routine-Arbejde af en ældre Konst-

ner, der før havde leveret bedre Sager, for et Arbejde af en ung Mand, der maaske endnu viste Ufuldkommenhed i Techniken, men paa den anden Side røbede stort Talent, ægte konstnerisk Opfattelse og fint Øje for Naturen. Hint staar, naar man vil sige Sandheden, paa Vejen til at blive Haandværk; dette er maaske rettest at sammenligne med en uudfoldet Rosenknop. Men højst urigtigt vilde det naturligvis være at fylde Galleriet med Begynderarbejder med Tilsidesættelse af modne Kunstværker. Det kan ikke betvivles, at de, der have skrevet Konstforeningens Forestilling, og de, der med fuld Bevidsthed have tiltraadt den, have ment, at Galleriets Bestyrelse hidtil havde fejlet i denne Retning, og det er deres Uvillie over Høyens antagne Partiskhed for sine unge Venner, der har foranlediget dette Skridt. Man sagde det rigtignok ikke ligefrem; man tilføjede endog, maaske især af Hensyn til Thomsen, nogle anerkjendende Ord om »den Sagkundskab og Smag, forenet med varm Interesse for Konsten, der fandtes hos de nuværende Inspektører, og som maatte være Borgen for at Valget af de Malerier, der indlemmedes i Nationalgalleriet, skete efter de rigtige Anskuelser; men man mente, at man burde søge en Betyggelse for Fremtiden, og troede, at den bedste Lejlighed fandtes nu, da der maatte antages at forestaa en Omorganisation af Samlingernes Bestyrelse«. *) Ministeriet gik imidlertid ikke ind paa Andragendet. Det svarede Konstforeningen den 28de August 1860, at det paaskønnede dens varme Interesse for Konsten i Danmark, men at det holdt for, at en saadan stadig Deltagelse i offentlige administrative Forhold, som her vare foreslaaet,

*) Konstforeningen i Kjøbenhavn, S. 115 ff.

ikke kunde bringes i Samklang med Beskaffenheden af Kunstforeningen som et privat Selskab.

Galleriet vedblev at bestyres af Thomsen og Høyen indtil Conferentsraad Thomsens Død den 21de Maj 1865, og derefter af Høyen alene. Ministeriet fandt, hvad der jo ogsaa synes at følge af sig selv, at der ikke var nogen særlig Grund til mere ved Billedgalleriet end ved andre Samlinger at lægge Bestyrelsen i Fleres Hænder, og Høyen blev ene Direktør for Samlingen. Men paa samme Tid mente den daværende Kirke- og Undervisningsminister, Rosenørn-Teilmann, at burde gjøre den i Publikum udbredte Stemning en Indrømmelse, og »for at fjerne Muligheden af at en Direktør skulde ved Indkjøbet af Billederne til Samlingens Forøgelse gaa i en ensidig Retning«, udvirkede han den 27de Februar 1866 en kongelig Resolution »for at der skulde tilforordnes Direktøren nogle Mænd for at deltage i Forslaget om det aarlige Indkjøb«. Høyen selv var glad over at der var fundet et saadant Middel til at stoppe Munden paa de højrøstede Klagere. Han brød sig ikke om at være eneraadende, naar han blot maatte have Lov til at udtale sin Mening om hvad der var Ret, og at begrunde den lige over for Mænd, der havde Villie til at høre ham. Dette Hverv, at deltage i Forslaget om det aarlige Indkjøb, blev overdraget Generalpostdirektøren, Grev S. Daneskjold-Samsø, Baron Rosenørn-Lehn, Professor, Dr. med. E. Hornemann og Capitain, Brygger Jacobsen. Disse Mænd havde alle den største Agtelse for Høyens Indsigt og hans Charakter, og i de 4 Aar han endnu levede, arbejdede de sammen i største Endrægtighed.

Tiende Kapitel.

Thorvaldsens Død. Ophængningen af Malerierne i hans Museum.

Den 24de Marts 1844 døde Thorvaldsen. Høyen tabte i ham en Ven, ikke af dem, man kalder Fortrolige, hvem man aabner sit Hjertes Inderste for og søger Raad og Trøst hos, men en af dem, som man sér op til og som man glæder sig over, hver Gang man befinder sig i deres Nærhed. Høyen kjendte Thorvaldsen bedre end de Fleste. Han havde levet daglig sammen med ham i sin Ungdom i Rom, og havde sét ham saare jævnlig i de senere Aar i Kjøbenhavn og paa Nysø. Han havde altid beundret og elsket ham, og følte, hvor uendelig Meget han skyldte ham. Det var Thorvaldsen, der havde aabnet hans Øje for Konstens Renhed. I ham havde han sét sin Ungdoms Idealer snart opfyldte, snart overtrufne. Han undlod derfor heller ikke at yde sin Skjærv til at hædre den store Afdøde. Han holdt den Vinter en Række Forelæsninger over italiensk Malerkunst paa Billedgalleriet paa Christiansborg for en større Kreds af Tilhørere af begge Kjøen. Disse afbrød han efter Thorvaldsens Død, saaledes at han anvendte de to første Forelæsningstimer derefter (den 27de Marts og 3die April) til at give en Skildring af Thorvaldsens Værd og Betydning som Kunstner, og for at denne Fremstilling kunde blive tilgængelig for Alle, udgav han disse to Forelæsninger i Schouws Danske Ugeskrift. Vanskelig vilde Nogen være i Stand til i Korthed at give et saa klart og saa fyldigt Billede af denne mægtige Genius; og, har Thorvaldsen aabnet Høyens Øje for Konsten, saa har ogsaa Høyen fremfor nogen Anden

aabnet sine Landsmænds Øjne for Thorvaldsens sande Værd.

Vi have sét, hvorledes Høyen var overordentlig virksom for Oprettelsen af Thorvaldsens Museum. Med deltagende Øje og med kyndige Raad, naar det ønskedes, havde han fulgt Bygmesteren under hans Gjærning og glædet sig over det Konstværk, han frembragte; men han havde ikke tænkt at skulle spille nogen anden Rolle ved Museet end en deltagende Tilskuers. Havde man ladet ham beholde denne, havde man sparet ham en stor Krænkelse.

I Thorvaldsens Testamente, eller nøjagtigere, i de under 25de Januar 1843 tilføjede Tillægsbestemmelser var det bestemt, at der skulde udgives et fuldstændigt Katalog over alle de Konstsager, der horte til Museet. Da man anmodede Høyen om at forfatte dette for Konstværkernes Vedkommende, blev han overrasket. Han havde tænkt sig at Thiele, Udgiveren af »Thorvaldsens Værker«, vilde udføre dette Arbejde; men denne, som selv var en af Executorerne i Boet, ønskede det hellere overdraget til Høyen, og han paatog sig ogsaa med Glæde et Hverv, der gav ham ny Lejlighed til at vise Verden, hvad Thorvaldsen havde været. Den 20de Januar 1845 modtog han en Skrivelse, hvori Executorerne (Collin, Thiele, Clausen, Bissen og Overpræsidenten Kierulf) anmodede ham om at forfatte et saadant Katalog over »samtlige Thorvaldsens egne Sculpturarbejder i Marmor og Gips, de Museet tilhørende Afstøbninger af antike Sculpturarbejder, fremdeles alle Malerier, Haandtegninger og Kobberstik«. Høyen tog strax fat paa denne ham saa kjære Syssel, og to Aar senere, da Bygningen nærmede sig sin Fuldendelse, modtog

han en ny Anmodning fra Museumsbestyrelsen om »efter at de nødvendige Forberedelser vare foretagne, at besørge Opstillingen af Malerierne, Haandtegningerne og Kobberstikkene, alt efter Aftale med Professor Bissen og Inspektør Bindesbøll,« hvem selvfølgelig Opstillingen af Thorvaldsens egne Arbejder var overdraget. (Skrivelsen er dateret den 30te April 1847, og underskrevet af Schouw paa Bestyrelsens Vegne,)

Thorvaldsen havde efterladt sig en temmelig talrig Malerisamling. Foruden nogle faa ældre Malerier, han lejlighedsvis var kommen i Besiddelse af, bestod den væsentlig af nyere Malerier af samtidige Kunstnere. Der fandtes deriblandt nogle, som vare virkelige Perler, andre, som paa en smuk Maade repræsenterede dygtige Kunstnere, om de end ikke hørte til deres betydeligste Arbejder; men ved Siden af disse Arbejder, der gav Samlingen sit egentlige Værd, fandtes der mange flere, som, hvis de havde nogen Betydning, nærmest maatte laane denne fra den Omstændighed, at de havde tilhørt Thorvaldsen, Gaver fra Venner, Arbejder af unge Kunstnere, som Thorvaldsen havde understøttet, snart umodne Forsøg, snart rene Dilettantarbejder, snart Stykker, der nærmest bar Præg af at være udførte som Kvittringer for modtagne Velgjerninger. Skulde man nu virkelig ophænge alle disse Sager, og udstille dem ikke blot for Landsmænds, men ogsaa for Fremmedes Kritik? Maatte da ikke enhver Besøger, som ikke vidste, hvorledes Samlingen var opstaaet, fælde den Dom, at Thorvaldsen havde været en daarlig Konstkjender, der tog til Takke med Alt hvad man bød ham? Det virkelig Gode vilde drukne i det Middelmaadiges Masse, og med Undtagelse af den store Tilskuerhob, der gennemgik det Hele som en

morsom, broget Billedbog, vilde Faa give sig Tid til at gjennemse Samlingen for at udfinde det, der virkelig kunde yde nogen Konstnydelse. Og hvor skulde man faa Plads til denne store Masse Malerier? De daarlige Billeder kunde jo nok tage til Takke med fattigt Lys; men man vilde blive nødt til at hænge alle Billederne saa tæt op til hinanden, at en rolig Betragtning vilde forstyrres. Og kunde denne brogede Middelmådighed ansees som en værdig Omgivelse for Thorvaldsens Mesterværker? Vilde han selv have fundet sig deri, naar han havde levet? Nej det var umuligt. Thorvaldsen havde aldrig været ligegyldig ved de Omgivelser, hvorunder hans Arbejder saaes, og det var jo netop fordi Bindsbølls Museumsplan syntes at tilfredsstille alle Fordringer i denne Henseende, at han havde omfattet den med saa stor Interesse. Det var ikke faldet Høyen ind ligefrem at stille et saadant Spørgsmaal til Thorvaldsen; han tænkte dengang ikke paa, at han skulde faa Noget med Udførelsen deraf at gjøre; men han havde dog hørt ham ytre sin Glæde over at Museet vilde give Lejlighed til en kunstnerisk Sammenstilling af Malerierne og Sculpturerne. Det var derfor sikkert stemmende med Thorvaldsens eget Ønske, naar Høyen tænkte at anbringe de Malerier, der havde noget virkeligt Værd, i Hovedværelserne og ophænge de andre i Kjælderetagen, hvor nu Størstedelen af de antike Gipsafstøbninger ere opstillede. Han gjennemgik Bygningen Væg for Væg, og udvalgte derefter et Antal af 80 Malerier, som der kunde skaffes et nogenlunde godt Lys i de Værelser, han havde til sin Raadighed, paa samme Tid som de afgav en værdig Decoration for disse Værelser. Dette Udvalg vilde have aflagt et smukt Vidnesbyrd om den Deltagelse,

Thorvaldsen havde skjænket Malerkonstens flersidige Udvikling i den Tid, han levede i Rom, og det havde været en seværdig Repræsentation af denne Konst i den første Halvdel af det 19de Aarhundrede. Høyen meddelte Bissen sin Plan, og denne billigede den fuldstændig; Bindsbøll var bortrejst, men efter hvad Høyen foreløbig havde talt med ham inden hans Bortrejse, havde han heller ingen Tvivl om at Planen ogsaa stemmede med hans Ønske. Han beredte sig altsaa til at ophænge Malerierne saaledes, og han opsatte kun Udførelsen, til Lokalet blev fuldstændig tørt og til Statuerne vare opstillede, da Malerierne jo maatte rette sig efter dem. Men da det rygtedes, at den største Del af Billederne skulde henvises til Kjælderen, kom der Allarm i Lejren. Der findes jo altid Mange, som ikke kunde se Forskjel paa et godt og et daarligt Billede. Uden at tage Hensyn til den Maade, hvorpaa Samlingen var opstaaet, fandt de, det var en Fornærmelse at antage, at Thorvaldsen skulde have kjøbt en saa stor Mængde Malerier, der ikke fortjente at ophænges, og en Ringeagt for hans Gave at hænge dem i Kjælderen; Høyen skulde ikke have Lov til her at vise den samme Vilkaarlighed, som han havde vist paa Frederiksborg og Christiansborg; — man glemte, at netop der havde denne »Vilkaarlighed« vundet Sejr over alle Anfægtelser, og hans Princip vist sig som det ene rigtige. Man fandt i Thorvaldsens Testamente den Fordring, »at alle de ham tilhørende Konstgjenstande skulde udgjøre et eneste og særskilt Museum«. Dette mente man, var et bestemt Paabud om at alle de Malerier, han havde efterladt sig, skulde ophænges i Museet. Disse Meninger deltes af Kjøbenhavns daværende Overpræsident, Lange, der i denne Egenskab var Medlem af Museets

Bestyrelse, og efter hans Forslag tilsendte Bestyrelsen den 26de December 1847 Høyen følgende lakoniske Skrivelse: »Da vi ønske at kjende Deres Plan for Ordningen af Malerierne i Thorvaldsens Museum inden den iværksættes, saa anmode vi Dem herved om at meddele os, saasnart ske kan, saavel en Fortegnelse paa Thorvaldsens Malerier, som den Plan, De har lagt for sammes Ordning og Ophængning«. Undertegnet: Bestyrelsen for Thorvaldsens Museum. Collin, Thiele, Clausen, Schouw, Lange, Bissen.

Det var denne Museumsbestyrelse, som otte Maaneder tidligere havde anmodet Høyen om at besørge Ophængningen af Malerierne efter Aftale med Bissen og Bingesbøll, saaledes som han beredte sig til at gjøre. Nu lod den ham vide, at han ikke maatte udføre det, før han har gjort ikke blot de to nævnte Kunstnere, men den samlede Bestyrelse bekendt med sin Plan. Høyen undlod ikke i sit Svar at gjøre opmærksom paa det Modsigende i disse Skridt. Men, tilføjede han, da der nu var opstaaet en saadan Mistillid eller Frygt hos Bestyrelsen, glædede det ham, at Omstændighederne hidtil havde forhindret Arbejdets Udførelse. Planen for Ophængningen skulde, saasnart det ønskedes, findes fremlagt i Forsamlingsværelset i Museet. Hvad Fortegnelsen over alle Malerierne angik, da havde han ikke modtaget nogen saadan, og heller ikke endnu selv optaget nogen; men han vilde hellere foreslaa Bestyrelsen, naar den indfandt sig i Museet, selv at gennemløbe Malerierne, der fandtes samlede der, de, der vare angivne i Planen, for sig, de andre særskilt i forskjellige Afdelinger«. — Men en mundtlig Forhandling med Høyen var ikke det, som Overpræsidenten ønskede. Han erklærede, han var ikke sagkyndig

og vilde ikke udgive sig derfor; han insisterede paa at faa Fortegnelsen over alle Malerierne, og han paastod, at de i alt Fald som Executorer i Thorvaldsens Bo vare nødte til at forlange en saadan. Dette kunde ikke nægtes, og den 31te December underskrev de samme 6 Mænd i Egenskab af »Executorer i Thorvaldsens Bo« en ny, i en høflig Form aflattet Skrivelse, der lyder saaledes:

»Idet vi med Fornøjelse modtage Deres Tilbud at ville fremlægge Deres Plan til Maleriernes Ophængning i Forsamlingsværelset i Thorvaldsens Museum, maa vi dog gjentage vort Ønske om tillige at erholde en Liste over samtlige Malerier. En saadan Inventariefortegnelse er nemlig fornøden baade for at skaffe Communalbestyrelsen og os en Oversigt over denne Del af Thorvaldsens Samlinger, og for at fremskynde Boets Slutning, og da vi derhos antage, at det ikke vil være noget vanskeligt eller omfattende Arbejde, tvivle vi ikke paa at Hr. Professoren ogsaa i denne Henseende vil yde Museet Deres velvillige Bistand«,

Da det nu viste sig, at den samlede Sum af Malerier var 356, og at kun 80 af disse vare bestemte til Ophængning i Museets egentlige Værelser, syntes Forholdet imellem det, der blev antaget, og det, der blev sat til Side, altfor paafaldende. Collins, Bissens og Schouws Indsigelser vare unyttige; under 1ste Marts 1848 udfærdigedes en ny Skrivelse til Høyen, saa lydende:

»Idet undertegnede Executorer af Thorvaldsens sidste Villie særdeles paaskjønne den Beredvillighed, hvormed Hr. Professoren har paataget Dem at ordne Ophængelsen af den Afdødes Malerier i Museet, og ingenlunde miskjende, hvor Meget der, naar Sagen betragtes fra et konstnerisk Standpunkt, kan anføres for den af Dem paatænkte Anordning,

maa vi dog beklage, at vi ifølge de os efter den Afdødes Testamente paahvilende Forpligtelser ikke kunne tiltræde det Forslag, Hr. Professoren har fremsat ved at indsende en Liste over Thorvaldsens Malerier, nemlig af de deri anførte 356 Stykker kun at ophænge 80 i Værelserne og at anbringe Resten i Kjælderen, forsaavidt de ikke egnede sig til at magazineres. Vi maa under disse Omstændigheder udbede os Hr. Professorens behagelige Ytringer, om De ikke maatte være tilbøjelig til at udarbejde et andet Forslag, som, stemmende med den forevigeede Kunstners i hans Testamente og Codicil udtalte Villie, maatte have til Formaal, at det størst mulige Antal af Malerier blev anbragt til Ophængelse i Museet, uden at henvises til Kjælderetagen, i hvilken der, anden Betænkelse tilsidesat, ikke vilde kunne skaffes den fornødne Plads.

Som Executorer i Thorvaldsens Bo

Thiele. Clausen. Lange.

Men Høyen maatte svare Executorerne, at han ikke saa nogen Mulighed for at et større Antal Malerier kunde ophænges, naar det skulde ske uden Forudrettelse for det Bedre, og han kunde ikke i Thorvaldsens Testamente eller Codicil finde nogen Udtalelse om at Alt skulde ophænges. De enkelte Vink deri, der forekom ham at kunne tjene til Vejledning i denne Sag, fandt han i Udtryk som »hensigtsmæssig Opstilling«, »Museets indvendige Forskjønnelse« (Codic. § 6), »et hæderligt Monument for dansk Konst« (Cod. § 7), samt i den Omstændighed, at Thorvaldsen havde valgt en Kunstner som Bissen til at have det konstneriske Tilsyn. Det syntes deraf klart, at hans Tanker havde været, at Anordningen burde bidrage til at Museet kunde vise sig som en konstnerisk Helhed. Dette Maal havde Høyen

ogsaa havt for Øje i sin Plan. Skulde han nu forandre den i den af Executorerne ønskede Retning, vilde dette Maal forfejles, og Kjærnen af Malerisamlingen vilde tabe sig i Massen af det Middelmaadige. »Var det«, tilføjer han, »en Samling af Mesterværker, eller vare disse dog det overvejende Antal, saa vilde det indre Konstværd give Erstatning for det Overlæssede, det Brogede i Sammenstillingen. Man vilde beklage, at Rummet var saa utilstrækkeligt, men man vilde lige fuldt lade Samlingens Betydning vederfares Ret. Men ikke engang om de 80 Numere, som jeg har udvalgt, lader der sig paastaa, at de ere lutter — jeg vil ikke tale om Mesterværker — men blot fortrinlige Arbejder af de Kunstnere, hvis Navn de bære. Og hvor faa af disse Navne venter der vel en større Udødelighed end den, som Konstnerlexiconet kan give! Skal til dette Antal føjes blot det forholdsvis Bedste af den øvrige Samling, de 276 Stykker, saa tør jeg med Bestemthed forudsige, at det Middelmaadige vil faa Evne til ret at falde i Øjnene, til at blænde og til at trætte. Denne Masse har ikke engang konsthistorisk Betydning; den maa først blive gammel for at vinde en saadan, og den vil kun erholde den paa Grund af sin Alderdom.« Til Slutning gjorde han opmærksom paa at Kjælderlokalet ikke var saa aldeles at foragte. Naar Bygningen nu engang ikke var større, maatte man jo hjælpe sig som man kunde, og dette Rum var jo ogsaa bestemt, og er i Virkeligheden blevet anvendt til Opbevaringssted for Gjenstande af et uendeligt højere Værd, og Gjenstande, der paa en ganske anden Maade vedkom Thorvaldsen.

Men Høyens Forestillinger overbeviste ikke Executorerne. I en Skrivelse af 30te Marts 1848 underrettede

de ham herom. De indrømmede, at hans Arbejde, naar Sagen kunde ordnes fra det af ham valgte Udgangspunkt, var fortrinligt, og at Valget af de 80 Stykker, der vare udsete til Ophængelse, var gjort med særdeles Smag og Skjønsomhed; men med Hensyn til selve Planens Grundlag havde de en afvigende Anskuelse, som de ikke kunde fravige. »I Betragtning heraf«, saaledes slutter Brevet, »og da vi holde os overbeviste om at en saadan Indskrænkning i Maleriernes Udvalg, som af Hr. Professoren er foreslaaet, vilde faa den offentlige Stemme imod sig, have vi, da De ikke har fundet Dem anlediget til at komme vores Ønske imøde, anmodet Hr. Theatermaler Lund at tage under Overvejelse, om og hvorvidt det kan bringes til Udførelse.«

Efter at have modtaget dette Brev, svarede Høyen strax, at det fornøjede ham, at Executorerne havde fundet en Kunstner, der vilde paatage sig det ikke lette Hverv at ordne Thorvaldsens Malerier; han tvivlede heller ikke paa at de ogsaa vilde kunne finde Mænd, der kunde overtage det øvrige Arbejde, der var ham overdraget, nemlig Forfattelsen af Katalogerne. Han selv kunde ikke længere vente at besidde deres Tillid, og vilde nødig sætte dem i Forlegenhed, hvis det skulde vise sig, at hans Arbejde var udført efter en Synsmaade, der var forskjellig fra deres. Han bemærkede, at han altid havde ansét det som det naturligste, at Thiele havde overtaget dette Hverv, og de ikke ubetydelige Forarbejder, han selv havde gjort, navnlig til Beskrivelsen af Tegningerne og Kobberne, stillede han strax til dennes Disposition.

Hermed var Sagen afgjort. Dybt krænket trak Høyen sig tilbage fra dette Foretagende, som han havde omfattet

med hele sin Sjæls Varme. Executorerne gjorde et Forsøg paa at honorere ham for hans Ulejlighed ved at sende ham 100 Rdl.; men Pengene blev ikke modtagne. Katalogarbejdet blev overdraget Inspektøren over Mønt-Kabinettet Professor L. Müller, som allerede var beskæftiget med at forfatte Katalog over Thorvaldsens Mønter og Oldsager. Ophængningen af Malerierne besørgedes af Theatermaler T. Lund. Denne naaede at faa 315 Malerier ophængte i Museets øverste Etage; at skaffe Plads til dem alle, blev heller ikke ham muligt. Men hvem har gennemvandret disse broget smilende Rum, uden at give Høyen Ret i at det Gode druknede i Middelmådigheden? Den, der kjendte Samlingen fuldstændig, vidste, hvor han skulde finde de Perler, han ønskede at dvæle ved; men den, der saa Samlingen første Gang, var ikke tilbøjelig til at skjænke den nogen Opmærksomhed; og den, der skulde vise en dannet Udlænding omkring i den, maatte begynde med at gjøre Undskyldninger og med at forklare, hvorledes Samlingen var bleven til. Først i Aar (1871) er der skét en Forandring til det Bedre, idet Museets nuværende Inspektør, Etatsraad L. Müller i Forbindelse med Etatsraad Marstrand har omordnet Malerierne, har udskudt et ikke ringe Antal, optaget nogle af dem, der før med Urette vare satte til Side, og overhovedet bragt større Harmoni i Sammenstillingen. Men ogsaa nu faar den alvorlige Betragter, naar han kommer ind i disse brogede Værelser, et Indtryk, som er hélt forskjelligt fra den højtidelige Stemning, hvormed han har gennemvandret det nederste Stokværk i dette Konstens ægte Tempel. Ogsaa nu ønsker den, der har den rette Følelse for Thorvaldsens Storhed, at Høyens Plan var bleven fulgt. Og hvad der ikke er mindre at beklage, er

at vi ved Bestyrelsens Adfærd ogsaa gik glip af den Fortegnelse over Thorvaldsens Værker, som Høyen havde lovet at forfatte. L. Müllers udførlige Katalog over hele Museets Indhold lader i Nøjagtighed og Fuldstændighed Intet tilbage at ønske. At det ikke gaar ud over de sædvanlige Katalogers Klasse, er ingen Anke imod det, da det slet ikke tilsigter noget Saadant. Men havde Høyen skrevet en Fortegnelse over Thorvaldsens Værker, da var det efter al Sandsynlighed blevet mere end et Katalog; det var blevet et aandfuldt Sidestykke til hans Fortegnelse over den Moltkeske Malerisamling.

Ellevte Kapitel.

Trykkefrihedsselskabet. A. S. Ørstedes Statue. Skandinavisk Selskab. Studentermøderne. Foreningen for nordisk Konst.

Høyen var af Naturen ikke Politiker. Han var opvoxet under Enevældens bedøvende Ro; hans Barndom og Ungdom faldt i den Tid, da Folkeaanden, udelukket fra Deltagelse i Statens Anliggender, søgte Oprensning ved at tumle sig saa meget desto friere paa Poesiens Indemærker. En mere fri og uafhængig Charakter end Høyens kunde der ikke tænkes; han hørte ikke til dem, der læse ud af Historien, at Tyranniet er nødvendigt for Ordens Opretholdelse og dermed Betingelsen for Udvikling af Videnskab og Konst; han havde tværtimod uddraget den modsatte Lære deraf; han havde sét Tyranniet virke kuende paa Videnskaben og misbruge Konsten til forføngelig Pragt;

men hvor Folkets Kræfter rørte sig frit, havde han sét Konst og Videnskab skyde sine skjønneste Blomster; dette havde jo ikke blot víst sig én Gang i Historien, i Hellas' Ungdom, men det havde gjentaget sig i den nyere Tid, i Italien, i Holland og andensteds. Han vilde Sædelighed og Orden fuldt saa vel som Nogen, men ikke igjennem aandelig Død. Spørgsmaalet om Statens Form, om den særegne Skikkelse, under hvilken Friheden skulde komme til sin Ret i Staten, overlod han helst til Andre; de materielle Interesser, der spille en saa stor Rolle i Statslivet, vare ham temmelig fremmede; han stillede jo selv saare ringe Fordringer til timelig Velstand, og Rigdom forekom ham kun at have Betydning som et Middel til at fremme Konsten og hvad der ellers hænger sammen med Menneskeandens Udvikling. Hvad han fordrede af Staten, var, at den skulde tilvejebringe Betingelserne for det aandelige Livs Væxt, og det var hans faste Overbevisning, at dette kun kunde ske, hvor Folket rørte og udtalte sig frit. Maalet øjnede han; Valget af Midierne overlod han til dem, der mere udelukkende ofrede sig til Politiken; men naar han fandt en forstandig og redelig Fører, sluttede han sig gjerne til ham. En saadan Fører var J. F. Schouw. Hvor han førte an, fulgte Høyen efter. Høyen var saaledes en af de Mænd*), som i Begyndelsen af 1838, foranledigede ved den imod C. N. David anlagte Pressesag, indbød Medborgere til at bønfalde Kongen om Pressens Forskaanelse

*) Clausen (Professor ved Universitetet), Høegh-Guldberg (Højesterets-Advocat), Høyen (Professor ved Konstakademiet), M. Lütken (Commandeur i Sø-Etaten), Meinert (Grosserer), Schouw (Professor ved Universitetet), Brink-Seidelin (Commandeur i Sø-Etaten), Sibbern (Professor ved Universitetet), Suhr (Grosserer).

for flere Indskrænkninger end de, der ifølge Lovgivningen allerede fandt Sted, og som i samme Anledning stiftede Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug, dette Selskab, der har virket saa overordentlig meget til Udbredelse af Oplysning og sand Dannelse i det danske Folk. Høyen var Medlem af Selskabets første Skriftcomitté.

Han var ligeledes iblandt dem, der i sin Tid arbejdede for en monumental Statue af Anders Sandøe Ørsted. Bissen havde i Vinteren 1835—36 udført en Portrætbuste af denne Danmarks store Lovkyndige, der nylig som kongelig Commissarius i Provinsialstænderne havde indledet det danske Folks første svage Skridt paa den constitutionelle Friheds Bane. Denne fortrinlige Buste blev senere udført i Marmor efter Bestilling af Jyllands Provinsialstænder og opstillet i Stænderhuset i Viborg. Det Charakteristiske i Ørsteds Personlighed havde interesseret Bissen særdeles, og paa samme Tid som han modellerede hans Buste, havde han ogsaa udkastet en Skitse til en Statue af ham i siddende Stilling. Han havde stor Lyst til at udføre den i Legemsstørrelse; men det blotte Udlæg til Modellen og dens Afstøbning i Gips vilde beløbe sig til 200 Rdl., en Sum, han ikke kunde afse. Da Høyen forenede sig med 9 andre Mænd, Professor Clausen, Cancelliraad Deichmann, Fabrikejerne Drewsen og Gamst, Bygmesteren Justitsraad Koch, Professor Kolderup Rosenvinge, Kammerherre Scavenius, Professor Schouw og Professor Thiele, og disse tilbød under 29de Marts 1836 for det Første at udrrede den nævnte Sum, 200 Rdl., og besluttede dernæst, naar Modellen var færdig, at træde sammen for at tage nærmere Bestemmelse om Statuens videre Udførelse. I Foraaret 1838 blev den legemstore Model udstillet, den

findes afbildet i Trykkefriheds-Selskabets Folkekalender for 1842. Det var et fortrinligt Kunstværk, som vandt udelt Bifald; saa slaaende var Mandens Ejendommelighed truffet; saa alvorfuld sad Tænkeren og Statsmanden der: en skjøn Forening af Nutidens Liv og Oldtidens strænge Simpелhed. Men med Udførelsen i Marmor havde det lange Udsigter. Endelig da Bissen i 1841 fra Rom af havde skrevet til Høyen, og gjort ham opmærksom paa at det netop nu var ham bekvemt at begynde derpaa, hvis det var muligt, satte Høyen paa ny Sagen i Bevægelse. I det Brev, han i den Anledning tilsendte de ovennævnte 9 Mænd, ytrer han til Slutning: »Jeg ansér det for en Sag af Vigtighed, at Kunstneren saa snart som muligt faar Lejlighed til at udføre et betydeligt Arbejde i et ædlere Stof; det er ikke alene mit Ønske som Konstven, men som Dansk. Det vilde smerte mig, om Fremmede atter her skulde komme os i Forkjøbet; det vilde derimod glæde mig paa mine Landsmænds Vegne, om Billedet af en berømt dansk Mand ogsaa engang i Rom maatte fremtræde under én ansét dansk Kunstners Hænder. Blandt de mange Portrætstatuer, som Thorvaldsen der har behandlet, findes vel Tydskere, Polakker, Italienerne, Englændere, men — ingen Dansk«. Man vedtog da at indbyde Medborgere til at sammenskyde en Sum af 6000 Rdl. til Statuens Udførelse i Marmor; men — uden Tvivl af Frygt for at fremkalde Drøftelse i Bladene — man fandt det ikke rigtigt at udstede en offentlig Indbydelse, man vilde kun omsende trykte Subscriptionsplaner til de Mænd, som maatte antages at interessere sig for Sagen. I Maj 1842 omsendtes disse, underskrevne af 10 Mænd, de samme som sidst med én Undtagelse: Drewsen havde trukket sig

tilbage, og hans Plads var indtaget af Grosserer Suhr. Dette var intet godt Varsel, og det viste sig ogsaa snart, man kunde ikke nu se Ørsted i det samme Lys som i 1836.

Høyen havde blandt Andre sendt Indbydelsen til Orla Lehmann, som dengang opholdt sig hos Proprietær David paa Rungstedlund. Under 9de Maj modtog han følgende Brev fra ham.

»Jo mere levende Interesse jeg føler for Kunsten og navnlig for dens Formæling med den nærværende Tids og det nationale Livs Behov, og jo større personlig Velvillie jeg føler baade for Bissen og A. S. Ørsted, desto ubehageligere er det mig ikke at kunne opfylde den mig tilkomne Opfordring at medvirke til at fremkalde en Marmorstatue af Sidstnævnte. Hvor ringe end denne Medvirkning baade i moralsk og pecuniar Henseende i hvert Fald vilde blive, maa jeg dog udbed^r mig Tilladelse til at angive mine Grunde.

Ørsted er efter min Overbeviisning ikke en Statsmand, men en Fyrstetjener, der stedse — lige fra Rigsbankforordningen og til det frivillige Statsgjælds-Galskab*), ligefra Frd. 1799 og

*) I Begyndelsen af 1842 stiftede Mag. I. C. Lindberg i Forbindelse med en forhenværende Regnskabsfører H. C. Hansen og Andre en Forening til den danske Statsgjælds Afbetaling ved frivillige Bidrag. Medens i det Mindste nogle af Indbyderne uden Tvivl vare naive nok til at tro paa Udførligheden af et saadant Foretagende, var det, som Hovedmændene tilsigtede, dog væsentlig at gjøre et Skridt, der kunde være Kong Christian VIII »behageligt« (se »Fædrelandet« 3die Marts 1842) og fremtræde som »en Ytring af Folkets Kjærlighed og Tillid til ham.« Man traadte derfor heller ikke offentlig frem, før man i en Adresse havde henvendt sig til Kongen selv og bedet ham om at skjænke Foretagendet sit Bifald, og Kongen i Rescript Sde Marts 1842 »med allerhøjeste Tilfredshed havde modtaget dette Bevis paa et patriotisk Sindelag, og bifaldet, at en Comitté dannede sig i dette Øjemed.« Formanden for den derefter dannede Comitté var A. S. Ørsted.

indtil Anvendelsen af Lovens Bud om personlig Arrest og Caution paa Redactører o. s. v. o. s. v. stedse har været sin Herres troe Tjener, men ikke sit Folks høihjertede og characterfaste Talsmand. Denne Skrøbelighed kan nu vistnok ikke tilintetgjøre hans Adkomst til at henregnes til Danmarks faa udmærkede Mænd; men fortiden staaer han i Ordets aller crasseste Forstand som en Partimand, som Incarnationen og den væsentlige Støtte for et System, jeg for Danmark anseer for langt fordærveligere end selv en haard og virksom Despotisme. Jeg kan derfor ikke deeltage i noget, der, hvor meget end Indbyderne ville protestere derimod, bliver et Partiskridt, naar jeg som saadant maa fordømme det.

Jeg haaber, at Deres Forehavende vil mislykkes, og naar da i sin Tid, efter Ørsteds Død, det ædle Menneske, den dybsindige Tænkter og lærde Skribent er frigjort for Partimandens Daarlighed og Illusionen om Statsmanden, da skal Ingen være villigere, end jeg, til at medvirke til en blivende Anerkjendelse af hvad der i ham og hans Færd har virkelig og blivende Værd.

Idet jeg aldeles overlader Dem, hvad Brug De vil gjøre af denne Skrivelse forbliver jeg

Deres

ærbødigst hengivne

Orla Lehmann.

Høyen gjorde i sit Svar gjældende, at her slet ikke var Tale om et Parti-Skridt, men kun om et betydningsfuldt kunstnerisk Foretagende; men — Lehmann havde Ret; det var enten for sildigt eller for tidligt at rejse Ørsted et Monument. I Slutningen af Aaret indtraf den bekjendte Scene i den slesvigske Stænderforsamling, da P. H. Lorenzen talte dansk og blev ved at tale dansk trods Præsidentens Forbud; og da den viborgske Stænderforsamling rejste sig til en alvorlig Indsigelse imod Præsident Falcks Adfærd, saa man Ørsted optræde som dennes Forsvarer, fuld-

stændig billigende hans Adfærd og fordømmende Lorenzens. Da tabte ogsaa Høyen Taalmodigheden, og erklærede at han ikke længere vilde være med til et Foretagende, der gik ud paa at hædre denne Mand. Ogsaa Bissen tabte Lysten dertil; men Gipsmodellen henstod dog endnu i hans Atelier indtil 1854, da Ørsted som Premierminister ved den bekjendte Opløsning af Folkethinget forfattede det aabne Brev til Vælgerne den 20de Oktober. Bissen blev oprørt over denne Fornærmelse mod det danske Folk, og besluttede, at Statuen øjeblikkelig skulde tilintetgjøres. Og han havde iværksat dette, hvis ikke en af hans Elever, som beundrede Konstværket (Billedhugger Malthe), efter en heftig Ordstrid havde opnaaet hans Tilladelse at fjerne det fra Atelieret imod at han forpligtede sig til at sørge for at Bissen aldrig fik det at se mere. Det blev da gjemt i en Kjælder, og findes i dette Øjeblik tilligemed andre Gips-sager magazinert paa Christiansborg Slot, ventende paa at der skaffes en Plads til at huse og opstille de Skatte af Portrætbuster og Statuer, som Bissen har efterladt sig.

Der var i Høyens Natur et stærk kosmopolitisk Element. Han elskede Menneskene, hvad Nation de end tilhørte, og hvilket Sprog de end talte; han havde fundet sig saare vel baade imellem Tyskere, Italianere, Englændere, Hollændere og Franskmænd; han havde levende paaskjønnet alt det Skjønne og Gode, han havde sét paa hvert Sted, og han opfattede det netop som Menneskets Opgave at til-egne sig Alt, hvad tidligere Slægter havde virket i Aandens Tjeneste; han var i Ordets fuldeste Betydning en dannet Mand, Men dertil hører jo ogsaa, at man maa

forstaa at skille Klinten fra Hveden, og ikke optage Andet end hvad der har Værd og Næring i sig. Dertil hører, at man, som han, maa føle, at man har ét bestemt Hjem, hvortil Alt maa henføres, at der er én bestemt Rod, hvorfra hver en aandelig Livsytring, som skal have Sandhed og Betydning, maa være fremvoxet. Høyen var med al sin kosmopolitiske Dannelse saa ægte dansk som Nogen. Han ynkedes over de danske Digtere, der havde troet at kunne opnaa en større evropæisk Berømmelse ved at skrive paa Tysk. Selv ønskede han kun at leve og virke i og for sit Fædreland. Dets Natur og Folkeliv, dets Historie og Oldsagn, dets Sprog og Fortidsminder omfattede han med inderlig Kjærlighed, og det, han i denne Henseende kaldte sit Eget, indskrænkede han ikke til de danske Øer og Halvøen; det gik saa langt som Sproget og Fortiden var fælles. Ingen følte varmere end han det tredelte Nordens aandelige Enhed. Med Glæde hilsede han det første skandinaviske Studentertog, da Studenter fra Kjøbenhavn, Christiania og Lund samledes med deres Brødre i Upsala i Sommeren 1843, og han var en af dem, der søgte at give hine Festdages flygtige Glæde en varigere Betydning ved Stiftelsen af det skandinaviske Selskab. Regjeringens Kortsynethed havde betragtet Studenternes skandinaviske Bestræbelser med Uvillie og havde opløst det af de hjemkomne Upsalafarere stiftede »skandinaviske Samfund«; men dette Skridt var kun en Opfordring for en Del af Danmarks mest ansete Mænd til selv at tage Sagen i Haand og stifte et Selskab »for at fremme en nærmere Forbindelse mellem de skandinaviske Folk, dels ved selskabelige Sammenkomster, dels ved Foretagender sigtende til at befordre almindeligere Kjendskab til de forskjellige skandinaviske Sprog, til Skrif-

ter i disse af almeninteressant Indhold, og overhovedet til de forskjellige Nationaliteter«. Man havde udtrykt sig forsigtigt, og Indbydernes ansete Navne imponerede Regjeringen, saa den lod Selskabet danne sig og virke uforstyrret. Og dets Virken var af stor Betydning, navnlig for Danmarks Hovedstad, til at udrydde gamle Fordomme, og til at fremme Kundskab og Kjærlighed til Brøderfolkenes Liv og Litteratur. Det virkede ved selskabelige Sammenkomster, men især ved Foredrag, der holdtes i Selskabet og i Reglen senere bleve udgivne.

Høyen var ikke en af de mindst Virksomme. Den 23de Marts 1844 holdt han der et fortrinligt Foredrag »om Betingelserne for en skandinavisk Nationalkonsts Udvikling«. Det var Dagen før Thorvaldsens Død. Ingen anede, at denne var nær forestaaende; men Høyen kom allerede her til at minde sine Landsmænd om hans store Betydning. Thi naar han skulde tale om Konsten i Norden, hvor skulde han saa hellere begynde med end Thorvaldsen? Han gjorde opmærksom paa at Danmark vel havde opfostret ham, men det var Evropa, der væsentlig havde beskæftiget ham, og først efter at han var omgivet af en evropæisk Berømmelses Glorie, havde hans Fædreland gjort større Bestillinger hos ham -- men i Gips og brændt Ler. Dog Thorvaldsens Hjerte hang ved hans Fædreland, og han skjænkede os alle sine rige Skatte. Men denne Gave paalagde os ogsaa en alvorlig Forpligtelse, Forpligtelsen til at pleje Konsten for Fremtiden, til ikke at betragte Konsten som en Overflødhedsvare for de Rige, men som Folkets Sag: »Hvor langt« siger han »staa vi ikke tilbage i denne Henseende? Hvilken Tomhed paa vore Torve, hvilken Fattigdom paa offentlige Monumenter alle-

vegne! Har da Norden ingen ejendommelig Historie og Poesie? Eller har Folket ingen Trang til at se den udtalt igjennem Konsten? Vistnok have vi modtaget Konsten fra det klassiske Hellas og fra dem, der indenfor Christendommen have søgt at fortsætte Hellenernes Konst, og fjernt være det fra os at ville bortvise det rige Stof, som græsk og christelig Oldtid har overleveret os. Men lige saa lidt tør vi opgive vort egentlige folkelige Liv, og, skal Konsten komme til Kræfter iblandt os, ikke blot faa Skinet deraf, da maa den slaa sine Rødder dybt i Folkets Tilværelse. Nordens Historie, støttet paa Landets og Folkets Grundtræk, det er det Stof, hvorefter den Konst, som vi have modtaget fuldvoxen udenfra, maa gjenfødes iblandt os, dersom den ej skal staa som et forstenet Aftryk. Først da kan Folket i den gjenkjende Ben af sine Ben og Kjød af sit Kjød, og den vil blive det kjær, som Barnet for Moderen, naar dets Træk vækker hellige, dybtindprægede Minder. «Betingelsen for at en saadan Konst kan fremkomme, er en inderlig Overensstemmelse mellem Konstneren og hans Publikum. Konstneren skal ikke søge og jage efter nyt Stof, men fremstille hvad Folket kjender og elsker og vedkjender sig. Vejen er endnu lang og ubanet. Sandten maa skjærpes for det Store og Hjemlige i den os omgivende Natur, for det Ejendommelige i Nordboens Ansigtstræk og Sæder. Det er det samme Folk, der lever i disse Egne, som det, der levede for tusende Aar siden; de gamle Heltes Træk ere nedarvede paa Nutidens Sønner. Det tør ikke nægtes, at de Forsøg, der hidtil ere gjorte paa at fremstille Nordens gamle Guder, ikke ganske tilfredsstillte os, at »de mangle Enhed i Støbningen, og man let opdager fremmede Bestanddele, som blot ere tilsatte, ikke sammen-

smeltede.« Men »Manglen ligger i, at Kunstnerne, lokkede ved de store og kjække Træk, hvorunder disse Guder optræde, og ved den nye Symbolik, der udtalte sig i dem, søgte at skabe en Gudeverden før end de tilfulde kjendte det historiske og folkelige Liv, som modtog sit Lys fra den, men ogsaa lod det straaale tilbage paa den«, »at det endnu ikke stod klart for Kunstneren, og vel heller ikke for dem, der stillede Opgaverne, at disse ikke skulde løses ad den symbolske, men ad den historiske Vej, at vi ikke vilde have Tempelstatuer at tilbede, men Fremstillinger af det Liv, der i flere af vore Myther rører sig med ejendommeligt Styrke, Vemod, Overgivenhed, og fremtræder med Træk, som vi hverken møde i græsk eller christelig Kunst«. »Hvad Religionen hist formaaede at gjøre, det vilde vi her haabe af Nationalitet og Historie.«

Ligesom Høyen var en af de Første, der holdt Foredrag i Skandinavisk Selskab, saaledes var han ogsaa en af de Sidste. Den 7de April 1852 gav han der en smuk Skildring af den talentfulde, altfor tidlig bortgangne Maler Johan Thomas Lundbye.

Han var ogsaa en af Medstifterne af det Nordiske Litteratursamfund, som i Begyndelsen af 1847 dannede sig*) for at udbrede Kundskab til Nordens ældre Litteratur, navnlig ved at udgive nordiske Oldskrifter i gode og let overkommelige Udgaver, ledsagede med Oversættelser eller med de til en fuldstændig Forstaaelse nødvendige Oplysninger, et Selskab, der under en beskeden Form har

*) Stifterne vare V. Bjerring, H. N. Clausen, H. Frederiksen, K. Gislason, M. Hammerich, N. Høyen, A. F. Krieger, N. M. Petersen, B. Pjetursson, J. F. Schouw, P. G. Thorsen, L. Ussing, N. L. Westergaard.

virket meget til at gjøre os fortrolige med Forfædrenes Tale- og Tænkesæt.

I 1845, da de svenske og norske Studenter gjæstede Kjøbenhavn, deltog ogsaa Høyen med Liv og Lyst i Festlighederne. Han hørte til dem, der aabnede sit Hus for Gjæsterne fra Broderlandet. George Stephens, der nogle Aar senere blev Professor i Engelsk ved Kjøbenhavns Universitet, kom saaledes til at bo hos ham, hvorved Begyndelsen gjordes til et varigt Venskab. Ogsaa i 1851, da Christianias Studenter stævnedes Nordens Ungdom til Møde i Norges Hovedstad, fulgte Høyen de Unges Tog. Han var ikke den eneste Ældre, der deltog deri; man havde ogsaa ønsket Konsten repræsenteret ved denne Lejlighed; Bissen, Constantin Hansen og Professor Hartmann vare indbudne til at gjøre Følge med. Hvor følte han sig ung imellem de Unge, hvor glad ved Samlivet og fornojet over Sangens og Veltalenhedens Blomster, hvor henrykt over Naturens Dejlighed, i Christianiafjord og ved Troldhætten, paa Krogkleven og i Ringerige, hvor opløftet ved den hjertelige Modtagelse, og hvor fuld af Haab for Fremtiden!

Han havde jo ogsaa allerede inden han deltog i dette Tog sét ét Træk, som forekom ham at have Betydning for Skandinavismens Udvikling. I Sommeren 1849 havde en stor Del norske Malere sendt Billeder til Kjøbenhavn. De vare udstillede i længere Tid paa Charlottenborg, og det danske Publikum fik nu for første Gang Lejlighed til at se et større Antal af denne unge Konstskoles Frembringelser samlede. Høyen skrev en kort Anmeldelse deraf i Fædrelandet for 3die Juli 1849. Ogsaa for ham havde denne Udstilling frembudt noget Nyt. Han glædede sig over at se, at Konsten nu havde faaet et Hjem i Norge. »At den endnu

tildels bærer fremmed Mærke« (Düsseldorfer-Skolens) »dette« siger han »er den ligefremme Følge af at det vaagnende Talent maatte søge den Vejledning i Udlandet, som Hjemmet endnu ikke kunde give«. »Paavirkningen af en fremmed Skole bliver først da at laste, naar den røber sig i slavisk Efterligning, naar ikke alene Penselen skal have et vist Sving og Paletten en vis Tinterække, men ogsaa Øjet skal have sin bestemt farvede Brille for at modtage Indtrykket«. Anvendelsen af denne almindelige Sætning overlades til Læseren eller Betragteren; han fandt saa meget mindre Anledning til at dvæle ved hvad der i denne Henseende ikke behagede ham, som han haabede, at saa betydelige Talenter som Tiedemann og Gude, der endnu var i deres fulde Ungdomskraft, efterhaanden vilde blive mere selvstændige. Men uden Hensyn til denne fremmede Paavirkning fremhæver han i Almindelighed Nordmændenes For kjærlighed for Farve- og Lysvirkning, og særlig Gudes fine Sands for de forskjellige Naturstemninger, det Glimrende og Blinkende i Sommerdagen paa Hardangerfjorden, hvor man mellem Birkestammernes hvide Gitter sér Landskabet svømme i den dunstsvangre Sommerluft, det Simple og Beskedne i hans Foraarslandskab, det Hyggelige i Skovbækken, hvis mangfoldige Bevægelser forfølges indtil det Yderste; han beklagede kun, at den samme Omhyggelighed ikke var bleven anvendt allevegne, og at navnlig Forgrundene ofte vare forsømte. Han fremhæver Tiedemanns smagfulde maleriske Behandling, og hans grundige, alvorlige Opfattelse af Charaktererne, hvad enten det er den gamle Bonde, der læser op af Bibelen for sin Hustru, saa fast, saa alvorlig, at man kommer til at tænke paa Mændene i de gamle Sagaer, eller det er Bedstemoderen i den fattige

Røgstue, der fortæller Eventyr, saa Børnene glemme Alt over Fortællingen, og Forældrene more sig over deres Spænding. — Høyen troede i denne Udstilling at se et vigtigt Skridt til en nærmere Samvirken af Kunstnere i Norden, og haabede at det vilde blive fortsat fra andre Sider. »Vilde det«, saaledes slutter han, »frembyde synderlige Vanskeligheder at foranstalte hvert andet Aar i Christiania, hvert andet Aar i Kjøbenhavn en samlet Udstilling af norske og danske Malerier? Og dersom det lykkedes, skulde da ikke, med Hensyn til Sverig, den gjensidige Interesse være saa stor, at disse toaarige Udstillinger kunde gaa over til treaarige, og at man saaledes hvert tredie Aar i enhver af de tre Hovedstæder, Christiania, Stockholm og Kjøbenhavn, kunde blive bekjendt med Konstens Gang og Udvikling paa Hovedpunkterne i Norden? En saadan Samvirken vilde væsentlig bidrage til at give den nordiske Konst mere Sammenhold, og den kraftigere Genius, hvor han saa fremtraadte i de tre Lande, vilde da, selv indenfor Nordens Grænser, hurtigere og lettere kunde bryde sin Bane.« — Disse Ord kunne med Føje gjentages den Dag idag.

Men Høyen, der med Glæde havde hilst Skandinavismens første livlige Skridt, der havde fulgt dens Udvikling med fast Tro og havde delt de Unges Forhaabninger, havde ogsaa den Sorg at se den falde mat til Jorden i det Øjeblik, da den syntes at skulle blive til Virkelighed. I 1866 maatte han skrive til en god Ven i Udlandet: »Skandinavismen bliver ved — og det i alle tre nordiske Riger — snarere at skræmme som en Bussemand, end at hilse som en god Engel«; men derfor tabte han ikke Troen paa dens Berettigelse, og Haabet om dens endelige Sejr.

De Tanker, Høyen havde udtalt i sit veltalende Foredrag i Skandinavisk Selskab den 23de Marts 1844, deltes af mange af hans Venner. Dette havde ikke blot sin Grund i at han selv saa tidt og saa kraftigt havde anbefalet dem, men ogsaa i at de hang sammen med hele Tidens Retning. Det var Tidens egne Tanker, der efterhaanden vare modnede, og som han nu gav Klarhed og Bestemthed. Thi det var jo ikke blot paa Statens, men ogsaa paa Konstens og Videnskabens Omraade, at Folkene fik Mod til at gjøre deres egen Villie gjældende. Allevegne forlangte man baade af Videnskaben og af Konsten, at de skulde staa i inderlig Sammenhæng med Folkets eget Væsen, eller med ét Ord, at de skulde være nationale. Men Danmark var ikke det Land, hvor denne Stemning var stærkest, og mindst naar det drejede sig om Konst. Det store Publikum var endnu langt fra at have Øjet opladt for Konstens Betydning; det morede sig over den som over anden Stads, men det elskede den ikke. Stort var Tallet af dem, der strax blændedes af det Glimrende, af det, der viste Virtuositet i en eller anden Retning, hvor svagt det end kunde være i hvad egentlig kom an paa, og hvor usandt det end var. Dette havde vist sig paa de aarlige Konstudstillinger, hvor middelmaadige Billeder fra Udlandet, navnlig af Düsseldorfer-Skolen, havde tiltrukket sig en ufortjent Opmærksomhed. Høyen fandt, det var paa Tiden at gjøre et virksommere Skridt til at hævde vor Konst som vor egen Aands Ejendom, og til at bringe baade Kunstnere og Publikum til klarere Bevidsthed om hvad Konsten kunde og skulde virke.

I Vinteren 1846—47 havde Høyen for en talrig Tilhørerkreds af Kunstnere og Konstens Venner holdt en

Række Forelæsninger over den klassiske Oldtids Kunst, særlig dens Billedhuggerkunst. Forelæsningerne bleve holdte paa det Sted, hvor de fornemste Gipsafstøbninger fandtes, i Figursalen paa Charlottenborg. Sidst i Marts sluttede han disse Foredrag med en almindeligere Oversigt, hvori han blandt Andet gjorde opmærksom paa den Stilling, Konsten indtog i det gamle Hellas, hvorledes den der var en vigtigere Sag end nu til Dags, var en Yndlingsblomst, der havde sin Rod i Folket og levede deraf, udtalte Folkets Tanker og tilfredsstillede dets Hjertes Trang, hvorledes Konstværkerne i den ældste Tid ikke var den enkelte Rigmands, men hele Folkets Stolthed og fælles Eje. Skulde Konsten atter naa nogen virkelig Højde, da maatte lignende Betingelser atter skaffes til Veje, en lignende Betragtningensmaade paa ny gjøres gjældende. Han havde altid haabet, at der kunde gjøres Noget her hjemme i denne Henseende, og han vilde nu opfordre dem, der delte hans Anskuelse, til at prøve at sætte det i Værk. Man skulde stifte et Selskab, hvis Opgave var at fremme Konsten her hjemme, for saa vidt som den holdt sig paa de Indemærker, der nærmest tilhørte den, til den Kreds, den nærmest var kaldet til at behandle, som den syntes at maatte kunne behandle med størst Sandhed og Fylde, og som det var Synd at overlade Fremmede, til Nordens Historie, Nordens Natur og Folkeliv. Man skulde derfor købe værdifulde Arbejder, der maatte fremkomme af denne Art; men det var ikke nok. Kunstnerne savnede ofte de nødvendige Forudsætninger for en sand og grundig Behandling af Nordens Historie og Sagn, som ligge i nøje Kjendskab til Folkecharacteren, til Fortidens Monumenter, Dragter og hele Levesæt; man maatte hjælpe dem til at

erhverve sig disse Forudsætninger. Og det, som Selskabet ved de Midler, det kom i Besiddelse af, var i Stand til at erhverve, skulde ikke ved Lodtrækning eller paa anden Maade fordeles imellem de Enkelte; det skulde blive Alles fælles Ejendom, og være til lige Gavn og lige Glæde for Alle. Fandt hans Anskuelser Gjenklang, vilde han prøve paa at stifte et saadant Selskab »for nordisk Konst«. Hvis en ikke altfor lille Kreds vilde være villig til i dette Øjemed at ofre 4 Rdl. om Aaret, kunde der sikkert udrettes Adskilligt. Var det ikke klart for Alle, hvad han sigtede til, saa var han selv villig til at paatage sig Bestyrelsen i det første Aar; efter Aarets Udløb kunde man da samles paa ny for at se, hvad der var udrettet, og tage Beslutning om Selskabets fremtidige Stilling og Bestyrelse.

Der var iblandt alle Høyens Tilhørere næppe Nogen, som ikke ønskede hans Foretagende Lykke og Fremgang. Den 27de Marts 1847 udkom følgende »Indbydelse til et Selskab for nordisk Konst«.

»Det større Opsving, som Konsten i dette Aarhundrede har taget i Frankrig, Belgien, Holland, Tyskland, England, skyldes for en stor Del den Styrke, hvormed det folkelige Liv, skjøndt paa forskjellig Maade, har rørt sig i disse Lande, og vi se derfor ogsaa, at de Gjenstande, som der med Forkjærlighed behandles, ere hentede fra Hjemmets Omgivelser og fra Folkets egen Historie.

I det lille Danmark er paa samme Tid ogsaa den nationale Følelse kommet til større Bevidsthed. Ogsaa vi have følt og føle bestandig stærkere Nødvendigheden af at vort folkelige Liv kan blive styrket og udviklet i hele sin Fylde. Ogsaa hos os er Kunstnernes Antal betydeligt til-

taget, deres Værker blevne mere udbredte. Men det er imidlertid snarere en vis almindelig Lyst til Nydelse, som derved hidindtil er bleven vakt, end Sands for Betydningen af national Konst; og Paavirkningen fra Udlandet har mere ytret sig i Efterligningen af dets Konstlotterier og i Optagelsen af visse Skolemanerer, end i at anvende det store Exempel, som der opstilledes, paa vore egne og overhovedet paa de nordiske Forhold.

Det, som især maa beklages, er at flere Gange det gunstige Øjeblik er gaaet ubenyttet forbi. Vi have havt flere Talenter, som aabenbart vare kaldede til at bane Vejen for nordisk Konst, men de ere ikke blevne tilstrækkeligt, ikke i rette Tid eller paa rette Maade understøttede. Og dog gjælder det netop her at komme Konstneren, som har Anlæg og Mod, til Hjælp. Den akademiske Opdragelse maa, ifølge hele sin Natur, langt mere vende Konstnerens Blik mod Syden end mod Norden. Vejen, der fører til Orangernes Hjem, er ulige bredere og bekvemmere end den svagt betraadte Sti, som fører over den jyske Hede eller mellem Norges og Sverigs Fjelde.

Hvad Regjeringen og hvad Private i større og mindre Kredse allerede have udrettet ved enkelte Bestillinger og ved Præmiers Udsættelse, fortjener al Paaskjønnelse, og vi ville haabe, at slige Foretagender fremdeles ville voxe i Antal og Betydning. Men Opgaven, der skal løses, har et saa stort Omfang, og er saa vanskelig, at det ingenlunde vilde være overflødigt, om der tillige dannedes en vedvarende Forening, som ene gjorde det til sit Formaal at varetage den nordiske Konsts Interesser, en Forening, som ikke blændede sig med dristige Forhaabninger, men som var gennemtrængt af den Overbevisning, at den kun

ved uegennyttig, redebon og udholdende Bistand kunde blive et sikkert Støttepunkt for Talentet, som vier sig til nordisk Konst.

Følgende Grundbestemmelser ville nærmere betegne Maaden for et saadant Selskabs Virksomhed.

1. Det bestiller og køber danske Kunstneres Arbejder, som fremstille nordisk Historie, nordisk Natur- og Folkeliv.
2. Det anlægger en Samling af Naturstudier og Tegninger med det stadige Hensyn derved at tilvejebringe et oplysende og vejledende Hjælpemiddel for Kunstnere, der beskæftige sig med nordiske Opgaver.
3. Enhver Erhvervelse er Medlemmernes fælles Ejendom. Lodtrækning finder ikke Sted.
4. Saalænge Selskabet ikke kan dele sine Kræfter, saalænge det altsaa ikke har noget bestemt Samlingssted, maa der drages Omsorg for at de Kunstværker, Studier etc., som det kommer i Besiddelse af, paa anden Maade ere tilgængelige for Medlemmerne.

Man skulde synes, at Stiftelsen af et saadant Selskab maatte optages med Glæde og Velvillie af Alle. De som ikke selv vilde yde deres Bidrag dertil, kunde dog fornuftigvis ikke have Noget imod at Andre anvendte 4 Rdl. om Aaret til Konstens Fremme i Danmark. Kunstnerne maatte jo kun glæde sig over at der viste sig en ny Køber til deres Arbejder; de, der ikke selv kunde eller vilde gaa i den angivne Retning, havde jo ikke mindre Udsigt nu end før til at faa deres Arbejder afsatte og de

burde dog ikke misunde deres Kunstbrødre, om Udsigterne forbedredes lidt for dem, og om ogsaa de fik en lille Kreds af Velyndere. Men hvad hjælpe slige Betragtninger, naar Lidenskaberne ere oprørte? Høyen havde, som vi havde sét, baade blandt Kunstnere og blandt Kunstneres Venner mange Uvenner. Hans Fordringer til sand og levende Opfattelse af Emnet, til grundig og samvittighedsfuld Behandling, var i deres Øjne lutter Partiskhed. At det var konstneriske Mangler og Fortrin, han revsede og roste, det kunde de ikke se; de saa kun personligt Venskab eller Fjendskab, eller, om de ikke gik saa vidt, saa dog en Ensidighed, der kun vilde finde sig i ét Slags Emner og én Udførelsesmaade. Man stræbte at forrykke Synspunktet og bilde Publikum ind, at Høyen Intet respecterede uden hvad der stemmede med et bornært Nationalitetsprincip. Han havde rigtignok aldrig med et eneste Ord misbilliget, at en Konstner leverede et dygtigt Arbejde hentet fra andre Folkeslag og andre Egne; han havde glædet sig ved saadanne Arbejder saa godt som Nogen; men han havde advaret Kunstnerne imod at vove sig ind paa Indemærker, hvor de vanskeligere kunde gjøre noget Sandt og Dygtigt. Ingen var i Besiddelse af en mere universel Dannelse end han, og mere i Stand til at se det Gode allevegne hvor det fandtes; men dette Fremmede, der i saa mange Aar igjennem Akademiernes Bestræbelser havde havt Overvægten allevegne, og som ogsaa havde syntes at more det danske Publikum mest, havde ofte vist sig som et tomt og blændende Skin, uden virkelig Dybde i Følelsen, uden Sandhed og uden Evne til at tale til Hjertet; i Modsætning til dette havde han ønsket at fremhæve den Side, der hidtil syntes at være forsømt, den Retning, som udmærkede

sig ved de modsatte Fortrin, som havde Dybden og Sandheden i sig, og som, naar den blev plejet og dyrket grundig og utrættelig, maatte kunne fremskyde de herligste Blomster. Men de Kunstnere, der nu engang havde sat sig i Hovedet, at ethvert Skridt af Høyen var et Angreb paa dem og et Forsøg paa at nedsætte dem i Publikums Øjne, dem kunde selv Stiftelsen af Selskabet for nordisk Konst bringe i Harnisk; de drog tilfelts derimod baade offentlig og privat, hvor de kunde. Medens »Fædrelandet« (blandt Andet i en Artikel undertegnet C. W. i Bladets Nr. 77) havde anbefalet det nye Selskab, indeholdt »Kjøbenhavnsposten« for 9de og 10de April 1847 en Artikel »om Projectet til en saakaldet nordisk Konst«, fuld af Gift og Galde mod Stifteren, men vistnok paa sin Plads i dette Blad, der allerede dengang, under Grünes Ledelse, viste sig gnavent imod enhver sand national Bestræbelse. Ogsaa en Del af Konstforeningens Medlemmer be-
 tragtede det nye Selskabs Stiftelse som et farligt og imod dem fjendtligt Skridt. De to Selskaber havde jo rigtignok stillet sig en saa forskjellig Opgave, at de syntes fortræffelig at maatte kunne bestaa ved Siden af hinanden; den gamle Konstforening indkjøbte Kunstværker af enhver Art og bortloddede dem imellem Medlemmerne; Selskabet for nordisk Konst holdt sig til en enkelt Retning, og de købte Kunstværker skulde ikke fordeles imellem Medlemmerne. Det er ikke sandsynligt, at et eneste Medlem har forladt den ældre Konstforening for at gaa ind i den ny. Men vred var man alligevel. Mån vidste, at Konstforeningens første Stiftere, og navnlig Høyen, i sin Tid kun havde optaget Lodtrækningen som en Indrømmelse til Medlemmerne, og

at det væsentlig havde været dem om at gjøre at samle Penge- midler til større, almindeligere Konstforetagender. Stifterne vare efterhaanden blevne trængte mere tilbage; mindre og mindre bleve de Summer, der anvendtes til større Fore- tagender, og næsten Alt gik til Indkjøb af Malerier til Bortlodning. Det ny Selskabs Stiftelse blev nu betragtet som en Moddemonstration, som et Træk, Høyen havde gjort, fordi han ikke kunde sætte sin Villie igjennem i Konstforeningen. At Høyen allerede i mange Aar ikke havde været Medlem af denne Forening, og at det i Sel- skabet for nordisk Konst ikke blot drejede sig om hint Stridsspørgsmaal, men tillige om noget hélt Nyt, det ænsede man ikke.

Et af Konstforeningens ivrigste Medlemmer, men ogsaa en af dem, der altid havde ønsket, at Foreningen ikke skulde anvende alle sine Midler til Bortlodningen, skjøndt han ikke hørte til Høyens Venner, daværende Overrets- Assessor O. Müller, troede at kunne benytte denne Stem- ning til paa én Gang at reformere Konstforeningen og gjøre det nye Selskab, i hvilket han frygtede en farlig Concurrent, overflødig. Han stillede paa Generalforsam- lingen den 29de Februar 1848 det Forslag, at indtil Halv- delen af Selskabets Indtægter skulde anvendes til Indkjøb af Konstværker, som ikke skulde bortloddet, men danne en Selskabet tilhørende Samling. For at denne kunde faa en bestemt Charakter, skulde man her indskrænke sig til fædrelandske Sujetter; men dette, tilføjer han, maatte ikke forstaaes, som Professor Høyen forstod det, saaledes at det ogsaa omfattede norske og svenske Emner; den norske Natur og den svenske Historie var Noget, vi

hverken turde eller burde tilegne os. *) — Forslaget fandt imidlertid ikke Understøttelse hos Nogen. Generalforsamlingen havde hverken Lyst til at skifte Charakter eller til at inddrage sig i nogen Polemik med Foreningen for nordisk Konst, som den fandt sig aldeles uvedkommende. Og vist er det ogsaa, at begge Selskaber i en Række af Aar bestod jævnsides, uden at det ene gjorde det andet den allermindste Skade.

Selskabet for nordisk Konst talte inden kort Tid over 200 Medlemmer, et Tal, som maa kaldes betydeligt, naar man tager Hensyn til at der slet ikke bødes Medlemmerne noget Vederlag for deres Bidrag? Det var Bestemmelsen, at Selskabet skulde sammenkaldes et Aar efter sin Stiftelse; men i Slutningen af Marts 1848 kunde ingen Dansk have Tanker for Sligt. I Foraaret 1849, da Vaabenstilstanden udløb, var Forholdet det samme, og først den 16de December 1849 kom Medlemmerne sammen. Man erfarede med Glæde, at der allerede var virket ikke ubetydeligt.

Selskabet besluttede at fortsætte sin Virksomhed ligesom hidtil, og gjenvalgte Høyen til Formand, og dette gjentog sig siden bestandig. Høyen var ikke blot Stifteren af denne Forening, ikke blot den, hvem man med den største Tryghed kunde overdrage Udførelsen af de Tanker, man arbejdede for, men han var i Virkeligheden Selskabets

*) Se »Konstforeningen i Kjøbenhavn fra dens Stiftelse til 1863.« S. 80 ff. — Læseren vil for øvrigt næppe have glemt, at Høyen ikke havde lagt særligt Vægt hverken paa den norske Natur eller paa den svenske Historie, men vel paa den i Ansigtstræk, i Livet og Sædterne udprægede Folkeejendommelighed, som han betragtede som hele Nordens Fælleseje.

eneste Bærer, og det var for Størstedelen hans personlige Opofrelse, der holdt det sammen. Han havde forlangt Medlemmernes Bidrag som et uegennyttigt Offer for Konsten; men i Virkeligheden var han selv den Eneste, der ydede et Offer*); Medlemmerne gav han fra Tid til anden et Vederlag, som de satte stor Pris paa. Han holdt nemlig flere Vintere igjennem hver Søndag Middag en Forelæsning over et eller andet Emne af Konsthistorien, snart over Italiens, snart over Nederlændernes Malerkunst, snart over Nutidens Kunst, saaledes som han havde sét den ved Besøg i de store Verdensudstillinger. Hans veltalende og anskuelige Foredrag knyttedes undertiden til fremstillede Kobberstik eller til Malerier i Billedgalleriet, hvis Lokale han benyttede, og hans Begejstring henrev Tilhørerne, saa de troede at se det Samme som han. Selskabets Medlemmer holdt derfor ogsaa trofast sammen, og det led næsten ikke nogen Afgang uden ved Dødsfald, men i de 20 Aar Selskabet bestod, vare disse ikke ganske faa, og Tilgang fandt, som det plejer at være Tilfældet med beskeden Foretagender, næsten slet ikke Sted. Men efter de 20 Aars Forløb kunde man ogsaa i visse Maader sige, at Selskabet ikke mere var nødvendigt. De Tanker, det havde sat sig den Opgave at bringe til almindelig Bevidsthed, havde vundet fuldstændig Sejr. Det var ikke mere som i tidligere Dage de italienske, men de danske Emner af Naturen og Folkelivet, der stod højest i Publikums Yndest, og de dygtigste Kunstneres Stræben gik netop ud

*) Jeg kunde tilføje, at Foreningen ogsaa skylder ham en ikke ubetydelig Gave i Penge, idet han lod et Honorar, der blev budt ham for en i en privat Kreds holdt Forelæsningsrække, indflyde i Foreningens Kasse.

paa at gjengive Danmarks Land og Folk med saa stor Troskab, Skjønhed og Troskyldighed som muligt. Hvad Fremstillingen af Nordens Historie og Oldsagn angaar, da havde det lille Selskab med de ringe Midler, det kunde raade over, ikke kunnet fremkalde noget betydeligt Konstaværk, men det havde vakt og næret Interessen, og det havde banet Vejen for en sund og grundig Behandling af slike Emner ved den »Studiesamling«, det havde anlagt. Denne bestod dels af Tegninger efter ældre Monumenter af Bygnings- og Billedhuggerkunst i Norden, interessante Landsbykirker, Kronborg Slot, Dronning Margrethes Monument i Roskilde i dets oprindelige Skikkelse, dels i Tegninger efter det bekjendte Tæppe fra Bayeux, der fremstiller Englands Erobring af Normannerne udsyet af en næsten samtidig Haand, og efter Miniaturer i engelske Haandskrifter fra det 11te og 12te Aarhundrede, der kunde tjene til Oplysning om Klædedragt og Levemaade i Norden i den tidlige Middelalder og yde de Kunstnere, der vilde sysle dermed, værdifulde Modeller.

Selskabet havde udfoldet en smuk Virksomhed som Kjøber af Malerier, der behandlede nationale Emner. I dets lille Samling fandtes Billeder, der ville faa blivende Betydning i den danske Konsthistorie. Som Exempler kunne vi nævne Vermehrens Reservesoldatens Afsked med sin Familie (1849), hvor den endnu begyndende Kunstner viste, hvorledes en dyb og sand Følelse kunde udtale sig igjennem et Billede; samme Kunstners karakteristiske Fremstilling af den jyske Hvedebrødsmand (1851), og det fortræffelige Maleri (1860), hvor den gamle Bondeskone sidder i sin fattige, men hyggelige Stue og bælger Ærter, medens hendes Barnebarn sidder i Døren og læser

i sin Bog: en sand og smukt opfattet Idyl, hvis maleriske Udførelse viser en Mesterhaand. Vi ville nævne Sonnes Episode af Fredericia-Slaget, Erobringen af Skanserne paa Igum-Vejen, hvor de danske Jægeres Stormkolonne i Morgendæmringen styrter frem over Kornmarkerne imod de fjendtlige Skanser uden at ænse Mandefaldet, et Slagbillede med en sjælden Holdning og Enhed, og derfor saa mægtigt i sit Indtryk; Exners Billede (1853), hvor den lille pyntede Amagerdreng om Søndagen aflægger Besøg hos den gamle Bedstefader, Skovgaard's Sommermiddag i Dyrehaven (1848), Dalsgaard's Mormonapostler (1856), Rumps Sæbygaard's Skov i Vensyssel, o. a.

Selskabet havde ogsaa virket gjennem Litteraturen. En højst interessant Bygning fra Middelalderen, Helligaandskirken i Visby paa Gulland, havde det udgivet i fire smukke lithograferede Blade med Text af Høyen; og det havde begyndt Udgivelsen af et større arkitektonisk Værk, der skulde indeholde Harsdorff's vigtigste Bygninger. Denne geniale Konstner, der i Slutningen af forrige Aarhundrede stod næsten ene ved sin rene Smag, og var en af de første Architekter, der fik Øje for at det var i Grækenland, og ikke i Rom, at den klassiske Architekturs rene Kilde var at søge, havde altid interesseret Høyen særdeles. Han stod for ham som en af de betydeligste Skikkelser i Danmarks Konsthistorie, og han ønskede, at hans Bygninger, som allerede begyndte at forsvinde, snart ved Ombygning eller Nedrivning, snart ved Tidens uundgaaelige Indflydelse, dog i det Mindste maatte bevares i tro Afbildninger til et Minde om hvad han havde været, og til Uddannelse af Smagen hos hans Landsmænd. Men dette Foretagende mødte uventede Vanskeligheder. De

yngre Kunstnere vare ikke vante til at bruge Radérnaalen; flere Forsøg mislykkedes, og da Høyen endelig i Kobberstikker Sonne havde fundet en Mand, der var i Stand til at gjøre Arbejdet tilfredsstillende, var der Adskillige af Selskabets Medlemmer, som slet ikke fandt Smag deri. Nogle fandt, at det var en alt for ubetydelig Sag at anvende Pengene paa, disse Bygninger, som man hver Dag kunde se, naar man gik igjennem Byen; Andre syntes at denne Gjenoplivelse af den antike Architektur ikke vel kunde falde ind under Begrebet nordisk Kunst; kort man forstod ikke Værkets Betydning, og man vilde ikke anvende den Tid og Moje, som det unægtelig kræver at sætte sig ind i et arkitektonisk Værk. Det voldte Høyen stor Sorg, at han her ikke, som han plejede, kunde rive sit Publikum med sig, og han begyndte at mistvivle om at det kunde nytte at fortsætte Selskabet længere end til dette Værk var sluttet. I Foraaret 1866 anmodede han derfor Selskabet om af sin Midte at udnævne tre Mænd, der i Forening med ham kunde overveje, hvorvidt det var hensigtsmæssigt at lade Selskabet bestaa, og hvilken Virksomhed man i saa Fald skulde give det. Selskabet valgte O. Lehmann, M. Hammerich og disse Blades Forfatter; men Høyen skulde vedblive at være Selskabets Bestyrer; det var ham, der skulde sammenkalde det nævnte Udvalg og gjøre det Forslag. Men den Lunkenhed, Høyen, med Rette eller Urette, havde ment at spore hos Selskabets Medlemmer, gjorde at han stadig opsatte dette Skridt. Snart gjorde den Enes, snart den Andens Bortrejse et Møde umuligt; overhovedet syntes det ikke nødvendigt at gjøre Noget, før det sidste Hefte af Harsdorffs Bygninger var færdigt, og det gik langsomt med Udførelsen af

Kobberpladerne dertil. Ved Høyens Død stod Alt omtrent paa samme Punkt som 4 Aar tidligere. De tre Mænd, som Selskabet i sin Tid havde stillet ved Siden af ham, maatte nu betragte sig som Foreningens Bestyrelse og sørge for Afslutningen af Værket over Harsdorff og sammenkalde Selskabet for at tage Beslutning om den fremtidige Virksomhed. Efter Lehmanns Død, i September 1870, indtraadte C. Ploug i hans Sted, og da det sidste Hefte af Harsdorff endelig var blevet færdigt, blev Selskabet sammenkaldt i April 1871. Udvalget havde ikke Mod til at foreslaa Foreningen at fortsætte sin Virksomhed. Ved Dødsfald var Medlemmernes Antal sunket ned til omtrent 120, og da der i 5 Aar ikke var opkrævet noget Medlems-Contingent, kunde man ej engang vide, om det ikke maaske var meget mindre. Med saa ringe Kræfter var der Lidet at gjøre, og hvor var den Mand, som kunde eller turde love en Virksomhed, der vilde samle en større Kreds? Hvor megen Trang der end kunde være til en Forening, der vilde virke for Konstens, navnlig den monumentale Konstis Fremme i Danmark, saa troede man dog ikke, at de endnu bestaaende Rester af et Selskab, hvis Formaal tildels havde været et andet, og hvis Charakter havde været Gjenstand for saa megen Misforstaaelse, kunde danne et brugbart Udgangspunkt for en saadan Forening; der maatte begyndes fra ny af, med friske Kræfter og med et nyt Program. Generalforsamlingen var af samme Mening, at det ikke var hensigtsmæssigt at fortsætte Selskabet, saa meget mindre som det blandt andre Betingelser for en fortsat Bestaaen ogsaa manglede Lokale til Opbevarelsen af sine Samlinger, der hidtil havde laant Hus i det kongelige Billedgalleri paa Christiansborg.

Den troede, at disse vilde stifte større Gavn ved at indlemmes i andre, offentlige Samlinger. Studiesamlingen blev derfor delt imellem Konstakademiets Bibliothek og det Antikvarisk-topografiske Archiv. Af Malerierne blev de betydeligste Arbejder forærede til Billedgallerierne i København og i Aarhus; de øvrige — tildels Studier og Malerier af mindre Størrelse — besluttede man at sælge for at tilvejebringe de fornødne Midler til et Foretagende, som Selskabets Medlemmer omfattede med stor Interesse, Udgivelsen af Høyens Skrifter. Thi dette vilde Foreningen for nordisk Konst dog endnu gjøre, inden den skiltes ad; den vilde rejse sin Stifter et Minde ved at overlevere hans Aands Udtalelser til Efterverdenen, og derved arbejde for en frugtbringende Fortsættelse af hans Virksomhed.

Tolvte Kapitel.

1848 og 1864. Forelæsninger i forskjellige Kredse.
Høyen udnævnes til Lærer ved Universitetet.

Høyen var, som vi have sét, ikke Politiker, men han var gennemtrængt af den varmeste Kjærlighed til Friheden, og rede til at ofre hvad det skulde være for sit Fædreland. Da Aaret 1848 kom og vakte de slumrende Kræfter, var Høyen lige saa bevæget som nogen Anden. I de skjæbnsvangre Martsdage, da det under Absolutismens Vinger opfostrede slesvigholstenske Oprør truede med at styrte gamle Danmark, og man endnu ikke vidste, om den nye Konge vilde holde paa sin Faders Raadgivere

eller støtte sig til Folkets Mænd, var ogsaa han i den stærkeste Spænding. Det var hos Schouw, at Lederne samledes; men imellem dem var Høyen ikke. Hvor stærkt bevæget han imidlertid var i sit inderste Sind, og hvilke Betragtninger han paa egen Haand hengav sig til, viser følgende Træk, som er meddelt mig fra en paalidelig Kilde. En af disse Aftener sad paa en af Byens Kaserer nogle unge Officerer og talte med hinanden om den forfærdelige Mulighed, at Regjeringen vilde benytte Militærmagten til at kue det bevægede Folk. Da blev En af dem kaldt ud; en ældre Mand ønskede at tale med ham alene. Han gik udenfor, og en Mand, som han elskede som sin Fader, stod der i stærk Bevægelse; han besvor ham indstændig at sige ham, hvor han skulde faa en Bøsse at købe; thi i disse Tider burde hver Mand være bevæbnet! Denne Mand var — Professor Høyen. Men han kom snart til Besindighed; han købte ingen Bøsse, og Ingen uden den unge Officier — ej engang hans egen Hustru — fik at vide, at han havde havt det i Sinde. Det blev jo ogsaa overflødig. Det gamle System svandt som Dug for Solen; Kongen omgav sig med Mænd, der havde Mod til at rejse Danmarks Banner, og Oprørernes Fordringer fik en bestemt Afvisning. Høyen var en personlig Ven af de Mænd, som nu kom til Roret; men naar han jublede, da gjaldt det ikke dem; det gjaldt Danmarks Gjenfødelse. Havde han været yngre, havde han stillet sig selv under Fanen; nu kunde han kun ledsage de Bortdragende med sine bedste Ønsker. Iblandt dem var hans kjære unge Ven Lundbye, som han aldrig skulde se mere, Dalgas, som faldt i 1850, Vermehren, Hammer, Brødrene Johan og Svend Grundtvig og Andre. Han fulgte med

Iver Krigens Gang i alle Enkeltheder, og samlede Bidrag dertil saa omhyggelig, som om han skulde skrive dens Historie.

Ogsaa den følgende Tids politiske Udvikling med dens Skuffelser og dens Slingringer fulgte han nøje, men han talte næsten hellere om alt Andet end om Politik. Han havde ogsaa her sin Overbevisning, men han vidste tillige, at denne mere var en Frugt af umiddelbar Tro paa Ideens Sandhed end af det grundige Studium og den alsidige Tankedrøftelse, han plejede at kræve som Grundlag for en Discussion, og han vidste, han kunde let blive for heftig i Ordstrid. Endnu en Gang, i 1864, skulde han se Krigen bryde ud over sit Fædreland, og denne Gang i den forfærdeligste Skikkelse; han skulde se Vennerne svigte lige over for den overmægtige Fjende; han skulde se Styrernes Kraft brydes under de haarde Tilskikkelser; han skulde se Charaktersvaghedens Kræftskade, som en Følge af de uafbrudte Nederlag, bestandig gribe videre om sig. Han haabede endnu bestandig, saalænge der var Mulighed for Haab; men efter Tabet af Als maatte han med knust Hjerter bøje sig under Nødvendigheden og væbne sig med Taalmodighedens Jernpantser. Og han kunde det; thi han var ogsaa i denne Henseende en Mand. Han tog ivrig fat paa sine Forretninger, rejste om til Kirkesyn paa Øerne, havde Tilsyn med Restavrationen af Maribo-Kirke, og gjorde Indstillinger om Nødvendigheden af at tage alvorlig fat paa Kallundborg og Ringsted Kirker. Sommerferien gik hen i død Stilhed paa Nysø, og da han i September kom tilbage til Kjøbenhavn, skrev han til en god Ven: »Selv her, i mit eget Hjem, vil det

Hyggelige ikke rigtig indfinde sig, skjøndt Læne- og Gynge-stolen er lige saa magelig som den plejer at være, Spurve-vene komme lige saa ofte som ellers ved Vinduet, Invalidernes Lirekasser give accurat de samme Stykker og Bødkerens Hamre gaa aldeles i den samme Takt, oplivende, aldrig trættende. Og det gaar — saavidt jeg mærker — mine gode Venner ikke et Haar bedre. De sysle hver med sit vante Arbejde; de komme til mig, eller jeg kommer til dem — det Sidste gaar kun højst sjældent paa — og saa sidder man tavs og sér paa hinanden, indtil endelig man finder ligesom en Lettelse og en Anledning til at faa Tiden til at gaa ved en Samtale om den besværlige Høst eller om Myrer og Bladlus. Samtalen er ligesom Vejret og Tiden tung, indtil der undertiden kan ligesom falde en Solstraale ind, naar Hilckers dejlige Decoration af Solennitetssalen i Universitetet, eller H. Hansens og Marstrands Malerier i Christian den Fjerdes Kapel i Roskilde kan komme paa Omtale.« — Men Taalmodigheden vandt Sejr. Livets altid gjenfødende Kraft viste sig ogsaa her. Hjertets gabende Saar blev aldrig lægt; Pragerfredens Løfter troede han ikke paa; de franske Journalisters Besøg i 1867 tillagde han ingen Betydning; men urokkelig bevarede han Troen paa Danmark og Overbevisningen om at det nu mere end nogensinde gjaldt om at ofre Fædrelandet al sin Kraft. Hjertet lærte snart at slaa de gamle Slag, og Oldingen levede det samme Liv i Videnskab og Konst, som Ynglingen havde gjort, kun at hans Virkekreds var mere udstrakt nu, og hans Ord lød til stedse videre og videre Kredse. Det er dette Liv i hans sidste Livsperiode, vi nu ville søge at skildre. Maa det være tilladt at begynde med den mere private Del deraf?

Iblandt de Familier, Høyen havde kjendt fra yngre Dage, var ogsaa Baron Stampes paa Nysø. Sammen med Schouws — Schouw var gift med Baronessens Søster — og med Thorvaldsen havde han tilbragt mange behagelige Timer der, og i de sidste 20—30 Aar af hans Liv var Nysø hans og hans Hustrus sædvanlige Opholdssted i Sommerferien. Den godmodige, let begejstrede Baron og den livlige og energiske, konstelskende Baronesse gjorde tilligemed Børnene Alt hvad de kunde for at gjøre dem Livet behageligt. Høyen fik Lov til at skjøtte sig selv, og var fritaget for at blande sig i de fornemme Kredse, hvori han ikke fandt sig hjemme. Han nød Naturens styrkende Herlighed og, naar Familien var ene eller næsten ene, dens behagelige Selskab. Da lod han Lunet spille frit, da fortalte han Historier, da læste han for med denne sølvklare Stemme og dette beaandede Foredrag, som henrev Alle, og hans Oplæsninger vare ikke indskrænkede til den danske Litteratur alene; ogsaa den franske Litteraturs Skatte benyttedes, navnlig de mindre Noveller og Skildringer af Alfred de Vigny, Merimée, Victor Hugo, Souvestre og Andre. Han oplæste dem paa Dansk, skjøndt han kun havde den franske Original liggende for sig, og han famlede aldrig i Oversættelsen. Saa let og hurtigt tilbød det danske Sprog sig for ham, at den, der ikke vidste bedre, troede, han læste op af en dansk Bog.

Men medens Kredsen paa Nysø vedblev at være lille, var dette ikke Tilfældet hos en anden Familie, med hven Høyen var bleven bekjendt igjennem Stampes, med Alfred Hages. Consul A. Hage flyttede i Begyndelsen af Fyrretyverne fra Naksbøv til Kjøbenhavn, og havde

Lyst til at føre et stort Hus. Høyen havde i 1844 efter Ætling af Professor V. Bjerring holdt nogle Forelæsninger over hollandsk Kunst paa Billedgalleriet. En betydelig Tilhørerkreds af begge Kjøen havde fulgt dem med den største Interesse og lært at paaskjønne, hvilke Skatte af hollandsk Kunst vi besad, og hvilken Konstens Tolk vi havde i Høyen. I Foreningen for nordisk Kunst havde Høyen holdt lignende Forelæsninger tildels for de samme Tilhørere. Hage syntes, at ogsaa hans Hus kunde afgive et passende Auditorium. I Foraaret 1848 plejede han hver Søndag Formiddag i sin Bolig i Kronprinsessegaden at samle en lille Kreds af Venner og Veninder, for hvem Høyen da foreviste Billeder fra Pompeji, forklarede dem og fortalte om de gamle Romeres Sæder og Skikke, Kunst og Smag. Det var fordringsløse, frie Foredrag, og Sammenkomsterne gik imellem Deltagerne under det særdeles beskedne Navn «Kaffesladder». Aaret efter flyttede Hage ud paa Christianshavn i en Lejlighed, der satte ham i Stand til at samle en for et privat Hus talrig Kreds. Her holdt Høyen i Vinteren 1850—51 hver Torsdag-Aften en Række Forelæsninger om de i Sagaerne fremstillede nordiske Kvindecharacterer. Hans dybe psykologiske Blik og hans mærkværdige Fortælleevne fremstillede disse paa en Gang storslaaede og rørende Skikkelser i en Række Billeder, der efterlod et uudsletteligt Indtryk paa Tilhørerne, og ikke mindst paa den kvindelige Ungdom iblandt dem. Den næste Vinter holdt han sammesteds en lignende Række Forelæsninger om Konstens Udvikling i Danmark fra den ældste Tid indtil nu. Han fandt det nødvendigt at begynde med en indledende Betragtning om Konstens Væsen og Opgave

i Almindelighed; men saavel denne som selve Konsthistorien kunde ved en saadan Lejlighed jo kun behandles i Korthed. Det var imidlertid en virkelig værdifuld Fremstilling, og Hage, som vel vidste, hvor besværligt det faldt Høyen at arbejde med Pennen, medens Ordet fløj fra hans Mund som Sangen fra Fuglen, troede, at nu var Tiden kommen til at faa hans danske Konsthistorie nedskrevet, og lod Forelæsningerne stenografere. Desværre synes denne Tanke først at være fattet efter at de første Foredrag vare holdte. Den stenografiske Gjengivelse, som nu er bevaret, begynder først med det tredie Foredrag. Manuskriptet er heller ikke strax blevet gjennemsét og rettet, men vi haabe, det endnu vil være muligt at foretage dette Gjennemsyn, saa at Forelæsningerne kunne udgives.

Hvor stor Pris Hage og hans Hustru satte paa Høyen, og hvor taknemmelige de vare ham for hans aandrige Underholdning, viste de ved i Efteraaret 1851 at indbyde ham til at ledsage dem paa en Rejse til London og Paris. Høyen havde i Begyndelsen af Sommeren deltaget i Studenternes Tog til Christiania og havt sin store Glæde deraf; ellers var det længe, siden han havde været udenfor Danmark. Han længtes efter atter at se de store Kunstværker, der altid foresvævede hans Erindring, og efter at se alt det Meget, der bevægede sig i Konsten udenfor Danmark, og som han hidtil kun havde hørt tale om. Han tog derfor med Glæde imod Tilbudet. Besøget gjaldt jo den store Verdensudstilling, som man havde aabnet i London, hvorhen man havde indbudt alle Verdens Folk til at sende det Bedste de havde af Vindskibelighed og Kunst, for at man ved gjensidig at lære af hinanden kunde bringe Arbejdet til endnu større Fuldkommenhed.

Man havde opført et mægtigt Fepalads, en kolossal Glasbygning til at modtage alle de Gjenstande, der strømmede sammen. Hele Evropas Billedhuggerkonst var repræsenteret der; Malerkonsten havde man ikke vovet at medtage; men i denne Anledning havde man i Brüssel søgt at fremkalde en evropæisk Maleri-Udstilling. Ogsaa derhen skulde Rejsen gaa, og til Paris, hvor Høyen haabede at gjøre et fuldstændigere Bekjendtskab med Horace Vernet og andre levende Konstnere, end han hidtil havde kunnet erhverve sig.

Rejsen varede fra 11te Septemter til 30te October. Den var rig paa Indhold og Nydelser. Udstillingen selv tilfredsstillede ham rigtig nok ikke. Det gik strax op for ham, at saadanne uhyre Samlinger meget mere have Betydning for Industrien end for Konsten, der kræver rolig, kjærlighedsfuld Fordybelse og hader Spræl og Støj; ja at de overhovedet mere tjene Forfængeligheden end den alvorlige Stræben, mere sigte til at vise det Land, der afholder dem, i sin største Glorie, end til at fremme Konsten og Haandværket; men for den, der vilde studere, frembød de dog en Lejlighed til at se Meget, han ellers ikke fik sét, og Høyen gjorde altid gjældende, at et lille, uanset Folk, som det danske, ikke burde forsømme en saadan Lejlighed til om muligt at gjøre sine Frembringelser bekjendte i større Kredse, skjøndt der var nok saa megen Sandsynlighed for at de vilde blive glemte og oversete. Krystalpaladset beundrede han, og det glædede ham at gjøre Bekjendtskab med de belgiske Malere Gallait og de Biefve, og endnu mere at se den franske Konsts Mesterværker. I den paafølgende Vinter holdt han i Selskabet for nordisk Konst en Række Forelæsninger over hvad han havde sét

paa denne Rejse. De blev stenograferede, og ville med en lille Bearbejdelse kunne udgives. De senere Verdensudstillinger, i Paris 1855, i London 1862, og atter i Paris 1869, have langt overgaaet den første. De to Nabofolk have gjort Alt for at overbyde hinanden, og Napoleon III. har Æren for at have bragt det saa vidt, at det syntes umuligt for menneskelige Kræfter at komme videre. Den feberagtige Kappelstrid synes dog nu, i det Mindste foreløbig, standset, og for saa vidt som slige almindelige Udstillinger blive holdte i Fremtiden, som i Aar (1871) i England, ville de sagtens faa et naturligere Præg, og om de end ønske at kaldes Verdensudstillinger, dog næppe gjøre Krav paa at være Verdenshistorie. Nu tilhøre hine første Udstillinger Historien, og Mange ville maaske sige, det er et ubetydeligt Kapitel i denne; men vi tvivle ikke paa, at Høyens Skildring af Udstillingerne i 1851 stadig vil læses med Interesse, især da ogsaa danske Billedhuggeres Arbejder omtales deri, og den Del deraf, der drejer sig om de franske Malere, forekommer os at burde regnes til det Bedste, vi have hørt af ham.

I 1852 fik ogsaa vi her hjemme en Industri-Udstilling, efter fattig Leilighed. Den var indskrænket til Danmark, og den holdtes i en midlertidig opført Bygning paa Ridebanen ved Christiansborg Slot. »Det første danske Industri-møde« blev holdt fra den 24de August til den 6te September. Der blev holdt Foredrag af Professor Hummel om Vandkraft, af Etatsraad Forchhammer om Brændmaterialier, af Hof-Instrumentmager Møller om Pianofortefabrikationen i Danmark, af Jernbanedirektør Rothe om den sydlige Toldgrændse og af Høyen om Skjønhed og Vindskibe-

lighed. Han gik ud paa at paavise Forholdet imellem disse to, hvorledes Haandværket af sig selv og aldeles naturligt søgte at tilfredsstille Skjønhedens Fordring, i det raa Emnes Forædling, i Arbejdets Nøjagtighed og i Formerne; men hvad disse sidste angik, saa viste rigtignok Udstillingen, at vor Industri stod temmelig langt tilbage, længere end man skulde vente i Thorvaldsens Fædreland, og i det Land, hvor Hetsch i snart 30 Aar havde arbejdet for at forbedre Haandværkernes Undervisning. Dette glimrende Foredrag gjorde fortjent Lykke, om ikke hos Flerheden af Udstillerne, saa hos de andre Deltagere i Mødet, og, efter at det var blevet udgivet i Beretningen om Mødet, blev det oversat paa Svensk af Sohlmann i »Nordisk Tidsskrift«.

Den lille Rejse i Efteraaret 1851 havde ført Høyen til den moderne Konsts Hovedstæder, men den havde ikke tilfredsstillet hans Længsel efter endnu engang at se sin Ungdoms Kjærlighed, Italien, det Land, hvor Konstens Herlighed først ret havde aabenbaret sig for ham. Han længtes stadig efter Rafaels og Tizians Mesterværker, og ikke mindre efter at fuldstændiggjøre sit Kjendskab til den italienske Malerkunst ved at studere Lionardo og Correggio i Milano og Parma, som han paa sin første Rejse ikke havde været i Stand til at faa med; men det forekom ham, at de Pengeoffere, en saadan Rejse krævede, oversteg hans Kræfter. Han besluttede sig først dertil, da i Sommeren 1854 Cancelliraadinde Deichmann, f. Gylden-dahl, der havde Lyst til at rejse til Italien tilligemed sin afdøde Mands Søster, indbød ham og hans Hustru til at ledsage dem.

Rejsen gik over München til Venedig, hvor Marstrand og Skovgaard netop opholdt sig med deres Familier,

og derfra til Florents. Medens han her i Billedgalleriet gjennemgik de ældre Mesters Haandtegninger og Kobberstik, vakte hans fine Kjenderøje en saadan Opsigt hos Samlingens Bestyrere, at man besluttede at tage ham til Opmand i en Strid, som førtes med stor Hefthighed. Nogle Aar tidligere havde man i et nedlagt Kloster, St. Onofrio i Via Faenza i Florents, i Refectoriet opdaget et stort Frescomaleri forestillende Nadveren. Maleriet bærer Aarstallet 1505, og er en smuk Prøve paa den florentinske Malerkunst i denne Periode. Er det Rafael, der har malet det eller ikke? Dette var det store Spørgsmaal, som Høyen blev opfordret til at sige sin Mening om. Han havde stor Glæde af Billedet; men han kunde ikke sige Andet end hvad alle Konsthistorikere hidtil have sagt, at det vistnok ikke er umuligt, at det kan være af Rafael, men at man uden nærmere Bevis dog ikke tør antage det,

Fra Florents rejste de over Parma til Milano, og derfra over Genua til Neapel, hvis herlige Omegn, Pompeji, Pæstum, Salerno, Amalfi, Sorrent, Capri, Ischia, under den klare Sommersol beredte Høyen og hans Hustru rig Nydelse. Da de om Efteraaret kom til Rom, længtes Fru Deichmann efter Hjemmet, og tiltraadte Tilbagerejsen med en anden Ledsager, medens Høyen blev i Rom, hvor hans Studier fastholdt ham i tre Maaneder, Studier, han foretog med dobbelt Glæde, da han kunde meddele sin Hustru dem og foretage dem i Forening med Skovgaard, som ogsaa nu var kommen til Rom. Hjemrejsen blev lagt over Wien. Ogsaa der var Meget at indhente; thi da han første Gang var der, var hans Sjæl altfor opfyldt af Italienerne til at han kunde skjænke Wiens Konstskatte, der væsentlig ere af nederlandsk Oprindelse, tilbørlig Opmærksomhed; nu kjendte og vurderede han denne Retning i

Konsten ganske anderledes. Det fjorten Dages Ophold, han gjorde der, oplivedes ved Samlivet med en kjær Ven, han i mange Aar ikke havde sét, den i Wien bosatte danske Bygmester Theophilus Hansen. I Berlin fik han al den Tid, han kunde ønske, til at se det nye Museum med Kaulbachs Malerier o. s. v.; thi en usædvanlig stræng Vinter, hvor Belterne kun kunde passeres med Iisbaad, nødte ham til at gjøre et længere Ophold der, end han havde paatænkt. I Marts 1858 kom han hjem beriget med nye og friske Indtryk, og bedre end nogensinde udrustet til at tolke den klassiske Oldtids Mesterskab og den italienske Konst Herlighed.

Hans første Forelæsning efter Hjemkomsten handlede om den antike Konst. Han arbejdede ogsaa i det første Aar paa en udførlig Fortegnelse over Konstakademiets Samling af Gipsafstøbninger efter Antiken; men han fuldendte den ikke, maaske mest fordi han følte det Trøstesløse i at skrive en Fortegnelse over en Samling, der af Mangel paa tilstrækkeligt Lokale ikke kunde blive tilbørlig tilgængelig. Da senere en yngre Videnskabsmand, Julius Lange, ønskede at forfatte en saadan Fortegnelse, ydede han ham med største Beredvillighed sin Bistand.

Høyens smaa Indtægter havde 1849 modtaget en uventet Forøgelse, idet den daværende Undervisningsminister, Madvig, uopfordret fik hans Lønning som Inspektør ved Billedgalleriet forhøjet fra 400 til 800 Rdlr. De var imidlertid endnu saare tarvelige, og ringere end det skyldtes en Mand af hans Betydning. Dels for at raade Bod herpaa, dels for at skaffe ogsaa den ved Universitetet studerende Ungdom Lejlighed til at nyde godt af Høyens rige Kundskaber og beaandede Foredrag, erhvervede en

senere Undervisningsminister, Hall, under 26de Juni 1856 en kongelig Udnævnelse for Høyen til, ved Siden af hans tidligere Embede, at holde Forelæsninger over bildende Konst og dens Historie ved Kjøbenhavns Universitet, imod en aarlig Godtgjørelse af 600 Rdlr. Høyen havde ikke tænkt paa at søge en saadan Ansættelse, og blev i højeste Grad forbavset, da han overraskedes med Udnævnelser. Det første Indtryk var Misfornøjelse og Uvillie. Han vilde frabede sig dette nye Embede; han syntes, han var i en saa fremrykket Alder, at han ikke kunde paatage sig nye Forpligtelser og forøget Arbejde; men hans Venner og Ministeren selv forestillede ham, at det dog var en ikke saa uvigtig Sag, at den studerende Ungdom fik Øjet opladt for Konsten, en Side af det aandelige Liv, som de ofte i utilbørlig Grad overse, og at Ingen var i Stand til at gjøre dette som Høyen; paa den anden Side behøvede hans Arbejde jo ikke derved at forøges; de samme Forelæsninger kunde jo staa aabne baade for Kunstnere og Studenter. Høyen modtog da Tilbudet paa den Betingelse, at han kunde indskrænke sig til at holde én Række Forelæsninger, at disse ikke skulde indskrænkes til Billedkonsten, som Ordene i Udnævnelser mulig kunde udtydes, men ogsaa kunne omfatte Bygningskonsten, samt at han skulde være fritaget for alle administrative Forretninger ved Universitetet; han havde havt nok af dem ved Konstakademiet.

Fra dette Øjeblik tilhørte Høyens Forelæsninger ikke udelukkende Akademiet, og Ikke-Kunstnerne vare ikke længere fremmede Gjæster. De holdtes for et stort Publikum af Ældre og Yngre, ofte baade Mænd og Kvinder, men derfor tabte de Intet i Grundighed. Med større Udførlighed end nogensinde gjennemgik han i en

Række af Aar forskjellige Hovedafsnit af Konsthistorien. Han forfulgte Bygningskonstens Historie fra Christendommens første Begyndelse indtil Gothikens Fuldendelse, Malerkonstens baade i Italien og i Nederlandene o. s. v. Det er disse Forelæsninger, hvoraf Julius Lange i »Illustreret Tidende« den 8de Maj 1870 har givet en smuk Skildring, som det forekommer os passende kunde gjentages paa dette Sted.

»Høyen har en afgjort Forkjærlighed for den store Antiksal paa Charlottenborg; hvad enten han taler om Antikt eller Modernt, om Billedhuggerkonst, Architektur eller Malerkonst, vil han have Laokoon foran sig, Parthenon og Ægineterne i Ryggen. Da han i 1856 udnævntes til Docent ved Universitetet, henlagde han vel i et Par Aar sine Forelæsninger til et af Universitetets Auditorier, men jeg tror ikke, at han ret kunde lide dem; han savnede vistnok baade paa sine egne og sine Tilhøreres Vegne det festlige og aandfulde Præg, som de antike Figurer meddele den store Sal paa Charlottenborg, og som stemmede saa godt med hele hans Foredrags Væsen. Han benyttede ogsaa det store Auditorium paa Universitetsbibliotheket og har jo ogsaa ved Lejlighed holdt enkelte Foredrag eller hele Rækker andre Steder; men helst tyede han til sin Antiksal. Han maatte i ethvert Tilfælde have god Plads og godt Lys. Hans Tilhørerkreds gik i Regelen op til 200 Personer og overskred hyppig dette Antal.

Man begynder at samles en rum Tid før Klokken to. De, som ville have en god Plads, og som nøjagtig ville gennemgaa Alt, hvad der er udstillet, maa være tidlig paa Færde. Høyen har foranstaltet en hel Udstilling af

Billeder; han har gjort sit Udvalg fra Kobberstiksamlingen, fra Billedværker, fra Venners og Bekjendtes Samlinger. Der er en hel Trængsel foran disse Billeder. Hans Tilhørerkreds bestaar af højst forskjellige Elementer. Der er først og fremmest en talrig Kreds af ældre og yngre Kunstnere, af Mænd, som selv have rejst og sét meget, og af Ynglinge, som maaske for første Gang af Høyens Mund høre de berømte Navne udtale. Der er ærlige og omhyggelige Arbejdere i Konstens Tjeneste, for hvem Høyens Forelæsning er Livets højeste Fest, i hvilken de mødes med det Store, Lyse og Skjønne. Der er ældre Embedsmænd, Konstsamlere og Konstelskere; der er unge Studenter, som enten for én Gangs Skyld ville have sét dette Fænomen, eller som virkelig ville forøge deres Dannelse med et nyt Omraade. Der er Mænd, som have et ansét Navn som Videnskabsmænd, historiske og filosofiske Professorer og Forfattere, som gennem Høyens Foredrag ville se Historien fra en ny Side, og lære Nationernes og Tidsaldrenes Fysiognomi at kjende i Konsten. Der er endelig en talrig Kreds af Damer. Høyen har uden Tvivl sat megen Pris paa at have kvindelige Tilhørere og har tilfulde forstaaet Betydningen af, at Sandsen og Interessen for Kunst trængte ind blandt dem; kun fra enkelte Rækker af Forelæsninger har han udelukket dem. Han har vidst, at mange, ikke alene Kunstnerinder, men ogsaa Damer, som havde rejst i fremmede Lande, eller som ellers havde havt særlig Lejlighed til at kjende Konsten, havde ligesaa fuldt som Mændene Krav paa Belæring paa dette Omraade. Men han betragtede dog det undertiden overdrevent store Besøg af Damer med nogen Mistillid og var ikke ubetinget henrykt over det. Han gjorde sig da, udtrykkelig for at vække

deres Betænkelighed, saa tør som hans Natur tillod ham, og skaanede dem i det Hele taget ikke.

Klokken et Kvartér paa tre ser man Høyen arbejde sig frem mellem sine Tilhørere, som endnu ikke ret ere komne til Ro. Han halter noget paa det venstre Ben. Medens han tager Hanskerne af og sætter Kalotten paa Hovedet, lader han det skarpe og hurtige Blik glide henover de udstillede Billeder for endnu en Gang at mærke sig Rækkefølgen. Han gaar op paa sin Talerstol, som er noget lettere og friere i sin Construction end Universitetets Kathedre, og begynder strax ganske jævnt og naturligt paa sit Foredrag, idet han taler som om han var hjemme, og som om hans 200 Tilhørere vare hans personlige Venner. Han lader sig næsten aldrig nøje med én Times Forelæsning; hyppig bruger han henimod to, og navnlig for nogle Aar tilbage hørte det ingenlunde til Sjældenhederne, i det Mindste ved hans sporadiske Foredrag, at han beholdt sit Auditorium i henved tre Timer; han havde jo efterhaanden vundet den Erfaring, at hans Tilhørere ingenlunde toge ham det ilde op. Naar det er gaaet en rum Tid, faar han Uhret op af Lommen og opdager til sin Skræk, at Klokken er bleven saa mange; men der var rigtignok et Par Ting, som han saa grumme gjerne vilde have sagt, før han sluttede. Tilhørerne give paa en lydelig Maade eller ved en talende Tavshed deres fulde Samstemning tilkjende, og han tager fat igjen og bliver maaske ved i over en Time. Han selv synes ligesaa lidt træt, naar han slutter, som naar han begynder; og der er for Tilhørerne — selv om Pladsen og Lokalet ere alt andet end bekvemme — noget overordentlig Forfriskende ved at være Vidne till en saadan Meddelelseslyst, for ej at tale om Interessen

ved det, som han meddeler. Jeg har i Studenterforeningens gamle, gyselige Sal i Boldhusgade hørt ham tale i henved tre Timer om Thorvaldsen, en Løverdags Aften stærkt henimod Midnat. Han skal have holdt et lige saa langt Foredrag i Arbejderforeningen over Lionardo da Vinci, til levende Glæde for sit overordentlig talrige Publikum, hvoraf den allerstørste Del maatte staa. Saalænge hans Foredrag varer, er Tilhørernes Opmærksomhed fængslet til det, som han taler om; først naar han har sluttet, og allermest nu, da han har sluttet for bestandig, træder Billedet af hans Talerpersonlighed frem for Mindet med sin fulde Styrke. Hans Foredrag er letflydende, naturligt og fortroligt; det gaar paa ingen Maade paa Kothurne, i hvor vel det er baaret af et stærkt Liv, og undertiden hæves af en stærk og varm Begejstring. Han har naturligvis som gammel Taler enkelte staaende Udtryk, der have sat sig fast som Vaner i Aarenes Løb; enhver af hans jævnlige Tilhørere kan dem udenad, og hans Brug af Ordet »kostelig« er gaaet i Arv til de fleste af dem; men forøvrigt er hans Foredrag frit baade for Manér og for Stil, undtagen den ægte Stil, som en berømt Franskmand har defineret som »Mennesket« („*Le style c'est l'homme même*“). Det er overordentlig stofrigt; ja det lider undertiden af Stofrigdom; men ellers er denne Egenskab en Fordel; man føler, at Manden ikke balancerer paa en tynd Linie, men bevæger sig i Kundskaben som i sit Element. Hans Foredrags Udtryk er som et mangestemmet Instrument, hvilket han med den ægte Kunstners sikre Følelse stemmer sammen med enhver sjælelig Ejendommelighed, som det er hans Opgave at skildre, og uagtet hans Talekunst aldrig gaar over i Skuespilkonst, saa mangler hans ydre Personlighed ikke sin

Betydning for Foredragets Indtryk. Hvor livligt fulgte ikke dette Ansigt, som ingenlunde var smukt, snarere lidt barokt i sin Form, med enhver af Talens Bevægelser! Hvilket Spil i dette lyse og skarpe Øje, hvor fin og udtryksfuld en Bevægelse i alle de Smaatræk, som omgav det, især naar han var polemisk stemt, naar han trak Brynene sammen, gjorde Munden bredere, og med drillende Lune gik løs paa en eller anden Fordom, som krænkede Noget, der var ham dyrebart! Iveren for at gjengive et Indtryk klart og levende kunde tidt fremkalde en uvilkaarlig Mimik, der egentlig kunde være lidt vovet af en ældre Mand af Høyens markerede Ydre, men som under Ordets Flugt og Tankernes Strøm kunde gjøre sin fulde Virkning. Han var i Sandhed det levende Ords Mand; han kunde male, han kunde fortælle, stemme, begejstre, henrive, som vistnok Faa have kunnet. Mange ville erindre, med hvilken Finhed og Ynde han en Aften for nogle Aar siden i Studenterforeningen fortalte Hippolyte Flandrin's Levned, hvorledes han forstod at vække den Stemning af ædelt Vemod, som var ejendommelig for dette Konstnerliv, og Mange ville erindre det glimrende, næsten kaade Lune, hvormed han engang i Antiksalen i Anledning af Rafaels Frescobilledor i Farnesina fortalte Amors og Psyches Historie efter Appulejus. En Række af 5—6 Forelæsninger, hvormed han i 1865 indledede den florentinske Konsts Historie, og hvori han gennem en Mængde af enkelte Træk gav et Billede af Nationen og Tidsalderen, have kunnet vidne for hans Tilhørere om hans Gaver til Fortælling og Skildring, og hans Fortolkning af Rafaels Disputa og Skolen i Athen (ved Nyaarstid 1866) kan minde os om hans Indvielse i Konstens dybere og vanskeligere

Mysterier. Hans Tilhørere ville have i ganske frisk Minde hans Forelæsning om Jakob Jordaens i afvigte Foraar, som sluttede med en saa henrivende Veltalenheds-Svada til Forsvar for den djærve, ugenerte og brede Humor, en Aandsevne, som Høyen altid tog sig af med særlig Sympathi, hvor den, som hos denne Konstner, var parret med et dybt og varmt Gemyt. Og man betænke, at disse Exempler ere tilfældig valgte iblandt de allersidste Aar af hans mere end fyrretyveaarige Docentvirksomhed! Jeg véd at han i 16 Aar har staaet paa den samme Højde, og de, som have fulgt ham ligefra den første Begyndelse, sige, at hans Veltalenhed snart ufoldede sig med hele sin Magt.*)

At Høyens Foredrag øvede saa stor Tiltrækning paa saa vid en Kreds af Tilhørere, det beroede egentlig paa det poetisk-geniale Fluidum, hvoraf de vare gjennemstrømede, og paa Talerens mærkelige Gave til at fortælle og skildre, thi Høyen gjorde paa sin Side intet Forsøg paa at popularisere Videnskaben, i alt Fald ikke i sine regelmæssige Forelæsninger paa Charlottenborg. Hans Tilhørerkreds omfattede jo saa forskjellige Arter og Grader af Dannelse, at det blev ligefrem umuligt for Docenten at afpasse sin Undervisning efter et bestemt Dannelsesstrin. Han skyede heller ikke i mindste Maade at inklade sig paa lange Undersøgelser af Problemer, hvis Betydning maaske saa godt som Ingen blandt Tilhørerne havde For kundskab til at fatte; han analyserer andre Forskeres

*) Da Høyen engang havde holdt et Foredrag over Maribo Kirke i et Møde af det kirkehistoriske Samfund, ytrede en Spøgefugl af en laalandsk Præst til sin Sidemand: "Han taler godt! Han taler virkelig meget godt! — Næsten som det kunde være en Præst".

Anskuelser om sit Emne, uden at gjøre sig selv det Spørgsmaal, om Nogen er hjemme i disse Anskuelser; han behandler de tørrere Sider af sin Videnskab, Spørgsmaal om chronologiske Enkeltheder, om Konstværkernes ydre Skjæbne o. s. v. med en Brede, som undertiden vistnok har været trættende for Flertallet af Tilhørerne. Kort sagt, han fremdrager alle de Sider af Sagen, som have vundet Betydning for ham paa hans Vandring gennem Emnet, og som maaske kun ere synlige fra den Højde af Kundskab, hvortil han har arbejdet sig op. For saa vidt kunde ikke det strængeste videnskabelige Foredrag være mindre populært anlagt end hans. Det var heller ikke alene den blandede Tilhørerkreds, som forhindrede ham i at være imødekommende imod et lavere Trin af Fagdannelse; det var efterhaanden blevet ham til Vane, ogsaa naar man talte alene med ham, at forudsætte, at Enhver i Grunden havde de samme Forudsætninger for Forstaaelsen af en Sag, som han selv havde. Han var bleven vant til at undervise mere gennem Enetale end gennem Samtale. Idet han saaledes ikke spurgte efter sin Tilhørers Standpunkt eller søgte at indlade sig paa det, kan det ikke nægtes, at han overlod Alt, hvad man kunde kalde foreløbig Orientering, til Tilhøreren selv, og at saaledes Meget af hvad han meddelte, maatte falde dødt til Jorden for de Fleste, hvor livfuldt det end blev fremsat. Man kunde maaske saaledes beskyldte Høyens Forelæsningsmaade for en vis Mangel paa vis Økonomi og mene, at han selv kunde have gjort Mere for det endelige Udbytte, for at det Stof, som han meddelte, tilegnedes som sammenhængende Kundskab. Og dog — hans Tilhørere vare maaske næppe blevne saa umiddelbart og kraftigt elektriserede af

hans egen Varme for sit Emne, hvis han gjennem Reflexion skulde have omsat sin Meddelelsesmaade i andre Former.«

Hvor naturligt var det ikke, at man ogsaa i andre Kredse ønskede at høre Forelæsninger af Høyen? Hvert enkelt Foredrag besad ikke blot en sjælden Afrundethed i Formen, men ogsaa et saa frisk og fyldigt Indhold, at Tilhørerne næsten altid gik bort med et rigt og levende Billede deraf. Høyen var ogsaa villig nok til at holde slige Foredrag; han forlangte kun et ikke uhensigtsmæssigt Lokale, og den fornødne Ro til Forberedelsen.

Studenterforeningen glædede sig oftere ved slige Foredrag. I Begyndelsen af Halvtredserne holdt han der en Forelæsning over Thorvaldsen; i 1858 holdt han 3 Forelæsninger over den danske Konsts Historie; i 1863 et Foredrag om national Konst, som blev stenograferet. Senere holdt han en henrivende Forelæsning over den franske Maler Hippolyte Flandrin og hans interessante Billeder i Kirken S. Vincent de Paul i Paris, og tilsidst et mærkeligt Foredrag om Fremstillingerne af Døden i Oldtiden og Middelalderen, hvori Orcagnas Maleri i Pisa og Holbeins og Andres Dødningedanse spillede en Hovedrolle.

En anden Forening, hvori han i den senere Tid næsten en Gang om Aaret holdt et Foredrag, var Arbejderforeningen af 1860. Dette Selskab, der har stiftet saa stor Nytte ved Udbredelse af Dannelses og aandelig Sands i Haandværkerstanden, var noget nær hans kjæreste Publikum. Han kunde tale til dem om Lionardo da Vinci, om Horace Vernet, om Danmarks kirkelige Monumenter og Viborg Domkirke, kort om Emner, som mange »Dan-

nede« vilde betragte som fjerntliggende; disse Hundreder af Tilhørere fulgte ham med den mest levende Interesse; det var som om ikke et Ord gik tabt. Alt hvad han sagde, stod klart for deres Anskuelse; aldrig før havde de lært saa Meget i en Time, og alle, baade Mænd og Kvinder, vare ham inderlig taknemmelige derfor. Her saa man, han havde Ret, naar han talte om at man skulde ikke skille Konst og Haandværk fra hinanden; her havde man et klart Bevis paa at den grundigste Forsker ogsaa tidt er den mest populære.

I den danske Folkeforening holdt han den 24de Januar 1866 et Foredrag om et Folks Forpligtelse til at værne om sin Konst, som blev stenograferet og vil blive trykt. I »Nordisk Samfund« holdt han lignende Foredrag; men fremfor Alt maa her omtales Selskabet for Danmarks Kirkehistorie. Dette Selskabs Bestyrelse henvendte sig allerede i Slutningen af 1852 til Høyen med Anmodning om at holde et Foredrag ved det forestaaende Møde, og den 11te Januar 1853 holdt han det fortræffelige Foredrag »om kirkelig Konst«, som er trykt i »Kirkehistoriske Samlinger« 2det Bind, hvor han lige overfor de uklare Forestillinger, man saa tidt hører om det Forhold, hvori Konsten kan og bør staa til Kirken, lod Historien optræde med Erfaringens Vidnesbyrd, og paaviste, at der egentlig kun kunde være Tale om kirkelig Konst, hvor Konsten benyttedes som et betydningsfuldt Middel til kirkelig Opbyggelse eller Belæring, og »at den første og den sidste Betingelse derfor var, at selve Livet i Kirken rørte sig med Sandhed og med Kraft.« Dette samme Selskab fik den heldige Tanke ikke at indskrænke sine Møder til Hovedstaden, men at holde dem rundt omkring i Landet

for dels selv at blive bedre kjendt med Landets kirkelige Monumenter, dels ved personlig Nærværelse, ved mundtligt Foredrag og Samtale at vække den tilbørlige Interesse for dem paa de Steder, hvor de fandtes, og det fandt i Høyen Manden, ved hvem denne Tanke kunde bringes til Udførelse. Hvert Aar holdtes et saadant Møde i en af Landets Stæder, hvor der var Kirker, som kunde gjøre Krav paa Opmærksomhed, i Sorø, Slesvig, Haderslev, Ribe, Viborg, Aarhus, Aalborg, Randers, Odense, Maribo, Roskilde, Helsingør, i Lund i Skaane o. s. v. Foredragene holdtes i Byens Hovedkirke og drejede sig om forskellige Kirkehistorien vedkommende Emner; men Hovedforedraget var altid Høyens. Han talte i Almindelighed om den Bygning selv, hvori han stod. Med sin vante Grundighed gjennemgik han dens Historie, viste, hvilke Forvanskninger den i Tidens Løb havde lidt, malede med sin Veltalenheds Kraft et anskueligt Billede af dens oprindelige Udseende, og paaviste Bygmesterens Tanke og Værkets konsthistoriske Sammenhæng og Betydning. Hvor Kirken selv ikke syntes anselig nok til at gjøres til Gjenstand for et saadant Foredrag, dvælede han ved Monumenterne i Kirken eller ved de Levninger af gamle Kalkmalerier, der endnu vare tilbage, og forstod ogsaa da af Historiens og Konsthistoriens Skatkammer at fremdrage livlige og gribende Skildringer.

Trettende Kapitel.

Viborg Domkirke. Lunds Domkirke og andre Kirker.
Rejse til London 1862.

Den 5te August 1858 holdt Selskabet for Danmarks Kirkehistorie sit Møde i Viborg. Ingen af vore betydeligere Kirker var i den Grad mishandlet som denne. Kun Krypten stod urørt i sin oprindelige Skjønhed; ellers var det, som om man havde gjort Alt for at ødelægge den baade udvendig og indvendig; og dog var det ikke lykkets; saa fattig dens Indre saa ud under sit ensformige Kalkdække, saa gjorde dog de ædle Hovedforhold deres Virkning. Arcaderne over Sideskibene vare tilmurede, og Kirken derved berøvet en af sine væsentligste Skjønheder; men det sidste Fag til høire havde man faaet blottet; der kunde man se de to smaa Granitøjler, der articulerede den store Bue og delte den i tre mindre; og Enhver, der saa dette, harmedes over den Vandalisme, som havde tilmuret Galleriet. Da nu Høyen ikke blot viste sine Tilhørere dette, men ogsaa gjorde dem opmærksomme paa mange andre Skjønheder, der paa svage Spor nær vare forsvundne; da han fremmanede Kirkens oprindelige Skikkelse og fremstillede det som en alvorlig Pligt at kalde denne tilbage igjen: da var der ikke en af hans Tilhørere, som ikke var greben deraf og ønskede at virke for et saa skjønt Formaal. Architect N. S. Nebelongs Plan til Kirkens Restauration vandt alle Sagkyndiges Bifald, og man haabede dels ved frivillige Bidrag og dels ved Tilskud af Statskassen at kunne rejse de betydelige Summer, der udfordredes; thi man gjorde sig ingen Illusioner; det var klart,

at Kirkens Mure var saa skrøbelige, at de for en stor Del maatte ombygges, og der vilde let medgaa over 200,000 Rdlr. til et saadant Foretagende. Interessen var allerede begyndt at vækkes, da en pludselig indtruffen Ulykke frembragte en Standsning. Den 9de December 1859 brændte Frederiksborg Slot. Det var en Landesorg at se Christian den Fjerdes kongelige Borg tilintetgjøres; for Høyen var Sorgen dobbelt stor, thi han kjendte bedre end Nogen de uvurderlige Skatte af Malerier og historiske Portraeter, der vare gaaede til Grunde tilligemed Bygningen. Saa kjær Bygningen var ham, var dens Indhold ham dog endnu kjærere, og da man indbød hele Folket til frivillige Gaver for at gjenopbygge Slottet, forekom dette ham et unyttigt og forfængeligt Foretagende. Skulde man anvende Hundredetusinder paa at gjenopføre en Borg, der aldrig vilde kunne svare til Nutidens Fordringer, eller maaske endog kun paa at tilveiebringe den ydre Skal af den? og det paa samme Tid som saa mange af vore ærværdige Kirker savnede de nødvendigste Midler til Vedligeholdelsen, Monumenter, der som Konstværker havde større Betydning end Frederiksborg, Bygninger, der endnu tilhørte Livet, og hvis Tab, hvor det rammede, vilde blive uopretteligt for Menigheden, uersatteligt for os Alle! Han udtalte disse Tanker med sin sædvanlige Aabenhed og Fynd i »Fædrelandet« for 28. Januar 1860; men hans Artikel — som man nu sikkert vil læse med andre Tanker — vakte almindelig Uvillie. Man forstod endnu ikke at vurdere Viborg Domkirkes Betydning, og man fandt det Uret af ham at fraraade et saa skjønt Nationalforetagende, som Gjenrejsningen af Christian den Fjerdes Borg. Det maa ogsaa indrømmes, at de Hundredetusinder, der den-

gang indkom til Frederiksborgs Gjenopførelse, ikke vilde være indkomne til Viborg Domkirke; det var mere for at lindre den folkekjære Konge, Frederik den Syvendes Smerte, end for Konstens eller Monumentets Skyld, at Bonden gav sin Skjærv og en Sum skaffedes til Veje, som gjorde det muligt at istandsætte Kirken og gjenopføre Slottets ydre Mure. Høyen glædede sig som Enhver af os Andre over det udførte Arbejde, især da det viste sig, at det dog ikke i Længden traadte hindrende i Vejen for det, som han maatte anse for langt vigtigere og betydningsfuldere; men han kunde ikke finde Pengene vel anvendte; man havde jo dog kun naaet at restavrere den ydre Skal af en Bygning, der som Konstværk betragtet tilhørte en sunken Tid.

Monrad, der dengang stod i Spidsen for Kirkeministeriet, var, som vi have sét, en nøje Ven af Høyen. Han delte ganske Høyens Mening om de kirkelige Monumenters Betydning, og om Nødvendigheden af at sørge for deres Bevarelse, medens det endnu var Tid. I den Lov »om Kirkesyn«, som under hans Navn udkom den 19de Februar 1861, fastsattes, at, dersom enten Synet eller Tiendeejeren fandt de fornødne Bygningsarbejder af en saadan Beskaffenhed og Omfang, at Bestemmelserne derom burde tages af Mænd, der havde særlig Sagkundskab, skulde Ministeriet udnævne tre Mænd til i Stedet for det sædvanlige Syn at tage Bestemmelsen. »Under et saadant særligt Syn,« hedder det dernæst, »kan ogsaa af Ministeriet umiddelbart henlægges fortrinlig vigtige Kirker, saasom Domkirker, for hvilke da dette særlige Syn i Juni eller Juli Maaned hvert Aar bliver at afholde.« I Henhold til denne Lovbestemmelse udnævnte Monrad i det følgende Aar en Commission til at holde Syn over de betydeligste

Kirker i Landet, der syntes at trænge dertil. Den bestod af Høyen i Forbindelse med to Architekter, i de fleste Tilfælde Chr. Hansen og Herholdt. De Kirker, der dels efter Ministeriets Bestemmelse dels efter eget Ønske henlagdes under dette »særlige Syn«, vare: Roskilde, Ringsted, Sorø, Kallundborg, Maribo, St. Knud i Odense, Domkirkerne i Aarhus, Viborg og Ribe, og Vor Frelsers Kirke paa Christianshavn.

Da disse Synsmænd i Begyndelsen af Juli 1862 kom til Viborg og undersøgte Kirken, afgav de den Erklæring, at de fandt Kirken i en saa forfalden Tilstand, at en Istandsættelse af de enkelte, mest brøstfældige Dele ikke vilde kunne udføres uden ogsaa at sørge for det Øvrige, og Istandsættelsen, hvis man ikke efter faa Aars Forløb atter skulde behøve ny og kostbar Hjælp, for en stor Del maatte blive en Ombygning. Da man nemlig efter Branden 1726 reparerede Kirken, havde man ikke blot behandlet den barbarisk i kunstnerisk Henseende, men ogsaa letsindigt i teknisk Henseende, idet man uden videre havde stolet paa de af Ilden skjørnede Mure. I 130 Aar havde man søgt at hjælpe paa dem, snart hist, snart her; nu vare de ikke længere i Stand til at modstaa Hvelvingernes Tryk. I Foraaret 1862 havde Gjordbuerne i Midtskibet begyndt at aabne sig, og man havde maattet lukke Kirken, til man fik dem styrkede ved Jernbindere og Jernbaand. Men Murene vedblev at give sig, og Ingen kunde borge for at ikke en Dag et eller andet Parti af Kirken styrtede sammen. Idet Synet dernæst gjorde opmærksom paa Kirkens store monumentale Betydning, anbefalede det paa det Indstændigste Nebelongs Plan til en fuldstændig Restavration af den.

Efter denne Erklæring tøvede Ministeren ikke. Der var jo kun Valget imellem to Ting, enten maatte Kirken nedbrydes, eller den maatte fornyes. Det Første kunde han ikke bære over sit Hjerte; han maatte altsaa forsøge det Sidste. Men Viborg Kirkes egne Midler vare meget smaa, og stod ikke i noget Forhold til de Offere, der krævedes. Monrad fik da givet en Lov (19de Januar 1863), hvorved Ministeriet bemyndigedes til, naar det gjaldt om Restavrationen af saadanne Kirker, »hvis Bevaring som offentlige Monumenter var af Vigtighed«, at laane de dertil fornødne Summer fra andre rigere Kirker. Arbejdet blev altsaa begyndt. I Danmarks Ulykkesaar 1864 var det i fuld Gang. Midt under Fjendens Occupation sad Stenhuggerne og tilhuggede Granitstenene og Dvergsojlerne til den nedtagne Chormur, og selv General Vogel v. Falkenstein kunde ikke tilbageholde Ytringer af Agtelse for det Folk, der endnu i den yderste Nød ikke opgav at arbejde i Aandens Tjeneste. Men iblandt vore egne Landsmænd rejste der sig, saa underligt det synes, Stemmer derimod. Hvad de Sagkyndige havde sét og aabent udtalt, at Murene vare saa brøstholdne, at de for en stor Del maatte ombygges, viste sig ved den nærmere Undersøgelse at være Tilfældet i endnu højere Grad end man havde ventet. Til Kirkens oprindelige Bygning havde man nemlig ikke blot anvendt Granit, men man havde mange Steder hjulpet sig med Bygningsemner, der vare lettere at bearbejde, rød Sandsten fra Fuur, og Kildekalk, som kunde findes mange Steder i Nærheden. Dette svagere Stof havde ved Ælde og Ildsvaade mistet sin Bærekraft; det maatte erstattes af nyt; og selv Granitstenene vare paa mange Steder skjærvede og løse. Bygningen maatte tages ned

Stykke for Stykke, og de skrøbelige Kalksten maatte da helst erstattes af den faste Granit. Der var nu dem, der fandt, at man derved forgreb sig paa dette gamle historiske Minde; »man rev jo den gamle Kirke ned og opførte en hel ny«! De forstod ikke, eller vilde ikke forstaa, at dette var den eneste Maade, hvorpaa dette ærværdige og herlige Minde kunde bevares fra at synke sammen til en Grushob; at Bygmesteren her ikke gjorde Andet end hvad han altid er nødt til at gjøre under lignende Forhold; at Konstværkets Betydning ikke ligger i det døde Stof, men i de levende Former, hvori dette er udpræget, og at en Bygning ligesaa lidt ophører at være sig selv, fordi Stoffet fornyes, som Mennesket gjør det, fordi dets Legems Stofdele idelig forandres. Ligeoverfor de sagkyndige Architekters Erklæring, at de gamle Stene ikke kunde holde, paastod man dristig det Modsatte, som om der var Nogen, der mere end den samvittighedsfulde Bygmester selv var interesseret i at beholde Alt hvad der kunde beholdes af det Gamle. Paa den anden Side var der dem — og det var navnlig Gejstlige — som fandt det rimeligt nok, at man nedrev den faldefærdige Kirke og opførte den af ny, men fandt det uforsvarligt, at man vilde opføre den som den fra først af havde været, og lægge fladt Loft over Hovedskibet i Stedet for Hvelvinger, hvilket efter deres Mening var det Eneste, der stemmede med Christendommens Aand; Restavrationen, mente de, burde gjøre den til, hvad enhver Kirke skulde være, en gothisk og spidsbuet Bygning. Men saa høirøstede disse Stemmer vare, stode de dog heldigvis temmelig ene. Det danske Folk havde for megen sund Sands til at lade sig paavirke af Enkeltes forfængelige Rethaveri.

Enhver, der saa Restavurationsarbejdet i Viborg, blev slaaet af den rene Skjønhed, der udtalte sig i denne simple romanske Kirke, og af den Dygtighed, hvormed man rejste den paa ny.

Men hvorledes skulde de store Summer, der behøvedes dertil, skaffes til Veje? Hvor var dette muligt i det fattige Danmark, som efter Wiener-Freden var blevet endnu fattigere? Man tænkte allerede paa at standse Arbejdet og lade sig nøje med hvad der var gjort. Naar man bragte Choret og Korset under Tag tilligemed de to nærmeste Fag af Langhuset, der behøvedes for at støtte hint, vilde allerede dette afgive en rummelig Kirke for en lille Kjøbstad; Resten kunde saa enten rives ned, som i Mariager, eller blive staaende som Ruin, som i Trondhjem. Men ogsaa disse, den forknytte Materialismes Betæneligheder, bleve overvundne. Rigsdagen gav i Begyndelsen af 1868 sit Samtykke til, at der af andre Kirkers Midler maatte anvendes en Sum af 100,000 Rdlr. til Kirkens Gjenopførelse, naar 80,000 blev skaffet til Veje ved private Bidrag. Til Opnaaelse af dette Øjemed tillod Ministeriet Omsendelsen af en Collect i Jylland. »Fædrelandet« for 4de Februar 1868 indeholder en varm Anbefaling for denne. Efter en kort Fremstilling af Viborg Domkirkes Historie udtaler den det Haab, at den udsendte Collect vil nyde god Fremme. »Men« tilføjer den, »vi indse hverken Nødvendigheden eller Rigtigheden af at indskrænke den til Nørre-Jylland. Saa-danne Minder ere det danske Folks Fælleseje; vi maa alle frede og værne om dem, og jo mindre vort Fædreland er blevet, des stærkere maa Sammenholdet i Ondt og Godt mellem dets Dele være. Vi tro derfor, at Collecten for Viborg Domkirke bør fremmes over hele Riget, ikke mindre

i Østifterne end paa Halvøen.« Kunde man ogsaa tænke sig noget mere forunderligt, end at dette Nationalforetagende efter at have overvundet alle andre Hindringer, endnu tilsidst skulde have at kæmpe med en bornært Provincialisme og Separatisme? Der indkom strax enkelte Bidrag fra Kjøbenhavn og Øerne; men de Fleste ventede paa en almindelig Opfordring; Sagen var jo næsten stillet saaledes, som om Jyderne ikke ønskede Understøttelse udenfra. Langt om længe gav Ministeriet sit Minde til at Collecten maatte bæres omkring i hele Landet. Indsamlingen foretoges paa nogle Steder lunkent eller slet ikke; men i det Hele — det være sagt til det danske Folks Ære! — lykkedes den, og den forlangte Sum indkom paa nogle faa Tusinder nær. Saa tog man atter fat paa Arbejdet med Kraft, og om faa Aar tør vi haabe at se det fuldendt. Man havde glædet sig til endnu engang at se Høyen i Viborg ved et kirkehistorisk Møde, og høre ham tale ikke blot om, men ogsaa i den gjenrejste Kirke. Døden kom ham i Forkjøbet; han saa ikke det Værk færdigt, som for en saa væsentlig Del skyldtes ham. Det var ham, der fra først af havde sat Sagen i Gang, og siden havde arbejdet for den med al den Energi, han var i Besiddelse af; hans Raad og Anvisning ledede Bygmesteren under Restavrationen, og de Angreb, man gjorde paa dette Foretagende, stiledes for det Meste imod ham personlig. Man kan saaledes ikke med Uret kalde det hans Værk, og naar Kirken engang staar der i sin rene og højtidelige Skjønhed, da vil den ogsaa staa som et Minde om hans Virken. Længe skal man lede efter et ædlere Minde!

I 1859 holdt den kirkehistoriske Forening sit Møde i

Lund. Høyen holdt ogsaa der et Foredrag over Kirkens Historie. Denne i sit Anlæg storslaaede og i Udførelsen interessante Bygning har, som saa mange af dens Lige, lidt saare meget i sit lange Liv. Ødelagt af Ildsvaade, lemlæstet ved vilkaarlig Tilbygning og Ombygning, havde den stadig krævet Efterhjælp og Istandsættelse, og ofte havde disse Restavrationer gjort næsten ligesaa megen Skæde som Gavn. Siden Høyen sidst besøgte Lund (1829), var Kirken bleven underkastet en gennemgaaende Restavration efter Architect Nystroms Plan ved Professor Brunius. De svære Tværmure, der siden Jacob Erlandsens Tid skilte Choret fra Langhuset, vare nedrevne, og en stor Trappe, der indtog hele Midtskibets Bredde, var bleven opført for at sætte dette i Forbindelse med Choret; man fik derved et Indtryk af Tomhed i den store, nøgne Kirke, som ingenlunde var behageligt. Brunius, der ikke var Konstner, men Professor i Græsk ved Universitetet, havde ved sin Restavration præsteret et ganske respectabelt Arbejde, men fra Konstens eller Konsthistoriens Standpunkt lod det meget tilbage at ønske*). Høyens Foredrag i Kirken var væsentlig historisk, og han havde kun til Slutning talt i Almindelighed om de Vanskeligheder, der vare forbundne med Restavrationen af saadanne Monumenter; men i private Samtaler lagde han ikke Skjul paa, at Brunius' Arbejde ikke tilfredsstillede ham. Han mødtes heri med ikke faa Svenske, der havde gjort Indvendinger med dette eller hint Enkelte. Byg-

*) Han siger selv, at han »mera af nitälskan för den uråldrige byggnaden än af förtroende till sin förmåga åtog sig detta uppdrag», Brunius, Lunds Domkyrka, 2den Udg. S. 429.

ningscommissionen fandt Sagen alvorlig, og dens Formand, Biskop Thomander, erklærede, at man burde ikke gaa stykkevis til Værks, men lægge en fuldstændig Plan for Kirkens Restavration, og der var ingen Tvivl om, hvem der skulde lægge denne Plan; »Danskerne skulde ej blot »klandra« hvad der var gjort, men ogsaa sige, hvordan de tyktes det kunde gjøres bedre«. Man anmodede da Architect Meldahl om at udarbejde en saadan Plan; men Forhandlingerne strandede, da man ikke vilde gaa ind paa de Fordringer til Medhjælp, han stillede. En ung svensk Konstner, Zettervall, der havde afløst Brunius som Medlem af Bygningscommissionen, syntes ogsaa ret vel skikket til at udføre dette Arbejde, men hans Kræfter vare endnu ikke prøvede. For at sikre sig og for at faa et paa- lideligt Udgangspunkt, anmodede Commissionen da Høyen i Forbindelse med Architecterne Chr. Hansen og Meldahl om at tage Kirken i Øiesyn og derefter gjøre Forslag til dens Restavration. »Det særlige Syn« kom saaledes til at udstrække sin Virksomhed ogsaa over Øresund, og Høyen afgav i 1862 det Forslag til en Plan for Lunds Domkirkes Restavration, som vil blive trykt i 2det Bind af hans Skrifter. Dette Forslag blev imidlertid ikke fuldstændig tiltraadt af Autoriteterne i Stockholm; især synes Høyens Mening, at man, naar man ikke helt vilde ombygge Midtskibet, helst maatte lægge fladt Loft derover, som der oprindeligt havde været, at have mødt Modstand, og efter lang Overvejelse enedes man om i al Almindelighed at paalægge Architect Zettervall at restavrere Kirken »i Overensstemmelse med Rundbuestilens Fordringer«. Det er dette Arbejde, som nu er i fuld Gang, og som vel

ikke kan siges at blive udført efter Høyens Plan, men hvorpaa han dog har haft en saare betydelig Indflydelse.

I Spidsen for »det særlige Syn« foretog Høyen hvert Aar de foreskrevne Rejser omkring i Danmark, og de gamle Kirker, som man i deres forsømte og forfaldne Tilstand stundom knap kunde kjende, viste sig paa ny i deres oprindelige Skjønhed og Værdighed. Det mest slaaende Exempel paa en saadan Gjenopstandelse afgiver maaske den interessante Brigittiner-Kirke i Maribo. Undertiden mødte han Modstand, især hvor der skulde skaffes Penge, og der behøvedes Alvor og Udholdenhed for at skaffe det Nødvendige til Veje. Undertiden havde han ogsaa den Glæde kun at behøve med sit Raad at vejlede og med sin Anseelse at støtte Arbejder, der allerede vare i Gang. Dette var Tilfældet med det omfattende Restavrationsarbejde af Roskilde Domkirke, som Kirkens dygtige Værge, Steen Friis foranstaltede, og med Kallundborg Kirke, som det lykkedes Worsaaes Energi at gjengive sine fem Taarne.

Ved Siden af denne praktiske Virksomhed for at frelse disse ærværdige Minder, arbejdede Høyen igjennem Litteraturen paa at gjøre dem kjendte og forstaaede i videre Kredse. Hans Afhandlinger findes dels i lærde Tidsskrifter, som »Kirkehistoriske Samlinger«, dels i Pragtværker, som »Danske Mindesmærker«, af hvis Udgiverforening han fra 1863 af var Medlem. Han havde selv paatænkt at samle disse Afhandlinger og udgive dem i en ny Bearbejdelse; dette vilde have været et uvurderligt Hjælpemiddel til Studiet af Middelalderens Architektur; men Planen blev ikke udført; den er gaaet i Arv til hans Venner, der maa indskrænke sig til at udgive det Forefundne.

Naar man ser Høyens store Virksomhed for Danmarks Kirkebygninger, navnlig i den sidste Del af hans Liv, kunde man fristes til at tro, at hans Tanker udelukkende eller dog næsten udelukkende havde drejet sig om dem; men dette var ingenlunde Tilfældet. Hans Docent-Virksomhed og Bestyrelsen af Billedgalleriet laa ham ikke mindre paa Hjertet, og hans overordentlige Samvittighedsfuldhed lod ham ofte tungt føle, at der var Spørgsmaal, han ikke kunde besvare, og Gaader, han ikke kunde løse. Da veg han ikke tilbage for noget Arbejde; han gjennemlæste store Værker, gjennemsøgte Bibliothekerne og Kobberstiksamlingen, og tidt kom han til det Resultat, at det kun var i Udlandet, han kunde finde de fornødne Oplysninger. Det forekom ham tidt, som om han »trængte til at ruskes op, til at bruge sine Øjne, til at opfriske gamle Erindringer og modtage nye Indtryk«. Rejselysten havde ikke tabt sig med Aarene. Til hans kjæreste Læsning hørte Rejse-schildringer, navnlig fra andre Verdensdele; han fulgte nøjagtig alle nye Opdagelser, og var bedre hjemme i dem end mangan Geograf; og hans største Forfriskelse var — en Udenlandsrejse.

Da derfor Marstrand og Skovgaard i Eftersommeren 1862 vilde rejse til London for at se den store Udstilling der, en Udstilling, hvor man var gaaet et Skridt videre end forrige Gang, og ogsaa havde medtaget Malerkonsten, skaffede hans kjærlige Hustrus Opoffrelse ham de fornødne Midler, og han gjorde dem Følgeskab.

Vejen blev lagt over Hannover og Rotterdam; til London ankom de den 20de Avgust. Det var ikke mere end 11 Aar siden Høyen havde været der sidst; men hvilke Forandringer vare der ikke foregaaede? Hvor var

den store Stad ikke bleven baade forskjønned og udvidet! Og dette gjaldt næsten endnu mere om dens Samlinger. National-Galleriet var blevet næsten dobbelt saa stort og dobbelt saa værdifuldt; British Institution havde samlet kostelige Billeder af Flamlændere og Hollændere, og i British Museum skulde han ikke blot forny Bekjendtskabet med den attiske Konsts største Mesterværker og de andre ham saa vel bekjendte Konstskatte, men ogsaa se Ting, der vare ham aldeles ny. Den assyriske Samling, hvoraf i 1851 kun nogle faa Stykker vare ankomne, havde nu naaet sit fulde Omfang. Høyen havde lige fra først af fulgt Bottas og Layards Opdagelser i Ninive med den største Interesse, og havde strax sét, hvilken overordentlig Betydning de havde for Konsthistorien. Nu kunde han, ikke i Afbildninger, men med Virkeligheden selv for Øje gjenneengaa denne store Mængde Bronceskaale med drevet, graveret og indlagt Arbejde, Guld-, Sølv- og Glas-Sager, udskaarne Elfenbenspydelser, hvor assyriske, ægyptiske og fœniciske Charaktere saa tydelig mødtes; han kunde træde paa disse rigt udskaarne Gulvfliser, vandre imellem disse Væg-Paneler, hvor de naive Relieffer lod de mangfoldigste Optrin af Livet, af Kamp og Jagt, af prægtige Audientser og huslige Scener glide forbi hans Blik, kunde studse over disse fantastiske Dyr- og Menneskefigurer, der stod som Dørvogtere ved Indgangene, og over dette Myr af fint indridsede Tegn, hvorigjennem vor Tids Forskning havde været i Stand til at gjætte sig frem. Ogsaa med en anden betydelig Samling var Museet blevet forøget, med Reliefferne fra Hallikarnas. Efter de Afbildninger af dem, der vare udgivne, havde Høyen ikke

kunnet overtale sig til at tro, at disse Stykker kunde høre til det verdensberømte Mausoleum; ved Synet af Originalerne begyndte han at tro derpaa, dog uden derfor at antage, at det virkelig skulde være Arbejder af Kunstnere som Skopas og Praxiteles.

Den forrige Udstillingsbygning, det lette Glaspalads, var vandret ud til Sydenham; den nuværende Udstillingsbygning var større og massivere, men ogsaa mere klodset og langt mindre interessant. Ved Siden af den laa det store, nylig oprettede Kensington-Museum, paa en Maade en vedvarende Fortsættelse deraf. I disse to Bygninger og i det ny Parlamentshus udfoldede det Bedste af den engelske Malerkunst sig for ham. Det var første Gang, han kunde gjøre et saa fuldstændigt Bekjendtskab med den, og han lærte at beundre ikke blot den uforlignelige Dyremaler Landseer, men en stor Mængde andre Mestere, hos hvem en livlig og anskuelig Fortællemaade, ægte Humor eller sand og dyb Følelse forbindes med levende Farvesands, Mænd som Webster, Mulready, Leslie, Cope og Maclise. Den første Vinter derefter behandlede han i Forelæsninger den engelske Malerkonsts Historie.

Den 5te October forlod Høyen og Skovgaard London — Marstrand var rejst en Maaned tidligere — og gik til Paris. Hvor forunderligt at tilbagelægge denne Vej paa en eneste Nat, og i Løbet af faa Timer at flyttes hen i en saa helt forskjellig Verden! Høyens Breve til Hjemmet indeholde fortræffelige Charakteristiker af denne Modsætning og af Livet paa hvert Sted, saaledes som det kunde vise sig for den Fremmede. Paris var imidlertid denne Gang kun en Station paa Tilbagevejen. Halvanden Uge

var al den Tid, der kunde anvendes paa Paris' og Versailles' Konstskatte. Den 19de October kom de tilbage til Kjøbenhavn.

Fjortende Kapitel.

**Bissens Død. Høyens 70de Aarsdag. Waagens Besøg
i Kjøbenhavn og Død. Rejse til Tyskland og
Holland 1869. Døden og Eftermælet.**

»Syv Gange ti er Støvets Aar, og sjælden, sjælden flere«. Disse Ord plejer vel Enhver at sige sig selv, naar det Aar oprinder, der skal bringe hans halvfjerdssindstyvende Fødselsdag. For Høyen blev Aaret 1868 dog ikke det sidste, men det blev det for hans ligealdrende og bedste Ven. Den 10de Marts døde Bissen. En Lungebetændelse gjorde i Løbet af et Par Dage Ende paa denne store Konstners endnu saa kraftige Liv. Slaget var dobbelt stærkt, fordi det kom saa uventet. Faa Timer efter at Bissen havde draget sit sidste Suk, skulde Høyen holde Forelæsning i Antik-Salen paa Charlottenborg. Den sædvanlige talrige Tilhørerkreds af Mænd og Kvinder havde indfundet sig, de Fleste uden at vide, hvad der var sket. Høyen vilde ikke afsige sin Forelæsning; han traadte frem og talte, dog ikke, som han egentlig skulde have gjort, om Michel Angelo, men om det friske Tab, Konsten og Danmark havde lidt. Saa dybt bevæget han var, saa gav han dog den mest klassiske Skildring af Bissens Konstnerliv og Betydning.

Den 29de Marts holdt Konstakademiet en Mindefest for den afdøde Mester. Det havde ønsket at hædre ham paa en udmærket Maade. En anselig Kreds, med Kongen

og Dronningen i Spidsen indfandt sig i den festlig smykkede »Figursal«, hvor Antikernes hvide Skikkelser stod alvorlige mod de sortklædte Vægge, medens den kolossale Buste af Bissen, som Peters i denne Anledning havde udført, fra Salens Inderste beherskede det Hele. Ploug havde skrevet et Par herlige Sange, og Heise sat Musik dertil; Høyen skulde holde Talen. I flere Dage gik han og syntes, han maatte forberede sig derpaa; han vilde dog i det Mindste sætte Momenterne op for sig; men det var ham ikke muligt at samle sine Tanker. Dagen kom, og han var endnu lige nær. Saa gik han sig en Spadseretur, og en Times Tid før Festen skulde begynde, satte han sig op i et Værelse hos Konstakademiets Forvalter, for at se at faa Ro paa sig. Han var altsaa, hvad man i Almindelighed vilde kalde uforberedt. Dog dette vidste Ingen uden han selv; men hvad Alle saa, det var, at han mødte — i Frakke. Der var dem, der fandt det i høj Grad anstødeligt, at han ved en saa festlig Lejlighed, hvor Kongen var indbuden, traadte op uden at være iført den reglementerede sorte Kjole med lange Skjoder. Høyen bar aldrig dette smagløse Klædningsstykke; det faldt ham derfor heller ikke ind ved en saadan Lejlighed, hvor hans dybt bevægede Hjerte knap kunde rumme de alvorlige Tanker, han skulde udtale, at tænke paa at tilfredsstille en forfængelig Modes Fordringer. Men der var vel heller Ingen, som ikke glemte Frakken, da han hørte Talen. Den var ikke lang; men det var en simpel, storslaaet Skildring, som efterlod et uudsletteligt Indtryk. Ingen Stenograf har optegnet Ordene; men Hovedindholdet ville vi dog prøve paa at gjengive efter Hukommelsen og efter Dagbladenes Referater. Det var omtrent Følgende:

»Denne Sals Udseende, hvori vi befinde os, denne Kreds, der er samlet her, de Ord, der allerede have lydt, Alt viser, at her fejres en Sørgefest over en højtbegavet Mand, hvis Tab vi alle føle. Hans Liv gik stille, i visse Henseender endogsaa ubemærket hen, men hans heden-gangne Aand vil dog ikke vredes over, at man her mindes ham med en Sørgefest, der er forberedt og fremkaldt af Kjærlighed og Højagtelse, og som vilde opfylde sin Bestemmelse, hvis den svarede til den Betydning, han har havt.

»Der er Kunstnere — deres Tal er ikke stort — hvis Arbejder, naar vi træde hen for dem, ikke blot tiltale os ved deres kunstneriske Skjønhed, men ved den Ærlighed, den Renhed i Følelsen og den Overbevisning, der afspejler sig deri. Til disse Kunstnere hørte Bissen. Der gives Tider og Stemninger i Folkene, hvorunder Kunstneren bæres frem af fælles Harmoni, fælles Stræben; men der er andre Tider, hvor den Stemning, der møder ham, strider imod hans Overbevisning. Naar disse Tider komme, gjælder det om at vise Selvfornægtelse og give Afkald paa verdslig Hæder og Anseelse. At Bissen besad en saadan Selvfornægtelse, det afspejler sig i hans Værker. Men denne Selvfornægtelse eller, dybere opfattet, Selverkjendelse, har ogsaa sin Løn i et uforstyrret Liv i Kunstnerens rette Kreds, og denne Løn nød Bissen i fuldeste Maal.

»Han besad næsten en Seers Blik til at gjennemtrænge Personligheden og gribe det Ejendommelige i den. Selv om han aldrig havde sét den, hvis Buste han skulde skabe, selv om det kun var en død, kold Maske, et Fotografi eller et andet Billede, hvorefter han skulde arbejde, saa lykkedes det ham dog at fremkalde de Træk, som de Efter-

levende netop satte Pris paa. Den, hvem dette var givet, og som tillige med Kjærlighed kunde lytte til Poesiens og Historiens Røst, han maatte ogsaa være i Stand til at fremstille de mest levende Charakterbilleder fra forskjellige Tider. Bissens Omraade var her saa rigt, som det sjælden findes. Det naaede fra Oldtiden til Nutiden, fra det gamle Testaments strænge historiske Alvor til det danske Folks simple, friske Sejersglæde, fra Moses med Lovens Tavler til den menige danske Krigsmand, som efter at have stormet frem mod Fjendens Ild og Staal vender hjem og smykker sig med Bøgegrenen, med det fredsæle Danmarks dejlige, grønne Bøgegren, der blev Sejrspalmen i det menige danske Folks Haand ved Fredericia. Men hvor forskjelligt end Emnet var, hans Opfattelse var altid lige trofast, ærlig, kraftig og sand. Han havde Øjet aabent for Barndommens Uskyld og Kvindens blufærdige Ynde; men han mægtede ogsaa at anslaa Toner, der klang baade højere og dybere, at skildre den stærke Mands Stemning, naar han brydes med Ulykken, eller Kvindens, naar hun bærer sin Sorg med et Heltemod, der ofte lader hende gaa sejerrig ud af Kampen. Et af de skønneste Vidnesbyrd om hvorledes Bissen forstod at opfatte en konstnerisk Opgave, se vi paa Christiansborg Slot. Den store Kongebolig var næsten færdig; men der var endnu ét Sted, der af Bygmesteren var bestemt til at smykkes med Billedhuggerarbejde; det var den Opgang, som kaldes Dronningens Trappe; denne Opgave blev overdraget Bissen. For ham stod Kongeborgen som Folkets hjemlige Arne, og han syntes at Landets Moder der burde finde sig omgivet ikke af kolde allegoriske Figurer, men af virkelige Kvinder. Han valgte da fire af Danmarks ædleste Dronninger, den

kloge Thyra, den fromme Dagmar, den vidtskuende Margrethe og Philippa, den heltmodige unge Kvinde, der ikke blot kunde gaa med i Kampen og styrke Kjøbenhavns Borgere, men ogsaa henleve sine sidste Dage i sand Gudsfrygt i Klosterets stille Celle. Dem omgav han med Kvinder fra den græske og den nordiske Oldtid, herlige Skikkelser, der ikke ere abstrakte Symboler, men levende, digteriske Udtryk for Kvindens ædleste Følelser.

»I Bissen forenedes Konstneren og Borgeren, og det er vanskeligt at sige, hvilken Følelse der efter 1848 viste sig stærkest hos ham, Kjærligheden til Fædrelandet eller til Konsten. Hans Hjerte slog varmt for Danmark i dets lyse som i dets mørke Dage, og hans Værksted var en Valplads, hvor ogsaa han kæmpede for dets Ære. Derom vidner Landsoldaten, det herlige Relief paa Krigergraven i Fredericia, Busterne af Rye og Schleppegrell, og talrige Billeder af danske Mænd, ligefra Tyge Brahe til Frederik den Syvende. Men ved Siden af de nordiske Skikkelser voxede ogsaa andre frem under hans Hænder. En indre Trang drev ham til den græske Oldtid. Han elskede Homer, Sophokles og Euripides; fra dem hentede han disse mægtige og skønne Skikkelser, Orest, Philoktet, Achilles, Elektra, Alkestis, Antigone. Her, ligesom ved Gudrun, Sigrid, Thora, Nanna, saa vi hvad der hidtil kun havde staaet for os som uklare Skygger, træde frem i livsfriske Skikkelser.

»Naar Arbejderne saaledes myldre frem fra en Konstners Haand, maa han ogsaa have Hvile. Og hvori bestod saa hans Hvile? I Portræter. Man kan træffe hans Portrætbuster overalt, jeg kunde fristes til at sige, lige fra Kongens Borg til Bondens Hytte. Mange forfærdigede han efter Be-

stilling, men ogsaa mange af egen Drift. Her er hans Mesterskab ikke overgaaet af Nogen. Her udfoldede han en uendelig Mangfoldighed og beherskede de største Modsætninger. Skulde jeg nævne Exempler, da vilde jeg erindre om Heibergs Buste, hvori Enhver kjender den fine, smagfulde Forfatter, og Thomanders, man kunde næsten sige, gigantiske Hoved, et godt Bevis paa, at for en ægte Konstner kan Deformitet ikke formindske eller svække det aandelige Udtryk.

»Bissen var elskelig som Konstner og elskelig som Menneske. Hans Væsen var som en klar, stille Strøm, der, selv uforstyrret, med lige Troskab modtager Billedet af Blomsterne ved Bredden, og af de hvasse Klippetinder, og hvori Himlen spejler sig med sine mangefarvede Skyer. Han var oprindelig Maler, og ligesom han under tidligere Dages Sygdomme havde tegnet mange, endnu opbevarede Reliefcompositioner, Forberedelser til den store Frise i Riddersalen paa Christiansborg, saaledes vendte i hans senere Aar denne Lyst til at tegne ofte som en Erindring fra Ungdommen tilbage, og med Blyant eller Pen henkastede han mangfoldige smaa Skitser, Barndoms minder, huslige Scener, og Figurer eller Folkelivsbilleder fra Italien, hvor han havde levet saa længe og saa gjerne. Usvækket var hans Konstnerevne indtil hans Livs Ende, hans yngste Værker stod i ingen Henseende tilbage for hans ældre. Dette afspejlede sig ogsaa i hans Ansigt, der ikke var furet af Lidenskaber, men bar Præget af Alvor og af skabende Livskraft. Mejselen klang altid lystigt i hans Værksted, men aldrig raskere end i de sidste Aar, da han arbejdede for sin Konge. Thi han havde altid været sin Konge tro og hengiven. Derom vidner Statuen af Frederik den VI i Frederiksberg Have; derom vidner hans

nylig fuldendte Rytterstatue af Frederik den VII. Den Maade, hvorpaa denne Konge kom ham i Møde, tiltalte ham i høj Grad, og det lykkedes ham at gjengive det jævne og venlige Udtryk, hvorved Frederik den VII vandt Folkets Hjerte. Det sidste Arbejde, han udførte, var den Engel, der staar her for os. Den var bestemt til at smykke et fremmed Gravkapel. Da den fuldendtes, i October, tænkte Ingen paa, at den skulde smykke denne Sal ved Sørefesten over Kunstneren selv. Nu er han gaaet bort, men han har efterladt sig en Skat, som hans Medborgere ville vide at frede om. Han har udsaaet en Sæd, hvoraf endnu mangt et Skud vil opvoxe til Fædrelandets Ære.»

Der var iblandt Tilhørerne Mange, som ikke havde hørt Høyen før; de blev alle henrevne af hans Veltalenhed. Og dog var der Intet af det, som man plejer at henregne til Veltalenhed, ingen beregnet Sætningsdannelse, ingen Rigdom paa blomstrende Billeder, ingen piquante Antitheser; der var kun en Mand, der vidste hvad han vilde sige, og som talte ud af sit fulde Hjerte.

Den 4de Juni 1868 flydte Høyen selv sit halvfjerd-sindstyvende Aar. En stor Kreds af Venner og Tilhørere ønskede ved denne Leilighed at vise ham, hvorledes de paaskjønnede hans lange Livs frugtbare Virken; de havde derfor ladet Marstrand udføre et legemsstort Portræt af ham. Kunstneren havde fremstillet ham i Færd med at holde en Forelæsning over Rafael; Kobberstik af »Disputa« og »den hellige Cæcilia« hænge paa Staffellerne ved Siden af ham. Det er dette Billede, som siden blev lithograferet af Gemzøe, og som efter Høyens Død af hans Enke er blevet skjænket til det kongelige Billedgalleri, hvor nu Enhver har Lejlighed til at gjøre sig bekendt med den

Mands Skikkelse, hvem baade Billedgalleriet og Konsten og Dannelsen i Danmark skylder saa meget. Det var Høyen en stor Overraskelse, da hans Venner med Ploug som Ordfører om Morgen den 4de Juni overrakte ham denne Gave. Han havde nok staaet for Marstrand, medens han malede Billedet; men han troede, det var Udstillingscommiteen, der havde bestilt det til den paatænkte Udstillingsbygning, og havde ingen Anelse om, at det skulde være en Hædersgave til ham selv. Han blev inderlig rørt derover, og paa samme Tid glad som et Barn. Han beundrede det herlige Kunstværk og glemte næsten, at det var ham selv; han betragtede med Glæde den rigt udskaarne Egetræs-Ramme; men da han saa den nærmere efter, og imellem Løvværket fandt Portræterne af sine afdøde Venner, Freund, Bissen, Bindsbøll og Lundby, og tænkte paa, at disse Billeder stod som Indfatning om hans eget, da var han nær bleven vred, og udbrod med Taarer i Øjnene: »Skulle de staa i Rammen? Det er Mænd, der have gjort Noget, medens jeg — kun har snakket om dem.«

En Maanedes Tid senere fik Høyen et Besøg af en gammel Ven, som glædede ham inderlig. Det var Professor G. F. Waagen, Direktøren for Billedgalleriet i Berlin, den berømte Konstkjender, hvem Høyen allerede som ungt Menneske havde truffet i Pompeji, og som han senere i 1835 havde lært nærmere at kjende i London. Da Høyen i 1855 var i Berlin, havde han imidlertid ikke villet opsøge Waagen; han vidste ikke, hvorledes denne personlig betragtede sine Landsmænds Færd imod Danmark, men det var allerede dengang vanskeligt for en Dansk at finde en Tysker, med hvem han kunde tale;

han havde Bevis nok derpaa i den forøvrigt elskværdige Familie, hos hvem han og hans Hustru boede, Jernstøber Freunds. Waagen, som havde hørt, at Høyen var i Berlin, gjorde sig Umage for at faa ham opspurgt, men det lykkedes ham ikke. Nu kom han til Kjøbenhavn for at se Maleri-Samlingerne her, og for at se dem i Selskab med Høyen. De gennemgik den Moltkeste Samling med hinanden; Waagen fandt den fortrinlig, og med Hensyn til Bestemmelsen af Mestrene var han i Et og Alt enig med Høyen. Dagen efter ventede Høyen ham paa det kongelige Billedgalleri, men Waagen kom ikke; han var bleven pludselig syg, og faa Dage efter døde han.

Dette var en Sorg for Høyen, som holdt meget af den gamle Mand og satte Pris paa hans Indsigt. Han havde glædet sig til at gennemgaa Malerisamlingen med ham. Der fandtes i denne store Samling ikke faa Malerier, om hvis Mestere han havde Tvivl, og hvorom han gjerne vilde raadføre sig med Waagen, som syntes at have sét næsten Alt, hvad der fandtes i det nordlige Evropa af nederlandsk Konst. Høyen holdt netop i den følgende Vinter Forelæsninger over den nederlandske Konst, og det pinte ham hver Gang han kom i Berørelse med ét af disse tvivlsomme Spørgsmaal. Det var hans Ønske at skrive en ny, udførligere Fortegnelse over Billedgalleriet; men han turde ikke vove sig dertil, før disse Tvivl vare løste, og de kunde ikke løses uden ved et nyt Studium af hollandske Malerier, som han dels aldrig havde sét, dels ikke erindrede tydeligt nok. Det var især Rembrandt og hans Samtidige og nærmeste Forgængere, han trængte til at underkaste et nøjere Studium. Høyen elskede denne »Nordens Rafael«, der som alt Stort viser sig større og

mægtigere, jo mere man fordyber sig i ham. Han havde allerede i 1854 skrevet en fortrinlig lille Artikel om denne Kunstner*); men efter den Tid havde Vosmaer udgivet sit betydningsfulde Værk om ham**), og Høyen havde selv under den stadige Syslen med hollandsk Konst faaet Anledning til at gjøre mange Spørgsmaal, som han længtes efter at faa besvarede. Han vilde ønske, han kunde gjøre endnu en Rejse til Tyskland og Holland. Da en af hans Venner nævnte dette hans Ønske for Ministeren, tilbød denne Høyen de fornødne Midler til Rejsen, og Tilbudet blev modtaget med Glæde.

Men det var ikke saa let en Sag at komme bort. Først maatte Synsrejsen besørges; saa maatte han fuldende et litterært Arbejde, som han i lang Tid havde haft under Hænder, men ikke vovet at afslutte, fordi der endnu var et Par Punkter, hvorom han havde Tvivl, Texten til Sorø Kirke i »Danske Mindesmærker«. Først den 25de August forlod han Kjøbenhavn.

Det var en Olding paa 71 Aar, der rejste ud paa en Studierejse. Man undres over at høre dette; men naar man læser hans Breve, fristes man til at tro, at det er en Yngling paa 20 Aar, der har skrevet dem; saa aaben og modtagelig er han for hvert et Indtryk, saa barnlig glad over Alt, hvad han sér; saa skarpt er hans Øje, og saa rig hans Fantasi. Han rejste for at studere de hollandske Maleres Arbejder. Det forekom ham altid, som det var gamle Venner, han skulde besøge; han gik til

*) Se Høyens Skrifter, 1ste Bind, S. 408.

**) Vosmaer, Rembrandt Hermannzoon van Rijn, ses précurseurs et ses années d'apprentissage. (La Haye 1863) og Rembrandt, sa vie et ses oeuvres (1869).

dem med bankende Hjerte, som var han bange for, hvorledes de vilde modtage ham, om de vilde vise sig kolde og fornemme eller tale fortrolig med ham og oplade ham deres inderste Tanker. Hans Rejse var et Samliv og en stadig Samtale med Ruysdael, Rembrandt og mange Andre af deres Landsmænd.

Den første Stad, han besøgte, var Brunsvig. Han morede sig over denne stille, gammeldags By, hvor man ved Siden af enkelte nyere Pragtbygninger fandt Bindingsværkshuse fra 1467, 1488 o. s. v., rigt udskaarne med Indskrifter, Løvværk og allehaande Figurer, hvor Gaderne krummede og bugtede sig som før at ligne Ockerfloden, der i forskellige Arme strømmer igjennem Byen, og ved Broerne og andensteds frembyder højst maleriske Punkter. Han fandt her en anselig Maleri-Samling med adskillige udmærkede Billeder og en hel Række Arbejder, der netop havde særlig Betydning for den Opgave, han nærmest havde sat sig. Han betragtede sit Ophold der »som en lille Indøvelse til at se de større Gallerier, til at vænne Øjet til at være flinkt og opmærksomt.«

Det første af disse større Gallerier, han vilde besøge, var Dresdens. Der opholdt han sig fra 31te Avgust til 12te September. Det var gamle Bekjendte, han mødte her; men han havde ikke før sét paa dem med det samme Øje som nu, og han glædede sig usigelig. Aldrig var Ruysdael forekommet ham yndigere, aldrig Jordaens mere fuld af Kraft og Lune. Vi ville i 2den Afdeling aftrykke et Par Breve fra hans Ophold i Dresden. — I Kassel opholdt han sig fra 13de til 20de September. Han maatte nøjagtig gennemgaa denne fortrinlige Samling af hollandske Billeder, hvor blandt Andet Rembrandt er repræsenteret i anselige Arbejder.

Og dog stod disse i Værdi langt under hvad han vilde finde i Kunstnerens eget Fødeland. Den 20de September sad han i Jernbanevognen paa Rejsen til Amsterdam. Ruysdael var næsten ikke ude af hans Tanker, thi Vejen gik igjennem Geldern og andre Egne, hvorfra denne Kunstner plejede at tage Motiverne til sine Landskaber. Om Aftenen kunde han lægge sig til Hvile med den Bevidsthed, at han nu var i den samme mærkelige By, hvor han for 35 Aar siden havde stiftet et saa fortroligt Bekjendtskab med de hollandske Malere.

Det Savn, han havde følt under sit forrige Ophold i Holland, at han ikke lærte det hollandske Familieliv tilbørligt at kjende, skulde denne Gang afhjælpes. Iblandt de faa personlige Bekjendtskaber, han første Gang havde gjort i Amsterdam, var Boghandler Müller, til hvem den Gyldendalske Boghandels Ejer, Cancelliraad Deichmann, havde anbefalet ham. Denne Mand var for længe siden død, men hans efterlevende Familie erindrede Høyen paa en Maade, som langt overgik hans Forventning. Da Sønnen, Boghandler Christian Müller, igjennem den Gyldendalske Boghandels nuværende Ejer, Cancelliraad Hegel, erfarede, at Høyen havde i Sinde at gjæste Amsterdam, sendte han ham strax den mest indtrængende Indbydelse til at bo — ikke hos ham selv, thi han var ugift, men hos hans Søster, der var gift med Advocat Hingst, hos hvem han ogsaa selv boede. Høyen havde ikke i Sinde at modtage dette Tilbud; dels vidste han ikke, hvorledes han kunde gjøre Krav paa en saadan Gjæstfrihed, dels var han bange for at falde Andre til Besvær og for selv at gaa glip af sin Rejses Formaal, thi han maatte have Tiden til sin Raadighed, og gammel Vane og Hensyn til hans

temmelig ømfindtlige Helbred stillede Fordringer, som han ikke turde vente at finde opfyldte hos Fremmede. Han tog derfor ind paa et Hotel, og ønskede kun at aflægge den venlige Familie et Besøg for at takke for dens gjæstfri Tilbud. Men her gjaldt ingen Indvendinger; han blev taget med en Trumf og maatte bo hos Advokat Hingsts. Han boede der i næsten 4 Uger, og havde det overordentlig hyggeligt hos disse elskværdige og dannede Mennesker, der gjorde Alt hvad de kunde for at behage ham. Det var en velhavende Familie, der levede godt, men ikke overdaadigt. De boede i et pynteligt lille Hus ved Keizers Gracht; især havde Høyen sin Glæde af den nylig istandsatte Havesal, hvor der heller ikke manglede værdifulde Malerier af gamle hollandske Kunstnere. Parallel med Keizers Gracht gaaer Heeren Gracht; ud til Gaden langsmed Kanalerne ser man uafbrudte Husrækker, men bagved hvert Hus ligger en lille Have; der fremkommer derved en dobbelt Haverække, og da Plankeværkerne ikke ere høje, kan man overse en stor Mængde af dem paa én Gang. Høyen havde sin Glæde af at se ud over disse velholdte Smaa-Haver med deres zirligt udlagte Gange mellem Buske og Blomster. Hist og her saa man enkelte Stykker Linned udbredte paa de grønne Græsrabatter; men — ogsaa det hørte jo med til det huslige liv. Og bedre end alt dette var de vakre Mennesker, han levede imellem. Naar de kom sammen, behøvede de ikke at gribe til Kaartspil for at faa Tiden til at gaa; der var Stof nok til Samtale. Hollænderne vilde gjerne høre om Danmark, det stakkels, af Tyskland mishandlede Danmark, og Høyen hørte med Glæde til, naar man fortalte ham om Holland, dets Tilstande, dets Sæder og Skikke, og om den hollandske

Litteratur, der for en stor Del var ham ubekjendt, men som han nu satte sig for at gjøre et grundigt Studium af.

Høyen blev saaledes paa den smukkeste Maade be-
kjendt med Familielivet og Husene i Holland, og paa
samme Tid drev han med største Iver de Studier af
Konsten, der havde ført ham derhen. Der var kommet
ikke Lidet til, siden han var der sidst. Baade Rijks-Mu-
seum, og især Raadhusets Samling var bleven forøget.
Foruden Six' og van Loons Samling, kunde nu ogsaa Brø-
drene Lennep vise fortrinlige hollandske Malerier, o. s. fr.
Idet han saaledes bestandig blev mere fortrolig med de
gamle Mestre, saa han sig i Stand til at besvare et og
andet af de Spørgsmaal vedkommende Billeder i vort eget
Galleri, der længe havde pint ham. Mangen Konstner
kom han til at holde mere af end før, ja dette gjaldt selv
om den beundrede Rembrandt; der var Malerier af ham,
som han nu først lærte at lade vederfæres Retfærdighed.

Den 17de October tog Høyen til Harlem, den hygge-
lige By, som han havde saa kjær fra sit første Besøg. Nu
syntes den ham endnu hyggeligere, og Museet, der næppe
var tænkt paa da han sidst var der, havde nu i sine lyse
Sale stillet de Billeder til Skue, som han den Gang kun
med Nød og Næppe kunde komme til at se. Her fandt
han nu 8 store Malerier af Franz Hals, alle malede for
Harlem og i Harlem. Det var en Glæde for ham at se
disse mesterlige Portrætbilleder komme til deres Ret. Alle-
rede i 1836, da Konsthistorikerne i Almindelighed kun
lidet ænsede Fr. Hals, var det gaaet op for Høyen, hvil-
ken stor Konstner han var. I Harlem gjorde Høyen Be-
kjendtskab med den i Byens Konsthistorie saa vel bevan-
drede Læge v. der Willigen, der gav ham Oplysninger,

han satte Pris paa, og viste ham udmærkede Haandtegninger af Rembrandt, Hobbema og Andre.

Den 23de October kom han til Haag. Denne fornemme, men ikke synderlig karakteristiske Stad havde ikke efterladt noget egentligt Billede i hans Hukommelse fra hans første Besøg, men de Konstværker, han der havde sét, stod endnu levende for ham. Det var derfor en let Sag, men ikke mindre kjært, at forny Bekjendtskabet med dem. Her traf han den bekjendte hollandske Konsthistoriker Westrheene, Forfatter til et ansét Værk over Potter, og Vosmaer, Rembrandts Historieskriver, og i livlige Samtaler drøftede de Emner, der laa dem alle tre lige meget paa Hjertet. — Den 30te October rejste han til Rotterdam, og selv der, i den trange og travle Handelstad fandt han kostelige Konstværker og værdifulde Oplysninger. Den 2den November rejste han til Utrecht, og derfra hjem.

Den følgende Vinter holdt Høyen som sædvanligt en Række omhyggelig udarbejdede Forelæsninger, denne Gang over Rembrandt og hans Forgængere. Den større Fortegnelse over det kongelige Billedgalleri, som han havde havt i Sinde at udarbejde, fik han ikke begyndt paa. Hans Liv nærmede sig sin Ende, men stille og umærkeligt. Hans legemlige Helbred, der lige fra hans Ungdom tidt havde plaget ham og altid havde paalagt ham stor Forsigtighed, syntes snarere bedre end ringere end før, og hans Aand var lige saa frisk og livlig som tidligere. Ved Siden af Carl v. Manders Schilderboeck og lignende Værker, studerede han Plautus' Komedier og franske Rejsendes Skildringer fra Asien og Avstralien. Hvor glædede han sig ikke

over Vermehrens Portræter, over at høre Marstrand udvikle sin smukke Tanke at udføre Parabelen om de laante Pengesummer i det store Billede, han skulde male i den ny Bankbygning, o. s. v.! De forfærdelige Ulykker, som Aaret 1870 skulde bringe, oplevede han ikke.

Lørdagen den 23de April 1870 blev han pludselig syg. Det var et heftigt Maveonde, som ved sin Voldsomhed lod frygte det Værste. Det blev dog overvundet, og Tirsdag Morgen var kun Matheden tilbage. Men allerede den næste Dag viste der sig en Hævelse ved Hjertet, og med rivende Fart udvikledes den Sygdom, som Fredag Eftermiddag den 29de April stille og uden Lidelser standsede hans Hjertes Slag. Han var mat under Sygdommen, saare mat, men hans Aand havde ikke tabt sin Klarhed. I Drømme saa han bestandig Rembrandt, Ruysdael og andre gamle hollandske Kunstnere; han syntes, han talte med dem og levede sammen med dem, og, naar han vaagnede, fortalte han paa sin sædvanlige Maade, hvad han havde drømt. Han følte selv, at hans sidste Time nærmede sig; men derfor var han ikke mindre rolig, og endnu den sidste Morgen kunde han spøge med den gamle Tjenestepige om, hvordan hun vilde tractere ham til Middag. Hans trofaste Hustru, der lige fra Sygdommens første Dag havde anet dens Udfald, veg ikke fra hans Side. »Du lille Stakkel! hvordan skal det gaa Dig?« var nogle af de sidste Ord, hun hørte af hans Mund. Døden selv kom uden at man mærkede det.

Der var Sorg iblandt hans Nærmeste, Sorg iblandt hans Venner, for hvem han var langt mere end en Ven, Sorg i vide Kredse, hvor man beundrende havde lyttet til hans aandrige og belærende Tale. En Sjæl var gaaet til Hvile lige saa ren af Hjertet, som klar i Forstand, ligesaa

kundskabsrig som varmtfølede, ligesaa barnlig uskyldig og glad, som alvorlig og villiestærk og beredt til Kamp mod det Usande og det Slette. En rig og frugtbar Virksomhed var afsluttet, et Liv, hvis hele Tanke var rettet paa at gribe og forstaa Guddommens Aabenbaring i det Synlige, og hvis utrættelige Virksomhed gik ud paa at aabne hans Medborgeres Øjne for hvad han selv saa og følte. Danmark havde mistet en af sine bedste Sønner. Tabet var stort, men Sorgen mildnedes ved Tanken om hvad han havde været og virket, ved den taknemmelige Erindring om hans ædle og elskelige Personlighed, ved Overbevisningen om at den Sæd, han havde udsaaet, vilde bære tusindfold Frugt i Fremtiden. »Hans Skrifter«, siger Ploug i de Mindeord, hvormed han i »Fædrelandet« den 30te April ledsagede Beretningen om hans Bortgang, »ere kun faa og smaa, men hans Livs Gjerning vil dog længe leve efter ham, thi Meget af hvad han har tænkt og følt, udarbejdet og udtalt, staar uden hans Underskrift prentet i Farver og Former, i Malm og i Sten.«

Faa Dage efter skrev Ploug følgende Mindedigt om ham:

Nu tier den Røst, hvis mægtige Klang
til Konstens Helligdom ringede Folket;
der straalte som Farver og smelted som Sang,
mens Sandhed den lærte og Skjønhed den tolked;
der svulmede frem som en rivende Flom,
naar Følelsens Vaarsol Bølgerne linned;
der videde Synet og løftede Sindet,
fordi den fra Livets Højtinder kom.

Og Hjertet, der slog saa frit og saa let,
som Barnets, hvis Verden er Moderens Kammer;

der aldrig af Gadesnavset fik Plet
 og aldrig blev furet af Selvsygens Skrammer;
 og Kundskabens Skatte, som hele hans Kraft
 gik med til at søge og sigte og samle,
 som villig han delte med Unge og Gamle, —
 nu hint staar stille og disse gik tabt.

Ja, han var en Storhed, men ikke af dem,
 som Moden har rejst, og dens Vægelsind vælter,
 og ikke af dem, der sig selv vise frem,
 drappede med Musers og Gratiers Belter.
 Han vilde ej synes, men det var ham nok
 i Stilhed og Ydmyghed Vejen at vandre.
 Hvor højt han dog ragede frem blandt de Andre,
 det mærkede ikke den stærblinde Flok.

Men Savnet, der aabner sit Svælg ved hans Grav,
 det kan ikke maales med Lod og med Line,
 ej skjules af Takken for Alt, hvad han gav,
 ej fyldes af dem, der hans Fodspor vil trine.
 I Ham har vi mistet en styrende Magt,
 en vaabenstærk Fører ad Aandernes Bane;
 med Ham er der sænket en sejerrig Fane;
 et Maal af vort Liv er tilbagelagt.

Den 5te Maj skulde hans jordiske Levninger stedes
 til Hvile i hans Familiegravsted paa Assistents-Kirkegaar-
 den. Ved den Sørgefest, der i denne Anledning holdtes i
 Frue Kirke, havde en talrig Kreds af alle Stænder indfun-
 det sig; Sørgekaren fyldte hele det store Rum. Choret
 istemte Psalmen Nr. 560: »Nu har jeg vundet og stridt

den gode Strid o. s. v.«, og derefter holdt Pastor Fibiger en Tale, hvori han gav en saa sand og saa anskuelig Skildring af den Afdødes mægtige og elskelige Personlighed, at den forekommer mig ikke at kunne undværes i dette Forsøg paa en Levnedbeskrivelse af Høyen.

Pastor J. Fibigers Tale ved Høyens Jordefærd.

Min Gud, du er endnu saa rig,
saa mægtig og miskundelig,
som du det altid var.
Bevar min Sjæl og gør den rig;
saa har jeg nok evindelig.

Det er denne Tone, jeg altid har hørt gaa gennem min faderlige Vens og beundrede Lærers Liv. Han har ogsaa været en Stridens Mand og har havt som en hel Verden imod sig, og maattet tage mod dens Tryk og dens Stød, dens lønlige og aabenbare Modstand; han har ogsaa kjendt til trange Kaar og til liden eller kun lidt ment Anerkjendelse; han har ogsaa sét de tungeste Tider gaa over vort Fædreland, og ingen er det gaaet dybere til Hjerte end ham; men bestandig har han taget mod det alt med et højt Mod, hver Dag med Lovsang i sit Hjerte, for hvor rigt et Bord hans Gud dog dækkede for ham, hvor mægtig og miskundelig han dog altid er, enten Lykken stiger eller falder for Menneskers ængstelige Tanker. Det var hans aandelige Konst at løfte sig til et Rige, hvor Sandhedens og Kjærlighedens evige og hellige Aander have hjemme, det var hans hjertelige Konst at nyde det med festlig Glæde, og han brugte sin Konst som en Mester, thi Gud havde givet ham en Sjæl, der var rig nok dertil, og Gud bevarede ham til det Sidste en Sjæl, som var tro-

fast mod det høje Kald, han fik. Deri, sagde han til sig selv, har jeg nok evindelig.

Ja, Gud har gjort ham til en rig Mand. Alle ere enige om, at han var en mærkværdig kundskabsrig Mand, en genial Videnskabsmand og en utrættelig grundig Forsker. Men det er ikke nok at sige om det Store, det Skjønne, det Hjertelige, der var hans Sjæls daglige Næring, at det var Kundskab og Videnskab; for ham var det i højeste Grad personligt Liv. I alle de svundne Tidens brogede Liv og mangfoldige Kaar var han hjemme, som om han havde levet og vandret med de skiftende Slægter. Oldtidens Visdom og Oldtidens lette Spøg var han med i, som om han sad i Filosofernes Kreds eller gik om paa de vrimlende Torve. Nutidens Frembringelser, Aarets Høst, havde han indsamlet i samme Øjeblik den fremkom, og havde gennemforsket det, og forstod det og levede med det, men ikke mere end med Fortidens Arv; det havde ikke mere Liv for ham, fordi det var nyt og friskt, kun det Liv, det havde i sig selv. Hverdagens smaa Glæder var han midt i, selv saa glád som et Barn, og selv den, der gav de smaa Glæder festlig Betydning. Og rundt om al Jorden kunde han vandre i Aanden til alle Folkeslag og Lande; han delte med dem, hvad de besad af hvad der er værdt at besidde, og han forstod dem, som en Broder forstaar sin Broder. Og al Guds underfulde Natur var han saa fortrolig med og fandt han sig saa vel i som i sin egen Stue; hver Skikkelse og hver Farvetone, hvert Lysglimt og hvert Skyggespil faldt i hans Aand som i et Spejl og i hans Hjerte som en Glædesstraale, og han fandt det alt saa saare skjönt. Ja, han var en rig Mand, og en lykkelig Mand, med en Aand som en Ørn, der kan

flyve Verden rundt og med sit skarpe Syn afsøge hver Krog i den, og med et Hjerte som en glad Fugl, der synger ved godt Vejr og sidder lunt i sin Rede ved ondt.

Og Gud havde gjort ham til en mægtig Mand. Fordi han havde sét det Højeste, Mennesker kunne skue, og vejjet det mod alle de Trin, der staa under det, og sét det alt med et klart og forstandigt Blik; fordi han havde rummet i sin Sjæl det Mægtigste, Mennesker kunne opleve, og holdt det sammen med alle Livets Bølgeslag ned til det Dagligste, og gjemt det alt i et sundt og redeligt Hjerte: derfor var hans Dom som dens, der har Myndighed til at dømme, og hans Raad som dens, der har Erfaring til at raade. Stærkt bevæget kunde hans Ord falde, fordi han var henrevet af, hvad han talte om; til den yderste Grænse kunde han gaa, fordi han saa den yderste Grænse; og overraskende kunde hans Dom lyde, fordi han tænkte paa, hvad andre ikke havde tænkt paa; men vilde man høre ham til Ende, skulde man fornemme, at man havde hørt en Sandhedens Røst, som man ikke kunde unddrage sig for. Velordnede og smukt opstillede som en Samling under en kyndig og samvittighedsfuld Bestyrers Haand vare alle hans aandelige Ejendele, men naar hans Blik gik hen over dem, da svulmede hans Hjerte, og naar han af sit fulde Hjerte tog til Orde, saa vide vi alle, hvad hans Tale formaaede. Det var ikke Rhetorikens beregnede eller blændende Konster, det var ligefrem, naturlig og hjertelig Tale, men netop saa mægtig, saa rig og saa rørende, som Mandens Aand var mægtig og hans Hjerte rigt. Dette var hans Konst, og ved Konst forstod han i det Hele, hvad der er sandt og sundt sét, dybt og naturligt følt, og samvittighedsfuldt og med fuld Følelse udført i det Mindste

som i det Største; og som han selv havde sin Styrke i det aabne Blik og den sunde Følelse, var det dette, der vakte hans Glæde og fremkaldte hans Lovtale, men Alt, hvad der vil blænde uden at være ægte, gjorde ham baade bedrøvet og vred.

Jeg kan ikke holde op med at tale godt om min Ven; han har været saa meget for mig, og det er for mig, som en Røst er forstummet, hvis Vidnesbyrd vi behøve, som et Hjerte er standset, hvis Medfølelse vi ikke kunne undvære. Jeg véd ogsaa, at det gaar mange som mig, og som ville forstaa mig, naar jeg endnu siger, hvad der ikke mindst rører mig ved Mindet om vor kjære Mester.

»Bevar min Sjæl«, hed det i den Bøn, jeg nævnte; »og gjør den rig«, føjede den til; men den Mand, hvis Legeme nu ligger her, han sagde hver Dag til sig selv: Og gjør den god og kjærlig, og redelig, from og sagtmodig. Han var af Naturen en heftig Mand og kunde i et Øjeblik Opbrusning tale haarde Ord; men der er ingen, som kjendte ham nøjere, der ikke véd, at han i næste Øjeblik var blød som et Barn. Det Bitre og Stridige var saarende for hans fine Aand og kjærlige Sind, og hvor han selv havde forvoldt det, eller hvor han blot troede at have forvoldt det, uden at han i Virkeligheden havde det, bad han saa inderligt og ærligt om at glemme og tilgive det. Hans Tro paa den Sandhed, han forkyndte, var urokkelig, og han vidste fuldtvel, hvor dybt begrundede hans Meninger vare; men han var en virkelig ydmyg Sjæl, for hvem det var ganske naturligt ikke at tillægge sig selv nogen Ære, endnu mindre at søge udvortes Ære. Han glemte sig selv, idet hans Tanker vare optagne af hans Venner i Aanden. Og han var en from Sjæl. Der er ingen, der

har havt Lejlighed til at følge hans Liv, som ikke véd, hvor alvorstfuldt og redeligt han arbejdede paa at blive et bedre Menneske, og han forstod noget saare Højt og Skjönt ved at være et godt Menneske, han maalte det efter det Hellige; han forstod noget saare Stort og Skjönt ved at være noget for Mennesker, han maalte det efter den evige Kjærlighed. Man saa det paa hans aabne, venlige og glade Aasyn, man hørte det paa hans hjertelige Tale. Hvor han traadte ind, fulgte der et velsignet Solskin med ham.

Nu er han borte, og det er, som om der var mindre Solskin iblandt os. Men vi ville tage Arv efter ham, vi ville ikke glemme den Tone, der gik gjennem hans Liv, den høje og modige, den festlig glade, den dybe kjærlige Tone. Vi ville sige det til den, der føler det dybest af os alle, til hans Hustru, som han af sit rige Hjerter har elsket saa trofast og saa redeligt beundret, og som i sit stærke og trofaste Hjertes Kjærlighed har traadt alle hans Livs Veje med ham fra deres første Ungdom. Vi ville sige det til hendes Søster, som saa kjærligt og fromt har delt alle Husets Sorger og Glæder i den lange Række Aar, og delt Hustruens Kjærlighed og Hustruens Stolthed over sin Mand. Vi ville bede den Bøn med dem:

O Gud, du er endnu saa rig,
saa mægtig og miskundelig,
som du det altid var.
Bevar min Sjæl og gjør den rig;
saa har jeg nok evindelig.

Ja, Gud bevare dem i hvad hans er, og forunde dem, at hans velsignede Solskin endnu kan falde ind i deres Hjem! Herren velsigne og bevare den, hvis Sjæl nu er over os, Herren lade sit Ansigt lyse over ham og være ham naadig, Herren løfte sit Aasyn paa ham og give ham Fred! Amen.

Femtende Kapitel.

Overblik.

Jeg har i det Foregaaende søgt at give en Skildring af Høyens Liv. Hvad han har villet og hvad han har udrettet, hans Anskuelse af Konsten og hans Fordringer til den, hans Kamp og Stræben, hans Betydning for Konsten og Kunstbetragtningen i Danmark, Alt dette er paa saa mange Steder berørt og undertiden udførligere drøftet i Levnedbeskrivelsen, at ingen nogenlunde omhyggelig Læser kan være i Tvivl derom. Dog turde det maaske være tilladt endnu engang at komme tilbage til disse Spørgsmaal og forsøge i et kort, samlet Overblik at gjøre os rede for denne Mands Betydning.

Han var hverken en Kønstner, hvis Værker kunde blive et Mønster til Efterfølgelse, eller en Filosof, der gik ud paa at formulere de æsthetiske Grundsætninger, at rubricere Konstens Arter og stille Kunstnerne og deres Arbejder paa deres Pladser i en apriorisk Række. Det Første forekom ham at være en Lod, der stod langt over hvad der var ham beskaaret; det Sidste syntes ham for fattigt; han var for rig og sprudlende en Natur til at indelukke sig bag en systematisk Filosofis Skranker; der troede han ikke at han kunde finde Løsningen af de Gaader, der syselsatte hans Tanker, eller finde de Ord, der kunde udtale, hvad han følte i sit fulde Bryst. Han var kun et Menneske, der glædede sig over Alt hvad der var skjønt og stort i Menneskelivet og Naturen, en begejstret Elsker af Konsten, hvis Livs Stræben gik ud paa at nyde og forstaa den, og at lære Andre det Samme, en Mand, der betrag-

tede Konstværkerne saaledes som Enhver maatte ønske at kunne det.

Han vilde nyde Konstværkerne, og nyde dem tilfulde saaledes som det sømmer sig en tænkende Betragter, trænge ind i dem saa dybt som muligt, tænke hvad Konstneren havde tænkt og føle hvad han havde følt; han vilde forstaa dem.

At forstaa et Kunstværk er for det Første at kunne gjøre rede for dets Indhold. Ligeoverfor P. de la Roches »Girondister« spørger man om disse Mænds tragiske Historie; overfor Rafaels »Disputa« maa man vide, at det drejer sig om Guds Aabenbarelse for den christne Kirkes Lærere og disses ivrige Gransken og Stræben efter at fatte Hans Væsen. Ved slige Emner er der meget at fortælle. Høyen hvilede ikke, før han, saavidt muligt, kunde gjøre rede for Alt hvad der maatte antages at have foresvævet Konstneren, og naar han udviklede dette fra Kathedret, maatte man indrømme, at han som Historie-Gransker og Fortæller var Videnskabsmand og Kunstner af første Rang. Denne Forstaaelse af Emnet og den Maade, hvorpaa Konstneren har fattet det, er det først Nødvendige, og en Misforstaaelse heraf*) leder til at tillægge Konstneren en skjæv eller slet ingen Tanke; men det er kun det første Skridt i Konstbetragtningen, og man finder dem, der snarere kalde det en Forudsætning end en væsentlig Del deraf. Var dette tilstrækkeligt, saa var jo ogsaa Konsten overflødig; Fortællingen havde da gjort Alt, og i Grunden gjort det bedre og fuldstændigere. Men det er Konstens Sag at give For-

*) Som naar man taler om Tizians »Tre Gratier« eller hans »Himmelske og jordiske Kjærlighed« i Palazzo Borghese i Rom.

tællingen Livets og Virkelighedens Præg ved at føre den frem for Anskuelsen. Her kommer Kunstnerens skabende Virksomhed frem. Han fører os fra Ørets til Øjets Omraade. Den flygtig antydede, halvt abstracte Tanke bliver concret og fyldig, og ligesom Naturens Mangfoldighed er uendelig, saaledes kommer ogsaa her en Mængde Enkeltheder og trænger sig frem, Enkeltheder, der hver for sig ikke synes at have Noget at gjøre med Hovedtanken, men som ikke kunne undværes, hvis vi virkelig skulle føres ind i den synlige Verden. Kunstneren elsker dem hver for sig ligesom han elsker det Hele; han sér ogsaa i dem det Eviges Aabenbarelse i det Synlige; men efter sin forskjellige Individualitet fordyber han sig mere eller mindre i denne Virkelighedens Mangfoldighed. Der er dem, der medtage saa lidt som muligt deraf, undertiden af Frygt for at afdrage Opmærksomheden fra den oprindelige Tanke, men oftest fordi Øjet ikke er tilstrækkelig aabent og Haanden ikke udholdende og øvet nok. Der er andre, som netop finde den største Glæde i at opdage og gjengive de fine Former, Naturen har frembragt og det fortryllende Farvespil, som Lyset udbreder derover; ja der er Kunstnere, som bevæge sig udelukkende paa dette Omraade, og slet ikke vove sig til at gjengive Menneskesjælens friere Rørelser. Man har sét Æsthetikere prøve paa at udelukke disse af Kunstnernes Tal, og f. Ex. nægte Blomstermaleriet Navn af Kunst*). Høyen var naturligvis langt fra en saadan Ensidighed. Han elskede Konsten altfor højt til at blive staaende paa dette første Trin af Forstaaelse. Saa

*) Heiberg, Om Malerkunsten i dens Forhold til de andre skønne Konster, Prosaiske Skrifter, 2det Bind, S. 325 f.

langt som Konstnerens Skaberglæde gik, saa langt glædede han sig over at følge ham, og man hørte ham tidt vedkjende sig den Sætning, at Emnet for et Kunstværk var ligegyldigt; det kom kun an paa Behandlingsmaaden, hvad Værd det havde.

Man har kaldt denne Sætning et Paradox, og det er jo enhver Sætning for den, der ikke forstaar den. Man har troet, at den førte Ordet for en aandløs Naturalisme eller Materialisme, som om den ikke netop sér bort fra Materien, idet den kalder Stoffet ligegyldigt og lægger hele Vægten paa det Sjælelige, paa Opfattelsen. Vi have sét Høyen i hans tidlige Ungdom som en sværmerisk Idealist. Bort fra det Nyttige higede hans Aand til Ideens evige Sfære, og han kjendte intet andet timeligt Velvære end at se det Eviges Aabenbarelsen i Verden, og intet højere Maal for Menneskets Stræben end at kunne udtale dem. Det var disse Udtalelser, Poesien, han søgte i sin Ungdom saavel i Ordet som i Farverne; det var det Samme, han søgte i sin Alderdom, skjøndt han da ikke fandt Ordet Poesi tilstrækkelig betegnende derfor. Hans lykkelige Begavelse viste ham det, hvor Mange oversaa det. Han hørte ikke til dem, der vel kunne tale om Poesien i en Shakespearsk Tragedie, men ikke ane den i de Sjæle, der leve sammen med dem Dag for Dag, ikke til dem, der vel beundre en fuldendt Kvindeskjønhed, men ikke føle Skjønheden i mangt et enkelt Træk eller fatte den Harmoni, der kan fremtræde i tilsyneladende højst uharmoniske Former. Han beundrede Naturens Herlighed i Alpernes Dale og ved Napolis Kyst; men ogsaa den flade Mark og Hede kunde ved sine Linier og Toner, det simpleste Græsstraa, den fattigste Hytte kunde, naar Solens Lys eller naar en

Menneskesjæls Kjærlighed kastede sit Skjær over den, fyldte ham med usigelig Glæde. Derfor var hans Liv saa glad; derfor var hans Stræben saa utrættelig, thi Lønnen fulgte den bestandig. Og stod han ligeoverfor et Kunstværk, forlangte han, at Kunstneren skulde have sét og fremstillet denne samme Guddommens Aabenbarelse, først og fremmest i den til Grund liggende Tanke, i Helheden, men dernæst ogsaa i det Enkelte. Hvad kan det hjælpe, at Emnet er stort og herligt, naar Opfattelsen og Udførelsen er aandløs og fuskeragtig? eller hvad gjør det til Sagen, at Emnet er fattigt, naar Aanden udbreder sin Rigdom over det? I det sidste Tilfælde have vi virkelig Konst, i det første ikke. Høyens Ungdom faldt paa en Tid, da ikke blot Konstskolen udelukkende gik ud paa at danne Historiemalere, men ogsaa en stor Del af Publicum fandt, at »Historiemaleriet« var den eneste værdige Opgave for Kunstneren. De Kunstnere, der syslede med andre Emner, betragtedes som mere underordnede. Nærmest kom de, der fremstillede Billeder af Hverdagslivet; saa kom Landskabsmalere og Dyrmalere, og tilsidst Blomstermalere og de, der udførte saakaldte Stilleben-Stykker. Han modsatte sig paa det bestemteste en saadan Rangforordning, og Kunstnerens Storhed stod for ham ikke i Forhold til det Emne, han behandlede, men i Forhold til den Fylde af Liv og Følelse, han kunde lægge deri. Paa en Tid, da Landskabsmaleriet ikke blev tilstrækkelig ansét, var han en begejstret Talsmand for dets Ret; men derfor miskjendte han ikke, at Mennesket er Guds Billede paa Jorden, og at det er Konstens højeste Opgave at fremstille dette i dets Væren, Leven og Virken.

Hans høje Forestilling om Kunstnerens Kald og hans

idealistiske Anskuelse af Konsten var altsaa langt fra at føre ham til en tom Idealisme eller et abstract Skjønhedsbegreb. Han fandt ikke Skjønheden over Naturen, men i Naturen; han hyldede en sand og ægte Naturalisme. Han forlangte, at Konstneren skulde elske Naturen, at han skulde søge saa vidt muligt at trænge ind i denne og øse af dens Rigdom, om end den ene Konstner efter sin Individualitet kunde gaa videre i denne Retning end den anden. Men han billigede ikke en Udførelse af Enkelthederne, som skadede Helheden, og han tillod ikke Konsten at synke ned til at blive en blot Copieren af Naturen. Det er Fotografiens Sag at give Spejlbilleder af Naturen; i denne Henseende kan Konsten ikke maale sig med den; men det er Konstnerens Sag at opfatte Naturen og gjenskabe den. Kom man derfor til denne naturalistiske Konstdommer med det Spørgsmaal, hvad der var skjønnest, Naturen eller Konsten, saa afviste han dette som et ubeføjet Forsøg paa at sammenligne Ting, der ikke kunde sammenlignes*).

Ligesom han saaledes protesterede imod en Sammenblanding af Konstens og Naturens Skjønhed, og viste, at det er forskjellige Strænge i Sjælen, som Øjet ved disse

*) Joh. Fibiger har i denne Henseende meddelt mig Følgende, som jeg helst vil aftrykke med hans egne Ord.

«Han blev en Gang meget vred, da jeg, medens jeg levede borte fra Kjøbenhavn, ytrede, at jeg kunde undvære Konsten, fordi jeg havde Overflødighed af Natur, ja, at jeg tilsidst fandt mere i Naturen, end Konsten kunde byde mig. «I Naturen er der ingen Konst», sagde han; «Konsten er det Modsatte, er et Menneskes Følelse for og fri Gjengivelse af Naturen.» Jeg indrømmede det; thi jeg turde ikke komme frem med at jeg mente selv at medbringe den omtalte Følelse. — Hans Terminus var altid Følelse.»

tvende Lejligheder sætter i Bevægelse, saaledes nedlagde han paa den anden Side Indsigelse imod en utilberlig Sondring inden for Konstens eget Omraade. Den saa tidt gjentagne Paastand, at Billedhuggerkonsten skulde være antik og hedensk, men Malerkonsten moderne og christelig, forekom ham et paafaldende Vidnesbyrd om Ubekjendtskab baade med Historien og med Konsten. Man burde dog vide, sagde han, at Malerkonsten hos Grækerne ikke stod lavere end Billedhuggerkonsten; man burde dog have sét, at Thorvaldsens Christus, Johannes den Døbers Prædiken, Nadverens Uddelelse o. s. v. i inderlig christelig Følelse ikke stod tilbage for noget Maleri. Og naar den filosofiske Æsthetik vilde bestemme Billedhuggerkonsten som den materielle, Malerkonsten som den illusoriske Konst*), saa undrede han sig over, at man ikke kunde se, at der var lige megen Materie og lige megen Illusion paa begge Steder. Maler- og Billedhuggerkonsten er i Virkeligheden kun én Konst, Konsten at benytte Lyset til Middel for Fremstillingen. Den ene frembringer Former, som Naturens Lys breder sit Skyggespil over, den anden maler Lys- og Skyggespil paa sin Tavle og frembringer derved Billeder af Former. Det er en Fordom, naar man mener, at ikke begge Konster trænge lige meget til en god Belysning. Den Virkning, der gjøres paa Beskueren — forudsat at han ikke er blind i den ene eller den anden Retning — er den samme, og den Begavelse, der kræves hos Konstneren, er af samme Art; der er ikke større Forskjel paa Billedhuggeren og Maleren, end paa Figurmaleren og Landskabsmaleren **).

*) Heiberg, Pros. Skrifter, II, S. 281 ff.

**) Dette udvikles nærmere i Forelæsningerne i 3die Bind af Høyens Skrifter, der vil udkomme om et Aars Tid.

Men Betragtningen af et Kunstværk skal ikke blot være æsthetisk, men ogsaa historisk. Enhver Kunstner er Barn af sin Tid, og han arbejder for den Tid, der har fostret ham. Saare faa ere de Kunstværker, der have lige Betydning for alle Tider; de allerfleste kunne ikke tilbørlig forstaaes uden Kjendskab til den Tid, hvorpaa de fremkom, og de Forudsætninger, hvorpaa de ere byggede. Her havde nu Høyen en sjælden Rigdom af historisk Kundskab til sin Raadighed. Tidlig havde han sét, hvilket værdifuldt Hjælpemiddel til Culturens Historie de forskjellige Tiders Kunstværker afgav, og havde studeret dem med dette Maal for Øje. Da senere Konsthistorien blev hans egentlige Livsopgave, foresvævede de bekendte Kunstværker ham stadig under hans omfattende historiske Læsning, og intet Vink hos Forfatterne, der kunde tjene til Oplysning af Konstens Værker, undgik hans Opmærksomhed. Og naar han saa med denne grundige Kundskab skred til Forklaringen af Kunstværkerne, saa var der intet Støv tilbage fra Archivet, hvori han havde arbejdet; med en magisk Tryllestav satte han sig selv og sine Tilhørere Aarhundreder tilbage i Tiden, og man beundrede Masaccio og Donatello paa samme Maade som det femtende Aarhundredes Florentinere havde gjort. Eller han oprullede Bygningskonstens Aarbøger, en stor og herlig Billedbog, hvori de svundne Aarhundreders Liv og Idræt er skrevet i Sten; hans fine og skarpe Gransker-Øje paaviste Sammenhæng og Overgange, Udvikling til Idealets Højde, og ud over dette til Pragt og Raffinement, Slingring og Tilbagegang og nyt Opsving. Ikke enhver Side i denne Bog er lige lystelig at læse; der er Kapitler, som indeholde de herligste Mønstre til Efterligning og den uudtømmeligste Kilde for

vor Beundring; andre vidne om aandelig og materiel Fattigdom, atter andre om tom Forfængelighed eller om en forskruet Sjæl; men det Hele er dog en uvurderlig Arv fra Fortiden, og det vilde være formasteligt af os at rive et eneste Blad ud af Bogen. Vi ere ikke kaldte til Dommere her; Tiden har holdt Dom; den levner ikke Andet end hvad den paa en eller anden Maade har Brug for; Historien er en ukrænkelig Helligdom. Det var dette, Høyen bestandig gjorde gjældende, naar han i sine kraftige Foredrag opfordrede til at bevare og værne om Fortidens Minder. Uden Hensyn til absolut Skjønhed eller til større eller mindre Renhed i Stilen forlangte han at de, saavidt muligt, skulde bevares, som de havde været fra først af, og kun befriet fra senere Tidens forvirrende Tilsætninger. Var endog Konstnerens Tanke og hans Samtids Konstanskuelse ikke den, vi vilde skjænke vort fulde Bifald, her gjaldt det ikke om at dømme den, men om tro og ærlig at slutte sig til den.

Anderledes med Nutidens Konst. Her kunde han ikke stille sig paa den blotte Betragtningens Standpunkt. Saa længe vi leve, befinde vi os midt i en Udvikling, og Enhver af os har at give sit Bidrag, mindre eller større, til denne Udvikling. Af Høyen krævedes det, ej blot paa Grund af hans indre, men ogsaa paa Grund af hans ydre Kald, at han skulde være Dommer i Konstens Verden. Han nødtes til at blive Kritiker, hvor han helst blot vilde nyde, og mangen Miskjendelse, mangt et Fjendskab var Følgen deraf.

Man har bebrejdet ham at han var partisk, eller i alt Fald højst ensidig i sin Dom over de nulevende Konstnere. Hvor skulde den Mand være partisk, der ved Siden

af en saadan Sandhedskjærlighed ogsaa besad en saadan Menneskekjærlighed som Høyen? der havde en saa om Samvittighed, at Intet bedrøvede ham mere end Tanken om at han kunde have gjort et Menneske Uret? Hvor skulde han være ensidig, som vi have sét var mere alsidig end nogen Anden, baade hvor det kom an paa en almindelig æsthetisk, og hvor det kom an paa en historisk Betragtning af Konsten? Er det troligt, at han blev en ganske Anden, naar han stod lige over for sine Samtidige? at han blev blind der, medens han ellers var saa skarp-synet? at han stillede andre Fordringer der end ellers? Nej, Fordringerne vare de samme, og Dommene vare de samme; men her kom han til at støde an snart imod de Kunstnere, hvem Dommen ramte, snart imod det Publicum, der havde dannet sig en anden Dom og følte sig krænkert ved ikke at se den stadfæstet af Høyen. Begge syntes, de vare moderate, naar de ikke sagde Andet om ham, end at han var ensidig; og dog turde selv dette være urigtigt. Lad os anstille en Sammenligning med Musiken. Der er Mange, der ikke kræve anden musikalsk Nydelse end en Vals af Lumby eller en Melodi af Offenbach, men, naar de tilfældigvis høre en Opera af Mozart, anerkjende de dog Mesteren, og skjøndt de ikke selv have Taalmodighed til at følge en Symfoni af Beethoven, tro de dog gjerne Kjenderne, naar de sige, at Konsten her staar paa et højere Trin. Lad os nu sætte, at to unge Kunstnere træde op, den ene i Lumby's, den anden i Beethovens Fodspor; har saa hint Publicum Ret i at kalde Kjenderen ensidig, naar han foretrækker den sidste? Eller — sæt at vi have to Compositioner, af hvilke den ene vinder almindeligt Bifald, men det er laante Melodier, lutter Arbejde paa anden

Haand; den anden derimod synes tung og mindre iørefaldende, men der er originale Tanker og selvstændig Stræben deri. Det store Publicum oversér dette, men Kjenderen sér det. Er han ensidig, naar han foretrækker den sidste?

Hvad var det da for Fordringer, Høyen stillede til Nutidens Kunstnere? Det var de samme, han stillede til Konsten overhovedet; men hvor han ikke havde med fuldendte Mestere at gjøre, men med mere eller mindre dygtige Arbejdere i Konstens Tjeneste, gik Fordringen ikke ud paa Resultatet — den vilde da sjælden eller aldrig være bleven opfyldt — men paa Bestræbelsen. Han forlangte, at Kunstneren skulde vise det Guddommeliges Aabenbarelse i den synlige Verden. Han krævede en sand og levende Tanke — det vil sige en kunstnerisk Tanke, ikke et Begrebs, men en Anskuelses Indhold — livlig nok til at fængsle vor Sjæl, fyldig nok til at mætte vor Aand. Den første Betingelse derfor er, at Kunstneren selv maa være opfyldt af den, selv maa have den saa kjær, at det er ham en Trang at udtale den, og en Pligt at udtale den saaledes, at den staar lige saa klart for Tilskueren som for ham selv. Altsaa ingen Skjævhed og Forskruethed i Tanken, ingen tillojet og opskruet Følelse, intet tomt Føleri, intet snærpet Coquetteri; men Sandhed, Sundhed og djærv Naturlighed! Hvor disse Egenskaber findes i Grundtanken, der ville de ogsaa besjæle Udførelsen. Denne vil helt igjennem vise en inderlig Kjærlighed til Naturen og en utrættelig Iver efter at tolke dens Herlighed. Man vil hverken spore Stræben efter at behage ved en udsøgt Pyntelighed eller efter at blænde ved en uventet Virkning (Knald-Effect); man mærker ikke, at Kunstneren har tænkt

paa sit Publicum, men vel at han har tænkt paa sin Opgave og været opfyldt af den. Derfor plejede Høyen at sige, at hvad han først og fremmest krævede af den konstneriske Udførelse, var Kjærlighed. Hvem skulde ikke sætte Pris paa dygtig Haandfærdighed og god Skole, paa en smuk Colorit og Penselføring, paa en elegant Behandling af Marmoret? Men er det dog ikke Fortrin af samme Art som de, der betegne den dygtige Haandværker? Og det, der hæver Konstneren til et højere Trin, er det ikke netop hans Kjærlighed til Naturen og hans selvstændige Indtrængen i dens Hemmeligheder? Høyen forlangte af Konstneren, at han først skulde kunne sit Haandværk; han stillede strænge Fordringer til Skolen, og gjorde hvad han kunde for at uddanne den; men han paastod ogsaa, at først den selvstændige Tilegnelse af det Lærte gav dette virkelig Værd; tillært Tegning og Colorit gav kun halvforstaaede Former og maniereret Farve. Derfor var han en saa afgjort Hader af Düsseldorfer-Skolens Manér, fordi den i Hast gjorde sine Elever færdige, og lod dem glemme, hvad det egentlig kom an paa. Det store Publicum forstod ikke dette; det foretrak denne færdige Teknik for den stundom lidt ubehjælpelige Stræben hos selvstændige Begyndere. Men der er en Søgen, som fører til Maalet, og som er dette langt nærmere end den tillærte Virtuositet, der aldrig kommer videre end hvor den er. Hin trofaste Stræben er fuld af Kjærlighed til Idealet; denne har glemt Idealet over sig selv. Der gives ingen stor Konstner, som ikke selv har dannet sig sin Teknik. Det var denne Selvstændighed, Høyen krævede, ikke Skolens, men den enkelte Konstners.

Og naar saa det Spørgsmaal opkastedes, hvilke Emner Kunstneren helst skulde vælge, og hvor han helst skulde vælge sine Forbilleder, saa mente han, at han gjorde bedre i at holde sig til det Hjemlige, som han kjendte fra sin Barndom og var fortrolig med, end i at søge efter noget Fremmed, der maaske kunde mere ved sin Nyhed, men som han selv vanskelig kunde sætte sig ind i, og den større Del af hans Publicum lige saa vanskelig kunde forstaa. Hvad særlig Historien angaar, saa troede han, at Kunstneren helst maatte holde sig til sit eget Folks Historie, især naar denne var saa lidet bearbejdet som hos os. Det forekom ham, at dette var et Krav, som Fædrelandet havde paa Kunstneren, og at der ikke var noget bedre Middel til at tilvejebringe den Vexelvirkning mellem Kunstneren og hans Publicum, som er en nødvendig Betingelse for at Konsten kan trives, ligesom han var overbevist om, at der var Intet, der lettere vilde skaffe vor Konst Anerkjendelse hos Fremmede, hvis den virkelig fortjente det. Det er dette, der var Programmet for Foreningen for nordisk Konst, hvilket man søgte at fremstille som en Ensidighed, der maatte føre Kunstnerne paa Afveje. Det er en Tanke, der paa samme Tid og næsten paa samme Maade har gjort sig gjældende i alle Evropas Folkeslag*); den røber ingen national Bornethed, men

*) Som et Exempel vil jeg erindre om, at paa samme Tid som Bissen undfangede og udførte «den danske Landsoldat», oprejste man i Turin en Statue af den piemontesiske Soldat. Den kan som Kunstværk ikke maale sig med Bissens aandfulde Værk; men Tanken er den samme, og uden mindste gjensidige Paa-virkning opstod denne samtidig i Italien og i Danmark.

den viser, at ogsaa vi følte Tidens Pulsslag. Høyen har ikke opfundet Tanken om nordisk Kunst, men han har med al sin Iver virket for en sund og kraftig Kunstudvikling i Danmark og styret og støttet de Kunstnere, der arbejdede i denne Retning.

Vi have søgt i korte Hovedtræk at angive Høyens æsthetiske Grundanskuelse, og vi tro ikke, at man med Grund kan angribe den. Skulde hans Virksomhed være at dadle, saa maatte det vel være, fordi han ikke handlede i Overensstemmelse med denne Anskuelse, fordi hans Praxis ikke stemmede med hans Theori. Men denne Paastand have hans Modstandere aldrig fremført; de have kun misforstaaet og for'rejet de ovenanførte Principer, karikeret dem og søgt at gjøre dem latterlige, talt løst og fast om hans Ensidighed, Partiskhed, o. s. v. Alt dette tilhører nu Historien. Høyens Skrifter ville snart foreligge Offentligheden, og Enhver vil kunne dømme selv. Ligesom hans grundige Lærdom og videnskabelige Skarpsindighed sikre ham et Navn i Konsthistorien, saaledes ville ogsaa hans æsthetiske Udtalelser ikke være uden Betydning. De indeholde maaske ikke noget absolut Nyt, thi Verden er gammel, og det er maaske et sandt Ord, at ingen Filosof mere kan fremsætte nogen ny Sandhed, ja ej engang nogen ny Vildfarelse; men der er en Oprindelighed i dem, som er sjældnen i vore Dage. De ere ikke afledte af noget System, men ligesom udsprungne fra Aandens og Sandhedens egen Kilde, og, hvor de mødes med Sætninger, som Andre allerede ad anden Vej ere komne til, give de disse, om man saa maa sige, ny Bekræftelse. Vistnok er Sandheden gammel, men den er ogsaa altid

ny, og har altid nok at gjøre med at bekjæmpe sin Modsætning, der stadig synes at møde under ny Former. Høyen greb nødigt til Pennen, uden han havde noget Nyt at sige eller nogen Vildfarelse at bekæmpe. Men derfor have hans Skrifter dog ikke nogen polemisk Charakter; det var ham om Sagen, og ikke om Personen at gjøre. Var det Publicums Dom om Konstnernes Arbejder, der skulde ledes, blev han vistnok nødt til at tale om de enkelte Kunstnere; men de Konstkritiker, han har udgivet, ere faa og tildels meget korte, det bedste Bevis paa at det var en Gjerning, som han nødigt gik til, og kun naar Samvittigheden bød ham det. Hvor glad var han ikke, naar han kunde faa Lov til at nyde det Skjønne uden at behøve at sætte sig paa »den stenkolde Kritiks« (Dommer-sæde*)! Hvor glad var han ikke, naar han kunde fordybe sig i Konstens Mesterværker og lade dem spejle sig i hans veltalende Foredrag! Hvem har hørt ham i et saadant Øjeblik uden at sige til sig selv, at det var en stor Mand? Hvori laa denne Storhed? Var det hans sjældne Begavelse, hans skarpe Øje, hans rige Fantasi, hans varme Hjerte, hans fine Dannelse, hans grundige og omfattende Lærdom? Ja, det var alt dette, men ikke dette alene. Hans Storhed laa maaske mest i hans Charakter, i hans rene og stærke Villie, som man saa meget hellere bøjede sig for, som man aldrig saa noget Smaaligt hos ham. Hvad er det, der saa tidt gjør store Aander smaalige, der snart som en tung Ballast hindrer Ballonen i at stige, snart som en Lænke binder Hunden til sit Hus? Det er For-

*) Se Anden Afdeling S. 80.

fængeligheden. Denne Lænke mærkede man Intet til hos Høyen. Hans Foredrag var ikke aandrigt, men sjælfuldt. Hans Handlen var ikke Stykkeværk, ikke løse og famlende Forsøg snart til Højre, snart til Venstre, hvor man lettest synes at kunne tilfredsstille sig selv eller Andre, men utrættelig og uafbrudt Stræben imod det samme Maal. Tidt syntes det ham fjernt, men altid stod det som en Sol og oplyste hele hans Liv.

NIELS LAURITS HØYENS

LEVNET

med Bilag af Breve

ved

J. L. USSING.

Anden Afdeling.

Kjøbenhavn.

Forlagt af Samfundet til den danske Litteraturs Fremme.

G. S. Wibes Bogtrykkeri.

1872.

I.

Breve fra Høyens første Udenlandsrejse.

1.

Af et Brev fra Weimar, skrevet d. 28de og 30te Marts 1823.

Langfredag.

Tidlig denne Morgen kjørte jeg bort (fra Naumburg). Det var taaget. Da vi kom forbi Eckhardtsberg og rullede paa ny ind over sachsisk Grund, fortrak Taagen sig og jeg foer let hen over det jævnt bakkede Terrain. Det var en skjøn Formiddag. Kl. 1¹/₂ var jeg i Weimar, hvor jeg tog ind im Erbprinzen. Hurtigen klædte jeg mig om, spiste til Middag og ilede hen for at aflevere mit Brev fra Carus til Göthe, der lykkeligen har overstaaet sin Sygdom. Kl. 12 i Morgen skal jeg see ham og tale med ham. — Derfra til Hofrath H. Meyer. Efter hans Skrifter at dømme tænkte jeg mig ham som en kraftig, alvorlig, tilbageholdende Mand; hvor forundret blev jeg, da en middelmaadig stor, venlig gammel Mand med Callot paa Hovedet og langt, slet nedhængende Haar traadte mig imøde! Jeg bragte Hilsener fra Tieck og Carus og Brev fra P. Hjort. Dette interesserede ham; han spurgte mig, hvorledes det gik Hjort; vi kom snart i en ret jævn Samtale. En Herre og Dame, som det lod til, Bekjendte traadte ind til ham; han bad mig blive. Nu bleve nylig ankomne, vakkert udførte Tegninger af en

Architekt Ruhl, der reiser i Italien, fremtagne. Scener af Rom, Pompeii, Palermo, Segeste, Selinunt passerede forbi mit graadige Blik; jeg svælgede allerede i Haabet. — Fra ham gik jeg nu ud i det Frie. Weimar ligger behageligt ved Ilm-Floden, der idet den løber tæt forbi den hertugelige Have og Byen, danner flere smaa Cascader; jævnt skraanende Høie begrændsede Horizonten paa alle Sider. Solen straaede saa varmt, Vindene viftede saa sagte; de fjernere Bakkepartier forsvandt saa usigelig blødt i den rene, lette Foraars Himmel; jeg var saa vel til Mode. Det blev sildigere; jeg gik over Mark og Eng, gennem et Par Haver, kom over en Møllebroe paa den anden Side af Ilm og var snart i den hertugelige Have eller Lystskov, om I saa vil. Ved Floden er et stort Fuglehuus. Tyrkiske Ænder og Svaner svømmede omkring, Paafugle stolzerede ved Bredden; i Træerne sang Fuglene; hele Himlen over Weimar stod i Purpur og Guld. Jeg gik længere ind mellem Træerne. Her var jeg ganske ene. Fuglesangen, Svanernes og Ændernes Pladsk, den sagte Aftenvind, Klokkklang, Haab, Erindring, Alt gik imellem hinanden. Jeg var hos Eder; jeg talte med Göthe, med mine Forældre, mine kjære Forældre; Fader glædede sig over de skønne Bygninger, de store, kraftige Egestammer; Moder fornøiede sig over de smukke Fugle; vi Andre digtede, legede — det var en forunderlig Aften! — Jeg lever i samme By som Göthe! i Morgen skal jeg tale med ham. I kan troe, det er en underlig Følelse, som gennemstrømmer mig. Jeg er saa rolig, saa lykkelig, og dog saa længselsfuld, saa spændt.

- *Forste Paaskedag.*

Gaarsformiddagen gik langsomt. Jeg spadserede i den hertugelige Have; endelig slog Klokken 11³/₄; jeg gik nu hen til Göthe. Hans Bolig, en toetages Bygning med tvende Porte og en Dor i Midten, fandt jeg, især hvad det Udvotes angaaer, ikke smuk; men det Indre var interessant. Trappen bred og

bequem; i Gangen bronzerede Afstøbninger i Nischer (en Myndehund var fortrinlig), over Dørrerne til hans Værelser stod Apolls og Achills Buster i aflang-runde Nischer. Jeg blev ført ind i et Kabinet, gjennem hvis aabne Dør jeg saae ind i tilstødende Værelser. Det Hele var elegant, men langtfra pragtfuldt indrettet. Smukke Tæpper paa Gulvet; Dørrerne hvilte ikke paa Hængsler, men vare til at skyde ind i Væg-Panelet. Væggene vare decorerede med en Mængde skønne Tegninger og Malerier. Paa et Bord stod et, mig syntes, fysikalsk Instrument, paa en lille Secretaire et Bronzearbeide med mange Figurer, i Naboværelset et prægtigt Flügel; men jeg blev hindret i ret at betragte alt dette, da Göthe traadte ind. Tjeneren, som fulgte ham, satte to Stole frem og forsvandt. Jeg var altsaa nu ene med Göthe. Vi satte os. Han var iført en lang blaae Frakke, havde et løst bundet brodeert Tørklæde om Halsen, det graaende Haar puddret. Han bevægede sig med Lethed, i hans ranke, faste Holdning var intet Spor at finde af en nyelig overstaaet Sygdom. Hans Ansigt var alvorligt, og dog mildt, Incarnationen brunlig; alle Trækkene røbede Oldingen, men uden Svaghed. Hans Øine vare mig især mærkværdige: det Hvide guulnede stærk; ogsaa havde Alderdommens Rynker stærkt samlet sig omkring Øyenlaagene; men Pupillen havde endnu den skønne brune Farve ufordunklet; den funkledede fast. Stemmen var noget sagte, men yderst blød og let henflydende. Det faldt mig yderst svært at tale; jeg vilde saa gjerne ret nyde, ret indpræge mig hans Billede; det var mig derfor ganske umuligt at forsøge paa at knytte en ordentlig Samtale, og, skjøndt der egentlig slet ingen Pause fandt Sted, var det Hele dog mere blot en Række af Spørgsmaal, Svar og aphoristiske Ytringer end en egentlig Samtale. Han spurgte til Carus, beklagede Tiecks Skjæbne, at denne herlige Mand næsten bestandig skulde lide, spurgte, hvilken Retning min Reise nærmest tog, hvormed Øhlenschläger beskæftigede sig, talte om de utallige Vanskeligheder, som vare forbundne med mit Studium, meente at det

fast var umueligt for een Mand at levere den nyere Kunsthistorie. Jeg besvarede hans Spørgsmaal kortelig; et Par Gange fulgte paa mine Svar et »Hm hm, Ja ja«, men ganske sagte. Hans Stemme var fast uden Synken eller Falden; blot een Gang hævede den sig. Da vi nemlig talte om Carus, yttrede jeg, at det var mig fast ubegribeligt, hvorledes denne Mand foruden sine Pligter og litterære Arbeider endnu kunde faae Tid til saaledes at beskjæftige sig med Malerkunsten. Han svarede, at ogsaa ham forekom det overordentligt, »dog« — her hævede Stemmen sig — »den, som forstaaer ret at bruge Livet, kan virkelig udrette grumme meget.« Det tyktes mig, som om han selv, idet han sagde dette, ret følte sig hele sit daadrige Liv bevidst. Tjeneren kom under Samtalen, trak Dørrene sammen, da — jeg veed ej hvem — skulde have Musiktime. Jeg vilde anbefale mig, men Göthe bad mig blive, og kort derpaa tonede en herlig Kvindestemme af og til ind i Værelset. Endelig ønskede han mig al muelig Lykke, og indbød mig til at besøge sig, naar jeg paa min Hjemreise igjen kom til Weimar.

Jeg gik atter hen i Haven for ret at gjentage hele dette, mig saa mærkværdige Optrin for mig selv imellem de stille Træer. Den saa meget omtalte Rolighed i hans hele Væsen traadte nu først ret levende frem for mig; ja, jo mere jeg ret fremkaldte hele Scenen for mig, desto større forekom den mig. Der var sandelig en sælsom Contrast mellem den levende, milde Stemme og denne totale Rolighed, ja Ubevægelighed i hele hans Stilling; det var som en herlig gammel Marmorstatue pludselig havde faaet Liv og Stemme.

Der var netop tilsagt et Hofbal den Søndag Aften, da Göthe blev syg; men næppe erfoer man hans Sygdom, før hele Stadsen blev afbrudt. Man troede bestemt, at han ikke havde overlevet dette Anfald. — Jeg maae tilstaae, at de Anekdoter, som man har fortalt i Kjøbenhavn om hans skandaløse Levnet, forekomme mig høyst apocryphiske; thi netop de Mænd, som i Samtaler med mig have omtalt Göthe med sin høyeste Agtelse,

høre vistnok til de fortræffeligste og dygtigste Mænd (Tieck, Carus, Vogel, Friederich, Förster, Krause). De leve i Nærheden og have vistnok ogsaa Leilighed til at høre det Onde om Göthe, og jeg er vis paa at Friederich f. Ex. ej havde fortiet mig slige Sager eller selv billiget dem, lige saa lidet som Carus; og de vare uvidende derom, thi jeg har spurgt dem desangaaende. — H. Meyer, hos hvem jeg har tilbragt et Par høist behagelige Timer enhver af disse 3 Dage, er hans fortroelige Ven. De komme hver Dag sammen; have de Intet at fortælle hinanden, læse de hver i sin Bog og tale undertiden maaskee ikke to Ord, men see hinanden maae de nødvendigviis.

Ved Meyers Hjælp fik jeg da ogsaa Storhertugens Bibliothek at see; Göthes Privatsecretair, en Hr. Krauter, førte mig der omkring i Middags. Hvad der især interesserede mig, var den skønne Samling af Buster; jeg saae Wieland, Herder, Blumenbach, Fernow etc., men intet af alle disse mere eller mindre aandrige Hoveder kunde maale sig med en Buste af Trippel, som forestillede Göthe som ung Mand. Han har været uimodstaaelig skøn. Mund, Pande, Kinder, Næse, det herlige Udtryk forglemmer jeg aldrig. Det, hvorfor jeg især vilde see Bibliotheket, kom da endelig ogsaa for en Dag, nemlig Jakob Asmus Carstens Tegninger. De vare ophængte i et eget Værelse tilligemed andre interessante Billeder. De forestillede Scener af Argonautertoget, Tyrannens Overfart over Styx efter Lucian, Philosophernes Tvistighed, Sokrates og Alcibiades i Slaget ved Potidaea, Lysets Fødsel, Parcerne, Lapithers og Centaurers Kamp, flere Scener efter Ossian, Dante og Homer. Disse Arbejder, der robe sjelden Genialitet, overordentlig Sands for Fremstilling, grundig, og dog let og aandfuld Udførelse, maatte jeg nu gennemløbe i kort Tid, og man kunde anvende mange Dage paa at studere dem. Hvor nær stræng Alvor er forbunden med ægte Lystighed, kan man ret see af disse Tegninger. Man behøvede blot at sammenligne det skønne Billed, Chirons Tale til Argonauterne, med Tyrannens Overfart og Philosophernes

Strid. Rolighed og Adel i det første; grinende Spot i det andet, hvor den arme Tyran bunden til Masten haanes af heleden øvrige Flok, som seiler med ham, og man kan umueligen bare sig for at lee over det tredie, hvor de skjæggede Philosopher ivrigen demonstrere med knyttede Næver. Ligesaa hurtigen maatte jeg gjennemløbe den mailandske Maler Bossi's mærkværdige Gjen- nemtegninger af Lionardos Nadvere, snart maaskee de eneste Levninger af dette mærkværdige Billede, og tre herlige og troe Copier efter Holbeinske al fresco Malerier i Basel (jeg troer paa Raadhuset), som ikke længere existere. De vare karakteristisk behandlede i høj Grad, og forestillede, Charondas' Selvstraffelse, Zaleucus der opoffrer sit ene Øye for sin Søn, og Curius Dentatus' Nøysomhed.

I Formiddags var jeg i Stadskirken. Alterbilledet er unægtelig den bedste L. Cranach, jeg har seet; Luthers Portrait derpaa er overordentligt. Jeg besøgte derefter hans Begravelse paa Hofkirkens Kirkegaard. Herder ligger i Stadskirken, Musæus i Nærheden af L. Cranach; Wieland derimod paa et Landgods en Miil herfra. Og Schiller? — Til min Ærgrelse falder det mig nu først ind, at jeg reent har forglemt at besøge denne herlige Konstners Hvilested; dobbelt ærgerligt, da hans Buste i Formiddags dog burde have erindret mig derom. — —

Mit Brev er fordømt fragmentarisk. Blot det endnu. Jeg har tilbragt Aftenen hos en ung vakker Landskabsmaler Prel- ler. Han fortalte mig, at der var almindelig Stilhed i Weimar, da Göthe laae syg. Naar han kjører gennem Gaderne, blive Alle staaende, man bær den største Ærbødighed for ham. Han erklærede gandske bestemt flere af de infame Sager, jeg havde hørt i Kjøbenhavn, for Løgn; nogle af dem havde han aldrig hørt før.

Kjæreste Gitte!

Stuttgart d. 8 May 1823.

Paa Din Geburtsdag forlod jeg det kjære Nürnberg efter et fast 3 Ugers Ophold. Denne Stad prunker endnu stedse ungdommelig paa den skjøne veldyrkede og overalt bebyggede Slette. Naar Du fra Borgen overskuer hele Byen med sine Spire og store Bygninger, naar Du betragter den brede trindt-omgivende Grav, de dobbelte taarnbesatte Klippe-Mure, som 3 Aarhundreder ikke have formaaet mere over end 3 Døgn, naar Du endelig vandrer gennem Gaderne, seer de gamle Huse, velopførte af hugne Steen: reen og klar staaer Muren, Gavlen er ziret med Steen-Billedværk, ja med smaae Taarne (undertiden er hele Fronten overmalet med Figurer), det indre Gaardsrum omgivet med kjøle Svaler, hvis Gelændere ere ziirligen udarbejdede, naar Du seer alt dette, saa kan det vel falde dig ind, at Nürnberg endnu er den gamle mægtige Stad, et af Middel-punkterne for Europas Handel, opfyldt med veløvede Haandværkere,*) driftige Kjøbmænd**) og herlige Kunstnere. Men Du erfarer altfor snart, at alt dette er blotte Minder; vil Du ret kjende Nürnberg og dens blomstrende Tidsalder, da maae Du søge Historien og de talrige Kunstmindesmærker.***) Jo mere Du nu bliver fortrolig især med de sidste, desto mere studser Du over denne Kunstfylde; saa fuldendt, saa herlig havde Du ei forestilt Dig Nürnberg Kunst. Du kan ei noksom beundre Schönhofer, Vischer og Dürer, men idet Du henrives af denne Kunststorhed, faaer Du tillige Midler ihænde til at begribe,

*) „Nürnbergers Witz“ var, som bekjendt, et Ordsprog.

***) „Nürnbergers Hand geht durch alle Land.“

****) Litteraturkilderne ere talrige, men alligevel troer jeg ikke, at det er mueligt at levere noget ordentligt over Nürnberg, førend Venedigs og Nederlandenes Kunsthistorie er fuldkommen oplyst.

hvorledes det var mueligt at en Stad kunde frembringe saamange og saa store Kunstnere.*) Overalt træder den nøyeste Forbindelse mellem Kunst, Videnskab og Haandværk Dig imøde; Nürnbergeren levede ei indskrænket inden sine Mure. Den ædle dannede Patricier tumlede sig som Kriger, som Lærd i fremmede Lande; saaledes var den kraftige M. Behaim en af Hovedmændene ved de portugisiske Opdagelser, og W. Pyrkheimer, Dürers Ven, vandt Max I's Gunst ved sin Tapperhed i Schweizerkampene. I Peter Vischers, i Holzschuhers**) Arbeide seer Du, hvor original og dog hvor sindrig man har benyttet Italiens Kunst. Keiserne forstode at vurdere Nürnbergs Kunst; Max I, Carl V, Ferdinand I, Mathias, Rudolf II, Ferdinand II, beskjæftigede stedse Nürnb. Kunstnere, droge dem til sig og belønnede dem rigeligen. At de i deres egen Stad vare høragtede, see vi bedst af det nøye Forhold, hvori de stode til deres rige og anselige Medborgere og den Omhyggelighed, hvormed man opbevarede deres Arbeider som de kostbareste Klenodier. Og nu Haandværkerne, hvilket Liv, hvilken Kappen var ei iblandt dem; de rige Borgere saae gjerne deres Huse pragtfuldt udsmykkede, og Snedkere, Smedde, Glarmestere, Steenhuggere o. s. v. forsøgte nu hele deres Dygtighed, hele deres Skarpsind paa ret at tilfredsstille disse talrige Mæcenater.

*) Blot de vigtigste Navne staae her:

Architecter og Billedhuggere:	Billedstøbere:	Malere:
Georg og Fred. Ruprecht	Peter Vischer † 1530.	M. Wohlgemuth.
Sebald Schönhofer	Paner Labenwolf	A. Dürer † 1528.
Albrecht Dürer	† 1563.	G. Penz
Peter Carl — 1599.	B. Wurzelbaum 1589.	Sebald Bohm † 1550.
E. W. Holzschuher 1619.	W. H. Herold — 1680.	Neufchatel —
Adam Kraft † 1507.	Guldsmede:	Glasmalere:
Veit Stoss † 1530.	A. Dürer senior:	A. og V. Hirschvogel 1550.
	W. Jamnitzer.	
	Carl Ritter.	Krinaberger † 1525.

**) Raadhuset opførtes af ham 1616—1619.

Disse prægtige Paneelarbeider, disse saa kunstigen drejede og og udhøvlede og sammensatte Lofter ere alle fra det 16 Aarh. og de første 20 Aar af det 17de, og alligevel seer Du intet Spor til Sprækker, til Aabninger i Sættningen, saa solidt, saa nøyagtigt ere de udførte. Betragt engang i vort Kunstkammer den lange Række af drejede Pokaler, de nydelige Kunststykker af Elfenbeen; det er alt nürnbergisk Arbeide.*) Kunsten at trække Metaltraad (1440), Lommeuhrene (1500), Flintelaasen (1517), Vindbøssen (1560), den hamrede Maneer i Kobberstikkunsten (1592) ere alle velbekjendte Opfindelser af denne Stads kløgtige Mechanici og Haandværkere; mindre bekjendte ere derimod maaske den Skarpsindighed, hvormed de opfandt en Mængde Instrumenter, der gjorde dem det endnu lettere at naae denne sjeldne Fuldkommenhed i deres Fabricata: saaledes opfandt forskjellige Arter Presmaskiner, til at udpresse Figurer i Træ og Metal; Flammehøvlen og Brydeskruen (die Brechsraube). Den industriøse Maade, hvormed man vidste at benytte ethvert raat Product, den Omhyggelighed, hvormed man arbeidede hinanden i Hænderne vare ei de ubetydeligste Aarsager til denne Fuldenndhed. — Selv den bedste Nürnbergers Haandværker var ei andensteds istand til at naae denne Fuldkommenhed, da han ei andensteds kunde have denne Understøttelse.

Men, spørger Du mig, hvorledes en saa riig, en saa anseet Stad kunde gaae til Grunde, da maae jeg desværre tilstaae, at hverken Fjendehaand eller Overhaands Ulykker have styrtet den, men smaalig Forfængelighed og dum Stolthed. Amerikas

*) Udentvivel er denne Samling den eneste i sit Slags; enkelte Stykker findes her vel i Nürnberg, men selv disse kunde ei maale sig med Kunstkammerensamlingens. De ere ei heller saa smukt conserverede, og Erindringen om den Nethed og Omhyggelighed, hvormed disse Gjenstande vare blevne behandlede og opstillede af Etatsraad Manthey glædede mig her dobbelt.

Opdagelse, den nye Søvei til Ostindien, Hollands og Engellands nye, opspirende Søehandel forandrede Verdenshandelen, tilføjede vistnok Nürnberg et betydeligt Stød, men det kunde forvindes; Nürnbergs Stilling og Beliggenhed var yderst fordeelagtig under enhver Direction, som Handelen kunde tage, og Nürnbergs Fabricata søges endnu, ja den stærke Speditionshandel, som drevs indtil den franske Revolution, vidner noksom for denne Sætning. 30 Aars Krigen og svære Sygdomme sloge dybe Saar, det er sandt, men Hamborgs Exempel i vore Dage har viist os, at ogsaa disse kunne læges. Hovedgrunden til Nürnbergs Storhed var den store og driftige Handelsaand, som besjælede dens Indvaanere. Regjeringsformen, grundet alt i det 14 Sec., aristocratisk, men mild og retfærdig, afpasset efter Stadens Trang, begeistredes af denne Handelsaand; alle de fornemste patriciske Familier, ofte af ældre og friere Slægt end den rundtomboende Rigsadel, udmærkede ved Rang og Fortjenester, vare alle tillige Kjøbmænd; Raadsherre Embedet hindrede dem ei i deres Handelsforretninger.*) Men efter 30 Aars Krigen hørte dette op; Patricierne, besvogrede med Rigsadelen, trak sig meer og meer tilbage, skammede sig ved deres Forfædres Handelsminder, og Patenter udvirkedes af Keiseren for at afvaske hver Handelsplet af deres Adelskjold. Men disse, samme Patricier vare fødte Raadsherrer, de opdroges adeligt, saae deres Medborgere over Hovedet, kjendte ei Forholdene og kunde altsaa ei heller tage rigtige Forholdsregler, og nu, da den besjælende Aand var uddød, maatte vel ogsaa Legemet lidt efter lidt forfalde. Imidlertid steg Skatterne, det tyske Rige betragtede Nürnberg som en udtømmelig Guldgrube og fordrede svære Afgifter og Tilskud f. E. i 7 Aars Krigen; den franske Revolution kom endelig med hele sin rædsomme Vælde, Statsbankerouten (8 Mill.) kunde ei længer skjules og Nürnberg,

*) Kun de 2 Losunger (de øverste, dirigerende Raadsherrer) turde ei handle, men de valgtes jo; deres Familier handlede ligefuldt.

der vaklede og skjælvede som et Rør i Stormen, endte sin Frihed 1806, da det indlemmedes under Bayern. At Interessen for hellig og profan Kunst i en saadan Tid maatte svækkes, at Minderne om gammel Storhed svandt, og at forstenende Lige-gyldighed traadte istedet derfor, det undrer mig aldeles ikke. Nøden og Fattigdommen var stor, den nye Regjering manglede Penge, Commissairer sendtes til Nürnberg for at undersøge Tilstanden, for at forskaffe Penge, og (trods Alt, hvad der kan siges til Undskyldning) Commissairernes Frækhed, Nürnbergernes Apathie var saa stor, at Tidsrummet 1806—1816 for stedse bliver en brændemærkende Skamplet i Bayerns og Nürnbergs Historie. Hvad jeg siger, er øst af tilforladelige Kilder og desuden noksom bekjendt. Malerier bortslæbtes til München (det lader sig undskylde), de gyldne og sølverne Kirkekar, skjønt arbejdede og i Mængde forhaanden, solgtes pundevis! — Augustinerkirken*) med sin dristige Hvælving, et Pragtværk af tydsk Kunst, nedreves under Paaskud, at den var forfalden, men Løgnen røbedes under Nedrivningen, thi kun med stor Møye lykkedes det at bryde de fortræffeligt sammenføyede Stene. Peter Vischers støbte Broncegitter i den store Raadhuussal nedbrødes og solgtes pundevis; en nürnbergsk Kjøbmand købte det (for fremmed Regning) for 12000 Gylden (Metallets Værd). Commissairen heed Brandt. Dette Gitter med sine herlige Basreliefs**) var i enhver Henseende classisk og det eneste i sit Slags i hele Europa. En yngre Slægt var imidlertid opvoxen, talentfulde Mænd kom efter lange Ophold i fremmede Egne tilbage (f. E. Reindel, W. Haller v. Hallerstein), Bayerns Constitution proklameredes, Nürnbergs Gjæld indlemmedes i Bayerns Statsgjæld, Kronprindsen ønskede, efter at have erfaret de ovenanførte Skjæn-

*) Jeg kjender en fortræffelig Tegning af den.

**) Jeg kjender Tegninger efter det af Architect Haller v. Hallerstein, Opdageren af Ægineterne og Templet i Phigalia.

digheder, at bringe disse i Forglemmelse og paa ny at hæve Nürnbergs Kunst, og en glædeligere Periode begyndte. Du kan troe mig, at det var en stor Glæde for mig, at komme til Nürnberg netop i denne Tid; jeg traf Kjærlighed til Kunst, inderlig Harne og Smerte over det Skeedte og vakre Kunstnere og Kunstvenner, i hvis Omgang jeg har havt lykkelige Timer.

Det egentlige Folkeliv er forlængst ophørt i Nürnberg; «Das Gesellenstechen» (Nürnbergers Patricier vare ei tourneerberetigede, ja, Tourneringerne vare endog der forbudte; imidlertid holdt de dog Landsereinden ved forskellige Leiligheder, og en af disse Rendinger, som holdtes paa den nu saa kaldte Max: Plads, er afbildet en haut relief paa en Corridor Plafond i Raadhuset; «Die Gesellen» have deres Vaabenhjelme (tymbres) og ere udrustede som Ridderne, men istedetfor Pryglknegtene ere her Skalksnarre anbragte med Bjeldehuer) og «Das Schönbartlaufen» (Fastelavnsmaskerade) hørte allerede op i det 16 Sec. — det Sidste fordi den ivrige Præst Ossiander, just ei afholdt, havde gjenkjendt sit andet Jeg ved en saadan Maskerade, siddende mellem en Beruset og en Nar. Paa hans Klage fulgte Forbud mod denne Lystighed. — «Das Urbanreiten» existerer heller ikke meer. (Den hellige Urbanus spillede ved denne Leilighed en Art christelig Bachus; klædt i en egen Dragt, med høypullet Hat paa Hovedet, ridende paa en udmagret Hest spillede han en drukken Mands Rolle; foran ham gik Musikanterne; paa hver Side af hans Øg, et Fruentimmer med en Kurv fuld af Viinflasker; naturligviis var her altsaa en vild Tumbleplads for allehaande Løyer). Mestersangeriet, de forskellige Laugs særegne Processioner og Lystigheder, alt er ophørt. Lorenzkirkens Indvielsesfest, som indtraf under mit Ophold, var ubetydelig. Et Par Kagekjærlinger og Bratwursthandlere og en Gyngge spillede Hovedrollerne; det bedste var de mange pyntede Mennesker, som spadserede mellem de frisk udspringende og blomstrende Frugttræer.

Nürnberg er ingenlunde øde; der hersker vel ingen egentlig Han-

delstummel som i Leipzig, men der er dog Folk paa Gaderne; og om virkelig Nürnberg var reent forladt af Mennesker, saa var det dog umueligt, at der kunde synes mig øde, thi et hemmeligt, usynligt Liv bevæger sig overalt. Enten jeg gik i Kirkerne, eller over Torve og Pladse med de skjøne Vandspring, overalt traadte det svundne Liv mig imøde, saa meget mere, som jeg alt i Dresden havde gjort mig nogenlunde bekjendt med denne mærkværdige By. Albr. Dürers, W. Pirkheimers, Hans Sachsens Huse staae endnu; det sidste rigtig nok forvandlet til en Ølstue »den sorte Bjørn.» Det Grundherriske Huus med det Værelse, hvor Carl IV. 1456 skrev det første af den gyldne Bulle, det Tucherske, Pelleriske, Volkameriske Huus, alle, herlige Minder om ædle Familier, staae urørte i deres gamle Pragt. Dresden har yndigere Omegne, Berlin er større, Prag pragtfuldere og med grandiosere Naturscener, men ingen af alle disse Stæder kan maale sig med Nürnberg i Rigdom paa afvejlende og maleriske Ud- og Indsigter. Det bakkede Jordsmon, den gamle Borg, Floden med sine Krumninger, Øer og Broer, fast ethvert Trin frembydes en nye Scene for romantisk Skuespil, Tragoedie, Comoedie, Roman, Pastorale, Romance, Ballade, Drikkeviser etc. etc. Et af de for mig interessanteste Steder var St. Johannes Kirkegaard udenfor Byen. Een Kirke og to smaae Kapeller staae i Udkanten af denne store, med Muur indhegnede Plads. Paa Vejen til denne Kirkegaard ere Christi syv Stationer afmaalte og ved hver et Basrelief opreist, udhugget af Adam Kraft i Sandsteen. Det var den fromme Borger Martin Ketzel, der reiste til det hellige Land, afmaalte nøye Skridtene fra det foregivne Domhuus til Calvarie Bjerget, savnede ved sin Hjemkomst sine Maal, reiste andengang til Jerusalem, maalte igjen, passede bedre paa sine Sager denne Gang og lod ved sin Hjemkomst, 1488, Stationerne afmaale og decorere, som ovenfor er sagt. Tæt udenfor Kirkegaardsmuren hæver Calvariebjergets 3 Kors sig med Christus og de 2 Misdædere; ved Foden af Christi Kors staaer Johannes og Marie. Paa Kirkegaarden selv

finder Du lutter lave aflangfirkantede Sandsteenssarcophager; paa den flade Dæksteen staaer sædvanlig den Dødes Navn, Vaaben, Laugsinsignie, eller en blot symbolsk Prydelse, støbt eller indgravet i Metal. Kun et eneste mægtigt Sandsteenscrucifix hæver sig, ei langt fra Indgangen, høyt over de lave Gravstene. Her finder Du Dürers, Pirkheimers, Jamnitzers, den Behaimske Families og Joachim Sandrarts Grave.*) Naar man træder ind paa denne store, øde Plads og vandrer paa de snævre Stier mellem Gravstenene, skuer saa hen over de stedse eensformigt sig gjentagende Gravstene og Øyet først finder Hvile, naar det naaer Kirke eller Kapelmurene, eller det høye Crucifix, naar man nu læser Navnene paa Ligstenerne med de fromme Gravvers, og Aars-tallene føre os et Par Sekler tilbage, da føler man sig virkelig ret ene i dette Dødens store, tomme Rige; man stemmes til Alvor, og jeg gad gjerne vide, om selv det prægtigste Pantheon formaaer at virke inderligere, end disse simple Gravstene, satte de Herlige af deres samlevende Frænder eller Venner. — Nürnbergerne ere godmodige, ærlige og ret lystige; man lever her ret behageligt, thi man føler sig saa vel i den rolige Stad, mellem de forekommende Mennesker, og for mig var Billigheden i Priserne yderst behagelig. Herlige Kunstværker findes her og de private Samlinger ere, trods alt det bortkomne og solgte, endnu betydelige. Men undskyld, at jeg ikke skriver noget herom, men nøyer mig med at sige, at Peter Vischer og Dürer og Schönhofer fortjener Beundring i høyeste Grad, men at det meste, som er sagt om dem, duer ikke synderligt, ja at man endog her som saa ofte andensteds vel endog har rost deres svagere Sider meest. Jeg har allerede sagt, at man nu begynder at føle ret for den gamle Kunst; at dette er sandt, bevi-

*) Skjøndt han er en mærkelig Kunstner, har jeg dog ei nævnt ham mellem de foranførte Navne, da han blot i sine sidste Aar levede i Nürnberg.

ser noksom den Omhyggelighed, hvormed man har restaureret Frue Kirkes Forhalle, og den Flid og Omkostning, man nu anvender paa at give den skjøne Vandkunst (af Ruprecht og Schönhofer) sin gamle Glands. Men ogsaa nye Kunstværker frembringes, og den samme Universalitet, som gjorde de ældre Kunstnere saa mærkværdige, er ligesom nedarvet paa de nulevende. J. A. Klein, 32 Aar gammel, er, som jeg haaber, nu ikke længer saa gandske ubekjendt i Kbhv.; hans skjøne Raderinger, som deels forestille Dyrescener, dels russiske, ungerske, tyske Fragtfarere, deels Scener af italiensk og schweitsersk Reiseliv, lærte jeg allerede at kjende i Dresden. Alle ere de høyst naturtroe, aandrigt opfattede, talentfuldt udførte, de maae især interessere vor Gebauer. Kunstneren selv, godmodig og lystig og grumme lykkelig i den nyelig indtraadte Ægttestand, har allerede reist vidt omkring, før Øyeblikket beskjæftiger han sig især med Oliemalerie, og begeistret af den rene Natur og de herlige hollandske Mestere leverer han gode Arbeider, udførte med Aand og Flid. Men han er ei alene Dyrmalar, hans talrige Reisebøger langs med Rhin og Donau, i Schweiz og Italien indeholde de skjønneste Landskaber, og med hvilken Sandhed forstaaer han ei at tegne Portraits. Den venlige, stille, tænkende Alb. Reindel, Directeur for Tegneskolen, er det, som først ved sine udmærkede Tegninger og Kobberstik ret har bragt Peter Vischers Arbeide (Sebalds Grav) for Lyset. Netop under mit Ophold reddede han en lovprisende Marie, udskaaret i Træ, fast i Legemsstørrelse, classisk udført, fra Forglemmelse, og hvormeget andet har han ei reddet? Hvad der foruden Opsyn med hans Elever især beskjæftiger ham for Øyeblikket, er Restaurationen af den ovenanførte Vandkunst, et høyst besværligt og vanskeligt Arbeide, da han fast gandske fra Grunden af maae danne sine Steenhuggere til at udføre fra ny af det, som Tid og Omstændigheder have fordærvet ved dette Mesterværk. Hvor glædede det mig, at høre vor Clemens saa fuldelig erkjendt af en i samme Fag saa dygtig Mester! Han boer paa

Borgen, han har en herlig Samling af de skjønneste Gybsafstøbninger efter Antikerne og hans Værelser ere pragtfuldt decorerede med de skjønneste og kostbareste Kobberstik. Kobberstikkerne Fleischmann og Geisler, hvoraf især den sidste fortjener al Respect som Landskabskobberstikker, (jeg saae Prøveaftryk af hans nyeste Arbeide for Pariser Museet, et heldigt udført Blad efter Berghem) kjender Du, om ei af andet, saa dog af Frauentaschenbuch. C. Heidelloffs Navn kjender Du ogsaa af samme Værk, men kun høyst ufuldkomment; som Architect fortjener han vel især at nævnes for sit nøye Bekjendtskab med den tydske Bygningskunst, men han er desuden fortreffelig Tegner og udmærket Aqvarell-Maler. Jeg har seet af ham: Ludvig af Bayern, vel en 20 à 24 Tommer høy (Motivet taget af et Migniaturbillede) og Markgreve Friederich den ældre med sin Gemalinde og sine Sønner (copieret i samme Størrelse for Kongen af Preussen efter Hirschvogels Glasmalerie i Sebalds Kirke). Jeg forsikkrer Dig, at jeg blev forundret ved at see den Glands, den Kraft og den Gjennemsigthed i Aqvarellmalerier. Her var ikke Spor til nogen løyet Tone, alt var sandt og nøyagtigt behandlet, og det er dog sandeligen ingen Spas, at udføre saadanne Sager som f. Ex. Ludvigs store, røde Fløyelskappe i Aqvarell med Reenhed, Sandhed og Character. Skade at denne vakre Kunstner er ligesaa døv som vor Gebauer. Tilsidst maae jeg dog nævne Dig den Mand, med hvem jeg levede meest, det var Gallerie-Directeuren W. Haller v. Hallerstein, Broder til den afdøde bekjendte Architect, Brøndsteds Reisefælle. Denne Mand er nu en 50 Aar gammel; i sin Ungdom dannet til Jurist og ogsaa nu temmelig overlæst med de heterogeneste Forretninger, som Formynderskab og Familieomstændigheder paalægge ham, er han tillige en saare talentfuld Kunstner, jeg har seet Tegninger, Email-Malerier, radeerte Sager af ham, som alle interesserede mig saare meget, især saae jeg skjønne Portraits; men ei nok dermed at han selv er Kunstner og danner et Par Elever til ligeledes at blive det; han har udbredte Kundskaber

fornemmelig i Alt hvad der hører til Kunstens theoretiske Afdelinger. Hans Samtaler vare mig yderst interessante. Dertil kom nu hans skønne Samlinger af Bøger, Kobberstik og Tegninger. I Kunstnerforeningen havde jeg især et Par lystige Aftener med ham, Heideloff og Burner. Her kastede han ganske Convenienz-Skallen af sig og en udtømmelig Kilde af Vitighed og Lune sprudlede nu frem. At en saadan Mand er overalt agtet og anset, behøver jeg vel ikke at tilføje. Af Kunstvenner lærte jeg at kjende Hr. Burner, der forestaaer den Frauensalziske Kunsthandel. Med den artigste Forekommenhed stod mig den rige Kunstsamling aaben. Burner, selv begavet med skønne Anlæg til Tegning, er en yderst elskværdig Mand, stille og lidet talende, men med udbredte Kundskaber og varm Interesse for Kunst. I den Pellerske, Schusterske, Volkamerske, Holzschuherske og v. der Schauiske Samlinger traf jeg mange interessante Gjenstande og enkelte herlige Kunstværker, den sidste er især riig paa fortrinlige Glasmalerier, skønne Vaaben, Manuscriptmalerier, Dürers Haandtegninger og kostbare, sjeldne Bøger og Incunabler. Her gjorde jeg ogsaa Lieutenant v. Gemmingens Bekjendtskab, selv Samler og saare dannet Mand. De glade Aftener, som jeg levede med ham i Nürnberg, gjorde mig hans Bekjendtskab saare kjært. I München treffer jeg ham udentvivel igjen.

3.

Neapel den 3. Septbr. 1824.

* * * * *

Jeg har da nu gjort Bekjendtskab med sydlig Sommervarme, og skjønt jeg har oplevet mangan varm Dag i Danmark, saa troer jeg af egen Erfaring nu at kunne sige, at Forskjellen mellem Italien og mit Fædreland i denne Henseende er betydelig. Lad ogsaa Thermometret hos os enkelte Dage naae en Høyde,

som kun er lidet under de 28°, vi her have havt, saa er dog Heden ei saa vedholdende, Morgen og Aftenkjølingen forfriskende, og Tordenbyger og andre Regnskyl dæmpende og afsvælende. Gandske anderledes er det her, hvor det fra den 1ste Juni indtil 22 August kun har regnet 1 Gang, hvor Aftenerne er saa varme, at man svedte mens man sad ganske stille, og hvor Morgensolen frembrød med 16 à 18 Graders Hede. Ogsaa paa Legemet og Sjælen virker Varmen her gandske anderledes. Sjelden følte jeg mig sløv og dump, og i al Fald blot om Aftenen; men arbeide meget kunde jeg ikke heller, 2 à 3 Timers Anstrængelse var nok til at nedspænde mig. Legemet følte sig vel nu og da udmattet; det var da altid bedækket af Sved, undtagen i det Øyeblik, hvor jeg befandt mig i eller traadte udaf Badet, men i det Hele taget befandt det sig i en ret behagelig, ja saagar let Tilstand. Sjælen var, hine faae Aftener undtagen, stedse overordentlig beskjæftiget. Vaagen, fandt jeg mig stedse omtumlet i et Hav af Tanker, og min største Nydelse var at spadsere langsomt og gandske overlade mig til de besynderligste Idee-Associationer, der uafbrudt knyttede de heterogeneste Gjenstande sammen, lode et Øieblik Ideer opstaae, der forekom mig gandske fremmede, for i det følgende at opvække gamle Berne- og Drengedeer af deres lange, søde Slummer. Om Dagen var min Phantasie fast stedse i Baggrunden, men neppe lukkede jeg Øynene om Natten, forend alt hvad jeg den Dag havde hørt, læst, seet eller tænkt, traadte frem under saa levende Gestalter og spillede saadanne Komøedier for mig, at jeg et Par Gange ordentligen ængstedes, thi saadan en Heftighed, saadant et Chaos af Billeder forbunden med saamegen Klarhed og Sammenhæng har jeg endnu aldrig troet mulig i Drømmebilleder. — Jeg kan sige, at jeg nu har et tydeligt Begreb om det anskuendø Eremitliv.

Jeg har da under disse Omstændigheder ei faaet meget bestilt, jeg har blot nydt og moret mig som Tilskuer af det egne Liv, som rørte sig her i Neapel. Tidlig om Morgenen,

naar jeg begyndte at slumre ind, vaktet jeg af Vognkjørsel og Støyen og Skrigen. Dog seirede sædvanlig Søvnen og Træthed, og først efter en god Morgenluur stod jeg op for at gaae hen til Studierne (Academie- og Bibliothek-Bygningen). Vejen derhen gaaer gjennem en af Neapels Hovedgader, Toledo, dog maatte jeg for at komme til denne først vandre ned gjennem en steil Gade, propfuld af Haandværkere, der med deres Værksteder havde forvandlet Gaden til en lang, snæver Stue. Ofte tog jeg mig en tøhjulet Kurrikkel, thi Vejen til Studierne er lang og sædvanlig ankom jeg der dryppende af Sved og gjennembrændt af Solen. Men den Støi, den Trængsel, som jeg paa min Vei havde at arbeide mig gjennem, derom har Du ingen Idee. Øret maae først ved lang Vane opdrages til at skjælne de forskjellige Stemmer og Lyd, thi i Begyndelsen hørte jeg blot et eneste bedøvende Hyl og Skrig. Paa begge Sider af Gaden danner Stuetagerne en sjelden afbrudt Boutiquerække, hvor Guldsmede, Silke og Stofhandlere, Hattemagere, Bog og Kunsthandlere, Kaffeværter, Modehandlersker og Trattorieholdere (Spiseværter) have udstillet deres ofte skjønt opstillede Vahre. Fast ved alle Trattorier staaer i Døren en, med Staaltraads Gitter omgiven, Disk, hvorpaa frisk Fisk, Frugter, Bagværk etc. ere opstillede for at lokke de Forbigaaende. Hos Vexellererne ligge i store og smaae Trækopper, ligeledes omgivet af et Staaltraadsgitter, store og smaae Guldstykker, Piastre etc. opdyngede. De som handle med de kostelige Sukkervahre fra Lecce, skulde man ved første Øyekast tage for Mineralhandlere, saa skjønnne Krystaller danne de forskjellige Arter af Sukkerværk. Fortoug findes ikke her, men Pladsen tæt uden for Husene optages af Frugt og Blomstersælgerne. Store Dynger af Meloner, Vandmeloner med deres kjøle, purpurfarvede Kjød, ere opstablede mod Muren, Kurvene bugne under Tyngden af Pærer, Færskener, Druer, Oranger, Figener og indianske Figener, og paa Træterrasser prunker en yppig Blomsterflor. Herimellem tage nu ogsaa Koner og Piger Plads, som ved smaae Borde udvexle Sølv

i Kobber. Hjørnerne have sædvanligen acquajuoli (Iisvandsælgerne) bemægtiget sig og uddyntet deres aabne Boder med Citroner, og Krystalglas, hvori Guldfiske svømme, og med Blomsterduske. Gadens Midte er i etvæk gjennemkrydset af Equipager, Lejevogne, Kurrikler, Lastvogne trukne af Oxer, Høe- og Korn- el. Hørlæs, der langsomt frembevæges paa de svære tohjulede Vogne, Æsel drivere, der i de 2 paa Dyrets Sider nedhængende Bastsække have det skønneste Grønt og en Mængde Frugter f. Ex. Cocozzelli, Moligname etc. tilfals, der afgive den prægtigste Salat. — Se det var nu blot de Kjørende og de, som have faste Pladser, men mellem alle disse fremtrænger sig ide- lig en umaadelig Strøm af Fødgjængere af begge Kjøen, elegante og uelegante, Officerer og Lastdragere, Fiskere med Østers, Hum- mer og andre Skaldyr, og fra den faste Stok, fra de gaaende og kjørende Sælgere accompagneres denne Trængen, Riven og Støden med aldrig ophørende Skrig. Fra Studiernes kjølere Værelser kom jeg sædvanlig Kl. 1 eller 2 tilbage for at spise i Trattoria del Veneziano, som ligger i Toledos Midte. Naar jeg nu 2^{1/2} forlod Bordet for at gaae hjem, da frembød sig et ganske andet Skuespil. Toledo var nu fuldkommen stille og rydelig; hist og her Boutiquerne lukkede; i de som stode aabne nikkede den trættede Handelsmand paa den gyngende Stol; Kaffehusene tomme, og langs med Husene snorkede Frugtsæl- gersker, eller Lazzaroni mageligst udstrakte paa Brostenene. Fuldkommen Natteroe ved høyllys Dag! — Kl. 5 begyndte en ny Akt. Haandværkerne arbeidede, Boutiquerne vare aabne; i Kaffehusene arbeidedes ivrigt for at faae Iis og Sorbetter fær- dige, men Menneskevrmlen var der endnu ikke, kun en enkelt Vogn rullede gennem Gaden. At denne Stilhed imidlertid ei vilde vare længe, det bebudede de store Vandtønder, som hvi- lende paa 2 Hjul og trukne af Oxer gennem Toledo, forbi Slotspladsen og gennem Chiaja hen til Villa Reale, udsendte rigelige Vandstrømme for at afkjøle Luften og dæmpe Støvet. Jeg gik nu hen til Molo grande, hvor man ogsaa imidlertid var

opvaagnet til nye Virksomhed. Her fyldte alt Kaffeusene sig med Kjøbmænd, Officerer og Søemænd. Pulcinella sang allerede sine barokke Viser eller fortalte Løgne til det stedse sig formerende Publikum; gik jeg heelt ud paa Moloen, da arbeidede alt Marionetdukkerne bag Lærredsforhængene (omtrent som Harlekin og Fanden i Dyrehaugen), Tassos Recitator havde alt forsamlet sine ærværdige Tilhørere (rødnæsedede, skaldepandede Matroser, Soldater etc.), Taskenspilleren stødte i sin Trompet og geskjæftige Marinari trængte sig for at tilbyde mig deres Baade. Men i Toledo hersker alt et gandske anderledes Liv. Stole ere udstillede foran Kaffeusene og de forskjelligste Gestalter sidde her med en Kop Kaffe, et Glas Iis eller med Ingenting og observere de tvende Rækker af Vogne, der som en mægtig Strøm har udgydt sig gennem Toledo. Elegante Equipager, pragtfulde Livreer og skønne Heste afvexle med de simplere Lejevogne, men i alle prunke de pyntede Damer og Herrer, som nu tage deres Aftenpromenade. Denne Vognrække danner en eneste Kjæde lige til Posilippo, der ofte maae holde stille for at forekomme Forvirring, thi en Cavalleri-Patrouille holder stedse Orden i den ved Villa reale. Kort efter Solens Nedgang er Promenaden endt; Vognene ile til Hjemmet, for kort derpaa at føre deres Herrer til Theatret. De Sælgenes Skrig stiger igjen, thi Aftensmaden skal fortjenes; tusinde Lys glimte i Toledo, paa Molo, i Chiaja. Først efter Midnat taber Larmen sig, for efter en kort Pause atter at begynde.

Naar man gaaer fra Toledo over Slotspladsen, kommer man gjennem en lille Gade forbi Søarsenalet og ned til Stranden, hvor man sælger Fisk, især Skaldyr. Gaden der kaldes St. Lucia og fører tæt forbi den isolerede Klippemasse Pizzifalcone, hvis Plateau er bedækket med Huse og Hauger. Engang laae Luculls Villa* paa dette Fjeld, som dengang var meget større, men som et Jordskjælv skal have splittet saaledes at den ene

*) Dette gjælder nok snarere om Øen Nisida.

Deel blev forvandlet til en Øe (Isola del salvatore) der alt af Normannerne, senere af Hohenstaufferne og tilsidst af Carl I. blev befæstet. Senere (1692) bleve Anlægene udvidede og en smal Dæmning (den nye Molo) forenede den med det faste Land, Nu kaldes denne Klippfæstning Castello dell' Ovo, og Natur og Kunst have smeltet deres Former saa besynderligt sammen, at en mægtig Masse med takkede høyst barokke Contourer derved er fremstaaet. Efterat have dreyet om Pizzifalcones Hjørne kan man vandre langs med Strandbredden, der efterhaanden bliver lavere, mod Østen, indtil man kommer til Posilippos Bjergryg, der sender sit Forbjerg sydlig ud i Havet. Har man Lyst, kan man fortsætte sin Vandring enten over Bjergryggen paa den nye Vej eller ogsaa langs med dens Fod, indtil man naaer Scuola di Virgilio. Det er en herlig Tour, med skønne Udsigter, og tilsidst kan Øyet oversee Øerne Nisida, Procida, Ischia, Capri og Sorrents og Puzzuolis lige over for hinanden liggende Kyster. Dog denne Spadseretur har en saa betydelig Udstrækning, at den ei lader sig gjøre tilfods paa de hede Sommer-eftermiddager, dersom man ellers vil nyde noget. Derimod ligger lige over for Pizzifalcones Klippevægge og langs med Strandbredden (riviera di Chiaja) en Art Have og Spadseregang, som kaldes Villa reale. Den danner en langagtig Fiirkant, er mod den brede Gade (Chiaja, der har en Række nye og elegante Bygninger) indhegnet med et stort og smukt Jerngitter (tænk paa Kronprindsessegaden, men gjør den en 3 Gange saa lang), mod Havet derimod omgives den af et lavt Steen Parapet, hvorpaa man mageligt kan spadsere. Villaen dannes af en lang og bred Akazie Allee, der paa begge sine Sider igjen har 2 smallere Alleer af Akazier, Steeneeg, Figen, Taarepiil etc. I disse mindre Alleer staae Marmor Kopier af de bekjenteste antike og moderne Grupper og Statuer mellem yndige og rige Blomsterpartier. Flere af Statuernes Pjedestaller staae i smaae Bassins, hvoraf Springvande hæve sig, og enhver af disse Kopier er desuden omgiven i en passende Afstand af runde Steen-

bænke. I den Deel af Haven som nærmer sig mere Posilippo ophøre Alleerne, Statuerne blive færre; men bugtede Gange vinde sig gennem Anlæg af de meest forskjellige Træer og Planter. Midt imellem disse hæve sig tvende antikiserende Templer, hvoraf det ene er helliget Tasso og prydet med hans Buste. Ved Ind- og Udgangen er ogsaa den brede Hovedgang ziret med Hermesstøtter, dens skjønneste Smykke er imidlertid den antike Gruppe: den Farnesiske Tyr, som hæver sig paa en stor Pjedestal frem af et Bassin, der sender flere Vandneeg i Vejret. At der saa vel ved Indgangen som i Villaen selv findes Forfriskningssteder, det følger af sig selv. — Jeg har alt sagt dig, hvorledes Vognene passere forbi Villaen ved Aftenpromenaden, og paa samme Tid vandrer ogsaa alt Damer og Herrer, Kadetcorpserne og Pagarerne under deres Læreres Opsyn og især en Mængde Geistlige af alle Sorter, under de skjønne Alleer. 2 Gange om Ugen spille østerrigske Musikchor her, og da er der især fuldt. Dog var det ei det, som lokkede mig fast hver Eftermiddag hen i Villaen i den hedeste Tid, men den herlige Natur. Øyet kan over Bølgeryggen svæve forbi Castel del Ovo til Vesuv, glide hen over Castellamares og Sorrents gudommelige Bjerge, hænge sig fast paa Capris vilde Spidser og, er det træt deraf, udhvile sig paa det grønne, skyggefulde Posilippos Skraaninger mellem de venlige Villaer. Paa den sandige Strandbred arbeide de brune Fiskere, Baade lægge til Land og Garnene udtømme den mylrende Rigdom. Imellem Træ- og Blomsterpartierne gjorde jeg lange Reiser, thi Blomster med brændende røde Farver hentede fra Siberien stode her i Ly af brasilianske eller afrikanske Stammer. Men Maaneskinsaftenerne skal jeg aldrig glemme; det var som om Statuerne fik Liv og vilde til at bevæge sig, og noget mere henrivende har jeg aldrig seet end Maaneglimtet gennem Bladhanget paa disse Marmorstøtter. Undertiden gik jeg silde om Aftenen hen under Pizzifalcone; dette Partie laae om Aftenen i Skygge. Jeg saae ned paa en lille Blomsterhave, som indeklemte mellem Mure tog sig saa besynderlig

ud mod det store frie Hav. Fiskerbaade bevægede sig ud paa Dybet og Garnene udkastedes ved Fakkelskin. Saa gik jeg hen til S. Lucia. Her vare, foran store Seilduge, Fiske og Skaldyr pænt opstillede paa skraae Borde; under store Lærreds Baldachins sadde hele Familier uden for Trattorierne og vare lystige og høyrøstede ved de fulde Borde. Maanen steeg da frem bag Vesuvs sammenfaldne Kegle, indhyllede den i et blaaligt Dæmmerslør og zittrede ned paa den stille Vandflade. Her var nu Alt muntert og livfuldt endnu ved Midnat, og ei manglede det paa Cither eller Mandolin Klang. — Saaledes hengleed min Tid; mangan en Time tilbragte jeg ogsaa i Dalgas' gjestfrie og vakre Familie, og Ugerne svandt hurtigen. Men trods al Nydelse boede dog ingen Tilfredshed hos mig. Stedse opdagede jeg mere, hvor uvidende jeg er; jeg saae og betragtede Kunstværkerne, og en Mængde Spørgsmaal opstode som sædvanlig, jeg søgte Svar i Bøgerne, fandt vel som oftest ikke det, jeg søgte, men dog altid noget, som pirrede mig og som jeg ønskede ogsaa at tage med. Men det er en Umuelighed for en arm Djævel paa engang at see og læse, comme il faut NB.

I Gaar (8. Septbr.) var den store Fest, Maria di Pie di grotta helliget. Det er en Hovedfest, og 19,000 Neapolitanere paraderede i Forening med 11,000 Østerrigere langs gjennem Chiaja hen til den lille Kirke. I stor Pomp foer Kongen derhen, hørte et Litanie, modtog en Blomsterbouquet og vendte tilbage igjen under Kanontorden. Egentlig var Festen i Gaar Nat; fra alle Provindser strømmede Landfolket hertil, thi Festen er saa berømt, at i Ægteskabscontracten det undertiden indføres som en vigtig Betingelse, at Manden skal bringe sin Kone til Neapel for at see denne Stads. Det fattige Landfolk fik Tilladelse til at tage Plads i Villa reale; Lys glimtede overalt gjennem Buskene, og Tarantella dandsedes under Kastagnettens og Haandpaukers Lyd. I Gaar Morges var saagar et lille Marked ved Grotta di Posilippo. Folket viste sig ved denne Leilighed godmodigt og lysigt, og der foregik Intet, som

forstyrrede Festen, skjøndt alle Gader fra Slottet til Kirken vare propfulde af Mennesker og Vogne. Forresten har det opvakt Forundring hos Østerrigerne, at den neapolitanske Armee var voxet til saadant et Antal og saa godt equiperet.

Efter et Par Regndage synes Vejret nu at blive stadigt; i Morgen gaaer jeg til Pompei og Pæstum, og efter 3 Uger venter jeg at være tilbage og gaae til Rom.

4.

Kjæreste Gitte!

Rom den 2. Februar 1825.

Aftenen før Helligtrekonger gik Harder og Jeg ned til S. Eustachio, bag ved Pantheon, hvor der holdes et lille Marked, hvor man indkøber allehaande Legetøi til Børnene for den følgende Dag. Der var da stor Tummel og alle Boder fulde af smaae Befanaer og Pulcineller og Kjøkkentøi og Dækketøi en miniature etc. etc. Vi morede os og drev langsomt omkring i den muntre Belysning og mellem den kjøbende og skrigende Sværm. Inden vi selv vidste deraf stode vi paa Pladsen Navona, hvor en stor sort Befana var krøbet op paa en Frugthandlers Bord, men sad der forgjæves og ventede paa de overgivne Dreng, thi alt var tyst og stille paa den store Plads. Maanen skinrede klart og en frisk Vind drev lette hvide Skyer susende foran sig under den dunkle Himmel. Jeg foreslog derfor Harder at gaae ud til St. Peter, forat see den i Maaneskin. Klokken var neppe meer end 6^{1/2}, og vi skyndte os ned til Engelsbroen, hvor vi blot dvælede et Par Øyeblikke for at see paa en Stjerne, der paa den sydlige Himmel trodsede Maaneglandsen og udskjød de klareste Straaler. Vi vare nu i Trastevere og gik gjennem Gaden Borgo vecchio, som var gandske dunkel. Da Maanens Skin her er stærkere end hos os, saa ere ei heller Skyg-

gerne her saa kulsorte, Gjenstandenes Former træde, alt i Afstand, tydeligere frem og gjøre en skjøn Virkning. Da vi vare ved Enden af Gaden, laae Peterspladsen og Kirken i den meest glimrende Belysning for os. Vi gik langs med den ene Buegang, forbi Springvandet op til den store Trappe. Dennes Trin dannede en eneste mørk Masse, og da vi ei kunde see Trappens øverste Flade fra vort dybe Standpunkt, hævede hele Kirkefaçaden sig over den mørke Trappe i Maanelyset, let og stor som et Phantasiebillede. Den var saa stor, thi alt det enkelte, smaalige samlede sig nu til et mægtigt Hele. Bag ved laae Vaticanet i svagere Belysning, og saae vi ned over Pladsen til Gaderne, da endte efterhaanden Alt sig i et halv gjennemsigtigt Dæmmerslø. Det var et deiligt Syn, en herlig Skueplads og vi glemte da ei heller at lade Actørerne fremtræde. Rækker af ærværdige Præster og Munke lode vi med dump Mumlen langsomt bestige Trinnene og vandre gennem Hoveddøren, de bare Fakler i Hænderne, paa en Baare laae den døde Pave, dækket med Sølvmoer, Gardens Hellebarder blinkede i Maaneskinnet, Sorgesangen lød sagte og Vandspringene maatte som Orgler akkompagnere dem med deres tonende Fald. — Vi vare blevne saa herligen stemte, at vi umueligen kunde gaae hjem, vi tog derfor Vejen gennem den lange Lungara langs med Tiberen, kom forbi det pragtfulde Palads Corsini, det yndige Farnesina og op af den steile Skraaning til den lille grønne Plads foran Kirken S. Pietro di Montorio. Denne lille Kirke med sin simple, smukke Façade opført paa Ferdinand den catholskes Bekostning i Enden af det 15 Sec., ligger med det tilføyede Kloster ganske isoleret paa det gamle Janiculums Afhang; den indtager en hellig og skjøn Plads, thi Traditionen lader Peter her lide Martyrdøden, og en herlig Udsigt har man alt herfra over hele Staden og Omegnen. Vi gik bag om Choret, stege endnu noget høyere og standsede endelig ved Aqua Pauli. Denne Vandkunst ligger paa Janiculums Ryg; Paul V. lod den opføre 1612 med stor Pragt, og af 3 større og 2 mindre Aabninger strømmer

Vandet skummende ud i et umaadeligt stort Marmor Bassin. Høye Pinier hæve sig i Nærheden. Vinden susede gennem deres Toppe og Maaneglandsen dandsede hurtig op og ned paa de smaae Bølgers Rygge i det store Bassin. Tiberen saae vi af og til hvorledes den skar gennem Staden, vi saae ud over Rom, og Campagnen var som et stort, stille Hav, hvoraf Sabiner og Albaner Bjergene hævdede sig som store Klippeøer, men med bløde, henbølgende Linier, og Bjergsneen lyste hist og her som mat Stjerneskin i den klare Nat. Da vi vare igjen komne ned i Trastevere, hvor alt var stille, gik vi gennem de smaae Gader, kikkede hist og her gennem Osteriernes Glasdøre for at more os over det fortrolige, godmodige romerske Taverne Liv, og kom derpaa atter ned til Tiberen. Nu maae Du vide, at Floden her ikke, som Kanalerne i Kjøbenhavn og Floder og Kanaler i Europas andre store Stæder, er indfattet med Bolværk, og at Gaden uafbrudt løber langs med det; ney Tiberen har, trods al den øvrige romerske Pragt, beholdt sine naturlige Bredder; Husene ere byggede tæt ud til Floden, og mange Stæder beskvalpe Bølgerne Grundmuren. Hist og her, hvor ingen Bygninger staae, skraaer Flodbredden ned i Vandet, løber undertiden ud med smaae Sandbanker i Floden, og fra disse har man nu ofte de nydeligste Udsigter. Her ned var det, at vi stedse søgte, thi her gave Strømmen, de forskjellige Broer, de smaae Vandmøller ved en af disse, Husenes maleriske Grupper, de store Skygge og Lyspartier, nu og da de fjerne Bjerge og Kupplerne os de meest afvexlende og deiligste Billeder.

Over Tiberøen, der ved 2 Broer forbindes med Trastevere og den øvrige Deel af Rom, kom vi da tilbage fra vor Tour i Trastevere, og vandrede videre indtil vi befandt os ved Cola Rienzi's mærkelige Vaaning og ved den brudte Broe (ponte rotto). Denne antike (palatinske) Broe, som flere Gange af Paverne er bleven repareret, blev 1598 for sidste Gang brudt af den oversvømmende Tiber, og Pillerne paa den østlige Flodside (hvor vi netop vare) rage endnu frem over Vandfladen. Floden slynger

sig her saa rask hen mod det aventinske Bjerg, paa hvis Ryg yderst mod den bratte Side Kirken S. Maria del Priorato ligger gandske herlig. Det romerske Liv er om Aften almindeligviis yderst roligt selv i den meest bebyggede Deel af Staden; her var nu Alt dødsstille, vi saae ikke et Menneske; her begynder ogsaa hele det District af Rom som er interessant formedelst Ruinerne, og røre disse alt om Dagen, saa kan Du vel begribe hvad Virkning de maae gjøre en klar Maaneskins Aften. Sagte, som om vi vare bange for at afbryde Stilheden, gik vi forbi Fortuna virilis' joniske og forbi det runde corinthiske Vesta Tempel, skraaede derpaa over Cloaca maxima forbi den firesidede Janusbue med alle sine Nischer og forbi den gamle Kirke (fra det 4 Sec.) S. Georgio in Velabro, og kort derpaa stode vi paa det romerske Forum. Alle disse høye, røde Ruiner paa Palatiner Bjerget til højre, med de lange, dunkle Corridorer, med den yppige Beklædning af Plantefestons, minde om Keiser Paladserne. Til venstre hæver det capitolinske Bjerg sig. Et nyt Palads staaer paa de mægtige graae Peperins Substructioner med den doriske Forziring og neden under staae Søylerne af den tordnende Jupiters og Lykkens Templer og bære de pragtfulde, høytvævende Architraver. Hvor lidet er dog tilbage af al den romerske Storhed! — Muurruiner, enkelte Colonner og tomme Navne skulle nu give os et Billede af Verdens Beherskerinde. Og hvor store ere dog hine faae Ruiner, hvilket mægtigt Indtryk efterlade de! —

Ildebert, Biskop i Tours, var i Aaret 1106 i Rom; dengang stod et langt større Antal af antike Monumenter tilbage og vidnede fast som Martyrer om Stadens Storhed. Han blev inderlig rørt derover og udbød i elegiske Digte*).

*) Af disse latinske Digte staae 2, hvoraf dette er oversat, i Feas Afhandling om de romerske Ruiner.

Roma, Intet er stort som Du, og fast reent i Ruiner,
 Knust, Du viser hvor stor engang i Velmagt Du var.
 Høyen Alder har knækket din Hovmod, og Keiserens Slotte,
 Gudernes Templer nu ligge i Mudder og Sump.

— — — — —
 Ak, den Stad, den er sjunken, om hvem jeg pleyed at sige,
 Naar jeg tankefuld saae dens Rester: Roma, du var!
 Dog ei Aarenes Rad, ei Flammer, ja ikke end Sværdet
 Gandske har kunnet formaae, reent at forstyrre dens Pryd.
 Saameget staaer der endnu, saameget er faldet, at hverken
 Hiint kan udryddes reent, eller det faldne fornyes.
 Hid bring Elfenbeen, Guld og Marmor samt Fyrsternes Yndest,
 Op til nye Bedrifter vaagne skal Kunstnerens Haand.

— — — — —
 Dødelig Kraft har formaaget større at opføre Roma,
 End til at frelse den var stor nok Gudernes Magt.
 Her de Høyeste selv betragte deres Gestalter,
 Ønske inderligt selv at ligne de opfundne Træk.
 Ei Naturen har kunnet Guderne skabe saa skjønne.
 Som deres Billeder er skabte af Menneskehaand,
 Disse Væsener leve, og Kunstnerenvnen langt mere
 Dyrkes og hædres i dem end Gudernes Værdighed selv,
 Lykkelig Stad, hvis enten Du Herskere havde undværet,
 Efter de selv havde følt Blussel ved Mangel paa Dyd! —

— — — — —
 I en anden Elegie søger han at lindre sin egen Sorg ved
 at tænke sig Nødvendigheden af at alt dette maatte forgaae,
 for at Kristendommen kunde seire og Rom blive dens Hoved;
 han indfører derfor Rom saaledes talende:

Dengang, da Billeder mig af vanmægtige Guder behaged',
 Stærk var min Hær og mit Folk, Muren sig reiste i Sky.
 Men, da jeg Støtter kuldkasted' og overtroiske Altre
 Og for den eneste Gud ydmyg mig bøyed i Knæ,
 See, da revnede Muren, da sank de Riges Paladser,
 Folket blev da til Træl, Ridderen artede ud. —
 Neppe jeg veed, hvem jeg var, knap Roma Rom sig erindrer.
 Faldet neppe tillod meer mig at mindes mig selv.
 Meer jeg dog elsker mit Vanhæld, end hine Medgangens Dage,
 Fattig, i Støvet jeg er større, end kneisende riig.

Meer end Ørnen gav Korset, og meer end Keiseren Petrus.
 Meer end Fyrster i Pragt, Folket i Svaghed mig gav.
 Staaende, Jorden jeg tvang; omvæltet, jeg Helved nedtræder,
 Kroppe jeg styred i Pragt, sløvstrakt nu Sjælene selv.
 Dengang et ringe Folk jeg behersked', nu Mørkhedens Fyrster,
 Jordisk mit Rige da var, nu det i Himmelen er,

— — — — —

Sværdenes Magt forsvandt og Senatets Glands blev udslukket,
 Templerne trued' med Fald, sløvfed' Theatrene blev',
 Talerstolen var tom og Loven var taus, ei Soldaten
 Gaves sin Løn, ei sin Ret Borgeren, Bonden sin Jord.
 Ridder og Dommer og Folk søgte og elsked' og taalte
 Lediggang og Gevinst og det tilvante Aag. —
 Alt det maatte forsvinde, for at min Borger ei skulde
 Bygge derpaa og ei see Korsets det lysere Haab.
 Korset skjænker sin Stridsmand heel anden Bolig og Hæder,
 Tildeler ham hist oppe i Himlen det evige Liv. —

Saaledes rørtes en Præst i det 12. Sec. ved at see den antike Storhed i Ruiner, saaledes søgte han, ved ret at gribe og lade sig gennemtrænge af det friske Liv, som var opvaagnet mellem Gravene, at trøste sig ved Synet af en svunden Herlighed, og jeg synes, at en ædel Karakter og en høj Følelse ytrer sig hos ham. Det er vel nu saa temmelig almindelig bekjendt, at hiin engang saa udskegne christelige Fanatismus mod al hedensk Kunst blot har havt et Skin af Tilværelse og blot har fundet Sted hos enkelte Individuer, men aldrig hos en heel Tid. Overhovedet har hverken Kamp mellem christelig og hedensk Religion eller den indstyrtende Strøm af nordlige Folkestammer givet Kunsten og Kunstværkerne det største Stød. Hiin var alt dalet førend denne mærkværdige Periode indtraf, og til disses Ødelæggelser have Tiden og Naturrevolutioner fast bidraget endnu mere. Det er høyst mærkeligt hvad den hellige Gregor (i Enden af det 6te Sec.) fortæller om den hellige Benedict. Dengang, nemlig da Totila andengang (549) havde indtaget Rom, kom der en anden Præst til ham, som ængstedes saare herover og frygtede for at

Rom skulde blive ødelagt. Men Benedict svarede ham: Rom bliver ei ødelagt af Barbarerne, men den skal henvisne af sig selv, fortæret af Storme, Lyn, Hvirvelvinde og Jordskjælv. Hertil føyer Gregor: Og denne Spaadoms Hemmelighed er nu klarere end Daglyset, naar vi betragte, hvorledes Orkaner have oprevet denne Stads Mure, kuldkastet Husene, nedstyrtet Kirkerne og naar vi see hvorledes dens Bygninger trættede af deres høye Alderdom styrtte sammen i talrige Ruiner. — Læse vi den Tids Historie, er det rigtig nok forfærdeligt at see de hyppige Jordskjælv, Oversvømmelser, Orkaner, som rase i Rom og i Konstantinopel i det 6, 7, 8 Aarhundrede. Naturen rasede endnu frygteligere end Menneskene, og Midlerne til at værgе sig mod dens Vold vare saa svage.

Vi gik forbi Coliseet, denne gigantiske Masse, om hvilken Kephallides sagde, at den kunde staae inden i S. Peter. Gud maae vide, hvor man dog kan saa rask hen sige saa drøye Urigtigheder! — Pius VII. har paa den ene Side opreist store Støttmure og den nuværende Pave opfører nye paa den anden Side. Den gamle Beda har sagt: saalænge Colyseet staaer, skal Rom ogsaa staae; naar Colyseet falder, skal Rom ogsaa falde; naar Rom falder, skal Verden ogsaa falde. Jeg veed jo meget godt, at man søger at opretholde disse ærværdige Ruiner af gandske andre Grunde, jeg finder det ogsaa rimeligt, at man paa en Tid, da man ei formaaer selv at opføre noget rigtigt stort, med Omhyggelighed søger at redde det Gamle fra Tilintetgjørelse; men jeg finder Spaadommen heel mærkelig, som et nyt Beviis paa, med hvilken Beundring de gamle Præster, i saa lang Tid brændmærkede som blotte Fanatikere, have betragtet de antike Værker, og som et af disse Udsagn, der ved en besynderlig Sammenkjedning af Omstændighederne, staae som rene Prophetier. Dengang Beda levede, stode Hadrians og Augusts Mausoleer, Diocletians og Caracallas Bade og endnu andre Bygninger, der i Størrelse og Soliditet deels kom Coliseet meget nær, deels endog

overtraf det. Diocletians og Caracallas Bade og Keiserpaladserne ere nu uordentlige Steenhobe, grandiose og pragtfulde, men tildeels uforstaaelige; Augusts Mausoleum er en fattig Ruin, Skueplads for Tyrefægtninger, Hadrians Gravmæle er blevet ukjendeligt ved Befæstning og Plyndring, og Coliseet derimod, der lige saavel som Hadrians Gravmæle og andre antike Bygninger i Middelalderen tjente til Kastel for mægtige Partier, der har maattet afgive Materiale til moderne romerske Paladser, der alt i det 14. Sec. havde mistet den Deel af den ydre Muur, som endnu mangler, det staaer prægtigt og forstaaeligt endnu; det skulde ene have den Lykke at opleve en Tid, hvor man ei skyer at anvende betydelige Summer for at redde det fra Undergang. Denne stolte Bygning synes mig en herlig Olding, fuld af Ar og Skrammer fra vilde Krige, der ene er bleven tilbage af en mægtig, talrig Slægt, og nu med bøyet Hoved, sorgfuld og mødig længes efter Graven. — Igjennem Dalen forbi Esquilinus Bjerget gik vi forbi den mærkværdige Muur og Tempelresterne, som skulle være Levninger af Nervas Forum; derpaa stege vi op paa det quirinalske Bjerg forbi Taarnet, som Folkesagnet kalder Neros, og hvorfra denne Keiser skal have seet paa Roms Brand. Det er et svært firkantet Taarn, bygget i Begyndelsen at det 13. Aarhundrede under Innocenz III. Skjøndt vi alt vare temmelig trætte, kunde vi dog ei saa hurtigen rive os løs fra den skønne quirinalske Plads (Monte cavallo). Den høye Obelisk mellem de to 18 Fod høye Kolosser med deres steilende Heste og det prægtige Springvand mellem Statuernes Fodstykker, saae saa herlige ud i Maaneskinnet. Men nu ilede vi ogsaa ned af den steile Gade til Antonins Kolonnen, gik ind i et Kaffehuus, og ved et Glas Punsch blev her nu vidt og bredt diskoureret om alskens Ting. Det var en herlig Tour, men Du kan troe vi vare for Alvor trætte efter saaledes i henved 4re Timer at have vandret om mellem Roms Mærkværdigheder.

Vi have i den senere Tid havt enkelte Regndage, men

Veiret er i det Hele taget mildt, og fast som Foraar. I Onsdags var vi gaaet ud i Villa Pamphili og Blomsterne stode saa lystigen overalt. Violer og Anemoner stode fuldt paa den grønne Slette, og langs med Cascaderne og i Grøvterne var en Mængde af forskellige Planter med de deiligste saftgrønne Blade.

Thorvaldsen har snart Pavens (Pius VII.) kolossale Statue færdig modelleret. Skizzerne til de allegoriske Figurer, som skulle staae ved Siderne, ere ogsaa gjorte. Paven sidder paa sin Stol, med den tre dobbelte Krone paa Hovedet, og hæver sin ene Haand velsignende. Hans Regjeringstid var fuld af Farer, Magten manglede han gandske, kun ved Taalmod og Klogskab kunde han hævde sin Værdighed. Derfor staaer ogsaa Styrken paa hans ene Side; hun træder Herkules Køllen under Fødder og med Armene korslagte over Brystet, med Øynene vendte mod det Høye, haaber hun Hjelpen og Styrken fra Gud. Klogskaben staaer paa den anden Side, med Uglen ved Fødderne, hun læser opmærksom i Biblen, der vistnok burde være Hovedværket for al pavelig Politik.

Lev vel!

Din

N. L. Høyen.

II.

Breve fra Rejserne i Danmark o. s. v.

(Alle Brevene ere til hans Forlovede eller Hustru.)

1.

Helsingborg den 11. Juni 1829.

Medens jeg venter paa Baaden, der skal føre mig over til Danmark, skriver jeg Dig disse Linier endnu paa svensk Grund. Men — Du seer, min gamle Ustadighed og Ubestemthed endnu ei har forladt mig. Min Reise fra Lund var saa bestemt, at jeg alt havde aftalt med Manden, der Søndag Middag skulde kjøre mig til Helsingborg, men ved Middagsbordet hos Dr. Hylander erfoer jeg, at der var kommen Brev fra Skanør om at Kirken der var saa forfalden, at man vilde nedrive en Deel deraf; da denne Bygning skulde ifølge Sagnet være grumme gammel, ansaae jeg det øyeblikkelig for min Pligt at tage derhen, saameget mere som Prof. Reuterdahl tilbød sig at befordre og selv ledsage mig derhen. Min Reises Maal blev opnaaet; i Mandags Aftes var jeg alt tilbage; endnu Tirsdagen gik bort med Domkirken, og i Gaar forlod jeg Lund for i Dag at gaae over til Helsingør. Endnu i Aften tager jeg til Fredensborg for at see med frisk Øye nogle Malerier, og faaer der til min store Glæde Brev fra Dig. — Men tag nu Kortet, i al fald Europas, foran Dig; see ned paa Sydspidsen af Skaane, og Du vil see en fremragende Landfunge med 2 Stæder, Skanør og Falsterboe. Forestil dig nu at Tangen, der forbinder denne Landtunge med det faste Land, er lutter Lyng; at Forsøget paa at plante Allee langs med en Art Vei er faldet ud til at de

bare, visne unge Stammer see ud som Stænger der ere plantede for at vise Vej; jo mere man nærmer sig til Skanør, jo mere tiltager Sand istedet for Lyng, og endelig staaer man paa en complet Sandflade. Men midt paa denne reiser sig en venlig lille By; den har Kjøbstadsprivilegium; Du seer imidlertid ikke et eneste teglhængt Huus uden Kirken og Borgemesterens; lutter brune Straaetage, Bindingsværks Vægge med sortmalede eller brune Stolper; Dør- og Vindues Karmene pænt malede med lyse — blaae, grønne, gule eller røde Farver. Alle Husene staae i temmelig lige Gader, der afvexle med smaae fir-kantede Pladse; Sand er istedetfor Broesteen; men saavel Pladser som Gader ere beplantede i Sandet med Alleer af Pii, Ahorn, Ask, Kastanie Træer, og bag Husene titte overalt de hvide Pære- og de spraglede Æbletræer frem med deres yppige Former. Reenligt og pænt er alting uden Vandet; det er guult, grumset Brakvand, næsten saa salt som Søen. — Værts-huset var tillaaet, thi — Gjestgiverens var til Gilde. Endelig kom Værtinden selv trippende, et gammelt, blegt venligt Ansigt med en Kapperølike paa som paa gamle Malerier. Hun gjorde mange Undskyldninger, førte os ind i de net holdte Smaaaværelser, og vi befandt os meget vel. — Falsterboe ligger skildt fra Skanør ved Sand og et magert, men her saare venligt Tæppe af tyndt Græs, mager Rug etc. Falsterboe er ogsaa en Kjøbstad — ei større end mangan Landsbye. Husene og den eneste Gade har samme Character, men ei samme Regelmæssighed som i Skanør; en reen Sandflade, skinnende hvid og mod S. Øst omkranset af en Skandselignende Række af Banker, hvis Flyvesand let maskeres af enkelte Græstraae.

Helsingøer — 2 Timer senere.

Trods denne magre Jordbund staaer Piletræer, Ahorn og Ask frodigen ved Siden af hverandre og danner en ikke ubetydelig Lund paa det blændende Sand; og under Skyggen af disse Træer hæver sig Falsterboe Kirke gandske eensom med sine

Spør af en fordums Velstand, som hendøde med de rige Fiskeriers Aftagen. — Yderst paa Landtungen kneiser Fyrtaarnet, en ret kjæk Bygning, der mindede mig om Vagttaarnene paa sydligere Kyster. Her er en Udsigt, kan Du troe! Møens Klint glimtede som Stjerne-Lys i den dalende Sols Straaler, og Hav og Himmel med deres mangfoldige Farver og Gestalter! Saa dant, saa stort et Syn har jeg ei seet i lange Tider; og saa see det, mens Vind og Bølgeslag accompagnerede med deres snart dybe, snart rasende Toner!

Indbyggerne ere lutter Søefolk i disse Byer; — der er ikke engang en Bager. Borgmesteren, en ung Mand, som havde lagt sig en Hest til, maatte sælge den igjen, da man fandt, at det var en exempelløs Luxus. Vi oplevede rene Vidundere, venlige tjenstvillige Gestalter omgave os, og det manglede ikke engang paa Walter Scotts eller Hofmanns Masker. Kort sagt: Mindet om denne Reise staaer med alle Foraarets venlige Farver i min Sjæl, og jeg har i lang Tid ei seet noget besynderligere, ødere, mildere, yndigere og større Syn.

2.

Kiel den 11. August 1829.

Flor's Kone har faaet sig en Søn i Fredags den 7. August. Barnet befandt sig meget vel, Moderen ogsaa ret vel, og Faderen var grumme glad, da hverken Læge eller Jordemoder havde havt synderligt Haab. Det gjorde en behagelig Virkning paa mig, da hans Karl kom om Formiddagen — hun kom ned Kl. 6¹/₂ om Morgenen — med dette Budskab, og da jeg var træt af at sidde og skrive, saa gik jeg op i hans Huus; besøge ham vilde jeg egentlig ikke, thi jeg tænkte det rimeligt, at jeg kom til Uleilighed; men jeg blev gaaende ude paa Gangen, saae ind af Gangvinduerne; alt var tyst og stille, og jeg glædede mig usigeligt over den nys ankomne lille Person! Jeg tænkte

gandske uskyldig paa «os er i Dag en Frelser fød!» — thi Flor havde været meget urolig og hans Kone havde lidt meget i de sidste Dage. — Om Aftenen spadserede vi sammen, og Glæden lyste af hvert Træk i hans Ansigt.

Da jeg skrev sidst til Dig, saa skulde jeg i Selskab hos Twesten. Det var en musikalsk Thee, hvor de faae Musikudøvere som findes her næsten alle vare forsamlede. En Doctor Binzer og hans Kone, hæsliq, ikke behagelig, men med mange Talenter; en ung Doctorinde Michaelis, en Syngelærer Abel fra Itzehoe og hans Broder, den herværende Organist, disse skiftedes til at more os andre med Duos, Trios og firstemmige Stykker af Spohr, Händel, Haydn og Gluck. — Jeg forstaaer mig ikke noget derpaa; men man siger at de gjøre det godt; mig forekom det ogsaa saaledes, og vist er det, jeg morede mig meget godt. — Efter Musikken blev der passiareet ved Smørrebrød, Kage, Viin og Punsch. — Værtinden, Fru Twesten, er en af de Koner, som uden i nogen Henseende at være smukke, dog har noget meget behageligt. Man glemmer det rødannede Ansigt over hendes godmodige Udtryk, og man overseer det ugraziøse i hendes Bevægelser formedelst det Stille, Blide, som udtaler sig gjennem dem; hun saavel som en beslægtet aldrende Dame (atter „die Tante“) som er der i Huset, ere meget dannede, den sidste vel endog lærd, men de var tillige fortreffelige Værtinder. — Twesten, der ansees for en af de meest udmærkede Theologer, er en lille, fiirskaaren Mand med et stort Hoved, brede godmodige Træk, som blive endnu bredere ved hans Vane at bære Haaret skilt i Panden og nedkjæmmet til Siderne. Hans Træk ere ikke spirituelle, men godmodige og livlige. Denne udmærkede Lærde, som taler med en overordentlig Lethed selv om Gjenstande der ligge gandske uden for hans Fag, og ikke allene med Lethed, men med megen Skarp-sindighed, er saamæn Søn af en Vægter i Itzehoe. — Paa en Excursion til Gettorf, 2 Miil fra Kiel, hvor der en høyst mærkelig Kirke, traf jeg en interessant «Haupt Pastor» Hr. Clausen. Denne Mand, som har en sjelden Interesse for sit Fødelands An-

tiquiteter, har lært sig selv til at optage Prospector, har med stor Kjærlighed i en Bog samlet mange interessante Noticer om Gravhøye, Steensætninger, Askekrukker, og er ei allene Samler, men tillige en besindig, tænksom Mand. Konen var godmodig og gjestfrie, men smudsig og uordentlig; Børnene saae grisede ud og Omgivelserne i Stuerne vare intet mindre end behagelige. Blot Mandens behagelige Samtale og den Glæde, som jeg baade selv fandt og kjendelig meddeelte ham, bragte mig til at glemme alt det Stødende. Liv og Aand og aandig Interesse ere dog de beste Retter!

For en Time siden (Kl. 10) i Aften blev en ung Student begravet. Han var eneste Søn af en Godsbestyrer Meyer ikke meget langt herfra. Han døde i Fredags, rimeligviis af Følgerne af et Saar, som han fik i en Duel i forrige Uge. Denne Passage har gjort megen Opsigt her, og hans Modstander, en v. Bernstorff, er flygtet. Det er imidlertid ei Duellen, der har forstemt visse Professor Gemytter, ex officio, thi Dueller høre til Dagens Orden og her regnes 100 Dueller om Aaret; men det sørgelige Udfald har frapperet dem, thi denne kaade, intetbetydende Drengelæg gaaer kun ud paa at give eller faae en Skramme, som kan bevidne Eens Bravour. Hundrede Fakler ledsagede den Døde ud paa Kirkegaarden, men kun de, som gik nærmest ved Liigvognen, syntes noget alvorlige, de øvrige — gik med. Da man havde sænket Liget, holdt en Student — jeg troer det, for jeg kunde ikke see ham — en Tale, som var forfærdelig spækket med Orthodoxy. «Det var godt at han var død ung, Gud havde altsaa elsket ham; vi skulde ei bedrøve os, thi nu spadserede han ind i det himmelske Jerusalem og blev modtaget af 100 Engle etc etc. Det blev nu tillige broderet med «heute roth, morgen todt» og Jean-Paulske Phraser om at vort Liv kun bestaaer i 2^{1.º} Øyeblikke etc. etc. Det hele gjorde intet Indtryk paa mig, saa alvorlig hele den Sag forresten har forkommet mig og saa meget Naturen gjorde for at gjøre det godt, som Menneskene forfu-

skede; thi den sorte Nat blev ret bælmørk ved Faklernes Skin og den halvplyste Røg; Træerne stode med deres Løv som matte, forunderlige, bedrøvede Gestalter, eller som en høyst phantastisk Decoration i et eller andet frygteligt Eventyr, og af og til faldt matte Maaneglimt ned mellem de tunge Skyer og de faldende Regndraaber, saa at Røgen, Glandsen, det afbrudte magiske Lys paa den fjerne Himmel, Regnen og de blege hviskende og zittrende Blade i Forbindelse med de dybe sørgende Toner fra Fagotten og Hornene og det traurige i Liigvognen, blot havde behøvet en Smule rigtig Alvor mellem de handlende Personer for at være blevet en rystende Scene. Men saadan er det overalt: kast Menneskelivet reent bort, og Naturen skal nok tale til dig; men lad Menneskelivet tabe den Betydning, som Momentet forlanger, og alle ydre Decorationer — enten det er paa Theatret eller i Naturen — formaae slet intet.

Jeg er egentlig ikke meer i Kiel, skjøndt jeg daterer mit Brev derfra, men paa Vejen til Bordesholm og Neumünster. I næste Uge faaer Collin min første Beretning, som kommer til at fylde 4re Ark (Postpapiirs) tæt skrevne. Jeg er meget fornøyet og glæder mig ret til at see dig i October Maaned. O! hvor jeg skal gotte mig i Schleswig med Breve fra Dig! — Skjøndt jeg har fortalt Dig adskillige Nyheder, saa har jeg dog meget meer at fortælle Dig, naar jeg seer Dig.

3.

Odense den 14. Juli 1830.

Jeg ventede halv om halv Brev i Søndags; da jeg intet fik, slog jeg mig til Taals med at det var min egen Skjødeløshed, som berøvede mig denne Nydelse. Nu venter jeg rigtignok ingen flere Breve fra Dig her, men jeg har alligevel megen Lyst til at sende Dig et Par Linier, og det saameget

mere, som jeg alt længe har ærgret mig over at Du fik mine Breve om Onsdagen og ei om Søndagen. Jeg veed at mine Epistler glæde Dig og jeg synes at det hører til hellig Dags Nydelse for Dig.

Sidste Søndag tog Møller, hans lille Kone og jeg bort om Morgenen Kl. 4; vi kjørte over Ringe, Egeskov, Brahetrolleborg til en Gaard som hedder Brændegaard, som beboes af en Skovridder Oppermann og som ligger overmaade yndigt ei langt fra en Sø af samme Navn som Gaarden, midt i Brahetrolleborg Skove. Familien der var en meget vakker lille Kreds; Moderen lille, simpel og god Værtinde, Faderen talte halv Tydsk, havde herlige, sorte Bakkenbarter til sin solbrændte Hud, og lod til en brav og dygtig Mand. Han var ret livlig og manglede ei Dannelse, og han syntes ret at høre til Tydskerne „vom alten Schroot und Korn“. En trettenaarig, snaksom, finck Dreng, som gaaer i Latinskolen og 2 Døttre, (mellem 16 og 18) hvoraf den ene havde noget af det smukkeste Haar, jeg har seet her i Landet, og en heel Deel mindre Børn completede Familien. Det morede mig at være gandske fremmed i en Familie, som syntes at kunne tage sig ret godt ud i et idyllisk romantisk Digt, men ogsaa her skulde det ei mangle paa Bekjendtere. Ved Theen traadte en lille, fiddet, rødusset Mand med stærke, sorte Øyenbryn ind; det var Holm, en af mine Ployenske Bekjendte fra 1816, som dengang læste til dansk juridisk Examen med D. Schroll. Han er Procurator, boer i Nærheden af Faaborg, er nylig gift osv. Det morede at træffe hinanden her efter en Deel Aars Forløb og efter at vor Stilling har faaet et saa forskjelligt Udseende. — Nu maae du imidlertid ei troe, at dette var en Fornøjelsestour ene; men en Skovrider Familie i en smuk Skovegn, det var dog noget nyt i mine Breve, saa det maatte du have med. Ney Ringe, Egeskov og Brahetrolleborg, det var Hovedmaalet for min Reise. Paa den sidste Gaard fandt jeg kun lidet, men meget hofflige Folk. Greven var nok saa venlig baade mod Møller og mig

(Md. Møller var kjørt hen til Oppermanns) og Grevinden talte langsomt, holsteensk og meget naadig til mig og det ikke mindre end om at spise hos dem, om at kjøre os hen til Oppermanns osv. Og det var ikke skrømtet Høflighed, thi Indbydelsen blev gjentaget, endog med Tilbud om at spise tidligen for at vi ei skulde komme for sildig. Møller og jeg (endnu mere) bare os temlig keitet ad, afsloge Indbydelsen simpelt væk, lode dem høre at de ei havde flere gode Kunstsager paa Gaarden, slæbte Greven ned i Kirken og tvang ham (ved hans Godmodighed) til at kede sig medens vi stavede paa en Munkeskript, og toge endelig Afskeed fra ham, men uden at sige Adjeu til Grevinden. Vi maae altsaa have tjent dem bagefter som et rigt Stof til Kritik og Latter, men de have sandelig ikke mindre moret os, og vort skuffede Haab, Grevindens Adstadighed i Holdning og Tale og Grevens Marionet Bevægelighed gave os rigelig Materie til Samtale paa en Deel af Vejen til Oppermanns. Det er vist meget gode Folk disse Reventlovs, men det er meget jævne Folk. Deres Godmodighed, da de ere fornemme og yndede af Prinds Christian, gjør dem maaske interessante, og Thorvaldsens Døbefont kaster en Glorie om hele Gaarden; men Spor af Vid, levende Sands eller sligt var der ikke at opdage hos Herskabet; og Gaardens historiske Interesse — Den har været et Kloster, senere tilhørt den berømte Henrik Ranzau — fra regnet, frembydes her Intet som kan opbygge den Reisende. Jo — Thorvaldsens Font. — Ja naar man ei har seet andet af ham. — Fra Landevejen tager Gaarden sig bedst ud, og man skulde egentlig blot see den derfra, for at den kunde beholde sit Renomme. — Da er Egeskov noget gandske andet! Den faste Bygning hviler tryk paa sin Pælerist midt i Vandet; dens Ydre er uforandret og frembyder hele den Størhed, Sikkerhed og Alvor, som man kan vente sig af en dansk Herregaard fra det 16. Aarhundredes Midte (1554) naar den er opført af en anselig Familie (Brøkkenhuus) Herskabet var der ei;

men jeg tog tiltakke med Gregers Krabbe, Niels Juel*) og flere af Kragherne og Copier af de Danske Konger. Disse stille Herskaber toge sig ogsaa tilbørlig ud i de høye Sale, hvor ei faae Levninger fra ældre glørværdigere Tider vare tilbage. Den godmodige, pæne, aldrende Huusholderske maatte trippe med os dybt nede fra de hvælvede Kjældere og heelt op i det øverste Stokværk. Jeg er alt lidt fortrolig med disse Gaardes Anlæg; jeg var da Cicerone, udmalede dem Alt, nedrev alle Bindingsværkssvæggene, lod Riddersalen med sit mægtige Bjælke Loft træde frem i sin gamle Glands, fyldte den med sporede Riddere og slørede Fruer; Trompeter og Basvioler spillede op og Dandsesalen gjenlød under de sikke langsomme Trin i Menuet osv. — Freden afbrødes snart; Feldtkanonerne larmede fjernt; snart høertes Ryttertrav; Opfordringen androges under Trompet-skrald! — Ney! Vindebroen iveiret! Kjædlerne paa Ilden; Feldtslanger og Muskedonnere ud af Skydehullerne i øverste Stokværk! Den indre Omgang fyldtes snart af fremmanede Stridere; vi kunde neppe trænge os frem mellem Opstanderne, for Stridsmændene. Muurstenene raslede ned for Skuddene; Fjenden vilde storme; han svømmede rask gennem Gravene; Md. Møller blev grumme angst; men saasnart hun saae det sydende Vand straale ned gennem Skoldehullene paa de Angribende, hørte deres ynkelige Raaben, saa fattede hun Mod, og vovede strax efter Angrebets Ophør at spadsere ned i Haven med os uden Frygt for nogen Marodeur. Hvilken Have! Høye, snorlige Hækker gennemskjære den, og over dem kneise Trætoppene! Den svarer i sin Storhed og sin Alvor gandske til Slottet.

*) 2 mærkelige Portræter.

Randers den 19. August 1830.

Det er alt silde Aften, jeg sidder i et pænt lille Værelse hos Rydells, et meget godt Værtshuus med en feed svensk Værtinde. Dagen har ei givet mig synderlig Udbytte; evige Byger, tildeels temmelig stærke, og en heftig Vind have overtalt mig til ingen Excursioner at gjøre. Byen skjænker mig ingen Nydelse; det Interessanteste ere flere gamle Bindingsværks Kjøbmandsgaarde, vel udstafferede med udskaarne Zirater paa alle Bjælkerne. — Efter at have været i Kirken, skrevet mig keed og leed i min Dagbog, passiareet ved Middagsbordet, faldet i Søvn over Stadfeldts tykke Quart Beskrivelse af Randers, forsøgt en Spadseretour paa Bankerne langs med Fjorden, som lignede halv en Mose der staaer under Vand, ladet mig drive tilbage af de flygtige Regnskyer, læst i Aviserne og i det sidste Hæfte af Nordlyset, — efter at have gjort alt dette, begynder jeg nu først paa det, som jeg har glædet mig til den hele Dag, at skrive til dig. Mit Humør er i en forunderlig Stemning. Jeg er ikke glad, ei heller bedrøvet; jeg kjeder mig ikke, men Tiden driver mig mere end jeg Tiden; jeg er ikke egentlig doven, men der er Intet, der for Øyeblikket beskjæftiger mig uden Tanken om, hvad skal egentlig Resultatet blive paa denne Reise? I en saadan Situation vilde jeg føle mig ulykkelig, naar jeg ei temmelig klart indsaae Grunden til den ubehagelige Mellemtilstand. Jeg har ingen Bryggemann, ingen Jurian Owens at beskjæftige mig med som forrige Aar; jeg har faaet mange Notitser, jeg troer alt at have forstyrret endeel Fordomme, berigtiget Feiltagelser, seet hvad man maaskee ei før har seet; men det, som for mig herved skulde slaae Hovedet paa Sømmet, nemlig fuldstændigen at gennemgaae Alt, det er umueligt for mig, da jeg deels mangler Midlerne, deels Tiden dertil. — Det slette Veir har hindret min Udflugt, Randers har rent skuffet mine Forventninger, og saaledes kom da denne

Sygdom, som længe har ulmet i mig, endelig til Udbrud; bliver Veiret godt i morgen, giver min Tour til Skjern eller til Essensbæk mig noget, saa er Sindet muntert igjen. — Besynderligt nok at denne Stemning har noget vemodigt, tør jeg sige, poetisk ved sig! Det er som om jeg stod foran en Udsigt, som jeg ahnede maatte være skøn; Taagen laae foran mig, jeg blev selv taaget i Blikket (søvnig) og i denne Døsighed spillede enkelte Solstraaler gennem Taagetæppet, enkelte Glimt af bølgende Høye, Lunde og Søer traadte øyeblikkelig frem for Øyet, for strax at forsvinde; en usigelig Længsel griber mig efter at skue det Hele, og i denne blandede Tilstand gjør den søde Søvn Ende paa Længsel og Uvished.

D. 20. Form. Kl. 9.

Det har regnet hele Morgenen, men jeg er i godt Humør. Min Dagbog har jeg alt fuldført, og da Regnen nu holder op og det klarer til godt Veir, har jeg alt bestilt Vogn tll Skjern. — De sidste Dage i Aarhus vare ret behagelige; jeg maatte da spise i Søndags hos Marie, der er givt med Skrædderen. Der var da gjort gevaltige Anstrængelser og de vare nok saa glade ved at have mig hos dem. Hun har en lille Pige paa 4de Aar, en brun, lystig lille Pige, der tegner til at blive ret kjon. Deres Huus ligger ved Aaen der gaaer gennem Byen, og da der er plantet Træer langs med Bredden, og Husene paa den modsatte Side gaae helt ned i Aaen, med deres Plankeværker, Haver, smaae Udbygninger, Vadskepladser osv., frembyder det Hele en saare malerisk Prospect, der let forflottede mig langt bort til fremmede Steder. Bag deres Huus har de en lille Have, med lidt Agurker og Grønt og en Bænk og en Stikkelsbær Torn, men denne er tillige Grændse mod Naboens, og kun den Frugt, som den ene Side yder, tilhører dem, den anden Side er Naboens Fordeel. Det forekom mig heelt patriarchalsk, at see en Stikkelsbærbusk være Værn om en Have. Pudseerligt var det ogsaa at komme op i den,

da den ei er meget større end at man kan dreje sig i den. Imidlertid er denne Have da en stor Glæde for dem, og det vil neppe mangle paa forskjellige Anlæg i den i enhver kommende Sommer. Da jeg reiste, gik jeg endnu engang derhen og gav den lille Oline 2 Specier. Det var nu vistnok meget lidet for en Professor, men det var næsten for meget for min Kasse. Forældrene lode til at tage det meget godt op. — Ja du maa troe at jeg spenderede i Aarhus! Overlærer Blache og Adjunct Essberg havde uafbrudt viist mig megen Artighed, jeg havde været med dem paa Klubben, passiare italiensk med Værten Marzetta osv., og hvad der var mere værdt, jeg havde havt al muelig Assistance af dem. Nu syntes jeg, at jeg ei kunde andet, end vise mig gallant, og Kl. 10 i Onsdags stod der Chocolate (de drikke ikke Caffé) og Madera paa Bordet hos mig og de sadde og nøde deraf. Var det ei prægtigt?

Min gode Onkel havde nær holdt for meget af mig; han kom 2 Morgener i Rad, for at passiare med mig saadan 2—3 Timer. Saa godt jeg kunde lide ham, kan du troe, at det skar mig i mit Hjerte at Tiden skulde gaae hen med at høre paa alskens curiøse Fortællinger, som tildeels gik ud paa, at han ei var saa vov en Mand. Praler er han virkelig ikke; noget skulde Samtalen jo dreje sig om, jeg spurgte derfor om hans Fata, og saaledes var det jo meget naturligt, at han kom til at fortælle dit og dat, som viste ham i et brillant Lys. Jeg sad imidlertid og studerede hans Ansigt, eller forundrede mig over den Blanding af Bravhed, Dygtighed, Indskrænkethed og Haardnakkenhed, der fremlyste af hans Fortællinger. — Du veed jeg havde Brev til Biskoppen; Det vilde jeg naturligviis ei aflevere under de sørgelige Forhold, Enken maatte være i efter et saa pludseligt og dybt nedbøende Dødsfald.*) Men hun sendte saamæn Bud efter mig, for at tale med hende om hendes Mands Efterladenskab af et Kunstværk i Steen osv. Hun spurgte

*) Biskop Mönster var nylig død.

saare meget til Laurits, som hendes Mand havde holdt grumme meget af. Hun var rolig; at Taarerne kom i Øynene, det var saare naturligt. Den ældste Datter synes dybt bedrøvet; Øyet var stedse glindsende af Taarer. — Gebauer lever i Aarhus. Jeg havde besluttet mig til ei at gaae til ham, da jeg maatte frygte for at saare ham, og blive saaret. Til min store Glæde traf jeg 2 unge talentfulde Kunstnere i Domkirken, som malede en Prospect af dens Indre. Den ene, en Søn af Oberst Guldberg, er Eleve af Gebauer. Om Eftermiddagen samme Dag kom Gebauer hen til mig i Kirken, jeg har levet flere meget behagelige Timer med ham; han har havt mig hos sig den sidste Aften jeg var i Aarhus, og givet mig en lille net Haandtegning med. Men det som glæder mig endnu mere: det rolige afsondrede Liv, han har ført, mellem Mennesker som have gjort alt for at gjøre hans Tilstand saa behagelig som mueligt, dette Liv har tillige havt den gavnligste Indflydelse paa ham som Kunstner. Det Arbeide han sidst har faaet færdigt — en Scene af et Qvæg Marked, hvor en Slagter og en Pranger til Hest ere Hovedpersonerne — hører til det Fortrinligste han nogensinde har malet. Hvor tungt at denne Kunstner skal være saa pirrelig, saa mistænkelig! Nu veed jeg af ham selv, at flere galvaniske Forsøg for at hjælpe paa hans Døvhed (en Følge af indslaaede Kopper) ei have gjort ham mere lydher, men svækket og forstyrret hele hans Nervesystem. — Egnen om Aarhus er deilig; især ere Skovene ved Marselisborg saa tiltrækkende, at jeg næsten kunde fristes til at sammenligne dem med de smukkeste Partier i Dyrehaugen.

See det var dog nogle Nyheder. Nu lidt om mig selv endnu! Mit Udbytte er af den Art, at dersom Viborg og Ribe ei gandske skuffe min Forventning, saa bliver jeg sagtens Author i Løbet af næste Aar. Min Reise vil neppe blive Gjenstanden for min Skriven, men vel de danske Kirker og Kirkebygninger overhovedet, og derved haaber jeg tillige at komme til at tale et og Andet om Malerie, om den ældre nederland-

ske Skole, om hvorvidt Danmark har eller kunde faae nogen national Kunst etc. Disse Punkter, saa forskjellige som de ere, kunde nok faaes under een Kappe, og vilde maaskee ei frembyde nogen gandske uinteressant Materie. Men een Ting vil det derved komme an paa: hvordan Academiet opfører sig mod mig. Gaaer mit nye Forslag igjennem, saa vil det have afgjørende Fordele for mig; men skeer det ikke, vil jeg komme til at tabe endeel Tid igjen i Vinter, uden nogen kjendelig Fordeel. Vi ville haabe det Bedste!

Herfra gaaer jeg med Guds Hjelp i Morgen; over Mariager og Hobroe styrer jeg til Viborg, hvor jeg venter at være paa Tirsdag. Der bliver jeg 14 Dage à 3 Uger, og er godt anbefalet sammesteds. Skriv mig endelig vidtløftige Breve, Rub og Stub; dine Breve ere min største, ja eneste rette Glæde, udenfor mit Studium, paa mine Reiser. Naar jeg faaer dem, saa holder jeg Søndag og gjør ordentlige Forberedelser for ret med Andagt at læse dem.

5

Viborg den 30. August 1830.

I Torsdags og Fredags paa Gaarden Thiele; i Løverdags sviret hos Stiftamtmandens; I Gaar paa Hald og sviret hos Kammerjunker Bülow's (Herredsfoged); i Dag svirer jeg hos Amtsforvalteren — Morville — og i hans Contoir skrives disse Liniér; thi her i Viborg, hvor Galanteriet og Gjestfriheden har naaet en høy Grad af Uddannelse, faaer Folk ei saadan Tid til at bestemme deres Dagsbeskjæftigelser. Styrter nu Regnen ogsaa strømmeviis ned, saa erstatter den selskabelige Munterhed det daarlige Veir; skinner Solen og suser Vinden over Heden — nu vel: Vognen er forspændt; vi rulle afsted over den brune Hede, see os om, vende tilbage, hvor det blomstersmykkede Bord trøster Øyet for den brune Lyng, hvor Viin og dampende Retter styrker Kroppen, gjennemtrukket af

Blæsten. Er det ikke et herligt Liv! Tro ei heller, at man her lever mellem Kjøbstadfolk; ney, det vilde være en grov Feiltagelse! Rødviinsbuddingen, den fortreffelige Viin, de nette Equipager, elegante Boskab, alt tryller dig tilbage til Hovedstaden. — Vibørg er en stor By — ja den er jo noget øde; Haver optage den største Plads af Byens Rum, alt tyder paa Nedgaaen! Men Domkirken og Søndre Sogns Kirke og de brogede og lange Tagrækker som gruppere sig om dem paa den stolte Bakke og ved den smukke Søe bringer dig til at glemme Danmark og faaer dig til at troe at du seer en italiænsk Stad for dig. Kunde jeg faae Tid til at tænke paa, hvor tungt det er at see en saadan By sammensjunken, at Gader, hvor Adelen engang skal have havt Rækker af Gaarde, staae nu uden Spor af Bygning, saa vilde vel Glæden formindskes eller forbittes noget; men da jeg søger mange af mine kjæreste Erindringer i øde Byer, saa føler jeg mig glad og vel tilmode her mellem Ruiner og Tilintetgjørelse! — Choret staaer ene tilbage af Nørresogns Kirke. Mægtigen have Luerne braget om Domkirken. Fra Øst og Vest maae Flammerne have slaet sammen, thi nye Taarne kneise nu, og Chorets Kuppel dækker nye Mure, hvis røde Teglsteen stikke synderlig af mod de gamle hugne Qvadersteens Grundmure. — Der staaer Træer foran den Gaard der; Gaarden seer ussel ud, men Træerne fortælle med deres viftende Blade, at eengang boede Velstand og Glæde indenfor disse Mure. — Paa Skrænten af Banken, hvor Regnvandet nedstrømmer som en Bæk, hæver sig en mægtig Bygning, større og anseeligere end Stiftamtmandens Gaard og end Raadstuen. Det er ingen Glædes Bygning, lad de jernstængede Vinduer sige dig nok, og skynd dig forbi den Jamrens Bolig, der nu er den største Bygning i Vibørg, et levende Symbol paa den gamle Kongestads Aftagen. Det er ei Kongehylding, ei Herredage, ei Snapsting, som samler Menneskestrømmene i dens Gader; Adelen tumler ei længer de vrinskende Gangere over Pladserne; nei Lands Overretten er nu Vibørgs

Stolthed, og ei en Konge eller Adelsborg, men — Tugthuset dens største Bygning. — Luften vifter styrkende, skjendt skarp gjennem Gaden, men der er mangen smuk Spadseretour, mangen rolig Gang her, hvor Hjertet føler sig vel tilmode.

Og hvad skal jeg fortælle dig om Menneskene? Vil du høre om den blege, unge, (30 Aar gammel) syge Mand, som jeg holder af? — Ja, han kan kun læse 1 Side ad Gangen, han kan kun gaae faa Skridt, han kan kun tale lidet ad Gangen, undertiden bliver han pludselig stum. Naar han kører, ligger han udstrakt i sin rullende Seng, thi anderledes kan jeg ei kalde hans Vogn. Og med al den Svaghed har han Liv og Aand og Interesse og Mod til at ville høre nye Ting og inderlig Lyst til at see og høre og nyde Alt, hvad der forfrisker og hæver Aanden. Et underligt Særsyn: denne høye slanke Figur — har forvoxet sig, dette blyfarvede langtrukne Ansigt, disse hule Øyne ere Skjærnbrædderne for den varmeste, fyrrigste Sjæl! Denne momentane Uroe, der hvert Øyeblik søger Hvile paa en nye Maade, lader sig dog forene med den Stilhed og Roe, som en Adagio fordrer af en Violinspiller. — Ney, det er dig vel for sørgeligt at høre slikt om den unge Schönheyder; du hører vist heller om hans Tante, «hans Amme», hun, som han alt som yngre forundrede sig over, «at man ei saae hendes Englevinger.» God maa hun være, thi hun har gandske opoffret sig for ham; smuk er hun ei, ung er hun ei, dog ret ungdommelig, og er end Ansigtet falmet, er der ingen Spændkraft længer i Hudens Muskler, saa er Stemmen dog blid og Øyet livfuldt.

Men Nini*), hvad bestiller du? — Aa, jeg er næsten blevet færdig med at reenskrive min Dagbog, jeg morer mig, jeg har læst alle de nyeste tyske Aviser, og Flyveposten, Kjøbenhavnsposten, Ohlenschlägers Autobiographie og — . . . Men er det at bestille noget? — Ja men, kjæreste Didi!*)

*) Nini og Didi, Forkortelser af Niels og Birgitta, vare de Navne, hvormed Høyen og hans Hustru plejede at kalde hinanden.

nu skal jeg begynde! Og veed du hvad? for at der Intet skal være, som kan holde mig, saa lad Svaret herpaa gaae til Ribe, det er det Klogeste! — Jeg har faaet venlige Hilsener fra Collin.

Du skulde baresten see mit Logie! Sovekammer og stor Sal og Sølvskaal til at have Sukker i, men — en Vandkaffel? Nei derpaa er ei at tænke! En styg sort Ølflaske gjemmer det kjære Vand.

I Gaar var jeg, som sagt, i Hald; Frue Bruun, Datter af Stiftamtmanden, gift med Assessor Bruun, Ejeren af Asmild Kloster, havde talt om at kjøre med, men hendes Vogn kom ei. Vi toge altsaa afsted, Baron Dirckinck (Søofficeren) og jeg i Stiftamtmandens Vogn. Da vi vare derude og havde beseet Ruinerne, kommer ogsaa Fru Bruuns Vogn. Hun var blevet forsinket; men alligevel, da hun var bange for, at vi ei skulde faae Thee, saafremt Moltkes ei var hjemme (og det var Tilfældet) kjørte hun den Miil for at have den Fornøjelse at lave Thee til os. — Hvad sige I sjællandske Damer dertil?

6.

Ribe den 15. Septbr. 1830.

Jeg forlod Viborg den 10de September om Aftenen Klokken 7 og ankom til Skive mellem Klokken 10 og 11. Den følgende Dag tog jeg op i Salling Land til Oddense (udtales her Voddense) for at see nogle gamle Malerier paa Hvælvingen, og vendte samme Eftermiddag tilbage til Skive. Det havde rigtignok været min Agt at gaa til Herregaarden Spøtterup, til hvis Ejer jeg var adresseret fra Viborg, men det slette Veir, en Febergysen og en Hovedpine, som overfaldt mig i Oddense og som lode mig befrygte et Hæmorrhoidal-Anfald, og endelig de slette Veje, min Kudskes Langsomhed og Uvisheden om Touren til Spøtterup vilde lønne sig, Alt dette

bevægede mig til en anstændig Retraite. Den 12te (Søndagen) reiste jeg i ret godt Veir over Sahl (mærkelig Altertavle) og Borbjerg (ligeledes mærkelig Altertavle) til Holstebro, hvor jeg traf sammen med Cancelleraad Gundelach fra Viborg og havde en meget fornøjelig Aften. Den 13de tog jeg over Stadil (mærkelig Altertavle) til Ringkjøbing, og i Gaar tog jeg over Varde til Ribe og gjorde en Tour paa 14 Miil. Du seer at jeg har tilbagelagt en betydelig Strækning, de sidste 2 Dage i meget godt Veir.

Limfjorden blev altsaa Grændsen mod Nord for mine Excursioner; til Aalborg kom jeg ikke engang; Hovedstrækningen af Ahlheden har jeg ej berørt, men er kørt rundt omkring den, og det stolte Vesterhav med sin uendelige Flade og sine Bjergformede Sandklitter har jeg ei seet. Men man maa kunne resignere paa noget, og de omtalte Egne fordre et større Otium og et mere opmærksomt og paa Menneskelivet og Naturen mere udelukkende rettet Blik, end jeg for Øyeblikket torde henvende derpaa. Jeg har desuden seet nok af Jyllands magre Egne, Øyet blev tilsidst trættet af dem, og dog har Mørket forstorstedelen indsløret de fire Miil mellem Skive og Viborg og de $5\frac{1}{4}$ Miil mellem Ribe og Varde for mit Blik. Den Tunge, som nordvest for Skive løber op i Limfjorden, er det saakaldte Salling Land, bekjendt for sine fede Stude, Sviin etc. Jorden er leret og bedre for Qvæg end til Agerbrug. Jeg saae kun den sydlige Deel deraf, og her spiller Heden Hovedrollen; det Samme er Tilfældet mellem Holstebro og Stadil (ved Fjorden af samme Navn), mellem Ringkjøbing og Varde og mellem Varde og Ribe. Imidlertid kører man aldrig nogen Time i disse Egne uden at jo et eller flere Huse titte frem bag Lyngbakkerne og uden at jo Øyet hviler med Glæde paa en Kirkebygning der hæver, til Modsætning mod de lave Vaaninger, sine Masser ret colossalt over Sletten, eller mellem Bakkerne. Nærmer man sig en Aae, eller ligger der et sidere Stykke Land, saa sees mange Huse og Gaarde ad-

spredte rundt omkring. Havre- og Rugmarker gaae, selv afhøstede, som muntre, oplivende, lystigt farvede Baand over den dunkle Alvorsklædning, Jorden her har hyllet sig i. Mange af disse Vaaninger ere usle smaae klinede Hytter, som de sjællandske mindre Huse; men intet grønnende Gjerde omgiver den lille Have ved dem; der findes ikke engang Have, med mindre man vilde kalde en lille Plads med et Par Kaalstrunker saaledes, der beskyttes mod Vinden af et Gjerde af Lyngtørv, og disse staae ogsaa i store Stakke ved Huset (til Brændsel). Men hine større Bygninger ere oftest af Muursteen, ofte Grundmuur, i alt Fald Stuelængen, og der findes Haver med smaae usle Pileqviste paa det brune Gjerde. — Ogsaa i disse Egne hæver Jordsmonnet sig til høje, lange, rundagtige Banker og sænker sig i dybe Kløfter og Grunde, og er Vognen først rullet over en saadan Ryg, der hæver sig i forskjellige Afsatser, saa ligger en viid Strækning for den Rejsende, hvor det Fjerne spiller i lyse Farver, hvor Fjordene (Liim, Nissum, Stadil, Ringkjøbing) kruse deres smaae stille Bølger som lysende Striber, og hvor den store Himmel, med alle sine brogede Skyer paa den snart dunkle, snart lyse Grund, hvælver sig over hans Hoved som en uhyre, umaalelig, alt overstraalende og ubegrændset og dog omfattende Kuppel med de phantasierigeste Frescomalerier. Her klemmes ei Aandedrættet sammen, men det søger raskt i friere Udaanding at tabe sig i de susende Luftbølger. Her stræber Øyet mod det Uendelige, højt, højt op over den dunkle Tue, som Foden vandrer over. — Det er besynderligt: Total Indtrykket af Heden er monotont, trættende, ja kjedeligt; men Detaillen af Heden er ingenlunde fattig paa Afvexling. Sjelden saa jeg Bregner i disse Egne, desto hyppigere Pors, Meelbær, Tyttøbær, hvis Buske af heel forskjelligt Udseende staae saa frisk mellem de røde Lyngblomster. Og selv disse ligne jo Lavendler, saa at det trættende Indtryk, de foraarsage, jo næsten er en Følge af at man faaer for meget af det Gode. Enebærrets naalede, uvenlige

Grene bemærkede jeg heller ikke, og Gyvel-Kostene (de bruges virkelig til Koste) kun sjældent, men det famose Klittag, eller Strandhalm, der med sine lange, blege, ueensfarvede Straae svajer i Vinden og ligner det blakkede, blege blonde Haar, det saae jeg ofte, hvorledes det ligesom sammenfiltrede sig og det hvide løse Sand; thi Lyngen staaer i et sort Muld, der plettevis klædes mellem Lyngen af blaa-hvid Moos, men under Muldet frempipper overalt Sandet med utallige Smaasteen som om man saae Havets Bund udtørret. — Ned ad Vesterkanten krymper Egen sig sammen til smaae bitte krybende lyse Buske; ellers slet ingen Træer, ingen Planter uden den tynde pibende Hviin, hvis Straae staae som en mat Glorie over Lyngen. Evige Smaakjær og Moser, og Søer med grønne Smaa-Rør i de gyngende Bredder, afbryde overalt den sandige Flade. Et ægte Billede en miniature af Høyasiens Sletter, — kun Saltet mangler. — Og saaledes ruller da Vognen hen, sjelden seer du et Menne-ske; kun enkelte komme frem ved Husene eller vogte Faarene i Nærheden af dem. Det er en styg Race; men stærk er den vist. Sort og Blaafarve ere Yndlingsfarverne tillige med Hvidt hos Mændene. Benene dækkes af sorte Stunter (fodløse Strømper), Fødderne stikke i store plumpe Træsko. Qvinderne ere langt prægtigere: En skarlagensfarvet Trøje med lange snævre Ærmer, lige ud til Haandleddet, er da Hovedprydelsen, og den ei slanke Figur, med den forresten dunkelfarvede Dragt, hvorimod de røde Skuldre og Arme stikke stærkt af og synes endnu stærkere og længere end de virkelig ere, giver dem noget karleagtigt, der uimodstaaelig bragte mig til at tænke paa W. Scotts høylandske Qvinder. — Hvidguult og blakket flagre de lange Haar om Mand og Qvinde. — Det gjorde godt paa Sind og paa Øye, da jeg kom ned til Stadil, thi Eggen herfra og til den nette Kjøbstaad Ringkjøbing er en sand Oase. De lave fede Enge ere gjennemskaarne af Aaløb eller Vandgrøfter; Markerne bære tættere, kraftigere Sæd, Husene store og velbyggede af røde Muursteen. En vis Soliditet karakteriserer

Alt her, og dette gaaer i en endnu højere Grad over paa Ringkjøbing, ja selv paa Varde, der dog ligger midt i den gølle Hede. Gaderne ere af og til beplantede med Træer, Husene kun et Stokværk (som oftest), men net og reelt byggede af røde Steen, thi her findes mange Teglbrænderier. — Ak hvor Øyet hvilte nysgjærrigt, da jeg kjørte langs med Ringkjøbing Fjord paa de høje Klitbanker, der danne den lange Tunge, som løber mellem Fjorden og Havet! hvor gjerne havde jeg forfulgt denne mærkelige Strandbred heelt op til Bovbjerg, for at see fra disse mægtige Banker ud over den stolte Nordse og for dog at lære lidt at kjende til disse mærkelige Fiskere, der boe langs mellem Bankerne! Store, stærke skulle de være; godmodige, gjestfrie, men ei frie for Langfingreri ved Strandinger. Dog gjøre de ei længer det, som de gjorde i gamle Dage ved de Skibbrudne. De pikke dem ei paa Panden, for at vække dem af Dvalen, saa at Pikningen førte dem ind i en endnu haardere Søvn. De slaae ei Baadshagen i Nakken paa den Svømmende, saa han synker til Bunds. Men Smuglere ere de; lystigen skuffe de da den speidende Strandrytter og gjemme de forbudne Sager i Hulerne og i Flyvesandet, men dette hævner da Toldvæsenet undertiden, og skuffer med sine tørre Bølger den stakkels Fisker, saa han aldrig meer seer det Gjemte. Norske fladbundede Baade skulle drive en betydelig Tuskhandel med dem. De bringe Bjelker og Jern etc. og hente Korn, Uld etc. 5 Mile seile de sydligste Klitteboere til Kirke, og om Vinteren løbe de unge Karle dertil paa Skøyter, og skyde Slæden foran sig. Bryllupsgjesterne og Brudfolkene have Mad med sig paa deres Tour til Kirken og overnatte gjerne underveis. Er her ikke Stof nok til at skrive à la Scott? Og tænk nu deres besynderlige Dialect, deres Simpelhed, Naivitet, Snildhed etc.! Og for at intet skal mangle, saa maa Du vide at Borgerstanden i Kjøbstederne her, saafremt jeg tør slutte fra en Balvisitte, som jeg var Øye- og Ørevidne til hos den velhavende Viinhandler og Gjestgiver Teubner i

Varde, ei giver den skotske Borgerstand noget efter i Snaksomhed, Flauhed, Kleinstädterei etc. forbundet med Velstand, Pænhed, Honnetteté etc.

Her i Ribe har jeg det godt. Pænt Logie, god Opvartning og — en heel Kirke, som jeg alt i Morges har seet lidt paa.

Om den unge Schønheyder. Det er et højt (højere end jeg) Menneske, paa 30 Aar; kulsort Haar; lange Træk, indfaldne Kinder, blyfarvet under Øynene, der ere dunkle og øyeblikkeligen glimte op med Liv og Godmodighed. Han har forvoxet sig og tillige anstrængt sig for meget. Efter sin Attestats (Jurist) blev han derfor stedse mere total svækket. Han kan kun gjøre hvad det skal være (spise, læse, spille, see Kunstværk) i en meget kort Tid, da hans Nerver ei taale den mindste Anstrængelse. Hans Tale (Stemmen svag, dyb, men uden Klang) afbrydes ofte pludselig, ved en Feil i Brystmusklerne, der klemme paa Lungen (en Følge af Forvoxningen). Han kjører liggende, fryser let, har desuden lidt i de sidste Aar af Koldfeber. Nogle Reiser have ligesaa lidt hjulpet ham, som temmelig skarpe Kure f. Ex. Moxer (Brænding) o. s. v. Men det er meget bedre med ham, end det skal have været. At han er bleven lidt forsagt, at det altsaa fattes ham paa Kraft, og at selv hans Tante er noget Skyld heri, er vist baade naturligt og undskyldeligt. — Saameget som Svar paa dit kjære Brev, jeg modtog her i i Aftes; 2 Breve rigtigt modtagne i Viborg. Sundheden god; thi det forventede Anfald blev til Vind — formedelst en kraftig Aftensmad. Finantserne gode.

7.

Ribe den 3die October. Søndag Aften.

Jeg er rolig og fornøjet. Adler har i dette Øyeblik forladt mig; min Dag har været stille og ei uden Frugter; Sindet er let, og nu, da Alt er stille rundt omkring mig, maa

jeg dog skrive et Par Ord. — Her har været fornemme Fremmede, Oberst Kochen, Major Lasonne, Amtmanden fra Hadersleben, og derfor gav Amtmanden her et stort Selskab, som jeg ogsaa bivaaned. Det gik gallant til, thi Grevinde Sponneck (en fød Trøysel), er en god Værtinde; (forresten meget pretensionsløs). Sølvterrinen paa Bordet; net Desertservice af Sølv, god Viin; ei for mange og udsøgte Retter og et ret muntert Bordselskab gjorde denne Middag og Aften ret behagelig. I Tirsdags var der Examenshøytidelighed i Skolen; En smuk Sang af Rectoren blev slet udført af Eleverne; Adler holdt en Tale om Historiens Nytte for den Studerende, der var meget passende til Stedet og Tilhørerne. I Onsdags gjorde jeg en interessant Excurs til Hunderup og Jernved. I Fredags hos Amtmandens til ovennævnte Gilde. — Men alle disse Adspredelser — Excursen var rigtig nok nødvendig — vilde dog ei have hindret mig fra at blive færdig med mit Arbeide her, naar de kortere Dage og slet Veir ei langt mere havde sinket mig. Imidlertid maa jeg ikke klage. Ribe Domkirke er en høyst mærkelig Bygning, og jeg lærer meget ved den. Ja jeg vilde ikke allene ikke klage, jeg vilde juble, naar jeg, som Adler, kunde begynde for Alvor at sanke til Rede. — Han finder sig meget godt i sin Forlovelsestilstand. Hans Humør er vistnok ei frit for stærke Anfald af Melancholie, men, som det synes, opretholdt af en vis Livsphilosophie, der gjør ham ret tilfreds med sin Stilling. — Han kjæder sig her, og jeg troer han har Ret dertil; thi Ribe er en kjedsommelig By. Intet aandeligt Liv! Slet intet! Dødere har jeg intetsteds fundet det i aandelig Henseende, og nu ovenikjøbet den Stilhed i Forretningslivet, i Handel og Vandel! — Men Passagen gjennem den gamle Port*), gjennem Store Gade, over Broerne forbi de susende Møllehjul og op til Torvet, især en vindig Maaneskins Aften, hvor den mægtige Domkirke øyeblikkelig kan fremtræde

*) Den nu nedrevne Nørre Port.

i Maaneglands, og saa igjen staae som en uhyre Kolos med sine mørke Masser, — det er dog en Nydelse, som kun Ribe kan give.

Den 5te: Tirsdag Aften.

Det har været stærk Blæst idag; heftige Regnbyger afvexlede med oplivende Solskin; just medens jeg var i Kirken, rullede et stærkt, langt Tordenskrald hen over den svære Bygning, og Blæsten lod Ruderne klirre som en svag, hæs Diskant mod de hule Døn af Stormens Bas. — Jeg har i disse Dage tilbragt den største Del af min Tid i Kirken; først om Aftenen har jeg slaaet mig lidt løs med Læsning og Samtale med Adler. Min Læsning har mest været engelsk. Swifts Levnet af Walter Scott og den første Tome af hans Antiquar. Min Reise gennem Jylland har nemlig vakt min Interesse i høy Grad for denne Forfatter; og den Smule Kjendskab jeg nu har gjort med ham i hans eget Sprog har meget forstørret denne Interesse. Rigtig nok er det ei det Historiske i hans Romaner, som har fremkaldt denne Lyst til at gjøre hans Bekjendtskab; tvertimod, det staaer temmelig dødt og koldt; men den dybe Kundskab, som han udviser til sit Land og sit Folk, den Ejendommelighed, som der udtaler sig i hans nationale Skildringer, den har ene i Reminiscenzerne fundet en alvorlig og længe lydende Gjenklang i min jyske Reise. Jeg føler nu meer end nogensinde, hvor herlig, hvor virksom den Gave, at kunne forstaae, opfatte og fremstille Menneskelivet, kan blive. Netop mit Ophold mellem de døde Stene har vakt min Længsel efter levende Mennesker, men tillige ladet mig ret føle, hvorledes jeg mangler de Organer, som ere nødvendige til ret at gribe den Ting an: at lære at kjende og opfatte Menneskelivet i dets mangfoldige Yttringer. Jeg er ei bleven træt, eller keed ved at leve mellem Stenene, nei, skjøndt døde, formaae de at vække Liv i mig, og jeg er dem ret taknemmelig derfor. Men idet jeg ved Synet af Fortidens Mindesmærker

bliver saa tidt henflyttet i fjerne Aldre, saa forekommer maaskee mangedange Nutiden mig som noget fremmedt og nyt, og da man jo helst søger det nye, saa har jeg med Begjerlighed gjemt mangen en Tone, mangt et Syn i mit Inderste, og disse Indtryk have vakt Erindringer af Walter Scott, paa en høyst forunderlig Maade, til Liv og Bevægelse. Naar jeg nu gennemgaaer alle de forskjellige Følelser og Domme, som jeg endnu er mig bevidst at have have i en Række af 8 à 9 Aar ved Læsningen af hans Romaner, saa er det lærerigt for mig at see, hvor forkeert jeg ofte har baaret mig ad for at komme til at forstaae denne Forfatter; hvor nær jeg ofte har været ved at forstaae ham, men er bleven hindret i ret at gennemtrænge ham ved fremmed Roes og fremmed Daddel, ved æsthetiske Fordomme og ved ei at have lagt Mærke nok til, hvad min Følelse saa ofte sagde mig og hvorledes jeg egentlig skulde forstaae og benytte denne talende Følelse. O, hvor herligt vilde det være, naar vi kunde lade vor Følelse modtage Indtryk og gjengive det modtagne Indtryk, uden at forqvakle og uden at misforstaae den! Selv i vor forskruede og compliceerte Tilstand taber ikke Følelsen sin sunde, naturlige Modtagelighed, men dens Stemme bliver rigtig nok sagtere, vi kunne lettere overskrige den, og, desværre, ligesom den sande Følelses Stemme ofte lader sig høre, men kun som en beskeden, bly Spørgerinde eller Tvivlerske, saaledes træder ofte den sygelige, feberhede, eller feberkolde, eller vanartede Følelse op, lader sin Tordenstemme lyde, og vi — vi bedøves ligesaa let af denne, som vi overdøve hiin. —

8.

Kokkedal, Kongeligt Gods i Vensyssel.

Den 7de August 1833.

Du kan ei troe hvor jeg har længtes efter at skrive til Dig, saameget mere som jeg følte at min Ubetænksomhed

havde berøvet mig en fortreffelig Leilighed til ret at fortælle Dig saameget, som der laae mig paa Hjerte. Du maae da vide at Jomfru Esberg er gift med en Pastor Vissing i Skallerup. Da jeg altsaa i Løverdags (den 3die) havde foresat mig fra Hjerring at gjøre en Tour til Venneberg og Lønstrup og Sandklitterne, besluttede jeg tillige at tage tilbage over Skallerup, for baade at hilse paa Esbergs Søster og gjøre hendes Mands Bekjendtskab, som har været i 5 Aar Præst i Ostindien. Himlen var af og til overtrukket, da jeg forlod Hjerring; da jeg kom op ved Vennebjerg højt liggende Kirke, saae jeg det store Vesterhav, som væltede sin uendelige, milde, blaafarvede Flade i lange, hvide Kruser op mod Strandbredden. Et Tordenveir hang ude over Havet, jeg skyndte mig og snart rullede Vognen ned gennem »Løn-strup« der virkeligen ligger i Løn mellem ikke meget høje rundagtige Bakker. En Aae løber gennem Byen, dennes Løb fulgte jeg; snart var jeg indeklemmt mellem høje Bakker, der lige fra Toppen og ned til Aavandet vare skjult med en Torn, der henad Høsten bærer gule Bær, i Bladene ligner Pilen, men forresten kun danner lave Buske. Da Kløften udvidede sig, saae jeg Sandklitterne, en sand Labyrinth af Banker, der snart ere bedækkede med Knoller og Vorter, snart glat afrundede, snart brat afskaarne, eller udtungede. Overalt gennemkrydses de af utallige krumme Veje og Stier, og man seer fast aldrig andre Mennesker end Bønder og Sømænd, som jage op og ned fra Stranden med Gods, og enkelte Hyrdeorenge, som vogte adspredte Faar paa de magre Klitbanker, der ere saa sparsomt bevoxede paa deres Rygge, at det hvide Sand titter overalt frem mellem de tynde blege Græsstraae. Jeg kom frem af min Kløft og ud paa Strandbredden; Aaen gled nu ud til Havet mellem det rene Sand; det var hvidt og saa fiint, at Vinden havde riflet det med lige saa fine Furer og Kruser, som Emaillemaleren eller Guldsmeden anbringer, naar han guillicherer Kassen paa et Gulduhr.

Der var saa luunt dernede. Overalt, saavidt Øyet kan see, begrændses den lave flade Kyst af høye udludende Klitbanker, hvis Sider hist ere glatte og bløde og skraae af det nedruslede Sand, her skarpe og takkede som en Saug, hvor Sandet skyder sig fastere frem i flade Lag, som en Skifersteen. Ved Strandbredden laae 2 Jagter optrukne, tilligemed nogle Baade. Vogne kom frem og tilbage for at hente Bjelker, som disse norske Skuder havde udladet, formodentlig for at bringe Korn igjen til deres Klipper. Søen væltede sig lys og deilig ind; den var saa venlig den Dag. 3 Gange brydes de indrullende Bølger, inden de kysse Strandbredden og saa gaae tilbage og Alt er Skum, hvidt Skum, som kruser sig over Sandet, der bliver guult imod det. Himlen var blaae, Solen skinnede varmt; der kunde jeg ingen Tordenskyer see. Men hvor hurtigt havde ei Scenen kunnet forandre sig! I det Tilfælde, vare Skuderne strax blevne stødte i Søen ved Menneskekraft, og havde maatte søge Frelse i rum Sø eller i en norsk Havn. Dette skedte ikke dennegang. — Min Vogn naaede snart igjen op paa Markerne, der stode med den frodigste Sæd, men hvor jeg rigtig nok tillige blev modtaget af en skjærende, kold Vind, og kort derpaa kom jeg til Skallerup Præstegaard, hvor jeg blev venlig modtaget. Vissing er en vakker Mand, som behageligt underholdt mig; hans Kone, som beder mig hilse Dig, hvis Du endnu kan huske hende, var Gjestfriheden selv. Men Aftenen kom, en Regnbyge med Lyn gik over Byen, og jeg var Coujon nok, da min Kudsk ei kjendte Vejen, til at lade mig overtale til at blive der Natten over. Den følgende Morgen drak jeg The med dem, og Klokken var lidt over 7 da jeg kom forfrossen til Hjerring, thi det var en kold Morgen. Mit Ophold hos Vissings fortryder jeg ikke, — jeg vil ikke tale om at han forærede mig nogle indianske Malerier — men ondt gjorde det mig alligevel at jeg ei fik skrevet til Dig. Fra det Øyeblik af var det mig umuligt at faae Leilighed til at tale lidt med Dig med Pennen i Haanden -- thi i Tankerne

har jeg rigtig nok tidt talt med Dig — førend i Aften. — Jeg har kun 9 Mile herfra til Thisted, har havt et deiligt Veir, heldig Reise, og er blevet meget gjestfrit modtaget af Forpagter Møller, da den kongelige Forvalter med sin Kone er paa et Besøg paa Bornholm. Men hvormeget nyt har jeg ikke seet og hørt siden jeg sidst talte med Dig paa Vorgaard; Skagen kom jeg ikke til; det laae mig for langt afveien; men jeg har ved Venneberg og Lønstrup faaet et Begreb om den forfærdelige Tomhed, som der maae være oppe, hvor Øyet paa mange Steder blot øyner Himmel, Hav og Ørken, thi det er Skagens lange Odde virkelig; men en Ørken uden omsværmende Nomader, Kameler, Palmer og tropisk Solvarme, en Ørken, der ligner Havet i alt — uden i Fugtighed og i Rigdom paa levende Væsener. Hvor uddød er slig en Sandkyst mod det bølgende fiskevrimplende Hav! Ved Lønstrup saae jeg blot disse øde Kyster fra deres skønneste, jeg torde sige fra en virkelig tillokkende Side, for det var et deiligt Syn med disse Skuder og Baade paa den hvide Kyst ved det lyse, svulmende, tonende Vesterhav under den dybe blaae Himmel.

Kokkedal den 8de August, Formiddag,
kort før min Afreise ad Thisted til.

Da jeg i Morges vragnede og stod op, viftede Vinden i Trætoppene uden for mine Vinduer og krusede Vandet i de dybe Grave. Jeg gjorde en tidlig Fodtour med Forpagteren til Torslev og havde det smukke Syn af Liimfjorden med Skoven ned mod dens Bredde, og Øland og Nibe etc. — Ogsaa her er en smuk Have, som man overhovedet her i Vensyssel finder Haveanlæg, der gjøre godt mod det store aabne Land. Paa Vorgaard var Haven ei betydelig. Men ved Hjørring har Amtsforvalteren Brink-Seidelin, en nydelig Have med Plantning og med Frugttrær; Hjørrings Borgere have begyndt med nye Plantninger, der gaae fremad. Paa Boller, ei langt fra Hjørring, saae jeg yppige Plantninger, med en Mængde sjeldne unge Trær og Buske.

Endnu smukkere var Haven paa Børglum, og det betydeligste og behageligste Anlægget ved Birkelse, som skyldes den gamle Fru Skeel. Men ogsaa Naturen har givet mig et Par smukke Nydelser. En Aae løber forbi Sæbygaard, og langs med dens høye, steile, krumme Bredder, gaaer den friskeste yndigste Skov med Eg, Bøg etc. lige til Sæby. Hist og her i Skoven ere smaae aabne Plainer, og der har Ejeren saaet, da her ere faae, saa godt som ingen Dyr. Et yndigere Syn, en mere tillokkende Spadseregang har jeg aldrig gjort end gennem denne Skov, naar Talen er om at vandre langs ad en susende Aae under frodige skyggefulde Træer, og ende ved en aaben afvexlende Udsigt over en lille By med røde Tage, med en snoende Aae og med det dunkle Hav. — Andengang blev jeg behagelig overrasket da jeg kjørte ind over Veilen til Øland og passerede igjennem den smukke Skov af Eg og Bøg. Den er ei stor (600 Tønder Land) men den ligger saa allerkjæreste, og naar man kommer ud fra den, saa viser Landet sig saa vidt med fjerne blaae Bølgelinier. Vil Du tænke Dig Vensyssel rigtig, saa maae Du forestille Dig, at Landet hæver sig fra Øst og fra Vest og danner den høye Flade i Midten. Mod Vesten de golde Sandklitter og den øie Strandbred; mod Øst høye steile Banker, der gaae over i runde, langstrakte Bakker, og nede langs med Havet en lille smal ret frugtbar Strimmel, med smaae Agre, og ved hvert Huus opstillede Stænger, hvorpaa Flynderne hænge i Vinden. Men hiin runde langstrakte Bakke, der mellem Hjørring og Frederikshavn danner en Brede af et Par Mile, er et melancholsk Landstrøg. Det er ei øde og reent goldt som Heden ved Holstebro; nei Du seer allevegne hist og her et Huus, en Gaard, i Dybdøn en Vandmølle og paa Høyderne en Vindmølle. Overalt afbryde ogsaa Marker Hedejorden, men de see saa fattige ud. Vejen gaaer saa bølgeformig og krum; Bakkernes Toppe stedse skaldede eller brune; og dybt nede mellem sønderrevne Bredder

løbe Aerne ligesom i Sandklitterne. Landet fra den bakkede Strækning og hen til Klitbankerne, er paa mange Steder meget frugtbart og Aerne løbe med lave Bredder, som ofte danne Engbund, mellem Græs og Korn. Men dog selv her ere store øde Strækninger, som Vildmosen. Fladt og jævnt er Landet der, og en lille Høy sees milevidt og faaer Navn af Bjerg: Sandelsbjerg. —

III.

Brevvexling med Vennerne.

1.

Til Marstrand.

Amsterdam den 5te Juli 1836. —

De har gjort mig en sand Fornøielse med de Linier som De har tilskrevet mig, og gjerne vilde jeg sende Dem et længere Brev, som maaskee ei vilde være Dem aldeles uinteressant, da jeg har seet grumme meget nyt, og Livet her har bevaret mange Eiendommeligheder; men Tid og Omstændigheder tillade mig det ikke, og saaledes maa jeg indskrænke mig til blot at besvare Deres Spørgsmaal. — Jeg glæder mig over den Varme, hvormed De omtaler Æmnet: den forlorne Søn, og kan ikke andet end raade Dem til at vælge dette Æmne til Deres Behandling. Det er, som De bemærker, et ægte christeligt Sujet og det, at Christi Figur ei findes derpaa, er ingen Hindring for at det ei skulde kunne blive et værdigt Maleri paa et Alter Paa de ældste christelige Monumenter finde vi netop tidt Fremstilling af Parablerne; Altermalerier fra den skjønneste Periode indeholde ofte Fremstillinger af Apostlernes Liv; kort sagt: Frelserens Personlighed er ikke og har aldrig været et aldeles uundværligt Requisite for et kirkeligt Maleri. Beholder derfor dette Æmne Interesse for Dem, saa tag det kun ganske roligt, men tag det med Varme, og har De begyndt derpaa, saa udfør det med Raskhed og Udholdenhed. De kan tro mig, er en Composition først rykket saa langt frem, at man har den

optegnet paa Lærredet, saa bør den ei være længer i Arbeide, end de technische Førdele tillader det. Det er kun forinden den kommer paa Lærredet, at Konstneren og Compositionen have godt af at gjennemarbeide hinanden saa meget som muligt. Jeg har ei havt Leilighed til at see mange Tegninger her, men jeg har glædet mig over enkelte tegnede Studier af Berghem, Bega og andre, hvor jeg atter saae Beviis for den Omhyggelighed, hvormed selv disse »Genre og Dyrmalere« have overveiet enhver Bevægelse, som ret har havt Interesse for dem. Jeg har paa samme Tid seet her begyndte Arbeider af en talentfuld Konstner, hvor Virkning og Anordningen i det Hele var heldig i hans Farveskizze og heldig i hans Maleri, men hvor Detaillerne skadede meget, fordi det skortede dem paa Rigtighed, og paa klar levende Følelse. Men denne har De, kjære Ven, og De vil sagtens tilgive mig, der kun er en tør Theoretiker, at jeg igjen kommer med min gamle Vise, at en Composition kan aldrig komme til at lide ved ret at være giennemgaaet i Tegninger og i de enkelte Studier; at Farveskizzen i de fleste Tilfælde kun er et daarligt Surrogat, naar den ei er baseret paa grundige Forstudier; at den i Hovedsagen kun kan tiene til Anordningen af Lys og Skyggemasserne, og at Udførelsen paa Lærredet gaaer engang saa livlig og rask fra Haanden, naar man er paa det Rene med hvad man vil gjøre. — Hvad »den gode Hyrde« angaaer, saa danner denne Parabel en Modsætning eller i alt Fald et Sidestykke til den om den forlørne Søn. Den gode Hyrde viser den utrættede kjærlige, vemodige Søgen efter det forvildede Dyr, eller den glade Gienfindelse af det. I Characteren af den sig selv opoffrende, den inderligt, uegennyttigt elskende Mand ligger det, som skal gjøre dette Æmne interessant. Netop for desto stærkere at fremhæve Hyrdens Character, staaer det passive Dyr i Modsætning til ham. Da det altsaa gjaldt om at fremstille dyb, alvorlig Følelse i Forbindelse med det idylliske Hyrdeliv, og jeg troede at have bemærket i Deres Arbeider,

at De netop havde det, der behøvedes til en saadan Fremstilling, saa tænkte jeg nærmest paa Dem ved dette Æmne, som desuden godt passer sig for et Maleri af ikke stort Omfang, og om et saadant var der ogsaa Tale. I den »forlorne Søn« maa denne aabenbart spille Hovedrollen; det sønderknuvende og dog tillidsfulde i Angeren er det, som især gjør Fordring paa Konstnerens Opmærksomhed, naar han vil behandle denne Gienstand, uden at derfor den kiærlige overbærende Fader kommer til at spille altfor passiv en Rolle. Dog, De er Konstner, og Deres Opfatning bør være fri og Dem selv tilhørende; de ovenstaaende Bemærkninger skulle blot tiene til at antyde de Grunde, som bragte mig til giøre bemeldte Forslag. Levvel kjære Ven; lad mig gjennem min Kone vide, naar De reiser. Hils Købke mange Gange fra mig.

Deres N. Høyen.

2.

Fra Marstrand.

Rom den 2den Februar 1838.

Deels for at opfylde et gammelt Løfte til Dem, kjære Professor Høyen, og deels for at forskaffe mig et Brev fra Dem, hvori vor saa længe afbrudte Underholdning om Kunsten kunde blive fornyet, skriver jeg endelig herfra Rom. At jeg ikke for længe siden har gjort det, er fordi jeg først nu, efter et længere Ophold her, føler mig istand til, i det mindste noget bedre end i Begyndelsen, at tale om en Sag, som jeg gjerne ønskede maatte være Gjenstanden for mit Brev til Dem, hvis Interesse for Kunsten og for mig jeg er forvissat om. Alle disse sædvanlige Breve imellem Hjemmet og mig ere naturligviis kun Hverdags- og Familieanliggender, Reiseeventyr etc., og dem er jeg kjed af; jeg vilde saa gjerne have noget af en anden Slags; jeg henvender mig derfor til Dem uden at nødsages til at omtale alle de rige Kilder for Kunstneren, som dette Sted frembyder, da De for godt kjender dem. Men derimod med

Hensyn paa min egen ringe Person, og de Indtryk jeg har modtaget af disse nye Omgivelser, ønskede jeg at tage deres Venskab i Beslag og muligt sætte Deres Taalmodighed paa Prøve for at kunne høste Nytte af Deres Erfaring med Hensyn paa Udviklingen af mit Talent. Man maa holde sammen og raade hinanden, thi det bliver ofte mere og mere broget jo længere man vil trænge ind i Sagen, Tvivlen kommer først ved Oplysningen. Altsaa vil jeg, stolende paa Venskabet, skride til Sagen. Jeg har nu været her over et Aar uden at forandre min engang fattede Beslutning, kun at betragte Opholdet i Rom som et Forberedelsessted for mit Hjem — og jeg er endogsaa bleven mere bestyrket i at, hvis mit Talent nogensinde skal gjøre sig gjældende, maa det blive hjemme — ja jeg føler at det er bedre at have et Hjem, hvor man om endog i en mindre Kreds kan virke med alle Kræfter, end at flakke om som Himmelens Fugle, og søge de fedeste Marker. Maaskee det er rigtigere at nyde Livet paa den behageligste Maade, men det gjør mig ikke tilfreds. Jeg undrer mig ofte over at see med hvilken Møie Kunstnerne rive sig løs fra Italien. Mange lykkes det endog ikke, men saa kommer der dog en Tid, hvor den Fremmede føler sig ene og fremmed her, og det bør forekommes i Tide. Nok er det, jeg troer at see saadanne Exempler i visse Folk her. Men derimod at leve her i nogen Tid med stadigt Hensyn paa Hjemmet, at lade alt det Herlige, som Kunst, Natur, Folkeliv o. s. v. tilbyder, ret levende virke ind paa det friske modtagelige Sind, som man medbringer, inden at dette behagelige dolce farniente sløver det, det mener jeg er for os Nordboere den bedste Maade at nyde Italien paa, saameget mere som den store Forskjæl imellem dette yppige og sprudlende Liv og vort Nordens kolde forstandige, [gjør, at dette] aldrig kan blive os saa forstaaeligt, eller eiendommeligt, at Kunsten kan speile sig deri, i det mindste hører der er et meget langt Ophold og et nøie Bekjendtskab med Forholdene til, for at man som Charactermaler kan komme til at præstere andet end

disse sædvanlige Billeder, hvor det egentlig kun er Snittet paa Klæderne der er italiensk. Jeg kommer derved til at tænke paa mit eget hjemsendte Billede*) — hvorledes bliver saadant et Billede til paa en Reise, hvor man famler om uden med Bestemthed at vide om man træffer det Rigtige eller ei? Jeg troer det var meget bedre at lade være at male paa Reisen, men bruge Tiden til mere omfattende at beskue og føle Alt, mere studere i Almindelighed, hvad der mødes i Livets mangfoldige Retninger, men jeg føler desværre, at dertil hører endnu større Dannelse og Skarpsindighed end man i Almindelighed medbringer. Til at lægge særdeles Vind paa den ydre Udførelse, er man for urolig, og til at give et characteristisk og fatteligt Billede af de nye Indtryk, man faaer, er man for umoden. Og med alle disse Betragtninger synes man, at den kostbare Tid gaaer unyttet bort, derfor neddysser man dem ved at arbeide; men Malerier, der fremstaae af slige Bevæggrunde, kunne bedre være ugjorte. Der er da rigtignok en anden Grund, og det en ret vægtig: de gode Penge, som her især ere grumme nødvendige. Naa, imidlertid vil jeg haabe, at min Reise har været mig nyttig i flere Henseender; jeg har skudt megen gammel Ham af; man kommer med mange Fordomme ud i Verden, men man bliver spæget. Her i Rom seer man et Kunstnerliv, som vist er egent i sit Slags; den Mængde forskjællige Anskuelser der her bringes til Torvs er meget belærende; en ædel Tolerance hersker her, som dog rigtignok undertiden forekommer mig at være Ubestemthed og Modevæsen; man seer i Almindelighed af Massen af Kunstnerne her flere Ting, man bør vogte sig for, end antage; det er ogsaa belærende. Nok sagt, her hersker ingen Professorautoritet og ingen fremherskende Parti; Enhver har sin Frihed, som rigtignok meget ofte bliver til Frækhed. Af de ældre, hvor Thorvaldsen da er den mærkeligste, seer man af og til lidt, som gjør En godt. Thorvaldsens ungdommelige Phantasie slaer En. Overbeck

*) Kaartspillet ved Fængselsvinduet.

seer man desværre næsten Intet til, han lever for sig selv, og jeg kan vel tænke mig, at den Mand ikke vil have med den profane Kunstnerverden at gjøre. Jeg har seet hans deilige Composition af den christelige Kunsts Udvikling, og det er alt. Hvad de gamle Kunstværker her angaaer, da bliver man næsten mere bange for sig selv og Kunstens nuværende Tilstand, end man bliver opmuntret til Efterfølgelse, thi denne Rafael er ubegribelig. Saadan Betydning faaer Kunsten aldrig mere. Jeg kommer til at tænke paa Ytringer af Kunstnere, at naar man ikke maler Stykker, hvorpaa der er Fruentimmer med et blottet Bryst eller Lægge, saa sælges de ikke. O opklarede Nutid! Ja ja, der har dog Kunsten en vis solid Bestemmelse. Men for atter og atter at vende tilbage til mig selv, dette Centrum i vor Underholdning, saa vil jeg gjøre Dem deelagtig i min videre Plan, for at høre Deres Raad, forsaavidt som De kan gjøre dem anvendelige paa mine ovenanførte Begreber. Jeg vil da til Foraaret gaa til Neapel, hvis Omstændigheder, som jeg siden skal omtale, tillade det, blive der saalænge, som det behager mig, derfra vende Næsen nordpaa og over Rom, om muligt til Fods for at nyde det ret, gjennemgaae Norditaliens Kunstsatkamre, see Alt med muligste Opmærksomhed og ifølge mit udvidede Bekjendtskab til Sprog og Folk, ret søge at gjøre mig bekjendt med den levende Verden. Alle disse Byer, som jeg slet ikke kjender, Florentz, Perugia, Bologna, Mailand, Venedig og s. v., haaber jeg skal ved deres Riigdomme af Kunst og Natur sysselsætte mig hele Sommeren paa en frugtbringende Maade; Vinteren vil jeg da tilbringe i enten en af disse Byer eller i München, hvilket sidste dog er meget uvist, da Interessen for München har tabt sig meget hos mig siden min Udreise; den vigtigste Grund er, at der er billigt at leve. Ved at male et Maleri i denne Vintertid haaber jeg da igjen at have fourneret Pungen med det behørige til at gaae til Paris, blive der saalænge Pengene ville strække til, og saa vende Næsen hjem, muligt over Holland. Da De

nylig har været begge Steder, saa kunde De give mig de bedste Raad desangaaende, om jeg f. Ex. skulde blive længere i Paris og gjøre Italien kortere, eller jeg skulde blive her saalænge som muligt og blot lægge Veien over Paris hjem, for at have seet dette interessante Sted for det hele nyere Livs Virken og Stræben. Thi det er min Hensigt at være hjemme i Begyndelsen af 1840 allersenest, da jeg paa ingen Maade længer vil flakke om. For at kunne iværksætte denne Plan vil jeg berøre de Omstændigheder, paa hvilke den beroer. Først haaber jeg Tillæg til mit Stipendium, dernæst maa der ingen Cholera-historier komme imellem, dem har jeg havt nok af, og dernæst maa jeg fuldende det Maleri, som jeg har i Arbeide, for at skaffe mig Penge. Moltke, Finantsministeren, bestilte et Billede hos mig, da jeg reiste, og jeg har derfor isinde at sende ham dette, som forestiller: Dyrenes Velsignelse paa St. Antonios Fsteddag, som De veed, foregaaer aarlig i Rom i en lille Kirke ved Maria Maggiore. Det er en stor Composition med mange Figurer, da denne Riigdom er nødvendig for at udtrykke den Livlighed og Glæde, hvorved en italiensk Fest udmærker sig. Det koster Tid og Anstrængelse, og bedre end det forrige haaber jeg det skal blive. Hvad man her kan lære af disse moderne Malere, er en Anvendelse af Lazuren, som vi hjemme ikke kjende. Det er mærkelige Virkninger den kan frembringe, naar den anvendes med Forstand, hvilket den ikke i Almindelighed gjør, da det let forleder til at gaae uden for den Simpelhed, hvormed Naturen veed at colorere. Jeg vil i dette Maleri studere dens Virkning saa godt som muligt. At Italien har en ganske anden Pragt i Farver, er jo bekjendt nok, og vort Solskin er mat imod den Glands, her er endog om Vinteren. At her er en langt større Variation i Farven er vist, denne Klarhed i Fjernerne og stærke Farve forøges naturligviis imod Forgrunden i samme Forhold, som hjemme vor taagede Baggrund opløses i en mindre taaget Forgrund; man seer derfor i alle Gjenstande her en Farvepragt, som kun kan opnaaes ved Lazuren. Af

Købkes Brev til Constantin seer jeg, at han trods sin Indtrædelse i den hellige Ægtestand, agter at reise hertil, og det vil bestemt være ham meget gavnligt at see Italien med Hensyn paa hans Stræben efter Soellys og Farve, men siig ham, at han ikke skal spille nogen Tid paa Tydskland, thi de smukke Gallerier kan han have mere Nytte af paa Hjenreisen og andet er der ikke at hole. Hans Stykke: Østerbroe, skal jo være smukt, ja med hans alvorlige Iver vil han nok gaa rask frem i sin Retning. Hils ham ret meget fra mig og lykønsk ham til hans nye Stilling. Couragen mangler ham ikke, lader det til. — Det Æmne til Kirken, den forlorne Søn, har jeg componeret om, uden dog for det første at have i Sinde at udføre det, da det deels er for stort for mit nærværende omflakkende Liv, og deels fordi megen Tvivl er opstaaet hos mig om det egner sig for mig at male den Slags Ting. Jeg har ikke den vedholdende Alvor, som hører til at male historiske Gjenstande, imidlertid opgiver jeg ikke denne Leilighed til at forsøge mig, naar Tiden tillader det. Roed har sin Composition i Arbeide, jeg har endnu ikke seet Anlægget færdigt. Af de andre Landsmænd her ere kun Smaating i Arbeide. Det er Skade, at Kunstforeningens Bestilling, som Müller fik, ikke er kommet En af dem tilhænde, thi jeg troer, at et Arbeide af det Omfang vilde bringe deres historiske Muser igjen til Live. Her er i Almindelighed en kummerlig Arbeiden for Brødet, som her er grumme dyrt. Det er umuligt at kunne sælge sine Arbeider saa billigt her som hjemme. Thorvaldsen har nylig kjøbt et Stykke af Kùchler med et Par Figurer for 200 Species, og han betaler dog kun smaat. Det er rasende hvad disse Malere, der ere i Welten, faae for deres Arbeider. 100 Louisdorer for et Genrebillede, regnes at være ret godt betalt, men for at faae det, maa man ogsaa opfylde de Fordringer, som Moden gjør; de engelske Knaaldstykker validerer endnu. — Thorvaldsen har da atter bestemt at reise hjem, og det med Fregatten, som henter hans Sager; jeg vilde ønske, det var Alvor, at

den Sag kunde komme til Ende, hvis Vigtighed man her ved at see hans ubetalelige Skatte, først ret maae indsee. Af hans Malerier ere en heel Deel fortrinlige og overmaade vigtige at see for de unge Kunstnere, da han af mange nulevende Mænd har smukke Arbeider; hjemme kjender man jo ikke det mindste til de nyere Kunstnere, og naar Staten vilde sørge for at faae de bedste Folks Arbeider i Eie, saa kunde den spare mangt et Stipendium for mangan en Fyr, der blot reiser for at see Gallerier. Jeg er overbeviist om, at dersom de gode danske Mænd havde Idee om, hvad Thorvaldsens Gave har at betyde, vilde de ikke saa smaaligt tage i Betænkning at opoffre den Smule Ribbeenssteg eller hvad det ellers er, der trykker dem, for den ædle Nydelse at have bidraget til Fædrelandets Pryd og Gavn. Selv den materielle Værdi, som Thorvaldsens Sager have, er større end den Sum, der tales om. Hvad den Mand endnu gjør for deilige Ting! i Choleratiden har han gjort en ung dandsende Pige, som vidner om hans ungdommelige Fyrighed, og nu siden har han gjort flere Basrelieffer, hvoriblandt det, han nu har under Hænder, er meget skjønt. Adam og Eva sidde omslyngede, den lille Abel sidder paa Adams Knæ, og Kain vil rive et Æble fra ham. Denne betydningsfulde Simpelhed! Hans Studier ere ikke mere saa levende; ingen Arbeidere, og de der er, rene Haandværkere, fordærve mangan en aandfuld Skitze. Det er mig ubegribeligt, at ikke hans Forfængelighed gjør, at han lader sine Ting bedre udføre; man siger, at det er de kjære Penge, der komme i Betragtning. Han har ellers nylig kjøbt en ret smuk gammel Copie efter Titians saa dumt kaldte Gratier i Borgheses Gallerie. — Af Rørbye, Doctoren, hører jeg, at det har behaget Dem meget i Paris; det glæder mig derfor at faae lidt mere Detailler til Underretning derom, for om muligt endnu mere at animeres til at reise derhen. Dernæst vilde det ogsaa være mig meget kjært at erfare, hvorledes Deres Helbred er, hvorledes Deres Kone befinder sig, samt vore øvrige

fælleds Venner, Freund, Bissen og de øvrige Kunstnere. Bissen har jo gjort Ørstedes Statue til almindelig Tilfredshed, det er dog vel i Marmor, vil jeg haabe, at den er bestilt. Hvad Kunstforeningen tager sig for, faaer jeg heller aldrig at vide, om Iveren her svækkes eller forøges, og dernæst om der kommer nogle nye Sole paa Kunstens Himmel imellem de unge. Det lod ikke til at Petzholt følte sig synderlig opbygget hjemme. Han reiser i Sommer til Grækenland fra München, hvor han nu er. Ere vi hjemme maaskee noget vel materielle i vore Fordringer til Kunsten, saa er da Münchenerne det Modsatte, den Raisonneren er ordentlig væmmelig, som man der hører, om die geistigen Erscheinungen. Her er virkelig meget bedre i saa Henseende, Kunstnerne respectere meget mere alle Retninger og leve meget venskabeligt sammen, hvad der i München, efter Breve at dømme, nok ikke er Tilfældet. Vi have i det Mindste hjemme en solidere Grund at staae paa, og jeg er vis paa at der vil blive gjort meget godt, naar først alle vore unge Folk kunde beqvemme dem til at lade deres Lys skinne i Hjemmet. Alle saa klage de, der bliver intet gjort hjemme, men det er naturligviis af den Aarsag at der ingen er, der viser at de kan gjøre noget; der bliver ikke endda anvendt saa lidt hjemme, men det Meste gaaer i de Middelmaadiges Kløer. Dernæst lever man billigere hjemme. Det Meste, hvad de Danske her sælge gaaer dog hjem, saa hvorfra den Frygt at de ikke skulde kunne subsistere? Lad Folk først see noget godt, og jeg gad nok vidst om det ikke skulde gaae af der som andensteds i Verden. Vi have desværre her et sorgeligt Exempel for Øie, hvortil Statens Kræfter anvendes; det kan ikke styrke Haabet paa en blid Fremtid, som dog for Kunstnerne er saa meget afhængig af Regjeringen, at f. Ex. Prindsessen her koster 80000 Species aarlig!!! I Aar haabe vi da her at faae Carneval, hvilket jeg ikke har seet nogetsteds, naar blot ikke Cholera eller Uroligheder med Regjeringen, hvortil der ikke er saa ringe Disposition, atter skulde forhindre

det. Det vilde rigtignok gjøre mig grumme ondt. Jeg vil nu slutte i den behagelige Indbildning at Deres Venskab for mig ikke er slappet ved dette lange Brevs Tyndhed, men at jeg snart maa forvise mig om det Modsatte ved i Caffé greco at blive modtaget med »der er Brev til Dig« og jeg saa strax kan see og sige, det er fra Høyen. Indtil April Maaned er jeg endnu sikkert i Rom, og hvis det høie Fondvæsen vil være mine Ønsker imod, nødes jeg muligt til at opgive Neapelreisen og blive endnu længere i Rom, hvortil jeg kun har lidt Lyst. Hvorledes staaer jeg mig med hans Kongl. Høihed vor Præsens? — Lev nu vel, kjære Professor Høyen, og tænk paa mig.
Deres hengivne Wilhelm Marstrand.

3.

Til Marstrand.

Kbhvn. d. 15 April 1838.

Kjære Ven!

Jeg modtog Deres Brev d. 25de Februar, altsaa netop paa Fastelavnsmandag, og fornøiede mig ret over den kjærkomne Anledning til at tænke paa Dem og forestille mig Deres Nydelse i den lystige Carnevalstid. Jeg kan ei noksom takke Dem for den Glæde, som Deres Skrivelse har forskaffet mig, og jeg erkiender fuldt min Utaknemmighed med at lade Dem vente saalænge paa Svar; men De kjender formodentlig mit slette Rygte, hvad Skrivning overhovedet og Brevskrivning isærdeleshed angaaer, og jeg har dennegang stolet paa at dette skulde gjøre mig samme Tieneste, som andre Folk have af et godt Rygte, nemlig: vække en god Præsuntion for mig. Var jeg bekiendt som en flittig Brevskriver, saa havde De al mulig Grund til at bebreide mig for Lunkenhed, Skiødesløshed osv.; nu derimod forudsætter jeg, at De veed, hvorledes Mangel paa at være oplagt, Tvivlraadighed om hvad jeg i flere Punkter skulde svare Dem etc. etc. har bragt mig til at opsætte mit Svar hver evige Postdag. Dersom De ogsaa er gaaet til Neapel, naar disse

Linier komme til Rom, saa stoler jeg paa, at Vennerne nok sende det efter Dem, eller at De i alt Fald modtager det ved Deres Tilbagekomst. — Deres Brev har glædet mig overordentlig; jeg behøver intet andet Beviis for det stærke Indtryk Italien har gjort paa Dem, og midt i al min Glæde over den Nydelse, som De har, gjør det dog et saa behageligt, saavelnligt Indtryk paa mig, at De bevarer Deres Kiærlighed til det fattige Danmark, at De længes efter det, og at De ønsker ret her at virke og leve for Deres Konst. Deres Anskuelse af den Maade en Konstner bør reise paa, deler jeg aldeles, skjøndt Deres Maleri vidner om, at Konstneren, selv paa en Reise, hvor saa mange nye Indtryk strømme ind paa ham, kan besidde Rolighed nok til klart at fremstille det Eiendommelige i dette forandrede Liv, som griber ham. Jeg glæder mig grumme meget til det store Arbeide, som De har for, og var der Noget, som kunde et Øieblik forurolige mig, saa er det den famøse »Lasur« som De omtaler. Ikke, som om jeg kunde eller vilde negte alle de Fordele, som Anvendelsen af klare, gjennemsigtige Farver skaffer Maleren, men blot fordi alt hvad vi have faaet fra Rom her hiem, som har været laaseret, har gjort det samme ubehagelige Indtryk paa mig qua Malerier, som de saa vidt og bredt bekiendte engelske Staalstik qua Kobberstik. Det er mig en Lækkerhed, som forvandler Konstværker til glimrende, transparente Manufactur-Arbeider, og som er istand til at svække og forbitte Indtrykket af et vel tænkt Motiv. Dog, jeg taler jo blot om, hvad vi have seet her i Byen, jeg tvivler ingenlunde om, at der i Rom maa gives Konstnere, som anvende Lasuren paa en gediegen male-risk Maade, og jeg frygter allermindst for at Deres solide Fordannelse og Deres friske og sunde Øie ikke skulde værne om Dem mod enhver Smitte af den Art, som jeg mener. — De spørger mig om Paris, og jeg kan ei andet end raade Dem til at gaae derhen, men bliv i Italien saalænge De kan. To à tre Maaneders Ophold i Frankrigs Hovedstad vil være tilstrække-

ligt for Dem som Kunstner, kun bør De ei komme der for tidligt paa Sommeren, men snarere om Efteraaret, hen paa Vinteren. Mit Ophold der har glædet mig meget, men kommer jeg bort igjen, saa skal intet afholde mig fra at søge lige til Italien, det er dog Konstens og Konstværkernes bedste Hiem. Jeg var iøvrigt ikke paa en heldig Tid i Paris, thi mange fortrinlige — ja af de fortrinligste — nye Konstværker af David, Gros og af nulevende Kunstnere vare dengang flyttede til Versailles, som paa den Tid blev indrettet, og aldeles utilgiængelige. De glæder Dem over Tolerancen i Rom, det var netop det Samme som glædede mig i Paris; heelt forskellige Retninger have der talentfulde Talsmænd og bestaae ved Siden af hverandre, og den Klage som jeg hørte over, at Malerkonsten ei længer havde et Centrum som David, hvortil alt kunde knytte sig, forekom mig at være en reen Fordeel. Jeg vil neppe være istand til at nævne Dem en Kunstner som Overbeck, eller hvad Phantasie og Opfindelsesevne angaaer som Cornelius, iblandt de franske Malere, men der er mange fremstikkende Talenter, og i deres bedste Arbeider er der ofte en egen pikant Maade at opfatte Gienstandene paa, som fornøier ved dens Liv og Sandhed, medens den unægtelig i det mindste ligesaa ofte har en Tilsætning af Bestræbelse for Nyhed og Virkning, der er sat paa Spidsen. Men, naar Hollænderne tabe dem i en kold Efterligning af deres ældre classiske Mestre, naar Tydskerne, saavidt jeg kiender dem, famle om mellem alle Tider og Skoler og Theorier for at finde en rigtig Praxis, og over al denne Leden og Efteraben blive kolde, affecterede, qvælte, fornemme og fremfor alt ikke Malere, saa seer man derimod hos de bedste franske Malere en Kraft og en Dygtighed i Behandlingsmaaden, et Liv i Opfatningen (jeg taler ei om religiøse Sujetter) af historiske Æmner, af det daglige Liv, af Landskabet, og de stolte Scener paa Havet, som har fornøiet mig, skjøndt jeg ingenlunde er blind for Manglerne. Desuden vil det beqvemme Liv i Paris (det er næsten rent sydligt) de kostelige

lettilgiængelige Samlinger, Theatrene, Spadseregangene mere Dem kosteligt. — Om De skal gaae til Holland? Der er kostelige Samlinger i dette Land, og mangen en Side af hollandsk Kunst forstaaer man først, naar man har været paa selve Stedet. Desuden giver Holland og dets ældre Kunstnere det bedste Beviis for, at det ei er Stoffet, som gjør Kunstværket, men at selv et saa monotont Land som Nederlandene, og et saa beskrænket Liv som det, der føres, er tilstrækkeligt for Maleren, naar han har Øie til at see og Hjerte til at føle med. Men alligevel forbeholder jeg mig Svaret indtil en anden Leilighed, forudsat at de belgiske Anliggender endnu ikke saasnart blive bragt i Orden, og at De kommer til Paris i næste Efteraar. Det vilde ret fornøie mig, om Æconomie ei drev Dem til München, hvor De dog allerede har været; dersom De ogsaa gjør en Tour til Venedig og gjennem Lombardiet, saa vilde De formodentlig langt nemmere gaae til Søes fra Livorno eller Genua, heelt op ad Rhonefloden, end naar de skulde gjennem Tydskland til Paris; og er det italienske Ophold dyrere, saa vil omvendt Reisen koste Dem mindre. — Her hjemme er alt ved det Gamle omtrent. Dog er der kommet lidt mere Liv i Konstforeningen, hvis Bestillinger og Opgaver De formodentlig alt er underrettet om. Ogsaa i Academiet vil, som jeg haaber, de frie Concurser for de neuhausenske Præmier bringe lidt frisk Blod. Dog — det er blot Forhaabninger! — De veed sagtens at Eddelien og A. Müller skulle concurrere om Reisestipendiet. Af Müller er der ikke noget betydeligt paa Udstillingen. Hans store Stykke er ei rykket saa langt frem, at jeg kan have nogen Dom over det, men han er da flittig i Færd med det. Købke har malet sin Altertavle, men er nok ei saa ret fornøiet med den og vil maaskee endnu arbeide noget paa den. Roed kjender Compositionen, hvis Grundtanke ei var uheldig, men som har lidt ved en ulykkelig Stræben efter at ville gjøre den rigere, og efter at giennemføre den med en vis perspectivisk Conseqvents. Paa Udstil-

lingen har han, foruden nogle Landskaber (mindre, ret vakkre Arbeider) et smukt Portrait af sin Kone, som er giort med megen Følelse. En ganske ung Konstner, Gertner, har malet en Gruppe af Børn paa Strandbredden ved et Fiskerleie, og har giengivet det barnlige, naive Udtryk med meget Held, ligesom han har udført Figurerne med overordentlig Kiærlighed. Men han har desværre ei kunnet modstaae Lysten til at være pikant, og han har derfor belyst sin Gruppe saaledes, at den just nedgaaende Sols Straaler overskiære de smaa Figurer halvveis. Hovedet og en Deel af Overkroppen er i skarp Belysning, det øvrige af Figuren i Skygge. Dette gjør paa mit Øie en skiærende Virkning, saameget mere, som han ei har været istand til at behandle sit Lys med Varme, eller sine Skygger med den Saft og Klarhed, som et slikt Moment fordrer. Lundby har leveret et Par Landskaber, Vinterstykke med svenske Slæder som kiøre henimod Aftenen over Isen, og stort Sommerlandskab fra Frederiksværks Omegn i fuldt Sollys. Man sporer her alt Virkningen af Købkes Stræben, og de simple, men store Linier, Skyernes afvejlende Former og Farver, samt den fortreffelige Forkortning af den store, flade Egn har vakt megen Interesse her blandt Konstnerne. Dreyer og Skovgaard have ogsaa leveret Landskaber, hvori man sporer et friskt og deeltagende Øie for heelt forskellige Naturscener. Unna bliver ved med at levere Familiescener, og han har opstillet et Maleri med Figurer i Legemsstørrelse; en Bedstefader med Barnebarnet paa Skiødet og Moderen som en fornøjet Tilskuer. Der er, som ogsaa i hans tidligere Arbeider, Sands for Colorit i dette Maleri, og Situationen er godt følt; han stiller ei, som saa mange andre yngre og ældre Konstnere, sine Figurer op paa Stads, men han mangler Sagkundskab og hans Behandling har, trods megen Umage, noget skiødesløst, og ubestemt, og han er hidtil bleven temmelig stærkt medtaget af Recensenterne baade i og udenfor Lauget. Bissen har udstillet en smuk legemsstor Portraitstatue af Conferentsraad Ørsted i Gibsmodel,

og Freund, foruden et smukt Basrelief i Marmor, en Gravstøtte med Relief, complet malet. Det vil fornøie Bindedøll, naar han hører det, og endnu mere, naar han erfarer, at selv orthodoxe Kunstnere nu mene, »at der maatte kunne gøres meget i den Retning.« Monumentet er over mine Svigerforældre. — Deres Maleri, kiære Ven, har vundet et udeelt Bifald, og man fortæller, at den unge Søofficer, som vandt det og som var tilstede ved selve Lodtrækningen, blev saa overrasket af sin Lykke, at man tydelig kunde see Overraskelsen og Glæden i hans Ansigt. Dog en slig Tro er ei meget almindelig i Israel. Hils Const. Hansen mange Gange; siig ham, at Freund, Bissen og flere gode Venner som Købke og jeg osv. have glædet os meget over hans sidste Arbeide, især for den smukke Maade, hvorpaa han har sammenstillet sine Figurer. Sonnes sidste Arbeide har ligeledes vundet meget Bifald. Hils Bindedøll grumme mange Gange; hans colorerede Project er sagtens blevet betragtet med heelt forskjellige Øine, men siig ham, at nogle af de Kunstnere, hvis Dom maaskee ei er ham mindst kiær, skienke det meget Bifald. Hils ogsaa Kuchler, Blunck og fremfor alt Roed, som jeg haaber lever vel i det herlige Rom. Føler De Dem ei oplagt til at male paa Deres Altertavle, kiære Marstrand, saa lad den staa, Lysten kommer nok, tænker jeg, men vogt Dem blot for allehaande skadelige Indbildninger. Faaer De ikke fat paa den før, saa er det jo godt, at De har et Arbeide at tage fat paa, naar De kommer hjem.

4.

Til Freund.

Vognserup, d. 2den Juli 1838.

Kiære Ven!

I Onsdags blev Monumentet*) reist paa Kundby Kirkegaard. En Muurmester fra Aggersvold, der har tient hos Lythans, ud-

*) Se Slutningen af det foregaaende Brev og Høyens Skrifter 1ste Bind S. 136.

førte dette Arbeide meget heldig; Stenen kom vel conserveret herud, og den er ogsaa bleven opsat uden at have lidt det allermindste. Din Formodning, at Scherf vilde blive overflødig, har saaledes stadfæstet sig, men Du kan troe mig, at jeg ikke var uden en vis Ængstelighed inden jeg saa det Hele paa sin Plads. I Gaar (Søndag) efter Gudstienesten greb Præsten Leiligheden, da netop en stor Deel af Menigheden var ved Graven, til at formane de Tilstedeværende og gjennem dem de Fraværende, med Hensyn til Monumentets Bevaring, og da de Afdøde have været meget afholdte, saa gjorde denne Erindring megen Virkning. Du kan neppe forestille Dig, hvor herligt denne Gravsteen tager sig ud foran de grønne Grene! I disse Dage, ved Middagstid, naar Solen ret falder paa, da maa man see den, for at overbevise sig om Farvernes Virkning. Der er en Glands i den gule Farve, som er overordentlig, og i den røde Grund omkring Figuren kommer der en Saft og en Fiinhed, som hæver Jomfruen overordentlig. De dybe, skarpe Slagskygger omkring hende og omkring Sphinxen med Ornamentet, gjør at Figurerne tegne sig med en forunderlig Kraft paa Grunden, og de lidt blanke Glandslys, som fremkomme paa de høieste Partier f. Ex. paa Ryggen af Sphinx og paa Jomfruens Hoved og Skulder, give de klare Halvtoner en Mættelse i Farven, som er fortreffelig. Her kommer man virkelig til at tænke paa Guld og Email. Endnu har Epheu ikke beklædt Muren uden allerlavest nede, men efter al Formodning vil den inden et Par Aar dække hele Muren, thi der er begaaet en Feil, som har standset dens Udbredelse, men som nu er hævet. Naar denne mørke, grønne Grund kommer til, vil Virkningen endnu blive større, og jeg kan alt forestille mig hvilken slaaende Kraft det Hele maa erholde f. Ex. paa en klar Vinterdag. Man har villet fordærve mig min Glæde over denne Gravsteen, men jeg har jo offret til den steenkolde Kritik og kan nu desto mere uforstyrret glæde mig over det smukke Indtryk, som den frembringer. Der gives i dette Øieblik vist-

nok kun faa Pletter i Danmark, om der ellers gives nogen, hvor de Efterlevende med saamegen Ro og med en saa inderlig og behagelig Følelse kan dvæle ved Mindet om deres kiære Afdøde. En Præst her fra Naboegnen, som har kiendt mine Svigerforældre i deres sidste Aar, har især været glad ved at see det; han fandt det svarede saa godt til de Afdødes Charakter, og at Stenen overhovedet var et ægte, christeligt Monument, alvorligt, men uden alt det stygge, nedkuende, som man mod Lærerens Aand har villet indblande i Tanken og Forestillingen om Graven. Bønderne synes naturligviis meget godt derom, og et Par af dem ere Fortolkere for de Øvrige af hvad det forestiller. »Det er saa deiligt, sige de, som om der var kommen et Seierværk (Uhrværk) paa Kirkegaarden.«

Men al denne Glæde kan jeg takke Dig for, kiære Ven, og min Kone og Hanne og jeg sende Dig ogsaa derfor ret vor varmeste og bedste Tak! Du maa heller ikke glemme at sige Hilkjer, at han selv neppe aner, hvor herligt hans Arbeide staaer herude. I det Grønne, under den store Himmel, der er det først at Form og Farve ret smelte sammen, og saaledes maa jeg heller ikke glemme at fortælle Dig, at Monumentet seer anseeligere ud paa dets Plads, end i Dit Atelier eller paa Charlottenborg.

Din tro

N. Høyen.

5.

Til Skovgaard.

Nysøe, d. 3die August 1845

Kiære Ven!

Giennem min Svigerinde har jeg erfaret, hvor smuk Skarritssøen og Skoveggen deromkring er iaar, og jeg kommer derved til at tænke paa mangan skøn Sommerdag, som jeg i yngre Aar har tilbragt i hine Egne. Jeg kan ikke sige Dem, hvor det har fornøiet mig at høre om Deres Glæde ved at

see Naturen der i en fuldstændigere Sommerdragt, end det var muligt forrige Aar. Det gjør mig ondt, at jeg denne Gang ikke kommer til at dele Deres Glæde; thi baade af mange andre Grunde og tillige af den, at jeg har begyndt at bruge Strandbadet her, bliver det mig umuligt iaar at hilse paa den kiære Neergaardske Familie. Vognserup er fast blevet mig til et andet Hiem, saa der mangler mig formelig noget i Sommer ved ei at faae den og især ved ei at faa den gamle kiære Omgangskreds at see; men det synes som om Badene virkelig giøre godt paa mig, og jeg tør derfor ei opgive denne begyndte Kuur. Det er rimeligt, at jeg ei kommer til Byen før den 16de August. — Jeg har været paa Møen; det er anden Gang; men det er 13 Aar siden jeg sidst var der. Det er et deligt Land, og saa smukt det end stod i min Erindring, saa blev dog denne Dag langt overtruffet af Giensynet, især da et udmærket Veir begunstigede denne to Dages Tour. Der er rigt Stof for en Maler! Men det er tillige en vanskelig Opgave, naar man vil give meer end en Prospect, og mere har hidindtil ingen givet. Klinten er prægtig, den staaer mod Luften og Søen som Marmorpaladserne i Paul Veroneses Arbeider. Men der er meer end Klinten. Modsætningerne ere mærkelige, og Havet og Luften have, eller havde idetmindste d. 28. og 29. Juli, en sydligere Farve end noget andet Sted i Danmark. En Italiænerinde var i vort Selskab. Hun kom til at tænke paa Middelhavet, da hun saae ud over Østersøen fra den høie Klintrand. Klinten fortæller paa flere Steder saa at sige sin egen Historie. Der er Phantasia i den, og en blot Copiering vil her altid strande. Den kan være saa storladen, at en Tanke af Skræk eller dog af Frygt kan fare igiennem Beskueren, men den kan ogsaa have lidt af en Konstammer-Raritet ved sig. Stranden — ikke andet end sorte og sribede og hvide afslebne Rullestene — saae fast goldere ud end selve Havet, der kan i Formiddags-Solskin rulle sine Bølger med saadan Glands og

Pragt, at Aladdins Aander med hele deres Boutik af Guld og Ædelstene komme til at tage sig fattige ud i Modsætning til det.

Men der er meer end Kridt. Der er Kløfter med en Afvexling af Træer og Buske, af Bøge og Piil, af guulgrønt og blaagrønt, af Planter og den nøgne Jordside, af steile Brinker og slangebugtede Kløfter, saa at man kommer til at tænke paa de delige Skraaninger ved Tivolis Cascateller. — Egentlig skulde man leve et Aars Tid her og blive en fortrolig Ven med den stille Klint, før man gav sig til at male den. Dog nok, og meer end nok, om Møen! Jeg længes ordentlig efter Dem, kiære Skovgaard, — og ærligt talt, ikke alene efter Dem, men ogsaa efter Deres Arbeider, thi jeg bilder mig ind, at der allerede stikker adskilligt interessant i Deres Portefeuille. Gid blot Veirliget maa blive ved at begunstige Dem i Deres Foretagender!

Deres Høyen.

6.

Fra Skovgaard.

Møen, den 22de August 1846.

Kjære Hr. Professor!

Jeg er nylig kommet hjem fra Klinten, og er umaadelig glad. Det var det yndigste Veir, de deiligste Farver og Former har vexlet i Skyerne fra Morgen til Aften, og Luften var saa klar og reen med et forunderlig deiligt Farvespil; det mindede især om Svaneveldt, dog mindedes jeg tillige baade den ene og den anden af de kjære Hollændere; jeg saae ogsaa Begyn (troer jeg han hedder) for mig; ham har jeg ellers ikke lagt meget Mærke til, det er han dog vist nok værd; de gode Folk har allesammen hver taget sin Deel af Naturen, saa der vel knap er noget igjen, som ikke er taget, det troer jeg at opdage mere og mere. Det var en Lykke, at jeg fik disse store Hexemestere til at løse Fortryllesen; det forekom mig at Gurlitt havde forhexet Klinten for mig; naar jeg ret vilde see paa den, især naar jeg tænkte paa at male, var det altid som om hans

hæslige Karikaturbillede grinede mig imøde og gjorde Nar ad mig; det havde nær gjort mig reent fortvivlet. Ja hvor jeg dog var gal paa ham, og paa mig selv og paa Klinten! jeg skjældte os ud og var grædefærdig; jeg meente, det var ikke Mad for Moens; Skomager bliv ved din Læst, tænkte jeg, og at jeg var tosset at rende Panden mod Klinten, da jeg nylig havde knækket Halsen mod nogle Bøgetræer, som dog kun var et Smørrebrød imod dette; havde det ikke været for Skammens Skyld, havde jeg gjerne vendt Klinten Ryggen og malet noget i de smukke Landsbyer. — Det er underligt, idag saae jeg det ene smukke Motiv, eller rettere hele Billede, efter det andet, saa jeg troer her var nok for en heel Levetid uden at man behøvede at male et og det samme. Her er en uendelig Rigdom, og for nylig kunde jeg næsten ikke finde eet; ja naar jeg vilde vende Klinten Ryggen og gaae ind i Skoven, men det kunde jeg dog heller ikke godt, for Klinten var dog det Fornemste og Stolteste, den maatte jeg bestandig tilbage til, men naar jeg tog fat, blev det altid smaaligt; tog jeg et lille Partie blev det en Stump, tog jeg et stort, blev alle Gjenstandene smaa, Træerne bleve Buske og Buskene saa ud som Muskager, og Linierne løb saa reent forkeert, at jeg begyndte at blive bange ikke alene for Eckersberg, men for ethvert Menneske med lidt Øie for Perspektiv; jeg skjældte da Klinten ud for alt for konstig, og syntes den passede bedst i et Naturaliekabinet imellem Kuriositeter, og dog maatte jeg have Respect for den, for hvergang jeg saa op eller ned ad den, begyndte det at svimle for mig; den var virkelig som forhexet for mig ikke allene af Gurlitt, men af alle de daarlige tydske og norske Bjergmalere. Alt hvad jeg raabte paa Everdingen, Ruisdael og Hackaert vilde ikke hjælpe, men saa hjalp Buntzen; paa een gang stillede hans gule Muur af det erkebiskoppelige Palais i Trient sig for mine Øine ved at see Taleren nede fra Stranden i en egen Belysning; jeg løb strax hjem efter Malerkassen; nu seer jeg det ene efter det andet, for hvert Skridt jeg gaaer.

Jeg vil tage deraf hvad jeg kan faae, og gjemme Resten til næste Aar, jeg tænker ikke videre paa at udføre noget af det i Vinter. Jeg maa bemærke om Buntzens Maleri, at det var Storheden deri, som gik op for mig; han havde saa fortræffelig givet Begreb om store Afstande. — Jeg var da de aftalte 8 Dage paa Nysøe, og kun 7 Timer længere; i den Tid fik jeg taget de allernødvendigste Studier til Rabens Maleri, malt 2 Malerier til Baronessen og været paa Bal paa Bregentved; det sidste tvang hun mig til, og ovenikjøbet til at dandse; Maleriet sagde jeg strax ja til, men jeg sagde ogsaa, at jeg ikke kunde blive mere end otte Dage; hun maatte altsaa tage tiltakke med en Skizze. Det var hun villig til, men Dagene gik, og jeg kunde ikke finde nogen Side at male Nysøe fra, som var os Alle tilpas, endelig den sidste Aften malede jeg en Skizze i Mørke ovre fra Præstøe med en brillant barsk Aftenluft, meget smurt; men Baronessen vilde ikke tage imod den ved Lys, som jo var rimeligt. Men næste Morgen skulde hele det unge Sælskab seile til Klinten førend Baronessen stod op; det var nu den yndigste Leilighed for mig at komme med, men jeg maatte blive; jeg var arrig paa Baronessen, meest fordi jeg ikke havde just Aarsag til at være vred. Da Sælskabet var seilet, gav jeg mig til at male; jeg tog det fra den modsatte Side som Buntzen havde taget det. Belysningen var meget smuk, hvide Skyer mod Solen, Bygningen med Skyggesiden havde en smuk Farve og spillede sig smukt, Lindetræerne med Kantbelysning vare ogsaa smukke. Jeg malte det fra 9 til 12, jeg valgte selv Stedet, endskjøndt Baronessen tidligere havde kimset derad; men jeg var arrig; jeg tænkte, nu skal de have det, som jeg vil gjøre det. Stykket vandt Bifald, endogsaa saa meget at Baronessen sagde, hun vilde sely beholde det; Holger kunde faae det, jeg havde malet om Aftenen. Jeg maatte modtage 25 Rd. Da vi havde spist, leiede jeg en Vogn og reiste til Stege; næste Morgen Kl. 4 tog jeg til Klinten og overraskede det unge Sælskab paa Liselund; vi gjorde en smuk Spadseretur

paa Klinten; efter Middag reiste Selskabet, og jeg flyttede ind hos Per Ladefogeds Søn. Bliv ikke vred over dette mange Vaas; naar jeg skulde skildre hvorledes jeg havde det, maatte det blive Vrovl; De forlangte selv, jeg skulde skrive, det takker jeg Dem for; ellers havde jeg ikke turdet gjøre det. Lev nu vel, og hils Fruen, Fru Friends, Fredagsfolkene og alle gode Venner fra Deres hengivne P. Skovgaard.

7.

Til J. Fibiger*).

Kbhvn., d. 3die Januar 1859.

Glædeligt Nytaar, kiære Ven, og min hjerteligste Tak for det gamle Aar! Inden jeg endnu havde faaet Dem takket for den kostelige Gave, De havde sendt mig alt i det foregaaende Aar, overraskede De mig med en ny Gave, som dobbelt lod mig føle, hvor kold og utaknemlig jeg dog maa staae for Dem. Ak, kiære Ven! Det nytter Intet, at De kalder mig Deres Lærer, jeg veed jo alt for vel, at det har jeg aldrig været, uden for saa vidt, som jeg er den ældre, men at jeg iøvrigt med lige saa megen Føie kunde kalde Dem min Lærer, da jeg hver Gang jeg har været sammen med Dem, altid har modtaget nye og gode Indtryk, lært noget nyt, følt et nyt, rigere Liv i mig. Jeg tør ikke engang kalde mig taknemlig, thi hvad kan det hjælpe, at jeg i Tankerne saa ofte er fløiet over til Dem, saa ofte har takket Dem for al den Glæde De har givet mig, naar jeg dog aldrig har været istand til at lægge min Tak for Dagen. Naar jeg kommer til Dem, er det som en Syg og Skrøbelig, der ene trænger til Pleie og Overbærelse, og, naar De kommer herover, er jeg borte, og i Fraværelse er jeg taus, ja stum som en umælende Fisk, (jeg tør ikke sige Dyr, thi jeg giver jo ikke saameget som et Brum, et Mjav eller et Bjæf fra mig). Der var en Tid i afvigte For-

*), S. første Afdeling S. 237.

sommer, da jeg glædede mig i det Haab, at jeg skulde komme til at hilse paa Dem i Haderslev, men Haabet blev skuffet, og det uden min Skyld, og nu skal der igjen maaskee hengaae mange Maaneder, inden jeg faaer Dem at see og kommer til at vexle et Par venlige Ord med Dem. Dobbelt, ja tredobbelt Tak derfor, at De har Evne og Villie til at tale Alvors Ord til mig og til os Alle, Ord, som virkelig gaae til Sjælen, som lyde med fuld Klang mellem alt det skrattende Tøi, som ellers bræger og støier om Øret.

De kan troe mig, kiære Ven, jeg blev overrasket, da »Kors og Kiærlighed« paa engang flyttede mig fra Jorsal op i Norden, da Kæmpevisen tonede mig imøde, og da et Billede stillede sig frem for mig med saa rørende, saa dybt grebne Skikkelser, som jeg endnu aldrig havde seet fremmanede fra vor Middelalder. Den forfærdelige Kamp mellem det kirkelige og det verdslige, den urolige Giæring i Aanden og i Kiødet, dette Naboskab mellem Himmel og Helvede, dette Liv som en Drøm, hvori de besynderligste Syner aabenbare sig, vexle, smelte over i hinanden, alt dette var for mig nyt; endnu har ingen af vore Digttere følt saaledes, anet saaledes. Men, saa forekom det mig tillige, dersom jeg maa betjene mig af en Lignelse, som om dette Maleri mere var en musikalsk Farveskildring, hvor Stemningen, navnlig i Hovedfigurerne, fremtraadte med hele den Rigdom af Farvetoner, hele det Spil af selv de fineste Overgange fra Lys til Skygge og Skygge til Lys, end at det var et Billede, hvor Figurerne traadte frem med plastisk Kraft og Bestemthed, hvor de viste sig klart, hver paa sin Plan; og paa samme Tid opstod det Spørgsmaal hos mig, om vor Middelalder ikke netop behøver de skarpere Omrids, det mere haandgribelige i Figurernes Former og Optræden. Skulde ikke overhovedet den usædvanlige Rigdom paa Lyrik, som vælder ud af Deres Pen som en krystalklar Kilde, gienemsigtig, reen, qvægende, ja undertiden næsten berusende, skulde den ikke af og til ligesom overvælde Dem, ligesom rive

de Skikkelser med sig, der dog skulde vandre sikkert langs med dens skønne Bredder? Var jeg nu hjemme hos Dem, hvor langt lettere vilde jeg da kunde giøre mig tydelig ved at udpege de Steder, som mine Spørgsmaal nærmest gielde! skriftlig føler jeg mig ikke istand dertil.

Men det være nu som det vil, Hovedsagen er der; der er en Dybde, en Varme i den Maade, hvorpaa De har seet paa vor Middelalder, som stiller den frem for mig i et nyt Lys, eller rettere, som giver det, jeg havde anet, større Liv og Fylde.

8.

Til Samme.

Kjøbenhavn, 10de Januar 1859.

Kiære Ven!

»De er,« siger De, »slaaet ind i en mere verdslig Retning uden dog at svigte den christelige Grundtone.« Det er netop den Dybde, den Alvor, ogsaa i christelig Betydning, som i høi Grad tiltaler mig i Deres Digt; men var det ikke muligt, at denne bestemte Retning havde faaet Indflydelse og, konstnerisk talt, formegen Indflydelse paa hele Deres Behandling af det givne Æmne? Kunde ikke denne Retning dog have bidraget til, at Skialm i Deres Fremstilling af denne Ridder, som har vundet Guldsporen i Kamp med de vilde Letter, og som har et aabent Øie for al den Usandhed, der blander sig i Kirkens Færd overhovedet og navnlig mod Kongen og Fødelandet, er bleven mere blød og drømmende end man kunde vente det efter det foranførte og efter den Beslutning, han tager, at bortføre sin Elskede fra Klosteret? Kunde det ikke være, at man for meget føler, at »Gammen har udhugget hans høire Øie og drukket Hælvten af hans Hjerteblood«? Bliver ikke Findal under hele Klosterfarten en Deus ex machina, som man heller kunde ønske reent borte? Og med Hensyn til hans Charakter som Kongens ærlige Mand, vilde da denne Side ikke have været tilstrækkeligt udtalt giennem hele hans

Stilling til Kongeparret, uden at Episoden om de Fredløses Plan mod Kallø var bleven indblandet, og vilde ikke hele den gruelige Opløsning, foruden denne Episode, lige godt og lige sandsynligt blive fremledet? Skulde den valgte lyriske Form dog ikke ligesom have tvunget Dem, kiære Ven, til hist og her at blive bredere end nødvendigt havde været, afflokket Dem mangt et mindre klart Udtryk, adskillige vovede Billeder, som De ellers let vilde have undgaaet?

Disse Spørgsmaal kommer jeg med, efter igien at have giennemlæst Deres Digt, ikke som nye Indvendinger, men blot som en nærmere Forklaring af dem, jeg forrige Gang fremsatte. De hverken skulle forandre eller modificere det allermindste i mine forrige Ytringer, thi Deres Digt tiltaler mig i saa mange Henseender og i en saadan Grad, at, hvad De fortæller mig om det, De selv har faaet at høre, mere smerter mig eller forundrer mig eller forekommer mig reent hen i Veiret, end at det paa nogen Maade rokker det Indtryk, jeg har modtaget. Naar jeg skulde giøre mig selv Regnskab for hvad der da er i Veien med at Deres Arbejder ikke faae mere Afsætning, saa vilde jeg søge Grunden dertil først og fremmest i den Alvorstale og Alvorstone, som gaaer igiennem dem; Tiden er blød, let og leflende, i konstnerisk Henseende; den vil ikke høre om Alvor af Digteren, uden naar han skriver Psalmer, og de skal jo synges ikke hjemme, men i Kirken. Tiden er tillige pedantisk og borneret meer end man skulde troe, og navnlig er Præstestanden fuld af fornemme Folk, det vil sige: uvidende og laugsmæssige, som vel endog kunde falde paa at indstævne Digteren, naar han vover at hente sit Æmne af den hellige Skrift. Med Hensyn til Deres Arbejders Charakter, saa vilde jeg troe, at det strænge objective Præg, som der findes i dem, alt efter deres forskjellige Tid og Indhold, giør dem mindre lette at læse, og at selv den Kæmpevisetone, som gaaer igiennem Deres sidste Digt, og som mange Steder formelig fortryller mig, er svær og ufordøielig for en

langt større Deel af det saakaldte dannede Publikum, end man skulde formode.

Jeg kan ikke nægte, at jeg nok gad seet et Arbeide af Dem i rimfrie Jamber eller i simpel Prosa, forudsat naturligviis, at denne Form svarede til det Æmne, De havde valgt Dem. I det jeg nu igien læste Kors og Kiærlighed, faldt dette Ønske mig ind, efter at jeg alt tidligere har havt det i mit stille Sind. Thi det er ikke i det, som jeg kalder Hovedsagen i et Digt, at jeg sporer, at der fattes Dem paa noget, men langt snarere i det, som hører mere til hvad jeg vilde kalde det poetiske Haandværk: en vis Lethed og Klarhed i Behandlingen, Simpelhed og Enkelthed i hele Planen. Jeg vover saa meget mere at udtale denne min Formening, som Deres kiære Brev, hvor det udtaler Hovedtræk af Deres æsthetiske Betragtning, stemmer saa meget overeens med min Maade at opfatte og føle for Digteren. Med al den Snakken om Individualitet mener man hyppigt noget aldeles Ydre, som mere betegner en bestemt Tid eller noget aldeles tilfældigt, end at det griber dybere ind i Personligheden. Mangen, som ivrer allermeest for Individualitetens høie Betydning i digterisk Forstand, drømmer neppe om, at han har hentet hele sin Begeistring mere fra Skuespilleren end fra Digteren.

Desværre føler jeg alt for vel, at jeg med disse Linier er langt fra at tilfredstille Deres Ønske. Det er igien blevet ved nogle flygtige Antydninger, og det især, fordi jeg mangler Øvelse i med Korthed at kunne udtrykke mig om en reen poetisk Gienstand, og fordi Tiden ikke vil slaae til for mig, naar jeg vidtløftigere skulde udtale mig. Det blev vel heller ikke syndérlig bedre derfor. Skulde der i mine Spørgsmaal om Skialm være noget aldeles misforstaaet, eller noget som i Grunden blot henhørte til det reent personlige Skion, saa skriv mig et Par Ord derom, det vil levende interessere mig og maaskee kaste et nyt Lys ind i min Opfatning af Hovedpersonen. Jeg skal ogsaa saasart og saagodt jeg formaaer

besvare Deres Brev. Men jeg glæder mig rigtig nok meget til Foraaret; jeg stoler paa, at De vil faae et Par Timer tilovers for mig, thi mundtlig og med Bogen i Haanden vil jeg lettere kunne giøre mig forstaaet og vil De igien lettere kunde oplyse mig om mangt et Punkt.

Og tilsidst min hierteligste Tak for Deres Skrivelse. I Tankerne kan jeg nu bedre følge med Dem, saa at sige, see Dem i Deres forskellige Færd. Men naar jeg tilstaaer Dem, at jeg bedst kan følge med, naar Digteren er i sit Lønkammer, saa maa jeg dog tilføie, at det ogsaa er af den Grund, at hans Liv da bedst afspeiler mig Grundformen i hele hans øvrige Liv. Hilsen fra os Alle herhjemme til Dem og Deres Hustru! Lev vel kiære Ven!

Deres

N. Høyen.

IV.

Breve fra Holland og Belgien 1836.

(De Breve, som Høyen paa denne Rejse havde skrevet til sin Hustru, havde han selv, formodentlig strax efter Hjemkomsten, tænkt paa at udgive, og i dette Øjemed havde han foretaget smaa Rettelser i dem og udpeget hvad der, som mere private Meddelelser, burde springes over; men han synes hurtig at have opgivet denne Tanke, og ej engang at være bleven ganske færdig med det Gjennemsyn, han havde begyndt. Udgiveren har imidlertid ment at burde holde sig til de af ham givne Antydninger, og hvor stor Interesse endog adskillige af de oversprungne Steder, eller endnu mere de følgende, rask og flygtig skrevne Breve fra Paris, kunde frembyde, har han dog ikke villet optage dem for ikke at skade Enheden i dette Afsnit og forstyrre Charakteren deri.)

1.

Amsterdam d. 1ste Juni 1836.

Kl. 5 i Eftermiddags ankom vi hertil. Der faldt en mild, tæt Regn, da jeg langt om længe kom ned i Baaden, som bragte mig fra Rheden ind i Amsterdams Kanaler. Søen skyller op mod det grundmurede Bolværk, der i de smallere Kanaler er saa lavt, at Pakhusene næsten staae i Vandet. Det varede ikke længe førend Baaden passerede en Sluse og derpaa løb ind i en større Kanal med Trær paa begge Sider og Tre-Fags Husene, som jeg alt kiender fra London og Hamborg, bag ved Alleen. Skiøndt Nethed og Hyggelighed neppe høre til de Fordringer, jeg først vilde giøre til en By, saa kunne disse Fortrin mægtigen bidrage til at sætte Sindet i en behagelig

Stemning og til at vække Interesse, det har jeg ret prøvet idag. Det regnede; Roerkarlen var saa magelig i sine Bevægelser, Slusens Porte bleve saa langsomt optrukne, som om Vedkommende blot havde med sig selv at giøre, og som om den stakkels Reisende, paa hvis Kappe Regnen formede smaae Basins, slet ikke vedkom dem. Foruden den langsomme Baad seilede der endnu paa Kanalerne hele Flotiller af Kaalstokke, visnede Blade og andet saadant, og op mod Bolværket havde det langsomme Vand endnu ei faaet Bankerne af Feieskarn opløste til smaae flydende Øer. Men det ubehagelige Indtryk forsvandt, hvergang jeg slog Øiet op paa Husene og saae hvor nydeligt holdte disse 100, ja 150 Aar gamle, simple Bygninger stode. Det stræbsomme, velhavende, hyggelige Familieliv var saa levende afpræget i de blanke Ruder, de pænt pudsede Muursteen og de net anstrøgne Sandsteens Ornamenteer paa den udsveifede Gavl. Baaden lagde til Bolværket og jeg traadte ind i »de Mijnt«, som var mig anbefalet. En Pige og en Karl kom strax imøde, beklagede at de ikke kunde modtage mig, da Huset var fuldt, men henviste mig til det nærliggende Hotel des Pays bas. Her blev jeg venligen modtaget; det eneste ledige Værelse, med en forfriskende Udsigt over endeel Haver, indrømmedes mig, og her gjorde jeg mig ret tilgode med at piadske og barbere mig, med at udpakke min Vadsæk, udlægge Skidentøi etc. etc. Kl. 7 førte en Leietiener mig hen til Boghandler Müller, der gjorde Deichmanns Recommendation Ære. Det er en aldrende jævn Mand, der strax i Morgen vil sætte mig i Bekiendtskab med Secretairen ved det Kgl. Institut, Hr. de Vos, desforuden vil indføre mig i de betydeligste Privat-Samlinger som Six's, van Hopes og flere andres, samt skaffe mig Leilighed til at aflægge et Besøg i Zaandam, som han paastaar jeg maa see for at faae et fuldstændigt Billede af Nord Holland. Fuld af godt Mod er jeg nu vendt tilbage, og sidder nu med Theen foran mig for at underholde mig lidt med Dig. — —

Den 3 Juni.

Om min Reise hertil er der kun lidt at fortælle; det smukkeste paa den var den første Maaneskins Aften, da jeg kom ombord; det bedste ved den, at jeg efter 38 Timers Fart laae uden for Amsterdam. Det hollandske Dampskib har bedre Senge end Frederik VI; men det kan ei sammenlignes med de engelske. Henad Middag begyndte Søen at gaae noget uroligt i Tirsdags Formiddags, Skibet vuggede yderst ubehageligt, og jeg gik til Køis, hvor jeg laae meget godt, og sov min Upasselighed bort. Selskabet var ikke stort, en Plantageeier fra Java, en Ostindia Captain fra Rotterdam, en Familie fra Riga og en fra Petersborg, en Jøde Kiøbmand fra Altona, og nogle Probenreutere. Conversationen var ikke levende. Den for mig interessanteste Person var Plantageeieren, en de Witt; der var noget særdeles godmodigt og indtagende i hans solbrændte Ansigt, og hans Fortælling om Java, om Hollænderne og Slavernes Stilling sammesteds, om det nye Batavia, der efterhaanden opstaaer paa de sundere Høider og hvorved den gamle By truer med at døe ud, endelig hans Beretninger om Dr. Siebolt og hans Ophold paa Japan, og den herlige Leilighed, han havde havt til ret at blive bekjendt med de Indfødte i dette mærkelige Land, — havde Præget af Upartiskhed og simpel, ligefrem Troværdighed. Han havde forladt Java, fordi Lægerne troede at hans Kone muligen i Europa kunde gienvinde sin Sundhed.

Den 7de Juni.

Siden jeg skrev de sidste Linier har jeg været meget beskæftiget. Jeg har naturligviis alt været flere Gange i Museet, og desforuden seet v. der Hopes Samling; men jeg har desforuden ogsaa været i Haarlem, hvor jeg tilbragte tvende behagelige Dage. Malerierne paa Raadhuset, en Samling af Haandtegninger i den saakaldte Teylersche Fundatie og et lille, men udsøgt Privat-Cabinet hos en Frøken Hoofmann, lønnede min Tour for mit Fag; tillige fik jeg et betydeligt Bidrag til

Hollands Charakteristik. Allerede i May Maaned forlader den rige og elegante Verden Amsterdam, for at tage ud paa deres Landgodser, og for at nyde Blomsterfloren, der maa være yderst brilliant. Familier, som ikke ere rige nok, eller ikke kunne forlade Byen ellers, tage dog jævnligt Løverdage eller Søndage til Harlem, for der at drage frisk Aande. De smukkeste og meest reelle Partier af Amsterdam ere derfor nu døde; Herre- og Keiser- og Prindse-»Grachten« (Quaierne), der om Vinteren ere Samlingspladsen for den unge og smukke Verden, danne nu med deres Kanaler og Træer en besynderlig Mellemting af en stille Spadseregang og en forladt By. Men ogsaa det nette renlige Harlem, hvor de Reisende maae trække Støvlerne af uden for Porten for ei at tilsmudse Gaderne, og hvor Fuglene maa betale Mulkt, naar de ere ligesaa uartige paa Tagene, som Mægler Barendts Kanarifugl var det i Terrinen, — ogsaa dette Dukkeskab er meget stille og roligt. Efter alt hvad jeg hører, saa er det kun ved enkelte Leiligheder, at Folkelivet her viser nogle Tegn til Overgivenhed, og selv da, f. Ex. i Kirmes Tiden og ved Kongens Fødselsdag, skal dog alting bære Præget af Orden og Fordragelighed. De Rigeres Liv bevæger sig i snævrere private Cirkler; rundt omkring Harlem ligger Landsted paa Landsted, deels langs med Veiene deels i den friske, frodige Skov »de Hout« i Skyggerne af de deiligste Linde og Elme og Bøge og Egetræer, deels ud ad mod de høje Banker »de Duinen«, der skille det opdyrkede Land fra den nøgne Sandstrækning, som gaaer heelt ud til Havet. Disse Banker drage deres Bølgelinier overalt mod Vest og Sydvest, hvor man gaaer ved Harlem, men veed man det ei, saa aner man aldrig, hvad der ligger paa deres anden Side, thi Haverne gaae næsten heelt op til Ryggen, og i det venlige »Blumenthal« lige neden for dem, staaer Bedene i Kiøkkenhaverne nok saa frodigt i det hvide, flygtige Sand. Men kom op paa Ryggen af dem og see ud mod Havet, der breder sin Flade i Horizonten! Hvilken udstrakt stivnet Bølgegang af Flyve-

sand! Marehalmens Totter ligne de enkelte Haar, som stritte frem paa et skaldet Dyr, naar Skab har fortæret Resten; aldrig har jeg seet et afskyeligere Syn, thi Nordvestkanten af Jylland har noget grandios, som udsoner med dens Barhed, og Lyngen har der et kraftigere, mere afvexlende Udseende, her tiene dens sorte Pletter blot til at forstærke det hæslige Indtryk. Vend Dig nu om, see mod Harlem, hvor den store Kirke throner over Byen, og nyd det deilige Syn af et frugtbart opdyrket Land; nette Bygninger titte allevegne frem med deres lyse Façader mellem de grønne Lunde og Alleer, Haverne gaae i det uendelige; Du seer slet ingen Kornmarker, men vel hist og her, især langs med Kanalerne, fede Enge, hvor det store Hornqvæg ret arbejder paa at opfylde dets Pligter. Det var i Søndags (5te Juni) at jeg efter fuldendt Arbeide først gjorde en Tour til Blumenthal, derpaa om Eftermiddagen spadserede omkring i »de Hout«. Veiret var noget vindigt, men ei ubehageligt; desuagtet begyndte der først at blive livligt henimod Aften. Men det var blot de simple Folk, som sadde udenfor Øl- og Kaffehusene i den smukke Allee til Skoven, eller samledes omkring Bordene med Figener og Agurker, og ved Stilledserne med de tørrede Flyndere. Om Middagen kierte enkelte elegante Eqvipager omkring og holdt af og til stille foran »de Herren Logement« og »Societetet«, hvor en Musikbande spillede. Hvermand sin Skik! Da jeg saae Vognen holde stille for at høre paa en Musik, der klang bedst i Distance, kom jeg til at tænke paa Apothekeren i Aalborg, der i sin Wienervogn hørte paa Vagtparadens Janitschar Musik.

2.

Amsterdam d. 20 Juni 1836.

Jeg har i fulde otte Dage besluttet at skrive til Dig, men naar jeg saa har sat mig hen til Bordet, saa har der altid været noget iveien. Imidlertid har dog Trætheden, eller Lum-

merheden, eller Tordenveiret ikke havt saa megen Deel deri, som den Spænding, hvori jeg har levet. Amsterdam, og jeg formoder hele det egentlige Holland, har kun Maleri og Billedhuggerkonst af Betydenhed fra een Periode, nemlig fra det 17 Aarhundrede; Omfanget af denne Konstperiode kiendte jeg imidlertid ikke, og den har overtruffet min Forventning. Men disse Skatte ere ei samlede paa et Sted, de ere adspredte i Raadhuse, Arbeidshuse, Vaisenhouse, Pleiehuse, i private Samlinger, der undertiden blot indeholde nogle faa Stykker af een Mester, men kostbare eller mærkelige Bidrag til hans Historie. Endskiøndt altsaa Museet her tæller henved 400 Malerier, næsten lutter hollandske, og deriblandt ei faa Hovedværker, saa vilde jeg dog ei kunde sige, at jeg kiendte Amsterdams Konstskatte, naar jeg ei havde seet det mærkeligste af hvad der findes paa ovennævnte Steder. Imidlertid hører der Tid til at faae dem at see, og Lykke ovenikiøbet: snart skal man have Adgangskort fra en af Bestyrerne, snart er det kun til en vis Tid man kan komme, snart er Tilladelsen afhængig af en Herre eller Dame, som er fraværende; snart kan Samlingen ei sees, uden i Tilstedeværelse af en gigtisk Herre, som ei kan gaae, og hvor man altsaa maa vente paa Bedring, inden Dørrene kunne blive oplukkede og Gardinerne trukne tilside. Den Omstændighed, at alle de Rige og Fornemme ere paa Landet, at et Par af de anseeligste Konsthandlere ere gaaede til London, har ogsaa lagt adskillige Hindringer iveien. Lykken har imidlertid været mig gunstig. I Dag kom der Brev, at den eneste af de større Samlinger jeg ei havde seet: den van Loonske, stod aaben for mig. Men selv naar jeg er bleven bekjendt med den, er jeg endnu ei færdig; flere Ting skulle revideres; Palæet, Raadhuset og Museet maae endnu engang giennemgaaes, førend jeg tør tænke paa at forlade Byen. Her er saa roligt, og jeg har det ret beqvemt med at see, hvad der er en stor Fordeel, da jeg maa have nogen Fasthed i Vurderingen af Mestere som F. Hals, B. v. d. Helst, Bakker, Baan osv., naar jeg skal have

Nytte af min Reise. Det værste er, at Livet her er saa grumme dyrt; Pengene smelte sammen som Sne.

Den unge Frølich, der lover at blive noget som Konstner, kom i Tirsdags Middags gandske uventet op til mig; han var gaaet med sin Fader til Hamborg og derfra til Amsterdam, da det paa engang var faldet Faderen ind, at det maaskee vilde være godt for ham at see denne By. Hans Glæde over alt det Nye, han saae, var saa reen og stor, afspeilede mig saa fuldkomment det friske Indtryk, som Modtageligheden saa hurtigen sloves for, at jeg følte mig selv dobbelt vel. Tilfældet vilde, at vi begge om Torsdagen efter, thi i Onsdags var jeg i Harlem, kom samtidig til Museet, hvor jeg førte ham omkring, og i Fredags var jeg saa heldig at kunne vise ham den Sixske Samling. Hesten i naturlig Størrelse af Potter, de uforlignelige Portraiter af Rembrandt, de deilige Landskaber af Ruisdael, Hobbema, Everdingen, A. v. d. Velde etc.; det Lune, den Livlighed og den Sandhed, som udtaler sig i de fortreffelige Arbeider af Ostade, Terburg, Mieris, Cuyp, v. d. Helst etc. i denne Samling, berusede ham fuldkomment. »Nei, det var rigtignok en Samling den!« Han har megen Modtagelighed for Konst, hans Følelse er endnu uskyldig og reen, saa det var mig ret en Nydelse at gaae omkring med ham. Et ventligt Indtryk har det gjort paa mig, at jeg henne hos Boghandler Müller Aftenen iforveien, da jeg ikke anede hans Komme, netop havde talt meget om det lykkelige i et saadant uventet Møde; og Dagen efter skal han saa træde ind til mig og overraske mig med sit aabne muntre Ansigt! — Veirliget har i det Hele taget været mig gunstigt. Vi have havt mange skønne Dage i Rad, kun en enkelt Regndag. Et frygteligt Tordenveir gjorde Ende paa en Sommervarme, der næsten grændsede til Lummerhed, og nu have vi det igien kiøligt, men Solskin og brillant Luft. Skyggerne ere saa dybe her i de smalle Gader og mellem de høie Huse. Naar man nu kommer giennem en Gade henimod en Kanal (Kanal med Gade

paa begge Sider) og Øiet glider over Broen ind i den modsatte Tværgade, saa har man ofte et kosteligt Syn. Middags-solen oplyser kun de ornamenterede Gavle og de yderste Blade af Træerne paa Grachten; inde i de snævre Gader ligger alt i Skygge, men denne Skygge er luftig og som et magisk Slør, hvoraf de vandrende Gestalter træde frem, kraftige og omgivne af en Glorie, idet de komme over Broen. De viftende, glimtende Blade i Træernes halv transparente, halv dunkle Kroner, de blinkende Bevægelser paa Kanalens grønlig Vandflade, de dunkle, men ikke melancholske Farver paa Husenes Mure med de mange Sandsteens Prydelser, danne tilligemed den dybe blaae Himmel og de glandsfulde Sommerskyer et Maleri, hvortil kun Venedig fremviser Magen. Hertil kommer nu den interessante Staffage. Paa Amstelen ligge Rhinskibene i lange tætte Rader, ja alt i de tilstødende Kanaler seer man dem hyppigt. Disse Flodskibe, som bringe Hilsen fra det gamle Cøln, have høie, flade, bugede Forstavne, og deres brede svære Roer bære paa Hovederne rigt malede og udskaarne Zirater. De ere temmelig store, men kun med een Mast; bag ved den staaer et lille Træhus med malede Vægge og tiæret Tag og med hvide Gardiner bag ved de blanke Ruder. Her lever Skipperen med sin Familie; Du seer Børnene lege langs med Rælingen; Skorsteensrøgen viser Dig at Kiøkkenet ei staaer ledigt, og ved Thevandstid kan Du giennem den aabne Dør see Huusmoderen sidde paa den pænt anstrøgne Bænk, saafremt Du ei allerede tidligere har seet hende i huslig Sysse. Flod- og Kanallivet træder her frem i hele dets Eiendommelighed. Trækskoiterne, der op og ned ad Amstelen fører frem og tilbage fra Utrecht og andre Stæder, sætte hen ad Aftenen hele Flodbredden i Bevægelse ved deres Ankomst og Bortgang. Under de luftige Træer foran Kaffe- og Værts-husene, sidde i tætte Klynger gode Venner og Bekiendte og deres gode Venner og Bekiendte med de dampende Kridtpiber. Der er Musik og der er Praten; der hydes Farvel og der hilses

Velkommen; den ene Skøite glider nedad, den anden trækkes op ad; alle ere de fulde af Mennesker, paa dem alle dampe Piberne i den klare frie Luft, og Themaskinen eller Thekiedlen synger og damper med paa Bordet ved Roret, eller oven paa Skøitens Tag. Tænk Dig Scenen langs med Floden, den uafseelige Allee af de nikkende Træer, de venlige Huse bag ved dem paa begge Sider, den dunkle brogede Menneskevrimmel, snart stillestaaende, snart bølgende frem og tilbage; og nu i Midten den blanke rolige Flod, og Skøiternes stille Bevægelse, der neppe kruser Vandet. Ak! dette Syn er saa fuldt af Længsel, af Haab og Veemod! Giensynet og Skilsmissen foregaaer her umærkeligt. Den saligste Glæde og den bittreste Kummer tabe sig her uændsede i den store Vrimmel, og Naturen smiler her lige roligt og lige venligt og lige frisk — til den tilfredse og muntre og sunde, som til den mismodige, nedslaaede, sygelige. Den smiler lige roligt og lige venligt, lige frisk, thi dens Smil gjelder ingen af dem; den smiler, fordi en frodig Kraft giennemstrømmer den, en Kraft der altid gjør sig gjeldende i den saakaldte livløse Natur, medens der ofte krympes sammen eller forknyttes i de levende Skabninger. Alt er sorgfrit i den store Natur; det er ikke Fortvivlelse, som hviner giennem Stormen, ikke Vrede, som larmer i Tordenskyen, og det er ikke Glæden over en giennemgaaet Smerte, som lader Regndraaberne paa den grønne Eng blinkende fordampe i de varmende Solstraaler. Men der er Kraft og Liv allevegne, Roe og Sorgfrihed overalt. Naar vi ere glade i Solskin, bedrøvede i Regnveir, ville vi saa gjerne indbilde os, at Naturen sympathiserer med os. Og naar Himlen er blaa, ville vi gjerne spadsere for at fornøie os over Naturens Skønhed. Som om Naturen ikke altid var skøn, eller som om Naturen i sin ustandselige Bevægelse efter evig faste Love kunde faae Tid eller have Lyst til at bekymre sig om alt det, vi i vor snævre Kreds kalde Glæde eller Kummer! Denne speilklare Flod, dette friske duftende Grønne, denne uendelige alt-

omfattende prægtige Hvelving — i Modsætning til disse mange urolige smaa brogede Gestalter — den har en anden Betydning: det er det klare tydelige Billede paa det rolige ophøiede Forsyn imod det urolige, indskrænkede, svage Menneske; jeg siger det klare tydelige Billede; thi det samme Billede gik ogsaa giennem de uhyre Skymasser, som væltede sig frem forleden Aften, og giennem Lynets svovlblaa Flammeskrift paa den dunkle Grund, men der var jeg for svag til uden Ængstelse at kunne betragte det, og det er sagtens kun givet faa at være besindige og kraftfulde nok til at fatte og udholde den Harmoni-Musik, som Naturens store Orchester den Aften spillede.

Det Held, som jeg havde i Engelland med at lære det engelske Familieliv at kiende, har jeg ikke her. Boghandler Müller og hele hans Familie er tydsk; Portraitmaler Hodges, en værdig Olding, er Engellænder og lever med sin ugifte Datter, der har bevaret sin National-Charakteer uforandret. Historiemaler Portmann er født i Holland, men hans Fader var en Tydsker og han er opdraget i Tydskland. Imidlertid er hans Kone en Hollænderinde; men hun er til Ulykke syg efter sin sidste Nedkomst. Dertil kommer, at det er lige i Reengjørings Tiden. Alle Huse feies og vaskes og skylles og males og tapetseres, og der er en Tummel af Haandværkere og af Tienestefolk — baade ud- og indvendig — som er forvirrende. Min Reise til Zaandam, hvor jeg er indbudet, gaaer formodentlig i Lyset, da Tiden neppe vil indrømme mig en heel Dag til en saadan Tour. Kommer jeg derover, saa kommer jeg lige ind i en gammeldags hollandsk Familie, og det vilde jo interessere mig særdeles. Hvorledes et hollandsk Huus er indrettet, derom har jeg faaet et ret godt Begreb, og saameget det end har tilfældes med Husene i Engelland, saa ere her dog mærkelige Nuancer af Forskiellighed. Amsterdam frembyder det, i Europa vel eneste, Exempel paa en stor Stad uden en eneste Brønd, en eneste Vandrende. Alt Vand maa altsaa samles i Cisterner af den Regn, vor Herre giver, og de Regn-

byger, som i de sidste Dage ofte afbryde mine Nydelser og mit Studium, velsignes af Amsterdammerne, der maatte købe deres Drikke-Vand, da Cisternerne i den usædvanlig lange Foraars Tørhed vare næsten reent udtømte. I ethvert ordentligt Huus ledes Regnvandet i Rør ned til Cisternen, et i Cement opmuret Kammer under den lille med Fliser udlagte Gaard, og derfra oppumpes det giennem ziirlige smaa Pumper med Messing-Haner i Kiøkkenet, der her som i London altid ligger i hvad vi vilde kalde Kielderen. Men Kielder-Etagen ligger her ikke saa dybt, som hos Engellænderne, da Grunden ei tillader det; istedetfor at man altsaa i London har Stue-Etagen i lige Flugt med Gaden, saa ligger den her — enkelte Gader undtagne — allevegne en 5 a 6 Trin over Gaden, og en smuk Steentrappe med et pynteligt Gelænder fører op til Gadedøren. Ved de større og elegantere Bygninger ligger denne Trappe midt foran Huset med Opgang fra begge Sider. Gadedøren ovenpaa Trappen aabner sig da for Honoratiores; den lille Dør paa Midten af selve Trappen er for Tienestetyende, underordnede Bud, Huusholdningen etc. Den engelske Kielder er altid bestemt til Kiøkken og økonomiske Indretninger; men her er det blot de mere velhavende Familier, eller i alt Fald de større Familier, som bruge den dertil; ofte danner Kielderen en Boutik, ofte en Pakkielder, og meget ofte leies den ud til Beboelse, men det sidste er da rigtignok kun Tilfældet i de fattigere Gader og i Jødequarteret. Men disse Kieldere seegandske anderledes ud end vore Vaaningskieldere: Vinduerne ligge halvt, ofte heelt nedenfor Brostenene, og der er følgelig ikke alene en Fordybning foran Døren fra Gaden, for at faae Plads til Kieldertrappen, men denne Fordybning fortsættes foran Vinduerne ned til Karmen, og er her trappeviis udlagt og indfattet med Muursteen. Kielder-Trappen er temmelig bred og paa Siderne af Trinene findes Sæder, der tidt fyldes af hele Familiegrupper. Fortouge existere her slet ikke; thi deres Plads optages jo af Trapperne, Kielderhalsene, eller, hvor disse

ikke findes, af den lille Plads foran Huset, belagt med store Fliser, undertiden besat med malede Bænke, indfattet med Gelænder eller med Afvisere. Det eneste, jeg kunde kalde Fortoug, er den Plads paa Grachterne nærmest ved Kanalen, hvor Træerne staae. Denne Plads langs med det murede Bolværk er ofte temmelig bred og belagt med Muursteen, og her under de grønne Kroner, er en behagelig Gang, rummelig og kiølig, naar man først er vant til mekanisk at undgaae Ringene, hvori man binder Skibene. Disse Partier af Grachterne benyttes ogsaa til en Slags Torveplads, f. Ex. Blomstertorvet holdes paa et saadant Sted i Nærheden af en Bro. Og endskiøndt her jo ikke er at tænke paa nogen Sammenligning med — Coventgarden i London, saasart Talen er om et hensigtsmæssigt og stort indrettet Torv, saa har dog den pragtfulde Blomsterfylde her giort et langt skønnere Indtryk paa mig, end i Coventgarden, hvor jeg først skulde passere imellem Grøntkurve og Frugtsælgersker — blandede mellem hverandre — og derpaa vinde op og ned ad Trapperne for at see Blomsterne staaende paa et Tag. Her derimod staae Flor af Roser og Reseda, Levkøier og Nelliker, Lillier og Cactus, Balsaminer og Oleander, de sieldneste tropiske Blomster og de velbekiendte Kiærminder i lange Rader, eller i terrasseformige Opstablinger under de luftige Træer, langs med den kiølige Kanal. Ingen Appelsiner eller Gulerødder og Hvideroer eller Snepper og Harer med haut gout forstyrre her den yndige Blomsterduft, eller tvinger Øiet til at forlade de fine, ziirlige, uendeligt afvejlende Former og de fyrige, zarte, glødende og pralende Farver. — Fortoug. i den Forstand vi kiende dem, findes her altsaa ikke, men derimod ere Gaderne paa begge Sider af den middelmaadige Brolægning indfattede med to Striber af Muursteen, som vel egentlig skulde betegne Pladsen for de Gaaende. Forestil Dig nu de smalle Gader, fulde af Mennesker, Sluffer, Karrer, af og til Gigger og større Vogne, sieldent et af de før saa gængse Kiøretoier: Karreter

paa Kielker; hør, hvor Sælgerne raabe og skrige; bliv presset i Vrmlen, ængstet for at tilsmudses af en Lastdrager eller Sælgekone, ingensteds Udvei uden ind i en Boutik, eller maaskee ned i en Kielderhals — og Du er paa en travl Formiddag i en af de større eller mindre Gader i Kiærnen af Amsterdam. Nødvendighed fordrer, her som i London, Reenlighed. Kommer Du om Søndagen ind i de meest afsides liggende Gader, saa finder Du en Børnevrimmel paa Gaden, en Forsamling af simple Koner og Mænd paa hver Trappe, paa hver Bænk. Hele Gaden er en lang snæver Stue, og Børnene bruge deres Frihed. Alle ere de reenlige, især ere de smaa Piger ofte sneehvide fra Top til Taa. To og to holde de lange Reeb, hvormed de tidt spænde over hele Gaden; disse Reeb svinge de, medens en tredie hopper derover i bestemt Tact. Selv de gandske smaae Børn have en stor Færdighed heri. Der synges og lees og svinges og hoppes, men besynderligt nok — aldrig har jeg seet et Glimt af Grazie i deres Bevægelser; selv de Voxne have sielden en fast, sikker Holdning. Svære, platte Fødder, dygtige Næver, temmelig brede Gestalter, ret smuk Hud, hvor ei Kopar har skamferet den, og aabne, ligefremme, milde, runde Ansigter ere hyppige Træk hos Fruentimmerne. Pikante, brillante, ranke Skabninger ere høist sieldne; maaskee de findes mellem de Fornemme; men til at opsøge disse Cabinetstykker paa Landstederne, dertil mangler mig baade Tid og Leilighed og Lyst. Ofte staaer Travlheden og maaskee lidt Tværhed afmalet paa Mændenes Ansigter — mercantil Driftighed spiller endnu Hovedrollen, skøndt der findes dem, som paastaae, at om 50 Aar existerer Handelen ei længer i Amsterdam —; men de forekomme mig høflige og tjenstvillige, blot uden den finere, mere slebne Tone, som characteriserer selv den mindre dannede Engellænder. Jeg er indført i den anseeligste musikalske Forening, Harmonien; men Tonen der er ei anderledes end i vore borgerlige jævne Familier. Den eneste, jeg hidtil har truffet med Præget af Verdensdannelse,

det er Statsraad v. Brien, en halvfierdsindstyveaarig Olding, rank som et Lys, med alvorlige, tilbageholdne Manerer, men Høfligheden og Artigheden selv. I 3 fulde Timer førte han mig gennem sine prægtige Værelser — Bordplader af hele Stykker Lapis Lazuli, Gobelins indfattede i rig Forgyldning, malede Tapeter af bekjendte Mestere, rige Speile, Gardiner etc. — og viste mig Stykke for Stykke sin lille udsøgte Samling af de kostbareste Cabinetstykker. Hvor der var Tvivl, eller hvor Lyset ei var godt, der blev Maleriet dreiet, eller taget ned; og da jeg havde gennemgaaet det sidste Værelse, yttrede han, at jeg maaskee endnu engang vilde kaste et Blik over det første Cabinet, for at opfriske min Hukommelse og mit Indtryk. Manden selv i den fine simple sorte Dragt, var mig en stor Nydelse; ofte forekom han mig selv et Kunstværk fra den skønneste hollandske Tid, fordringsløs, men fuldendt.

Livet her er vistnok i sine Grundtræk aldeles nordisk; men enkelte sydlige Toner klinger dog af og til ret velgiørende i mine Øren. Her staae Skopudserne paa Gadehjørnerne og ere paatrængende; Taskenspillere samle hele Klynger omkring sig; en Jøde lader sin Hundetruppe, der er saa complet at selv Bajas ei mangler, springe gennem Tøndebaand, medens Kiællingen gnider et Stykke paa Violinen dertil. Alle Boderne staae aabne, og ofte sysler man med sin Haandtering i Boddørrene, ja selv paa Gaden. Leve Gadelivet! Det forvandler hele Byen til et stort Værelse, alle Indvaanerne til en eneste stor Familie; kun ikke et Gadeliv som i Jødequarteret! Mosaiterne ere her paa ingen Maade isolerede, tvertimod de ere vel anskrevne og ivrige Orangister; men Massen af de 40,000, som her leve, er fra gammel Tid sammentrængt i en egen Afdeling af Byen, hvis Ydre slet ikke sondrer sig fra de andre Afdelinger uden ved Smuds og ved et aldeles complet Gadeliv. Her have Børene, der paa et Hiul langsomt hentrille snart en heel Kukkenbagerbod, snart en heel Stegekielder. ret deres Hiem! Mellem Børene staae Borde med gamle Bøger, Isenkram, Glas-

varer, Figen og andet Urtekram; imellem Børene og Bordene, lige paa selve Steenbroen, udbredes til begge Sider Kobberstykker i Glas og Ramme, Rariteter, eller hænge tørrede Flyndere, gamle Klæder, linnede og uldne Varer, NB. alt paa den aabne Gade! Her brases og stoges; Drengene skiaere og sælge ud til andre Drengene; man grupperer sig om Børene, hvor Manden knækker Nødder med en Hammer, eller hvor Pigen eller Kiællingen smager, om Asieagurkerne ere nok kogte, og slikker Fingrene, eller for at kigge i Bøgerne. I alle Kielderhalsene sidde Sypiger og Kiællinger; og mellem hele dette Værtskab er nu en idelig Passage af Gaaende og Kommende og Liebhave og Kiøbere, og mellem dem og Karrerne og Slufferne drive de smaa Jødeunger deres Frispas. Gud, hvor disse lange brune Karle, med de skarpe Træsuitsansigter udbrøle deres Varer og gestikulere dertil medens Las slaer Las, som om hele Klædningen var en uendelig Fryndseseamling! Hvor Jødekiællingerne og Tøsene med de store smudsige Kapper og Haaret hængende i Tiavser vrikke afsted paa deres Slæber! Hvor de glane og gotte sig! Der smidde Ungerne med Kaalstokke, men træffe i Gryden, saa den sprøiter, og nu er der en Allarm, som er gruelig, medens de gamle Jødinder stikke Hoveder og Gestalter op af Kielderhalsene, saa at man troer at see en Samling af store magre Skruptudser mellem alle de øvrige vrængende og skraalende og stinkende Caricaturer. Med al mulig Forsigtighed bevæger Du Dig i denne Mylren; Du maa staae stille; Du ønsker Dig blot ude af denne bedøvende Larm, denne snavsede Trængsel. Tag Dig iagt for Børene med de skvulpene rygende Agurker, som vil paa sin Plads! Kom ei den klæbende Gestalt for nær! Hvilken Vandskabning, som gloende slæber sig frem med Krykken! Du seer Messingkikkerten, som stikkes frem for at lokke Dig, medens han polerer den med Ærmet, men Du hører ei hans billige Tilbud, thi det skingrer i dine Øren af de uforstaaelige Mislyde, som udstømme rundt omkring Dig. Ind i den Side-

gade! — men forsigtig! trød varligt! Gud hvilke Opholdssteder indenfor disse halv uigjennemsigtige Ruder! Og disse Scener kan man see i det reenlige, hyggelige Amsterdam? Ja, og det er ei de værste; — nei, hør den Flok af Dreng og Tøse, som gaae syngende giennem Gaderne: »Hvo har fundet et Barn? Hvo har fundet et Barn!«? Eller mød et Fruentimmer med et Barn paa Armen, som føler sig ret vel, medens Klyngen rundt omkring synger: »Hvo har mistet et Barn?« See de spørgende Ansigter rundt omkring Dig. Lad Klyngen forsvinde; der kommer Faderen, barhovedet, aandeløs med stive Øine, henstormende Fart. — Jeg har seet det.

3.

Amsterdam, d. 3die Juli 1836.

Du forestiller Dig Amsterdam som en ikke smuk og som en stille By. Stille er den vel paa nogle Steder, og de fornemme Grachter, hvor Familien er paa Landet, og Husene bevogtes af et Par gamle betroede Folk, de have nu ikke meget Liv; men kom ned til Havnen, eller passeer giennem en af de indre Gader, hvor Boutik rader sig til Boutik i en Længde som Nygade, Vimmelskafte og Østergade og Kongens Nytorv og langt ud i Kongens Gade, (Kalver straat, hvis Fortsættelse hedder Nieuwendijck) — passeer, som sagt, herigiennem, og Du skal finde en Bevægelighed og Vrimmel, ei saa stor som i Strand etc. i London, men stor nok til at sætte Dig i Forundring. Hvad nu Skønheden angaaer, da har Amsterdam ikke een eneste ordentlig Plads; kun et Par offentlige Bygninger, som tiltrække den Fremmedes Øie, og kun eet Sted, ved Binnen Amstel, der hvor den fordeler sig i flere Arme, hvor man kan have en aaben vidstrakt Udsigt over Kanalerne, da de ellers netop paa de smukkeste Steder brydes efter den regulære manglekantede Figur, som den nye Deel af Byens Plan har. Føi nu hertil, at Byens Huse næsten alle ere smaae, og

især nede ved Havnen, hvor de ei ere større end i engelske Stæder af 3de Rang som Portsmouth, ja ikke engang saa store; det er taalelig vedligeholdte smaa Rønner, som i deres gammeldags conserverede Dragt begynde at hils e til de Forbigaaende, — saa synes det jo rigtig nok som om Du kunde have Ret til at nægte den Prædikant af skøn, og Kjøbenhavn seirer i alle de anførte Punkter aldeles over den (thi den omtalte Gade er meget smal og slaauer en uregelmæssig Bue), ved sine store Pladse, sine mange offentlige store Bygninger og sine brede, lige Gader i den nye Deel. At nu de her omtalte Punkter ere væsentlige Elementer, som ikke maa savnes, naar en stor Stad skal kaldes skøn, det indrømmer jeg gierne, og følgelig: Amsterdam er ingen skøn By, ja den er ovenikiøbet nu og da stinkende, naar Luften er meget varm og Vandet staaer stille i Kanalerne. Imidlertid — vi have kun omtalt den ene Side af Amsterdam. Forestil Dig nu, til en Modsætning, de smukke grønne Alleer langs med Kanalerne, med alle deres afvejlende transparente og dunkle, glimrende og kolde Farver; endvidere det bestandig afvejlende Skue paa og ved og over og under de mange Broer. See det dobbelte Liv: paa Gaden med alle de Staaende og Sid-dende og Gaaende og Kommende, og paa Kanalen, hvor snart det luftige Seil, snart den langsomme Stage drive Skibe eller Pramme frem. Lad Øiet glide hen over den lange Række Skibe med alle deres Vimpler, deres forgyldte og malede Roer, deres malede Huse paa Dækket, og derfra langs med Bygningerne, der snart ligge i en klar, kiølig Skygge bag ved den bevægelige grønne Hække, snart lade de speilblanke Ruder tilbagekaste den enkelte Solstraale, som har fundet Vei mellem Bladene. Betragt den Nethed, hvormed alt er vedligeholdt: disse Stue-Etager med Boutikker ere alle decorerede omkring de store Vinduer og den høie Dør med en Indfatning, som Du i første Øieblik troer at være Steen, men som blot er særdeles tæt og glat anstrøget Træ. Denne Anstrygning, der næsten ligner en Lakering, giver et lyst og pynteligt Udseende, og bi-

drager tillige til at give det Architectoniske Udseende af en Lethed, som Øiet nok holder af. Men hvor forskellige ere nu ikke disse rigere Privathuse! De, som have bevaret deres oprindelige Udseende, den lyserøde Muursteen med den rige Decoration af hvid Sandsteen, staae ærværdige og dog pyntede mellem de andre, der ere byggede af den mørkere brændte Steen, som Du kan see paa Charlottenborg, og mellem dem, som ere opførte af Sandsteen, eller af en smuk Kalksteen med Conchylie i Petrefacter. Mange af denne sidste Klasse Bygninger (de ere ikke faae) ere af en noget tung og overlæsset Bygningsstil, men yderst rigt smykkede med Pilastre, rige Gesimser og Gavle osv. Men hvad jeg ei kan beskrive, det er den uendelige Afvexling, hvormed Steentrapperne, Dørene, Vinduerne ere pyntede; eller rettere sagt Skinnet af Afvexling. Hvad der forhøier Begrebet om, hvor net og prægtigt det Indre maa være, er de heelt eller halvt nedladte Persiener eller Rullegardiner. De sidste have altid deres Folder saa accurat conserverede, som om de bleve lagte i Læg. Ruderne ere blanke, undertiden af Speilglas, eller af et violet eller rosenfarvet Glas. Bag ved de halvt optrukne Forhæng skimter man tykke Silke-Gardiner; aabnes en Dør idet man gaaer forbi, saa seer man en smal, høi, hvælvet Forstue, rigt decoreret med Stuk og Marmor. Endelig — hvad der ei er det sidste — saameget end Stue-Etagerne have lidt ved mere moderne Boutik-Indretninger, saa have dog Bygningerne conserveret deres characteristiske Udortes, og det 17de Aarhundredes tvende saa høist forskellige Perioder, det attende og nittende Aarhundrede staae med deres letkiendelige Physiognomier ved Siden af hverandre og see saa roligt og forligeligt til hverandre, at ethvert eensidigt, intolerant Konst-System beskiæmmet maa vige tilbage. Det, der har stødt mig meest, er den i senere Tid opkomne Mode, at give de ofte meget smalle Bygninger en svær udladt modern-antik Gesims. Da Bygningerne ere høist ulige i Høiden, og de ofte hæve deres øverste Deel iso-

leret i Veiret, saa see disse rige og svære, men korte Gesimsstykker, der ovenikiøbet ere glat afskaarne for Enderne, ud som en Række af Skablon-Mønstre, omtrent som man finder dem til Skilderirammer hos Forgyldeerne. Imellem disse lange Grupper og Rækker af Bygninger, der saa at sige repræsentere lige saa mange Familier, og derved frembringe et langt større Indtryk af en stærk beboet By, end vore Caserner ere istand til, tager de enkelte store publike Bygninger sig colossalt ud; og Palæet (det gamle Raadhuus) staaer i samme Forhold til de omliggende Gader, som Christiansborg til sine Omgivelser. Det sidste er langt større og seer langt større ud; men naar man kommer langs med Grachten, som fører til Palæet, eller man træder ud af Gaderne, som føre til Dam-Pladsen foran Palæet, saa reiser det sig som en Gigant over alle de omkringstaaende Huusmasser. Amsterdam er altsaa ei en skøn Stad i samme Betydning som Kjøbenhavn eller som Berlin, eller London, endnu mindre som Florenz eller Venedig, men Amsterdam vil heller ikke sammenlignes med nogen af disse Byer. Den har bevaret et Physiognomi saa eiendommeligt, saa venligt, saa tiltrækkende og hiemligt, at den slet ikke behøver at bryde sig om Tillægsordet skøn.

4.

Haag, d. 15de Juli 1836,
i Værtshuset »de gouden Leuw».

Fredag d. 8de forlod jeg Amsterdam og var her kort efter Middag. Jeg gik strax hen til vor Minister, hvor jeg blev venligen modtaget og hvor jeg afleverede mine Breve. Baron Selby har en stor Familie, 6 Døttre, de fire voxne og den ældste alt nærmende sig de fatale 30. Dansk tales selv af deres hollandske Tienere, og ofte har jeg hos denne giæstfri Familie reent glemt, at jeg var i Udlandet. Baronen har da viist mig al mulig Artighed, aabnet mig Adgang til de vigtigste private Samlinger, og tillige paa det venligste sørget for

at skaffe mig den Adspredelse, som jeg kunde ønske. Vistnok er hans Artighed Skyld i at jeg maa blive her et Par Dage længer; men det er kun et Par Dage, thi Adgangen til Samlingerne og til Museet er indskrænket til en vis Tid, saa mit Ophold altid havde kommet til at vare en 14 Dage. Jeg trængte ogsaa lidt til Adspredelse, jeg var træt af Hede og af at see, og paa Veien til at vise alt bort fra mig, som ikke vedkom Malerier og Skulptur-Sager. Nu har jeg efter Middagsmaaltidet (Kl. 6) maattet giøre flere interessante Promenader i Omegnen, der er blevet mig kjær ved dens Eiendommelighed og dens Modsætning til Amsterdam; jeg har i Leyden seet det naturhistoriske Museum og den lithographiske Anstalt for Korttegning hos General v. Gorkum, og dersom det sidste Sted nærmere maatte vække min Deeltagelse og maaskee havde ladet Dig ligegyldigere, saa kunde jeg desto mere ønske, at Du og Hanne havde besøgt det naturhistoriske Museum med mig. Det er en stor rummelig Bygning i 4re Fløje; den zoologiske Afdeling er fordeelt i 2 Etager over hverandre, i den underste ligger Skeletter, i den øverste ligger udstoppede Dyr. Der er en overordentlig Rigdom! Den største Giraf er saa høi, at jeg kan gaae opreist imellem dens Forbeen. Foruden hele Hvalfisk, er der et Hoved af en, saa urimelig stort, at man maa see det for at troe det. De store Flagermuus, med en Spænding af næsten fem Qvarter mellem Vingerspidserne, ere frygtelige at see til. Forresten gik det mig her, som det er gaaet mig før; Skeletterne vakte, i det Hele taget, min Phantasie langt mere end de udstoppede Dyr, dog gjorde nogle af disse, som Næsehornene, Nilhestene, Crocodillerne, Armadillerne, et meget levende Indtryk paa mig. Hos disse pandsrede Skabninger bliver Savnet af Liv ei nær saa paafaldende som hos Aberne, Løverne, Gazellerne og andre saadanne Dyr, hvor Bevægelsen og Muskelspillet bidrager særdeles til at sætte Dyrets Character i et klart Lys. — Et andet Besøg, som jeg gjorde paa Hiemveien fra Leyden, var til Katwijk op See. Rhinen,

der før tabte sig i en Sump, inden den naaede Havet, fik under Ludvig Napoleon et Afløb giennem en smuk, bred Kanal. Herved bleve Sumpene udtørrede og frugtbart Land vundet. Men denne Kanal er brudt giennem Sandhøiene (Duinerne) ud i Havet, og skulde ikke dettes mægtige Bølgeslag og svulmende Flodtider og stigende Høide med paalands Storme, snart fylde Udløbet med Sand, saa maatte der sættes en Dæmning. Denne er da ogsaa kommen og bestaaer i en mægtig Sluse med svære Buer og vægtige Dørre. Mod Havet faaer Slusen Understøttelse ved en skraa Beklædning af hugne Steen, der indfatter Strandbredden paa begge Sider og løber ud med to lave skraaflade Spidser som 2 Tænger. Men skulde Nordsøen nu stige saa stærkt, at disse Pandserplader ei længer formaae at trætte Bølgenes Raseri, saa faaer Slusen Forstærkning derved, at man lader Kanalens Vandmasse stige saa høit som Slusens Dørre, og denne svære Vandmasse, der holdes mellem Slusen og en Hielpesluse høiere oppe i Landet, stemmer nu indenfra med hele sin Kraft og hindrer Havet fra at sprænge Sluseportene. 1825 dundrede Stormfloden saa voldsomt mod Slusen, at hele Muren zittrede; men den stod sig dog. Ikke langt fra Hielpeslusen ligger en stor Saline, der paa Kanalen faaer Saltvand tilsendt i et bestemt Quantum hvert Døgn. Denne Saline har betydelig Afsætning, og Kanalen har saaledes ei alene bidraget til at forbedre et Stykke Sump, men tillige aabnet en ny Industri-Grøen, thi det er den eneste Saline paa hele Kysten. Mærkeligt nok, at Søvandet her skal være saltere end paa den engelske Kyst, saa at Englænderne komme herover for at bruge Søbadene. — Luften er i de senere Dage betydeligt afkølet; en ret ordentlig Vind feier al den trykkende Qvalme og Døsighed væk, som før svangrede Atmosfæren, og om Aftenen har det af og til ei været varmere end at en Kappe ingenlunde var nogen ukiærkommen Ledsager. Det er sandt! Jeg maa ei glemme at fortælle Dig, at paa en af Aftenspadseretourene har jeg ogsaa været i Loos-

duinen, en lille Landsby her i Nærheden, og der i Kirken seet de to Messingbækkener, hvori Grevinde Margarethes 365 Børn (saamange fødte hun paa engang c. 1224!) ere blevne døbte. Hvor lunefuld dog Skjæbnen er! Et Par usle, almindelige, tynde Messingbækkener opbevares ved en naragtig Tradition i et Par hundrede Aar, medens paa samme Tid saa Meget, der bar Præget af Aand og Dygtighed, er gaaet til Grunde formedelst Fanatisme og Ligegyldighed.

Landet mellem Harlem og Haag og Leyden, især langs med Veiene mellem de to sidste Stæder, er særdeles smukt. Det er ikke Afvexlingen af Høie og Dale, som her indtager Øiet, thi alt er fladt; men det er den frodige, saftfulde Vegetation, den udbredte Cultur, den synlige Velstand, som her fornøier og tiltrækker. De Par Landsbyer, som man passerer igiennem, see saa elegante ud, ere saa vel forsynede med Boder og Værksteder, at vore Kiøbstæder, med Hensyn til Udseendet, slet ikke kunne udholde nogen Sammenligning med dem. Mellem disse Landsbyer støder man kun sielden paa en Rug- eller Bygmark; derimod afløser det ene Landsted (Buitenplaats) det andet; og ligesom for at forhøie Nydelsen, møder Øiet af og til en mindre pyntelig Gaard, hvor man seer at Landbrug maa være Hovedsagen, eller (i Nærheden af Leyden) Teglværker drage Opmærksomheden til sig med deres forrøgede Ovne og mange Tilbygninger. Veien løber snart mellem Alleer af unge ranke Ege eller Bøge eller Elmetræer; og mellem de lette Stammer glider Øiet hen over smaa Enge med det store dygtige Hornqvæg; men disse videre Udsigter, hvis Fierner begrændses af Buske og Trægrupper med fremstikkende Kirketaarne, afbrydes hurtigen af smaa Lunde, af Kiøkkenhaver, eller Lyst-Anlæg. Meget ofte gaaer Veien langs med Kanaler, og overalt er den opmuret af Muursteen paa Kant og saa jævn og glat som et Stuegulv. Fragt- eller andre Lastvogne rulle jo ei henad den, men kun lette Kiøretøier, og alt hvad tungt er, Varer o. d. s., beføres i Pramme

og Baade paa Kanalerne, der i alle mulige Retninger giennemskiære Landet. Undertiden titte Landstederne halv skiulte frem bag ved Plantninger eller Alleer, men endnu oftere vise de deres net og ziirligt holdte Façader tæt ved Flodens eller Kanalens Bred; yndige Haveanlæg fængsler da Blikket; især har Rosenflorene i denne Tid været overordentlig. Blomsterne ere her altid ordnede i store Masser, og de første Haver, jeg passerede forbi fra Harlem, da de endnu ei vare blevne saavant en Gienstand, fortryllede mig uimodstaaeligt. Dog, det er ei alene denne Velstand og Cultur, som tiltaler. Vegetationen er yderst frodig ifølge Jordbund og Klima. Den Rest af Skov, som endnu findes her tæt ved Haag, og den tæt ved Harlem, de sidste Levninger af den vilde Skov, som engang skiulte hele Hollands Overflade, udmærke sig ved den skønne Trævæxt. Skoven ved Haag, der er giennemkrydset af de venligste Spadseregange langs med flere Søer, kaldes de Bosch, og ved Enden af den er et stort Haveanlæg og et Lystslot »de Huis in Bosch«, opført ved Midten af det 17de Aarhundrede. Som Bygning kan det langtfra maale sig med vore Slotte, men Kuppelsalen i dets Centrum, den saakaldte Oranje Saal, er aldeles beklædt med Malerier, hvis legemsstore Figurer i allegoriske Compositioner og Optog fortæller Dig den fortræffelige Statholder Henrik Frederiks Roes og Sorgen over hans Død (husker jeg ei feil 1647). Sømanden, der sqvulper ude paa Nordhavet og hvis Øie nysgierrig speider efter den hollandske Kyst, opdager imidlertid ingen af alle disse Herligheder. Over de lange skummende Vover, der tonende vælte sig fra Revlerne ind paa den lave, flade Strand, seer han kun en nøgen, ujævn Vold af Sandhøie, og et enkelt Fiskerleie kan overbevise ham om, at Havet her sørger moderligere for Menneskene end »den altnærende Jord«. Det Fiskerleie, som ligger Haag nærmest, hedder Scheveningen, hvis Strandbred flere Gange har været Skuepladsen for mærkelige Afseilinger og Landinger, og hvis Søbade trækker Fremmede og Indfødte til.

En Allee (1¹/₂ Fierdingvei lang) fører fra Haag ud til dette Fiskerleie, og naar man kommer ind i den nette Gade med de for største Delen smaa, men pæne Bygninger, hvoraf næsten hvert andet Huus er et Forfriskningssted, saa troer man virkelig, at man endnu er i den yderste Forstad og ikke paa et Sted, hvor fattige Fiskere drive deres møisommelige Haandtering. Først ved Kirken, der ligger yderst, støder man paa Sandet. Den første Aften jeg var her, gik jeg strax til Scheveningen. Da jeg var kommet forbi Kirken ned over Sandhøiene og ud paa den faste, vaade Strand, (det var just Ebbe, og man kunde gaae langt ud) saa opdagede jeg dog, at jeg virkelig var mellem Fiskere. Det var just som Fiskerqvaserne nærmede sig Kysten med deres friske Fangst. Grupper af Koner og Piger vare samlede med Truge og Baller. De sadde allesammen paa Huk og ventede, til Karlene, der maatte vade langt ud til Qvaserne, saa Vandet gik dem heelt op til Brystet, og Rullingerne tvang dem nu og da til at staae et Øieblik, — til disse Karle kom tilbage med store Truge fulde af Fisk. Omkring saadan en Karl, naar han igien var arriveret paa Bredden, blev der strax en Stimen af de Koner, hvis Mænd eller Slægtninge havde Qvasen, som han kom fra. Men de andre sadde taalmodige og ventede til deres Qvaser fik sendt af Fangsten i Land, og samtalede imidlertid i en syngende Tone og med en underligt skrattende Strubelyd. Fattige, snavsede Unger løb omkring og skreg og sang; halvvoxne Dreng, usle, forrevne, men med en Stump Kridtpibe i Hatten, eller i et Knaphul, nærmede sig tiggende til den Fremmede. Hvor heelt forskielligt fra Skovshoved og Gilleleie! Der den venlige milde Strand, Krandsen af Skove, Garnene opstillede paa de grønne Pletter mellem de fattige, men tækkelige Huse, Fruentimmerne syslende i deres nette Dragt mellem Garnene, alt tydende hen paa et arbeidsomt, men fornøieligt Liv. Ved Scheveningen derimod — den nøgne golde Strand, de stærktbyggede, men hæsleige Fiskerkoner i den stygge Dragt, for-

piusket og flaggende (tynde Kattunskioler med meget kort Liv, rynkede og dog vide endnu ovenfor Hofterne); den aabenbare Armod, den mœisommelige Maade, hvorpaa selve Fangsten bringes i Land i smaa Portioner; alt vækker her sørgelige Forestillinger. Garnene staae ei her paa Strandbredden, den første Flod vilde jo skylle dem bort, men hænge i Masterne paa de Qvaser, som ere trukne op til Tørre. — Ganske anderledes var Skuespillet den følgende Søndag. Jeg kiørte dengang ud i Selskab med Selbys. Da vi vare ved Kirken, dreiede Vognen op over Duinerne ad en Vei, der fører hen til det store, pompøse Badehotel. Her fandt vi en elegant Vrimmel og Musik. Ned ad Trapper stege vi til Stranden, hvor Fiskerskuderne laae optrukne i lange Rader; men der var ingen Kiællinger, ingen Tiggerunger; beau monde spadserede pyntet og fornøiet frem og tilbage. Det var igien Ebbe, og Pladsen mellem de to Rækker af Skuderne lignede i dette Øieblik en Spadseregang af en egen Art, og alle de brogede pyntede Mennesker, der i Afstand vare saa bitte smaa imod Fartøierne, lignede en bevægelig, mylrende Blomstervrimmel. Solen sank imidlertid straalende ned bag Horizontens violette Taager, Aftenvinden susede lumsk og kiølig i Haarene, og Vognene rullede, den ene efter den anden tilbage til det stille Haag. — Jeg har endnu en Aften staaet oppe paa Duinerne; men da fandt Blikket næsten ikke en levende Siæl; Skibene laae stille paa Sandet, Bølgerne sang deres gamle Vise og krandsede Landet med det glimrende Sølvskum. Langt borte, under de fierne Skyer, viste Seil sig paa Horizonten. Det var mig næsten det kiæreste Øieblik. Mild Længsel, kiære Tanker talte til mig, og et bedre Accompagnement end Bølgernes dæmpede Toner og Luftens Hvidsken kunde de ikke faae. Havet er dog uendelig deiligt! Her som ved Jyllands Kyst vælter det sig i lange, lyse Rullinger; først ude mod Horizonten gaaer det i dunkle blaaliggønne Striber.

• Haag er kun lille mod Amsterdam, og kan heller ikke sammenlignes med denne Stad, hvad Bygningerne angaaer, thi

Kirkerne ere ei anseelige, og de kongelige Palaier kunne ikke engang sammenlignes med Slottet, eller det nye Raadhuus i Amsterdam. Kanalerne ere heller ikke mange, men smukke Alleer paa de tre større og mindre Pladser (Voerhout, Vijverberg, Plein) frembryde et fornøieligt Syn og behagelige, kiølige Spadseregange selv i stærk Hede. Den interessanteste Deel af Byen er den saakaldte Binnenhof, en uregelmæssig Fiirkant, der i sammenhængende Bygninger indeholder flere af de offentlige Institutioners Localer, f. Ex. Salene, hvor Kamrene holde deres Møder osv. Den ærværdigste Deel af Binnenhof er en stor Halle fra Middelalderen, hvis frie Rum og mægtige Spidsbuer i solid Bielkeconstruction mindede mig om de skionne gothiske Haller, som jeg i forrige Sommer saae i Engelland. I fordums Dage samledes Generalstaterne i denne Sal, som dengang var smykket med Trophæer og Malerier (et Maleri fra det 17 Aarh. her paa Museet giver et anskueligt Billede deraf); nu staaer den aaben og nøgen, og imponerer, ligesom dens ydre Façade, kun ved sin Alderdom, sin Soliditet og sine store Dimensioner. Lotteriet trækkes i den. Op til Binnenhofs nordvestlige Side støder en Art Søe (Dammen, le vivier) med en lille Øe i Midten, tæt beplantet med Hænge-Ask og andre ziirlige Træer; Søens Bredder vende mod to smukke Pladser og ere regelmæssigt indfattede med Steen-Bolværk, og det klare Vand omgivet af Alleer paa to Sider og skyllende op mod den høie, svære Bygning af røde Steen, er, midt i en Bye et Syn af et ganske eget Slags; thi Søerne i Londons Parker have et aldeles forskielligt, reent landskabeligt Udseende. Livet er meget stille her; det er et Hofsæde, uden Handel eller Universitet, eller megen Conflux og hvad der forresten kan vække til mere livlig Syssel og Driftighed. Selv Hoffet lever meget stille og fører, ligesom vort, et Familieliv, som har fundet stor Deeltagelse hos Nationen. I denne Tid er Kongens kiære Datter, Mariane, gift med Prinds Albrecht af Preussen, her, og nu gaaer nok snart hele den kgl. Familie til Slottet Le, hvor bemeldte Prindsesse har

sit eget lille Meieri, kiærner og laver Ost, og falbyder, [forklædt som Bondepige, selv sine Varer til de høie Forældre og Sødskende. — Men er Livet ogsaa stille her, saa mangler det ikke paa Luxus og Velleevnet, og jeg har været til et Middagsmaaltid hos den udenlandske Minister Baron Verstolk, hvor det gik brillant til. Jeg var den eneste ikke-Diplomat; men jeg morede mig meget godt; det brillante Taffelservice, de utallige Retter og en ret levende Conversation beskæftigede Øie og Øre og Kiæver tilstrækkeligt, saa der var ikke Tid til at kiede sig. Siden har jeg spiist i en mindre, men meget artig Cirkel hos Grev Lottum, preussisk Minister, hvor jeg ogsaa fandt en Værtinde, forfærdelig mager, men med et smukt Ansigt og meget livlig. Du seer heraf, at det har noget at betyde, naar man bliver addresseret fra sin Præses til Ministeren! Men Du maa vide, at begge de nævnede Herrer ere Konstelskere, og at Verstolk ikke allene besidder en udvalgt Samling af Malerier, men tillige en fortreffelig Samling af Haandtegninger og et af de udsøgteste og kompletteste Exemplarer af Rembrandts Raderinger, som der existerer. Der hører Penge til at have saadanne Sieldenheder; Rembrandts Raderinger ere mellem Samlerne i Engelland, Frankrig og Holland nu en reen Kiæphest; man seer først og fremmest efter Sieldenheden, og et raderet Blad af et usædvanligt Tryk kan ene af den Grund blive betalt med 600 Specier! Mig hover et saadant Liebhaveeri ikke; men naar man vil have det, kan man ikke have det paa en mere lunefuld Maade end Verstolk. Han viste mig sin Rembrandt med alt det Plaisanteri, som en klog, aandfuld Mand kan have, naar han fremviser saadanne Sieldenheder, hvis temporaire Kostbarhed han fuldkommen indseer, men hvis Rarhed tillige smigrer ham at være i en misundt Besiddelse af. Det er en lille bleg Mand, men med livfulde Øine og raske Bevægelser, skøndt han ei er stærk og over 60 Aar. Grev Lottums Konstkiærlighed har mere det nordtydske Præg. Raphael er Løsenet! Dog er jeg bange for, at dette Navn mere virker

hos ham og lignende som en Trylleformel, end som den sande Forkyndelse af noget Udmærket. Jeg vogter mig fast for at lade Navnet Raphael slippe over Læberne, men jeg holder med Hollænderne, forsaavidt som deres bedste private Samlere virkelig ikke have fornemme Navne, men fortrinlige Malerier i Eie. — Dog det var ikke om saadanne Gienstande, at jeg vilde tale; derom heller ved en anden Leilighed; men jeg kom fra det fornemme stille Liv her i Haag. Det har dog ogsaa sin Undtagelse, ligesom Duinerne ere en Undtagelse fra det øvrige frugtbare Holland. Om Søndag Aften, ogsaa om Mandag, kan Du endnu efter Kl. 10 høre megen Støi her paa Gaderne. Raae mandlige Stemmer, blandede med ikke synderligt blidere kvindelige, skraale meer end synge allehaande lystige Viser. Hele Grupper spænde tværs over Gaden, marschere under denne Musik stormende frem. Af Fuldskab har jeg seet lidet, eller rettere, slet intet, saa blanke og pæne ogsaa Genever-Stuerne see ud; men denne Marscheren og Skraalen, der som det synes slet ikke staaer i Forbindelse med Berusning, har noget saa vildt ved sig, at jeg ikke troer man andetsteds skulde finde den, uden som en Epilog til Brændeviin eller Punsch. Da jeg hørte og saae et saadant Optog første Gang i Amsterdam, troede jeg at det var berusede Matroser; men det har været mig endnu langt mere paafaldende her.

5

Antwerpen, d. 5. August 1836.

I Tirsdags (d. 2. Aug.) havde jeg en meget glad og lykkelig Dag. Aftenen iforveien var jeg kommet hertil, men det var sildigt, jeg var træt, og efter en god Hiertestyrkning gik jeg strax til Sengs og sov sødt til Kl. 6 den følgende Morgen. Jeg var ikke længer i det stille Amsterdam eller Haag; mange Mennesker nede paa Gaden, Karrer med Klokker, Tummel og Hestetrampen. Himlen var klar; jeg stak Hovedet ud af Vinduet og lige for Enden af det krumme Stræde, oppe over alle Tagene stod Domkirkens Taarn saa lyst og smukt mod den

rene blaae Himmel. Saasnart jeg kunde, gik jeg ud; men selve Tilberedelserne til den første Udgang have noget fornøieligt. Man ordner sit Tøi, gjør sit Kammer hyggeligt i Forventning af alt det Nye, som der venter paa En, og man indretter sig en Art Hiem, hvor man ret skal gientage og nyde alt det Interessante, man nu skal gjøre Bekiendtskab med. Endnu kiendte jeg intet til Antwerpen; jeg vidste kun, at jeg i den mørke Aften havde vandret giennem lange og krumme Gader, men jeg var ei kommet over en Plads, ikke een eneste Bygning havde været mig paafaldende i de lange, som jeg syntes, eensformige Muurmasser, hvis Længde havde forekommet mig saa uendelig. Der var desuden endnu en anden Magnet, som trak mig; jeg ventede Brev fra Dig, og min første Gang skulde være til Posthuset; derfra vilde jeg hen til et Badehuus, da mit Legeme stærkt behøvede en Forfriskning, og derpaa skulde min egentlige Vandring giennem Byen begynde. For ikke at spille et Øieblik, lod jeg mig ledsage af en Leietiener. Der var et Brev til mig, og jeg blev meget glad. Endelig giennem en meget lang Gade kom jeg ud paa den aabne Plads, Esplanaden, som ligger mellem det berømte Citadel og Byen, og standsede uden for et lille Huus med Paaskrift: Bains publics. Min Leietiener, den kiedeligste Art af alle levende Skabninger, fik sin Afskeed, og giennem en pyntelig lille Mellemting af Gaard og Have kom jeg ind i et pænt lille Kammer. Her brød jeg først mit Brev. Gud være lovet, lutter gode Efterretninger! Dette Brev satte mig i en overvættets fornøielig Stemning, og jeg besluttede efter Badet at gaae ind i et Caffehuus, og der først ret nyde i Ro og Sindighed det kiære, kiære Brev. — Da jeg nu kom ud igien, begyndte jeg først ret at see mig om. Alt var forandret. Det var ei længer den Reenlighed og Hyggelighed og Nethed, som jeg var bleven vant til i de hollandske Stæder. Gamle, forfaldne Bygninger vare ei sieldne, og paafaldende var det, at de gammeldags Stue-Etager, der i Holland næsten aldeles have maattet vige for de

moderne elegante Boutikker, her havde conserveret sig paa saa mange Steder, da dog de ikke faae nye Bygninger viste, at man meget vel kiendte den nyere Mode. Alleernes og Kanalernes Land var her forsvundet. Krumme og krogede, men forholdsviis meget bredere end i Holland, snoede Gaderne sig her i hverandre, men Bodernes afvexlende, oplivende Syn traf jeg ikke; de mørke Stuer med de høie, dunkle, støvede Vinduer udbredte snarere et melancholsk Skiær over det Hele. Ogsaa Costumerne vare ei længer de samme. Blaae Blouser mødte jeg hvert Øieblik; Drengen bærer den ligesaagodt som Manden, og endnu veed jeg ikke, om Sparsomhed og Arbeide eller Moden gjør denne Dragt saa gængs i den arbejdende Classe. Fruentimmerne vare næsten alle indhyllede i Kaaber eller bare et stort sort eller mørkfarvet Schawl som et Slør over Hoved og Nakke. Men som jeg kom op i Byen, bleve Billederne mere livlige og afvexlende. I lange Rækker sadde Bønderkonerne med deres Grønkurve, og Havesagerne vare her (ligesom i Dortrecht) i saadan Fylde og Mængde, at man næsten skulde troe, at Kiød hørte til de forbudne Ting. Endelig kom den »grønne« Plads frem for mit Øie; elegante Cavalerer nøde deres Frokost under de store udspændte Telte foran Caffehusene; Janitschar-Musik nærmede sig, og Pladsen erholdt, da et Regiment marscherede op og Tilskuerne samlede sig, et saa modernt og lystigt Udseende, som jeg i det Øieblik kunde ønske mig. De mere heftige Gebærder, de mere hoirøstede Stemmer, end jeg hidindtil har været vant at see og høre, lode mig ogsaa vide, at jeg var nu i et Land, hvor sydlig Livlighed ikke er bleven tilbageviist af nordisk Phlegma. I det jeg dreiede ud af en lille Gade fra Pladsen, stod jeg, uden at have betænkt det, uden for Hovedindgangen til Domkirken. Klokkerne ringede til Hoimesse, og jeg gik ind ad Døren, med flere Andre, men vistnok ikke i den samme Hensigt. Da jeg var kommet ind, standsede jeg. De ranke Piller, som Stammerne i en frodig Skov, stode uhindrede af Altere og Epitaphier og flettede de

smækkre, elastiske Baand ind i Hvælvingskapperne; Dagen faldt som en straalende Glorie ovenfra giennem Høikirkens store Vinduer, medens et dæmpet Lys udbredte sig roligt hen under Sidegangene og de ydre Capellers Korshvælvinger. Jeg mærkede Viraksduften; colossale Malerier mødte mit Blik oppe fra Korsfloienes brede Piller; Alterlysene i Hoichoret og dets Sidecapeller blinkede tilbage fra Marmor og Metal; den messende Stemme klang saa fyldig ned til mig giennem de lange Pillerækker, og derpaa rungede Orgeltoner og Chorsang og Klokkeklang hen under Hvælvingerne. I det første Øieblik blev jeg overrasket, ja grebet. Veemod giennemfoer mig. Alt var saa nyt, og dog saa bekjendt. I elleve Aar har jeg tidt besøgt Kirker, siden jeg sidste Gang var i et catholsk Land; næsten altid søgte jeg dem kun som Monumenter, der havde historisk eller artistisk Interesse, saa at jeg fast reent var bleven afvant med at betragte dem fra et kirkeligt Standpunkt; og den Følelse af Roe og Opbyggelse, der saa ofte har fyldt mig i dem, kom hurtigst og kraftigst naar jeg var ene, ligesom jeg ogsaa saameget muligt stedse undgik Gudstienestens Tid, for ikke selv at blive hindret og for ei at forstyrre andre. Ogsaa i Tirsdags traadte jeg ind af Nysgierrighed. Ringe til Kirke, det bruge vi Lutheranere jo ogsaa; de catholske Kirker i Amsterdam havde jeg tilfældigviis besøgt under Præken; de smaa, aldeles moderne Localer havde desuden intet, der iøinefaldende sondrede dem fra vore lutherske Kirker, og saaledes var det ganske naturligt, at en Høimesse paa catholsk Viis maatte tiltale mig overraskende, da jeg ikke i forveien havde sagt mig: nu gaaer Du ind til en romersk Messe. Men nu var jeg der, og langsomt og sagte gik jeg op ad til Choret, hvor Rubens' to bekjendte Malerier: Korsets Opreisning og Frelserens Nedtagelse af Korset, hænge paa de to midterste Piller i Tværgangen. Fløiene vare oplukkede, og jeg saae med Glæde paa den gamle Mesters fortreffelige Arbejder, især gjorde den ængstelige Omsorg, hvormed man nedtager det dyrebare Liig fra

det høie Kors, et rørende Indtryk paa mig. Men imedens der bestandig kom mere Liv i de maledede Figurer, bevægede der sig tillige et andet virkeligt Liv paa en mærkelig Maade rundt omkring mig. Jeg hørte sagte, snart hurtige, snart langsomme Fied; Stole klappede, Chordrengene ringede, og af og til maatte jeg dog see mig om. Præsten bukkede og læste ivrigen foran Alteret. Mange knælede paa Chorgulvet, nogle heelt bøiede til Jorden, andre lænende sig til Stoleryggene. Qvinderne vare især sammenbøiede; af Mændene stode enkelte med sænkede Blikke og lode Perlerne paa Rosenkrandsen glide mellem Fingrene. Flere og Flere kom til; naar de toge en Stol hos Stolekonen, eller flyttede den, saa klappede det paa Flisegulvet i den tonende Kirke; men strax vare de stille hensunkne i Bønnen eller læsende i deres smaa Andagtsbøger. De sagte hurtige Trin kom fra andre Geistlige eller Betiente, som skyndsomt ilede tværs over Korsets brede Gang. De langsomme, mere knirkende Trin kom fra Fremmede, som, førte af Leietienere, passerede forbi de nævnte Malerier. Men uagtet denne Mangel paa Eenhed, uagtet denne saa mangfoldige og forskiellige Bevægelse, følte jeg ret, at jeg var i Kirke. Synet af mange devot knælende har noget uimodstaaeligt for mig, det er, som om jeg selv burde kaste mig ned paa Knæ med; jeg føler mig i min staaende Stilling saa fattig, saa ydmyget og ene. Men nu kommer den prægtige Offertieneste med sine Virakskyer, sine Lys, med de ivrige Præster i prægtige Kaaber, med dyb Alvor og henrivende Harmoni i Messens og Orgelets Stemmer; det løfter Haabet igien, det fylder med Ahnelser og Begeistring. Malerierne blive til Visioner, og nu kommer denne lykkelige Stemning, der forvandler alt til Lys og Herlighed og lader det kirkelige Livs dybe Betydning udpræge sig selv i den nysgierrige Fremmedes forlegne Holdning og i den forbi-vimsende Præsts Iilfærdighed. Ingen Præken tvang mig til vedholdende spændt Opmærksomhed, ingen Sang af Menigheden opfordrede mig til at synge med; uforstyrret kunde jeg over-

lade mig til mine Følelser, tabe mig i det Usynlige og Uendelige; thi Messen og Orgelet vare blot som et Accompagnement, der understøttede og hævede, men ikke dominerede min Stemning. Jeg behøver forresten vel ei at fortælle Dig, Du Kiære, at saa behageligt det Indtryk var, som jeg modtog, saa er det dog ei paa den Maade, at jeg kunde ønske, et kirkeligt Liv skulde gaae op for mig. Disse Øieblikke efterlade sig behagelige og kiære Minder, men de gribe ei varigt og afgjørende ind i Livet, de kunne aldrig faae Kraft og Udholdenhed, naar det kommer an paa at støtte sig til dem i Nød og Tvivl; her kan ene den faste Troe hielpe, og for den forsvinder saadanne Indtryk, som det ovenstaaende, som Regnbuefarverne ligeoverfor den Sol, som de venligt og broget, men kun svagt og flygtigt afspeile. — —

Fredagen d. 29. Juli forlod jeg Haag, efterat jeg endnu den samme Morgen havde været i Leyden for at sige Farvel til den mærkelige Lucas paa Raadhuset. Da jeg om Aftenen kiørte ind ad Rotterdams Port, blev jeg strax indenfor Porten opmærksom paa flere stærkt oplyste Boder, der omringedes af tætte Klynger Dreng og Karle. Paa Disken stod en Mand, ligesom en sort Silhouet paa lys Grund, eller ligesom en Dæmon foran en Flammeverden, for at det kan klinge lidt fornemmere, og denne Figur holdt en mægtig stor Peberkage i den høit opløftede Haand, idet han med giennemtrængende Stemme gientog nogle Tal, der bleve oplæste af en usynlig Person. Der var da Latter og Støi, saa det lød vidt omkring! Det var Begyndelsen til »Kirmes«. Dreng og Karle spille om disse store Peberkager, deels som i Lotteri, deels med Kugler; i begge Tilfælde har hver sit Nummer; Numrene raabes op og naar det lykkelige vindende Nummer kommer, oyerleveres Kagen, der indtil det Øieblik har været en fælleds Eiendom for mange begiærlige Øine, til den heldige Seierherre. Mit Ophold i Delft og Rotterdam faldt ind i de kolde Regndage, saa der var ei at tænke paa Spadseretoure, noget, Tiden desuden ei vilde

have tilladt mig; imidlertid fandt jeg dog Leilighed til om Søndag Morgen at giøre en Spadseretour langs med Maas-Floden i Rotterdam, og beundre den Rigdom, som udtalte sig giennem den lange Række af store solide, tildeels ret luxuriøst udstyrede Privat-Bygninger, og giennem de svære nybyggede Tremastere, som laae der, jeg husker ikke hvormange i Tallet. Een eneste Kiøbmand, Hoboken, eier 18 Ostindiefarere; jeg spadserede der netop i Selskab med en Landsmand, Grosserer Ellertsen fra Kbhvn, der har gjort Touren med hertil, og vi gik ombord paa den ene af denne Mands (Hobokens) Javafarere, et nylig bygget Skib, med en elegant Kahyt for Captainen, og en Række smaae, net indrettede Kamre for Passengererne, som gaae med. Vor Fregat, som Du var ombord paa ifior, er et større Skib, men den er ei nær saa ziirlig indrettet; Messing glindsede overalt og der var et Buffet nede i Spisestuen (Messen), som vilde tage sig anstændig ud i hvilkensomhelst Restauration. — Delft og Dortrecht ere stille Byer, men fulde af historiske Minder. Dortrecht forekom mig interessantest. Dens mange gamle Privat-Bygninger, endnu bestandig vel conserverede, giver den et ganske eiendommeligt Udtryk. Mærkeligt nok: alle disse gamle Privat-Bygninger (ogsaa her i Antwerpen) ere kun smaae, og det er blot de mange Vinduer og Etager, som giver dem Skin af et større Udseende. Saasnaart de komme ved Siden af en modern Gaard, seer man strax, hvor beskedent Forfædrene have boet. Derimod ere de ofte langt mere pynkede med Billedhugger-Arbeide end vor Tids Bygninger, og deres Indskrifter, Symboler, Ornamenter beskæftiger Øiet ganske anderledes end de moderne glatte Mure. Fra Rotterdam gik jeg paa Maas ned til Dortrecht med Dampbaaden, og fortsatte denne Tour ned til Moordijk, og derfra passerede jeg til Vogns over den Belgiske Grændse uden den mindste Besværlighed, og rullede rask og veltilmode hen til Antwerpen.

V.

Breve fra Høyens sidste Udenlandsrejser.

(Alle Brevene skrevne til hans Hustru.)

1.

London (29 Half moon street, Piccadilly)
d 1ste September 1862.

— — — Vi her have det godt; kun gaae Dagene saa grumme hurtigt. Formiddagen tilbringes i Samlingerne, vi spise Kl. 4 i vor Bolig, og derefter gaae vi en Tuur i de nærliggende Parker eller beseer en eller anden mærkelig Bygning. I Løverdags var vi henne i en af de nyeste Banegaarde, ved Victoria Stationen, et Anlæg, hvorimod vor Banegaard seer ud som om den horte til en lille Landsby. Igaar, Søndag, gik vi først hen i Margrethe Kirken i Nærheden af Regents Street; det er en temmelig ny Bygning i en Blanding af gothisk og romansk Stil, og den er indvendig meget pynteligt udsmykket, navnlig med indlagte Mønstre i et Slags Mosaik. Den har derved faaet en Farverigdom, som Du ellers forgiæves vilde søge i de engelske Kirker, og dette Nye, der tillige stærkt kommer til at kalde Middelalderen i Minde, havde vakt saadan Opsigt, at Londons Biskop i Førstningen havde Betænkelighed ved at indvie den, fordi man fandt den altfor catholsk! Det er et Selskab, som virker for at oplyse og oplive det ældre kirkelige Liv, der her har gjort sin Indflydelse gjældende, og disse »Ecclesiologister«, som de kaldes, har faaet anvendt be-

tydelige Summer til denne ikke store Bygnings og den hosliggende Præsteboligs Opførelse. Det kan give Dig en Forestilling om hvad Foreninger, som man hiemme knap hører nævne, formaae at udrette. — Efter i den gamle By (City) at have vandret om og taget nogle af de offentlige Bygninger, Banken, Børsen, Posthuset, i Øiesyn, gik vi hen til S. Paul. Folk kom just ud af Kirken, og der aabnes kun een Dør til Udgang, men den er stor. Vi stode næsten et fuldt Qvarteer og ventede paa at Strømmen skulde høre op, og saa fik den ogsaa en Ende, men Kirken blev ogsaa øieblikkelig lukket, og vi maatte gaae bort med lange Næser. Idet vi nu stode og saae paa denne Vrimmel af Mennesker, var det mig paafaldende, hvor forskiellig den saae ud fra dem, man møder paa Gaderne i vor By-Ende, eller i Parkerne, eller i Samlingerne. Disse ved S. Paul hørte da aabenbart til de lavere, arbejdende Klasser, i det mindste den langt større Deel. Det var formodentlig den »City«-Befolkning, som paa Søndagene arbejder inden Dørre og først om Søndagen kommer lidt ud. Deres Ydre manglede den Friskhed i Farven, den kraftige Bygning, som ellers maa vække den Fremmedes Opmærksomhed, naar han gaaer i Stimlen her i London, og deres Klæder, endskiønt de aabenbart vare pyntede, bare Præget af ringe Kaar; men Crinoliner fattedes der ikke paa. Londons Kirker, saavidt vor Erfaring gaaer, ere stærkt besøgte. Margrethe Kirken var propfuld; S. Martin, som vi den forrige Søndag gik ind i om Aftenen, var ogsaa fuld, og desforuden prækes der under aaben Himmel. Marstrand blev Vidne til en Præken i en af Vestendens meest besøgte Gader forleden Aften, og i Gaar saae vi paa den smukke Grønning i Greenwich, bag ved det pompøse Hospital for gamle Sømænd, en meget velklædt midaldrende Mand staae med blottet Hoved og tale til en heel Flok Mennesker, som havde samlet sig paa Skrænten under de høie Elmetræer. Jeg gik hen til ham og hørte ham slutte sit Foredrag med megen Varme og mange Udraab. Hans Stemme

var af Anstrængelsen bleven hæs. Mange af Tilhørerne, deriblandt nogle af de gamle Sømænd fra Greenwich, hørte til med megen Andægtighed; Alle vare stille, og Taleren havde ikke i en Kirke været hørt med mere uafbrudt Opmærksomhed. Da han havde endt, uddeelte han et lille Opbyggelses-Skrift; jeg gik ogsaa hen og fik et Exemplar; det var en Opfordring til at følge Frelserens Kalden paa os, og den var skreven i en folkelig Tone. — Du seer heraf, at vi sluttede vor Søndags-Tuur med et Besøg i Greenwich, i hvis store Hal, engang Lemmernes Spisesal, Væggene ere dækkede med Portraiter af engelske Søe-Helte og Billeder af deres Bedrifter.

Tirsdag 2. Septbr. Igaar var jeg ude, eller rettere sagt, inde i City, for at hæve Penge hos Hambro, som boer i Nærheden af Banken, det er omtrent midt i City. Børsen og Banken, store, kostbare Bygninger, ligge ligeoverfor hinanden, og mellem dem og Lord Mayorens Palads, mansion house, er der en lille Plads, hvorpaa Wellingtons Rytterstatue af Malm er opreist. Fra denne Plads gaaer i østlig Retning en Gade hen til Posthuset, en af Londons skønneste Bygninger, og til S. Paul. Denne Gade er den berømte Cheap-Side, som omtales af Walter Scott, navnlig i Nigels Hændelser. Ogsaa den Gang, for meer end 200 Aar siden, var den fuld af Boder, men da stode Mesternes Drengene udenfor Boderne og falbøde Varerne til de Forbigaaende. Nu vilde det være en Umulighed. Gaden hører ikke til Londons bredeste, og to Vognrækker bevæge sig om Søgnedagene uafbrudt i modsat Retning, medens Fodgængerne arbeide sig frem og tilbage paa Fortougene. Nu havde vi just gaaet igiennem denne Gade Dagen iforveien (en Søndag), hvor ikkun Omnibusser, Cabrioletter og andre lette Eqvipager rullede mage ligt igiennem den, og desto stærkere var det Indtryk, jeg nu modtog. Jeg sad i en beqvem »Cab«, saadan en som Du har seet i Kiøbenhavn, med 2 Hjul og Kudskens bag paa, og min Opmærksomhed var aldeles optaget af det brogede Udseende af denne Vogn-Vrimmel, hvor colossale Møgvogne paa to store

Hjul, og uhyre Fragtvogne paa fire, topfuldt belæssede med Vareballer og Tømmer og Tønder, og Omnibusser saa tæt besatte ovenpaa, at man slet ikke lagde Mærke til, at der var Folk inde i dem, bevægede sig foran og bagefter hverandre, blandede med Hyrevogne og pyntelige, lette Eqvipager, snart paa to og snart paa fire. Nogle af disse Skabninger maatte vel af og til standse og holde nogle Øieblikke, men forresten krøb de altid frem i samme langsomme Trit, og de svære, klodsede Heste havde ofte ondt ved at staae paa den glatte Bro, eller ved at drage det store Læs fremad. Andre af disse Skabninger vare mere bevægelige, de skulde afsted, de toge Fart, men maatte ligesaa hurtigt stoppe, men saa blev Veien lidt friere, og saa fore de afsted, saa at man skulde tro, at de i næste Øieblik maatte støde sammen og Omnibusserne vælte med hele deres levende Ladning. Min Cab havde Nr. 2791; den udgiorde i Forening med Hest og Kudsk kun eet Legeme, som besad en stor Bøielighed og som med en vidunderlig Sikkerhed og Nøiagtighed vendte og svingede, kom aldrig i Klemme, stødte aldrig an, men banede sig uforsagt Vei gien-nem Vrimmelen. Endskiøndt Londons Gader, der daglig blive vandede, ere ligesom overtrukne med et tykt Tæppe af en jord-agtig Masse paa Kiøreveien, medens Fortougene vise deres brede, rene Fliser, og endskiøndt dette Tæppe betydeligt dæmper Larmen af Hjulene, saa var dog Vognenes Raslen blandet med deres dumpe Rullen saa stærk, at jeg næsten var bedøvet, da jeg kom ud af City og ind i de friere, stillere Gader i Vest Enden.

2.

London d. 10de Septemb. 1862.

Klokken er halv syv, det regner, hele Himlen er overtrukken, men Luften er saa mild, og dog ikke lummer og trykkende som igaar. Jeg har det meget godt, har tumlet mig endeel siden i Torsdags og befinder mig i alle Henseender vel.

Det er dog underligt saaledes at færdes i et Land, leve midt i Vrmlen, og dog staae saa godt som aldeles uden for den. Vi see alle disse Mennesker, paa Gader, i Parker, paa Jernbaner og i Samlinger, vi fornoie os over den store By, det smukke Land, men naar Alt kommer til Alt, saa er det altsammen kun noget som gives os ovenikiøbet, vort egentlige Øiemed er dog kun at lægge Mærke til en enkelt Række af Aandens Yttringer, og saa tiltrækkende det andet kunde være, saa sættes det tilside, eller nydes kun øieblikkeligt. Vi faae det engelske Liv at see fra en egen Side, men den er heel forunderlig. Saaledes have vi nu seet de Fornemmes, de Riges Liv, men fra Bagsiden. Alle ere de nu omkring paa deres Godser, eller paa forfriskende Ture; Portner og Huusholderske styre Boligen i London, og nu, i Slutningen af August, i Begyndelsen af Septbr., dækkes derfor de kostbare Møbler, de prægtige Vægge med deres Malerier, Marmorbillederne, selv Lofterne, naar et kostbart Maleri er sat op i dem, med lysegraat eller ubleget Lærred, som Tapetmagerne slaae op saa net, at man kunde troe at disse Rum maatte være bestemte for en ny Orden af Graabrødre. Man har været saa gallant imod os, takket være Falbe, at man i Stafford house lod os see de kostelige Malerier af Murillo og v. Dyck og Moroni og Delaroche, som jeg for 11 Aar siden saae i Selskab med Hage og Fru Hage, og hos Lord Ellesmere (Bridgewater house) var man endog saa føielig at tage Overtrækket ned, for at vi kunde see et af Cuypp's og to af Claude Lorrains fortrinligste Mesterværker. Hos Hr. Holford morede vi os derimod med at see Arbeidet i Stadsværelserne, som endnu ikke ere færdige. Holford er i de Halvtreds og har nu bygget paa det 13de Aar for at faae sig en Bolig, som han kunde synes om. De daglige Værelser i Stuen ere færdige, bekvemme, behagelige, men jeg kan slet ikke sige prægtige. En udsøgt Bogsamling, naturligviis lutter Pragtexemplarer i de solideste,

nydeligste Bind, en sielden Samling af Kobberstik og Træsnit, bevaret i pyntelige Skabe »med Ventilation« for bedre at bevare Samlingen, det var den udsøgteste Prydelse i Stuen, som staaer i Forbindelse med anden Sal, hvor Soveværelserne ere, ved en Bagtrappe, hvis Rækværk var af rigt Jernarbeide. Men Pragten, den kommer frem i den indre Hal, som Du kommer i fra den alt meget pyntelige Forstue, og i denne indre Hal snoer den magelige Trappe sig med blændende hvide Marmortrin, og Øiet løfter sig uhindret op til det høie Loft, som løfter sig, udsmykket med Malerier, over Søile-Omgangen, hvorfra man gaaer ind i Værelserne paa første Sal. Sleben Granit, de forskielligste brogede Marmorarter, heldigt sammenstillede for at giøre en glimrende Virkning, Mosaik og Maleri møder Blikket allevegne. Er denne Hal og Trappe maaskee ikke saa stor som den bekiendte i Stafford house, saa er Udstyringen desto solidere; ingen Stuk, intet Gibsmarmor, alt, som man siger, det rene Væsen. Inde i de store Sale, som nærme sig efterhaanden Fuldendelsen, er der Indretninger, som ingen skulde drømme om. Dørfløiene ere til at skyde op (i selve Væggen forstaaer sig) for at Samqvemmet kan være desto friere og Blikket uforstyrret vandre fra det ene Rum til det andet. Naar Vinduesskodderne lukkes, saa blive Speilflader skudte frem foran dem, saa at enhver Vinduesfordybning bliver et heelt Speil. Og alle disse Speilflader lade den straalende Belysning, de glimrende Sale med det — hvad Damerne angaaer — ligesaa glimrende Selskab, gientage sig i det Uendelige. Have vi paa Christiansborg første og andet Cavaleer-Gemak, saa har Holford »første og andet Selskabsværelse«, inden man fra disse »drawing rooms« træder ind i den store Sal. Caminerne blive rigt snykkede med Marmorbilleder af bekiendte Billedhuggere (Stephens f. E.). Dørkarmene ere af kostbare tildeels antike Marmorarter hentede fra Italien. I Spisesalen, husker jeg ikke feil, lagde vi Mærke til at Dørkarmene og Caminen havde hvide Marmorstriber med Mosaik-Indlægning af

et eget Mønster. Det var Partier af Akbhar den stores Mausoleum i Ostindien, slæbte af Speculanter til England og nu kiøbte af Holford til at pynte hans Værelser. Det er næsten som et Eventyr! Denne Bygning, som en Kiøbmands Søn, slet og ret Hr. Holford, opfører, har alt i Bygningsudgifter kostet 130,000 Pund Sterl. Hans Malerisamling anslaaes alt nu til 90,000 Pund Sterl.; og Bygningen med Samlinger af Kunstværker, Bøger, det kostbare Bohave etc. formodes at ville have en Værdi af 500,000 Pund Sterl., naar den om faa Aar staaer heelt færdig.

3.

London d. 18de Septemb. 1862.

Jeg har i denne Tid for Alvor taget fat paa den store Udstilling, været der hver Dag og var i de første Dage lidt urolig over, at jeg havde begyndt saa silde. Men Uroen har sat sig, jeg seer Muligheden af at faae en Oversigt over det Hele — hvad Konsten angaaer — og bør altsaa være fornøiet. Det som gior Arbeidet trættente, det er, at man maa see paa saameget, som man, dersom det gjaaldt om blot at nyde, aldrig vilde spille et Øieblik paa, men som nu maa tages med, for at Billedet, man danner sig, kan blive saa nøiagtigt som muligt. De tre Dage — Fredag, Løverdage og Søndag — da Indgangsprisen er forhøiet, da det store Publicum først indlades Kl. 12, eller da Indgangen kun er aaben (om Søndagen) for nogle faa privilegerede (naturligviis Fremmede, thi hvor kunde en Engellænder om Søndagen komme paa Udstillingen, naar han ikke bliver commanderet dertil som Betjent?) har jeg det overmaade beqvemt, men de første Dage i denne Uge have været meget besværlige, uagtet jeg har været der en Times Tid før Publicum kan komme ind (Kl. 10) og altsaa havt et Forspring. Om den Vrimmel, der er de 4 Dage i Ugen, kan Ingen giøre sig en Forestilling, som ikke har seet den. Igaar var Klokken neppe slaet 10, førend Strømmen væltede ind; jeg var i den

engelske Afdeling, i det store lange Galleri, da først en Pige-skole og saa en Drengeskole rykkede op med deres Lærere i Spidsen, og derefter tiltog Stimlen i den Grad, at, i det mindre Galleri, hvor de engelske Vandfarve Stykker ere ophængte, var det næsten ikke muligt at bevæge sig. Og Du maa nu huske paa det umaadelige Rum, hvori man her bevæger sig, og som Du, hvad Høiden angaaer, kan danne Dig en Forestilling om, naar jeg siger Dig, at Du maa stige 45 Trin for at komme fra Gulvet op paa Gallerierne, og da har Du endnu langt fra naaet Bygningens halve Høide i det Indre. Fordelingen af Trapperne, den gode og lette Sammenhæng mellem alle Gangene, den Maade, hvorpaa Forfrisknings Steder ere fordeelte saavel paa Gulvet som oppe paa Udstillingsgallerierne, samt Omsorgen for andre Bequemmeligheder, saa man ikke behøver at gaae ud af Bygningen, fortiener i alle Henseender Roes. Selve Gulvet ligger ikke i een og samme Flade, men det løfter sig i begge Tværskibene, som ligge ved Enderne af den uhyre Hal, som jeg vil kalde Hovedskibet, flere Trin iveiret, og giver derved Leilighed til et ægte malerisk Syn, naar man staaer nede i Hallen, midt i Vrimlen, og saa kaster Øiet op og seer en Strøm af Mennesker bevæge sig deroppe, gruppere sig, bølge som et levende Hav i det vexlende Spil af indfaldende Sollys og kommende og svindende Skygger under de to store Glas-kupler, (fuldkommen saa store i Omfang som Peterskuplen i Rom). Det kunde nu være Umagen værd, naar Tiden tillod det, at samle Studier til en Skildring af det uendelig brogede Liv, som her kommer til Skue. Det er for mig, som om jeg denne Gang seer langt mindre til det egentlige Folk, Folket fra Landet, end i 1851, men maaskee komme de først længere hen mod Slutningen. Paa de to Ugedage, da Tilstrømningen ikke er saa stor, kan man see Folk, gamle Damer f. E. og gamle sygelige Herrer, blive trillede omkring i Vogne. En kraftig bygget, temmelig aldrende Mand var mig en Dag paa-faldende, men da jeg skulde see til, var det en Invalid med

Træbeem, og en fornem Invalid ovenikøbet, thi Vognen ledsagedes af en menig Invalid fra Greenwich, i den guldressede, mørkeblaae Kiøle. Det æsthetiske Øre gjør naturligviis sit Krav gjældende ligesaafuldt som det æsthetiske Øie, og den Støi, man gjør paa Pianoforter og paa de udstillede Orgeler, er ofte ikke til at udholde. Det hører med til Nydelsen af Malerierne, at man inde i deres Gallerier ikke trættes af de skingrende, basunende, hvinende Toner, som føre en saa voldsom og langvarig Discussion, da den enten ikke høres, eller dog der har faaet en saadan Dæmper paa sig, at man knap lægger Mærke til den. Hver Dag anmeldes ved Opslag inde i Bygningen, til hvad Tid der vil blive spillet paa det eller det Orgel, eller paa det eller det Pianoforte, som har vundet en Priismedaille. (Jeg forudsætter, at det er engelske Instrumenter). Der staaer et saadant belønnet Pianoforte i det østre Tværskib, tæt ved den store Kuppel, og her er man altid sikker paa at finde flere Stolerader besatte med alvorlige yngre og ældre Damer. De sidde stille, forventende, nu og da seer man et Stykke Kage, eller en »Sandwich« (Smørrebrød) eller en Pære eller et Æble komme frem og skaffe dem lidt Afvexling eller Underholdning i Vente-Tiden. Men nu kommer Øieblikket: — det er en Dame, som sætter sig til Instrumentet; hun er endnu temmelig ung, kraftig bygget, og heel Flok Herrer strømmer til. Der bliver ligesom en Stilheds Oase rundt omkring Pianofortet, men den varer ikke længe, saa afbrydes den af alvorlige Slag paa Tangenterne. Hun arbejder, og hun kan arbeide, hun kan spille med Eftertryk, det maa være et solidt Instrument, for det holder Pinen ud. Nu gaaer hun over til »God save the queen«; hun varierer den, Engellænderne ere henrykte; hun berører Tangenterne for sidste Gang, hun reiser sig, de omkringsidde Damer Øine straale af Henrykkelse, Herrerne hvidske Lovtaler og skrabe med Fødderne; en ny Forventnings Tid indtræder for Stoleraderne. — Ak! naar hun nu, tilfreds med at have overstaaet denne Tuur, forlader Instrumentet,

saa kan hun i Ansigterne rundt omkring sig, i de bevægede Læber, i den yderst forekommende Opmærksomhed, nyde sin Lykke, men jeg kiender en Landsmand, som ikke er saa heldig. Det er vor H. C. Andersen, som er stadig Giæst her paa Udstillingen. efter en rigtignok formindsket Maalestok. Han sidder saamænd afmalet i Fru Jerichaus Børnestue og læser et Eventyr op for det syge Barn i Sengen og tre andre, som staae ved Siden af den, og dette Maleri hører endog til hendes bedre Arbeider. Andersen er følgelig paa Verdensudstillingen, han er der i fuld Function som Louis Napoleon midt i Slaget ved Solferino, han er der i Selskab med l'Empereur og Rosa Bonheur og Frederik den anden af Preussen og en heel Deel andre levende og døde Løver, — og han er ikke her for tilfulde at nyde sin Lykke. Det kalder jeg Uheld midt i Held.

4.

London, 25. Septemb. 1862.

Det blev virkelig en Helligdag paa vort Besøg i Hamptoncourt sidstafvigte Torsdag. Selv det lille Uheld, at en Taage trak over Slottet kort efter at vi vare komne ind, og at det blev saa mørkt, at vi kun saae Malerierne som nogle ubestemte brogede Flader, forhøiede Nydelsen, da Solen kom frem og da vi i flere Timer saae Mantegnas og Rafaels Cartoner i en saa heldig Belysning, som det vel er muligt der paa Stedet. Der var heller ikke mange Besøg den Dag, og Folk gik som sædvanligt hurtigt forbi, mange kastede neppe et Blik op til Rafael, nogle standsede for at see et Øieblik paa den Indretning, der er giort for at kunne sænke Malerierne heelt ned til Gulvet (for Photographerne), nogle sagde til hverandre idet de travede forbi, at det var Rafaels vidt berømte Cartons. Jeg skulde aldrig dvæle ved denne Erfaring, som jeg gientagne Gange har giort, naar det ikke var fordi det viser mig klart, at Rafaels Konst er nutildags et lige saa dødt Tungemaal som den antike Konst, at vor Tid findet det

for besværligt at give sig af med at forstaae dette Tungemaal, den vil have Nydelsen aldeles let, og hele den Glorie, hvori Rafaels Navn staaer, er mere som et sælsomt Phænomen, som man veed der existerer, end som en lysende Kraft i Konstens Rige. Efter at have seet os træt i Hamptoncourt, kiørte vi igiennem Richmonds deilige Park, saae Solen sænke sig i Aftentaagerne, og rullede derpaa under en rødlig, varm Aftenhimmel tilbage til London.

Nu nærmer sig Afskeden med London og dens Udstilling, paa Søndag Aften tage vi herfra over Dover, og Mandag Morgen ere vi i Paris. Vi tage ind i hôtél des hautes alpes, rue Richelieu, og Dit Svar paa dette Brev, Du kiære, vil altsaa være den første Hilsen, som jeg modtager fra Hjemmet i Keiserstaden. Jeg kan ikke sige, at jeg glæder mig til at forlade London, og dog vilde jeg være usand, naar jeg sagde, at jeg følte Trang til at blive her længer. Dette er ikke den rette Tid til at være i London; de private Samlinger ere nu forstørstedelen utilgængelige; med denne Uge lukkes Nationalgalleriet for en heel Maaned, og saa righoldige som brittisk Museum og Kensington Museum end ere, saa føler jeg, at det vilde fordre langt mere Tid, at man maatte formeligt opholde sig her, naar man vilde fordybe sig i dem, ja, at man endog maatte kunne giøre jævnlige Udflugter omkring i Landet, for at drage al den Nytte af dem, som det er muligt. Selve Udstillingen har noget Besynderligt ved sig. Man mærker altfor tydeligt, at det er Vindskibelihooden, som her spiller Hovedrollen, og at den maa giøre det ved sit uhyre Omfang endog blot i geographisk Henseende. Du skulde forbauses ved at see den Plads, som de engelske Colonier indtage med deres mangfoldige Producter og Fabricata. Konsten viser sig her som overalt i Verden. Den har her ligesom i de store Stæder sine Samlinger, der ligge ligesom for sig selv og hvor den egentlige Kunst, navnlig i Maleriet, har meget mindre at betyde end dens Indhold. Man kan jo giøre en Reise der, see

fremmede Egne, fremmede Folk, berømte Personers Portraiter, og gaaer det vidt, saa kan man lade sig røre af huuslig Sorg og huuslig Glæde. Der ligger Konen paa Gulvet; det troer jeg nok, den blege Mand sidder jo med Brevet i Haanden, som røber hendes Utroskab. — Ja see der, der sidder hun med det lille Barn nede ved Stranden i Maaneskin; naturligviis kaster hun sig i Vandet med Beviset for sin Brøde, og saa — ja saa sidde Børnene bedrøvede uden Fader og Moder, thi Faderen er ogsaa forsvundet. — Eller: see dog den fortvivlede Familie, thi den gifte Søn er anklaget paa Liv og Død, og nu venter den i Angst paa Dommen. Naa, Gud skee Lov! det fik dog et heldigt Udfald; der omfavner Moder og Hustru den frifundne, og Faderen kan ikke noksom udtømme sig i Tak til Advokaten. Det er saadanne Billeder, om hvilke man altid kan finde Trængsel. Midt paa Gulvet i Maleri-Gallerierne ere Billedstøtter af Marmor, af Malm, af Sølv opstillede. Hvor sielden har jeg seet noget Øie hvile paa dem! Nede i den store Hal og i begge Tværskibene og i de vidtløftige Sidegange støder Du allevegne paa Skulptur. Disse Figurer staae som oftest som et ubemærket Smykke midt imellem alle Vindskibeligheders saa høist forskellige, jeg kunde sige talløse, Former og Skikkelser. Det er Konststykkerne i Marmorskulpturen, som snarest formaae at lokke Blikket hen til sig. Man gaaer, som det synes, temmelig ligegyldig forbi alle de berømte Personligheder, selv forbi Garibaldi i Bluse med opsmøgede Ærmer og svingende Sablen. Men naar saa Skulpturen kommer i Guldsmedenes Tieneste, saa kommer den til Ære. Naar man vilde tælle de fritstaaende og Relief Figurerne, som findes paa Skaaler, Æres eller Taknemmeligheds Vidnesbyrd (»testimonials«, en engelsk Skik, hvor »testimonial« dannes af en architectonisk Opstilling af Sølv, hvortil saa de forskellige Figurer knytte sig, Alt af det rene Sølv) store Candelabre, Pragt-Kar, vidtløftige Opsatser til at smykke Bordene, Sølvskiolde og andre saadanne Pragtstykker, hvor det solide Sølv tager

Skikkelsen af et Konstværk, saa vilde man forundre sig over den talrige Slægt, som paa saa haandgribelig en Maade viser os »Sølvalderen«. Kommer nu hertil det store Antal af Gien-tagelser af Dyr og Menneskefigurer, som have gjort Lykke, i alle mulige Stoffer, Gibs, brændt Leer, Zinck, Jern og Malm, og i alle mulige Størrelser, og ofte tiltrækkende ved den Reenhed, hvormed de ere komme ud af Formen — saaledes er der store støbte Figurer i Jern fra Frankrig, som ere aldeles fortræffeligt støbte — saa kan Du begribe, hvorledes alt dette Nye og Mangfoldige maa gribe Øiet, saa der ikke levnes Tid til egentlig Betragtning. I en Tid som vor, hvor Haandens og Maskinens Færdighed drives til det Yderste, kan det ikke være anderledes, end at Virtuositeten gjør sig gjældende i enhver Retning af Konsten. Marmoret maa kunne lade sig behandle som om det var Vox, Træet maa kunne udskiæres som om det var udklippet Papiir. Her er Fuglereder mellem Blade og Grene, som, dersom de ikke vare under Glas, maatte nødvendig røre sig for det sagteste Pust. En Maar nærmer sig en Hønsfamilie, et Par Haner slaaes, og den forskrækkede Høne, den arrige Hane reiser Fierene, der ere som blæste op, jeg kunde fristes til at sige af Fiær, som man havde givet Træets Farve. — Du har vel af Hage eller Giødvad eller Ploug hørt, hvorledes Bladet Times melder om Besøgenes daglige Antal i Udstillingen. Saa har der været 60,000 paa een Dag, saa har der kun været 40,000 osv. osv. Du har sagtens ogsaa hørt, at der i samme Blad yttres, at denne Udstilling bliver den sidste i mange Aar, at Manufacturisterne ikke ere tilfreds-stillede med dens Udbytte og finde, at den Tid og de Omkostninger, som anvendes herpaa, svare ikke Regning. Jeg har flere Gange her hørt, at denne Udstilling i en langt høiere Grad end den i 1851 er udgaaet af Speculation, men denne Speculation har nok ikke været heldig, og derfor underhandles der i den sidste Tid om, at i det mindste den industrielle Deel af Udstillingen skulde fortsættes til Midten af November,

saaledes, at Udstillerne fra 1ste November skulde kunne sælge deres Arbejder og disse strax medtages af Kiøberne. Udstillingen blev altsaa da virkelig, hvad jeg har hørt Engellændere kalde den, en Bazar. Rusland har, efter hvad Simmelkiær har sagt mig, alt bestemt sig til at lade alle sine Udstillingssager blive her Vinteren over, og alt hvad der paa den Maade skal blive her, faaer nok Plads i den grundmurede Deel af Bygningen. Jeg troer ikke der er Tale om, at noget af vor Deel af Udstillingen skal overvintre, men Du kan begribe, hvad det maa være for et Offer af Tid og Omkostninger osv. osv. for de Udstillere, som nødes til at lade deres Sager blive. — Naar man kommer til at titte lidt ind imellem Coullisserne, saa seer man jo alt for snart, hvilken Huulhed der dog er i hele dette Foretagende, hvorledes Vindesyge og Forfængelighed med alle de prægtige Navne, hvormed den udsmykker sig, spille her en Hovedrolle, hvorom den ærlige Konstner, og jeg vil tilføie: den ærlige Industrimand, aldrig har drømt. Skal et engelsk eller et fremmedt Blad have en Anmeldelse om denne eller hiin Nation, saa gaaer Anmelderen hen til vedkommende Afdeling, faaer der de nødvendige Oplysninger og Lovtaler, spæder Rosen med lidt Nedsættelse eller Daddel, for upartisk maa jo Dommen ved en saadan Udstilling være, og saa kan man overalt i Europa læse Lovtaler over denne eller hiin Nation, som, naar Sagen blev fuldstændig oplyst, vise sig at være komne fra bemeldte Nations egne Repræsentanter, som man jo ikke kan fortænke i at de fremstille deres Sag i det smukkeste Lys. Men trods hele denne Skyggeside, vedbliver jeg alligevel at troe paa Betydningen af en ærlig Stræben saavel i Konsten som i enhver anden Retning, og opnaaer en saadan Bestræbelse ikke at blive erkjendt, sættes den endog for en Tid tilside for den større Snildhed i at benytte menneskelig Skrøbelighed til sin egen Fordeel, saa bliver den alligevel ikke uden Virkning. Med Hensyn til den engelske eller franske Verdensudstilling maa jeg imidlertid lige-

frem erklære, at den ikke er andet end et uhyre Blærierie, som begge Nationer nok blive kiede af tilsidst.

5.

Paris, 10. Octbr. 1862.

Det var igaar et deiligt Veir, og vi toge til Versailles. Hvor dog Landet er forskielligt fra vort eget! Saasart vi komme udenfor Frederiksberg, begynde de store Sædemarker, og i England sees disse ogsaa naar man først er kommen ud over Londons vidtstrakte Kreds. Her derimod paa en Strækning af 3¹/₂ Miil — ingen Kornmarker; men Viingaaarde afvexle med Kiøkken-, Frugt- og Blomsterhaver. Det er altsaa Syden, som her møder Øiet, og de hvide Bygninger, som overalt titte frem mellem det Grønne, minde ogsaa snarere om Italien end om noget andet nord for Alperne. Mange af Træerne bare jo den spraglede Efteraarsdragt, men den grønne Farve spillede ofte over hele Partier, det var som en smuk September Dag hos os, medens her i Paris i Tuilerie Haven og i Champs Elysees Træerne staae saa visne og bladløse som hos os i Octobers sidste Halvdeel. Der var Marked med Kramvare i Versailles; det var som Kiøbstædernes hjemme, kun efter en større Maalestok. Jeg kan ikke sige, at der var mange Mennesker paa Slottet; vi nøde ret al den Herlighed, og fire Timer svandt som Øieblikke — foran Horace Vernets Malerier. Han slaar alt andet af Nutidens Konst, han er Digter og Maler i en usædvanlig Grad, og han deler de store Konstneres Skiæbne ogsaa deri, at man idelig hakker paa ham, og uden videre degraderer ham ned blandt de »Secondeaire«. Det er ikke mere end billigt, thi saaledes som han har skildret Napoleon og Fransk-mændene og deres Bedrifter, har ingen gjort det; saaledes som han forstaaer at karakterisere Personligheder, enten de ere Europæere eller Arabere, har ingen Samtidig forstaaet det, og saa er det jo ikke mere end billigt, at han bliver straffet for slig en krænkende Anmasselse. — Da vi traadte ud af Slottet

om Eftermiddagen Kl. 4, og stode foran det, og hele den udstrakte Park laae for os med de større og mindre Vandbassiner glimrende i Solskinnet og den deilige grønne Farve vidt udbredt over Trægrupperne under den blaae Himmel, saa maatte Sindet fyldes med Henrykkelse; alle de Taarer, al den Jammer som knytte sig til dette Anlægs Minder, ere i et saadant Øieblik lettede som en Taage, der ikke formaaer at tilsløre det storladne i Bygningen og dens Omgivelser. Det er som om Solen fryder sig ved at udgyde hele sin Straalefyldte derover. Det var en genial Idee af Ludvig Philip, at indvie Versailles til Frankrigs Historie, at knytte Fortid og Nutid til Ludvig den fiortendes Pragtsale, hvor Olympiske Guder og Guldet og Speilglasset kappes om, hvo der skal danne den prægtigste Glorie om Absolutismens meest glimrende Repræsentant. Men det er en Fornøielse at see, hvorledes Allegorierne og deres gyldne Hylstre og Speilvæggene med deres skiftende Billeder af den rige Natur vel kunne fængsle og blænde, naar Øiet overraskes af dem, men ikke kunne fastholde Opmærksomheden og Deeltagelsen, som de ægte Konstværker; ligesaa lidt som alle Illusionsstykker formaae at giengive Virkeligheden saaledes som et ægte Konstværk. Vi vare forleden inde i Langlois' store Panorama ved Siden af Industri-Paladset; det forestiller Malakofs Stormning, eller rettere, Scenen strax efter Taarnets Indtagelse. Det er det bedste Panorama jeg har seet, og aldrig har det i den Grad været mig umuligt at faae fat paa den egentlige Billedflade, men alligevel: foran Horace Vernets Malerier bliver det kun et Billede og Vernets Malerier den sande Virkelighed. — Vi have truffet vor gamle Bekjendt Bertouch, og han er ligesaa tjenstvillig og ufortrøden som i Venedig. Jeg skylder ham den Nydelse at have seet nogle fortrinlige hollandske Billeder i Grev de Mornys Samling. Foran det ene af dem, en kostelig Skildring af en Dames Barselvisit hos det lykkelige Ægtepar (af Metsu), dukkede paa engang Erindringen op om et lignende Billede af samme Mester

i Pomersfelden ved Bamberg. Er det maaskee det samme? Det er nu 39 Aar siden jeg saae det, og det var en egen glad-vemodig Følelse, der foer igiennem mig, idet et svudent Minde paa engang blev gienkaldt til Live. — Vi ere ret flittige, men vi maae dog see Pariser Livet fra flere Sider. Til al Ulykke ere vi jo ikke stive i det franske, og det spillende Vid maae altsaa gaae tabt for os i dets ægteste Skikkelse, i Samtalen, hvad enten den føres i Livet eller paa Scenen. Vi have derfor ikke seet nogen Vaudeville eller noget nyt Skuespil, men vel Moliere og fornøiet os over hans Tartuffe og l'avare. Paa et nyt, stort Theater i Nærheden af Seinen have vi været samlede med et Par tusinde Mennesker for at see et Eventyr eller, om Du vil, et Spectakelstykke med Himmel, Jord og Helvede og sexten Elementer! Omskiftninger af Coullisser, Forvandlinger, Tryllerier og deriblandt Indfald og Hentydninger, som vi ikke forstode, men som vakte en skog-grende Latter giennem hele Huset, Alt muligt var her sat i Bevægelse for af gotte det store Publicum; det manglede heller ikke paa et Par Viskelæders Mænd, som udførte aldeles ubegribelige Ting. Og saa have vi været i den store, franske Opera. Nu skal et nyt, langt brilliantere Operahuus bygges, og den nuværende Sal bærer navnlig paa Loftet altfor tydelige Spor af Forslidthed og Ælde. Men det er alligevel den deiligste Skuespil-Sal jeg har været i, og min gamle Forkiærlighed for den er igien vaagnet i sin fulde Styrke. Vi saae Meyerbeers Prophet, og Skovgaard og Fenger fik her nogle ordentlige Prøver paa, hvad fransk Theatermaleri og Maskineri formaaer at udrette. — Ogsaa Gaderne danne ofte Skuepladsen for eiendommelige Optrin. I London havde jeg i Nærheden af York Søilen seet det Usædvanlige, at en fattig Maler med Pastelfarver udførte et Landskab paa Fortougfliserne; omgivet af en Flok Børn, arbeidede han ufortrødent paa sit Maaneskinsstykke, der var beregnet paa at vække de Forbigaaendes blidere, deltagende Følelser. Det var om Dagen. Her i Paris saae jeg

i Gaar Aftes et Forsøg paa — ikke at røre, men paa at vække Forstandens Deeltagelse. Paa de store Fliser ved Vendome Soilen (Du veed jo, den store Malmsoile med Napoleons Bedrifter, som Trajans Marmorsoile i Rom) laae en Mand paa Knæ og fuldendte en Tegning af Maaneskiven med Maanebjergene modellerede (formodentligt af lidt Leer). Tegningen blev udført med sort og hvidt Kridt, og foran den en Indskrift med hvidt Kridt: »Denne Aften vil Maanen vise vidunderlig prægtige Vulkaner. Dens Flade er $\frac{1}{49}$ af Jordklodens.« En kolossal Kikkert var opstillet derved, og Skildvagten gik rolig sin vante Tuur frem og tilbage uden at ændse noget. Nu steg Maanen frem over Paladsernes Tage, en høi Trappestige blev sat foran Kikkerten, og en Mand af Tilskuerne var strax rede til at stige op for at see Maanens vidunderlige Vulkaner.

6.

Dresden, 1ste September 1869.

Hertil kom jeg i Gaar Eftermiddags Kl. 6. Jeg sidder nu i Morgenstunden her i mit Qvistkammer — alt er optaget — med den store catholske Kirke og med Frue Kirkes Kuppel lige for mine Vinduer og dybere nede Elben med sin Bro, hvor der allerede færdes mange, og med blændende Solglads, thi det tegner til igien at blive en prægtig, men varm Dag. — I Mandags holdt jeg tappert ud i Brunsvigs Museum, og Aftenen tilbragte jeg hos Inspector Bartel. Du kan troe, jeg var tidlig oppe i Gaar Morges, fik indpakket og rullede ud til Jernbanen, som foer afsted Kl. $7\frac{3}{4}$. Da jeg var passeret forbi Wolfenbüttel, kom der et Par Ægtefolk ind til mig, jeg sad gandske alene, og det varede ikke længe, saa kom vi i Passiar sammen. Manden — det var en Godseier — var jævn, ligefrem, men faatalende; Konen, saa henved de 50, ikke stor, men fyldig og med et deiligt Haar, havde Lyst til at conversere; hun vidste Besked om alt, styrede Godset naar Manden var fra-

værende, oplyste mig om Høsten, om Engbunden, om Jernstenen fra Ilsenburg i Harzen, og om den sextinske Madonna i Dresden. »I første Øieblik kunde man ikke begribe, at den havde kostet saamange tusinde Rixdaler, men naar man saa blev alle de Englehoveder vaer, som mylrede frem i Tusindviis, ja, saa gik det op for En.« Der var noget i denne Bemærkning, som interesserede mig; det morede mig mere, end om hun havde udtalt sig om den himmelske Madonna, men sentimental var Konen slet ikke. Hun giælder sikkert for et stort Lys i sin Kreds; Manden var nu vant til at høre paa hende, han gav kun af og til sin Besyv med. — Klokken henvend 11 i Magdeburg, hvor jeg skiltes fra Parret; jeg tænkte paa vort Besøg i Domkirken og vor Spadseretur paa Volden. — Atter et Ægtepar sammen med mig i Vognen. Samme Alder som det foregaaende. Hvad var det for Folk? Jeg veed det ikke; de vendte hjemad efter at have giort en Lysttuur i Harzen. Temmelig store vare de begge, han var fuldkommen saa høi som jeg, hun var fyldig og begyndte at blive feed. Skikkelige Folk, men de interesserede mig ikke, vi holdt os rolig hver for sig. I Gnadau blev der holdt nogle Minuter, Manden sagde noget til Konen, som smilte, saa foer han hen til min Side, stak Hovedet ud af Vinduet; forgiæves; det han søgte, var der ikke. Endelig, lige som vi skulde afsted, kom der paa hans Fløiten og Vink en Kone med en Kurv fuld af store Krømmerhuse, gule, blaa, røde. Han fik fire, som bleve lagte i Konens Skiød. Hun aabnede det ene og sagde til mig: »Her i Gnadau boe Herrenhutter; de lave et fortræffeligt Bagværk, som er vidt og bredt bekiendt, »Gnadauer Praetzel«; vil De smage?« Han rakte mig en lillebitte bitte Kringle, men den var haard og skiør, smagte godt og havde især en behagelig Eftersmag. »Det er til Børnene«, sagde han; Konen smilte, han saae saa fornøiet ud. »Sex derhjemme; ja de ere alt underveis; de møde os i Köthen med Vognen, og de ere kiorte tidlig hjemme fra, for de have

et langt Stykke at kiøre, lige fra Jüterbogk.« — 9 Børn, en gift Datter og 2 Sønner alt ude af Huset, de andre hjemme, og den ældste af dem, en Pige paa 15 Aar, skulde da agere Moder for de andre, medens Forældrene vare borte. Der var et saadant Udtryk af huuslig Lykke og Velvære udbredt over dette Par Folk, at min Ligegyldighed blev forvandlet til levende Deeltagelse. I Köthen forlode de Jernbanen. Hvad Manden hedder eller hvad han er, maa vor Herre vide, men han er en fornoiet Mand med en fornoiet Hustru og 9 Børn.

Samme Formiddag, Kl. 1. Da jeg kom hjem lidt over 12 fra Galleriet, var jeg alt flyttet ned til et ikke stort, men høit Værelse paa første Sal i Sidefløien med Udsigt over Haven, nedenfor mine Vinduer, og over Elben til Neustadt og det smukke Landskab. Jeg har nu været i Galleriet. Bare jeg havde Dig her, Du Velsignede! Det er min gode Genius, som har ført mig hertil! Jeg er henrykt over dette Galleri. Strax ved mit første Besøg har jeg allerede faaet Oplysninger med Hensyn til vore egne Samlinger, som ere mig meget kiære. Jeg er glad ved at have været i Brunsvig. Jeg har alt lært meget med Hensyn til Rembrandt og hans Skole, og her strømme nye Erfaringer og Oplysninger ind paa mig. De skikkelige Nederlændere! De have modtaget mig saa hjerteligt, at jeg er ganske rørt derover! Naar nu bare Italiæerne ikke blive skinsyge! Rafaels sixtinske Madonna hænger i et Værelse for sig, og Sæderne ere ordnede i en Halvkreds omkring den. Du husker nok, at den var under Glas, og den har faaet en forgyldt Pragtramme. De sidde saa stille og andægtige — jeg mener Tilskuerne — de ere saa optagne af den store Mester. Jeg gad vidst om de tælle Englehovederne? — Jeg skal nok blive Nederlænderne tro, men de ville heller ikke have noget imod, at jeg besøger mine gamle Venner. Ak, hvor er dog Giorgione elskelig! Hvor jomfrueligt, hvor søsterligt trykker Rebekka sine Læber mod Jacobs! — Nu kan jeg ikke skrive mere, jeg maa ud igien. Det er den deiligste

September Dag, man kan ønske sig. Den er fortryllende, og de gamle Kunstnere ere uimodstaaelige. Farvel saalænge.

Læste Du ikke det Brev, som Hegel havde sendt Dig? Det var et Svar til Hegel, som havde lovet mig at sende nogle Photographier efter vore Malerier til Amsterdam, hvor jeg faaer Brug for dem, og tillige at bede Hr. Müller om et Par Oplysninger. Det er en Søn af den Boghandler J. Müller, som Deichmann i 1836 gav mig Brev til, og som viste mig megen Venlighed og var mig til stor Nytte. Brevet, Du har sendt mig, er skrevet til Hegel, men indeholder en formelig Indbydelse til at være hos ham under mit Ophold i Amsterdam. Hans Forældre ere døde, men »die Erinnerung des Herrn Professors lebt noch frisch bei uns.« Det er 33 Aar siden. Er det ikke fornøieligt?

Løverdagen, 4de September. Idag og imorgen er det de store Dage i Galleriet. Alle Copister ere borte med samt Staffelier osv. Igaar saae jeg Ruisdaels »Jødekirkegaard«, da »der Hausmeister« paa min Bøn lod Glasset aabne. Den er deilig conserveret, men Benævnelsen er urigtig. Det er en forladt og forfalden Kirkegaard ved Foden af den gamle Kloster-ruin. En lille Bæk har banet sig Vei mellem Gravstenene og risler og plasker nu over Smaastenene i Græsset. Alt er vaadt, for det har regnet; alt er saa frisk og grønt, og Hyldebuskene pynte med deres hvide Blomster. En Regnbue tegner sig svagt paa den mørke Grund, men øverst oppe faae Skyerne lyse Kanter og en Solstraale falder blændende ind paa den opreiste hvide, vaade, blanke Steen med Indskrift. Det er saa øde der, kun et qvindeligt Væsen, en Nonne, knæler langt derhenne ved en Grav, medens hendes Ledsager staaer og venter. Aa den Solglands paa Graven, det glimrende Lys paa den triste, mørke Regndag! Det forstyrrede, forladte Menneskeværk midt i det frodige, grønne Planteliv, som qvæges af Himlens og Jordens Vande, og hvor kun den nøgne Bøgestamme, som luder hen mod Ruinen, minder om at ogsaa dette Liv har sin

Ende, og saa i det allermørkeste, i den dybe Regnsky, den begyndende Regnbue: det er Modsætninger, som nok kan vække baade Tanke og Følelse; og saa er det hele malet med en saadan Fuldendelse, et saadant Mesterskab, at det er et Vidunder. Kunde man hænge denne Ruisdael op ligeoverfor den ene deilige Claude Lorrain, hvor Sydens Sol og Sydens Glands lyser over alt, da vilde man have to slaaende Billeder for Øie af jordisk Herlighed og jordisk Forgængelighed, paa hvis mørke Baggrund Regnbuen, Pagtens Tegn, træder trøstende frem.

7.

Dresden, 5te September 1869.

— — De klare Dage er jo en stor Fordeel for mig; men saa bliver jeg snydt alligevel; igaar, Løverdag, stod Galleriet kun aabent fra 10 til 1; hele 3 Timer mistede jeg altsaa. Da jeg maatte forlade Malerierne, fristedes jeg derfor til at gaae ind i Samlingen af Gibsafstøbninger af Antikerne, en nydelig opstillet Samling; gid vi havde en saadan hjemme! Og saa spadserede jeg lidt. Kan Du huske, at vi engang gik giennem »der Zwinger«? Det er den Plads, som August den Anden havde bestemt til Slotsgaard og derfor paa de 3 Sider omgivet med Gallerier og Pavilloner og en prægtig Portbygning midt paa den søndre Side. Den nordre Side forblev aaben, thi Slottets Hovedbygning blev aldrig bygget, men nu er den lukket, thi der er det, at den pompøse Galleribygning er opført. Disse Gallerier og Pavilloner, som omgive Gaarden — den er stor: 140 Skridt bred, 240 Skridt lang — ere i den rigeste, meest phantastiske Rococo Stil, og selve Gaarden udlagt med grønne Partier, som ovenikøbet nu smykkes med 100 Orangetræer. (De tages ind om Vinteren). Det vrimler her med Børn, smaa Børnevogne, Piger, Ammer og Modre. Her er en Springen og Løben og Skrigen og en Jubel, som morer mig usigelig. Her er mange fattige Børn, barbenede,

usselt klædte. Forleden strømmede en talrig Flok herigiennem, jeg formoder fra en Fattigskole, for de havde Tavler og Bøger og Tasker med sig. Men hvor saae de fattige ud! De sprang afsted paa deres bare Been, saa det var en Lyst. Hjemme har jeg aldrig seet en saadan Fattigdom samlet. — Hør Gitte, kiender Du Elisabeth? Du spørger sagtens: ja, hvem mener Du? Ih, jeg mener den smukke Elisabeth, Datter af den bayerske Hofmaler Julius Lange. Seer Du, hende kiender jeg! Forleden dvælede jeg længe inde i den Stue, hvor Ruisdaelerne hænge. Der var noget, som sysselsatte mig, saa jeg lagde ikke Mærke til en Herre og en Dame, som sadde derinde, før jeg blev tiltalt af ham. Vi kom strax i en ivrig Diskurs om Ruisdael; og det var den, som foranledigede mig til at bede Hausmeisteren, som netop kom til, om at aabne Glasset foran Jødekirkegaarden. Det var en fælleds Nydelse; den blev sammenlignet med andre af hans Malerier, ogsaa med dem i München. Vi bleve snart grumme gode Venner, og da vi først havde siddet og siden reist os, og jeg vilde bruge mine Brillen. men savnede dem, sagde han: min Elisabeth tog dem, da De lod dem ligge paa Stolen, og saa rakte den smukke Pige mig Brillerne nok saa venligt. »Jeg maatte endelig komme til München«! Nu denne Gang, svarede jeg, kan det ikke skee; men saa maatte jeg love at komme der en anden Gang, og saa vexlede vi Kort, og da jeg kom hjem, læste jeg paa Kortet: Julius Lange, kongl. Hofmaler i München.

Tirsdag Morgen 7. Septbr. Jeg var igaar Aftes i Theatret og saae og hørte Armida, en af Glucks berømte Operaer. Det var noget baade for Øret og for Øiet. Deilige Toner, det er vist, men egentlig maa vel en Opera som denne sees i Paris, thi Theatermaler og Machinisten have her nok at giøre, naar vi skulle see Armidas Tryllehaver, hende selv kiøre giennem Luften med sin Elsker etc. etc. Man havde her giort sig megen Umage, og det er et Spørgsmaal, om vi i Kiøbenhavn kunde giøre det saa godt, men dette er jo dog

kun en fattig Lovtale. Det manglede naturligviis ikke paa Dandserinder i stumpede Kioler, og de rokkede med Kroppen, slog ud med Armene, det skulde nu formodentlig være paa sin asiatick, thi Scenen er jo i Syrien, Æmnet taget af Tassos befriede Jerusalem. Jeg troer forresten, at det ikke har skadet, at Øie og Øre og Tanke kom ved denne Leilighed til at giøre en lille Udflygt i en anden Verden end den, de hver Dag bevæge sig i, og Anledningen til at jeg kom til at giøre denne Udflygt var desuden saa vakker. Det var mine Naboer og Gienboer ved table d'hôte; -- ligeoverfor mig en gammel Mand (74 Aar), høi, mager, med en kraftigt udskåret, men just ikke haard Profil, og hans Kone vel i Begyndelsen af Halvtredserne, hun har aldrig været kion, men der laae et baade forstandigt og hjertensgodt Udtryk over det Hele. Ved Siden af mig et deiligt lille Pigebarn, med lyst Haar, i det høieste vel Ste Aar, og saa hendes Moder, en ung, høi, rank, lyshaaret Dame med tykke Læber, ingen smuk Næse, men frisk, sund Farve, klare, rare Øine. Er hun Enke? Eller følger hun med sine Forældre? for hun er en Datter af Ægteparret og hendes lille Pige er Barnebarnet, som Bedstefaderen naturligviis forkiæler. Min lille Naboerske saae saa venligt op til mig med sine lyse blaae Øine og smilte, jeg giengieldte det, og ved denne stumme Conversation forblev det, saameget mere som jeg et Par af de følgende Dage fik min Plads længere fra dem. Men i Søndags, da jeg midt i Vrmlen sad fordybet i Correggio's Sanct Georg, var der pludselig et Par Barneøine, som vækkede mig af min Eensomhed, og det var min lille Naboerskes. Kort efter traadte Bedstemoderen frem fra en Gruppe af Besøgende, for at sige mig, at den Lille vilde saa gjerne sige mig God Dag. Jeg svarede jo venligt derpaa, men var snart igien i min Santale med Correggio, som blandt andet fortalte mig, at det har ærgret ham lidt, at Øhlensläger, som dog havde seet hans hellige Georg, kunde lade sig narre til at troe, at han (Correggio) havde været saa dum eller saa gnieragtig paa en Skilling,

at han selv, naar han nu endelig skulde være brystsvag, vilde slæbe sig fordærvet paa en Sæk med Kobberpenge. Han fortalte mig videre, at Øhlensläger var bleven lidt flau, da de mødtes oppe i Paradiset, og Ø. snart opdagede, at han (Correggio) ikke kunde have været saadan en Flæber og Kryster, som han havde skildret ham. Du kan troe, at det morede mig, og Hauch kunde virkelig have godt af, dersom han ogsaa havde faaet det at høre. Da jeg kom til table d'hôte, fik jeg igien min Plads ved Siden af den lille venlige Pige, og vor stumme Dialog med Øinene gik nu over til en mundtlig Samtale med Moderen og Bedstemoderen, tilsidst med Bedstefaderen, og det gik saavidt, at vi drak vor Kaffe sammen. Han talte meget reent tydsk, jeg kunde ikke tvivle om hvad Landsmand han var. Der var noget stivt i hans Holdning, han talte i korte Sætninger, klart og bestemt. Han havde været længe i Spanien, og yttrede sig som en særdeles dannet Mand om Murillo og Velasquez. »Damerne havde gjort mig til en Engellænder; det var da morsomt, at jeg skulde være en Dansker.« De sværmede, som det sig hør og bør, for Rafaels sixtinske Madonna, for den ideale Retning i Konsten; Hollænderne vare dem for materielle. Jeg lo og fortalte dem, at jeg var kommen saa dybt ned i det hollandske materielle Sølefore, at jeg vilde prøve det selv i Amsterdam. Nei, det var da fornøieligt; de reiste netop tilbage til Holland; de boede i Amsterdam, og jeg maatte endelig besøge dem, og love at gaa op med dem i »Treppen-huis« (Galleriet). Bedstefaderen og jeg vexlede Kort sammen, og da jeg kom op paa mit Værelse, saae jeg til min Overraskelse, at han var den russiske Generalconsul i Holland. Igaar fortalte Bedstemoderen mig, at de skulde i Theatret for at høre Gluck, som skulde blive givet fortræffeligt. Tillige blev jeg indbudt til idag at giøre en Lysttuur med dem ned ad Elben til Sandau; det kunde jeg kun takke for; jeg var lænkebundet til Galleriet. Det er varmt idag og smukt, men det er dog muligt at vi faae Regn op ad Dagen.

Torsdag, 9de Septbr. Vi fik ikke Regn. Det er igien blevet varm, klar Sommer. Igaar Aftes oppe paa Brühls Terrasse var det en sand italiænsk Aften. Den vestlige Himmel stod efter Solnedgangen i en Glød, og kun langsomt tabte den sig og veeg for den dunkle Nat med alle sine Stierner. Den gamle alvorlige Elb-Bro speilede sine Piller og Buer i Floden, men Billedet blev ogsaa her mere og mere utydeligt, tilsidst forsvandt det aldeles, og nu spillede utallige Lys fra Vinduer og Haver og Gangen foran det store Forlystelsessted Johannisbad, som ligger paa den anden Side af Elb-Broen, i det kredsende, strømmende Flodvand, saaledes, at Elbspeilet lignede et Fyrværkeri i Tivoli, og jeg fik gjort et deiligt Studium til at forstaae Arendt v. d. Neer. Folk stimlede hen til Jernrækværket paa Terrassen, for dybt dernede ved Flodbredden kom Dampskibe med Reisende fra Pirna og Riesa og Meissen, og enkelte Beegfakler blussede og spruttede ved de forskiellige Landingspladser. Vrimmel og Stemmer dernede, Vrimmel heroppe, men ud over Floden og det fjerne Landskab hvilede alt natlig Ro, og de spredte Lys i de fjerne Boliger, som bleve tilsidst som smaabitte Stiernegnister, vare ligesom en Afspeiling af den himmelske Hær. Og saa — ja, saa gik jeg til mit Hôtel, op paa mit Værelse, tændte mine Lys, laae lidt i Vinduet og lod Øiet vandre ud i Natten, som nu var saa stille, og glemte saa min Eensomhed i Søvnens Arme, efterat jeg først havde prøvet paa at læse et Par Af-snit i Vosmaers Rembrandt Hermanszoon van Rijn.

Det er da ikke Lænker, som binde mig her til Galleriet, det er snarere Rosenkieder. Den Rigdom, her er paa fortrinlige Værker af de store italiænske Mestere i Forbindelse med de udsøgte Arbeider af Belgierne og Hollænderne, giver en sielden god Leilighed til alvorligt at overveie Forholdet og Overgangene mellem dem. Aldrig har den sextinske Madonna viist sig saa forklaret for mig; Titians Christ med Skattens Mynt, Correggio, Paul Veronese træde her frem i et endnu klarere Lys ved Siden af

Rubens, Jordaens, Rembrandt, Ferdinand Bol. Saadanne Billeder, som her findes af Gabriel Metsu, Adrian Ostade, Frands Mieris, ved Siden af fortrinlige Gerhard Dov's og Terburgs træffer jeg ikke tiere samlede paa eet Sted. Her er ingen Hobbema, og Wynants er kun svagt besat; Marinemalere er her fast slet ikke, men Ruisdael er her i en — jeg kunde fristes til at sige — mageløs Svite af Malerier. Jeg vil ikke dvæle ved saa mange andre Deiligheder, thi i dette Øieblik udøver Jacob Jordaens et uimodstaaeligt Herredømme. Hans forlorne Søn, hvem Hyrden hos den rige Bonde viser hen til Svinetruget; hans Diogenes, den gamle nøgne Cyniker med tændt Lygte i Haanden ved høi lys Dag! Ja, de maae nok lee, Ridderen tilhest og den fornemme, tykmavede Lærde, og Sælgekjærlingerne og Qvægghandlerne og Torvegiesterne; ja de lee saa Taarerne trille ned ad Kinderne, og de skogre, saa de maae holde paa Maven, og Drengene pege Fingre ad den Gamle, som selv maa lee over sin forgiæves Søgen. Men han veed, hvad han leer ad, de andre derimod drømme ikke om, at deres Latter gielder egentlig dem selv og al deres egen Taabelighed. Det er et ægte aristophanisk Billede! Mage til en saadan Humor skal man vanskelig finde. — Idag Kl. 10 skal jeg ind i Kobberstiksamlingen for at kaste et Blik paa Rembrandts Tegninger, som her findes i en talrig Række. Jeg synger jo paa sidste Vers, og har derfor igaar giort Besøg hos Galleriets Conservator Hr. Schirmer. Han har været fire Aar i Kiøbenhavn (1828-32) i Prof. Lunds Atelier og Elev paa Akademiet. Han kunde huske mit Navn, og havde være blandt mine Tilhørere. Han er tunghørig og gaaer ved Krykke, men, hvad jeg alt iforveien havde faaet at vide, han tænker med stor Glæde paa sit Ophold i Danmark, nævner altid Kiøbenhavn som et kiært Sted, og siger ligefrem, at han der har lært grumme meget. Jeg skal hen til ham igien idag, da jeg gierne vilde have nogle Oplysninger.

Cassel, 16de September 1869.

— — Baade i Gaar og i Forgaars længtes jeg meget efter at fortsætte mit Brev, men Længselen efter at høre fra Dig var endnu større, saa jeg havde den største Lyst til strax at slutte dette Brev, men saa kom Rembrandt og en halv Snees af hans Canuter og trak deres gammeldags Sølv Stegevendere op og viste mig, at det var den høie Tid at komme hen og vise dem min Ærbødighed, og saa satte de nogle Ansigter op, saa at jeg af Skræk tabte Pennen, og turde ikke blive længere paa mit Værelse. Ja, Du Kiære, det er nogle vanskelige Folk at have med at giøre. Vil man blive fra dem, saa faaer man alligevel ingen Fred for dem; er man derimod artig, galant, ærbødig mod dem, viser man, at man sætter stor Priis paa at have Omgang med dem, saa kunne de være saa fornemme, saa kolde, at man med Nød og Næppe kan faae et Ord af dem. Der er imidlertid dog nogle, som jeg ikke bør giøre Uret. Jacob Jordaens, den ærlige Siæl! han er her, ligesom i Dresden, grumme omgiængelig; han holder desuden et velbesat Bord og leer hjerteligt, naar han mærker at det smager En. Ogsaa Jan Steen har været forekommende. Han har indført mig i et godt Selskab. Det er Hellig Trekongers Aften! Den lille tre, fire aarige Dreng har været den lykkelige, som er bleven Bønnekonge. Han har faaet en stor udklippet Papiirskrone paa Hovedet, og er stillet op paa en lille Bænk, for at man dog kan see hans Majestæt. Han skal nu tømme sit Glas, det store, prægtige Glas, som Bedstemoder holder ham for Munden, og nu falder hele Orchestret ind med Violin og Rumlepotte og den lille blanke Stegerist, der paa engang kan benyttes baade som Triangel og Strængeleeg. Og den lille Konge staaer saa uskyldig i sin lille hvide Skiorte, for det er hele hans Gala; Øinene tabe sig i det store Glas, som han endnu ikke har nippet af, og Moderen, bag hvis Stol han staaer, dreier Hovedet om til ham og sender ham et Blik saa rørt,

saa smeltende, saa svømmende, som om den søde Drue havde været med for at faae Moderglæden rigtig paa Gled. Det øvrige Selskab er for sysselsat med Sang og gode Vare, til at de skulde vise den lille Monark deres Opmærksomhed; kun den nogle Aar ældre Broder, som staaer ved Siden af Bænken, leer siæleglad op til Kongen, han er ogsaa pyntet, han har kronet sig selv med en omvendt Kurv. Der er sikkert ingen Misundelse med i Spillet, »det er bare Spøg«. — Men Rembrandt? Han er stikken, han føler sig her, thi Cassel antages imellem Gallerierne at være, næst Petersborg, hans rigeste Hjem. Men lad mig komme til Amsterdam, jeg skal nok faae Herren i Tale.

9.

Amsterdam, 2den October 1869.

Husker Du det Billede af Din Bedstemoder, som hang i vort Kammer i Kundby og som nu hænger, saafremt jeg ikke feiler, hos Otto. Det var et af Johanna Fosies*) største Malerier, og forestiller Familielivet i en hollandsk Bondestue. Jeg formodede, at hun havde malet det efter C. Vischers smukke Stik, og min Formodning har været velgrundet, thi i Forgaars saae jeg Originalen af Adrian v. Ostade i Hr. Six's gamle og fortræffelige Malerisamling, som har været i Familiens Besiddelse lige siden det 17de Hundrebaar. Det var en stor Glæde for mig, og mange Minder vaagnede ved Synet deraf. — Sommerdagene vedblive, og disse lyse Dage ere mig til stor Nytte i de private Samlinger, hvor de store Gardiner ofte giøre det vanskeligt nok at faae det rette Syn paa de smaa Kabinetstykker. Seer Du min gode Ven Petersen**), saa fortæl ham, at

*) Johanna Fosie, der blev gift med Pastor Westengaard i Sværborg, og Moder til Fru Høyens Fader, Provst Westengaard i Kundby, var en i sin Tid meget ansét Aquarelmalerinde. Hendes bedste Arbejder gik til Grunde ved Christiansborg Slots Brand.

***) F. F. Petersen, det kgl. Billedgalleris Conservator.

min Tvivl om, at den døde hvide Hane*) var af M. Hondekoeter, har havt sin gode Grund, den er af van Aelst (udtal: van Aalst), og Sidestykket hænger i Fru van Loons Samling. Jeg lever nu aldeles mellem mine gamle Venner. Var jeg ikke hos denne vakre Familie, hvor min fortræffelige Vært daglig bringer nye og interessante Æmner paa Bane, og af sit smukke Forraad af hollandske Forfattere daglig forelægger mig nye Sager, saa troer jeg, at Du tilsidst kom til at opsøge mig her et eller andet Sted, hvor Du saa vilde finde mig metamorphoseret i en eller anden hollandsk Skikkelse fra det 17de Hundrebaar. Jo mere jeg seer paa dem, jo mere forbauses jeg over deres Rigdom, og jo større er mine Glæde over at vi virkelig ere i Besiddelse af hoist værdifulde hollandske Værker. Men al Talen om dem, al Beskrivelse er og bliver kun et magert, tørt Surrogat mod den umiddelbare Nydelse, som Synet af dem forskafter. Det gaaer fremad med mit Arbeide, jeg hænger i som en Borre, men der er endeel Vanskeligheder at overvinde, saa det gaaer ei saa rask fremad som jeg ønskede, de sidste Dage have imidlertid været meget heldige.

Mandag, 4de October. Hvor Dagene gaae! Det var Søndag igaar, og mine gode Venner vilde den Dag have mig hen til Industri-Udstillingen, men jeg fortalte dem, at jeg alt havde aftalt en rendez vous med Huusholdersken i Six's Huus, og der tilbragte jeg ogsaa flere Timer mellem de kostelige Malerier. Men min Skiæbne var uundgaaelig; jeg skulde hen til Udstillingen. Bygningen var oplyst i Gaar Aftes, og Kl. 7¹/₂ maatte jeg afsted, ledsaget af Hingst. Da vi kom til Utrechts Gaden, saae vi alt i Afstand de oplyste Vinduer i »het Paleis vor Volksvlijt«, thi denne anseelige Bygning er ikke opført for den nuværende Udstilling, den er en 5, 6 Aar gammel og bygget ene til saadanne mere omfattende Udstillinger. Blomsterudstillingen skal især tage sig prægtig ud. Til disse oplyste

*) I det kgl. Billedgalleri Nr. 225 a.

Aftener udstedes kun et vist Antal Biletter; de Herrer som ere bidragende til Udstillingen kunde da tage en Herre med, og paa denne Maade førte Hingst mig ind. Det er en stor Jern- og Glas-Construction, skiøndt langtfra saa stor som Krystalpaladset, og det Indre, med den høie Kuppel lige over Korsets Midte, tog sig prægtigt ud i Gasbelysningen, som var godt beregnet paa de lange architectoniske Hovedlinier. Der var ikke mange Mennesker, thi Aftenen var mørk, det regnede lidt af og til, men det var saa mildt, at mine Fødder næsten brændte i de fine, tynde Uldsokker, som jeg af Forsigtighed havde taget paa. Saa smuk en Virkning Belysningen gjorde, saa var den naturligviis ikke stærk nok til rigtig at gaae ind paa Enkelthederne, og det var min Lykke, nu slap jeg efter at have vandret halvanden Time om mellem alle disse saa nydeligt opstillede Sager, som man ved hvert tiende Skridt blev ved store og smaa Placater erindret om ikke at røre ved. To Ting faldt mig i Øine; den ene, at Holland, skiøndt Vært, dog ingenlunde dominerede Udstillingen, da det ikke havde vovet at tilbagevise al den Herlighed, som blev tilsendt fra Engelland og Frankrig, uagtet disse Bidrag gik aldeles ud over Udstillingens egentlige Øiemed; den anden: de mange Symaskiner som vare opstillede, i alle mulige Variationer, hidsendte næsten fra alle Lande. Det var forfriskende igien at komme ud under Nathimlen, de oplyste Boder saae saa indbydende ud i den mørke Aften, det gjorde godt paa Øiet at komme bort fra den trættende — oppe paa Galleriet, fra den blændende — Glands af Gasflammerne. Da vi kom til Prindsegracht, blev alt eensommere og stillere, men Lygteskinnet bævede og bølgede paa den dunkle Vandflade, det var som om disse lysende Kruusninger fulgte med os; vi skyndte os til Hiemmet, hvor en hyggelig Passiar var Finalet paa denne Dag, men Klokken var over halv Tolv, inden jeg kom i Seng.

Tirsdag, 5te October. Vor Sal ud til Haven, som har faaet nye Tapeter, er nu istand, og vi have idag holdt vor

Middag der. Det er et smukt Værelse, omtrent 10 Alen i Fiirkant, med to høie, brede Fag hollandske Vinduer, store Speile, deiligt tykt Deventer Fodtæppe med afpasset Mynster (500 Gylden) og paa de nye Tapeter (Værelset er 7 Alen høit) smukke Malerier, deriblandt 3 ægte gamle Hollændere. Loftet har Stukarbeide, Caminen er af Marmor, og Møblerne solide af Mahagony. Men nu maa Du vide, at mellem den ene Række Huse, som vender Forsiden ud til Keizers Gracht, og den tilsvarende Række af Huse, som vender Forsiden ud til Heeren Gracht, er der en dobbelt Haverække, hvert Huus har sin egen lille Have, og da Plankeværkerne imellem dem ikke ere høie, såa er det et smukt Syn fra Salsvinduerne at see ud over og imellem de smukke Træer, ned i de ziirligt udlagte Gange mellem Buske og Blomster, og falder Øiet ogsaa paa enkelte Linnedstykker, som ligge udbredte paa de grønne Græs-rabatter, saa forstyrrer det ikke, det hører jo ogsaa med til det huuslige Liv. Efter Maaltidet blev en Manilla røget ved Kaffebordet, Passiaren gik til Tasmørket kom, og nu sidder jeg ved min smukke Lampe og skriver til Dig. Ak, kunde blot Pennen gaae saa ofte og saa hurtigt som Tankerne gaae til Dig, saa vilde mine Breve baade blive længere og morsommere, men Dagene gaae som Timer, og netop i disse Dage angstes jeg over at det skal gaae som i forrige Uge og Du skal komme til at vente paa Brev. Igaar kom jeg da endelig første Gang ind paa Raadhuset, hvor der hænger kostelige Sager, men som, paa Grund af Forretningerne der, ere vanskelige at komme til, naar man ret vil see dem i Ro og Mag. Jeg havde Adgang der igien idag og tilbragte flere Timer i et Værelse, hvor de, som skulde ind til Borgemesteren, blive indladte for at vente til deres Tuur kommer. Der kom efterhaanden en tolv, fiorten Stykker, de allerfleste civile, dog ogsaa en høiere Officeer, men jeg var der alligevel mindre forstyrret end i Galleriet, hvor Jøderne især plage mig. Der blev kun talt lidet og det hvidskende. Et stort Arbeide af Frands Hals (14 legemstore Figurer)

fængslede mig isærdeleshed. Den Mand har kunnet tegne, og han har tillige forstaaet at føre sin Pensel. Derfra gik jeg hen og drak mig en Kop Kaffe, og saa i Galleriet, (Rigsmuseum), hvor jeg idag var for fornem til at give mig af med andre end med Rembrandt. Kl. 3 blev der lukket, det var det yndigste Sommerveir, og jeg vandrede ud giennem Anthoni Bree Straat, Jødernes Hovedgade, men, idag i det mindste, saae Livet heel prosaisk ud mod alt det eventyrlige Væsen jeg flere Gange har seet der i 1836. Min Vei førte mig til Smørtorvet, hvor Rembrandts store Malmfigur staaer, og saa vandrede jeg hjemad over Broer og Grachter. Dagene ere deilige, men Trærne begynde dog stærkt at trække Efteraars Klædningen paa; naar man saa standser paa en af Broerne, selv paa en over en mindre Gracht, og Øiet følger de brune, de gule, de grønne Blade, hist og her de nøgne Grene, — aa, der er langt, langt ned mellem begge Trærækker, det bliver saa fiernt, saa ubestemt tilsidst, at Tanken ustandset iler længer og længer bort, til den vaagner i Hjemmet. Igaar var jeg paa Hjemveien kommet til en af de større Grachter, en lang Række af Pramme lodsede Frugt, topfyldte, store Kurve bragtes bort, men lige saa hurtigt stode nye, fyldte Kurve paa Steenbroen, det saae ud som det aldrig skulde faae Ende. Da jeg lidt efter kom paa den anden Siden af Grachten, saa var der en heel Blomsterudstilling mellem Trærne langs med Kanalen. Jeg gik, længere end Løngansstræde er langt, uafbrudt forbi Potteplanter, Cactus, Græsarter, nydelige Roser, brogede Efteraarsblomster, smaa nydelige Træer, og op ad Trærne paa Gaden havde man bundet Slyngplanter. I det Indre af Byen er der om Dagen en Vrimmel af Mennesker, her paa Keizer Gracht er det meget stille, men paa Kanalen er der Bevægelse. Naar jeg staaer i Vinduet mellem 6 og 6¹/₂ om Morgenen, saa kommer allerede de store Pramme med Grønsager og lægger an ved det modsatte Bolværk. Saadan en Pram, lang og bred, ladet med Kaalhoveder, der hoine sig som en langstrakt Pyramide, medens

Rælingen næsten ligger i Vandskorpen, er et morsomt Syn. Saa kommer et Flodskib drivende, Skipperens Kone staaer ved Røret, Masten er lagt ned, Manden stager Skibet fremad, og Træskorstenens Røg melder, at det snart er Kaffe- eller Thevandstid. Men hele dette Liv paa Vandet, det gaaer uden mindste Støi, det er ikke den døvende Vognraslen, som nu støier giennem de indre Gader, accompagnet af de utrættelige Skraal, hvormed de colossale Trillebøre anmelde deres Blomkaal og Pærer.

10.

Amsterdam, 9de October 1869.

Jeg har i disse Dage været flittig paa Raadhuset, men det er blevet et heelt Museum siden jeg var her i 1836. Den Samling af Billeder, som her giemmes, kaster et godt Lys paa den Side af Hollands Kunst, som jeg alt forrige Gang blev opmærksom paa og i mine tidligere Forelæsninger lagde saa megen Vægt paa; men Du vilde forundre Dig, naar Du saae mig gaae her og stirre paa de gamle smudsige, afblegede Billeder, hvoraf nogle hænge i et Rustkammer, hvor fire Rækker af Jern Rustninger fra det 16de, 17de Hundredaar staae opstillede paa Stager, saa stive og saa rette i Geled, at Du kunde antage dem for gamle Krigere færdige til at rykke ud. Forunderligt er det at gaae ene mellem alle disse gamle Rariteter, selv trække Gardinerne og, trine varligt, frem mellem Bannere og runde Skiolde, være bange for at gjøre Rabalder, dersom nogle af disse løst, men symetrisk opstillede Sabler og Kaarder skulde faae Lyst til at hamre løs paa al det Skrimmel Skrammel der staaer her: den kæmpestore Goliath og den lille bitte David med Hørparyk, Modeller til Bygninger og til Guillotine med tilhørende Dukke, hvorpaa Experimentet kan udføres, Glas skabe med graverede Sølvbælter, og det prægtige Sølvhorn, som jeg kiender fra B. v. d. Helst's Maleri, og gamle Armstole og Tabouretter med Silkehynder og broderet Amsterdamsvaaben,

men de see saa støvede og mere ud, at jeg ræddes for at sætte mig paa dem.

Mandag, 11te October. Medens Malerierne paa Raadhuset (138 Billeder, deriblandt en 30 Stykker med hele legemstore Figurer af ældre Mestere, for ikke at omtale store Stykker af Kunstnere fra det forrige Hundrebaar, eller enkelte legemsstore Portraiter af yngre Mestere) især have beskæftiget mig i historisk Henseende, endskjøndt der jo findes udmærkede Malerier imellem dem, saa tilbyde de offentlige og private Samlinger en riig Nydelse, selv om man ene tager Hensyn til det reent Kunstneriske. For at blive fuldstændig bekjendt med den Rigdom paa Konstværker, som her findes, maatte man leve i Amsterdam, thi den er spredt rundt omkring, og undertiden er der kun et enkelt Maleri paa et Sted, men det kan saa gielde for mange. I en Føring, Felix meritis, hænger der det største Maleri jeg har seet af en berømt Konstner, N. Maes; det er en gammel Fiskerkone, som andægtig læser sin Bordbøn inden hun nyder sit tarvelige Maaltid, men hun er i naturlig Størrelse og i flere Henseender et Mesterværk. Her er to Brødre, ugifte, rige, som hedde Lennep, de have ikke mere end 30 Malerier af ældre Mestere, men det er en udvalgt Samling, som endog indeholder Sielenheder. Saadanne Cabinetter som Enkefru van Loons og Hr. Six's, vilde forenede danne et Galleri af hollandske Mestere, som kunde kaldes fyrsteligt paa Grund af det sieldne Udvalg. Den rige Rothschild i Paris vil nu absolut ogsaa have en Malerisamling, som kan svare til hans Navn; han har budet 70,000 Gylden for et lille Maleri af Gerhard Dov hos Hr. Six. Det er et kosteligt, vel conserveret Billede; men der er i den Samling flere, som i kunstnerisk Betydning staae over det. Regn nu hertil de offentlige Samlinger (Rijks Museum, v. der Hoops og Raadhuset), saa vil Du dog kunne danne Dig et Slags Forestilling om hvad her findes. Og nu maa Du lægge Mærke til, at der kun eksisterer trykte Cataloger over to af de offentlige, thi det over Raadhusets

Samling er ikke synderlig mere end en Liste, og over de private Samlinger er der intet trykket, altsaa maae mine Optegnelser være saadanne, at de kunne træde istedet for Cataloger; Du vil da kunne begribe, at Tiden maa falde mig kort her.

11.

Haag, d. 27de October 1869,

Dine Breve have saa ofte, ved at omtale Veirliget der hjemme, viist mig, at det Veir, som jeg har, det have I ogsaa, at jeg ikke tvivler om at I have Blæst, ja Storm og Regn blandet med Sne og Hagl i alle disse Dage. Idag maatte jeg forlade Raadhuset, fordi det blev for mørkt til at see de store Malerier, som ikke hænge godt, selv paa klare Dage, og nu kun viste mig sorte, utydelige Masser; men da jeg saa fandt mig heri med Taalmodighed og, dækket under min Regnskiærm, listede hen giennem det alvorlige, gammeldags »Binnenhof«, en Plads eller, om Du hellere vil, en stor Gaard omgivet paa alle Sider af gamle ret anseelige Muursteensbygninger, og op i Prinds Moritz' Huus, hvor Galleriet er, saa kom Solen gientagne Gange og ikke saa kort, og jeg kunde ret i Mag — der var ikke et Menneske — fortabe mig i Betragtningen af nogle af de fortrinligste Værker, som der hænge. Der hænger et Maleri af I. van der Meer, det er blot en Prospect af Delft, men det malede Solskin er saa kraftigt, at det lyser selv i Graaveir. Hvorledes skal det blive mig muligt at gjøre den Poesi forstaaelig, som der kan herske i et saadant Billede? Igaar kiørte jeg ud til det kongelige Landslot »'thuis in 'tbosch« — Du kan oversætte det ved Lundehuset —; Regnen strømede ned, Trærnes Grene hang saa kummerligt med de visne Blade, kun den lange Række af store pyntelige Landsteder, som jeg tog forbi paa Tilbageveien, stod nok saa stadselig, men koldt og fornemt tage de sig rigtignok ud i Efteraarets melancholske Omgivelse. Da regnede det igien, men i Oranje Salen tittede

Solen, mens jeg var der, muntert og oplivende ind, og i to Timer glemte jeg Regn og Mørke og frydede jeg mig over Jordaens Farvepragt og livfulde Fremstilling og over det ikke daarlige Accompagnement, han fik af Honthorst og Lievens og S. de Bray og endnu andre vakkre Hollændere. — Jeg har jo, med Hensyn til Konsten, ført et oftest aldeles taust Liv paa denne Reise, da jeg derfor i Gaar Aftes sad uforstyrret med Westrheene og hans Kone ved Thebordet i den lille hyggelige Stue, saa var det en sand Nydelse engang ret at kunne slaae sig løs, tale og høre tale om hiin mærkelige Konstperiode i det lille Land. Du maa ikke troe, at jeg glemmer de Timer, hvori jeg har haft Leilighed til at føre en Samtale, som var mig i en eller anden Henseende opmuntrende og lærerig, men de have kun været enkelte, og naar Konsten kom paa Bane i Amsterdam, saa var jeg den talende. Westrheene er ex professo Forfatter i Konsthistorien, har har seet meget og er stadigt sysselsat med sit Fødelands Historie. Samtalen fik derfor her meget mere Varme og Sving og efterlod sig en langt stærkere og behageligere Eftersmag. Han lever forresten vist under temmelig smaa Kaar, men alt var hyggeligt der, og Konen syntes mig at være en varm Deeltagerske i hans Arbeide. De har en Søn, en smuk Dreng, men ham saae jeg ikke i Gaar Aftes. Imorgen vil han selv føre mig til Vosmaer, der har leveret det bedste og fuldstændigste vi have om Rembrandt, og til dette Besøg glæder jeg mig meget.

Rotterdam, 1ste November: (om Aftenen). Jeg tog fra Haag igaar Middag Kl. 1, 6 Min., men, havde jeg haabet at kunne benytte denne sidste Formiddag, saa blev jeg rigtignok skuffet, thi det regnede bestandigt. Veiret var i Haag endnu ugunstigere end i Harlem, men jeg havde dog i Fredags en Solskinsdag, som ogsaa for Alvor blev benyttet. Da Klokken var slaaet 3, Museet var lukket og Øinene maaske lidt trætte, gik jeg mig en god Tur, saae de nye Gader her og Nieuwekerkes meget roste Statue af Wilhelm I, som forresten ei tiltalte mig

uden forsaavidt, at det har noget dristigt at støbe en Rytter, hvis Hest kun hviler paa det venstre For- og det høire Bagbeen. De to sidste Aftener tilbragte jeg særdeles baade behageligt og lærerigt i Westrheenes og Vosmaers Selskab, og forlod Haag med en kjær Erindring om disse Mænds Forekommenhed. I Regnveir kom jeg her til Rotterdam, spiste ved table d'hôte, drak min Kaffe og røgte min Cigar, mens jeg saae endeel af de andre Giester dele sig i Smaapartier og spille et uskyldigt Spil Kort om hvo der skulde betale Kaffen. Aftenen tilbragte jeg paa mit Kammer, anden Sal ud til Gaden, i godt Selskab, som gav mig nok at bestille, da jeg havde seet saa meget og trængte til at ordne de mange Indtryk, jeg har modtaget. Det var Søndag Aften, men mange Boutikker stode aabne, Vognene raslede giennem Gaderne, og jeg hørte bestandig Bevægelse. Af og til traadte jeg hen til mit Vindue og saae ned paa Gaden, over til Boutikkerne, og mine Gienboer er blandt andre en prægtig Bod med straalende Glassager. Ikke een eneste Kunde saae jeg. Boutikjomfruen stod ved Døren med de store Ruder og morede sig — vil jeg haabe — ved at see den uafbrudte Førsel. Hun gned sine Hænder, hun havde det vist ikke saa luunt som jeg. Regnen vedblev at pladske ned og slaae Bobler i de oplyste Pytter, Paraplyerne vare saa blanke, og bevægede sig saa hurtigt. Det var noget aldeles nyt for mig. I Amsterdam paa den prægtige Gracht, i Harlem paa det smukke Torv, i Haag med Udsigten over den frie Plads med Alleer og fierne Bygninger, og nu her i en Gade, knap saa bred som Østergade, med oplyste Boutikker, med Droschker og Karether, med Paraplyer, som dog ikke gandske kunde dække hvide Kioler, opfæstet Silkestads — ak! de stakkels pyntede Damer i den Regn! Barndoms Erindringer fra store Strandstræde hos Moster Nielsen vaagnede paa eengang op, Østergade, Kiøbenhavn stode saa levende for mig, jeg længtes efter Hjemmet og frydede mig ved Tanken om, at jeg, med Guds Hjelp, kan være der tilbage om faa Dage. — Imorges regnede det igien,

men Kl. 9 klarede det op, Solen kom frem, og jeg gik hen til Museet, Boymans Museum, som det hedder efter den private Mand, som var dets Grundlægger. Jeg gik derhen uden synderlig Forventning, men hvor stor var min Overraskelse, da jeg kom ind! Det var som om nogle af mine kiæreste gamle Venner havde forenet sig om at give Møde, for at sige mig et rigtigt indholdsrigt Farvel nu da jeg forlader Holland. Og saa havde nogle af dem paataget sig Skikkelser, som de vidste vilde more mig, Aalbert Cuyp f. E. kom som lille Johannes Monrad; der stod han grangivelig n ed halvaabnet Mund og muntre stirrende  ine, saaledes som han saae paa mig, naar jeg fortalte Historier; her seer han rigtignok paa Smeden, der lader en Musting glide ud af Skallen i sin egen Mund. Gamle kiære, men afblegede Erindringer fik en frisk Farve; saaledes traf jeg her en mærkelig Grisaille af Rembrandt, en Allegori paa Nederlandenes Historie. Den har jeg alt i en af mine smaa Bøger, thi i 1835 har jeg seet den hos Digteren Rogers i London, og nu skulde jeg møde denne mærkelige Composition her. — Dette Besøg har oplyst mig om mere end eet Punkt, som før stod gaadefuldt for mig. Et saa skient Farvel havde jeg ikke ventet mig.

Indhold

af

Anden Afdeling.

I. Breve fra Høyens første Udenlandsrejse.

	Side.
1. Weimar, d. 28-30te Marts 1823	1.
2. Stuttgart, d. 8de Maj 1823	7.
3. Neapel, d. 3die September 1824	17.
4. Rom, d. 2den Februar 1825.	25.

II. Breve fra Rejserne i Danmark osv.

1. Helsingborg, d. 11te Juni 1829	34.
2. Kiel, d. 11te August 1829	36.
3. Odense, d. 14de Juli 1830	39.
4. Randers, d. 19de August 1830	43.
5. Viborg, d. 30te August 1830	47.
6. Ribe, d. 15de September 1830	50.
7. Ribe, d. 3die October 1830	55.
8. Kokkedal i Vensyssel, d. 7de August 1833	58.

III. Brevvexling med Vennerne.

1. Til Marstrand, Amsterdam d. 5te Juli 1836	64.
2. Fra Marstrand, Rom d. 2den Februar 1838	66.
3. Til Marstrand, Kjøbenhavn d. 15de April 1838	74.
4. Til Freund, Vognserup d. 2den Juli 1838	79.
5. Til Skovgaard, Nysøe d. 3die August 1845	81.
6. Fra Skovgaard, Møen d. 22de August 1846	83.
7. Til J. Fibiger, Kjøbenhavn d. 3die Januar 1859	86.
8. Til Samme, Kjøbenhavn d. 10de Januar 1859	88.

IV. Breve fra Holland og Belgien 1836.

	Side.
1. Amsterdam, d. 1ste Juni	92.
2. Amsterdam, d. 20de Juni	96.
3. Amsterdam, d. 3die Juli	107.
4. Haag, d. 18de Juli	110.
5. Antwerpen, d. 15de August	119.

V. Breve fra Høyens sidste Udenlandsrejser.

1. London, d. 1ste September 1862	126.
2. London, d. 10de September 1862	129.
3. London, d. 18de September 1862	132.
4. London, d. 25de September 1862	135.
5. Paris, d. 10de October 1862	140.
—	
6. Dresden, d. 1ste September 1869	143.
7. Dresden, d. 5te September 1869	147.
8. Cassel, d. 16de September 1869	153.
9. Amsterdam, d. 2den October 1869	154.
10. Amsterdam, d. 9de October 1869	159.
11. Haag, d. 27de October 1869	161.
